

عے! باپ

درہ و سادہ بی بی سلام و پروردہ فی پیکان

A stylized illustration of a mosque. It features a large, rounded dome with a textured surface, possibly representing tiles. To the right of the dome is a tall, slender minaret with a pointed top. The building has several arched windows and doorways. The illustration is rendered in a simple, sketchy style with a limited color palette of brown, tan, and white.

چاپی سیئہم

www.alibapir.com

له نېټه څومره لارښوونې لیکل شوي
Sidi Ali Bapir on Twitter
ننن مکتب څو مواقع لارښوونې لیکل شوي

پاکستان د مکتبې ماموریتونه علی بابا

علي بابا/Alibapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابا/Alibapir

کتابي
پاکستان د مکتبې ماموریتونه علی بابا

www.alibapir.net
English - عربي - گوراني

علي بابا د مکتبې ماموریتونه علی بابا

خواناسی
ټایین
یټمکن

د ره ولسوالۍ د اسلام وېرېځې ټی ریښه

www.alibapir.com

خواناسی، ئایین، ئیمان

نووسینی: عەلی باپیر

مافی لە چاپدانەوهی پارێزراوه بۆ نووسینگەی تەفسیر

چاپی دووهم ۲۰۲۰ز - ۱۴۴۱ك

نووسینگەی تەفسیر

بۆ بلاوکردنەوه

هەولێر - شەقامی 30 مەتری تەنیشەت منارە ی چۆلی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseerooffice@yahoo.com

f t g+ y i /TafseerOffice

ئامادەکردنی پێرست - نووسینگەی تەفسیر

خواناسی، ئایین، ئیمان ،

عەلی باپیر (نووسەر)،

۵۹۶ لاپەرە ،

۱۷* ۲۴ سم ،

بابەت ، ئایینی

تیراژ ، ۱۵۰۰ دانە

لە بەرئۆهەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان - هەریمی کوردستان

ژمارە سپاردنی () ی سالی ۲۰۱۸ز پێدراوه.

:ISBN

"بیروبوچونی ئەم کتێبە، مەرج نیە هەمان بیرو بوچونی نووسینگەی تەفسیر بێ"

خەتی بەرگ : نەوزاد کۆبی

دیزاینی ناوهوه : زەردەشت کاوانی

www.alibapir.com

خواناسی

ئایین

یَمَلَن

دره و سادوی ئیسلام و پووجه ئی ریحمان

عەلی باپیر
نووسینی

www.alibapir.com

دښتياښي مکتبې ماموستا علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

دښتياښي مکتبې ماموستا علي بابير

دښتياښي مکتبې ماموستا علي بابير

نه نوره کوم کار نه پوهان نه کسان
Stay connect on social media
نن مکتبې ماموستا علي بابير

www.alibapir.net

English - عربي - کوردي

دښتياښي مکتبې ماموستا علي بابير

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

که تاسې
دښتياښي مکتبې ماموستا علي بابير

دښتياښي مکتبې ماموستا علي بابير

جہاں کوئی نہ دیکھتا تھا وہاں پہنچا تو وہی
فلان وہاں سے واپس آئے اور پوچھا کہ وہاں

وہ کون سا ہے؟ وہی سلام دلا تو وہی کہہ کر دیکھا

دیکھا تو پوچھا کہ وہی کہہ دیا کہ وہی کہہ دیا

خوف نہ ملا تھا۔ جہاں سے وہی کہہ دیا کہ وہی کہہ دیا

کہہ دیا کہ وہی کہہ دیا کہ وہی کہہ دیا کہ وہی کہہ دیا

خوف نہ ملا تھا۔ جہاں سے وہی کہہ دیا کہ وہی کہہ دیا

بیت بنیں۔ سوچا کہ وہی کہہ دیا کہ وہی کہہ دیا

عبدالباپیر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله محمد وآله

μ و $(\mu \text{ لایحه})$ $\frac{\mu}{\hat{\mu}}$ فاصلاً حاصله و

نموده است که تفهیم تفهیم کرد به چاپ و

بدرالدین محمد ۵۰۵ کتب و کلام . خدا به یکدیگر و نیز به سائر

نجاتی مہی و کایا نہ وہ .

وہ ملک ایران کے صدر، آصف علی شاہ و

بزرگوں کو دیکھو تائبہ گانے بہ بڑھوس لہو .

$\frac{1}{2} \frac{d}{dt} \left(\frac{1}{2} \frac{d}{dt} \right)$

۱۱، مع، لُفَّی ۱۵۷۶

C.. 6 / 6 / 19

همزة

پیشکش بی

(۱) به گیانی بهرزو پاکی هاوډله بهرینزو دلسوزه کانی پیغمبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) خوا لیان رازی بیت و، شوینکه وتوو په سینه کانیا، که نه ونده ئیمان و خواناسیان به هیڅ بو، هه موو دهمی پیان وابوو خوا دهینن و دهیانینن و (تهنیا بو خوا ژیان) و (له پری خواا تیکو شان) گه وره ترین و دیارترین نیشانه و دروشیمان بوون.

(۲) به هه موو نه و دوست و براو خوشکه دلسوزانه ی که له درېژه ژیانې کوچ و کوچباری چهنده جاره ی ناوړه بونمدا هاوکاریان کردووم و، مهردانه دهستباریان بو گرتووم و، به هه لویستی جوامیرانه یان دلیان خوش کردووم.

(۳) به و که سانه ی که نامادهن بو دوزینه وهی هه ق، ورد بینه وهو تیښکرن و، بو تیښه یشتن له راستیی (الحقیقه) گوئی بگرن و، پاش دیتنه وهو بیستیشی، بی سلکرده وهو سیودوو، به سوپاسه وه وریده گرن.

له نوره کوهه به نپهکان نه کهلانین
و کوهه به نپهکان نه کهلانین
نن موم عر موافق التواصل الیضلعی

پاښه یالاندی مکتبه یی ماموستا عهلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes for Google Play and App Store

عهل بابیر AliBapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

QR codes for social media and website

عهل بابیر AliBapir

کهنای
پاښه یالاندی مکتبه یی ماموستا عهلی بابیر

QR codes for social media and website

دهستکاریانه ده‌که‌ین، که له‌م چاپه‌دا ئه‌نجاممان داو، به‌مه‌به‌ستی خزمه‌تکردنی ئه‌م کتیبه، که خۆشه‌ویستییه‌کی تایبه‌تی له‌ دڵمدا هه‌یه، گۆرانیکاری و دهستکارییه‌کانیش ئه‌مانه‌ن:

یه‌ک: خۆیندنه‌وه‌ی وردی وشه‌ به‌ وشه‌ پیت به‌پیتی و، راستکردنه‌وه‌ی هه‌ر هه‌له‌و که‌م و کورپیه‌کی وشه‌یی و واتایی، که پێشتر به‌سه‌رماندا تیپه‌ریون، یان ئیستا به‌پێویستم زانیوه‌ بیانگۆرم.

دوو: به‌وردیی و له‌سه‌رچاوه‌ ئه‌سلییه‌کان (المصادر الأساسية) ده‌وه (تخریج) کردنی ده‌قه‌کانی سوننه‌ت، که براهه‌کی دڵسۆز پێی هه‌لساوه، خوا پاداشتی بداته‌وه‌.

سێ: گواسته‌نه‌وه‌ی زۆربه‌ی په‌راویژه‌کان (الهوامش) بۆ نیو ده‌ق (متن)ی کتیبه‌که، چونکه‌ زۆربه‌یان ئایه‌ت و ده‌قی سوننه‌ت بوون، وه‌ک به‌لگه‌ هینرا‌بوونه‌وه‌.

چوار: گۆرینی دیزاین (تصمیم)ی کتیبه‌که‌ به‌گشتیی و، رێک و پێکردنی و، گه‌وره‌کردنی قه‌باره‌ی لاپه‌ره‌کانی و، درشت‌کردنی فۆنته‌که‌ی، به‌تایبه‌ت ه‌ی په‌راویژه‌کانی.

پێنج: گۆرینی ناو و نیشانه‌که‌ی بۆ: (خواناسیی، ئایین، ئیمان: دره‌وشاوه‌یی ئیسلام و پووجه‌لیی ریچکان).

شه‌ش: هیواداریشم له‌رووی چاپکران (طبع)یشه‌وه، ئه‌م چاپی سییه‌مه‌ له‌چاپه‌کانی پێشوو باشترب‌ی له‌رووی: به‌رگ و کاغه‌زو...هتده‌وه‌.

شایانی باسیشه‌ له‌رووی نیوه‌رپۆکه‌وه، چه‌ند وشه‌و ته‌عبیریکی که‌م نه‌بی، ده‌ستکارییه‌کی ئه‌وتۆی ئه‌م کتیبه‌مان نه‌کردوه، جگه‌ له‌روونکردنه‌وه‌ی چه‌مک و واتای چه‌ند وشه‌یه‌کی نامۆ، یان که‌متر بیستراو، له‌په‌راویژه‌کاندا.

له خواي به خشه ريش داواكارم هم كتيبه - كه كتيبيكي زور خوشه ويست
و قوول و گشتگير و كو كه ره وه مي - پيت و پيزي زياتري تيښخات و، بيكاتنه
مايه زياتر بهرچاو پروونوونه وي خوينه راني «به تايهت گه نج و لاهه كانمان
له كوران و كچان» له هره سيك بواري گه وره گرنگي: {خواناسي و
ثاين و ثيمان} دا.

سبحان ربك رب العزة عما يصفون، وسلام على المرسلين،

والحمد لله رب العالمين

۷/ صفر / ۱۴۴۱ھ

هـ ٢٠١٩/٠١/٦ هـ

پېښه‌کی چاپی دووهم

الحمد لله حق حمده والصلاة والسلام على عبده محمد والسَّائرين على دَرَبِهِ

خوینه‌ری به‌رېز!

له پېښه‌کی چاپی دووهمی ئهم کتیبه‌دا، به پښوېستی ده‌زام ئامارځ به چهند مه‌سه‌له‌یه ک بکه‌م:

یه‌که‌م: ئهم کتیبه به‌رهمی هه‌ول و ماندووبونیکي زوړی به‌نده‌یه چ له پرووی بیر‌کردنه‌وهو ر‌امانه‌وهو، چ له پرووی سه‌رنج دان و موتالای سه‌رچاوانه‌وهو، چ له پرووی دارشتن و ر‌ه‌وانبیزی و خو‌خه‌ریک کردن، به هه‌ل‌ب‌زاردنی ته‌عبیر و وشه‌ی دل‌گیرو جوانه‌وهو، له هه‌موو ئهم ر‌ووانه‌وهو، ئهم کتیبه‌م له‌سه‌ری سه‌ره‌وهو ر‌یزی پېښه‌وه‌ی به‌رهمه‌کانم دا ده‌بینم، پاش له‌به‌رچاو‌گرتنی ئهو ر‌استیه‌ش، که له تافی لاویدا نووسیومه!

دووهم: هه‌رچه‌نده ئهو که‌ش و هه‌وا فیکریه‌ی، که کاتی خو‌می ئهم کتیبه‌ی تیدا نووسراوه، که له لایه‌که‌وه: ر‌ژیمی به‌عسی عاره‌بیی سۆشالیستی سیکولاریست ته‌واو پشووی به‌خه‌لک هه‌ل‌چنبوو و، له لایه‌کی دیکه‌شه‌وه: ر‌ه‌وتی مارکسیزم له کوردستاندا له هه‌ر‌ه‌تی گه‌شه‌س‌ه‌ندن و له‌خو‌بایی بوون و دل‌گه‌رم بوونیدا بوو، ئیستا که زوړ گو‌راوهو، هه‌ر‌کام له ر‌ژیمی به‌عسی شو‌قینی دیکتاتو‌رو، بیرو‌که‌ی مارکسیزم - لیبنلیزم، ناو و باویان نه‌ماوه، به‌لام دواي چاوپیدا‌گیرانه‌وهو بگه‌ره به وردی خویندنه‌وه‌ی ئهم کتیبه، به مه‌به‌ستی هه‌له‌گیری کو‌تایی و ئاماده‌کردنه‌وه‌ی بو چاپی تازه، بو‌م ده‌ر‌که‌وت که ئهم کتیبه‌ گه‌لیک ر‌استی گه‌وره‌و گرنگی وای

گرتوونە خووی، کە گەنج و خۆیندەوارانی کوردستان زۆریان بۆ ئاتاجن، وێرای کردنەوێ گەلیک گرێکۆێرەو ئیشکالی فیکریی و، رەواندنەوێ تەم و مژێ زۆر تۆمەتی ناردەوا، کە لە لایەن ناحەزانی ئیسلامەوێ ئاراستەیی عەقیدەو شەریعەتی ئیسلامیی دەکری.

سێیهەم: هەرکەسیک لە کاتی خۆیندەوێ تەم کتیبەدا، هەستی بە زبیری و توندیی هەندیک وشەو تەعبیر کرد، بە بەوێ عوزر بۆ نووسەر بێنیتەوێ، کە ئەو کەش و هەوا فیکریی و نەفسیی و سیاسییە ئەوساکە (سەرەتای هەشتایەکانی سەدەوێ رابردوو) وای خواستەو، هەرکەسیکیش بە وردیی سەرەنج بەدات دەزانێ، کە قسە رەق و زبەرەکان مەگەر چۆن، دەنا هەر ئاراستەوێ رژییمی دیکتاتۆریی بەعس و وابەستەو دابەستەکانی کراون و، زبیری و توندیی هەندیک وشەو تەعبیریش، کە لە کاتی موناخەشەکردنی هەلگرانی بیرو مارکسیزمدا، بە کارهێنراون، هۆکارەکی ئەوێە کە ئەو کاتە رەوتی مارکسایەتی تاراددیهکی زۆر عاتیفە و توندوتیژی بەسەردا زāl بوو، چونکە لە گەرمەوێ خەیاڵپلوی (دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا) دابوون و، پێشینانیش جوانیان گوتەو: (کەس لە شەردا شەکری نەبەخشیوەتەو)، دیارە هەمیشەش وەلام لەقەدەر پرسیار دەبی و، زۆرجاران تەرەفی بەرانبەریش شیوازیکی دیاریکراوی قسەو نووسینت، بەسەردا دەسەپین، وەک (علي بن أبي طالب) (خوا لێی رازی بی)، بە خەلکی شاری کووفەوێ گوتەو: (لقد استخرجتم مئي خُلُقاً ما كان لي يَخْلُق)، واتە: ئێوێ رەفتاریکتان تیدا پەیدا کردووم و، بۆ ئاکاریکتان ناچار کردووم، کە هی من نەبوو!

چوارەم: وەک یادکردن و باسکردنی نێعمەتی خوا (التَّحَدُّثُ بِنِعْمَةِ اللَّهِ) دەلێم: ستایش و سوپاسی بێپایان بۆ خوا (سبحانه وتعالى) کە پاش سەرنجدانەوێ ئەو بەرھەمانەم، کە لە سەرەتای تەمەن و، دەستبەکاربوونم لە مەیدان کاری ئیسلامییدا نووسیومن، بۆم دەردەکەوێ و دەبینم: کە خواوێ بە بەزەیی هەر لە سەرەتاو، لوتف و کەرەمی لەگەڵ نواندووم

و، له ناسینی ٲیسلامدا به ههر دوو بابه تی سه ره کی عه قیدهو شه ریه ته وه به شیوهیه کی بنه ریه تی و وه ک هیله گشتیه کان، نیشانه م ٲیکاووه، ٲیم به ملاولادا نه خلیسکاوه، به لام بیگومان له ورده بابه تاندا، که م و کووپی و کرج و کالیی هه ربوووه هه رده شی.

ناشکراو روونیشه که چاکه و نیعمه ته کان، هه موویان سه رچاوه که یان بهس خوایه، وه ک فه رموویه تی: ﴿وَمَا بِكُمْ مِّنْ نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ...﴾ (النحل- ۵۳).

که م و کووپی و هه له و په له کانیشمان له خو مانه وهن، وه ک خوی کار به جی فه رموویه تی: ﴿..وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ...﴾ (النساء- ۷۹).

ٲیبنجه م: هینده ی هه موو دنیا دلخوش ده م، کاتی ک گو بیستی براهه ک یان خوشکینک ده م، که کتیب و نامیلکه یه ک یان وتارو ده رسیک به نده، بو ته مایه ی به رچاو روو نبونه وه، له خوا نزیک بوونه وه ی و، له خوی به به زه ییش داوا کار م، که هم کتیبه و کتیب و به ره مه کانی دیکه شم، هی زو ییزی ته وه یان تی دابی که به رده وام مایه ی هیدایه ت و به رچاو روونی براو خوشکانم بن، به تاییه ت گهنج و لاوه خوین گهر م و خوشه ویسته کانمان، که زور داخ و مه خابن، ته ور می سیکولاریست به هه موو وزه و توانیه کییه وه، شه و و روژ سه رگه رمی له خوا دوور خسته وه، ٲیسلام تی دا کالکر دنه وه یانه!

له کو تاییشدا له بهر رو شنایی فه رمووده ی ٲیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) دا که فه رموویه تی: ﴿مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ﴾ (أخرجه أحمد برقم: ۱۱۲۹۸، والترمذي برقم: ۱۹۵۵، وقال: حسن صحيح، وأبو يعلى برقم: ۱۱۲۲، والطبراني برقم: ۲۵۰۱، قال الهيثمي (۱۸۱/۸): رجاله رجال الصحيح)، واته: هه ر که س سوپاسی خه لکی نه کات، سوپاسی خواش ناکات، ده لیم: ٲر به دل سوپاسی هه موو ته و برا به ریزو دل سو زانه ده که م، که به شیوهیه ک له شیوه کان، ده ستیان له به چاپ گه یاندنی هم کتیبه و کتیب

www.alibapir.com

و به‌رهه‌مه‌کانی دیکه‌ی بنده‌دا هه‌بووه هه‌یه، به‌تایبته هه‌ردوو برای به‌ٲیزو
دلسۆزم (مامۆستا هه‌سه‌ن بابه‌کر) و کاک (نه‌وزاد کۆیی) که وٲرای
سه‌رقالایی زۆریشیان، هه‌له‌گیریه‌کی وردی ئهم کتیبه‌و هه‌ر شه‌ش به‌رگی
(ٲیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی) و چه‌ند کتیب و به‌ره‌همی‌کی دیکه‌شیان بۆ
کردووم و، کاتیکی زۆریان بۆ گیراومه‌وه، خوا به‌ چاکترین شیوه‌ پاداشتیان
بداته‌وه‌و، سه‌ریه‌زی دنیاو سه‌رفرازی ئه‌ولاشیان بکات.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ . وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

نووسه‌ر

شه‌مه (۸) ی ٲه‌بیعی دووه‌می (۱۴۲۹) ی کۆچی

(۱۴) ی نیسانی (۲۰۰۸) ی زاینی

هه‌ولٲر

مه‌کتبه‌یی مامۆستا عه‌ل

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Alibapir

QR Code

له‌ تۆره‌ که‌مه‌لاره‌ نه‌یه‌کان له‌که‌مه‌لاره‌ن

بۆ سه‌که‌م عه‌ر موافقه‌ نه‌وه‌ل

Alibapir

عه‌ل ٲاٲیر AliBapir

که‌تالێ

زاکه‌راندنی مه‌کتبه‌یی مامۆستا عه‌ل ٲاٲیر

QR Code

زاکه‌راندنی مه‌کتبه‌یی مامۆستا عه‌ل ٲاٲیر

ئەم کتێبە و ئاوڕێک لە رابردوو و سەرئێجدا نێکی ئەمڕۆ

الحمد لله، والصلاة والسلام على رسول الله محمد، وئله المهتدين بهداه من
الصُّحب والأزواج والقراة والتابعين لهم إلى لقاء الله.

خوێنەری بەرێز !

ئەم کتێبە بەردەستت سەرگۆزشتەیه کی تەمەن پازدەسالیی ههیه، که
من دەمەوی ئەم چەند دیڕە ی خوارەویدا، بۆت پوخت و کورت بکەمەوێ:

سەرەتای نووسینی ئەم کتێبە لە سالی (١٩٨٥)ی زایین دا بوو ئە
گوندی (سەرسیان)ی ناوچە ی (بەری مەرگە)ی سەر بە ناحیە ی (بنگرد)
کە ئەوکاتە بەندە تازە مائ و خێزانم پێکەوێ نابوو و، لەبەر چەند هۆیه ک
بۆ حەوانەوێ شاری (پانیە)م بەجێهێشتبوو و، پووم کەردبوو ئەو دێیه،
بەهۆی هەبوونی چەند دۆست و بڕایە کی دڵسۆزو خوشەویست لەناوچە کەدا
بەگشتی و، لەدیی (سەرسیان) بەتایبەت، بۆ وێنە؛ (مامۆستا مەلا سەید
عبدالرحمن) لۆتەری ئیمام و خەتیبی گوند و کاک (عبدالرحمن شیخ
محمود) کە ئەمیش هەر لە سەیدەکانی لۆتەر بوو و سەرقالە ی چوار
شەهیدەکانی قەلاتووکان و سەرگردی (پەمکان)یشە^(١)، خوا بە شەهیدی
وەرگرتن و پلەو پایەیان بەرز بکاتەوێ، کۆتایی پێهێنانی نووسینیشی لە

(١) ئەو چوار شەهیدە «إن شاء الله» بریتی بوون لە: ١- مامۆستا عبدالرحمن حاجی
شیخ محمود لۆتەری. ٢- کاک أحمد شاسوار حاجی حەمدەمین سکتانی. ٣- کاک عمر
بۆسکینی. ٤- کاک طاهر مەمەنداوی، کە لە (١٩٨٨/٧/٢١)ز دا، شەهیدبوون.

سالی ۱۹۸۶ی زاینیدا بوو، له گوندی (گه‌لوی ماخۆزنان)ی ناوچه‌ی (پشدر» ر‌ه‌قه‌)ی س‌هر به ناحیه‌ی (سه‌نگه‌سه‌ر)، که پاش مال و حال لێ تیکچون و ئاواره‌بوونم له س‌هرسیان، تیدا سه‌قامگیر بووبووم.

ئج‌ا لێ‌ده‌دا ه‌ز ده‌که‌م: ه‌م وه‌ک تۆمارکردنی که‌میک له بیرده‌ریه تاله‌کانم و، ه‌م وه‌ک تیشک خستنه س‌هر بارودۆخی تیدا نووس‌رانی ته‌م کتیبه، چ‌ه‌ند شتیک له‌وباره‌وه بنووس‌م:

له‌و س‌ه‌روه‌ده‌دا ر‌ژیمی ع‌ه‌لمانی ر‌ه‌گه‌زه‌په‌رستی به‌ع‌س، له گه‌رمه‌ی شه‌ری شووم و ه‌شت ساله‌ی خۆیدا بوو، د‌ژ به کۆماری ئیسلامی ئێران، به نه‌خشه‌کێشان و ده‌ست له‌پشت دان و هاوکارییکردنی ژماره‌یه‌ک له ولاتانی ر‌ۆژئاوا، خه‌لک و جه‌ماوه‌ری کوردستانیش که ماوه‌ی چ‌ه‌ند سالیک بوو، زۆربه‌ی ه‌ره‌زه‌وری دیهاته سنورییه‌کان خ‌زێن‌راب‌ونه ئۆردوگا زۆره‌ملیه‌کانه‌وه، بۆ ته‌وه‌ی ه‌م خه‌لکی له ته‌نجامی بی کارو که‌سابه‌تی و بێده‌رامه‌تییدا، ناچاری سیخوری و جاشایه‌تی بن بۆ ر‌ژیم و، ه‌م به‌پێی سیاسه‌تی زه‌وی سووتاو (الأرض المحروقة)ش، شۆرشی چ‌ه‌کداری و ر‌اپه‌رینی ر‌زگاریخوازی خه‌لک و جه‌ماوه‌ر، په‌کی بخ‌ریو، له ریشه‌ به‌یترینه‌ ده‌ر، به‌ه‌وی نه‌مانی په‌ناگه‌و ه‌شارگه‌ی دیهات و چیاوچۆله‌کان، که ه‌میشه کانگاو س‌ه‌رچاوه‌ی به‌ه‌یزوپیزی شۆرش و ر‌اپه‌رینه‌کانی کورد بوون.

جا له ئاوا بارودۆخی‌دا، که زۆربه‌ی خه‌لک و جه‌ماوه‌ر له سۆنگه‌ی^(۱) ئیمان ک‌زی و نه‌شاره‌زایی له ئیسلام و، فشارو تۆقاندنی ر‌ژیم و، نه‌داری و نه‌بوونی کارو کاسبی و، ته‌ماع و پارو‌پوول خ‌ر کردنه‌وه‌و خۆشگوزه‌رانییه‌وه‌، ر‌ژیمی دیکتاتۆری به‌ع‌س، چ‌ه‌نگالی پیسی خ‌وی له قورق‌وراگه‌ی میلله‌ت گیرکردبوو و ته‌واو ته‌واو ف‌ززه‌ی لیبریبوو، خه‌لکی‌ک که چ‌ه‌واشه‌ کاری و

(۱) بێگومان ئیمان ک‌زی و نه‌شاره‌زایی له ئیسلام خالی هاوبه‌شیان بوو، ه‌وکاره‌کانی دیکه‌ش که‌م و زۆر له ه‌موویاندا ه‌به‌رون و، ه‌ه‌شبووه‌یه‌کیانی تیدا ز‌لت‌ر بووه‌و ز‌قه‌تر بۆته‌وه‌.

ترس و ته‌ماعی به‌عس نه‌یتوانیبوو بیانکاته دیل و کۆیله‌و، بیانخاته ژێر
 رکیفی خۆیه‌وه‌و، دوو چاری به‌زین و تیکشکانی ده‌روونی و ته‌سلیم بوونی
 ئه‌مری واقع نه‌بوو بوون، خواخوایان بوو ئه‌گه‌ر به‌ خه‌ونیش یێت، هه‌وائی
 جمجۆل و چالاکی شوێش و به‌رخۆدان و به‌ره‌نگاریی بیستن و، به‌ بیستنی
 ناوی شوێش و یێشمه‌رگه‌، شاگه‌شکه‌ ده‌بوون!

به‌لێ له هه‌لومه‌رجی ناورادا، به‌هۆی که‌مه‌رخه‌می و هیچ له‌ده‌ست نه‌هاتن و له‌باراندا نه‌بووی ته‌وانه‌وه، که به‌چاوساغ و پێشه‌واو مشوورخۆری ئیسلام و مسو‌لمانان ناسرابوون، چ له‌ به‌رگی مه‌لاو شیخه‌کان و، چ له‌ به‌رگی ئیسلامیه‌کاندا^(١)، چ له‌ رووی تیوری (نظری)یه‌وه، وه‌ک روونکردنه‌وه‌ی راستیه‌ی کان (حقائق)ی ئیسلام و، پو‌وچاندنه‌وه‌ی بو‌چوونه‌ه‌له‌کان (أباطیل) ی نه‌یارو ناحه‌زه‌کانیه‌وه، چ له‌ رووی کرده‌یی و مه‌یدانییه‌وه، وه‌ک به‌رگری کردن له‌ سته‌میده‌یی و چه‌وساو‌دی و بی‌قه‌واره‌یی کورد^(٢)، به‌لێ له‌ سۆنگه‌ی شه‌وه‌وه‌ ته‌وکاته‌ بازار هه‌ر بازاری ری‌چکه‌و کو‌په‌ره‌ی و بیردۆزه‌و میردۆزه‌کان

(۱) دياره كهم و زور هم له نيو مهلاو شيخه كانداو، هم له ريزي روښنير، ئيسلامييه كاندا، كهساني ههقيپرو چالاك ههبيون، به لام لهوه كه مېتر بيون، تهورم (تيار) يك دروست بكن و، دياره به گوښكش بهار ناهت و تاقه سواريش توژ ناكات!

(۲) دیاره که سائیک هه‌بوون له‌م بواره‌شدا قسه‌و کاری خێریان بووه، به‌لام نه له ناستی پێوستدا بووه نه به‌و نه‌ندازه‌ش بووه که ته‌وژمیک پینک بینێ، ئنجا ته‌وه که «جگه له‌م دوا‌دایانه» سه‌رحه‌م سه‌رکرده‌و سه‌رقافله‌کانی شوێرش و راپه‌رینه‌کانی خه‌باتی پرزگاری‌خوازی کورد که‌سایه‌تی مسوڵمان و دیندار بوو ون، هه‌روه‌ها ته‌و خه‌لکه‌ش که بوونه‌ته سووته‌مه‌نی شوێشه‌کان، له‌گه‌ڵ ته‌وه‌ی ئیمه‌ مه‌به‌ستمانه‌ دژ نیه، چونکه مسوڵمان بوونی تاک تاکی خه‌لکی شتی‌که‌و، ئیسلامیی بوونی شوێرش و خه‌بات و کیان و قه‌واره‌و سیستمی ژیان و گوزه‌رانیشیان، شتیکی دیکه‌یه. هه‌رحه‌نده مسوڵمانه‌تی ڕه‌سه‌ن و ڕاس‌ته‌قینه هه‌میشه، ئیسلامی‌بوونی هه‌لسوکه‌وت و هه‌لوێست و کارو چالاکیه‌کان په‌لکیش ده‌کات و، هه‌ر ناته‌واوییه‌ک له ئیسلامیی بووندا ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ بو کهم و کو‌پری له مسوڵمانه‌تییدا، که دیاره مه‌به‌ستمان له مسوڵمانه‌تی حاله‌تی دینداریی شه‌خسییه‌و، مه‌به‌ستیشمان له ئیسلامیی یوون، حاله‌تی دینداریی کو‌مه‌لاهه‌تییه.

بوو، به‌تایبەت چەپپەکانی وەک: مارکسیزم و ماویزم، کە بە شیۆدیە ک
ر مین و رەواجیان کەوتبوو سەرو بازاریان قەڵەبائ و گەرم بووبوو، هەر
دەستەو تاقمیککی سیاسی ئە گەر لە بنەرەتدا حیزبیککی بە رۆاڵەت نەتەویدی
یان بنەمالەیی و خێلە کیش بووایە، بەلام هەر چۆن بوو، هەولێ دەدا کە
بەشی لەو مۆدیلە تازیدەدا ببوایەو، لە پەڕەو پڕۆگرامی خۆیدا دەینووسی:
کە ئیمەش پشک و بەشمان لە مارکسیزم و لینینیزمدا هەیهو، میشکی
کادیرەکانی خۆمانی پێ ئاو دەدەین!!^(۱) لە راستیدا ئەوکاتە هیندە
بانگەشەو چاروازی بێرەزاو بیبناغە بۆ بلۆکی رۆژەلات دەکرا، کە ئەوسا
لە یەکیتهی سۆقیەت و چیندا خۆی دەنواند، کە خەلکی کورد و جەماوەری
تاساوو چەواشە کراو، لە سەداسەد قەناعەتی وابوو، کە کورده‌کانی بەشە
کوردستانی یەکیتهی سۆقیەت، هەر بەراستی لە بەهەشتی سۆسیالیزم دان
و، هەموو مافە سروشتیی و رەوايه‌کانیان، زۆریش بەزیاوه‌ دا بین کراون^(۲)!
جا بۆیه ئەو کاتە هەر کەسیک پشک و بەشی لەو مۆدیلە نوێیه
(مارکسیزم، سوسیالیزم)دا نەبوایە، بە دواکەوتوو و کۆنەپەرست و سەر
بە بلوکی سەرمايه‌داریی و (کاپیتالیزم) ناوزەد دەکراو، بەجاریک لێ
لە هەراوه‌ریا دەدرا!! تەنانەت ئە گەر بابایەکی عەلمانیش هەر گوتبای:
رەنگە شیوعیایەتی و مارکسیایەتیش هەندیک شتی هەڵیان تیدا بێ،
هەر ئەوەندە قسەیه‌ بەس بوو، بۆ بە کۆنەپەرست (رجعی) لەقەڵەمدانی و
ناوڕێنرانی و، جەنگ لەدژ بەرپاکرانی و، هەولێدان بۆ دەرکردنی لەنیو ریزی

(۳) پارتی دیموکراتی کوردستان، لەراپۆرتی کۆنگرە نوێیه‌میدا، وای نووسیبوو.

(۲) بەلام پاش لەیه‌ک هەڵۆشانندەو یەکیتهی سۆقیەت و، نەمانی شوورده‌ دیواری تاسنینی
دەوری کۆمەڵگا و میلەتەکانی ژێر رکیفی رژیمی مارکسیزم و سیستمی سۆسیالیزمی،
لیقە لەسەر هەتیوان هەڵدراوه‌و، هی بن بەرێ هاتە سەر بەرێو، ناشکرابوو کە هەرچی
برادەرائی شیوعی و کۆمۆنیست و مارکسیست، دەربارە سۆسیالیزم گوتوویانە، نەک هەر
درو و دەلەسە، بگرە راست بەراوه‌ژوو و پێچەوانەش بوو!! پێشینانیش گوتوویانە: مەیدانی
درویه‌ کورته!

نەك هەر رۆشنییران و نووسەرانی كورد، بگەر هەر لیستاندنەوێ ناسنامەیی
كوردایەتییشی^(۱)!

بە كورتیی و بە كوردیی:

لەو سەرۆحه‌دو هەلومەرجەدا، زۆربەیی هەردەزۆری خەڵك و میلەت بە
رەووباری سەتەم و كوفرو فەسادێ رژییمی بەعسدا چوو بوون و، بۆ خۆگرتنەوه‌ش
دەستیان بۆ چلەپووشەكانی ریچكەو بیردۆزەكان بەتایبەت ماركسیزم بردبوو،
پیشیان وابوو یان راستتر بڵێن: واشیان لەگوێ چكێترابوو، كە جگە لە
تەسلیم بوون بە ئیرادەی بەعس و سیخوپی و كریگرتەیی بۆ كردنی،
یان ڕوو كردنە بیردۆزە چەپەكان و پشت لە خواو ئیسلام كردن، ڕێیەکی
سییەمیان لەبەردەمدا نیەو، هیچ چارەو دەرەتانیکی دیکەیان نیە.

(۱) لیژەدا پێویست ناکات نمونە بە مامۆستا مەلا محمەدی شارەزووری بێنمەو، كە بابایەکی
مەلاو ئیسلامیی بوو، خوا لێی خۆش یێو پاداشتی بەرزى بداتەو، كە چەندان نووسین و
بەرەمەمی چاکی هەبوون بۆ بەرپەرچدانەوێ چەپییەكانی كوردستان، وەك: (رێكەوت لە
تەرازووی ژیرییدا)، (سروشت لە تەرازووی ژیرییدا)، (داروین لە تەرازووی ژیرییدا)، (فرۆید لە
تەرازووی ژیرییدا)، بەلگەو بابایەکی وەك مامۆستا (مسعود محمەد) كە كورێ مەلای گەورە
كۆیە (مامۆستا مەلا محمەدی جەلی زاده)یەو، وێرای خۆ بە مسوڵمان زانیی، هەر خۆی
بە عەلمانیی دزانێ، كەچی لەبەرئەوێ لە چەند كتیپ و نووسراویکی وەك (حاجی قادری
كۆیی) و، (مرووف و دەرووبەر)دا هێرشێ بەلگەداری كردبوو سەر كۆمۆنیزم و ماركسیزم،
برادەرانێ ماركسیست و كۆمۆنیستی، هیندیان لەسەر گوت و نووسی، هەتا كریگرتەیان شین
بوو و، قەڵەمەكانیان سووان و وەخت بوو بڵێن: نەك هەر خۆئێندوار، بەلگەو كوردیش نیە!
بۆیەش نمونەم بە مامۆستا شارەزووری پەحمەتی نەهێنایەو، چونكە بابایەکی ئیسلامیی
بوو، ئەگەرنا رۆژنامەو گۆڤارەكانی ئەوسایان لەویش پڕ كردن و هەراو گالەیی زۆریان
لەگەڵ كرد، جا ئەگەر ئەوێ مامۆستا شارەزووری پاساوی جیاوازی ئیدۆلۆژیی هەبوو، خۆ
ئەوێ مامۆستا (مسعود محمەد) ئەو پاساوو بیانووەشی نەبوو، بەلگەو تەتیا بە بەرزو پیرۆزو
بێهەلەو پەلە زانیی ماركسیزم و كۆمۆنیزم بوو، كە ئەو هەلۆیست و حساسیەتە بێمانایە
تیدا هینابوونە دی و، دلگەرمییان بۆ كۆمۆنیزم و ماركسیزم، نەك هەر كوردایەتی، بگەر
عەلمانیەت (سیكۆلاریزم) كە جادە گشتی و خاڵی هاوبەشیان بوو و، تەنانەت مروفایەتی و
مافی مروفیشی، لەبیر بردبوونەو، وەك لاوکیژیی كارامە ئەوێ دەیانگوت، نەیانده‌گوتەو.

بە ئی خوێنەری خوشەویست !

بارودۆخ و کەشی سیاسی و فیکری کوردستان بەوشیوەیە بوو، کە بەندە زنجیرە باس و بابەتێکم نووسین بۆ بەرگری کردن لە ئیسلام و پوچەڵکردنەوی رێچکەو بیردۆزەکان و، راگەیانندی ئەو راستییە کە لە نیوان پروباری ستەم و زۆری بەعسی فاشیست و، درندەو چلەپووشی رێچکاندا، شتێکی دیکە و بەدیلاکی دیکە هەیە، ئەویش پردی ئیمان و، هەوارگەو مەنزلی ئیسلام و، سایەو سێبەری شەریعەتی خۆی دادگەر و بەخشەر و میهرەبانە.

بە ئی هەر کام لە: (پوختەیه ک دەبارە ئیسلام) کە لە سالی ۱۹۸۴ ز دا چاپ کراو، (دەبرێک راچوونی ئیسلام و رێچکان) کە لە سالی ۱۹۸۵ ز دا چاپ کراو، (یادی خودا؛ گەنگی یادی خودا لە ژیانی مەرۆدا) کە لە سەرەتای سالی ۱۹۸۷ ز دا چاپ کرا، هەر کامێکیان یەکی (۵۰۰۰) دانە، هەروەها (سۆزی نەتەواپەتی) کە دواتر لە شاخ چاپ کراو، زنجیرە: (با چاکتر ئیسلام بناسین) و (کوردستان بۆ وێران بوو و چۆن ئاوەدان دەیتەوه؟!) کە دیسان دواتر لە شاخ چاپ کران و، (دادگەری کۆمەڵایەتی) کە ئیستاش هەر دەستنووسە، تێکرا لەو هەلومەرجەدا نووسراون کە باسم کرد. ئیستاش پاش ئەم ئاوردانەویە بۆ رابردوو، با سەرنجێکی ئیستاشمان بدەین، تاکو حیکمەت و هۆی چاپ و بلاوکردنەوی ئەم کتێبە لەم قۆناغەدا بخەینە روو:

پاش هەرسەهێنان و، لەبەر یەک هەلۆشانەوی یەکیەتی سۆفیەتی، بە زەبری ئاگرو ئاسن و هیرش و پەلاماری دەبابەو دابەزاندنی چەتر بازان (مظلات) پێکەوه نووسینراو، زۆربەیی هەرەزۆری - ئەگەر نەلێین تێکرای - پێرو تاقمە کۆمۆنیست و مارکسییەکان لە کوردستان و جیهانی ئیسلامدا بە گشتیی، لە سۆنگەی ئەوێ کە زیاتر لەسەر بناغەی وەهم و لاسایی

کردنه‌وه‌و عاتیفه بنیات نرابوون، نه‌ک وه‌ک ئیدیدعیان ده‌کرد (عیلم و فەلسەفه)!! وه‌ک داوه‌للی چه‌قیئراو، که‌ گێژله‌وه‌کی به‌هێز لێی دده‌ات و، سه‌ره‌وبن ده‌بی، یه‌ک له‌دوای یه‌ک ڕوو خان و شوێنکه‌وتووایان پڕو بلاو بوون!

بگره‌ هه‌ندیک له‌ سه‌رانی ته‌و پێرو تا قمانه، که‌ هه‌تا دوینێ دهبانگوت: مارکسیزم حه‌قیقه‌تی موته‌لق و نه‌گۆری تێدایه^(۱)! به‌ ڕاشکاویی دانیان پێدا هیناو گوتیان: به‌لێ هه‌تا دوینێ شوینێ بیردۆزه‌ی مارکسیزم که‌وتبووین، به‌لام (ئه‌مڕۆ عه‌قلمان په‌یدا بووه‌)!!

ئیدی ئیمه‌و مانانی ئیسلامی، که‌ پیشتر به‌ پێیستمان ده‌زانی بو‌ به‌ره‌رچه‌دانه‌وه‌ی قسه‌وقال و پروپاگه‌نده‌ ژه‌هراویه‌کانی کۆمۆنیست و مارکسیسته‌کان، بابه‌تی وه‌ک: (سه‌لمانندی بوونی خوا) و (ئیسلام وریا که‌ره‌وه‌یه‌ نه‌ک تلپاک) و (ئیسلام ئیسلامه، نه‌ ئایدیالیزمه‌ نه‌ ماتریالیزم)^(۲) بنووسین، براده‌رانی چه‌پ گه‌را (الیساریون) هه‌ر بو‌ خۆیان له‌و خه‌مه‌یان ڕه‌خساندین و، ته‌و گه‌رفته‌یان له‌ کۆل کردینه‌وه‌و، پیشتر چه‌ند به‌گۆرو تین و دلگه‌رمیی، وه‌ک دیوانه‌ی تازه‌ ته‌ریقه‌ت و درگرتووی جه‌زه‌ لیه‌اتوو، به‌رگریان له‌ ڕیچکه‌ی کۆمۆنیزم و مارکسیزم ده‌کرد و، نه‌قه‌تبان له‌ جیهانی سه‌رمایه‌داری و بلوکی ڕۆژئاوا فەلسەفه‌ی کاپیتالیزم ده‌کرد، ته‌مجاره‌ش هینده‌ به‌گۆرو تین، به‌لام به‌ پێچه‌وانه‌وه‌، که‌وتنه‌ ڕه‌خنه‌لێگرتن و توانج و پلار تێگرتنی کۆمۆنیزم و سۆسیالیزم و مارکسیزم و، مه‌دح و

(۱) له‌گه‌ڵ ته‌وه‌شدا که‌ بناغه‌و بربردی پشتی مارکسیزم (ماتریالیزمی میژوویی) و (ماتریالیزمی دیالیکتیکی)ین، که‌ ده‌لێن: هیچ حه‌قیقه‌تیکی موته‌لق بوونی نه‌ه‌و، هه‌موو شتیکی له‌ گۆڕان (تطور)دایه‌!!

(۲) ناوونیشانی وتوێژه‌کانی: یه‌که‌م و سییه‌م و دووهمی زنجیره‌ی: (ئیسلام و ڕیچکان)ن، که‌ له‌ ساڵی ۱۹۸۵ز له‌ به‌غداو، پاشان بو‌ جاری دووهم له‌ (سه‌قر) ۱۹۸۸ز چاپ کراوه‌و، جاری سییه‌میش نووسینگه‌ی ته‌فسیر له‌ هه‌ولێر له‌ ۲۰۰۵ چاپی کرده‌وه‌.

پنهنلا گوتنى جيهانى رپوژئاواو، رپچكهو بيردوزه كانى وهك؛ كاپيتاليزم و ليبراليزم و سيكولاريزم و سوسيال ديموكراسيى!!

ٿيڊي لھو کاتھ وھ، بھنڊھ کھ پڙشٽر دوو ٿامانچ (ھدف) م لھ نووسينھ کانمدا
لھ بھرچاو گرتبوون:

أ/ پروونکرده‌وی راستیه‌کانی ئیسلام و، هوشیار‌کردنه‌وی خه‌لک و تیگه‌یان‌دیان.

ب/ پووچه لکردنه و دی ناهه قییه کانی ریچکه و بیردۆزه کان و، پەردە لەسەر
هەڵماڵینی ئەفسانە کانیان.

پرووی قه‌له‌م له ئامانجی دووهم وەرچه‌رخاند و، وزه‌و توانایم بو ئامانجی
یه که‌م ته‌رخان کرد و چهند به‌ره‌میکی وه‌ک: (پ‌ی‌گای صالح بوون و به‌ره‌خوا
چوون)^(۱) و (پ‌ی‌بازی پ‌یغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) کامیه‌؟!)^(۲) و
(چاره‌سه‌ری ک‌ی‌شه‌ی کورد له نیوان ئیمان و پارله‌ماندا)^(۳) و (پ‌روژه‌ی

(۱) که جاری یه کهم له سالێ (۱۹۹۰) و، جاری دووهم له ههولێر له سالێ (۱۹۹۶) چاپ کرایه‌وه، جاری سییه‌میش له سالێ (۲۰۰۰) و، جاری چواره‌میش له (۲۰۰۵) له ههولێر کراوه ئیستاش خه‌ریکی چاپی شه‌شه‌مینیشی.

(۲) کہ لہ سالی (۱۹۸۹) لہ (خدراول) چاپ کرا۔

(۳) که له سالی (۱۹۹۲) و له گهرمه‌ی هه‌لژاردنی پارله‌ماندا، نووسراو چاپ کړا، که له یه کینک له پیشبینیه‌کانی نهو کتیه‌دا گوتوومانه: (... ددجا پارله‌مان و بابی پارله‌مانیش، توانای گۆړینی نهو واقیعه دروونیی و زاتییه‌ی ټیمه‌ی نیه، بگره به پیچه‌وانه‌ود، ودک ته‌جریدم سهرنه‌که‌وتووی (بهره: الجبهه) سه‌لماندی، ږدنگه‌و ژوریش ټیزیکه که پارله‌مانیش دیسان بېته هوی زیادبون و گه‌شه‌کردنی نهو خه‌سلته‌به‌دو هوکاره دروونیی و زاتیانه‌ی، که گه‌وره‌ترین هوی ټیناکام بوون و به‌ته‌نجام نه‌گه‌یشتنی هه‌ول و کوژشی جولانه‌ودی رزگاریی‌خوازیمان بوون، به‌تایه‌تی له ناستی سهر‌کردایه‌تیدا، چونکه که‌موکوپری و عه‌یه‌کانی سهر‌کردایه‌تی راسته‌وخو، کارده‌که‌نه سهر هه‌موو به‌شه‌کانی دیکه‌ی گهل و شوژر، ودک ټیستا به زه‌قیی ده‌یښړی) بروانه لایره (۶۱) چاپی یه‌که‌م/ ۱۹۹۲ز.

بەڕنامەی فیکری کارێ ئیسلامیی^(۱) و (مسوڵمانی کامل)^(۲) و (چەند رێزپوونییە ک بو ئیسلامییە کانی کوردستان)^(۳)..م نووسین.

کەچی وەک پێشینان گوتویانە: (مالان باریان دەکرد، گولە تازە کەپری دەکرد!) پاش لێک هەڵوێشانی یەکیەتی سوڤیەت و، هەردەسپێانی ئەفسانەی بەناو فەلسەفەی سوڤیالیزم و مارکسیزم لەسەر زەوی واقع - کە پێشتر لە عەقل و ھۆشی عاقل مەنداندا ھەردەسی ھێنابوو- و کەوتنی داوێ دەاکوتراوە ھۆمالییە کانی کوردستان و غەیری کوردستانیش، لێرە لەوێ چەند کەسیکی تاک و تەرا کەوتنە قالەقال و دروستکردنی جەنجال و ھەرا، بەناوی کۆمۆنیزم و مارکسیزمەو، ئنجا لە سۆنگە ی ئەووە کە ھەستیان کردووە دنیان، ئەو رێچکەو بێردۆزی ھەراو بانگەشە ی بو دەکەن، لەمێژە وەک قوماشی ناجسن سپات بوئەووە رەنگە کە ی چۆتەووە ئیفلاسی کردووە، رووی نابووت و بیچمی دزیو ناشیرینی بە جوړیک بو خەلک و جەماوەر دەرکەوتووە، دەمامکی لەسەر وەلا کەوتووە، کە ھیچ کەس پوولیکی قەلبیسی پی نادات، بەلێ لەو سۆنگەییەو، وەک پوور مەنیج^(۴)، خۆیان بەناچار بینی، کە بو دەوری خو قەلەبالغ کردن و، بازاری بێرمینی خو گەرم کردن، ئەگەر بە مەدح کردن و پێھەلاگوتنی

(۱) کە لە سالی (۱۹۹۶) لە ھەولێر چاپ کرا.

(۲) کە لە سالی (۱۹۹۷) لە ھەولێر چاپ کرا.

(۳) ئەمیش ھەر لە سالی (۱۹۹۷) لە ھەولێر چاپ کرا.

(۴) لە گوندیکی کوردستان ژنیکی ھەبوو بەناوی پوور مەنیج، ئەو ژنە زۆر نالەبارو بەدناکار بوو، ھیچ شتیکی چاکە ی لێ باس نەکراو، جا ئەو ژنە ھەموو بەیانییە ک زوو چۆتە سەر کانی و سەرچاوی ناوایی لێل و شلوی کردو! ئنجا کە لێیان پرسبوو: بوچی وا دەکە ی؟! لە وەلامدا گوتویەتی: ناخر کەسی پووری، ھەموو کەس چاکەو خێرکی ھەییە کە پێھەو بناسرێو باسی بکری، منیش کە ھیچ چاکەو خێرکی شک نابەم، خو دەبی شەر و خراپییە کی وام ھەبی پێوی بناسریم و باسم بکری!!

بیردۆزهو رێچکه کهی خۆیان، ناگونجی هیچ به هیچ بکهن، با به لای که مه وه به هوی: (کانیی و سه رچاوهی ئاواپی لیل کردن) وه مه داره ساز بکهن و، به و جوړه که و تنه جینودان و قسهی ناشیرین و سوو کایه تییکردن به ئیسلامه تی و مسوڵمانه تی و، له خواو پیغه مبه ره وه (صلی الله علیه وسلم) پیداهاتن، هه تا مه لا!!

ئنجاه وهک پێشتر گوتم: هه رچه نده ستایش بو خوا پانتایی کارو چالاکیه کانی هوشیاری و بیداری و هه لسانه وهی ئیسلامیی، هینده پان و پۆرو هه مه لایه نه یه سه رگه رم بوون به رێروونی کردن و مشوور لیخواردن، ته و او سه رقالی کردووین و نامان په رژیته سه ر وه لامدانه وهی ده مکوتکردنی ده نگ و سه دای ناسازو جارزکه ری ته و تاک و تووکانه ی که په ندی: (بوته ربه شره، هیچ کهس پێی نه ده پیا، له خورا ده یگوت: ته وه شازده و نیو) پر به پیستیانه، به لام له م رۆژانه دا چاویکم به کتیبخانه که مدا گێراو ده ستنوو سی: (گه و ره ترین راستیی - به رگی یه که م) م که و ته به رچاو و، پاش تیوهرامانیکی ته م و، سه رنجدانیککی واقعی ئیستامان، دلنیا بووم که وه لامی پر به پیست و ده مکوتکه ری ژاوه ژاوی ته و جوړه که سانه ی، له زۆر رووه وه گرتوته خو، وێرای روونکردنه وهی چه ندان راستیی به رزو مه زن، ده رباره ی به رنامه ی بیهه له و په له ی خوای بیوینه و هاو دل.

به لێ وهک چون مامۆستای پایه به رز (بدیع الزمان) مه لا سه عیدی نۆرسیی^(۱) گه لێک جار بو وه لامدانه وهی نه یارو ناحه زه کانی له قوئاغی

(۱) مامۆستای ناودارو پایه به رز مه لا سه عیدی نۆرسی به یه کیک له زاناو پێشه و هه لکه و ته و ده کانی سه ده ی بیستهم داده نری و، من پیم وایه له ریزی (حسن البنا) و (أبو الأعلى المودودي) یه، خوا لیان خوش بی، هه رچه نده وهک پێوست نه ناسراو، به هره و سوود له به ره مه کانی و درنه گیراوه له سه ر تاستی جیهانی ئیسلامیی، له راستیدا (رسائل النور) ی ته و پێشه و هه رپێزه که سه رجه م (۱۳۰) ی کتیب و نامیلکه م و به زۆری له سوورگی ئیمان و عه قیده دا ده سوورپن، هه رچه نده که م و زۆر گه لێک جوړه باس و بابه تی دیکه شیان له بواری خواپه رستی و ته خلاق و ته زکیه تیدا هه ن، به به ره مه میکی زۆر به نرخ و شاکارکی

سه‌عیدی نوێ (السعيد الجديد) دا خۆی ده‌گیرێته‌وه‌ بۆ قۆناغی سه‌عیدی کۆن (السعيد القديم)، به‌ زمانی وی ده‌دوێ، منیش له‌م کتێبه‌مدا وام کردووه‌، به‌ که‌سایه‌تی و زمان و شیوازی ئه‌و پڕۆژگارو هه‌لومه‌رجه‌، ناحه‌زو نه‌یاره‌کانی ئیسلام ده‌دوینم و، خوا پشتیوان بێ ئه‌وانه‌یان که به‌ وێژدانه‌وه‌و بۆ دۆزینه‌وه‌ی هه‌ق و راستی گوێ بگرن، له‌ زه‌لکاوایی بێدینی و مادده‌و ئاره‌زووپه‌رستی ده‌درێن و، به‌ره‌و راسته‌شه‌قامی دینداری راست و دروست و به‌ندایه‌تی بۆ خوا کردن، هیدایه‌ت ده‌درێن و، ئه‌وانه‌ش که قه‌ناعه‌ت هێنایی پێش بیرکردنه‌وه‌ پێی لیگرتوون گوێ بگرن و، هه‌ق و راستیه‌ک که دێته‌ به‌رچاویان، وه‌ری بگرن، پشتیان له‌ مه‌یدانی وتوێژی ژیرانه‌و زانستیانه‌دا له‌ زه‌وی ده‌درێ و، زه‌بوونانه‌و ده‌سته‌پاچانه‌ له‌ خۆلێدا ده‌گه‌وزێن و، له‌ولاش بێنرخانه‌و پێسوابووانه‌ به‌ره‌و دۆزده‌خ و تۆله‌و جه‌زه‌به‌ی خوا پالسته‌و راپێچه‌ک ده‌درێن و، له‌ سجنی هه‌تاهه‌تایی جه‌هه‌نمه‌دا داده‌کری!

خواش به‌ که‌رده‌م و به‌خششی خۆی، هی‌زو پێ‌ز ب‌خاته ئه‌م به‌ره‌مه‌وه‌و بیکاته‌ مایه‌ی چاوپێچک لاچوونی سه‌رچاوی زۆر که‌س و، دڵ رۆشن بوونه‌وه‌و بێ‌دابه‌بوونه‌وه‌و به‌رچاوپروونیان و، بیکاته‌ مایه‌ی ئیمان گه‌شه‌کردن و، چاکتر دڵ دامه‌زرانی براو خوشکانی مسوڵمان و خاوه‌ن ئیمان و، ده‌ست گیرکردنیان

ئیمانی به‌رز داده‌نێن و، نامۆژگاری براو خوشکانی ئیسلامیم ده‌که‌م، که بۆ به‌هێزیوون و قوڵبوونه‌وه‌ی ئیمان و عه‌قیده‌یان و، له‌ خوا نزیک که‌وتنه‌وه‌و ته‌زکیه‌ی نه‌فسیان و، جوانبوونی ته‌خلاقیان و، توندوتۆڵ و تۆکمه‌ بوونی براهیه‌تیان، به‌ ورده‌ قوڵیی و بایه‌خ پێدانه‌وه‌ (کلیات رسائل النور)ی نۆرسی به‌ هه‌ر (٩) به‌رگه‌ کانیانه‌وه‌ بخوێنه‌وه‌، که بریتین له‌: (الکلمات، المکتوبات، اللغات، الشعاعات، الملاحق، سیره‌ ذاتیه‌، إشارات الإعجاز في مظان الإيجاز، المثنوي العربي النورسي، الصيقل الإسلامي ورسائل أخرى).

شایانی باسیشه‌ که مه‌لا سه‌عیدی نۆرسی کورده‌و خه‌لکی دێی (نورس) که سه‌ر به‌ پارێزگای (به‌تلیس) له‌ کوردستانی تورکیاو له‌ سالی (١٢٩٤)ی کۆچی (١٨٧٦)ی زایینی له‌دایک بووه‌، له‌سالی (١٩٦٠)ی زایینی کۆچی دوایی کردوه‌.

سوپاس بۆ خوا ئیستا سه‌رجه‌م نامه‌کانی نور بۆ زمانی کوردیی ته‌رجمه‌مه‌ کراون.
٢٣-٢٠١٩/٩/٢٢ محرم ١٤٤١ک.

www.alibapir.com

له گه‌لیک به‌لگه‌ی به‌هیزو بی قسه‌که‌ر، بو وتویژ کردن له گه‌ل که‌سانی
لاری و سه‌رگه‌رداندا.

۱۱ ربیع الاول ۱۴۲۱ کۆچی

۲۰۰۰/۶/۱۳ زایینی

هه‌ل هه‌جیه

مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

له یۆره کۆمه‌لایه‌یه‌کی ده‌مه‌دانیه‌ی
ئێس مه‌که‌م عیڕ مه‌وێج ئه‌وه‌ل لایه‌مه‌ی

AliBapir

مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابیر

QR Code

AliBapir

مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابیر

QR Code

سے روونکردنہ وہی گرنگ

یہ کہہ: ٹیمان و عہ قیدہ لہ ئیسلامدا دەوری بناغہ (أساس) دەیینۆ، ییگومان بەبئی بناغەش دیوار دانانری و، ئە گەر داشبنری بیھیزو لەرزۆک دەبێ و بەزوویی دەرووخی و ھەرەس دیئێ، ھەروەھا ھەتا بناغە مەحکەمتر و دامەزراوتر ییت، ئەو دیوارەش کە لەسەری ھەلەدەجنری، قائمتر و نەلەخشاوتر دەبێ.

ھەر بۆيەشە ھەر پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) سىزىدە (۱۳) سالى رەبەقى لە تەمەنى بىست و سى (۲۳) سالى تەمەنى موبارەكى پېغەمبەرايەتتى خۇيدا، بۆ روونکردنەو دە چەسپاندنى ئيمان و پاىەكانى لە عەقل و دلى ھاوئە بەرپىزو دلسۆزەكانىدا تەرخان کردبوو و، سوورەتە مەككەيىەكانى كە ھەشتاوشەش (۸۶) سوورەتن، لە كووى سەدو چواردە (۱۱۴) سوورەتى قورئان و، نىكەى (۲/۳)ى پانتايى قەبارەى قورئانى بەرپىزيان گرتۆتەو، مەبەستى ئەسلىيان و ئەو سوورگەيەى كە تىيدا دەسوورپىن. برىتتە لە خستە رووى بووناسىي و ئيمان و عەقىدە بە ھەرسىك تەوهرى سەرەكى؛ {خوا بەيە كگرتن (التوحيد) و، وەحىي و پېغەمبەرايەتتى (الوحي والنبوة) و سزاو پاداشتى دوارپۆژ (المعاد ويوم الجزاء)، تاشكراشە كە گرنگىي و بايەخ پىدان و داكوكىي و جەخت لەسەر كردنى قورئان، كە بە پىي زانيارى بىسنوورى خواو، تەرازووى دادگەرانى ھاتۆتەخوار، بۆ ھەر مەسەلەو بايەتتەك، بەلگەو نىشانەى ئەمەت و زىددەبايەخدار بوونىەت.

﴿ اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ﴾ (الشورى - ١٧).

دووهم: هر چنده هه تا ئیستا له چهند کتیب و بهر هه می کمد باسی چهند لایه نیکی ئیمان و عه قیدم کردوه، ویرای شهر ح و لیکدانه وهی (متن

العقيدة الطحاوية)ی (أبو جعفر الطحاوي)^(۱) و (سُلَّم الوصول) که (متن)ی (معارج القبول)ه،^(۲) و هەردووکیان هی (الحافظ الحکمی)ن، بەلام هەر بە ئاواتەو دەبووم که لە دەرفەتێکدا، سەرچەم باس و بابەتەکانی ئیمان و عەقیدە ئیسلامیی، لە زنجیرە دەرسیکدا بە تیروتهسەلیی بخەمە روو، هەتا ستایش و شوکرانە بۆ خوا، ئەو هەل و دەرفەتە رەخساو، خوا ئاسانی کردو، زنجیرە دەرسیک که سەرچەم پەنجا (۵۰) دەرسی یەک سەعاتیی بوون، لە ژێر ناوونیشانی: (ئیمان و عەقیدە ئیسلامیی لەبەر تیشکی قورئان و سوننەت)دا، پێشکەش کران^(۳) و، وێرای تۆمارکردنی بیستراویی و بینراویی، بە یارمەتی خوا لە شەش بەرگدا چاپیان دەکەین، هیوادارم ئەو کەلێن و بۆشاییە زلەیی که لەو بوارەدا لە کتێبخانەی کوردیییدا هەیە، بتوانی بیگری و پری بکاتەو، ئاواتە لەمیژینه کە بەندەش بێتە دی^(۴).

سێیهەم: هەرچەندە ئەم کتێبە - خوا یاریی - بۆ زۆر کەس مایە بەهەرو سوود وەرگرتن دەبی، بەلام ئومیدم وایە که خەڵکیکیش که بە هەر هۆیە کەوێ بوویی هەتا ئیستا لە ئایین و پەیام و بەرنامەیی خوا دووربوون و، روویان کردۆتە ریچکەو بیردۆزەکان بە گشتی و عەلمانییەت (سیکۆلاریزم) بەتایبەت - که مۆدێلی بازار گەرمی ئیستایە - ئەم کتێبە بتوانی دەستیان بگری و بێتە مایە هیدایەت و بەرچاو روونکردنەوێیان و، گیرانەوێیان بۆ ژێر سایە لوتف و بەزەیی خۆی دادگەرو بەخشەرو، باوەشی گەرم و

(۱) که لە بیست و دوو (۲۲) دەرسی نیوسەعاتیییدا لە یازدە کاسیتی (فی ۶ خەف)دا تۆمارکران، لە سالی (۱۹۹۳)دا، دواتر لەلایەن نووسبەگەیی تەفسیرەو چاپ کرا بەناو و نیشانی: (پوونکردنەوێ عەقیدەیی طەحاویی).

(۲) که لە سالی (۱۹۹۹)دا لە بیست (۲۰) کاسیتی یەک سەعاتیدا تۆمار کران.

(۳) که لە (۴/صفر/۱۴۲۱) تا (۶/ربیع الاول/۱۴۲۱) بەرامبەر بە (۲۰۰۰/۵/۸) تا (۲۰۰۰/۶/۸) لە پەنجا (۵۰) کاسیتی یەک سەعاتیدا تۆمار کران.

(۴) سوپاس بۆ خوا ئیستا ئەو پەنجا دەرسە لە شەش بەرگدا چاپ کران.

www.alibapir.com

پر سۆزو په‌رۆشی ثایین و به‌نامه‌که‌ی و، قوتاربوونیان له گێژی ده‌ریای
بێره‌زایی و دوور له‌ خوایی.

دنیاشم که ئەم کتێبه ده‌توانی ئەو ئەرکه جێبه‌جی بکات - ئە گەر خوا
بیه‌وی - به‌لام به‌ مه‌رجێک به‌ هێمنیی و شینیه‌یی و، به‌بی داوه‌ریی‌کردنی
پێشوه‌خت بخوێنێته‌وه‌و به‌ وردیی سه‌رنج بدری و، به‌ چاکیی فام بکری و
هه‌زم بکری.

له نۆره کۆمه‌ڵایه‌تییه‌کان له‌که‌ڵانیان

لێن مه‌شم بێر مه‌وافیج الیوانیل الایمه‌شی

پاڤه‌یاندنی مه‌که‌تبه‌ی مامۆستا عه‌لی پاڤه‌یر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.com

پاڤه‌یاندنی مه‌که‌تبه‌ی مامۆستا عه‌لی پاڤه‌یر

علي پاڤه‌یر/ AliBapir

مه‌ل پاڤه‌یر/ AliBapir

کەتەبە

پاڤه‌یاندنی مه‌که‌تبه‌ی مامۆستا عه‌لی پاڤه‌یر

Telegram WhatsApp Phone

رێخۆشکردنێکی گشتیی

خوێنەری سەنگین!

ئەم کتێبە کە وەک لە سەرگوزشتە کەیدا ئاماژەم پێکرد بەرگی یە کەمی کتیبی (گەورەترین راستیی) یە کە کاتی خۆی زۆریە نووسرابوو، یان سازو ئامادە کرابوو، بەلام بەرگەکانی دیکە لە شەر و گێجەڵی لایەلای سالی (۱۹۹۳) دا وەک گەلێک دەستنووسی دیکە دا، وەبەر لێشای تالان و برۆی ئەوساکە کەوتن و، ئیستاشی لە گەلێی هەر بزرو بی سەروشوین.

ئەجا من ئەم کتێبەم هەروەک خۆی هێشتۆتەو، مەگەر چۆنە کایی لە چەند شوێنێک دەستکاری وشەیه ک یان رێستەو تەعبیری کم کردبێ، ئەگەر نا دەستم لێنەداو، کەواتە بەر لە هەر شتێک پێویستە رەچاوی ئەم راستییە بکری.

ئەم کتێبە دواي ئەوێ بۆ دواجار بپارمدا چیدی چاوەرێی دۆزرانەوێ بەرگەکانی دیکە نەکم و چاپی بکم، ناوەکەم لە (گەورەترین راستیی) یەو گۆری بۆ (خواناسی.. ئایین.. ئیمان: راستییەکانی ئیسلام دەروەشێنەوێ ئەفسانەکانی رێچکان دەپوچینەو) کە پێم وایە ناو نیوەرۆکی پر بە پێستی یە کدین.

باس و بابەتەکانی ئەم کتێبەش ئەمانە:

بەشی یەکەم: خواناسی (پالەری راستەقینە ی مەرۆف بۆ خوا ناسین).

کە لە دوو بەند پێک هاتو:

بهندی یه کهم: فیتړت یه کهمین پالنه ری مروځه بهر و خواناسی.

که له بهر تیشکی دهر و ناسی و کومه لئاسییدا، مه سه له ی خوارسک بوونی دینداری و خواناسی توپیراوه ته ووهو، پاشان له بهر روښنایی قورښان و سوننه تیشدا، کورته سهرنجیکی لی دراوه.

بهندی دووهم: عه قل دووهمین پالنه ری مروځه بهر و خواناسی.

له م بهنده شدا به درېزی باسی هر کام له یاسای هوکاری (قانون السببیه) که ده لی: (هیچ په یدا کراویک به بی په یدا کهر نابی - لا یوجد حادث بلا محدث-) و، یاسای ریک وپیک (قانون النظام) که ده لی: (به بی ریکخهر ریک وپیک په یدا نابی - لا نظام بلا منظم-) لیکولینه و دی خه ست و خو لیان له باره وده کراوه، روون کراوه ته ووه: که هر کام له م دوو یاسایه، هه موو خاوه ن عه قلایک - که ملکه چی عه قل که ی بی - ناچار ده که ن دان به بوونی خوی به دیه پنه رو په روه رد گاردا به پنی.

به شی دووهم: ئایین (ئایین چییه و، چو ن په یدا بووه و، بو چی هاتوه؟!)

ته میش له سی به ند پیکهاتوه:

بهندی یه کهم: که بو وه لامی پرسپاری (ئایین چییه؟! ته رخان کراوه، له سی باسان پیکهاتوه؛

باسی یه کهم: پیناسه ی ئایین، که تییدا هر کام له وشه ی (دین) و (اسلام) هه م له روانگه ی زمان و، هه م له روانگه ی شهرعه وده توپیراونه وده.

باسی دووهم: نیشانه و دروشمه سهره کییه کانی ئایین، که له هوت خالاندا، هوت دروشم و نیشانه ی گرنګ و بنه رته یی ئایین - که ئیسلامه - خراونه روو.

باسی سییه م: ته میش بریتیه له پینج راستی گه وروه گرنګ کو تایان پی به و بهندی یه که مه هیئراوه.

به‌ندی دووهم: که بو وه‌لامی پرسپاری: (ئایین چوڼ په‌یدا بووه؟!)
ته‌رخان کراوه‌و، ته‌میش له دوو باسان پښکها‌توه:

باسی یه‌که‌م: وه‌لامی ئایین خو‌ی، که دیاره مه‌به‌ست ئیسلامه.

باسی دووهم: وه‌لامی ریچکه‌و بیردۆزه‌کان، له‌م باسه‌شدا، پښج بیردۆزی
پووجی نه‌یارو ناحه‌زانی ئایینی خوا، خراونه‌ روو، که به‌ حساب چوڼیه‌تی
په‌یدا‌بوون و سه‌ره‌له‌دانی دیارده‌ی دینداری و خواپه‌رستیان پی ته‌فسیر و
پاسا‌ودار (تبریر) کردوون و، هه‌ر پښج‌یشیان به‌ نشته‌ری به‌لگه‌گه‌لی پته‌و،
دوومه‌لی به‌ به‌ز حساب کراویان ته‌قی‌نراوه‌.

به‌ندی سی‌یه‌م: که بو وه‌لامی پرسپاری (ئایین بو‌چی ها‌توه؟!) تایبه‌ت
کراوه‌و، وه‌لامیکی تیروته‌سه‌ل له‌ بیست و یه‌ک خا‌لدا خراوته‌ روو، واته
حیکمه‌ت و ئامانجی ئیترانی ئایین و په‌یامی خوا، که هه‌م هیدایه‌ته‌ بو ئینسان
و، هه‌م به‌رنامه‌و شه‌ریعه‌ته‌ بو ژیان و گوزه‌ران، له‌ (۲۱) خا‌لدا خراوته‌ روو.
به‌شی سی‌یه‌م: ئیمان (ئیمان چییه‌و چوڼه‌و، به‌چی گه‌شه‌و زیاد ده‌کات و،
شو‌ینه‌وارو به‌ره‌مه‌کانی ئیمان به‌خوا هی‌نان، له‌ ژیانی تاک و کو‌مه‌لدا
چین؟!).

ئه‌م به‌شه‌ش له‌م چه‌ند به‌نده‌ پښکها‌توه:

به‌ندی یه‌که‌م: پښاسه‌ی ئیمان.

به‌ندی دووهم: پله‌و پایه‌ی ئیمان به‌گشتی و بر‌وا به‌ خوا بوون به‌تایبه‌ت.

به‌ندی سی‌یه‌م: ریښگی په‌یدا‌بوون و فرا‌ژوو‌بوونی بر‌وا به‌خوا بوون.

به‌ندی چواره‌م: چاک‌ترین ری‌ی به‌ره‌خوا چوون و به‌خوا گه‌یشتن

به‌ندی پښجه‌م: کردنه‌وه‌ی چه‌ند گری‌کو‌ی‌ره‌یه‌ک و لا‌بردنی چه‌ند ته‌می‌ک،

ده‌باره‌ی خواناسین و بر‌وا به‌ خوا بوون.

ئەم بەندەش لەم پینچ باسە پیکهاتو:

یەک: ھاوبەش بۆ خوا دانان (الشرك) کۆسپی رپی ئیمانە، نەک بیروایی (الإلحاد).

دوو: ئیمان دژی ستەمە، بەلام کوفرو ستەم، دوو کالە کی برکین.

سی: ئیمان و زانیاری و، کوفر و نەزانی، پیکهوه جۆشدراون، نەک بە پیکهوانەوه!

چوار: برۆا بەخوا نەهینان لەبەر بەرھەست (محسوس) نەبوونی، بەرھەمی زانست نیه.

پینچ: بەرھەست نەبوونی خوا لە ژیانی دنیا، گەورەترین حیکمەتی تێدایە.

بەندی شەشەم: چۆنیەتی پاک راگرتنی دڵ و دەروون و پاراستنی ئیمان.

بەندی حەوتەم: ھەرکەسیک بەراستی بەرھەم خواناسیی و ئیمان ھەنگاو بنی، خوا نائومییدی ناکات.

بەندی ھەشتەم: گرنگیی و بەرھەمی برۆا بە خوا بوون، لە ژیانی تاک و کۆمەڵدا.

ئەمیش لە شەش باسان پیکهاتو:

یەک: گرنگیی و بەرھەمی برۆابەخوا بوون، لە رووی دەروونییەوه.

دوو: گرنگیی و بەرھەمی برۆابەخوا بوون، لە رووی خوێوەوشتەوه.

سی: گرنگیی و بەرھەمی برۆابەخوا بوون، لە رووی کۆمەلایەتیەوه.

چوار: گرنگیی و بەرھەمی برۆابەخوا بوون، لە رووی سیاسییەوه.

پینچ: گرنگیی و بەرھەمی برۆابەخوا بوون، لە رووی ژیریەوه.

شەش: گرنگیی و بەرھەمی برۆابەخوا بوون، لە رووی زانستیەوه.

له کۆتایی ئەم رێخۆشکردنەدا دەڵێم:

هەرچەندە ئەم کتیبە بە هەرسێک بەشەکانییەو، زیاتر بە مەبەستی دەرخستنی پرووی گەش و درەوشاودی ئیسلام لە پرووی بیرو برپاوە بەرپەرچدانەوێ بیروبۆچوونی نەیارو ناحەزانی، نووسراوە، بەلام وەک پێشتریش ئاماژەمان پێکرد: گەلێک باس و بابەتی دیکەشی گرتوونە خۆی، بۆ وێنە: لە بەشی دووەمدا، چەند لیکۆلینەوێهە کی وردو بەهێزو پێژ لەمەر سروشتی شەریعەت و بەرنامەی خواوە خراونە پروو، گەلێک بیروبۆچوونی هەلەوپەلە راست کراونەو، پەنجەیان خراوەتە سەر.

هەرودەها لە بەشی سییەمدا، هەندێک باس و بابەتی گرنگ لەمەر تەزکیە نەفس و دەروون و پەيوەندیی بە ئیمان و عەقیدەو خراونە پروو، کە پێم وایە مشورخۆرانی مەیدانی کارو چالاکی ئیسلامیی بەر لە هەموو کەس پێویستییان پێیان هەیە.. دیسان هەر لە بەشی سییەم لە بەندی هەشتەمدا، کە تەرخان کراوە بۆ توێژینەو لەبارەی زادەو بەرھەم و شوێنەوارەکانی ئیمانەو، لە شەش باسان دا باسی بەرھەمەکانی ئیمانمان کردو، تاكو ببێ ئاوینەو تەرازوویەك، بۆ هەر کەسێک کە بیهوێ لەخۆی و ئیمان عەقیدەکە حالی بیت، داخۆ تا چ راددیه ک ئیمانەکە لە واقعیی ژیان و گوزەرانییدا، کاریگەریی هەیەو رەنگی داوەتەو!

هۆی ریزکردنی سییەشەکانی ئەم کتیبەش، بەم شیوێهە کە دەبینرێ، ئەوێهە کە بەردی بناغەو کاکل و جەوھەری ئیمان و عەقیدە ئیسلامیی، بریتیه لە خواناسین (معرفة الله) کە وەک پروونمان کردۆتەو سەلماندووشمانە، هەم فیترەتی ساغ و هەم عەقڵی سەلیم، هاندەر و پالێنەری ئینسانن، بۆ خواناسین و برپا پێهێنانی و بەندایەتی بۆ کردنی و پەرستنی.

ئەجا پاش ناسینی خۆی بەدیھێنەر و پەروردگار (تبارک و تعالی)، ئینسان راستەوخۆ دەکەوێتە هەول و تەقەلای ئەو: رێگای بەرەو خوا

چوون و به‌ندایه‌تیی بۆ کردنی بدۆزیتسه‌وه، بۆیه له به‌شی دووه‌مدا، باسی
تایینی خوا (دین‌الله) مان کردوه که بیگومان مه‌به‌ست پێی ئیسلامه، ئەو
ئیسلامه‌ی که له قورئانی خواو سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری پی‌شه‌وادا (صلی الله
علیه وسلم) خو‌ی ده‌نوی‌ئی..

ئىنجا سەرەنجام: ۋەك ئەنجامىكى سىرۋىتى، پاش خواناسىن ۋ، ئاشنابوون بە ئايىن ۋ بەرنامە كەي، قۇناغى ئيمان ۋ پابەندىي (الإيمان والالتزام) دىتە پىشى، چونكە گەۋرەيى ۋ پايەبەرزىي ھەق ۋ ناسىن ۋ پىئاشنابوونى، لە برۋا پىئىننى ۋ پىۋە پابەندبوونى دايە، ئەگەر نا زانىيارىي ۋ شارەزايى رۋوت ۋ بىكردەۋە پابەندىي، نەك ھەر چاكە (فضيلة) نىە، بگرە مايەي سزاو تۆلە ۋ جەزەبەي خواشە!!

به‌لّی، بۆیه ئیمه سه‌ره‌تا له به‌شی یه‌که‌مدا، باسی خواناسیی و، پاشان له‌به‌شی دووه‌مدا، باسی ئایین و دینداری و، له‌ کۆتاییشدا باسی ئیمان و پابه‌ندییمان کردوه.

له ناره كونه لايه بيمه كال لهكه لايه
 ٢٠٢٠-٢٠٢١ زېږديز كال
 لحن مكرم پر مواقع الزامات راځنولم

له ناره كونه لايه بيمه كال لهكه لايه
 ٢٠٢٠-٢٠٢١ زېږديز كال
 لحن مكرم پر مواقع الزامات راځنولم

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

كه لايه
 ٢٠٢٠-٢٠٢١ زېږديز كال
 لحن مكرم پر مواقع الزامات راځنولم

كه لايه
 ٢٠٢٠-٢٠٢١ زېږديز كال
 لحن مكرم پر مواقع الزامات راځنولم

Alibapir

Alibapir

كه لايه
 ٢٠٢٠-٢٠٢١ زېږديز كال
 لحن مكرم پر مواقع الزامات راځنولم

كه لايه
 ٢٠٢٠-٢٠٢١ زېږديز كال
 لحن مكرم پر مواقع الزامات راځنولم

www.alibapir.com

مەكتەپنى مەلۇمات

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Download on the App Store

GET IT ON Google Play

QR codes for app download

لە ئۆزۈڭلەرگە كۆمەلەشتىڭىز ئالەمگە ئايان
بىز بىزگە ئالەمگە ئايان
بىز بىزگە ئالەمگە ئايان

www.alibapir.com

AliBapir

QR codes for website and app

AliBapir/عەلى بابىر

مەلۇمات

AliBapir

QR codes for social media and app

رێخۆشکردن

خوێنه‌ری به‌رێز!

وه‌ک له‌ به‌شی دووه‌می ئهم کتێبه‌دا: (ئایین چیه‌و چۆن په‌یدا بووه‌و بۆچی هاتوه‌؟! ده‌یخه‌ینه‌پروو، سه‌رجه‌م نه‌یارو ناحه‌زانی دینداریی و خواپه‌رستی، به‌ رۆژئاوایی و رۆژه‌لاتیی و ئه‌وروپایی و ئاسیاییانه‌وه، له‌ سۆنگه‌ی ئه‌وه‌وه که له‌ سه‌رچاوه‌یه‌کی پروو و بیچه‌ند و چوون و جیی متمانه‌و دڵنیاپه‌وه - که وه‌جیی بیه‌ه‌له‌و په‌له‌و پارێزراوی خواپه‌وه، له‌م رۆژگاره‌دا ته‌نیا له‌ قورئان و سونه‌تدا خو‌ی ده‌نوینێ - ئایین و به‌رنامه‌ی خایان نه‌ناسیوه، به‌ هوکمی یاسای (الناس أعداء ما جهلوا) بۆ ته‌فسیرو پاساودان (تبریری) په‌یداوون و سه‌ره‌ه‌لدانی، له‌ هه‌گبه‌ی خه‌یال و میشکی سنووردارو بیئاگاوه، له‌خۆبایی بوو (مغرور)ی خۆیاندا، چه‌ندان بیردۆزه‌ی ئه‌فسانه‌ییان هه‌لتاشیوه، وه‌ک بیردۆزه‌کانی (نه‌زانیی، ترسان، ئابووریی، جینس، داخاوییه‌ ده‌روونیی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کان)!!

تنجا ئیمه‌ خسته‌نه‌پرووی ئه‌و بیردۆزه‌ ئه‌فسانه‌ییانه‌وه، به‌رپه‌رچ دانه‌وه‌وه هه‌له‌شاندنه‌وه‌یانمان، خسته‌وته به‌شی دووه‌مه‌وه، به‌لام له‌م به‌شه‌دا هه‌ول ده‌دین به‌ تایبه‌ت له‌باره‌ی هانده‌رو پالنه‌ری ئینسان به‌ره‌و خواناسین و برپا به‌خوا هینانه‌وه‌ بدوین و، بیسه‌لمینین که ئه‌وه‌ی هه‌ر له‌ رۆژی^(۱) به‌ریوه‌، ئینسانه‌کانی به‌ره‌و خواناسین هانداوه‌و پالداوه‌وه، وادارو ناچاری کردوون، که خوای په‌روه‌ردگار و خاوه‌ن و میهره‌بان و به‌خشه‌ریان بناسن و، برپای پێ بێن و،

(۱) رۆژی به‌ری: یه‌که‌مین رۆژ، سه‌رده‌تاو ده‌ستپێک.

لێی بپارێنەوهو هانای^(١) وەبەرینن، هەر خودی فیتەرت و عەقڵی خۆیانە،
نە ک هۆکاریکی دەرهکیی و جیاو بیگانه بە کەسایەتیان!

بە واتایەکی دیکە: ئەوەی کە وای لە ئینسان کردووە بەرەو خواناسیی بە
تایبەتی، و، دینداری و بەندایەتی بۆ خوا کردن بە گشتیی، هەنگاو بنی،
خود (ذات)ی ئینسان خۆیەتی، نە ک شتیکی دیکە، وە ک نەزانی کە گومان
دەبن، بەلێ ئەم بەشە بۆ ئیسپاتکردنی ئەسڵی دینداری، کە خواناسییە،
تەرخانکراوە، خوا پشتیوان بێ زۆر بە ڕوونیی دەسەلمێنن، کە خەسڵەتی
ئایین دۆستی و بەرەو خواچوون لە مرۆڤدا، خاوەنی پالەنەو سەرچاوەیەکی
یە کجار قوول و بنەردەتی و ڕەسەنە لە دەروون و سروشتی مرۆڤدا، واتە کە لە
بەشی دووەمدا بوونی (ئایین) وە ک بەرنامەو پەرەوێکی خاوی دەسەلمێنن،
لەم بەشەدا، بوونی ئایین پەرەری و خواناسیی، وە ک خەسڵەتیکی زگماک
(فطری) و پێکھێنەریکی بنچینەیی کەسایەتی مرۆڤ دەسەلمێنن.

ئەجا بۆ سەلماندنی ڕەسەنایەتی خەسڵەتی دینداری و خواناسیی لە
دەروون و سروشتی مرۆڤدا، دوو ڕێیان دەگرێنەبەر؛ یەکیان ڕێگای دڵ و
دەروون، یاخود زگماک، ئەوی دیکەشیان ڕێگای عەقل.

هەلبەتە ئەم بەشەو بەشی داھاتووش، پەيوەندییەکی بەتین و کاریگەریان
پێکھێووە، چونکە کە لە بەشی دووەمدا دەسەلمێنری: ئایین دەستکردو
بەرھەمی مرۆڤ نیە، ڕێروونی و بەرنامەو خاوی بۆ مرۆڤی ناردووە، مانای
واوە ڕەسەنایەتی و زگماک بوونی خەسڵەتی خواپەرستی و دینداریش
سەلمێنراوە، ئاخر خاوی زانای کاربەجی، کاری بێ ڕێوچیی و بیحیکمەتی
لێ ناوەشیتەووە، مادام وابێ، کە دەبینن خوا ئایین و بەرنامەو بۆ مرۆڤ
ناردووە بەرەو دینداری و خواپەرستی ڕێروونی کردووە، بۆیە ئەم کاری
کردووە، چونکە زانیویەتی مرۆڤ بە زگماک حەوجیی ئایینە و، تینووی

(١) هانای وەبەرینن: پەنای بۆ بەرن.

ثاوی سازگاری خواناسییه، خو ته گهر مروځ له دروونه وه شهیدای خواناسییه نه بووایه، به سروشت بوئی تینوو نه بووایه، مه حال بوو خوا بهرنامه و په پړه وی خواناسییه بو ږه وانه بکات.

ديسان که له م به شه شدا زگماک بوون و، ماقوولیی خهسله تی دینداریی خواناسییه ده سلیمیری، له هه مان کاتدا خوا یی بوونی سه رچاوه یی ئایین و، پووجه لیی ته و تیروانین و بیردوژانه ش ده سلیمیری، که پیان وایه دینداریی و خوا په رستی زیاده بهرهمی میښکی مروځه و، بنچینه و ږه گ و ریشه یه کی ږه سنی نیه له سروشت و که سایه تی مروځدا، چونکه مادام خهسله تی ئایین په روه ری و خواناسییه شتیکی سروشتی و ږه سنی بی، که واته ته و بیردوژانه کی ته م خهسله ته وه ک دیارده یه کی لوه کی و ږیزه ږو بیینه چه له قه لم دده ن، پووجه ل و بیکا کلن.

که واته، ته م به شه و به شی داهاتوو، هر کامیکیان پشتیگیری یه کدی ده که ن و ته و او که ری یه کدین.

تستاش دوی ته م ږیخو شکر دنه، ده توانین بچینه سه ر ته سل ی مه به ست و یه که مین پالنه ری مروځ به ره و خواناسییه، بخه یه روو.

تبینی:

تیمه چ که پالنه ری یه که می خواناسییه (فیطره ت) ده توژی نه وه و، چ که پالنه ری دووه می خواناسییه (عه قل) ده توژی نه وه، مه به ستمان ته و نیه، که له و ږییه وه، بوونی خوی په روه رد گار ئیسپات بکه یین، هه رچه نده له پال ته وده ا به هیزترین به لگهی سه لماندن ی بوونی خواش ده خرته روو، به لگو مه به ستمان ته وده یه که له هه موان روون بی: (بروا به خوا بوون و خواناسییه، خهسله تیکی ږه سنی و بنچینه ییه له ژیان ی مروځداو، یه کیکه له پیکه ی نه ره بنچینه ییه کانی سروشت و که سایه تی ئینسان و، خهسله تیکی فیطری و خوارسکه و، سروشتی پاک و عه قل ی ساغ داخوایی ده که ن).

بەندی

١

زگماک (الفطرة) یە کەمین پالنه‌ری مرۆقه به‌ره‌و خواناسیی

دەستپێک

خوێنه‌ری به‌ڕێز!

به‌هێزترین و کاریگه‌رترین هانده‌ری به‌ره‌و خوا چوونی مرۆف، بریتیه له‌و هه‌ست و نه‌ست و سۆزه به‌تینه‌ ده‌روونییه‌ی که له‌ دل و گیانی مرۆقه‌وه هه‌لده‌قوڵێو مرۆف به‌ره‌و خوا تاو ده‌دا، به‌بێ هیچ جوړه به‌لگه‌هێنانه‌وه (استدلال) ی‌ک، چونکه مرۆف - هه‌موو مرۆفێک - به‌ خواریسک خواناسه‌و هه‌ستی خوا دۆستی و خواناسیی یه‌کێکه له‌ خه‌سله‌ته‌ بنچینه‌یی و پێکهێنه‌ره‌ بنه‌رته‌یه‌ کانی که‌سایه‌تی ئینسان.

ئهم پالنه‌ره‌ش به‌ پالنه‌ری خواریسک (فطري) ناسراوه‌.

جا بۆ سه‌لماندنی ره‌سه‌نایه‌تی و خواریسک بوونی هه‌ستی خواویستی له‌ که‌سایه‌تی ئینساندا، هه‌وجیی ئه‌و زانیاری و شاره‌زاییانه‌ین که له‌ڕێی ده‌روونزانی و کۆمه‌ل‌زانی (علم النفس و علم الاجتماع) ده‌و ده‌ستگیر بوون، شایانی باسیشه‌ که: ئی‌مه‌ لێره‌و له‌ هه‌ر جیه‌کی دیکه‌دا، بۆ خسته‌ن‌ه‌رووی راستیه‌ کانی به‌رنامه‌ی خواو، به‌رگری لێکردنی، په‌نا ده‌به‌ینه‌ به‌ر ئه‌و زانیاریه‌ نویانه‌، چه‌ند شتێکمان له‌به‌رچاو گرتوون:

یەكەم: چونكه لەم سەردەمەدا خەڵكیكى زۆر قەناعەتى وایە كە هەر قسەیه ك مۆرى زانیاریی پێوه نەبێ، وەری ناگرن و برۆای پێ ناكەن.

دووهم: بۆ ئەوەی ئەو كەسانەى كە بە هەڵە لە ئایین گەشتوون و، پێیان وایە لە گەڵ زانیارییدا دانووی ناكۆلن، بۆیان ئاشكرا بێ، كە هەمیشە هەموو لقه كانى زانیاریی راست، لە خزمەتى ئایین دان و پشتگیری دەكەن.

سێیهم: زانیاریی مولكى تاییبەتى هیچ كەسێك و هیچ گەل و نەتەویەك نیه، كەس لە كەس زیاتری بەش پێوه نیه، چونكه زادهو بەرھەمی بیروھۆشی هەموو مرۆفایەتییهو، پەزەمەندەو كەڵەكەبوی شارەزایی و ئەزمونگەلى سەردەم و چاخ و قۆناغە كانى میژووی ئینسانە.

كەواتە بەر لە هەموو شتێك پێویستە بزاین: داخۆ خوناسیی و دینداریی، داخوازییه كى ڕەسەنى سروشتی مرۆفە یان نا!!

هەڵبژێرنا عەلى

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

هەل

AliBapir

هەل

هەل

هەل

هەل

ههستی خواناسیی

له تەرازووی زانیارییدا

به پێچهوانەی تیروانینی دەروونناس و کۆمه‌لناسانی یه‌ک لایه‌نه‌یی، وه‌ک فرۆید و هاو‌ه‌لانی؛ که‌ له‌ هه‌موو که‌سایه‌تی م‌رو‌ف، به‌س یه‌ک تاقه‌ لایه‌نی ده‌گرن و، دوا‌یی ده‌یان‌ه‌و‌ی هه‌موو لایه‌نه‌کانی دیکه‌ی له‌ هه‌گبه‌ی ئه‌و تاقه‌ لایه‌نه‌ بئاخن، به‌ل‌ی به‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌وانه‌وه‌، کۆمه‌ل‌کی زۆر له‌ تو‌یژ‌ه‌وه‌و پ‌س‌پۆرانی ده‌روون‌زانی و کۆمه‌ل‌زانی نو‌ی، بر‌وایان وایه‌و به‌ به‌ل‌گه‌ی پ‌ته‌و‌یش سه‌لماندوویانه‌، که‌ ئینسان هه‌روه‌ک چۆن له‌ لایه‌نی جه‌سته‌ییدا چوار مه‌ودایه‌ (ذو اربعة‌ ابعاد)، له‌ لایه‌نی گیانی و ده‌رونی‌شدا، لانی که‌م چوار مه‌ودای هه‌ن، که‌ مه‌ودای چوارمه‌ی وه‌ک مه‌ودای چوارمه‌ی مادده‌ له‌میژ نیه‌ هاتۆته‌ به‌ر چ‌راو شه‌داوی زانیاری و دۆزراوه‌ته‌وه‌.

دیسان هه‌روه‌ک چۆن په‌یدا‌بوونی بیردۆزی پ‌یژ‌ه‌یی (النظرية النسبية) له‌سه‌ر ده‌ستی (تاینشتاین) بیردۆزی سی‌مه‌ودایی ته‌نه‌کانی وه‌درو خسته‌وه‌و، سه‌لماندی که‌ ته‌نه‌کان ی‌ج‌گه‌ له‌ سی‌ مه‌ودای: در‌یژی و پانی و به‌رزی، مه‌ودایه‌کی دیکه‌شیان هه‌یه‌ به‌ناوی کات (الزمن) و، ئه‌م مه‌ودایه‌ش وه‌ک مه‌ودایه‌کانی دیکه‌ له‌ گه‌ل چیه‌ت (ماهية)ی مادده‌دا ناو‌یته‌یه‌و، ه‌یچ ته‌ن‌یک له‌ بو‌ونه‌وه‌دا نیه‌ که‌ له‌ کات خالی به‌، هه‌ل‌به‌ته‌ کات‌یش بو‌ونیکی زاتی و سه‌ربه‌خۆی نیه‌و زاده‌و به‌ره‌مه‌می ئه‌و جو‌ولان (حركة)یه‌ که‌ له‌ مادده‌دا هه‌یه‌^(۱).

(۱) بۆ شاره‌زایی زیاتر ده‌رباره‌ی بیردۆزی پ‌یژ‌ه‌یی و چه‌مکی چوارلایه‌نی ته‌نه‌کان، واباشه‌ سه‌رنجی (ألف باء النسبية) بدر‌ی، نو‌وسینی (برتراند راسل) وەرگیرانی (فؤاد کامل). به‌تایبه‌تی ل(۴۱-۴۷)، چاپی ۱۹۶۵ز.

هەر به‌و جۆره‌ش به‌ پهی پێبران و دۆزرانه‌وه‌ی هه‌ستی خواناسیی و دینداریی له‌ ئینساندا، سه‌لمێترانی نه‌وه که هه‌ستی ئایینی و خوادۆستی له‌ مرۆڤدا، یه‌ کێکه له‌ بنچینه‌و بنه‌ما په‌سه‌ن و چه‌سپاوه‌کانی گیان و سروشتیی، دیواری شووره‌ی سێ مه‌ودایی گیانی مرۆڤ رووخاو تێک شکێتراو، پروون بۆوه، که له‌ سروشتی مرۆڤدا وێرای سێ هه‌سته ناسراوه‌کان: (هه‌ستی لێکۆلینه‌وه‌و پشکین، هه‌ستی خێرخوازی و چاکه‌ویستی، هه‌ستی جوانیی دۆستی) هه‌ستیکی دیکه‌ی چواره‌مین هه‌یه که له‌ په‌سه‌نایه‌تی (أصاله) دا نه‌ گهر له‌وان له‌پێشتر نه‌بی له‌واتر نیه، نه‌و هه‌سته‌ش بریتیه له‌ هه‌ستی خواناسیی و ئایین دۆستی.

ئێستاش پێناسه‌یه‌کی کورتی هه‌ر کام له‌و چوار هه‌سته به‌رزه‌ گیانییه ده‌که‌ین:

۱- هه‌ستی لێکۆلینه‌وه‌ و به‌دوای راستییدا گه‌ران، یان (راستی خوازی):

ئه‌م هه‌سته سه‌رچاوه‌ی هه‌موو جۆره‌ زانیاری و شاره‌زاییه که‌و پالنه‌ری لێکۆلینه‌وه‌و سه‌رنجدان و وردبوونه‌وه‌ی مرۆڤه، بۆ ناسینی بوونه‌وه‌رو دیارده جۆربه‌جۆره‌کانی.

ئه‌م هه‌سته هه‌ستیکی سه‌ربه‌خۆیه‌و، هیچ په‌یوه‌ندییه‌کی به‌ جینس یان ئابووری یان هه‌ر شتیکی دیکه‌وه نیه، وه‌ک فرۆید و مارکسیه‌کان و هه‌موو نه‌و که‌سانه گومان ده‌بن، که مرۆڤ به‌ گیاندارێکی یه‌ک مه‌ودایی سه‌یر ده‌که‌ن، چونکه ئێمه له‌ ده‌روونه‌مانه‌وه هه‌ست به‌ شه‌یدایی و تێنوویه‌تی ده‌که‌ین بۆ ناسینی ده‌روبه‌رمان و شاره‌زابوون، نه‌ک هه‌ر له‌ مانگ و مه‌ریخ که‌ ره‌نگه په‌یوه‌ندییه‌کی لاوازی ئابووریان به‌ ئێمه‌وه هه‌بی له‌ داها‌توودا، به‌لکو له‌و ته‌ستێره که‌هکه‌شانانه‌ی که‌ ملیۆنان سالی تیشکی (سنة ضوئية)^(۱) له‌ ئێمه‌وه دوورن!

(۱) سالی تیشکی، یانی: نه‌و ماوه‌یه‌ی که‌ تیشک له‌ سالی‌کدا ده‌یڕێ، که‌ نزیکه‌ی (۱۰×۶) شه‌ش تریلیۆن میله. پ‌روانه پوخته‌یه‌ک ده‌رباره‌ی ئیسلام ... ۶۴ل.

دەمانەوی بزانی چ باسە؟! ئایا ژیانلەبەری زیندوویان تێدایە؟!

ئایا شارستانەتییه کی لە هی ئیمە پێشکەوتووتریان تێدایە؟!

دەمانەوی بزانی داخۆ ملیاران سالی پێش ئیستا، خرۆکەکی زەوی لە چ بارودۆخیکدا بوو؟!

چۆن لە خۆر جیاپۆتەو؟

یان سالی دوو هەزارو سەد یان سێ هەزاری زایینی کە ئیمە هەر نابین و،
هیچ پەیوەندییه کی ئابووریی لە گۆڕیدا نیە، جووری ژایانی مروڤایهتی چۆن
دەبی؟!

ئەجا ئەم تێنواپهتییه دەروونییه، هەر لە دەمی لەدایک بوونەو تا دوایی
هەناسە ژیان، لە مروڤدا هەیه و کلپهیه کی هەمیشەییە و کوژانەوێ نیە و بی
سنوورە، ئەمەش خۆی پتەوترین بەلگهیه لەسەر ئەو کە ئەم هەستە هاندەرە
لە قوولایی سروشت و کەسایهتی مروڤدا هەیه و خەسلەتیکی خوارسکە.

٢- هەستنی شەیدابوونی جوانیی یان (جوانی خوازی):

ئەم هەستە سەرچاوەی پەیدا بوونی هەموو هونەرە جوانەکانە لە شیعرو
پەخشان و موسیقاو نەخش و نیگارو بیناسازییه و بگرە... هتد.

لەراستیدا بێجگە لە خۆشیستنی جوانیی، هیچ پالنه‌ریکی دیکە نیە
کە وا لە مروڤ بکات، لە کاتی بیستنی پارچه شیعریک، یان دەنگ و
ئاوازیکی بەجۆشدا، یان دیتنی وێنەیه کی دلگیر، یان دیمەنیکی دلێزێندا،
هەست بە دلخۆشیی و تام و چێژ وەرگرتنیکی مەعنه‌ویی بکات، چونکە
لەو حالانەدا، هیچ بەرژەودەندییه کی ئابووری، یان جینسیی لە گۆڕیدا
نیە، بەلکەو بە پێچهوانەو زۆر جار بەرەمه‌مه ئابوورییه‌کان دەکەونە ژێر
تاووتین و کاریگه‌ریی ئەم هەستەو، رەواج پێدانی شمه‌ک و کەلوپه‌له

بازرگانییه‌کانیش، به‌هۆی وێنه‌و دیمه‌نه‌ جوان و سه‌رنج راکیشه‌کانه‌وه
شایه‌دی راستیی ته‌م قسه‌یه‌ن^(۱)!!

مرۆڤیکی ساغ و سه‌لیمیش له‌ هه‌موو جوړه‌ باروڤۆخێکدا، که‌م یان زۆر
هه‌ست به‌م هاندهره‌ سروشتیه‌ ده‌کات.

به‌لێ مرۆڤ جوانیی خوازه‌و، به‌ شتی جوان و دلگیر که‌یفی ده‌بزوێ و شادی
بۆ دێ و، به‌ شتی دزیوو ناشیرین، ده‌روونی ده‌شیوێو دلی ده‌گوشری و، ته‌م
راستییه‌ش هی‌نده‌ پروونه‌، پیوستیی به‌ به‌لگه‌ له‌سه‌ر هی‌نانه‌وه‌ نیه‌.

۳- هه‌ستی چاکه‌دۆستی، یان (چاکه‌خواری):

ته‌م هه‌سته‌ سه‌رچاوه‌ی ر‌ه‌وشت به‌رزیی و ئاکارپه‌سندی و چاکه‌کاری و
خێرخوارییه‌و، پالنه‌ری مرۆڤه‌ بۆ به‌رزبوونه‌وه‌و به‌ره‌و ته‌واوه‌تی چوون و کامل
بوون.

جا بی‌گومانم له‌وه‌ که‌ هیچ که‌سیک نیه‌، که‌م یان زۆر له‌ ده‌روون و
ویژدانی خۆیدا هه‌ست به‌ هه‌ول‌دان و کۆشش نه‌کات به‌ره‌و چاکه‌کاری و
ر‌ه‌وشت په‌سندی، وه‌ک فیداکاری و خۆراگری و دادگیری و به‌خشنده‌یی
و ئازایه‌تی و..هتد، ته‌نانه‌ت مرۆڤ زۆر جار هه‌ست به‌ سۆزو ر‌یزو
خۆشه‌ویستی ده‌کات به‌رانبه‌ر به‌ بابایه‌کی ر‌ه‌وشت به‌رزو چاکه‌کارو
ئاکارجوان، ته‌گه‌ر هه‌زاران سال پێش خۆشی ژیاپی!!

هه‌لبه‌ته‌ ته‌م هه‌سته‌ش یه‌کی دیکه‌یه‌ له‌ داخوازییه‌ ر‌ه‌سه‌نه‌کانی سروشتی
مرۆڤ و، لایه‌نیکی سه‌ربه‌خۆیه‌و هه‌لقولاوی هیچ سه‌رچاوه‌یه‌کی وه‌ک
ئابووری و جینس و کۆمه‌لگا نیه‌و شتیکی فیطرییه‌.

(۱) که‌ له‌ژێر سایه‌ی به‌ناو شارستانیته‌ی ته‌م ر‌ۆژگاره‌دا، ته‌و مه‌سه‌له‌یه‌ زۆر بیتام بووه‌.

٤- ههستی خواوێستی، یان (ئایین خوازی)؛

ئەم ههستهش یه کێکه له چوار مهودایه کانی گیانی مرۆف - به لکو له هه موانیان گرنگترو رده ستره-، ئەم ههسته نه ک هه ر زاده ی لایه نه ماددییه کانی مرۆف نه، بگره زۆرجاران دیتراوه ده بێنری که ژیا نی ماددی به هه موو لایه نه کانییه وه، به قوربانی ده کات، ههروه ک چۆن خودی خۆی به قوربانی ههستی راستیی دۆزینه وه چاکه دۆستی و شهیدایی جوانیی ده کات و، زۆرجار خۆی ده کاته به لاگیره دیان!

به لێ له راستیدا بره وابوون به زاتیکی بهرزو بیهاوتاو په رستنی و له بهر پارانه وهی، داخوازییه کی گیانییه و ره گ و ریشه کانی به قوولایی دل و دهروونی ئینساندا چوونه خوارو، خواپه رستیی له دهروونی مرۆفه وه هه لده قولی و له ژیا نیدا رهنگ دهاته وه، نه ک له ژیا نی ئابووری و کۆمه لایه تی و جینسی مرۆف پهیدا بی و، دوا یی به چیه نیو دل و دهروونی مرۆفه وه! وه ک بیردۆزه ته فسانه ییه کان گومان ده بن.

دیاره ئەم ههسته له میژ نه هاتۆته بهر نیگای شارهزاو پسپۆرانی دهرووناس و کۆمه لئاس و، وه ک لایه نیکی سه ره به خو و بنه رده تی په ی پیبراوه له شوینی شیاوی خۆیدا دانراوه، زانای ناوداری دهرووناس (تانه گی دوو که نه تن) له مباره وه ده لێ:

(له سه رده می ئیستادا به ره و پیش چوونی زانیاری و لیکۆلینه وه ده باره ی ئایین بوته هو ی دۆزینه وه (اکتشاف)یه کی گرنگ، که به هو ی ته وه ده دتوانری ته نجامیکی زۆر چاک وه ربگیری، زانیانی کۆمه لئاس و رابردووناس و مرۆقئاس، ئیستا ئاوا پێناسه ی ههستی خواناسیی و ئایینی ده که ن:

ههستی ئایینی یه کێکه له بنه رده ته سه رده تاییه سروشتی و چه سپا وه کانی گیانی ئینسان و، به رده سترین و سروشتیترین پیکه یه ره ی که سایه تی

مرۆڤ دادەنرێو، ناگونجی بگوتری: لەهیچ کام لە ههسته کانی دیکهوه ههلقولیوه، بهلکو شیویه که له پهیردنی زگماک (الإدراك الفطري) ی نهو دیوی هۆش و، یه کیك^(۱) له سهراچاوه کانی له قوولایی نهو دیو هۆشهوه ههلهقوولی و، وهک ههراکام له ههستی جوانیی - پهیههست به هونهرهوه-و، ههستی چاکیی - پهیههست به رهوشتهوه-و، ههستی راستیی - پهیههست به زانیارییهوه-، ههستی ئایینیش مهودایه کی چوارهمهو خاوهنی ههمان رهسه نایهتی و سهربهخۆی سی مهودایه کهی دیکهیه^(۲).

دیسان درووناسی زانا (کووتایم) له یه کیك له قسه راپازنهراوه کانی دهلیت:

(دروونزایی بههوی لیکۆلینهوهو پشکنینی له جیهانی نهو دیو هۆشی مرۆڤدا، که بههوی (فرۆید)وه دهستی پیکردو به یارمهتی (تادلهر)و (یونگ) دیرژی پیدرا، له قوولایی گیانی مرۆڤدا، جیهانیکی نویی له هیزه په نهانه کان و ههسته پهی بهشت بهره کانی نهو دیوی هۆش دۆزیوتهوه، که دهگونجی یه کیك له کیله کانی ههلهینانی مهتهلی ههستی ئایینی بی^(۳).

تییستاش دواي نهوهی پیناسهیه کی سهربهخۆی ههراکام له چوار ههسته بهرزه گیانیه کانمان کرد، با له چهند خالیکدا خهسلته تایبهتی و جویکه رهوه کانیان بخهینهروو، دوايی له گهه ههستی خوناسیی و، ئایین دۆستیدا بهراوردیان بکهین، بۆ نهوهی بیسهلمینین که ههستی خوناسیی ههستیکی بهرزو داخواییه کی رهسهنی سروشتی مرۆڤه.

(۱) رهنکه مههستی نهوهی که یه کیك له سهراچاوه کانی ههستی خوناسیی، جیهانی نهو دیو هۆشه، که له زارادی ئاییندا به (فطره) خوارسک ناسراوو، سهراچاوه کهی دیکهش ژیری و هۆشه.

(۲) (حس مذهبی یا بعد چهارم روح انسان)، ل ۴-۱۲، له: (خدا در اندیشه بشر)، تألیف عبدالله نصري، ل ۲۲۲.

(۳) سهراچاوی پیشوو، له: (انگیزه پیدایش مذاهب) ناصر مکارم شیرازی، ل ۲۷۳.

خه‌سلته تاییه‌تیی و جوٲک‌ه‌ره‌ه‌کانی هه‌سته به‌رزه‌کان

یه‌که‌م: داخو‌ازییه گیانییه‌کان، یان هه‌سته به‌رزه‌کان، شتٲیکی زاتییی مرؤفن و ٲینسان به‌س له‌زاتی خوٲیدا هه‌ستیان ٲی ده‌کات و، ناتوانی له‌ دهره‌وه‌ی خودی خوٲیدا هه‌ستیان ٲی بکات، به‌ واتایه‌کی دی: ٲهو هه‌سته به‌رزانه له‌ هر مرؤفٲیکدا شتٲیکی که‌سی (شخصی)ین و که‌سیک که‌ بو‌خوی له‌زاتی خوٲیدا هه‌ستیان ٲی نه‌کات، ناتوانی له‌ ٲیی ٲه‌زمون (تجربه‌)ده‌ له‌ غه‌یری خوٲیدا هه‌ستیان ٲی بکات، بو‌ وٲنه: ٲهو چٲژده‌رگرتن (تذوق) دی که‌ من له‌ وه‌لامدانه‌وه‌ی ٲرسیارٲیکدا، یان ٲیوه‌ٲرامانی دیمه‌ٲٲک، یان نواندنی ٲه‌فتاریکی ٲه‌سند، یان به‌جٲهٲنانی نوٲژٲیکدا هه‌ستی ٲی ده‌که‌م، شتٲیک نیه‌ ٲتوانم به‌ غه‌یری خومی بچٲژم، یان وه‌ک بو‌خوم هه‌ستی ٲی ده‌که‌م بو‌ی وه‌سف بکه‌م.

دووه‌م: داخو‌ازییه گیانییه‌کان به‌ره‌ه‌ست نین و خاوه‌نی شوٲن و ٲه‌ندازه‌و چه‌ندایه‌تی (کمٲه) نین، به‌لکو به‌س خاوه‌نی چو‌نایه‌تیی (کیفیه)ان، هر بو‌یه‌ش ٲهو هه‌ستانه، ٲاسته‌وخو هه‌ستیان ٲی ناگریو، له‌ ٲیی شوٲنه‌واره‌کانیانه‌وه‌ نه‌بی نانا‌سرٲن، بو‌ وٲنه: ٲٲمه ناتوانین هه‌ست به‌ هه‌ستی (جوانیی خو‌ازیی) له‌ غه‌یری خوماندا بکه‌ین، به‌لام له‌ٲیی ٲه‌فتارو هه‌لسوکه‌وته‌وه‌ ده‌توانین هه‌ست به‌ هه‌بون و نه‌بون بکه‌ین، دیسان ٲٲمه هه‌تا شوٲنه‌وارٲیکی وه‌ک؛ نوٲژ، ٲارانه‌وه‌، ٲژژوو...هتد. له‌ یه‌کیک نه‌بینین، ناتوانین هه‌ست به‌ ٲایین ٲه‌روه‌ریی و خواناسیی بکه‌ین.

سیٲه‌م: هه‌سته‌به‌رزه‌کان چه‌ند دیارده‌یه‌کی گشتی و هه‌مه‌لایه‌نه‌ن و، له‌ٲٲو هه‌موو مرؤفایه‌تیدا هه‌ن.

چوارەم: ئەو هەستانە سەرەتا بەس وەک ئامادەییەکی هەن، ڕووتەر بلییم: بەهێزەکیی (بالقوة) هەن، بەلام دواوی لە گەڵ فراژوو بوون و گەشەکردنی مەرۆف و ڕەخساندنی هەلومەرجی گونجاودا، دینە قوناغی کردەوییەوه، یانی بە کردەیی (بالفعل) پەیدا دەبن.

پێنجەم: ئەو داخواییه سروشتییانە شیای کاتی کرانن لە لایەن چەند هۆیه کەوه، بۆ وینە: ویستی مەرۆف، هەلومەرجی کۆمەڵایەتی، پەرودەوهو فیژکردن، کۆسپ و تەگەرە گیانییه کان، واتە هەر کاتییک ئەو داخواییه کەوتنەبەر تین و تەوژمی یەکیک یان زیاتر لەو هۆیانە، دەگونجی لە گەشەکردن و هەراش بوونیان کەم بێتەوهو، تەنانەت کیش بکری، یان بەپێچەوانەوه زیاتر گەشەبکەن و فراژوو ببن.

شەشەم: ئەو داخواییه گیانییه وەک داخواییه جەستەییەکان، هەر کاتییک هەلومەرجی لەباریان بۆ نەرخساو تێر نەکران، کپ دەبن و دواوی کاردانەوه (رد فعل)ی خۆیان لە ژبانی دەروونی و کۆمەڵایەتی مەرۆفدا پێشان دەدەن.

هەوتەم: هەستە بەرزە گیانییه کان، بەبی فیژکردن و رێنماییکردنی هیچ کەسیک لە دەروونی مەرۆفدا پەیدا دەبن، هەروەک چۆن لە خۆوو بی فیژکەر لە چەند قوناغیکی تایبەتی تەمەندا چەند مەسەلەیه کی وەک یاریبکردن، پارەکو کردنەوه، پلەوپایە، جینس، سەرەلەدەن و مەرۆف پێیانەوه سەرگەرم دەبی^(۱).

خوینەری بەرێزم!

ئێستاش کاتی ئەوه هاتوه کە بە مەبەستی سەلماندنی بوونی هەستی خواناسیی لە سروشتی مەرۆفدا، وەک داخواییه کی خوارسکی ڕەسەن، هەستی خواناسیی بە هەر کام لەم حەوت سیفەتە تایبەتییهی داخواییه سروشتیه کان بگری، و، بەراوردیان پێ بکەین، تا کو بزاین بەپێی ئەو حەوت نیشانهیه کە پێوهو تەرازووی هەستە بەرزەکان و داخواییه خوارسکه کان، چۆن دەردەچی؟

(۱) بۆ نووسینی ئەم حەوت خالە، سوودم لە چەند سەرچاوییه ک وەرگرتوه بەتایبەتی دوو سەرچاوه پێشوو کە.

سه‌لماندنی بوونی هه‌ستی خواناسیی،

وهك داخوازییه‌کی خوارسکی ره‌سه‌ن

(۱) زاتی بوونی هه‌ستی خواناسیی:

زاتی بوونی هه‌ستی خوادۆستی و ئایین ویستی، شتیکی به‌لگه‌نه‌ویسته‌و هه‌وجیی به‌لگه‌ له‌سه‌ر هی‌ئانه‌وه و ئیسپات کردنی نیه‌و، واقعی خواناسان و دینداران شایه‌ده.

(۲) دیسان به‌ره‌هه‌ست نه‌بوونیشی شتیکه، دم به‌دمه‌و وتوێژ هه‌لناگریو پێویست ناکات به‌بێ هۆ له‌سه‌ر شتی ئاشکرا برۆین.

(۳) گشتیی بوونی هه‌ستی خوادۆستی له‌نیو مرۆقابه‌تیدا:

میژوو شایه‌دی ده‌دات که خه‌سه‌له‌تی خواناسیی و دینداری له‌سه‌ره‌تای دروستبوونی مرۆقه‌وه هه‌یه‌و، هی‌نده له‌گه‌ل ژیانیدا ئاوێته بووه ناتوانین سه‌ره‌تاو ده‌ستپێکردنی بۆ بریار بده‌ین، مه‌گه‌ر بلیین سه‌ره‌تای په‌یدا‌بوونی بریتیه له سه‌ره‌تای ژیا‌نی مرۆف.

زانایانی شوینه‌وارناس و دیریناس، ده‌لێن:

به‌دریژایی میژوو هیچ گه‌ل و تیره‌یه‌ک چه‌نگ ناکه‌وی که هه‌ستی خواناسیی و دینداری له شوینه‌واره‌کانیاندا ره‌نگ نه‌داته‌وه‌و نه‌بینرێ.

(ویلیام جیمس) مامۆستای ده‌روناسان ده‌لێت:

(ئه‌گه‌ر میژوو پرۆونیمان بکات بۆ رابردو و میژووی مرۆف، ده‌توانین بلیین مرۆف هه‌میشه گه‌ردنکه‌چی و کړنووش بردن و به‌ندایه‌تی تیدا هه‌بووه بۆ هی‌زیکێ له‌خوێ به‌پشته‌وه‌تر)^(۱).

(۱) (مذهب آزمایش‌ها و رویدادهای زندگی) له: (خدا در اندیشه بشر) ل ۲۲۷.

دیشان ده‌لێت:

(هیچ کلتووڕو ژیارێک له‌نیۆ هیچ گه‌لێکدا وه‌ده‌ست ناکه‌وێ، که له‌نیۆ شه‌و کلتووڕ (ثقافة) و ژیار (حضارة)دا، شیوه‌یه‌ک له‌ شیوه‌کانی خواپه‌رستی و ئایین دۆستی به‌دی نه‌کری و، ره‌گ و ریشه‌ی ئایین له‌ قولایی میژوووه‌ تا تاریکی قولایی شه‌و میژووێ که نه‌نوسراوته‌وه‌و نه‌گه‌شیتوته‌ ده‌ستی مرو‌ف درێژ ده‌یتته‌وه‌) (۱).

(دکتۆر ئه‌لکسیس کاریل) ده‌لێت:

(هه‌ستی خواناسیی له‌ قولاییه‌کانی سروشتمان‌ه‌وه‌ هه‌لده‌قولێ، له‌راستیدا یه‌ک داخواری ره‌سه‌نی ئینسانیه‌، هه‌روه‌ک چۆن مرو‌ف پێوستی به‌ ئاوو ئۆکسجین هه‌یه‌، پێوستی به‌ برۆبه‌خوابوونیش هه‌یه‌... کزی هه‌ستی خواناسیی هینده‌ی کزی هیندی می‌شکی به‌زه‌ره‌) (۲).

(کارل یۆنگ) ده‌لێت:

(ناتوانین نکوولیی له‌وه‌ بکه‌ین که ئایین کۆنترین و گشتیتترین دیارده‌ی گیانی ئینسانه‌) (۳).

دیشان ده‌لێت:

(مرو‌فی ده‌وارنشین (الإنسان البدوي) به‌ ئەندازه‌ی خه‌ریکبوونی به‌ کێلان و چاندنی زه‌وی و، راوو ماسی گرتن و تێکردنی داخواییه‌ بنچینه‌یه‌کانی خۆیه‌وه‌، سه‌رگه‌رمی ئایین و خواناسیی بووه‌، ئنجا له‌ گه‌ل ته‌وه‌شدا که په‌روه‌رده‌و فێرکردنی نوێ له‌سه‌ر بنچینه‌ی لاه‌ردنی ئایین پۆنراوه‌، ده‌بینین پیاوو ئافره‌تانی ئیستا هینده‌ی خه‌لکی پێشوو دیندارن) (۴).

(۱) سه‌رچاوه‌ی پێشو له: (خدا در اندیشه‌ بشر) ل ۲۲۷.

(۲) (نیایش) - الدعاء - الکسیس کاریل، ترجمه‌ دکت‌ر علی شریعتی، ل ۱۶، ۲۴، و ل (۲).

(۳) (روانشناسی ودین) ل ۱، کارل یۆنگ، له: (خدا در اندیشه‌ بشر) ل ۲۲.

(۴) (مقدمه‌ بر روانشناسی یۆنگ) ل ۷-۱۲۶ له: (خدا در اندیشه‌ بشر) ل ۲۲۸.

ہرودہا دلٲت:

(لدل و دروونی ہرہہ ک لہ مروٲہ کاندہ، کہم یان زور بیروبروایہ کی مہیلہ و ٲنہان دربارہی ٲہرودردگاری بوونہ ودر ہہیہو، ہہموو کہسیک بہ سروشت مہیلی ناسینی ٲہو زاتہی ہہیہ، جا ہہستی ٲایینی بریتہ لہو مہیلہو، ہہرچہندہ سہرلہ بہری مروٲہ کان تٲیدا بہشدارن، بہلام دیاردہو روالہ تہکانی بہہوی جیاوازیی ژینگہو بارودوٲخوہ جیاوازن)^(۱).

ٲیسٲاش وک دبیین ہہستی خواناسیی لہٲو ہہموو گہلانی دنیا دا وک دیاردہیہ کی سروشتی، شوٲنہ وارہکانی دہدروشوٲنہوہ، بہلٲ لہم سہردہمہ دا لہ دہلہ مہندترین و ٲیشکہ وٲووترین دہلہ تانی دنیاو، نہ دارترین و بہجماوترینیاندا دیاردہی ٲایین و خواناسیی، وک مانگی شہوی چوارده دہدروشوٲنہوہ.

جا ٲایا بلاو بوونہ ودی ہہستی خواناسیی وا بہگشتی و بہرفراوانی لہ ہہموو چاخ و سہردہمی کداو لہٲو گشت گہلاندہ، بہلگہی زگماک بوون و رٲسہناہ تٲی ٲہو ہہستہ نیہ؟!

۴) چوٲیہ تی ٲہیدابوونی ہہستی خواناسیی:

وک گوتمان داخوایہ گیانیہ کان سہردتا بہشیو دی ٲامادہیی، واتہ (بالقوة) ہن و لہ سروشتی ٲینساندا حہشاردراون، دواپی بہہوی گہشہ کردنی گیانیی و جہستہییہوہ، ہہراش دہبن و دہچنہ قوٲاغی کردہوہیی (بالفعل) یہوہ، راسٲ وک ٲہیدابوونی میوہیہ کی وک (سیو)، کہ لہ سہردتاوہ بہ شیو دی دہنکیکہو سیو نیہ، بہلام ٲامادہیی بوونہ سیوی تٲدایہ، کہ ٲہ گہر بیٲ و ہہلومہ رجیک کی لہباری بو برہخسی بہ تیٲہر بوونی کات دہٲشکوٲو دواپی برینی چہند قوٲاغیک کی دیاریکراو، دہٲتہ درہختیک کہ سیوی تہواو دہگری.

(۱) (رواٲشناسی ٲرورشی)، ل ۲۳۱، لہ: (خدا در اندیشہ بشر)، ل ۲۲۸.

که‌واته مرۆڤ له سه‌رده‌تای له‌دایکبوونیه‌وه، وه‌ک ژياندارێک نیه که هیچ جوړه مه‌یل و ئاره‌زوویکی گیانیی تیدا نه‌یو، به‌س به‌پیی غه‌ریزه به‌ریوه به‌چی و، وه‌ک مرۆڤێکی ته‌واوو پێگه‌یشتووش نیه، که خه‌سله‌ته به‌رزه گیانییه‌کانی وه‌ک دیاردیه‌کی زه‌ق و به‌ره‌سه‌ت تیدا به‌دی بکری، جا به‌م روونکردنه‌وه‌یه وه‌لامی پرسیا‌ری ته‌وانه ده‌دریته‌وه که ده‌لێن: ته‌گه‌ر راسته ئینسان هه‌ستی خواناسیی له‌ سروشتیدا هه‌یه، ده‌بوو هه‌ر له سه‌رده‌تای له‌دایکبوونیه‌وه تیدا ده‌رکه‌وتبایه، هه‌روه‌ک چو‌ن له سه‌رده‌تاوه غه‌ریزه‌ی خواردن و خواردنه‌وه‌ی پۆشاک و هه‌بوون، ده‌رده‌که‌ون!! چونکه ئیمه گوتمان هه‌سته به‌رزه گیانییه‌کان هه‌ر له سه‌رده‌تاوه له‌ سروشتی ئاده‌میزادا هه‌ن، به‌لام وه‌ک ئاماده‌یی (استعداد)یه که نه‌ک وه‌ک شتیکی حازر به‌ده‌ست، یان وه‌ک تو‌و ده‌نک، نه‌ک وه‌ک دره‌خت و میوه!

۵) کارتی‌کراوییه هه‌ستی خواناسیی:

وه‌ک گوتمان داخوازییه گیانییه‌کان له‌لایه‌ن چه‌ند هۆیه‌که‌وه کاریان تی ده‌کریو له‌ گه‌شه‌کردن ده‌وه‌ستن، به‌لکو ته‌نانه‌ت جاری وا هه‌یه نه‌ره‌خسانی هه‌ل و مه‌رجی گونجاو، ده‌بێته هۆی کپیوون، یان پوو‌کانه‌وه‌یان.

ئنجاهه‌ستی خواپه‌رستی و دیندارییه‌ش که یه‌کیکه له‌ داخوازییه سروشتیه‌کان، وه‌ک چو‌ن نیوکه باده‌می‌ک بو‌ ئه‌وه‌ی بێته باده‌می‌کی ته‌واو، پێویسته له‌ ژینگه‌و بارودۆخیکی گونجاو دا جی‌گیر بی، ده‌نا به‌ کرج و کالیی سه‌ر ده‌نیته‌وه، به‌هه‌مان شیو هه‌ستی خواپه‌رستییه‌ش، ته‌گه‌ر له ژینگه (بیئه‌)و نیوه‌ند (وسط)ی پێویستدا سه‌قامگیر نه‌بی، پێناگات و ناچیتته قوناغی کرده‌وه‌یه‌وه.

بۆیه که ده‌بینین پرۆپالانته‌ی چه‌واشه (الدعایة المضادة) له‌نیو زۆربه‌ی کۆمه‌لگا‌کانی ته‌م سه‌رده‌مه‌دا در‌ی ئایین و خواناسیی به‌کارده‌یه‌نری و، له

گه‌شه‌کردنی که‌م ده‌کاته‌وه، نابې ټو کارتیکرانه‌ی ئایین بکه‌ینه به‌لگه‌ی زگماک نه‌بوونی، چونکه وه‌ک گوتمان مانای خواپسک بوونی هه‌سته به‌رزه گیانییه‌کان ټو ده‌ نیه که له هه‌موو هه‌لومه‌رجیکي له‌بارو ناله‌باردا گه‌شه بکه‌ن.

(۶) کپکرانی هه‌ستی خواناسی:

وه‌ک گوتمان یه‌کیک له‌ تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی داخواییه گیانییه‌کان ټو ده‌یه که هه‌رکاتیک تیر نه‌کران، یان تووشی کو‌سپ و به‌ربه‌ستیک بوون، کپ ده‌کړین و دوا‌یی له‌ رییه‌کی دیکه‌وه سه‌ر هه‌لده‌ده‌وه.

بو وینه: یه‌کیک له‌ داخواییه بنه‌رته‌یه‌کانی مرو‌ف ټو ده‌یه که هه‌ر ده‌کات ری‌زی لی بگیری، جا ټه‌گه‌ر هاتوو ټو مه‌یل و داخواییه تووشی به‌ربه‌ستیک بوو، واته به‌ سووک سه‌یرکرائیک تووشی مرو‌ف بوو، له هه‌لومه‌رجیکي وادا که نه‌توانی به‌رگری له‌ خو‌ی بکات، ټو ده‌ ټو ټارده‌زو‌دی سه‌رشکین ده‌کړی و له‌وديو هوشیدا جیگیر ده‌بی، ئنجا ده‌روونی ټو مرو‌فه به‌رده‌وام به‌دوا‌ی هه‌لکدا ده‌گه‌ری که بو ټو مه‌یل و داخواییه سه‌رشکینکرا‌ودی تی هه‌لینیته‌وه.

که‌واته: که ده‌بینین له‌ هه‌ندی‌ک که‌سدا هه‌ستی خواپه‌رستی نایه‌ته به‌ر نیگا‌و به‌رواله‌ت خوانه‌ناس و بی‌پروا دینه به‌رچاو، به‌هیچ کل‌وجیک بو‌مان نیه ټو دیارده‌یه بکه‌ینه به‌لگه‌ی زگماک نه‌بوونی هه‌ستی خواناسی، چونکه ټه‌میش وه‌ک هه‌رکام له‌ هه‌سته گیانییه‌کان له‌ ده‌می سه‌رشکانده‌وه‌یدا، له ټو ده‌وديو هوشدا په‌نهان ده‌بو کپ ده‌کړیو، دوا‌یی له‌ هه‌ل و ده‌رفه‌تیکي رده‌سا‌ودا به‌شیوه‌ی جو‌را‌وجو‌ر کاردانه‌وی خو‌ی پیشان ده‌دات.

شیوعی و مارکسییه‌کانیش^(۱) زه‌قت‌رین به‌لگه‌ن له‌م باره‌وه:

(۱) هه‌روه‌ها تی‌کرای بی‌دینه‌کانیش هه‌روان، چ بته‌ره‌ست بن، چ عه‌لمانی، چ هاویه‌شدانه‌ر...هتد.

هەرچەندە بە‌پرواڵەت شیوعی و مارکسییەکان لە بنەڕەتەوه ئایینیان وێڵ کردووە بە شتیکی کۆن و کات بەسەرچووی دەزانن، ئەمما هەر ئەوانیش کە رێچکەیی کۆمۆنیزم و مارکسیایەتیان لێ بۆتە جوړە ئایینیەک و، لە کاردانەوه‌ی واز لە خواپەرستی هێناندا، دووچاری بپەرستی بوون لە شیوێ پەرستی مەروڤدا و، لە ئەنجامی وێڵکردنی ئاییندا دووچاری ئەوه بوون کە بنچینەکانی کۆمۆنیزم وەک ئایینیکی بێ هەڵە و لە ناتەواویی بە‌دوور لە قەڵەم بە‌دەن و نەتەوه‌پەرست و رەگەزپەرست و سامان پەرست و ئارەزووپەرستەکانیش بە‌هەمان شیوه، هەرکامێکیان هەرچەندە بە‌پرواڵەت خواناناسیو، کەرنووشی بۆ نابات، بە‌لام بیتیکی دیکە لێ بۆتە خواو، کردوویەتە لووتکە‌ی ئاوات و ئامانجی هەربە‌رزە ژیا‌نی و خۆی کردووتە کۆیلە و پەرستەری!

(۷) هەستی خواناسیی حەوجی ئی فێرکەر نیە:

وەک لە‌پێشەوه گوتمان پەیدا‌بوونی هەستە‌به‌رزەکان لە دڵ و دەروونی ئینساندا پەکیان لە‌سەر فێرکەرو رێنماییکەریک نە‌کەوتووە هەر لە‌خۆوه سەر‌هەڵدە‌دەن.

جا هەڵبەتە ئەم خەسڵەتە‌ی لە‌خۆوه پەیدا‌بوون و سەر‌هەڵدان لە‌ هەستی خواناسییدا، لە‌ هەموو هەستە‌کانی دیکە پتر دیارو ئاشکرایە، بە‌تایبەتی لە‌کاتی‌کدا ئینسان دە‌گاتە قۆناغی بالغ بوون و هەرزە‌کاری، دە‌بینین لە‌و قۆناغە‌ی تە‌مەندا کور‌ان و کچان بە‌ شە‌وق و گەرمییەکی بێ‌ئێه‌وه‌ روو دە‌کەنە ئایین و خواناسیی، بە‌لام زیاتر لە‌سەر بنچینە‌یەکی عاتیفی نە‌ک ژیری، هەر بۆ‌یە‌ش دە‌بینرێ پاش بە‌سەرچوونی ئەم قۆناغە‌ی تە‌مەن، کور‌ان و کچانی‌ک کە لە‌سەر بنچینە‌یەکی ژیریانە‌و زانیاریانە‌ پە‌روه‌رده‌ ناکرێن و ئایینیان تی ناگە‌یه‌نرێ، ورده‌ورده‌ پاشە‌کشە‌ لە‌ ئایین دە‌کەن و سە‌ریان لێ‌ده‌شیوێ، جا ی‌گومان ه‌وێ ئەم دیارده‌ی پاشە‌کشە‌کردنە ئە‌وه

نیه که ټایین له‌سهر بنه‌رته‌ټیکې قوولې ژیریانه و عیلمیانه دانه‌نراوه،
بوږیه دواي خاوبوونه‌وې هاندې عاتیفیانه‌ی ته‌مهنی هه‌رزه‌کاری، گه‌نج
و تازه‌پيگه‌یشتوان له ټایین سارد دېنه‌وه! وهک برېک مروقي کورټین
و بیټه‌زموون ده‌لین، به‌لکو هم دیارده‌یه هوږیه کی قوولتری هه‌یه که په‌تی
بیرکردنه‌وې عه‌قلی ټه‌وان له‌بهر کورټی، نه‌یتوانیوه د‌ولکه‌ی هه‌ل‌هینجان و
ته‌نجام‌گیری خوی بگه‌یه‌نیټی.

هوږیه‌که‌ش ټه‌مه‌یه:

له س‌ونگه‌ی ټه‌وه‌وه که له‌م سه‌رده‌مه‌دا گه‌رای چه‌ندان بیروبو‌چوون و
بیرد‌وزی سه‌یرو سه‌مه‌ره‌ی بیروای دنیای ته‌نیوته‌وه، هیچ ناوچه‌نین لی
د‌رباز بوون، بابایه‌کی گه‌نجی د‌لسافی بیټه‌زموونی خو‌ش‌باوه‌ری دل پر له
گورو تین، له‌کاتیک‌دا که هیچی ناخ‌رته‌بهر‌چاوو ناکه‌ویته‌بهر گوی و،
سه‌رباره‌ی ټه‌مه‌ش واقع‌یکې به‌ناو ټایینیانه‌ی پر له ټه‌فسانه‌ی د‌زیو ناق‌ولای
ده‌که‌ویته‌بهر‌چاو، خه‌ل‌ک‌یک له‌بن ټالای ټاییندا ده‌بینی، که دوو‌چاری
هه‌زارو یه‌ک د‌ردی جه‌رگ‌پر و کوشنده‌بووه، چ‌ون له ټایین و خواپه‌رستی
ر‌اناکات و ناکه‌ویته‌ته‌له‌و داوی ټه‌و بیرد‌وزو ری‌چکه‌شه‌یتانیانه‌وه، که
سه‌دان ساله‌ کادیرو مشور‌خ‌وری لی‌رواوو فیدا‌کارو زه‌برده‌ستیان هه‌ن و، له
ماوه‌یه‌کی که‌مدا هه‌وت ر‌هنگان ده‌گو‌رن و، هه‌رده‌مه به‌ ټاوازی‌کی سه‌رنج
راکیش و فریوده‌ر ده‌خوین؟!!

که‌واته: هه‌رچه‌نده هه‌ستی خواناسی له‌ سه‌ره‌تاو پیوستی به‌ ری‌نماییکه‌رو
هاندې نیه، به‌لام دواتر بو ټه‌وی له‌ ری‌ی ر‌است لاری نه‌یو تووشی
سه‌رگه‌ردانی نه‌بی، ټه‌و هه‌ست و س‌وزه‌نهرم و ناسکه‌ساده‌یه، هه‌وجی
ر‌پروونی و ټار‌استه‌کردنی‌کی ری‌ک و ر‌استه، به‌ شیوازی‌کی ژیرانه‌و، له‌بهر
رو‌شنایی و به‌ ټار‌استه‌کردنی ده‌قه بی‌هه‌له‌وپه‌له‌کانی وه‌حیدا، هه‌ر بو‌یه‌ش
خوای په‌روه‌ردگاری به‌ به‌زیدی هه‌ر به‌ونده‌وازی نه‌هی‌ناوه که له‌ سروشتی

مرۆڤدا بیری خواناسیی و برۆاداری چهسپاندوه، بەلگەو بەرنامەو پەیرەوی تیروته‌واوی خۆیشی بە پیغمبەراند (عليهم الصلاة والسلام) ڕەوانە کردوه، بۆ ئەوەی مرۆڤ ڕێی خواپەرستیی لێ ون نەبێت، تووشی گێژاوی بێپەرستیی و خۆپەرستی نەبێت، بە تۆڕو داوی طاغوتانەوه نەبێت.

ئەجا گومانێ تێدا نیه کە ئەم خەسلەتە هەستی خواناسیی - یانی خوارسک بوونی - بەهێزترین بەلگەی ئیسپاتی زگماک بوون و ڕێشەداربوونیەتی.

خوێنەری بەرێز!

پێم وایه هەرکەسیک بە وردیی و بە وێژدانەوه ئەوەی خوێندبێتەوه کە ڕابرد، بێ سی‌ودوو دەلیلت: برۆام هەیه بە بوونی هەستی خواناسیی له سروشتی ئینساندا، وە ک داخوازییه‌کی خوارسکی ڕەسەن.

ئەجا با بچینه سەر باسیکی دیکه، کە زیاتر تیشک داوتە سەر زگماک بوون و ڕەسەنایەتی هەستی خواناسیی و، پشتگیرییه‌کی چاکی لێ دەکات، ئەویش بریتیه له باسی: پەيوەندی هەستی ئایینی و خواناسیی بە هەستەکانی دیکه‌وه.

ئە نۆره ئۆمەدەتەتەکان لەکەتەتەتە

ئە نۆره ئۆمەدەتەتەکان لەکەتەتەتە

ئە نۆره ئۆمەدەتەتەکان لەکەتەتەتە

ئە نۆره ئۆمەدەتەتەکان لەکەتەتەتە

ئە نۆره ئۆمەدەتەتەکان لەکەتەتەتە

ئە نۆره ئۆمەدەتەتەکان لەکەتەتەتە

ئە نۆره ئۆمەدەتەتەکان لەکەتەتەتە

ئە نۆره ئۆمەدەتەتەکان لەکەتەتەتە

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.com

AliBapir

www.alibapir.com

www.alibapir.com

AliBapir

www.alibapir.com

www.alibapir.com

AliBapir

www.alibapir.com

www.alibapir.com

هەستی ئایینی (الشعور الديني)

سەرچاوەی هەموو هەستە بەرزەکانە

دوای ئەوەی زاناو شارەزایان بەهۆی دۆزینەوەی چوارەمین مەودای گیانیی مرۆف (واتە هەستی ئایینی)، شوورە سێ مەودابوونی مرۆفیان تێک شکاند، نەک هەر بێردۆزەکانی (مارکس) و (فرۆید) و (لینین) و (پاسل)، لەبارە پەیدابوونی ئایینەو وەدرۆ کەوتنەو، بەلکو لێکۆڵینەو و پشکنینی نەپساوەی دەروونناس و کۆمەڵناسان ئیسپاتی کرد، کە هەستی ئایینی سەرچاوەی هەلقوڵینی زانیاری و ڕەوشت و ھونەرەو هەستی خواناسییە کە تۆوی زانیارییەکان لە دڵاندا بلأودەکاتەو، نەمامی ڕەوشت و ئاکار ھەراش دەکات و دەھینتە بەرو، خەسلەتە بەرزو پەسندەکانی مرۆف گەشە پی دەدات و، غەریزەکان ھاوسەنگ دەکات و، وزە و تین بە ھونەرمەندان و دەست ڕەنگینان و ھەست ناسکان دەبەخشیو، وا دەکات کە ژیان بیتە ناوینە عە کسکەرەو، ھونەری جوان و دڵگیرو، ئاوازی شادی ھین و، ھەست و سۆزی ناسک و خەمرەوین.

با بزاین چۆن!

ئەگەر بەوردیی و قوولیی سەرنجی ئەو چوار ھەستە گیانیانە بدین، دەبینین کە ھەموویان لە خالێکدا بەشدارن، کە بریتییە لە عەودالیی و عیشق بەرانبەر بە رێکوپێکی (نظام)، چونکە: ئەو زانیاری و شارەزاییانە کە بەهۆی ھەستی راستیخوازییەو پەیدا دەبن، لە راستیدا بریتین لەو یاساو دەستوورو وردەکارییانە کە خوا لە جیھاندا دایان، کەواتە راستی خوازی، بریتییە لە عیشقی ئینسان دەربارە یاساو دەستوورو رێکوپێکی و وردەکارییەکانی بوونەو وەری خواکرد.

رډه‌فتاره جوان و په‌سندده‌کان و خوورډوشته دلگړو چاکه‌کانیش، که له سهرچاوه‌ی هه‌ستی چاکه‌خوازییه‌وه سهرچاوه ده‌گرن، له راستیدا جوړه عیشق و شه‌یداییه‌کن، به‌رانبهر به رډوشت ریځکی (النظام الأخلاقي) چونکه ئیمه ده‌زانیڼ که سهرجه‌می به‌دکاری و رډوشته ناله‌بارده‌کان، یان له تیږه‌راندن (افراط) یان به‌زایه‌دان (تفریط) دوه په‌یدا دهن، به واتایه‌کی دی؛ سهرجه‌می ټاکاره خراپه‌کان به‌هو‌ی چاودږی نه‌کران و ریځک و پیځک نه‌کرانی غه‌ریزه‌و مه‌یل و ټارده‌زووه‌کانه‌وه دینه‌ کایه‌وه.

هونه‌ره‌جوانه‌کانیش که سهرله‌به‌ریان له چاوگی جوانیخوازیی په‌یداده‌بن، هیچ شتیځک نین جگه له ریځک و پیځکیه بیستراوو بینراوه‌کان (المسموعات والمرئیات) و، ټاوازه ریځک و پیځکه‌کان و دهنکه به‌جو‌ش و خر‌وشه‌کان و تابل‌وو دیمه‌نه دل‌بزوینه‌کان، که گو‌ی و چاو‌ی مر‌و‌ف ده‌خه‌نه تاوو تینی خو‌یانه‌وه‌و کاریان تی‌ده‌کهن، واته: بریتین له‌و یاساو ورده‌کاریانه‌ی که هه‌ستی جوانیی خوازیی له مر‌و‌فدا له جیهانی دهنک و رهنګدا شه‌یدایانه.

ئجنا هه‌ستی خواناسیی و ټایینخوازییش بریتیه له عه‌وداللی و شه‌یدایی مر‌و‌ف دهر‌باردی له‌و خوا په‌رو‌رد‌گاره‌ی، که به‌دیږنه‌رو سهرچاوه‌ی هه‌موو له‌و جوړه ریځک و پیځکی و ورده‌کاریانه‌یه!!

به واتایه‌کی دیکه:

۱- زانیاری؛ که به‌ره‌مه‌می هه‌ستی راستیی خوازییه، بریتیه له په‌ی بردن به ریځک و پیځکی و ورده‌کاری بوونه‌ودر.

۲- رډوشت؛ که به‌ره‌مه‌می هه‌ستی چاکه‌خوازییه، بریتیه له په‌ی بردن به ریځک و پیځکی و هاوسه‌نگی غه‌ریزه مه‌یل و ټارده‌زووه‌کان.

۳- جوانیی؛ که به‌ره‌مه‌می هه‌ستی جوانیی خوازییه، بریتیه له په‌ی بردن به به‌دیږنه‌ری له‌و ریځک و پیځکی و ورده‌کاریانه.

ئنجای ئیستا بە ئاسانی دەتوانین وەلامی ئەو پرسیارە بدەینەوه کە دەلی:
بوچی هەستی خواناسیی بە سەرچاوەی هەستەکانی دیکە دادەنری؟

چونکە: خواناسیی بریتیه لە خۆشەویستی و پێز بەرانبەر بە خۆی
بەدیھینەری یاسا و پێک و پێکیه کانی بوونەوەر، بەلام سێ هەستەکانی
دیکە، بریتین لە شەیدایی و عەودالێی دەرباری خۆی ئەو یاسا و پێک و
پێکیانە.

ئنجای بیگومان مەروەف لە ئەنجامی ناسینی خوا، پەڕی بردن بەوه کە
سەرچاوەی هەموو راستیی و چاکیی و جوانییە کە، کەلکەلەیی راستیخوازی
و چاکەخوازی و جوانیخوازی دەچیتە دڵ و دەروونەوه، ڕووتەر بلیم: مەروەف
بروادار لە سۆنگەیی خواناسییەوه، دلتیا دەبی لەوهی کە بوونەوەر لەسەر
بنچینەیی راستیی و چاکیی و جوانیی ڕۆنراوە، ئنجای ئەو ڕواھەبوون و
دلتیایەیی پالێ پێوەدەنی، کە لە باغی رازاوەی بوونەوەردا، بکەوێتە گەڕان
و سووران و پشکنین، بو دۆزینەوهی راستیی و چاکیی و جوانیی، چ لە
زاتی خۆیدا و چ لە دەورووبەریدا.

خوێنەری خۆشەویستم!

ئێستاش با قسەیی چەند شارەزایە ک لەوبارەو^(١) بخەینەروو، چونکە لە
راستیدا هەر قسەیی ئەو زاناو شارەزایانەشە، کە من دەیکەمە هەوینی
بیروبووچوونەکانم، ئەگەر نا من - وەک لێتان ڕوونە - لە دەروونزانیی و
کۆمەڵزانییدا شارەزاو پسپۆر نیم و، بۆشەم نیە بە شیوەیەکی خۆبەسەرانی
بەناوی جوړپێک لە جوړەکانی زانیارییەوه - کە تێیدا پسپۆر و شارەزا نیم -
بدویم و مافی حوکم دەکردن بەخۆم بەدەم، چونکە ڕەفتاریکی وا -خوا
بەدوورمان بکات- نەزانیی دەگەیهنی.^(١)

(١) بەلام ئەم جوړە ڕەفتارانە بنچینەیی گشتی (القاعدة العامة) هەلۆستی دژ ئایین و لای
بووانە لە ناچار بەرنامەیی خوا، دەبینی مەروەفکی سەرگەردان، خۆی بە ڕۆشنی دەزانێو،

(تانه گۍ - دوو - که نه تن) ده لیت:

(هه روه ک چوڼ یه کیک له ئیمتیازه کانی هم رپوژگار هه وده که له جیهانی ماده دده مه ودا (بعد) یکی چوارهم به ناوی کات (زمن) دوزراو ته وده، که له سی لایه نه که ی دیکه ی ماده - درپژیی، پانیی، به رزیی - (الطول، العرض، الإرتفاع) جو یه و له هه مان کاتیشدا هه رسیکیان له نیو خو ی ده گری، به هه مان شیوه هم سه رده مه دا له به رانبه ری هه سستی (جوانیی) و (چاکیی) و (راستی) دا، هه سستی چوارهمی (پیروژیی) یان (خوایی) که له راستیدا لایه نی چوارهمی مرو فیه، دیسان دوزراو ته وده، جا لی رده دا هه و لایه نه چوارهمه گیانییه، هه رچه نده له سی لایه نه که ی دیکه جودایه، به لام ده گونجی سه رچاوه ی په یدا بوونی سی هه سته که ی دیکه بووی) ^(۱).

(ناینشتاین) ده لیت:

(جوانترین هه ست که بگونجی وده سستی بینین هه سستی خواناسیه، هه ر هه ویشه که تووی هه موو زانیارییه سروشتیه کان له زهوی دلاندا ده چینی، که سیک که له هه سته بی هه واله، که سیکه که ئیدی ناتوانی سه رسامیی ده ربیری، یان تووشی سه رسورمان بیت ^(۲) (له ئاقار رپیک و پیکیی و ورده کاریی دیارده سروشتیه کاند هه ر ده لیتی مردوویه) - وەر گیر -.

(ویل دیورانته) میژووزانی جیهانی ناودار ده لیت:

(به پروای (هربرت سپنسر) که پسپوړییه کی گه وړدی هه بووه له کو کردنه و دی به لگاندا بو گه یشتنه نه نجام، کاهینه کان (پیشبینی گو یان و مشورخو رانی په رستگا کان - وەر گیر -) هه روه ک چوڼ یه که مین ته دیب بوون، به یه که مین

رڅخه له ئایین ده گری و سه د تو مه تی دده اته پال، به لام له (۶۲۳۶) ثایه تی قورئان، ثایه تیکی له بهر نیه!!

(۱) (حسن مذهبی) ترجمه مهندس بیاتی، چاپی دوم، ۳۹ له: (انگیزه) پیدایش مذاهب، ۲۸۵.

(۲) (حسن مذهبی) ترجمه مهندس بیاتی، ۸ له: (راه خدا شناسی)، ۵۲، جعفر سبحانی.

زاناش لهقه لّم ددرین، چونکه له تیوه پرامانی مانگ و پوژو تهستیره کاند، سهره تاي زانیاریان دهستیځکرد، تهو تیوه پرامانه ی که بهمه بهستی دیاریکړدنی کاتیکي وردی جه ژنه ئایینه کان ته نجام ددرا، ئنجاهم جوړه زانیاری و شاره زایانه له په رستگا کاند دپاریزان و بهناوی میراتی ئایینه وه، له پشتیکه وه بو پشتیکي دیکه ده گوژرانه وه^(۱).

ديسان دهلیت:

کاهینه کانی میزو پوتامیا (نیوان دوو پروباره که) (بین النهرین)^(۲) به هو ی به پوډبردنی چهند ته رکیکی وه ک؛ دادوهی و جبه جیکردنی کاروباری خه لکی، جوتیاری، پیشه سازی، فالچیه تی، تهستیره گه ری، گیانه وه زانی، که وه تهستویان گرتبون، پشه وهی به خو یان بزنان، بناغی چهند زانیاریه کیان دارشت، که دواتر به دهستی یونانیه کان گه شت و، یونانیه کانیش تا ماوهیه ک به هو ی تهو زانیاریانه وه، ئایینیان له پشه وایه تی و فرمانروایه تی کاروباری دنیا هیناه خوار^(۳).

(ویل دیورانته) بروای وایه که ههستی ئایینی نه ک هه له به ره وپیش بردنی زانیاری و پیشه سازیه کاند شوینه واریکی زهقی هیه، به لکو له گه شه پیدانی ته دهب و پیگه یاندنی ههستی ته دهبی و سه لیهی شاعیریه تی شدا، شوینه واریکی شایانی باسی هیه، لهو باره وه دهلیت:

(ته دهب و شیعر له ئاوازو سرووده ئایینی و ته لیسمه جادوویه کانه وه سه رچاوهی گرتوه، چونکه کاهینه کان تهو سروودو ته لیسمانه یان^(۴) ده خړنده وه له دییه که وه بو دییه کی دی ده چوون).

(۱) (تاریخ الحضارة) ب ۱ ل ۱۲۱، ویل دیورانته، له: (راه خداشناسی) ل ۵۴.

(۲) مه بهست له (بین النهرین) تهو ناوچه یهیه که ده که وته نیوان دوو پروباری دیجله و فوراته وه.

(۳) (تاریخ الحضارة) ب ۱ ل ۳۸۳، ویل دیورانته، له: (راه خداشناسی) ل ۵۴.

(۴) (طَلَسْم و طَلَسْم ج طَلَسْم) وشهیه کی یونانیه، بهو نووسینه ده گوتری که جادوو گه دهینووسیو بروای وایه پښگری هه مرو خراپه یه کی پی ده کات. المنجد ض ۲۷ ل ۴۶۹.

ئنجای دواي ته‌وه‌ی چهن‌د به‌لگه‌یه‌کی دیکه له‌وباره‌وه دینیت‌ه‌وه ده‌لی:

(یۆنانییه‌کان یه‌که‌مین شیعریک که‌گوتراوه، پالی ده‌دنه لای کاهینه‌کانی په‌رستگای (دلف)، ئنجا دوايی ته‌و شاعیرو دوانده‌رو میژووناسانه‌ی که‌ه‌موویان له‌بنه‌رته‌ی کاهینی و ئایینیدا یه‌ک بوون، هی‌دی هی‌دی له‌یه‌ک جیابوونه‌وته‌وه) (۱).

دیسان ده‌لیت:

(کو‌نترین شت که‌له ته‌ده‌بی میسیری به‌جیماوه، بریتیه له‌ (ده‌قه‌کانی ته‌هرامی میسر) که‌چهن‌د باب‌ه‌تیکی ئایینین له‌سه‌ر دیواری پینج هه‌رهم له‌هه‌رهمه‌کانی زنجیره‌ی پینجه‌م و شه‌شه‌م نووسراونه‌وه) (۲).

(گلبرت) ده‌لی:

(ئایین به‌یه‌کیک له‌بن‌چینه‌ییترین سه‌رچاوه‌کانی هه‌ستی هونه‌رو داهینان داده‌نری، هه‌روه‌ک چۆن هونه‌ریش دیسان یه‌کیکه له‌چاکترین شی‌وازه‌کانی ده‌رپینی بیری ئایینی و، له‌سه‌رانسه‌ری دنیا‌دا - هه‌ر له‌په‌رستگاکانی چینه‌و بگه‌ه‌تا په‌یکه‌ره‌کانی مه‌کسیک - ده‌بینی هونه‌رمه‌ندان به‌رزترین و باشتترین نمونه‌ی هونه‌رییان بۆ ریزلینان و به‌گه‌وره‌گرتنی په‌رستراوه‌کان (۳)، هی‌ناوته‌دی) (۴).

ته‌نانه‌ت ته‌هرامه‌کانی میسریش که‌سه‌رنج راکیشترین شاکاری بیناسازیین، به‌ره‌مه‌می هه‌مان هه‌ستی خواپه‌رستی و ئایین په‌روه‌ریین، (ویل دیوران‌ت) له‌وباره‌وه ده‌لیت:

(۱) (تاریخ الحضارة)، ب، ۱، ل ۱۱۹-۱۲۰، ویل دیوران‌ت، له: (راد خدانشناسی)، ل ۵۵.

(۲) (تاریخ الحضارة)، ب، ۱، ل ۲۶۲، ویل دیوران‌ت، له: (راد خدانشناسی)، ل ۵۵.

(۳) گه‌لیک جار گه‌له رابردووه‌کان به‌هۆی دوور که‌وته‌وه‌یه‌نه‌وه له‌سه‌رچاوه‌ی رپوونی په‌یامی خودا، دووچاری رپښکه‌ی چهن‌د په‌رستراویی (تعدد الالهة) ده‌بوون.

(۴) (هجرة الافکار) گلبرت، ترجمة: شفیق أسعد، ل ۳۹-۶۹، له: (أنگیزه‌ پیدایش مذاهب)، ل ۲۸۶ چاپ دوم.

www.alibapir.com

(گومانی تیدا نیه خه‌لگی شهو سه‌رده‌مه، مه‌به‌ستیان دروست‌کردنی یه‌ک شوینه‌واری گه‌وره‌ی بیناسازی نه‌بووه‌و، شه‌م کاره (دروست‌کردنی شه‌هرامه‌کان) به‌س به‌مه‌به‌ستی خزمه‌ت‌کردنی بی‌ری ئایینی هاتوته‌دی)^(۱).

خوینه‌ری ئازیز!

ئیس‌تاش که هه‌تا شه‌ندازه‌یه‌کی باش مه‌سه‌له‌ی په‌یوه‌ندی نیوان هه‌ستی خواناسیی و هه‌سته‌به‌رزه‌کانی دیکه، پروون بو‌وه‌و، سه‌لم‌ینرا که هه‌ستی ئایینی سه‌رچاوه‌ی هه‌موو هه‌سته‌کانی دیکه‌یه، وای به‌چاک ده‌زانم بو‌ زیاتر دل‌نیابوون له‌ خواپسک بوونی هه‌ستی خواناسیی، هه‌لو‌ستی چه‌ند زاناو شه‌ره‌زایه‌کی ناودار له‌وباره‌وه‌ بخه‌ینه‌ پروو.

(۱) بڕوانه: (تاریخ الحضارة)، ب ۱ ل ۱۱۹-۱۲۰، ویل دیورانت، له: (راه خداشناسی)، ل ۵۵.

هه‌لۆیستی زاناو شارەزایان دەربارە پەسەنایەتیی هه‌ستی خواناسیی

(۱) (دکتۆر ئەلکسیس کاریل) دەلیت:

(بیری ئایینی لە بیرکردنەوه‌ی فەلسەفیی زیاتر کاری کردۆتە سەر مرۆڤایەتی،
ئاخر ئایین بنچینەی خێزان و ژيانی کۆمەڵایەتی بوو لە شارستانەتی کۆندا)^(۱).

دیسان دەلیت:

(پیشگیری کردن لە گەشەکردنی لایەنەکانی چالاکی سۆزو هەست
و نەست (النشاط العاطفي) یان چالاکی جوانیی، یاخود ئایینی، چەند
کەسیکی بیرتەسک و ناتەواو لە پلەیی خواریدا دیتتە کایەوه)^(۲).

دیسان دەلیت:

(لە راستیدا وا دیتتە بەرچاو کە هەستی خواناسیی، چالاکییە کە لە
قوولایی سروشتمانەوه سەرچاوه دەگرێ و یەک داخوایی سروشتییە)^(۳).

هه‌روه‌ها دەلیت:

(هەستی خواناسیی لە قوولاییەکانی سروشتمانەوه هەڵدەقوڵێو لە راستیدا
داخواییە کە پەسەنی ئینسانییە، هه‌روه‌ک چۆن مرۆڤ پێوستی بە ئاوو
ئۆکسجین هەیە، پێوستی بە برۆبەخوا بوونیش هەیە)^(۴).

(۱) (الإنسان ذلك المجهول) الکسیس کاریل، ل ۱۱۰، ترجمه: عادل شفیق.

(۲) سەرچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۱۲.

(۳) (نیایش) (الدعاء) الکسیس کاریل، ترجمه: دکتر علی شریعتی، ل ۱۶.

(۴) سەرچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۶-۲۴، و (عصر بازگشت به ایمان)، ل ۳۱ جعفر سبحانی.

دیسان دهلیت:

(کزیی ههستی خواناسیی هیندهی کزیی هیژی میشکی بهزهره)^(۱).

(۲) (لیکونت دی نوی) دهلیت:

(ئایین ئهو شتهیه که مرؤف وای دهکات بتوانی هیژی جیهانگیری
خوی (واته عقل - ودرگیر -) که هندیک جار ری تاریککهرو هندیک
جار سه رگیز کهره، بهلام له ئارهل جیای کردوتهوو له بهدیهنهری خوی
وهنزیکی دهخات؛ له نیوخویدا^(۲) گهشه پیدات.

چاوپویشی له ههر ئایین و په رستگایه ک بکه، هه میسه له دنیا دا
ههستی ئایینی، ئاره زووی برواداری، ئاره زووی په رستنی پروت، ئاره زووی
گه ردنکه چیی له خوا په رستییه کی ته وادا، ئاره زووی به رز کردنه و دی گیان بو
وهنزیک که وتن لهو کامل بوونه پیوسته ی که شیاوی دهرک کران و په ی
پی برانه، بهلام شیاوی پیگه یشتن (وصال) نیه؛ ههر هه بووه، ئهم مهیل و
ئاره زووه شه که سه رچاوهیه کی خوایی ههیه، چونکه ههستیکی جیهانییه و
هه موو مرؤفه کان تیدا یه کسان^(۳).

... ئایینی ئیمه هه رچی بی، ئیمه هه موومان وه ک که سانیک واین
که له دهروویک دان و، دیانه وی بچنه سه ر نووکی لووتکه یه کی به فراوی
که له سه رووی هه موو لووتکه کانه و دیه، هه موو چاومان لهیه ک ئامانجه و
له سه ر ئه وه ریک که وتوین که بگهینه یه ک لووتکه، بهلام رییه کانمان
جودان^(۴).

(۱) سه رچاوه ی پشوو، ل ۲.

(۲) واته ئایین دهیته هوی پنه لابر دنی ناستی بیرو هوش و گه شه پیدانی.

(۳) (مصیر البشرية) لیکونت دی نوی، ترجمه عبدالله انتظام، ل ۲۰۸، ۲۰۷، چاپ ۲.

(۴) سه رچاوه ی پشوو.

(٣) (ئیریك فروم) درونناس و کۆمه‌لناسی ناودار ده‌لیت:

(له‌راستیدا هیچ کلتوو‌رو فه‌ره‌ه‌نگ (ثقافة) ی‌کی ڕابردوو ده‌ست ناکه‌وێ که ئایین به‌ چه‌مکه‌ فراوانه‌ که‌ی پێناسه‌ی ئێمه‌، له‌و کلتوو‌رده‌دا جێگه‌یه‌کی نه‌بووبێ و، له‌ داها‌توو‌شدا چاوه‌ڕوان نا‌کرێ کلتوو‌ری‌کی وا - که‌ له‌ ئایین خا‌لی بێ - وه‌دی بێ.. لێ‌کۆ‌لینه‌وه‌ی سروشتی ئینسان، تێگه‌یشتن^(١) له‌و مه‌سه‌له‌یه‌ که‌: پێ‌ویستی هه‌بوون به‌ به‌رنامه‌یه‌کی یه‌ک ئامانج و سه‌رچاوه‌یه‌کی ڕوا‌داریی، خا‌وه‌نی ڕه‌گ و ڕیشه‌یه‌کی قوول له‌ سروشتی م‌رو‌ف‌دا، بۆ ئێمه‌ ئاسان ده‌کات^(٢).

ئ‌نجا ده‌لیت:

(له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌ پێ‌ویستی هه‌بوون به‌ روو‌کردنه‌ یه‌ک ئامانج و ڕوا‌ه‌ینان پێ‌که‌ینه‌ری‌که‌ له‌ سروشت و که‌سایه‌تی م‌رو‌ف‌دا، ده‌توانین په‌ی به‌ گ‌رن‌گی و با‌یه‌خی ئه‌و پێ‌ویستی هه‌بوونه‌ به‌رین، به‌راستی هیچ سه‌رچاوه‌یه‌کی وزه‌و توانا له‌و سه‌رچاوه‌یه‌ به‌هێ‌تر، له‌ م‌رو‌ف‌دا نه‌ه‌)^(٣).

دوا‌یی ده‌لیت:

(وا دێ‌ته‌ به‌ر نیگا که‌ ئه‌و بیردۆزه‌یه‌ی ڕه‌گ و ڕیشه‌ی پێ‌ویستی هه‌بوونی م‌رو‌ف‌ به‌ روو‌کردنه‌ یه‌ک چا‌و‌گی ئامانج و ڕوا‌، ده‌گ‌یرێ‌ته‌وه‌ بۆ زات و سروشتی ئینسان، مه‌سه‌له‌ی په‌یدا‌بوونی ئایین له‌ می‌ژوو‌دا وه‌ک دیا‌رده‌یه‌کی جیهانی، به‌ته‌وا‌ی پشت‌گیری لی ده‌کات^(٤).

(١) (تێگه‌یشتن له‌و مه‌سه‌له‌یه‌) (نیهاد) دو (بۆ ئێمه‌ ئاسان ده‌کات) گ‌وزاره‌ (خبر)یه‌تی.

(٢) (روان‌کاو و دین) آریک فروم، ترجمه‌ آ‌رسن نظریان، ل ٣٢ چاپ سوم.

(٣) سه‌رچاوه‌ی پێ‌شو، ل ٣٥.

(٤) (روان‌کاو و دین)، ل ٣٧.

٤) (دکتور کارل یونگ) دروونناسی سه‌دهی بیست ده‌لی:

(خوا به‌هیزترین و کاریگه‌رتترین پالنه‌ره له گیانی مروڤدا)^(١).

دیسان ده‌لیت:

[ئه‌و راستییی دروونناسییی که له بوونی مروڤدا گه‌وره‌ترین هی‌ز ده‌خاته گه‌ر، به‌ناوی (خوا) ده‌رده‌که‌وی، چونکه هه‌میشه به‌هیزترین هاندهری سروشتی مروڤ ئه‌وه‌یه که پپی ده‌گوتری (هه‌ستی خواناسیی)]^(٢).

دیسان ده‌لیت:

(له ری‌گای موتالای به‌سه‌ره‌هاته کۆنه‌کانی گه‌لانه‌وه، بۆمان ده‌رده‌که‌وی که مروڤ خاوه‌نی یه‌ک هه‌ستی ئایینییه‌و، ئه‌و هه‌سته‌ش هی‌نده‌ی غه‌ریزه‌ی جینسی و غه‌ریزه‌ی جه‌نگ کردن، له‌ویدا کاریگه‌ره)^(٣).

(دکتور صبور اوردوبادی) که له‌گه‌ل یونگدا له‌وباره‌وه گفتوگۆی کردوه، ده‌لیت:

(بر‌وابوونی (یونگ) به‌ خواو سووربوونی له‌سه‌ر ئه‌وه که ئایین یه‌کیکه له‌ داخوایییه‌ سه‌ره‌تایی و بنه‌ره‌تییه‌کانی مروڤ، ئه‌می له‌ دوو که‌سی دیکه جیا‌کردۆته‌وه، که له‌گه‌ل وی زانیاری درون‌زانیان بناغه‌پژ کرد، یانی زیگموند فروید و ئالفه‌ر ئادله‌ر)^(٤).

(١) (روانشناسی ودین)، ل ١٧٤، له: (خدا در آندیشه‌ه بشر)، ل ٢٤١.

(٢) (مقدمه‌ه بر روانشناسی یونگ)، ل ١٢٦ له (خدا در آندیشه‌ه بشر)، ل ٢٤١.

(٣) (روانشناسی ودین)، ل ١٦٣، له: (خدا در آندیشه‌ه بشر)، ل ٢٤١.

(٤) (مکتب روانشناسی تحلیلی)، ل ١١٣، له: (خدا....)، ل ٢٤.

(۵) (ئۆگست کونت) فەیلەسوفی ناودار دەڵێ:

(ئیمە دەتوانین یاسای گەشەکردنی عەقل لە هەستی ئایینیدا بدۆزینەوە، چونکە ئایین لە یەک داخوازیی زگمکیی بەره‌ی مرۆف پەیدا بووە و، ئەو دەمەووە کە مرۆف پەیدا بووە، ئایینیش سەری هەڵداوە).

(۶) (منتسیکو) ھۆشمەند و کۆمەڵناسی فەرەنسیی، کە خاوەنی کتیی (روح الشرائع) ھو ئیستاش پاش چەند^(۱) سەدە پلەو پایەیی خۆی پاراستووە، برۆا بەخاوەن بە یەکەمین یاسای فیطرپی دادەنێ، وەک دەڵێ:

(ئەو یاسایە کە برۆاھێنان بەیەک بەدیھێنەر لە میشکی ئیمەدا پەیدا دەکاو، ئیمە بەرەو ئەو بەدیھێنەرە ڕادەکیشی، ئە گرنگی و بایەخدا بە یەکەمین یاسای خواپسک دادەنرێ)^(۲).

(۷) (کانت) فەیلەسوفی ئەڵمانیی سەدەیی (۱۸) دەڵێت:

(بیری مرۆف برۆای بە راستییەکی بیسنوور ھەیە، کە بە بەدیھێنەر و دروستکەری بوونەوەر و بەپاک و تاک و زاناو تواناو کاربەجیو میھرەبانی دەزانێ، بە واتایەکی دیکە؛ خواپەک کە رابەرانی ئایین و فەیلەسوفانی خواناس دیلین و، دلی ئیمە ھەموومان شایەدی بوونی دەدات)^(۳).

(۸) (پاسکال) زانای بەناوبانگی فەرەنسیی سەدەیی (۱۷) دەڵێت:

(دل شایەدی بوونی خوا دەدات)^(۴).

(۱) لە ساڵی ۱۷۲۸ز دا دایناو. المنجد/ قسم الاعلام، ۳۱۱، ض ۲۷.

(۲) (روح الشرائع) ۸۷، لە (راھی آزدرون) ۴۹، حاج بنی صادقی.

(۳) (سیر حکمت در آروپا) محمد علی فروغی، ب ۱، ۵۴.

(۴) سەرچاوەی پیشوو، ب ۱، ۱۹۲.

(۹) (مالبرانش) فەیلەسوفی ناودار دەلێت:

(بوونی خوا بە لگەنەوێست (بیدیە)و، زانیاری مرۆف دەرباری بوونی خوا
پێوستییەکی ژیریەو، گیانی مرۆف راستەوخۆ بەبی هۆ، پەیی بە بوونی
خوا دەبات)^(۱).

خوێنەری بەرێز!

کورد دەلێن: (لوپچیک نمونەیی تەغاریکە)، ئێمەش لە چەندان تەغاری
دان پێداھێنانی زاناو شارەزایان، لە بابەت سروشتیی بوون و خوارسکیی
هەستی ئایینی و خواناسیی، لوپچیکی گچکەمان رانواند، هیوادارم بایی
حالیکردنی گەلیکانی کردبی.

ئێستاش کاتی ئەوە هاتووە بە خستەپرۆوی سی تیبینی گرنگ، کۆتایی
بە توێژینەوی یە کەمین پالێنەری برۆا بەخوا بوون بێنین و، بچینە سەرکاری
پالێنەری دووهم.

(۱) هەمان سەرچاوە، ب، ۱، ۱۹۶.

سێ تێپینی گەنگ

یەگەم:

تێمە که دەلێین؛ هەستی خواناسیی داخوازییەکی زگماک و گیانیی مرۆفە، هیچ کەس بۆی نیە بێروایی و بێدینی هەندیک کەس بکاتە بەلگەی سروشتیی نەبوونی، چونکە وەک پێشتر گوتمان، سروشتیی بوونی هەستی ئایینی، ئەو ناگەیەنێ کە لە هەموو هەل و مەرجێکی گونجاو و نەگونجاو دا گەشە بکات و بخەملێ و، هیچ شتێک کاری تی نەکات و، هیچ بەر بەستێک رێڕەوی پێخوار نەکات.

چونکە هیچ کام لە داخوازییە گیانییەکانی دیکەش بەو جوړە نین و، تەنانت غەریزەو داخوازییە جەستەییەکانیش ئەو دیان لە وزەدا نیە، بەلکو لە بارودۆخیکی نااسایی و نەگونجاو دا بێجگە لە خو پەنھان کردن و کپ بوون، هیچ چارە دیکیان نین!

بۆ وێنە: تێمە دەبینین لە دەمی برسێتیی و تینووتیییدا، مرۆفە بیری ناچێتە سەر غەریزە جینسیی و هەر ئاگای لی نامینێ، دیسان ئەو هیندی و مەسیحییانە دەیانەوێ بەسەر ئارەزووەکانیاندا زāl بن، دەبینی ئەوێ کە بیری لی ناکەنەو! مەسەلە جینسە، بەلام خو وەنەبێ نە بابای برسی و تینوو و، نە دیان و هیندەکان یە کجاریی غەریزە جینسییان تیدا نەمایو بنەپر کرابێ! بەلکو هەرکاتێک لە هەلومەرجێکی گونجاو دا، خو بێنییەو، سەرلەنوێ وەک ژیلەمۆی بن خوڵەمیش بوونی خو ئیسپات دەکاتەو سەر هەلدەداتەو.

به‌لې هه‌ستی خواناسییش وه‌ک داخوایی و غه‌ریزه سروشتییه‌کانی دیکه،
شیاوی له‌ گه‌شه‌که‌وتن و لاوازیون و کپکرانه، ته‌مما ته‌وه‌نده هه‌یه قه‌ت
یه کجاری ناهه‌وتی و ریشه‌کیش ناکړی.

بو وینه؛ پوچون به‌ رابواردنی ماددی و خوش‌گوزهرانییدو، زور
سه‌رگرم بوون به‌ ثاره‌زووه ماددییه‌کانه‌وه، ده‌یته هوی کزیون و بی‌هیزبونۍ
هه‌ستی خواناسی، تنجا ته‌گه‌ر بی‌ت و تاي ثاره‌زووپه‌رستی و دنیاویستی
هینده‌گران بی‌ی که‌ هه‌موو پروبه‌ری که‌سایه‌تی مروّف دابگری، ته‌وه
مه‌ودای مه‌یل و هه‌سته گیانییه‌کان نامیټی.

تنجا خو وده‌بی به‌س غه‌ریزه داخواییه سروشتییه‌کان له‌ هه‌ل ومه‌رج
و بارودوخی نااسایی و نه‌گونجاودا بوستن و له‌کار بکه‌ون و مه‌حتل بن،
به‌لکو ته‌وه بنچینه‌ی گشتی (القاعدة العامة) ی هه‌موو یاسا فیزیایی و
کیمیایی و زینده‌وه‌ریه‌کانه به‌ تی‌کرایي.

بو وینه: به‌ پی‌ی یاسای (ته‌رخه‌میدس) هه‌ر ته‌نیک که‌ ده‌خړته نیو
ټاوی، بارته‌قاي قه‌باردی خو‌ی ټاو لاده‌دات، یاسایه‌کی فیزیایی دیکه‌ش
هه‌یه ده‌لیت: هه‌ر ته‌ن (جسم) ټک کیشی (۱سم^۳) ی له‌ گرامیک که‌متر
بی، -واته چری (کثافة) یه‌که‌ی له‌ چری ټاوی (۱گم = ۱سم^۳) که‌متر
نه‌بی - ته‌وه سه‌ر ټاو ده‌بی، به‌لام به‌ پی‌چه‌وانه‌وه: ته‌و ته‌نانه‌ی کیشی
(۱سم^۳) یان له‌ گرامیک پتر بی، نوقم ده‌بن، بو وینه:

(زیر) که‌ کیشی (۱سم^۳) ی (۳۱,۹ گرامه) و، (پلاتین) ۲۱,۵ و، (ټاسن)
۷,۸۸ و (مس) ۸,۹۳ یه، له‌ ټاودا نقووم ده‌بن^(۱).

تنجا هه‌رچه‌نده له‌شی مروّفیش به‌ تی‌کرایي له‌و ته‌نانه‌یه، که‌ (۱سم^۳)
یان کیشی له‌ گرامیک زیاتره، واته هه‌ر مروّفیک بکه‌ویته نیو ټاوی‌کی

(۱) (فيزيك برای همه)، ۱۷ل، لا.لاندائو، آکیتا یگارو دسکی، بنگاه نشریات میر - موسکو.

قوولەوه به نقووم بوو و خنكاو دەر می‌دری، به لام كهسانیک كه مه‌له‌وانن
ئه‌م یاسایه نایانگریته‌وه! به لام نه‌ك له‌به‌ر وه‌درۆ گه‌رانی، یان نه‌مانی
یاسایه‌كه، به‌لكو له‌به‌ر هاتنه‌ پێشی په‌رده‌و به‌ربه‌ستیک، كه ده‌بێته قه‌لغان
و تیری کارتێكردنی یاسایه‌كه به‌رپه‌رچ ده‌داته‌وه.

مه‌سه‌له‌ی هه‌ستی خواناسییش به‌هه‌مان شیوه، یاسایه‌کی گشتیه‌ له
سروشتی تێكرای مرو‌فایه‌تیدا، به لام به‌هۆی بارودۆخی سیاسیی و ئابووری
و كۆمه‌لایه‌تی و گه‌لێك هه‌ل و مه‌رجی دیکه‌ی جو‌راوجو‌ره‌وه، هه‌ندیک
كه‌س ئه‌و هه‌سته‌یان كز ده‌بێت یان كپ ده‌بێت و، په‌رده‌یه‌کی ره‌شیان
به‌سه‌ر دڵ و ده‌روون هه‌لده‌كشیو، له‌ گێژاوی گومان و ئه‌فسانه‌سازییدا مات
و هه‌یران و سه‌رسام ده‌بن.

ئێستا ره‌نگه‌ یه‌كێك له‌وانه‌ی ده‌ردی: (سه‌رودل نه‌خۆشیی) فززی لێ
بریون، بلی: جا هه‌روه‌ك چۆن ئێوه هه‌ستی خواپه‌رستی به‌ داخوازییه‌کی
سروشتی ره‌سه‌ن داده‌نی و، له‌خوا یاخیبوون به‌ریزه‌ر (الشاذ)، ئێمه‌ش
ده‌لێین: نه‌خێر به‌لكو به‌ به‌راوه‌ژووه‌وه: بی‌پروایی و بی‌دینی شتێکی خوارسك
و ره‌سه‌نه‌و، خواپه‌رستی و ئایین دۆستی له‌ یاسا ده‌رچوون و ریزه‌ریه‌!
به‌لام له‌ وه‌لامدا ده‌لێین:

۱- ئه‌م قسه‌یه هه‌ر نه‌سه‌لمێنراوی و بی‌پشت و په‌ناییه‌کی شایه‌دی پوچه‌لی
و بی‌كاكلییه‌تی، چونكه هه‌رچی قسه‌ی كردو به‌ی شایه‌دی به‌لگه‌ لێ
وه‌ربگری، دنیا ده‌بێته شیتخانه‌و، هه‌یج شتێك له‌ جێ خۆی نامێنی.

۲- هه‌ر كه‌سیك له‌وه‌ی كه رابرد - له‌باره‌ی زگماكبوونی هه‌ستی خواناسیه‌وه-
حالی بووبی، مه‌گه‌ر به‌ ئانقه‌ست ده‌نا مه‌حاله‌ شتی وای به‌بیردا ییت.

۳- هه‌میشه شتی ریزه‌ر و ده‌گه‌من له‌ شتی سروشتی و ئاسایی كه‌مترو
ده‌گه‌متنه‌، ده‌ جا قه‌رموو سه‌رنج به‌ده‌و تێفكه‌ره‌! چ له‌ می‌ژووی رابردووی

گهلان، که میژوونووسان و شوینه‌وارناسان ده‌لین: هیچ چاخ و سهرده‌میک نه‌بووه که مروّقایه‌تیی به گشتی، به شیویه‌ک له شیوه‌کانی په‌رستن - راستبئی یان هه‌له - خوای نه‌په‌رستبئی، چ له بارودوخی ئیستای جیهان، که له گه‌ل ته‌و هه‌موو هاتوهووت و گه‌ران و سووران و هه‌ول و کو‌ششهی رابه‌رانی بیرى بی‌پرواییدا، بو په‌ره‌پیدانی و کزکردنی هه‌ستی خواناسیی و، ریشه‌کیشکردنی بیرى ئایینی، ده‌بینی هه‌ر ولاتیک بیگری ته‌نانه‌ت ولاته کو‌مونیست و مارکسیسته‌کانیش- ریژه (نسبه‌)ی خواپه‌رست و ئایین دۆستانی چهند قاتی بی‌پروا و بی‌دینانه!

جا مه‌گه‌ر به‌گۆڕه‌ی بیرکردنه‌وه‌ی ته‌و سه‌رو دل نه‌خۆشه‌ بیهۆشه، شتی سروشتیی و یاسایی ده‌گمهن بئو، شتی ریزیه‌ر زۆرتر بئ!!

له راستیدا راجله‌کین و هه‌لله‌رزین و په‌شو‌کانی مروّف و هاوارکردن و له‌خوا پارانه‌وه‌ی له‌ده‌می روه‌روبوونییدا، له‌گه‌ل رووداوو کاره‌ساتیکى ترسناکدا، چاکترین به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر ته‌وه که خواناسیی یاسایه‌کی سروشتیه‌وه له‌خوا یاخیبوون لادان و ریزیه‌رییه، بۆیه له‌گه‌ل ته‌قعه‌ی چه‌کوچی گیروگرفت و کاره‌ساتیکدا، په‌رده‌و ژه‌نگی سه‌ر دلی بابای یاخی لاده‌چی و، له راستیدا من مروّقی بی‌پروام وه‌ک ته‌و منداله نه‌فامه‌ دیته‌ به‌رچاو، که له‌به‌ر یارییکردن ئاگای له‌و دایکه‌ میه‌ره‌بانه‌ی نامینى که به‌خیوی ده‌کات، به‌لام هه‌ر له‌گه‌ل مه‌ترسییه‌کی دیته‌ ری، وه‌ هه‌له‌په‌ ده‌که‌وی، یارییه‌که‌ی به‌جیدیلئ و خو‌ی داوێته‌وه‌ نیو باوه‌شی گه‌رم و پر سۆزو به‌زه‌یی دایکی!!

دووه‌م:

هه‌ندیک که‌س وا بیر ده‌که‌نه‌وه که هه‌ستی خواناسیی له‌زگماک و ده‌روونی مروّقه‌وه هه‌له‌قه‌ولیه‌وه، به‌لکو سه‌رچاوه‌ی ئایین بریتیه‌ له‌ نه‌ریت (العاده).

به‌لام ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ ئاوا بیرده‌که‌نه‌وه، ئه‌گه‌ر هاتباو شاره‌زاییان به‌ سیفه‌ته‌ تایه‌تییه‌ کانی نه‌ریت هه‌بویه‌و، جیاوازیی نیوان زگماک (فطرة) و نه‌ریتیان زانیبویه‌، حه‌تمه‌ن قسه‌ی وایان به‌سه‌ر زاریدا نه‌ده‌هات.

جیاوازییه‌ کانی نیوان نه‌ریت و زگماکیش ئه‌مانه‌ن:

(۱) نه‌ریت شتی‌که‌ مرو‌ف بو‌خو‌ی وه‌ده‌ستی دین‌ی، واته‌ (اکتسابی)یه، به‌لام زگماک له‌ زاتی مرو‌قه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گر‌ی، که‌واته‌ عاده‌ت ده‌شی بگو‌ری، به‌لام زگماک گو‌رانی به‌سه‌ردا نایه‌ت.

(۲) عاده‌ت په‌یوه‌ندی به‌ هه‌ل و مه‌رجی سیاسی و جو‌گرافی و ئابووری و کو‌مه‌لایه‌تییه‌وه‌ هه‌یه، به‌لام هه‌سته‌ سروشتیه‌ کان په‌یوه‌ندیان به‌ زات و سروشتی مرو‌قه‌وه‌ هه‌یه‌و، هه‌چ شتی‌ک نایته‌ هو‌ی په‌یداوون و له‌نیو‌چوونیان.

(۳) ده‌گونجی نه‌ریت و خو، شتی‌کی ماقو‌ل و لواو نه‌بی، ئه‌گه‌ر سه‌رنجی‌کی داب و ده‌ستوو‌رو نه‌ریته‌ کو‌مه‌لایه‌تییه‌ کان به‌دین، گه‌لێک دیاردی نه‌گونجاو و هه‌له‌ ده‌بینین، هو‌ی ئه‌مه‌ش ئه‌ویه، که‌ عاده‌ت و نه‌ریته‌ کان به‌زۆری به‌هو‌ی لاسا‌کردنه‌وه‌ شو‌ین پی هه‌لگرتنی پێشینه‌نه‌وه‌ په‌یدا ده‌بن، به‌لام هه‌سته‌ گیانییه‌ کان بنچینه‌و شیوازی‌کی ژیرانه‌یان هه‌یه.

(۴) عاده‌ت شتی‌کی گشتی نه‌یه، ده‌بینین گه‌ل و تیره‌کان، ته‌نانه‌ت له‌ یه‌ک نه‌ریتیشدا یه‌ک نا‌گره‌وه‌و هه‌ر گه‌ل و تیره‌ داب و ده‌ستو‌ری‌کی تایه‌تی و سه‌ربه‌خو‌ی هه‌یه، له‌ هه‌موو کاروباری‌کی ژیانیدا، به‌لام هه‌سته‌ به‌رزه‌کان - به‌ تایه‌تی هه‌ستی خواناسی - هه‌موو مرو‌فایه‌تی وه‌ک یه‌ک تی‌یاندایه‌ به‌شاره‌ به‌ گشتی.

هه‌لبه‌ته‌ به‌ وردبو‌نه‌وه‌و سه‌رنجدا‌نی‌کی به‌ویژدانه‌وه‌ ده‌رده‌که‌وی، که‌ بیردۆزی به‌عاده‌ت دروستبو‌ونی هه‌ستی خواناسی و دیاردی ئایین، زیاتر وه‌ک قسه‌ی مندال و پال و بابای خه‌والو و ده‌چی، تا مرو‌فی ژیرو تی‌گه‌یشتوو

و ٲهو جیاوازیانه‌ی نیوان نه‌رٲته‌کان و هه‌سته‌خوارٲسک و زگماکه‌کانیش به‌سه‌بو ٲووجه‌اندنه‌وه‌ی ٲه‌فسانه‌ی^(١) بیردۆزه‌ی ناوبراو.

سییه‌م:

بروا به‌خوابوون و ٲایین په‌روه‌ریی له‌روانگه‌ی قورٲان و فه‌رمووده‌ی ٲیغه‌مبه‌روهه (صلی الله علیه وسلم) شتیکی خوارٲسک (فطری) و سروشتیه، هه‌ر بۆیه‌ش قورٲانی قسه‌له‌جی بو سه‌لمانده‌ی بوونی خوا، زۆر که‌م شیوازی به‌لگه‌هینانه‌وه (استدلال)ی به‌کاره‌یناوه، زیاتر په‌نای بردۆته‌به‌ر شیوازی بیدارکردنه‌وه و ٲریاکردنه‌وه، جا یی‌گومان توٲژینه‌وه‌ی باسی خۆٲرسکیی بروابه‌خوا بوون و هه‌ستی ٲایینی له‌روانگه‌ی ٲیسلامه‌وه، باسیکی به‌ربلاوه، جیه‌کی ته‌رخانکراوی ٲیویسته، به‌لام عاره‌ب گوته‌نی: (ما لا یدرک کله لا یتزک کله)، که‌واته‌با به‌ٲیی ده‌رفه‌ت و مه‌ودایه‌ک که‌سروشتی ٲه‌م کتیبه‌ده‌یخوازی شتیکی هه‌ر لی باس بکه‌ین:

خوای په‌ره‌ردگار فه‌رموویه‌تی: ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بُدَّ لَهُ لَخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (الرؤم-٣٠).

واته: جا روه‌ی خۆت به‌رانبه‌ر به‌ٲایینی یی‌گه‌ردو^(٢) ساف راگره، ٲهو فیطره‌ته‌ی که‌خوا خه‌لکی له‌سه‌ر سروشتانده، دروستکراوی خوا گوٲران

(١) له‌راستیدا هه‌موو ٲه‌فسانه‌یه‌ک له‌زاتی خۆیدا ٲووج و بۆشه، به‌لام به‌داخه‌وه له‌ته‌نجامی چه‌واشه‌کاریی ناحه‌زانی خواو ٲاییندا، گه‌لێک ٲه‌فسانه‌له‌به‌رگی زانست و فه‌لسه‌فه‌و ناوی زیریق و بریقدا ده‌خړنه‌روو!

(٢) به‌ٲیی ٲهو مانایه‌ی ٲیمه‌لیکمان داوته‌وه (حنیفاً) (حال)ه‌بو (الدین)، به‌لام ده‌شگونجی (حنیفاً) (حال) بی بو (مخاطب) دوٲنراو، ٲه‌وکاته‌ش ماناکه‌ی ناوی لیدی: روه‌ی خۆت بکه‌ٲایین له‌حالی‌کدا که‌وازت له‌هه‌موو شتیکی دیکه‌هینابی، بره‌انه: تفسیر ابن کثیر ٣، ل٤٣٢، و تفسیر المدارک ٣، ل٤٦٣، و تفسیر البیضاوی ٢، ل٢٢١، و تفسیر الخازن ٣، ل٤٦٣.

هه‌لناگری، ئه‌وه‌یه ئایینی راست و ته‌واو (واته ئایینی ته‌واو ئه‌وه‌یه که له‌گه‌ل سروشتی مروّڤدا ده‌سازی، که بریتیه له ئایینی خوا) به‌لام زۆربه‌ی خه‌لکی نازانن.

زگماک بوون و خواپسک بوونی ئایین و خواناسیی له مروّڤدا، لهم ئایه‌ته به‌پیت و پێزه‌دا وه‌ک رۆژی رووناک دیاره، چونکه:

دوای ئه‌وه‌ی خوای میهره‌بان فه‌رمان به مروّڤ ده‌کات، که روو بکاته ئایین و به‌رنامه‌ی خواو پابه‌ندو گه‌ردن که‌چی بێ و، خوێ بو خوا یه‌کلا بکاته‌وه‌و، ژيانی له هه‌موو په‌یره‌وو به‌رنامه‌یه‌کی دیکه پاک بکاته‌وه‌و، واز له‌و رِچِکانه بێنێ که غه‌یری خوا دایناون [له‌م قسانه‌دا چه‌مکی دووه‌می (حنیفاً) له‌به‌رچاو گیراوه‌]، به‌لێ دوای ئه‌وه خوای قسه‌له‌جێ یه‌کسه‌ر ده‌فه‌رموێ: [فَطَرَتَ اللَّهُ الَّذِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا]، جا به‌گوێره‌ی ئه‌و دوو واتایه‌ی که وشه‌ی (فِطْرَة) ده‌یانگه‌یه‌نێ، ئه‌م رسته‌یه دوو مانایان هه‌لده‌گری:

یه‌که‌م: ئه‌و سروشته‌ی که خوا خه‌لکی له‌سه‌ر خولقاندوه.

دووهم: ئه‌و ئایینه‌ی که خوا خه‌لکی له‌سه‌ر سروشتاندوه.

جا ئه‌گه‌ر بێت و مانای یه‌که‌م هه‌لبژیرین - بێگومان ئه‌ویش رای زۆربه‌ی توێژده‌وانی له‌سه‌ره‌و منیش پیم گونجاوترو راستتره - ئه‌وه وشه‌ی سروشت (فِطْرَة) ده‌بێته جیگر (بَدَل) ی وشه‌ی ئایین (الدِّین)، ئه‌و کاته‌ش ده‌گه‌ینه ئه‌م ئه‌نجامه:

ئایینی خوا = سروشتی ئینسان، سروشتی ئینسان = ئایینی خوا.

که‌واته: ئه‌و ئایینه‌ی که خوا فه‌رمانمان پێده‌کات، خو‌مانی بو یه‌کلا بکه‌ینه‌وه‌و رووی تیبکه‌ین، له‌گه‌ل ئه‌و سروشته‌دا که خوا مروّڤی له‌سه‌ر خولقاندوه، وه‌ک یه‌کن و پر به‌ پێستی یه‌کدین.

ٲه گهر مانای دووه‌میش بگرین، ٲه‌وه دیسان ده‌گه‌ینه ههمان ٲه‌نجام که له هی یه که‌م وده‌ی هات، چونکه:

وشه‌ی (فَطَرَ) که ههر له چاوگی (فِطْرَة) دوه هاتوه یانی: سروشتاندی یان دروستی کرد، چونکه (عبدالله ابن عباس) خوا لئی رازی بی که به (ترجمان القرآن) به‌ناوبانگه فهرموویه‌تی^(۱): مانای (فاطر)م نه‌ده‌زانی هه‌تا رٲوژٲیکی دوو عاره‌بی ده‌شته‌کی له‌سه‌ر بیرٲیک بوو به ده‌مه‌قالٲیان و هاتنه لام، یه کٲنکیان به برادره‌که‌ی گوت: (أَنَا فَطَرْتُهَا) من یه که‌مجار هه‌لم قه‌ندوه، که‌واته رسته‌ی: [فِطَرَتَ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا] مانا که‌ی ٲاوی لی‌دی: ٲه‌و ٲایینه‌خواییه‌ی که‌ه‌لکی له‌سه‌ر سروشتاندوه، واته سروشتی هه‌لکی به‌گوٲره‌ی ٲه‌و ٲایینه‌خولقاندوه که‌ بو‌ی ناردوو.

مادام وابی ههر کام له‌و دوو مانایه‌ی گوتمانن له‌م ٲایه‌ته مه‌زنه بگرین، خوارسکیی و زگماکیی هه‌ستی خواناسیی له‌ مرو‌فدا ههر لی ده‌فامرٲته‌وه:

دیسان ههر له‌م ٲایه‌ته ده‌فامرٲته‌وه - به‌ٲیی (لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ) دروستکراوی خوا ناگوٲری - که‌هه‌ستی خواناسیی وی‌رای ٲه‌ودی که‌ داخواییه‌کی سروشتییه، ههر گیز له‌ سروشتی مرو‌فیش ناسرٲرٲته‌وه و لاناچی، به‌لکو له‌ راستیدا سروشتی مرو‌ف و هه‌ستی ٲایینی وه‌ک ٲاردو ٲاو ٲٲک هه‌لشیلراون و هه‌ویری که‌سایه‌تی مرو‌فیان ٲٲکه‌ٲناوه:

هه‌لبه‌ته له‌ قورٲانی به‌رٲزدا زور ده‌قی وا ههن که‌ خوارسکیی و زگماکیی بیری ٲایینی له‌ که‌سایه‌تی مرو‌فدا ده‌سه‌لمٲنن، به‌لام به‌م ٲایه‌ته واز دی‌ٲن و ده‌چینه خزمه‌ت دووه‌مین سه‌رچاوه‌ی ٲیسلام:

فه‌رمووده‌ی ٲٲغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) دهرباره‌ی مه‌سه‌له‌ی خوارسکیی هه‌ستی خواناسیی زورن، به‌لام کورد گوته‌نی: له‌ هه‌رباغه‌ی گولٲیک، ٲٲغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه‌تی: {مَا مِنْ مَّوْلُودٍ

(۱) تفسیر القرآن العظیم، عمادالدین ابو الفداء اسماعیل ابن کثیر، ب ۳، ۵۴۶ل، ض ۱۹۶۹ بیروت.

إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، أَوْ يَنْصَرَانِهِ، أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تَنْتَجُ الْبَهِيمَةُ
بَهِيمَةً جَمْعَاءَ، هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَذَعَاءَ} (أُخْرِجَهُ الْبَخَارِيُّ بِرَقْم: ١٢٩٢،
وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: ٢٦٥٨)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: ٤٧١٤).

واته: هیچ کۆرپه‌یه‌ک له‌سه‌ر سروشت‌یی خواناسیی- نه‌بی له‌دایک
نابی، به‌لام دایک و بابی (مه‌به‌ست ده‌روبه‌ره، دایک و باب و غه‌یری
وانیش) ده‌یکه‌نه جووله‌که، یان دیان، یان مه‌جوسی^(١)، هه‌روه‌ک چۆن
ئازده‌ل به‌چکه‌ی تیرو ته‌واوی ده‌بی، ٲایا له‌ نیواندا هیچی لوتبراو ده‌بینن؟

وه‌ک ده‌بینن ٲیغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) به‌راشکاویی
رایده‌گه‌یه‌نی که خوا هه‌ر ئینسانیک که ده‌یخوٲیٲنی، هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه
له‌سه‌ر فیطه‌رتی خواپه‌رستی دروستی ده‌کات، واته‌ تیشکی خواناسیی داوٲته
دل و ده‌روویه‌وه‌و، وای لیده‌کات که بو‌خۆی سه‌ربه‌خۆ، به‌بی ٲیروونی هیچ
که‌سیک، په‌ی به‌ بوونی خوا به‌ری و بیناسی.

ئجنا دوا‌یی ٲیغه‌مبه‌ری دانا (صلی الله علیه وسلم) په‌نجه‌ بو‌ ٲه‌و
راستییه‌ راده‌کیشی که ٲیشت له‌سه‌ر زمانی ده‌رونناس و کو‌مه‌لناسان
خستمانه‌ روو، ٲه‌ویش ٲه‌ودیه‌ که دایک و باوک و ده‌روبه‌ر، ده‌توان کار
بکه‌نه سه‌ر ٲه‌و هه‌سته‌ خواناسییه‌و له‌ٲی راستی لابده‌ن و ٲیرووی ٲیخوار
بکه‌ن، واته‌ له‌ شیو ٲه‌رستنی راسته‌وه‌ به‌ره‌و شیوه‌ ٲه‌رستنی هه‌له‌ی به‌رن،
به‌لام مه‌حاله‌ ٲتوانن ٲه‌و هه‌سته‌ یه‌ کجاریی به‌ه‌وتیٲن و به‌به‌ری بکه‌ن.

ئجنا ٲیغه‌مبه‌ری ٲیشه‌وا (صلی الله علیه وسلم) بو‌ زیاتر ٲوونکرده‌وی
مه‌به‌ست، وٲنه‌ به‌ ئازده‌ل و به‌چکه‌کانی دیٲیته‌وه‌ ده‌فه‌رموی: ده‌بینن ئازده‌ل
هه‌میشه‌ به‌چکه‌کانی له‌ ٲووی ٲیکه‌اته‌ی جه‌سته‌یانه‌وه‌، تیروته‌واون و هیچ
کامیان بی لوت نین، چونکه‌ لوت ٲه‌ندامیکی سه‌ره‌کییه‌ له‌ ٲیکه‌اتنی

(١) (مه‌جوس: گه‌لیکن ٲوژی یان ئاگری ده‌به‌رستن) المنجد في اللغة والأعلام، مادة
مجس، ٧٤٨، ض ٢٧.

www.alibapir.com

ئازەلدا، جا بە برۆای من پیغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بۆیە ئەم
وینەیمان بۆ دینیتەو، تا کو تیمان بگەینیت کە:

هەروە ک چۆن خۆی کاربەجی هیچ دروستکراو (مخلوق) یکی خۆی
بە ناتەواویی و کەموکورییەو دروست ناکات -بۆ وینە ئازەل-، بەهەمان
شیوە مرقیشی بە ناتەواویی نەخولقاندو، جا مادام مرقۆف بەبی هەبوونی
هەستی خواناسیی بە ناتەواو و نارێک دابنری، کەواتە نابێ مرقۆف لەم
هەستە بیبەش بی، چونکە هەروە ک چۆن (لوت) لە پیکهاتنی ئازەلدا
ئەندامیکی سەرەکی و پیوستەو بە نەبوونی ئەو نارێک و ناتەواو دەردەچی،
(هەستی خواناسیی) لە پیکهاتنی کەسایەتی ئینساندا بەشیکی بنەرەتی و
گرنگەو، بە کەمبوونی لە ئینسانەتی دەشۆری، بیگومان خۆی کاربەجیو
میهرەبانیش زۆر لەو بەرزترە کە کاری نارێک و نەگونجای لی بوەشیتەو.
ئێستاش نۆرە توژینەوێ دووهمین پالنهەری برۆا بەخوا بوونە لە
کەسایەتی ئینساندا.

هەکتەبی ئای بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

هەکتەبی ئای بابیر

AliBapir

هەکتەبی ئای بابیر

هەکتەبی ئای بابیر

بهندی

۲

عهقل (العقل) دووهمین پالنه‌ری مروّقه به‌رهو خواناسیی

ده‌ستپێک

خوێنه‌ری سه‌نگین!

وه‌ک پێشتر گوتمان: به‌هێزترین پالنه‌ری به‌رهو خوا چوونی مروّقه، بریتیه‌ له‌و وێژدان و سروشت (فطره‌)ی که‌ خوا ئینسانی له‌سه‌ر خولقاندوه‌و، گوتمان مه‌به‌ست له‌ ناسرانی خوا له‌پێی (دل)وه‌و له‌پێی فطره‌ته‌وه‌، یانی ته‌گه‌ر بێت و ئینسان چاوپۆشیی له‌ هه‌رجۆره‌ به‌لگه‌هێنانه‌وه‌ (استدلال)ی‌کی ژیری و زانیاریی بکات، بۆخۆی سه‌ربه‌خۆ له‌ده‌روون و سروشت و ماهیه‌تی خۆیدا، هه‌ست به‌بوونی په‌روه‌ردگار ده‌کات.

به‌ واتایه‌کی دی؛ مروّقه‌ بێته‌وه‌ی بیه‌وی، هه‌ست ده‌کات که‌ هێزیکی په‌نه‌هان و پالنه‌ری شارراوه‌، پالێ پێوه‌ده‌نی که‌ به‌رهو خوا بچیت و لێی نزیک بێته‌وه‌و خۆشی بوێ و سامی لێ بکات و په‌نای پێ به‌ری و داوای لێ بکات.

به‌لام بێجگه‌ له‌م پالنه‌ره‌، پالنه‌ریکی دیکه‌ش هه‌یه‌ که‌وا له‌ مروّقه‌ ده‌کات بپروا به‌ خوا بێنی، ته‌ویش بریتیه‌ له‌ عهقل (العقل).

به واتایه کی دی؛ مروٲ بیجگه له ریگهی دل (ریگای خواناسیی سروشتیی) له رییه کی دیکه‌شوه دهتوانی به‌روه خوا بچیو بیناسی، تهویش ریی عه‌قله (ریگای خواناسیی به‌لگهی).

له نیوان ریی یه‌که‌م (دل) و ریی دووه‌م (ژی‌ریی) یشدا سی جیاوازی سه‌ره‌کیی هه‌ن:

یه‌که‌م: ریی یه‌که‌م ساده‌ترو گشتی تروه، هه‌ر له ساده‌ترین که‌سه‌وه بیگه‌هه‌تا گه‌وره‌ترین زانای بلیمه‌ت، هه‌موویان وه‌ک یه‌ک تییدا به‌شدارن، بو‌یه‌ده‌ٲیم وه‌ک یه‌ک چونکه‌شوانی‌کی نه‌خوینده‌واری ساده، بو‌ی هه‌یه‌له‌گه‌وره‌ترین فه‌یله‌سووف باشت‌ر، به‌ویژدان و سروشت، به‌دل و ده‌روون هه‌ست به‌بوونی خوا بکات، به‌لام ریی دووه‌م په‌یوه‌ندییه‌کی راسته‌وانه‌ی به‌ئاستی رو‌شن‌بیری و شاره‌زایی مروٲه‌کانه‌وه‌هه‌یه.

دووه‌م: ریی یه‌که‌م هه‌تا زیات‌ر به‌روه رابردوو بگه‌ریینه‌وه، ده‌بینین کاریگه‌رت‌ر دیته‌به‌رچاوان، له‌بروا به‌خوا هینانی مروٲه‌کاندا، بیگومان ئه‌م دیارده‌یه‌ش چه‌ند هو‌یه‌کی بنه‌رته‌یی هه‌ن، که‌دووانیان له‌هه‌موان سه‌ره‌کیی‌ترن:

۱- هه‌تا به‌روه دواوه بگه‌ریینه‌وه، ده‌بینین شیوه‌ی ژیان و گوزه‌ران ساده‌تر بووه‌و ژینگهی مروٲ له‌سروشت نیزیک‌تر بووه‌و، که‌متر که‌وتوته ژیر ریکیفی ژیان‌ی ئامیری، ئه‌و ژیان‌ه‌ ئامیرییه‌ی که‌بناغه‌که‌ی له‌سه‌ر زه‌مین‌ه‌ی به‌ئازل یان نیمچه‌ئازل سه‌یرکردنی مروٲ رو‌نراوه!!

۲- بیروبو‌چوون و بیردوزه گومراکه‌ره‌کان، هینده‌زور نه‌بوون و، ئه‌گه‌ر بوویشن داموده‌زگای راگه‌یاندن و پروپاگه‌نده‌هینده‌چالاک و خیرا نه‌بوون، که‌بیروهو‌شی خه‌لکی بخه‌نه ژیر قه‌له‌مه‌روی کاریگه‌ریی خو‌یانه‌وه‌و سه‌ر له‌خه‌لکی بشیوینن.

به‌لام ریی دووه‌میان - به‌پیچه‌وانه‌وه - تا به‌روه پیشت‌ر ده‌چین ده‌بینین کاریگه‌رت‌ر خو‌ی ده‌نوینی، چونکه‌روژ بو‌روژی عه‌قل ریژهی رازو

نه‌ئینییه دۆزراوه‌کانی بونه‌وهر به‌رز ده‌بیته‌وه‌و، زیاتر په‌ی به‌رێک و پێکی و ورده‌کاریی یاساو ده‌ستووره‌کانی سروشت ده‌بات.

سییه‌م: پێی یه‌که‌م پێیه‌کی زاتی و که‌سی (شخصی)یه‌و په‌یوه‌ندی به‌ خودی مرۆقه‌وه‌هیه، چونکه‌ هه‌ست و نه‌ستی ده‌روونی و سروشتی له‌ پێی قسه‌کردن و بیستنه‌وه‌، له‌ یه‌که‌که‌وه‌ بۆ یه‌که‌کی دیکه‌ ناگوازیته‌وه‌و، به‌س به‌ دڵ و ده‌روون هه‌ست ده‌کړن، به‌لام پێی دووهم، وێرایی ته‌وه‌ی که‌ بابای به‌لگه‌هینه‌ره‌وه‌ بۆ خۆی سوودی لێ وهرده‌گرێ، ده‌گونجی بیته‌وه‌ی گۆرپنی خه‌لکی دیکه‌ش، چونکه‌ خواناسیی به‌لگه‌یی، له‌ زنجیره‌ قسه‌و به‌لگه‌یه‌کی ژیری و زانیاری پیکدیت که‌ ده‌توانرێ پێشانی خه‌لکی دیکه‌ش بدرێ.

به‌کورتی: هه‌رچه‌نده‌ پێی دڵ (خواناسیی سروشتی) چاکترین و ته‌واوترین و ناسکترین و به‌تامترین شیوه‌ی خواناسینه^(۱)، به‌لام بۆ حالیکردنی خه‌لکی و راگه‌یانندی خواناسیی، هه‌وچی پێی ژیری (خواناسیی به‌لگه‌یی)یش ده‌بین.

ئیمه‌ له‌ لاپه‌ره‌کانی پێش‌وودا - سوپاس بۆ خوا - باسی یه‌که‌مین پێی به‌خوا گه‌یشتن و به‌هێزترین پالنه‌ری به‌ره‌و خوا چوونی مرۆقمان کرد، ئیستاش دووهمین پێی به‌خوا گه‌یشتن و پالنه‌ری به‌ره‌و خوا چوون ده‌دینه‌ به‌ر تیشکی توێژینه‌وه‌وه‌، له‌ مه‌حه‌کی ژیری ده‌دین و به‌ پێوه‌ری زانیاری ده‌پێوین.

به‌لام به‌رله‌وه‌ی بچینه‌ سه‌ر ته‌سلێ مه‌به‌ست، به‌پێوستی ده‌زانم مه‌سه‌له‌یه‌کی یه‌که‌جار گرنگ و بایه‌خدار بتوێژینه‌وه‌، که‌ وه‌ک پێخۆشکه‌رو پێشه‌کییه‌ک وایه‌ بۆ باسی خواناسیی له‌پێی ژیرییه‌وه‌.

ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ش بریتیه‌ له‌ روونکردنه‌وه‌ی هۆی سه‌ره‌کی سه‌رگه‌رمبوونی مرۆق به‌ ناسینی خواوه‌، هه‌لبه‌ته‌ زیاتریش مه‌به‌ستم توێژینه‌وه‌ی ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ له‌ لایه‌نی ژیرییه‌وه‌، چونکه‌ پێشتر له‌ لایه‌نی زگماکییه‌وه‌ توێژیمانه‌وه‌.

(۱) بۆ زیاتر حالی بوون له‌ جۆرو چۆنیه‌تی پێی دڵ و پێی عه‌قل، سه‌رنجی باس و باهه‌ته‌کانی به‌شی سییه‌م بده‌.

..... بۆچی مەروڤ بەدوای خوادا عەودالە؟!

هەرچەندە پاش ڕوونکردنەوی پالێنەری یە کەمی خواناسیی (رێی سروشتیی خواناسیی) وەلامی ئەم پرسیارە تاشکرا بوو و ڕوون بۆتەو، چونکە لە تاکامی ئەو باسەدا بۆمان دەرکەوت، کە مەروڤ بۆیە عەودالی خواپەر بەدوایدا وێڵەو لێی دەگەڕێ؛ چونکە بە دڵ و دەروون، بەوێژدان و سروشت، لە ناخی ناخەو بە تینوویەو، لە دووری وی دڵ بەسۆیە.

بە واتایەکی دی؛ هۆی بەردەخوا چوونی ئینسان، خودی خۆیەتی، جووری پێکەاتنی سروشت و کەسایەتی و چیهت (ماهیە)یەتی.

لە راستیدا پرسین دەرباری هۆی عەودال بوون و بەردەخواچوونی مەروڤ، وەک پرسیارکردن وایە دەرباری هۆی تینووی مەروڤ، عەودالبوونی بەدوای ئاودا!! بێگومان ئاو پێکەینەرێکی بنەرەتی و سەرەکی ئینسانە، بۆیە ئینسان ناچار تینو دەبێ بەدوایدا عەودال دەبێ، و لە ئاقاریدا هەست بە ئاتاجیی دەکات، بە کەمبوون و نەبوونی هەست بە پەیداوونی بۆشاییەکی دەکات، دەجا تینوایەتی و عەودالی مەروڤیش بەرانبەر بە خوا، بە هەمان پێودان، چونکە هەروەک چۆن ئاو پێکەینەرێکی بنەرەتیە لە جەستە مەروڤدا، بڕوا بە خوا بوون و خواپەرستیش بنەرەتیتترین پێکەینەری ڕووحیەتی.

بەلێ دوای ڕابردنی توێژینەوی پالێنەری یە کەمی خواناسیی، وەلامی ئەم پرسیارە: (بۆچی مەروڤ بەدوای خوادا عەودالە؟) وەک مانگ لە شەوی چواردەیدا دروشاویدی، بەلام لێردا دەمانەوی لە گۆشەنیگایەکی دیکەو وەلامی بەدینەو، کە بریتیە لە گۆشەنیگای عەقل.

که واته دتوانین بلیین؛ مهبهست لهم پرسیاره‌ی سه‌ری ئه‌وهیه، که ئایا
چ شتیگ وا له مرووف ده‌کات که ژیری و بیروه‌وشی خو، خه‌ریکی
ناسین و دۆزینه‌وه‌ی خوا بکات؟!

له وه‌لامدا ده‌لیین:

ئه‌و هاندهره‌ی که مرووفی والیکردوه هه‌ر له سه‌ره‌تای ژیانیه‌وه ده‌ست
بکات به سه‌رنجدان و وردبونه‌وه‌ی ر‌امان و لیکۆلینه‌وه‌ی ده‌رباره‌ی دیمه‌ن و
دیارده‌کانی بونه‌وه‌رو، وای لیکردوه که ر‌ازو نه‌یینه‌یه پر ورده‌کاریه‌یه‌کانی
بدۆزیته‌وه‌وه مه‌ته‌له سه‌رسور‌ه‌ینه‌ره‌کانی هه‌لیین، و وای لیکردوه که هه‌ولێ
په‌ی بردن به یاساو ده‌ستووره‌کانی بدات، هه‌تا ئه‌و ر‌ادده‌یه‌ی که هه‌ندیگ
له شه‌یدایانی زانیاری چاوپۆشییان له له‌زه‌ت و خۆشیی و ر‌ابواردنی ژیانیه‌ی
دنیا کردوه، ته‌مه‌نی خۆیان له میحرابی سروشتدا ته‌رخانی دیتنه‌وه‌ی
راستییه‌یه‌کانی بوونه‌وه‌رو ژیان کردوه، به‌لێ هه‌ر ئه‌و هاندهره‌ی که پالێ
به مرووفه‌وه‌ ناوه ئاوا بکات، هه‌مان هاندهریش پالێ پیوه‌ناوه که به‌دوای
دۆزینه‌وه‌ی چاواگ و سه‌رچاوه‌ی خو و بوونه‌وه‌ردا عه‌ودالێو بکه‌ویته
گه‌ران و پشکنین.

مرووف هه‌ر له یه‌که‌مین ر‌ۆژی نیشته‌جی‌بوونه‌وه‌ له‌سه‌ر گۆی زه‌وی، گه‌لیگ
دیاردیه‌ی وای هاتوونه به‌رچاو، که به‌بێ پ‌رواهینان به یاسای هۆکاریی (قانون
السببية) نه‌یتوانیوه چۆنیته‌ی په‌یدا‌بوونیان ته‌فسیر بکات، بۆ وینه:

وه‌رینه‌ی گه‌لای دارو دره‌خت و تیگشکانی لق و پۆیان، به‌هۆی هاتنی
بایه‌کی توندوتیژوه.

رووخانی خانوبه‌ره‌و خلۆربوونه‌وه‌ی گاشه‌به‌ردی زل زل، به‌هۆی ئاگرپژین و
بوومه‌له‌رزه‌کانه‌وه.

سووتانی پووش و گیاو دارو دره‌خت، به‌هۆی ئاگر دا‌که‌وتنه‌وه.

پروان و شينبوونی گياوگوټ و شيناور دو دارودره خت، به هوی بارانبارينه وه.

پهیدا بوونی شهوو رۆژ، بههۆی ئاوابوون و هه‌لهاتنی خۆر ده‌و.

نەخۆشبوون و مردن، بەهۆی گەرماو سەرماو نەخۆشییەکانە.

بیگومان له هه ركام له م دیاردانه دا، که که میکن له گه لیک و،
چهند دهنکیکن له له گه نیک، زور به ئاسایی ههست به په یوئندی نیوان
هو (سبب) و ئه نجام (نتیجه) ده کری، ئیدی له مه وه مروڤ گه یو ته ئه و
قه ناعه ته که یاسای هو کاری (هیچ په یدابوو یک بی هو نیه) یاسایه کی
گشتییه له بوونه وهر داو، یاسایه کی به لگه نه ویستی ژیرییه، ئنجا دواپی
به حوکی یاسای هو کاری، توانیویه تی به ئاسایی په ی به بوونی خوایه کی
به دیه ئه رو زانو توانو میهره بان و کار به جی به ری، چونکه مادام هه مو
په یدابوو یک پیوستی به په یدا کر هه بی، که واته ئه م بوونه وهره ش که
له چهند شتیکی په یدابوو پیکه اتوه، پیوستی به به دیه ئه رو په رو رد گاریک
ده کات، چونکه مادام هه ریه ک له و به شانه ی که خانوو یکیان لی پیکدی،
حه و جپی وه ستایه ک بن، ماقوول نیه بگوتری: خانوه که په کی له سه ر
وه ستا نه که و توه!!

هه‌لبه‌ته هیچ که‌شیش بۆی نیه بلی: مرو‌فایه‌تی له‌سه‌رده‌می کۆنی زۆر زووده‌ نه‌یتوانیوه‌ پهی به‌ یاسای هۆکاری به‌ری! چونکه‌؛ یاسای هۆکاریی ساده‌ترین یاسای به‌لگه‌نه‌ویستی ژیرییه⁽¹⁾، ده‌بینی منداڵ له‌ قۆناغێکی یه‌ کجار ساوا‌ی ته‌مه‌نیدا له‌ سۆنگه‌ی بر‌وا هه‌بوونی‌وه‌ به‌م یاسای ژیرییه‌و، دلیابوونی له‌وه‌ی که‌ راسته‌، ده‌که‌وێته‌ پرسیار کردن و لی‌کۆلینه‌وه‌، له‌دایک و باوکی و هه‌ر که‌سێکی دیکه‌ که‌ وه‌ه‌ر یه‌لی بکه‌وی: ئه‌ری فلانه‌شت بۆ

(۱) بەلگەنەۋىست (بىدېيى) يەتتى ياساي ھۆكارىيى، شىتېكە تىكراي زاناۋ ھۆشمەندانى دىناي كۆن و نوئى لەسەر رىككەۋتود، بەلام ئەۋدى كە جىيى مشتومرو دم بەدمەيە خوارسك بوۋونى ئەم ياسايە.

وای لێهات؟! فلانە کەس بۆچی نەهات؟! کێ ئەم رۆژە دروست کردووە؟! باران لە کوێوە دی؟! هەورەتریشقە بۆ دەگرمین؟! بۆ شەوێ دنیا تاریک دەبێ؟! بە رۆژێ ئەستێرەکان دەچنە کوێ؟!!

دەجا مەروفاوەتیش لە قۆناغی سەرەتاییدا هەرچەندە زۆر سادەو ساکار بووبی هێندە منداڵێکی چوارپێنج ساڵە ئیستا بیروھۆش و لێکدانەوێ هەر هەبوو، کە پالێ پێوە بنی: بێرسی و بگەرێ و بپشکنی و بەدوای ھۆی پەیدا بوونی دیاردەو رووداوەکاندا بگەرێ و، لە سەرچاوەی بوون (مصدر الوجود)ی خۆی و دەورووبەری بکوڵیتەو.

لە راستیدا تەفسیرکردنی دیاردە ئایین و پەیدا بوونی ھەستی خواناسیی و بەدوای خوادا ھەوداڵ بوون، لە گۆشەنیگایەکی ئابووری، یان جینسی، یان کۆمەڵایەتی، یان ھەر شتێکی دیکە لەم بابەتانەو، بەھۆی لەپیش چاوە نەگرتنی فێطەرەتی خواناسانەو ھەقلێ پشکنەر و لێکۆڵەرەو ئینسانەو، سەری ھەلداو.

دەنا ئایا ھیچ کەس داخوایە سەروشتییەکانی دیکە وەک؛ (راستیخوازی، جوانیخوازی، چاکەخوازی) لەسەر بنچینە ئێوە جووڕە تێروانیانە تەفسیر دەکات؟! ئایا دەگونجی بلێن: ئەو یاساو دەستوورە سەروشتییانە مەروفا بەھۆی وردبوونەو تێروانین و پشکنینەو دۆزیونەتەو، چەند ھۆیەکی وەک ئابووری و جینسی و ترس و نەزانیی، بوونەتە ھۆی ئەوەی کە پەیمان پێ بەرێ؟! ھەلبەتە نە، دەجا ھەر وەک چۆن زانیاری و شارەزایی دەربارە یاساو دەستوورەکانی بوونەو بەرھەمی (ھەستی راستیخوازی) و (ژیری و بیروھۆش)ی مەروفا، خواناسیی و بەدوای خوادا گەڕانیش، بەرھەمی (ھەستی خواناسیی) و (ژیری لێکۆڵەرەو)ی مەروفا.

بەلێ لە راستیدا بەس ئەو جووڕە دیاردانە دەگونجی بەو پێوانە سەیر بکری، کە لە سەروشتی مەروفا و بیروھۆشیدا خاوەنی رەگ و ریشەییەکی رەسەن نین

و، به‌هۆی خەيالی پوچ و بیرکردنه‌وه‌ی هه‌له‌وه له ژيانی ئینساندا سه‌ریان هه‌لداوه، بۆ وینه؛ مه‌سه‌له‌ی به‌خت و شانسی، شوومی و نه‌گه‌یه‌یی هه‌ندیك رۆژ، به نه‌گریسی و بیخیر سه‌یرکردنی هه‌ندیك ژياندار.

بەلام ئەم جوړه دياردانەى كه له زەمینی دڼ و دەروون و ژیری مړوځدا
خاوسى رډگ و پيشه‌يه كى قوول و پوچوون، زور شتيكى ناماقوول و
بيجيه كه لهو جوړه دهلاقانه‌وه بويان پروانړئ و، بهو تهرزه ترازووانه - كه
هه‌تا بلي لاسه‌نگ و خوارن - هه‌ل بسه‌نگيږئ.

جا ئیستا که به‌شیوه‌ی کی گشتی زانیمان چۆن و بۆچی عه‌قلی مرۆڤ به‌دوای خوادا عه‌وداڵ بووه‌و، هه‌ولێ ناسینی داوه‌و، دنیاى لێ له‌ سه‌نگ و سووژن ناوه‌؟ با بچینه‌ سه‌ر کا کله‌ی مه‌به‌ست و له‌پێی دوو یاسای گه‌وره‌ی به‌لگه‌نه‌ویستی عه‌قلیه‌وه، مه‌سه‌له‌ی چۆنیه‌تی ناسرانی خوا به‌هۆی عه‌قله‌وه به‌توێژینه‌وه‌.

یہ کہم: اے یاسا بہ لگہ نہویستی کہ دہلیت: پیدا کرو بہی پیدا کر
نابی، (لا مَعْلُولَ بِلا عِلَّةٍ) یان (لا حَادِثَ بِلا مُحَدِّثٍ).

دووہم: تھو یاسا بہ لگہ نہ ویستہ ی کہ دہلیّت: ریک وییکی بہ بی ریکخہر نابی (لا نظام بلا منظم).

واتە ياساى ھۆكۈمىي (قانون السببية) و ياساى رېڭ و پېكىي (قانون النظام).

یه کهم: یاسای هوکاریی (قانون السببیه)

یه کهمین یاسای عهقلیی که مروّف ناچار دهکات پروا به خوا ییښی، بریتیه له یاسای هوکاریی (قانون السببیه) که دهلی: هیچ پهیدا کراویک به بی پهیدا کهر نابج (لا حادث بلا مُحدث): له بهرته وهی یاسای هوکاریی (قانون السببیه) به یه کیک له یاسا به لگه نه ویسته کانی عهقل داده نړیو، هندیک که سیش له هه بوونی به لگه نه ویسته کانی عهقلدا گومانیان هیه، به پیویستی دوزانم بهر له وهی بیینه سهر شیکردنه وهی ئه و یاسایه، پوخته یه ک له باره ی ریپازو چونیته تی ناسین و په ی پیبردنی (بوون) وه بنووسین، تا کو پروونیته وه که ئه و ریپازو له سهر بنچینه ی دانه یانی به هه بوونی چنه د یاسایه کی به لگه نه ویست له عهقلی مروّفدا، له (بوون) وه راده میښو ورد ده بیته وه، تاقه ریپازی راستی تیروانین و بیرکردنه و دیه و مروّف به هو یه وه ده گاته راستیی و دلنایی، به لام به پیچه وانه وه ئه و ریپازو کی که وا بیرده کاته وه: تاقه ده لاقه ی تیروانین و سه رنجدان له بوونه و هرو، تاقه ته رازووی کیشان و هه لسه نگانندی بوون و نه بوونی شتان، پینچ هه سته کان و ئه و ته زمونانن که به هو ی وانه وه نه نجام ده درین، ریپاز - راستتر بلین ریچکه - یکی هه لوه ناته و اووه، نه ک هه ر توانای ناسینی ته و او ی بوون (وجود) ی نیه، به لکو له و ریپه وه ته نانه ت مادمده ش شیوا ی ناسران و په ی پیبران نیه!!

به شیوه یه کی گشتی له نیو ئه و زاناو فیهله سوفانه دا که له بهر هه ر هوکاریک بی پروایان به ئایین و وهجیی خوایی نه بووه، دوو جوړه ریپاز هه ن له باره ی چونیته تی ناسین و په ی پیبردنی بوون (وجود) ی شتانه وه:

یه ک: ریپازی ژیریانه (المذهب العقلي).

دوو: ریپازی ته زمونیانه (المذهب التجربي).

یههک: ٲٲبازی ژیریپانه

ٲهم ٲٲبازه - که ٲیسلام وه ک شتٲکی مهبدٲیی ٲشتگیری دهکات، بهلام ٲیسلام دهٲی: ههر کام له عهقل و ٲهزمون، زانیاریه کانیان سنوردان و تهنیا وهحیی زانیاریی موٲلهقی ٲٲیه- زانیاریی مروٲ دهکاته دووبهش:

بهشی یهکهه: زانیاریه بهلگهنهویسته کان (العلوم البدیهیة)، مهبهستیش لهو زانیاریه بهلگهنهویستانه ٲهو شتانهن که ٲینسان ٲٲهوهی داوی بهلگو ٲیسپات کردن بکات، دانیان ٲٲدا دٲنی، چونکه له دروونی خوٲیهو ههست به سهلمٲنراوی و راستییان دهکات و، هینده لییان دلنیا، هوحٲی هیچ بهلگه هیئانهوهیه ک نیه، بو وٲنه: هیچ پهیدا بوٲک بی پهیدا کهر نیه، بوون و نهبوون له شتٲکدا له یه ک کات و شوٲندا کوٲنانهوه، ههموو (کل) له بهش (جزء) ٲیک گهورهتره، یه ک نیوهی دووانه.

بهشی دووهه: زانیاریه بهلگهیه کان (العلوم النظریة)، مهبهستیش له زانیاریه بهلگهیه کان ٲهو زانیاریپانهن که مروٲ داوی ٲٲودهٲامان و بهلگههینانهوه، دانیان ٲٲدا دٲنی،^(۱) ٲهو بهلگههینانهوهیهی که ههر له بنچینه بهلگهنهویسته کانهوه سهرچاوه دهگری، کهواته بهبی ههبوونی بنچینه بهلگهنهویسته کان، مروٲ قهت ناتوانی بگاته ناسینی هیچ راستیه ک..

ههر بوٲهش له ٲوانگهی ٲٲبازی ژیریپانهوه، بهلگهنهویسته سهردهٲاییه کانی عهقل، که مروٲ بهبی ٲٲودهٲامان و بهلگههینانهوه، ٲروای ٲٲیان ههیه، به بهردی بناغهی زانیاری دادهنٲن.

بیر یان بیرکردنهوهش ٲهو کاردیه که عهقل ٲٲی ههلدهستیو، بههوی ٲهوهوه له زانیاریه بهلگهنهویسته کان، زانیاریه بهلگهیه کان ههلدٲنجی،

(۱) ودهک: زنجیره یٲکوٲایی مهحاله، زهوی هٲلکهیه، ماده دهگوٲٲی بو وزه، کانزاکان بههوی گهرماوه دهکشٲن، جوولان دهٲٲته هوی گهرمی.

به واتايه کی دیکه: بیرکردنه وه ټهو کوششه یه که عقل خه رجی ده کات له پیناوی وده سته پینانی بروایه کی دیکه و زانیاریه کی نویدا، له زانیاریه به لگه نه ویسته کانی پېشو.

تنجا له نیوان به شیک له زانراوه کان (معلومات) ی مروف و، به شیک دیکه یدا په یوه ندیه کی هوکاری هیه، چونکه زانراویک له زانراویکی پېشتر وه وده دست دی، هر بهو شیویه هه تا ده گاته سهر زانراوه سهره تاییه به لگه نه ویسته کان.

تنجا یاسا به لگه نه ویسته کانیش دوو به شن؛ یه که میان بریتیه له یاسای نه بوونی دژیه کی (قانون عدم التناقض)، هه لته ته ټم یاسایه مهرجیکی بنه رتیی پیوسته له هر زانیاریه کدا، چونکه به یی له بهر چاوگرتنی راستیی ټم یاسایه، ناتوانین دلنیا یین له وهی که فلانه قه زیه دروئیه، هر چه نده به لگه ی زوریشمان له سهر راستیی و تهوایی هینانه وه، چونکه مادام هه بوونی دژایه تی د روست ییت، ده گونجی هر قه زیه یه ک له گه ل راست بوونیدا دروش بی، که واته بروا نه بوون به به لگه نه ویستی یاسای (نه بوونی دژیه کی) ^(۱) هه موو جوړه قه زیه عقلی و عیلمیه کان ده کاته

(۱) له بهرته وهی رابه رانی ته فسانه ی به ناو فله سه فه ی مارکسایه تی، به هوئی حالی نه بوونیان یان خوگیل کردنیانه وه، دهراردی چه مکی نه بوونی دژیه کی (عدم التناقض)، هه راو جه نجالنکی زوربان له وبارده به ریا کردو، ټالای هه بوونی دژایه تی بیان به رز کردو ته وه له هه موو وردو درشتی بوونه وودا! به لئ له بهرته وه به پیوستی ده زانم بریک چه مکی تهو یاسایه پروون بکه مه وه.

یاسای نه بوونی دژیه کی تهو یاسا ژیرییه به لگه نه ویسته یه که دلی: مه حاله بوون و نه بوون له یه ک شتدا له کات و شریکی تاییه تیدا کو بنه وه، بیگومان ته مه شتیکی پروونه، به لام پیوسته بزاین چ جوړه دژایه تییه که تهو یاسایه ره فزی ده کات و ژیری پتی رازی نابی؟! نایا ټم قه زیه یه؛ (چوارگوشه چوار لای هه، سیگوشه چوار لای نین.) دژایه تی تیدا هیه؟! بیگومان نه، چونکه بابته (موضوع) ی رسته ی یه کهم جوړیه له بابته ی رسته ی دووم، به واتایه کی دی؛ بوون و نه بوون له یه ک شتدا کو نه بوونه وه، به لگو له دوو شتدا کو بوونه وه، که وایی دژیه کی د روست نه بووه.

جیی گومان و متمانه پینه‌کردن، ته‌گهر به هه‌زارویه‌ک به‌لگه‌ش سه‌لمی‌نرابن.

به‌شی دووه‌میش له یاسا به‌لگه‌نه‌ویسته‌کان ته‌وانه‌ن که هه‌ریه‌کینکیان هو‌یه بو به‌شیکي زانراوه‌کان، که باقی بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانن.

ئیستاش که زۆر به کورتی زانیان پربازی ژیریانه چیه‌و چۆنه؟ با ته‌و ته‌نجامانه‌ی که لییه‌وه وه‌دی دین، له چهند خالی‌کدا بخه‌ینه روو.

أ- بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانی عه‌قل (الأسس البديهية العقلية) یه‌که‌مین پیوه‌ری بیرکردنه‌وه‌ی مرو‌فن به‌شیوه‌یه‌کی گشتی، پیوه‌ریکی وا که له‌هیچ بواری‌کدا لیتی بی منه‌ت نین و هه‌میشه په‌کمان له‌سه‌ری که‌وتوه، چونکه هه‌ر بو‌چوون (فکرة) یک له‌به‌ر تیشکی ته‌و زانیارییه‌ سه‌ره‌تاییانه‌دا، ساغ نه‌کریته‌وه‌وه نه‌سه‌لمی‌نری، جیی باوه‌رو دلنیا‌یی نه‌.

یگومان بو‌یه‌ش یاسا به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانی ژیری ته‌رازووی هه‌لسه‌نگاندن و سه‌نگی مه‌حه‌کی هه‌موو زانیارییه‌کن، چونکه وه‌ک گومان: هه‌ر زانیارییه‌ک له زانیارییه‌ک یان چهند زانیارییه‌کی پیشت‌ره‌یدا ده‌بی، ئنجاهه‌روا زنجیره‌ی زانیارییه‌ به‌لگه‌یه‌کان درێژ ده‌یته‌وه، هه‌تا ده‌گاته

دیسان؛ (مرو‌ف به‌ مندالیی خوش‌باوه‌ره، مرو‌ف به‌ گه‌نجیی خوش‌باوه‌ر نه‌) هیچ دژایه‌تی تیدا نه‌، هه‌رچهند باب‌ه‌ت له هه‌ردوو‌ک رسته‌کاندا مرو‌فه، به‌لام له دوو‌کاتی جیادا، (مندالیی) و (گه‌نجیی).

دیسان (باکوری عی‌راق کوردنشین، باشووری عی‌راق کوردنشین نه‌) هیچ جو‌ره‌ دژیه‌کییه‌کی تیدا نه‌، چونکه به‌لێ باب‌ه‌تی هه‌ردوو‌ک رسته‌کان یه‌ک شته‌ که (کورد)، به‌لام (شوین) ه‌کانیان جودان.

که‌واته ته‌و به‌ناو دژیه‌کییه‌ی که مار‌کسیزم به‌هه‌له‌ له‌ نیوان تاسمان و زه‌وی و سه‌رمایه‌دارو نه‌دارو ساردو گه‌رم و ته‌مسال و پار و دنکه‌گه‌نم و گو‌له‌گه‌نم و... هه‌تندا، سازی ده‌کات، له ته‌رازووی ژیری‌تیدا به‌ (تناقض) دانانری، چونکه یان له باب‌ه‌تدا، یان له کاتدا، یان له شو‌ندا، یه‌ک نین و لیک جودان.

سەر چاواک و بنچینه‌یه‌ک که له‌سه‌ری راوه‌ستی، ته‌ویش خوارسکه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانی ژیریین.

ب- له‌ ته‌نجامی ته‌وه‌وه که بنچینه‌ سه‌ره‌تاییه‌کانی عه‌قل (المبادیء الاولیة للعقل) ده‌کرینه‌ سه‌نگی مه‌حه‌ک و پێوه‌ری بیروپۆچوون و زانیارییه‌کان، زانیاری و شاره‌زایی مرو‌ف سنووری خۆی فراوان ده‌کات و، له‌ جوغزی ته‌زموون و هه‌سته‌کان ده‌چیته‌ ده‌ری، چونکه‌ عه‌قلی مرو‌ف ده‌ستماییه‌کی وای دیته‌ ده‌ست که بتوانی به‌هۆی ویه‌وه، سنووری قه‌له‌مه‌وه‌ی خۆی بگه‌یه‌نیته‌ ته‌وه‌ دیوی مادده‌و جیهانی به‌ره‌هه‌ست، واته‌ به‌ پێچه‌وانه‌ی رێبازی ته‌زموونیانه‌وه که له‌به‌ر بێده‌ستماییه‌یی و ده‌ستکورتیی هه‌رچی په‌یوه‌ندیی به‌ جیهانی ته‌وه‌دیو سروشت (عالم ما وراء الطبيعة - میتافیزیکا) ده‌وه‌هه‌بی، له‌ مه‌ودای پشکنین و لێکۆڵینه‌وه‌ی خۆی ده‌ری داوێو، هه‌ر له‌ به‌راییدا - واته‌ پێش تۆژینه‌وه‌و پشکنین- حوكمی نه‌بوونی به‌سه‌ردا ده‌دات^(۱)!!

ج- ره‌وتی بیر له‌ رێبازی ژیریانه‌دا له‌ قه‌زیه‌ گشتییه‌کان (القضايا العامة) ده‌وه‌ به‌ره‌و قه‌زیه‌ تایبه‌تییه‌کان داده‌کشی، واته‌ له‌ (الکلیات) ده‌وه‌ بۆ (الجزئیات)، ته‌نانه‌ت له‌ بواری ته‌زموونیشدا، که به‌ رواله‌ت بیر له‌ تایبه‌تییه‌وه‌ به‌ره‌و گشتی ده‌چی، ره‌وتی بیر هه‌ر له‌ گشتییه‌وه‌ به‌ره‌و تایبه‌تییه‌، بۆ وینه‌، ده‌لێین: هه‌ر گۆراویک په‌یدا بوویه، مادده‌ش هه‌ر له‌ گۆراوندایه‌، که‌واته‌ مادده‌ په‌یدا بوویه. ده‌بینین له‌ گشتی (هه‌ر گۆراویک) ده‌وه‌ به‌ره‌و تایبه‌تی (مادده‌ش هه‌ر له‌ گۆراوندایه‌) چووین.

له‌ کۆتاییدا پێویسته‌ بزانیین که رێبازی ژیریانه‌، به‌هیچ شێوه‌یه‌ک نکوولیی له‌وه‌ نیه‌ که ته‌زموون (تجربة) رو‌لێکی یه‌کجار گرنگ و

(۱) هه‌لبه‌ته‌ گه‌ران به‌ده‌وای شتیکی نابهره‌هه‌ست له‌نیو جیهانتیکی به‌ره‌هه‌ستدا، هه‌لۆستیکی ناماقوول‌ه‌و، له‌وه‌ش ناماقوول‌تر ته‌وه‌یه‌ که حوكمی نه‌بوون به‌سه‌ر شتیکی‌دا بده‌ی، بێته‌وه‌ی له‌رپیی سروشتیی و گونجای خۆیه‌وه‌ هه‌ولێ دۆزینه‌وه‌یت دابی!!

کاریگه ده گیرئ له زیادکردنی ریژدی زانیاری و شاردهزاییه کانی مروڤدا، و نکوولیی لهو خزمه ته گه ورهیه نیه که پیشکەشی مروڤایه تی کردوه و دهزانی که چەندان رازو نهیئی دۆزیونه وه ئاشکرای کردون، به لام ریڤازی ژیریانه سه رکئل و درشت بین نیه، دهزانی که ئەزموون به تهنی ناتوانی ئەو رۆله بگیرئ، چونکه ئەزموون بو ودهستهیانی هەر راستیه کی زانیاریانه، پیوستیی به (تطبیق) کردنی یاسا به لگه نه ویسته کانی عهقل ههیه.

واته هەر ئەنجامگیرییه ک که له بهر تیشکی بنچینه به لگه نه ویسته کاندایه دهستگیر نهی، مه حاله ئەزموونی رووت به تهنیا بیته چاوگی ههلقولینی و سه رچاوهی پهیدا بوونی.

که واته ئەزموون وهک ئەو پشکنین (فحص) وایه، که پزیشک دهرباردی نه خوشیک ئەنجامی دهدات، یڤگومان بابای پزیشک به هوئی ئەو پشکنینه وه دهتوانی په ی به نیوڤرۆکی نه ساغیی نه خوشه که بهرئ، به لام پشکنینه که هیچ سوودیکی نه ده بوو، ئەگه پزیشکه که پیش دهستکردن به کاره که ی چەند شاردهزاییه کی بنچینهیی نه بوونایه، دهجا په یوهندی نیوان ئەزموون و بنچینه به لگه نه ویسته کانی به هه مان شیوهیه.

دوو: ریڤازی ئەزموونیانیه:

ئەم ریڤازه که بیرى بیروایی و مادده په رستیی به تیکرایى و به تایبه تی ریچکه ی شیوعییایه تی (کۆمۆنیزم) و مارکسیایه تی (مارکسیزم) له سه ری دهروات و په یرویی لیده کات، دهلیت:

ئەزموون تاقه سه رچاوهی سه رله بهری زانیارییه کانی مروڤه، بو ئیسا تکرردنی بوچوونه کهشیان دهلین: مروڤ له کاتیکدا که له ئەزموونه کان بیبه شه، توانای ناسینی هیچ راستیه کی نیه، هه رچه ند یه کجار روونیش

بې، بویه له دهمی له دایکبوون و قوناغی ساواییدا، هیچ جوړه زانیاریه ک شک نابات و، عهقل و هوښی ئینسان له جهنگه ی ژیا نی کردیدیدا دروست دهی و، ریژدی که میی و زوری زانیاری، به ستروده وه به ریژدی که میی و زوری ته زمونه کانییه وه.

که واته ته وانه ی له روانگه ی ریازی ته زمونیانه وه د روانه ددروبه ر، بروایان به بنچینه به لگه نه ویسته کانی عهقل نیه و، ته زمون و تاقیکردنه وه، به تاقه سهرچاوه ی زانیاری و پیوه ی بوون دادنه ی، چونکه مروځ به بروای وان- له ری ته زمونه وه، نه بی توانای زانی نی هیچ راستیه کی نیه.

نجا به هو ی تیروانی ته زمونیانه وه هم ته نجامانه دینه دی:

أ- کورت هه لئنان و ته نگ پیه لچینی زانیاری و شاره زاییه کانی مروځ له نیو چوارچیوه ی ته سکی قه له مره ی پینج هه سته کان و ته زموندا، واته به پی ته هم ریازه، هر لیکو لینه ویه ک که له ته ویدیوی سروشت (میتافیزیک) ددوی و هه ولی ناسینی جیهانی ناماددی ددات، شتیکی بیهره هم و ته نجامه و، ماندووبونیکی به خو پرای و بیسووده.

ب- رهوتی جوولانی بیري مروځ له ریازی ته زمونیانه دا راست به پیچه وانه ی ریازی ژیرییه ویه، چونکه ته هم ریازی ته زمونیانه یه ده لیت: پیوسته له ناسینی شته تاییه تییه کانه وه به رهو شته گشتیه کان بچین، واته له سنووری ته زمونی ته سکه وه بگوازینه وه بو یاسا گشتیه کان.

تستاش با ریازی ته زمونیانه (المذهب التجریبی) که بنچینه ی هه موو بیره کانی بیرواییه - به تاییه تی مارک سایه تی- بخه یه نیو ته رازووی عهقل و ژیریژی و هه لی بسه نگین و بزاین چو ن ددرده چی؟ به لام پیوسته خوینه ی به ریژ زور چاک له و هه لسه نگاندن و پوچاندنه ویه ورد بیته وه، چونکه سهره پای ته وه ی که باسیکی وردو قووله، راته کاندنیکی

زۆر توندی بیری مادده پەرستیی و بی پرواییشه له رهگ و پیشه وه، چونکه
پێبازی تیروانین و بیرکردنه وهی ههر بیروپروا (ئیدۆلۆژی) یك بهردی
بناغه ی نهو بیرو پروایه یه، كهواته: ههر مهترسییه ك روو بكا ته نهو
بنچینه و بناغه یه، رووشی كردۆته سه ره له بهری به شه كانی دیکه ی، ناخر
ئاشكرایه به راته كینران و له قیترانی بناغه، دیواریش راده ته كیو ده له قئاو،
به رووخانیشی ده رووخێ!

پوچاندنەوه‌ی رێبازی ئەزموونییانە

دەتوانین لە چەند خاڵێکدا، پوچەڵیی و بیکەڵکی رێبازی ئەزموونییانە رۆون بکەینەوه:

١) هەر خودی ئەم رێبازە دەبێتە هۆی پوچاندنەوه‌ی هەڵۆشانندنەوه‌ی خۆی! چونکە ئەو بنچینەیە کە لەسەری بەنده؛ (ئەزموون تاقە رێی دۆزینەوه‌ی راستییەکانە)، لە دوو خاڵان بەدەر نیە:

أ- یان زانیارییەکی بەلگەنەویستی ژیریە، کە بەبێ ئەزموون پەیدا بوو.

ب- یان وەک هەموو زانیارییە بەلگەییەکانی مەزۆف، لە رێی هەستەکانەوه‌ی بەهۆی ئەزموونەوه‌ی پەیدا کراو.

ئەجە ئەگەر یەكەمیان بگرین، ئەوه دەبێتە هۆی وەدرۆخستنەوه‌ی هەڵۆشانندنەوه‌ی بنچینەیە کە دەیکوت: بەس لەرێی جەرباندن و ئەزموونەوه‌ی زانیاری وەدەست دێ، چونکە ئەو کاتە هەر خودی بنچینەی گۆرین، دەبێتە بەلگەیی هەڵەیی خۆی، لەبەرئەوه‌ی ئەو بۆ خۆی کە یەكێکە لە زانیارییەکان، لەو رێیەوه‌ی وەدەست نەهێنراو، کە دەلێن مەحالە هەر زانیارییەک لە غەیری و یەوه‌ی وەدەست بێ!!

رۆونتر بلییم: هەرچەندە بنچینەیی ناوبراو بە رۆالەت دەلی: لە عەقڵی مەزۆفدا هیچ بەلگەنەویستیکێ سەرەتایی نیە، بەلام لەراستیدا بۆخۆی بە کردووە ئیسپاتی هەبوونی ئەو شتە دەکات کە بەزار ئینکاری دەکات، چونکە مادام بلیین: یاسای گۆرین لەرێی ئەزموونەوه‌ی دەستگیر نەبوو، دیارە بە شتیکێ بەلگەنەویستمان لەقەڵەم داوه!

ته گهر ئیحتیمالی دووهمیش بگرین، تهوه مانای وایه دانمان به‌وودا هیئاوه که بهر له جه‌رباندن و تاقیکردنه‌وه، راستیی و ته‌واویی یاسای ناوبراومان لی دیارنه‌بووه، چونکه ته گهر لیمان دیار بایه، په کمان له‌سهر تهوه نه‌ده‌که‌وت که بیجه‌ریئین و بیخه‌ینه بهر تیشکی تاقیگه (مختبر)وه، جا لی‌ردها بوومان هیه بیرسین: باشه مادام پیش ته‌زمونکاری راستیی تهوه بنچینه‌یه‌مان لی دیار نه‌بووه، چ شتیک وای لی‌کردین که بکه‌وینه بیر ته‌وه‌ی بیخه‌ینه ژیر ته‌زمونکارییه‌وه؟!

هه‌لبه‌ته لی‌ردها په‌نابه‌رینه بهر هه‌ر هاندرو پالنه‌ریک، هه‌مان پرسیار به‌روکی ته‌ویش ده‌گری، مه‌گهر بلین: تهوه پالنه‌ره‌ی که وای لی‌کردین بکه‌وینه جه‌رباندن و تاقیکردنه‌وه‌ی تهوه یاسایه، تهوه بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته ژیرییه، که وه‌ک شتیک خوارسک له سروشتی مروّفا هیه‌وه، په‌کی له‌سهر ته‌زمون نه‌که‌وتود.

روونتر بلیم: بوومان هیه بیرسین: ته گهر ته‌م قسه‌یه: (ته‌زمون سه‌رچاوه‌ی هه‌موو زانیارییه که) به‌بی ته‌زمون وه‌ده‌ست نه‌هاتبایه، واته پیش جه‌رباندنی بروامان پی نه‌بوایه، ده‌بوو ئیستا په‌یدا نه‌بووبایه، چونکه مروّفا هه‌تا بروای به بوونی شتیک نه‌بی، هه‌ولای دۆزینه‌وه‌ی نادات و، به‌دوایدا ناکه‌ویته گه‌ران و پشکین، که‌واته ته گهر بلین: مروّفا له‌ ری ته‌زمون‌وه په‌ی به راستیی تهوه یاسایه برده، پیوسته به‌رله‌وه‌ی ته‌م قسه‌یه بکه‌ین، بلین: بروابوون به راستیی تهوه یاسایه له‌ عه‌قلی مروّفا بنچینه‌یه‌کی به‌لگه‌نه‌ویسته، ده‌نا ته گهر وانه‌با هیچ شتیک نه‌بوو پال به‌وه مروّفه‌وه بنی بکه‌ویته گه‌ران و پشکین به‌دوای دیتنه‌ویدا.

به واتایه کی دیکه؛^(۱) بنچینه‌ی ناوبراو که به بربردی پشتی ری‌بازی ته‌زمون‌ییانه داده‌نری، له‌ دوو حالان به‌ولاده‌یه، یان هه‌له‌یه، یان راسته، جا

(۱) هه‌ندیک جاران به‌ دوو سی شیوه مه‌سه‌له‌یه‌ک ده‌خمه‌ه‌روو بو چاکتر روونکردنه‌وه‌ی مه‌به‌ست.

ئەگەر هەلەبێ - وەك ئیمە دەلێن و دەشیسەلمێنین - ئەو هەچ قسەمان نین، بەلام ئەگەر راست بێ - كە پێش قیر سپی بوون و، گا بە كونی دەرزییەووە چوونیش راست نابێ - ئەو دەپرسین: چ شتێك پالێ بە ئەزمونییەكانەووە نا، كە برۆای خۆیان لەسەر راستیی ئەو بنچینەیه ساغ بكەنەووە؟

ئەگەر بەبێ ئەزمون بوایان دەرکەوتبێ، مانای وایە یاسایەکی بەلگەنەویستی ژیرییه، بۆیه حەوجیی ئەزمون نیەو، ئەگەر بە ئەزمونیش بوایان دەرکەوتبێ، ئەو مەحالی كۆری مەحاله، چونكە هەرگیز شت بۆ خۆی بوونی خۆی پێ ئیسپات ناكړی.^(۱)

كەواتە ئەو بنچینەیهی كە دەلێت: ئەزمون تاقە سەرچاوەی سەرلەبەری زانیارییهكانی مرۆفە، ئەگەر هەلەبێ ئەو هەلەیهو، ئەگەر راستیش بێ، ئەو خۆی دەرۆخینی و سەری خۆی دەخوات!!

(۲) مرۆف لەسەر رێبازی ئەزمونییانه ناتوانی بوونی ماددە ئیسپات بكات! چونكە ماددە بە ئەزمونی پروت پەي پێنابری، لە سۆنگەي ئەووە كە هەرچی هەستەكان هەستی پێدەكەن لەرپیی ئەزمونەووە، بەس چەند رۆالەتیکی ماددەن، بەلام خودی ماددە، واتە ئەو جەوهەر و چیهتەي كە سیفەت و دیاردە بەرهەستەكان بوونە دروشم و نیشانهي، ئەو ناكەوێتە بەر رکیفی هەست و ئەزمونەكان.

بۆ وێنە؛ ئەو گۆلەي كە دەیبینین، یان بۆنی دەكهین و دەستی لێ دەكوتین، تەنانهت ئەگەر لێشی بتامینین، ئەو لە هەموو ئەو حالەتانهدا نیشانهو رۆالەتەكانیمان هەست پێ كردوون نەك چیهت و جەوهەرەكەي، چونكە چیهت و نیوەرۆكەكەي بەس بەهۆی ژیرییهووە دەناسری، ئەویش

(۱) ئیسپاتکردنی بوونی شتێك بە خودی خۆی ناوایە: بۆ وێنە بتهوئ بوونی خوا بسەلمێنی، ئنجا بلی: خوا لە قورئانیدا فەرموویهتی من هەم، كەواتە خوا هیه، چونكە ئەگەر نەبایە نەیدەگوت من هەم!!

به‌هۆی ٲشتبه‌ستنی به یاسا به‌لگه‌نه‌ویسته سه‌ره‌تاییه‌کانه‌وه، جا بۆیه ژماره‌یه‌ک له فه‌یله‌سووفه هه‌ستییه‌کان (الفلاسفة الحسیون) که به‌س برۆایان به ئەزموون هه‌یه بۆ په‌ی بردن به بوون (ادراك الوجود)، بوونی مادده‌یان هه‌ر وه‌درۆ خستۆته‌وه!

که‌وابی تاقه ٲشتیوانی برۆاٲٲکراو بۆ ٲیسپاتی بوونی مادده، بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانی عه‌قلن و، ئە‌گه‌ر ئە‌وانه نه‌بوونایه هه‌سته‌کان له‌رٲی دهنگ و ره‌نگ و تام و بۆن و قه‌باره‌وه نه‌یاندە‌توانی بوونی مادده به‌سه‌لمٲن.

ئنجا ئاوا به‌م شی‌وه‌یه بۆمان ده‌رکه‌وت که رٲبازی ئە‌زموونیانه نه‌ک هه‌ر توانای ناسینی سه‌ره‌له‌به‌ری بوون (وجود)ی نیه، به‌لکو زه‌قترین شتیش که مادده‌یه، نایه‌ته به‌ر چراوشه‌داوی تٲروانینی ئە‌و رٲبازه له‌نگ و لاته‌له.

٣) ئە‌زموون که به‌هۆی هه‌سته‌کانه‌وه ئە‌نجام ده‌دری، ناتوانی ده‌ستی خۆی بگه‌یه‌نٲه هٲچ حوکمیکی گشتی (کلی)، چونکه ئە‌و حوکمه‌ی که به‌ره‌مه‌ی هه‌ر ئە‌زموونیکه، تاییه‌ته به‌ جوغزی ته‌سکی ئە‌و حاله‌ته جه‌رٲٲنراوه‌وه ئە‌و حاله‌تانه‌ی که نه‌جه‌رٲٲنراون، مرۆف بۆی نیه هٲچ حوکمیکیان به‌سه‌ردا بدات، چونکه هه‌ر حوکمیکیان ده‌رباره ده‌ربکات، ٲٲچه‌وانه‌ی ئە‌و بنچینه‌یه که ده‌لٲت: تاقه ٲٲوه‌رو ته‌رازووی ناسینی شتان ئە‌زموونه..

به واتایه‌کی دی؛ له‌به‌ر ئە‌وه‌ی ئە‌نجامی هه‌ر ئە‌زموونی‌ک تاییه‌تی (خاص) و به‌شیی (جزئی)یه و گشتی و (عام) هه‌موویی (کلی) نیه، که‌سی‌ک که بٲجگه له ئە‌زموون برۆای به‌هٲچی دیکه نه‌بی، هٲچ به‌لگه‌یه‌کی به‌ده‌سته‌وه نیه له‌سه‌ر ئە‌وه‌ی که ئە‌و حوکمه‌ی به‌هۆی ئە‌زموونی‌که‌وه وه‌ده‌ست هاتوه، به‌سه‌ر ئە‌و حاله‌تانه‌ی دیکه‌شدا ده‌چه‌سه‌پ که وه‌ک وی ده‌چن، تا‌کو بتوانی یاسایه‌کی گشتی وه‌ده‌ست بٲٲ.

که‌واته ئە‌گه‌ر ٲرسین: فلان یاسای فیزیایی، یان کیمیایی، یان روه‌کرانیی، یان کۆمه‌لایه‌تی... هتد. له‌سه‌ر چ بنچینه‌یه‌ک دانراوه‌وه کراوه‌ته یاسایه‌کی

گشتی همووو حالته کان، له گهډل ته وښدا که لهو همووو حالته تانه بيجگه
له چنده حالته تیکي کهم هيچی دیکه يان لي نه جه رينراوه؟! هيچ وډلامیکي
ته زموونیی ماقوول نيه!

ئجا له راستيدا وډلامی راسته قينهی تهو پرسياره، بهس به برواھينان
بهو ياسايه ددستگير دهبي که دډلي: (هه ل ومه رجه يه کسانه کان ته نجامی
يه کسانيان هيه). واته تهو دياردانهی له چنده خسله تیکي تايه تييدا
هاوبه شن حوکمیکي گشتی دهيانگريته وه.

به لام ثايا ته م ياسايه - که پي ده گوتري (قياس) - بوخوی به ره می
ته زموون و تاقیکردنه وديه، يان بنچينه يه کی به لگه نه ويستی ژيرييه؟!

ئاشکرايه که ياسايه کی وا هممه لايه نهو گشتی، قهت قهت له ريی
ته زموونه وه ناگونجی وده دست بی، چونکه دياره به ووی ته م ياسايه وه له
حوکمه تايه تی و پچر پچره کانی ته زموونه کان، بنچينه و ياسايه کی گشتی
داده م زری، جا مادام وای، پيوسته پيش ددستکردن به ته زموونکاری،
راستی و ته وایی ته م بنچينه گشتیه مان له لا سه لمینراو و ئاشکرا بی.

با بو روونکردنه وهی مه به ست نموونه يه ک بښينه وه:

ته گهر کارتیکردنی گهرمی له سهر کاناکان له هه زار حالته دا
بجه رينين، مادام بنچينه ی گورين، پيشتر عه قل متمانه ی پي نه بوویو،
له راستیه تی دلیا نه بووی، هيچ به لگه يه کمان به ددهسته وه نيه، که
بيسه لمينين تهو ته نجام و حوکمه ی له هه زار حالته تی رابردوودا راست
دەرچوو، له حالته تی هه زارو يه کيشدا راست ددرده چی، مادام تهو حالته
هه زارويه که شمان نه جه رباندي!!

که واته: وه ک گوتمان ياسای (هه ل ومه رجه يه کسانه کان ته نجامی
يه کسانيان هيه) که بنه ماو بنچينه ی دروستبوونی ياسا زانسته يه کان

(القوانین العلمیة) له‌رپیی ته‌زموونه‌وه وده‌دست نه‌هاتوه، به‌لکو ته‌زموونه‌کان به‌هوی ویه‌وه حوکم و یاسا گشتیه‌کانیان لی پیک دین، سه‌رچاوه‌ی راسته‌قینه‌ی ته‌و یاسا بنچینه‌یه‌ش عه‌قل و هو‌شی مرو‌قه، چونکه یه‌ککه له‌ بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانی عه‌قل و، ته‌گه‌ر ییت و ته‌و یاسا به‌لگه‌نه‌ویستانه و‌لا بنرین و له‌ به‌لگه‌نه‌ویستایه‌تی بخرین، مرو‌ق ناتوانی هیچ حوکمیکه‌ی گشتیه‌ی و یاسایه‌کی زانیاریی دروست بکات.

(۴) ته‌گه‌ر هاتباو ده‌ستمایه‌ی بیرو‌هو‌شی ئینسان له‌نیو چوار دیواری ته‌نگ و تروسکی ته‌زموون و پینچ هه‌سته‌کاندا کورت هه‌لاتباو هه‌پس کراباو، مرو‌ق بېجگه له‌ به‌ره‌مه‌ی ته‌زموونه‌کان هیچ زانیاریی و شاره‌زاییه‌کی دیکه‌ی شک نه‌بردبایه، قه‌ت نه‌یده‌توانی حوکمی مه‌حال بوون به‌سه‌ر هیچ شتی‌کدا بدات، چونکه مه‌حال بوون - نه‌گونجانی هه‌بوونی شتی‌ک - شتی‌ک نیه‌ بچینه ژیر رکیفی حوکمی ته‌زموونه‌وه، واته به‌هوی ته‌زموونه‌وه مه‌حال بوونی هیچ شتی‌ک به‌ ئیسپات ناگات، ته‌وپه‌ری توانای ته‌زموون ته‌وه‌نده‌یه که بتوانی نه‌بوونی چهند شتی‌کی دیاریکراو به‌سه‌لمی، به‌لام جیاوازیی نیوان نه‌بوون (عدم)ی شتی‌ک و مه‌حالبوونی بوونی، زورزوره‌! (باش سه‌رنج بده‌!).

ته‌وه‌تا چهند دیاردیه‌ک هه‌ن ته‌زموون تائیستا په‌ی به‌بوونیانی نه‌بردوه، به‌لکو له‌ جوغزی قه‌له‌مه‌وه‌ی ده‌سته‌لاتیدا نه‌بوونیانی سه‌لماندوه، به‌لام له‌گه‌ل ته‌وه‌شدا په‌یدابوونیان به‌ مه‌حال و چاوه‌روان نه‌کراو نازانین و، مومکین بوونی بوونیان لی دانارنن، به‌لام هه‌ر له‌ به‌رانبه‌ری ته‌و جو‌ره دیاردانه‌دا، جو‌ریکی دیکه هه‌ن، که هه‌رچه‌نده له‌ نه‌بووندا ته‌زموون هه‌ره‌ینده‌ی له‌ده‌ست هاتوه، که وه‌ک دیارده پت‌شووه‌کان ره‌فتاریان له‌گه‌ل بکات و حوکمی نه‌بوونیان به‌سه‌ردا بدات، به‌لام له‌ واقیعدا جیاوازیان زوره، چونکه جو‌ری یه‌که‌م هه‌ره‌ینده‌مان له‌ده‌ست دی بلین: نین، به‌لام جو‌ره‌که‌ی دیکه، ده‌لین: بوونیان چاوه‌روان نه‌کراو مه‌حاله، ته‌مه‌ش چهند نمونه‌یه‌ک له‌و دوو جو‌ره دیاردانه:

جۆری یەكەم: تەقینەوێ دەریاکان، هەبوونی مرۆڤ لە غەیری زەویدا،
وێككەوتنی زەوی و مانگ، چوونە سەر خرۆكەى مەریخ..

جۆری دووهم: هەبوونی سیگۆشەى چوارلا، هەبوونی رۆژ لە دەمی نەبوونیدا،
هەبوونی بەش (جزء) یكى گەورەتر لە هەموو (كل)ەكەى.

وێك دەبینین هەموو ئەم دیاردە پەیدا نەبووانە لە نەبووندا وێك یەكن،
واتە هێچیان پەیدا نەبوون و، بەلام جیاوازیی نیوان چوار دیاردەى جۆرى
یەكەم و سێ دیاردەى جۆرى دووهم، وێك رۆژى رۆون دیاردە، هەرچى چوار
دیاردەى جۆرى یەكەمن، هەرچەندە تا ئیستا لە دەریای نەبوون نەهاتوونە
دەری، بەلام پەیدا بوونیان مەحەل نیهو دەشێ پەیدا بن، بەلام سێ دیاردەى
جۆرى دووهم هەروەك چۆن تا ئیستا نەهاتوونەتە دى، قەتیش ناگونجێ
بینە دى، واتە پەیدا بوونیان مەحەلە.

دە جا ئە گەر راستە ئەزموون تاقە سەرچاوەى پەى بەشت بردنەو، عەقل
بێجگە لەو زانیاریانەى كە لە جەنگەى^(۱) ئەزموونەكانى ژياندا و دەستیان
دینى، خاوەنى هێچ دەستمایەكەى دیکە نیه! بێزەحمەت داوا لە مام
ئەزموون دەكەین، كە ئەو دوو جۆرە دیاردە پەیدانەبووانەمان بۆ لێك جوێ
بكاتەو، بێگومان مام ئەزموون لەبەردەم ئەم داواكارىیەى ئیمەدا چارى
ناچارە دەبێ یەكێك لەم دوو پێیانە هەڵبژێرى:

أ- یان دەبێ دان بەوەدا بینى، كە هەرچەندە هەردوو جۆرەكە نەبوونیان
ئیسپات كراوە، بەلام جیاوازییان هەیهو، دەستەى یەكەم هەرچەندە نیشن،
بەلام پەیدا بوونیان مەحەل نیهو دەگونجێ لە داهاوودا پەیدا بن، بەلام
دەستەى دووهم نین و بوونیشان مەحەلە.

جا ئە گەر دان بەمەدا بینى، ئەو ناچارە بلى: ئەم حوكمەم لە عەقل و
بنچینە بەلگەنەویستەكانى وەرگرت، چونكە ئە گەر بلى هی خۆمە، توند

(۱) جەنگەى: گەرمەى.

بەرۆکی دەگرین و دەلیین: مەگەر تاقە زانیارییەک، کە تۆ دەرباری ئەو دوو کۆمەڵە دیاردەیە هەتە، بریتی نیه لەوەی کە؛ هەتا ئیستا هەستم پێ نەکردوون و نین؟! دەی لە چ پێیە کەوێ زانیت، کە جۆریکیان نەبوونی ئیسپات بوو، بەلام مەحالی بوونی بوونی نا، ئەمما جۆرەکی دیکەیان نەبوون و مەحالی بوونی بوونیشی ئیسپات بوو، خۆ تۆ بۆ خۆت بەس توانای ئەوەندەت هەیە حوکم بەسەر ئیستادا بەدی و دەستمایەکی وات نیه خۆی پێ بگەیهنیه داھاتوو (المستقبل)؟!!!

هەلبەتە مام ئەزموون لەبەردەم ئەم پرسیارەدا، دەستەوستانی و دۆشدامان نەبێ چیدی پێ نامیێ.

ب-یان دەبێ بلی: من هیچ شتێک بە مەحالی نازانم، واتە بلی: دەگونجی سیگۆشەیی چوار لاو، هەبوونی رۆژ لە دەمی نەبوونیداو، هەبوونی بەشیکی گەورەتر لە هەموو (کل)، پەیدا بین!!

بەلام ئەگەر دان بەوەدا بیێ، کە هیچ شتێک بە مەحالی نازانی، مانای وایە بنچینەیی: نەبوونی دژیەکی (عدم التناقض) تێدەچێو، دژیەکی (تناقض) دژیە کایەو، برۆا هەبوونیش بە بوونی دژیەکی دەبیته هۆی رووخانی بنچینەیی پەیدا بوونی زانیاری و، ئەزموونیش دەستەپاچە دەکەوێتە گۆرپو میشی پێ لەخۆی دەرناکریو، هیچ گومانیک پێ ناردوێتەو، چونکە هەرچەند ئەزموونی زۆرو زەوێندەمان هەبن، لەسەر راستیی قەزیەییەکی بەلگەنەویستی وەک: یەک نیوێ دووانە، مادام بلیین: هیچ شتێک مەحالی نیو بوونی دژیەکی دروستە، ناتوانین برۆای تەواومان هەبی ئەسەر درۆ نەبوونی ئەو قەزیەییە!!

۵) یاسای ھۆکاریی (قانون العلیّة) کە بنەماو بنچینەیی هەموو جۆرە زانیاری و شارەزاییەکانی مرقە، لەرپیی تیروانیی ئەزموونیانەو هەرگیز ئیسپات ناکری، چونکە ئەزموون ییجگە لە روونکردنەو پەیوەندیی نیوان

چەند هۆ و ئەنجامێک چیدی پێ ناکرێ، بۆ وینە: ئیمە لەرپیی ئەزمونەوه دەزانین کە (ئاو) هەركاتیك هەتا پلە (۱۰۰) گەرم کرا، دەكوڵێو، لە پلە (۴) یش دەبەستێ، بەلام ئەو حەتمییەتە لە نێوانیاندا^(۱) هەیه، بەهیچ جوړه ئەزمونیك پە پێ نابری و نازانری، هەرچەندە زۆر بە وردەکاریی بەرپۆه ببری و زۆریش دووبارە بكریتەوه، جا بێگومان ڕووخانێ یاسای هۆکاریش، یان راستتر بڵین: ئیسپات نە کرانی، سەر دە کیشی بۆ ڕووخانێ هەموو ئەو زانیاریانە کە ئەزمونپەرستەکان شانازییان پێوه دەکەن و، بە بەرهەمی ئەزمونی ڕووتیان لەقەڵەم دەدەن.

ئەجا بێجگە لە یاسای هۆکاری «کە وەك گوتمان بەردی بناغە ی هەموو جوړه زانیاریه کە، بەتایبەتی زانیاریه سروشتیه ئەزمونییه کان و، لەرپیی ئەزمونیشەوه ناشی پە پێ ببری» دوو یاسای دیكەش هەن، کە لە گرنگی و بایەخداریدا هیچیان لە یاسای هۆکاری کەمتر نیە، چونکە ئەوانیش وەك وی بەردی بناغە ی وەدەست هیئانی هەموو جوړه زانیاریه کن، بەتایبەتی ئەو زانیاریانە بەهۆی تێوەڕامان و ئەزمونەوه دەستگیر دەبن، ئەو دوو یاسایەش ئەمانەن:

۱- یاسای نەبوونی دژیه کیی (تناقض) لەهیچ شتی کدا، واتە کۆنەبوونەوه ی بوون و نەبوون و راست و درۆ لە شتی کدا، لەیه ک کات و شویندا.

۲- یاسای پێکەوه گونجانی هۆ (علّة) و ئەنجام (معلول)، واتە: ئەو یاسایە کە دەلێت: هەل و مەرجە یە کسانە کان ئەنجامی یە کسانیان هەیه.

کەواتە دەتوانین بڵین: تێکڕای زانیاریه ئەزمونییه کان بەبی پشت بەستن بە سی یاسای بنچینه‌یی بەلگەنەویست، کە هیچ پەیوەندیان بە ئەزمونکاریه‌وه نیە، ناگونجی برەخسین و پەیدا ببن، کە ئەمانەن:

(۱) واتە لەنێوان ئاو و گەرمیییدا.

یه کهم: یاسای هۆکاری (قانون السببية).

دووهم: یاسای نهبوونی دژیه کی (قانون عدم التناقض).

سییهم: یاسای پیکهوه گونجانی هۆو نهجام (قانون الإنسجام بين العلة والمعلول).

ههڵبهته دان هینان به ههراکام لهم سێ یاسایانهدا، که له عهقلی مروت ههلقولێون و پهيوهندییان به تهزمونهوه نیه، مهرجیکی گرنهگ و پێویسته بۆ دروست بوونی زانیارییه تهزموونییه کان؛ چونکه:

أ- بهبێ دان هینان به یاسای یه کهمدا، ناتوانین بهدوای هۆی پهیدابوونی هیچ دیاردیه کدا بگهڕێین، چونکه مادام ئینکاری یاسای هۆکاری بکهین، مانای وایه بروامان بهوه نیه که ههرا دیاردیه که هۆیه کی دیاریکراوی ههیه و، که بروامان بهوه نهبوو، پهیدابوونی ههرا دیاردیه کی پهیدابوو په کی لهسهرا هۆیه کهوتوه، مانای وایه رێی لیکولینهوهو تیوهرامان و پشکنیمان لهخۆمان گرتوه.

ب- بهبێ دان هینانیش به یاسای دووهمدا، قهت ناتوانین بوونی شتیکیان مهحاله بوونی ئیسپات بکهین، چونکه مادام رێگا بهخۆمان بدهین بڵێین: بوونی دژیه کیی دروسته، مانای وایه تهگهرا ههزار بهلگهش لهسهرا بوون یان نهبوونی شتیکی یێنینهوه، ناتوانین بگهینه قهناعهت و دلنیاپی تهواو، چونکه لهکاتی بوونیدا ئیحمالی نهبوون و، لهکاتی نهبوونیدا ئیحمالی بوونی ههرا چاوهڕوان دهکری.

ج- بهبێ دان هینانیش به یاسای سییهمدا، بههیچ جوړیک ناتوانین ههرا زانیاریانهی له رێی تهزمونه کانهوه دهستگیر دهبن، یاساو هوکمیکی گشتیان لێ پێک بهینین که دوایی بتوانین بیکهینه بنچینهو پێوهی باقی ههرا دیاردانهی که دهستی تهزموونیان نهگهیهوتی، واته بهبێ ههرا یاسایه قهت ناتوانین یاسایه کی زانیاری (قانون علمي) دابمهزرین.

هه‌لبه‌ته ئیمه دووپاتی ده‌کینه‌وه که نکولیمان له کاریگری ته‌زمون نیه، له وه‌ده‌ست هیټانی زانیاریدا، به‌لام ئیمه ده‌لین: ته‌زمون سه‌رچاوه‌ی بنچینه‌یی و پتو‌درو ته‌رازووی زانیاری نیه، به‌لکو سه‌ربازیکی زه‌بر به‌ده‌ست و چالاکی ته‌و بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته ژیریانه‌یه، که چاوگی هه‌لقولینی زانیاریه‌کانن و، ته‌نانه‌ت خودی ته‌زمونیش هه‌لقولاوی ته‌و چاوگه‌یه.

ئجا وه‌ک سه‌لمیټراش هه‌ر که‌سیک بیه‌وی دم به‌دمه بکات له باره‌ی ره‌سه‌نایه‌تیی ته‌و بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌وه، وه‌ک ته‌و که‌سه وایه که بیه‌وی سه‌ره‌شکینه له‌گه‌ل (شاخ) دا بکات و، ته‌گه‌ر گریمان له‌و دم به‌دمه‌یه‌شیدا سه‌رکه‌وتوو بی، ته‌وه به‌ر له هه‌موو شتیک ته‌و بنچینه‌یه‌ی رووخاندوه که ته‌زموننی له‌سه‌ر راده‌وستی!!

خوینه‌ری به‌پژ!

ئستاش ده‌رکه‌وت که ریبازی ته‌زمونییانه تا چ راده‌یه‌ک کلۆل و ده‌سته‌وستانه له ئاقار ناسینی بوون (الوجود) داو، ده‌رکه‌وت که ته‌و قسه‌یه‌ی ده‌لی: ته‌زمون تاقه‌ رپی وه‌ده‌سته‌هینانی زانیاریه، چهند پوچ و بی کاکله و، وپرای ته‌مه‌ش ده‌رکه‌وت که ریبازی ژیریانه چهند رپییه‌کی رپک و راسته‌و، چهند روانگه‌یه‌کی متمانه پیکراوه بو ناسینی بوون و ده‌ستگیرکردنی هه‌ر جو‌ره زانیاریه‌ک له هه‌موو بواره‌کاندا^(۱)، به‌لام مه‌سه‌له‌یه‌ک ماوه نه‌خستنه‌ی رووی که‌لینیک دروست ده‌کات له‌م باسه‌ گرنگه‌دا، که خه‌ریکی توێژینه‌وه‌ینی، ته‌و مه‌سه‌له‌یه‌ش بریتییه له‌ روونکردنه‌وه‌ی:

(۱) واته هه‌موو ته‌و بواره‌ی که توانای به‌سه‌ریاندا ده‌شکی، نه‌ک ته‌ودیه‌ی سروشت (ما وراء الطبيعة) و حقیقه‌تی شتان و، جیهانی په‌نه‌ان و نادیار (عالم الغیب) که ته‌نیا وه‌حیی تیانداندا پسپۆرو شار‌ه‌زایه.

(چۆنییهتی پهیدا بوونی بنچینه به لگه نه ویسته کانی عهقل)

یه کێک بۆی ههیه پیرسی: مادام بنچینه به لگه نه ویسته کان چهند یاسایه کی زاتی عهقل بن، ده بوو له گهڵ پهیدا بوونی مرۆڤدا پهیدا ببن و سه رهه لبدن، نه ک له دوا ییدا پهیدا ببن، ئایا هۆی دوا کهوتنی پهیدا بوونی ئهو بنچینه به لگه نه ویسته ژیریانه چیه؟! !!

له وهلامدا ده ئین: له راستیدا شوێنکه وتوانی ریبازی ژیریانه که ده ئین: بنچینه ی به لگه نه ویسته کان چهند یاسایه کی خوارسک و زاتیین له عهقلی مرۆڤدا، مه به ستیان ئه وهیه که هه رکاتیکی بیرو هۆشی مرۆڤ توانی ئهو چه مک (مفهوم) انه به بیردا به ئینۆ تییان بگات، که وه ک که ره سه یه کی خا و وان بو دروست بوونی یاسا ژیرییه به لگه نه ویسته کان، عهقل بی ئه وهی هه وجیی په نابردنه بهر هۆیه کی دهره کیی بی، ئهو بنچینه به لگه نه ویسته نهی تیدا پێک دین و ده چه سپن.

بو وینه: یاسای هۆکاریی، که ده ئیت: هه موو پهیدا بوویک هه وجیی پهیدا که ریکه، ئه م یاسایه له سه ره تای له دایک بوونی مرۆڤه وه نهو، ناشگونجی هه بی، چونکه په کی له سه ر ئه وه که وتوه که عهقلی مرۆڤ، ئهو که ره سه خا وهی تیدا پهیدا بی که لێی پێک دئ، به لێ هه تا مرۆڤ نه توانی له چه مکی هۆ (سبب، علّة) و ئه نجام (مسبب، معلول) حالی بی، مه حاله یاسای هۆکاریی (قانون العلّیّة) ی له عه قلدا دروست بی.

چونکه له نیوان به راستدانان (تصدیق) و به بیردا هیئان (تصوّر) دا، په یوه ندیه کی یه کجار پته و هه یه و، هیه کاتیکی به راست دانان، به بی به بیردا هیئان نایه ته کایه وه و نا ره خسی، ئنجا ئاشکرا شه که هه موو شیوه کانی به بیردا هیئان (تصوّر) ی عه قل، به هۆی پێچ هه سه ته کانه وه پهیدا دهن،

راستهوخۆ یان ناراستهوخۆ، کهواته مڕۆف پیش گهشه کردنی ئه وهستانه ی که سه رچاوه ی ئه وه به بیرداهینان (تصورات)ه، که مادده ی خاوی بنچینه به لگه نه وسته کانه، لئی چاوه پروان ناکرێ که یاسا به لگه نه وسته کانی عه قلی تیدا بینه دی.

کهواته: پهیدانه بوونی بنچینه به لگه نه وسته کان له سه رده تای پهیدا بوونی مڕۆف و قوئاغی ساوایی داو دواکه وتنیان، نابیته به لگه ی زاتی نه بوونیان له عه قلی ئینساندا، به لکو له راستیدا ئه وه یاسایانه چهند بنچینه یه کی زاتی و هه لقو لاوی ناخی سروشتی مڕۆفن و، هه وجیی هیچ هۆیه کی دهره کی نین، وهک ئه زموون، به لام گه شه کردن و فراژوو بوونی هه سته کان و پهیدا بوونی توانای به بیرداهینان (تصورای ئه وه چه مکهانه ی وهک که ره سه ی خا و وان بو دروست بوونیان، مه رجیکی سه ره کی و پیوسته، هه روهک چو ن توانای سووتاندن (الإحراق) له ئاگر دا هه سلّه تیکی زاتی و ره سه نه، به لام پهیدا بوونی ئه وه کاریگه ریی (تأثیر)یه، په کی له سه ره هه بوونی چهند هه لومه رجیکی تایبه تی که وتوه، وهک ئیشکی سوته مه نییه که وه، شیاویی بو سووتینان و، هه بوونی ئۆ کسجین.

هه ر به م شیوه یه ش بنچینه به لگه نه وسته کان، چهند چالاکییه کی زاتی و سه ره به خۆ و ره سه نی عه قلن، به لام گه شه کردن و پشکووتنیان په کی له سه ره ره خسانی چهند هه لومه رجیکی تایبه تی که وتوه، که له سه رده تای له دایک بوونی مڕۆقه وه ناگونجی به ره خسین و، له دوایدا له ئه نجامی گه شه کردن و به ره و کاملی چوونی ئینساندا پهیدا ده بن، وهک خاوی په ره و در دگار له وه باره وه فره موویه تی:

﴿وَاللّٰهُ أَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (النحل - ۷۸).

که‌واته: هه‌رچه‌نده بنچینه ژیرییه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کان به‌شی‌ودییه‌کی پله‌پله‌یی (التدرج) په‌یدا ده‌بن، به‌لام‌ئو پله‌پله‌یییه‌ئو ناگه‌یه‌نی که به‌هۆی ئەزموونه‌وه په‌یدا بووبن، چونکه:

یه‌که‌م: ئیمه سه‌لمان‌مان که ناگونجی ئەزموون بکریته سه‌رچاودی‌ئو بنچینه به‌لگه‌نه‌ویستانه‌وه، سه‌لمان‌دیشان که به‌بی دانیه‌نان به‌و یاسا ژیریانه‌دا، مه‌حاله‌ هه‌چ یاسایه‌کی زانیاریی دروست بیی به‌هۆی ئەزموونه‌وه.

دووه‌م: ئهو پله‌پله‌یییه‌ی په‌یدا‌بوونی بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کان، ئەنجام‌یکی سروشتیی گه‌شه‌کردن و په‌رده‌ستان‌دنی گیانیی و جه‌سته‌یی مرۆفه.

به‌لێ ئهو فراژوو بوون و گۆرانه‌ جه‌وه‌رییه‌ی مرۆفه، که وا له‌ عه‌قل ده‌کات دەم‌ بو‌ ده‌می به‌ره‌و کامیلی بچۆ، زیاتر هه‌ست به‌ زانیارییه‌ سه‌ره‌تاییه بنچینه‌یییه‌کان بکات و، ئهو هه‌یزو وزه‌ شارراوانه‌ی تێیدان، پشکوین و یینه‌ حاله‌تی کرده‌یی (عملي)یه‌وه^(۱).

ئێستاش که له‌میان‌ه‌ی خستنه‌رووی رِی‌بازی ژیریانه‌وه، رِی‌چکه‌ی ئەزموونیانه‌وه پووجه‌نده‌وه‌ی رِی‌چکه‌ی ئەزموونیانه‌وه، راستیی و په‌سه‌نیی بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانی ژیرییمان بو‌ ده‌رکه‌وت،^(۲) با بچینه سه‌روکاری سه‌ره‌کیترین و گرن‌گرتینی ئهو یاسا به‌لگه‌نه‌ویستانه‌وه، که بریتیه‌ له‌ یاسای هۆکاریی و بزاین یاسای هۆکاریی چیه‌وه، چون ده‌کریته‌ پته‌وترین به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئیسپاتی بوونی خوای به‌دییه‌نه‌ر؟!!

(۱) بو‌ ئهو‌ی ده‌رباره‌ی رِی‌بازی ژیریانه‌وه ئەزموونیانه‌وه پووجه‌نده‌وه‌ی رِی‌چکه‌ی ئەزموونیانه‌وه چۆنییه‌تی په‌یدا‌بوونی به‌لگه‌نه‌ویسته‌کان نووسیموه، تا راده‌یه‌کی زۆر سوود له‌ کتییی (فلسفتنا) و ده‌رگرتوه، که هی (محمد باقر الصدر) ده‌.

(۲) داوا له‌ خوینه‌ری به‌رێز ده‌که‌م که زۆر به‌قوولی ئهم باسانه‌ بخوینێته‌وه، چونکه‌ بنه‌ماو بنچینه‌ی باسه‌کانی داها‌توون و تێوه‌ر‌امانی‌شیان ده‌وی.

ياسای ھۆکاریی چیه؟!!

ياسای ھۆکاریی ھەو دەگوتری کە دوو شت بە شێوەیە ک پەيوەندیان پێکەو ھەبێ، کە پەیدا بوونی یەکیکیان پەکی لەسەر ئەوی دیکەیان کەوتبێ.

بە واتایەکی دی، ياسای ھۆکاریی ئەو ياسایە کە دەلی: ھەر پەیدا بوویک پێوستیی بە پەیدا کەریک ھەبێ، ھێچ پەیدا کراویک بەبێ پەیدا کەر نابێ.

یان دەتوانین بڵین: ياسای ھۆکاریی بریتیە لەو ياسایە کە دەلیت: بوونی (معلول) بەبێ (علە) مەحالە.

تەجا ئەو شتە کە پەيوەندیی نیوان پەیدا کەر و پەیدا کراو (العلە و المعلول) لە جۆرە پەيوەندییەکانی دیکە جودا دەکاتەو، ئەوێە کە ھەر کام لە پەيوەندییەکانی دیکە لەنیوان دوو شتی لیک جودا پەیدا دەبێ، ئەو دوو شتە لیک جویە پێکەو دەبەستێ، بۆ وێنە: پەيوەندیی نیوان مامۆستا و قوتابی، فرۆشیار و کریان، پزیشک و نەخۆش، لیخوڕ و ئوتۆمبیل.. ھتد. دەبینین ھەر کام لە مامۆستا و فرۆشیار و پزیشک و لیخوڕ لەلایە ک و، قوتابی و کریان و نەخۆش و ئوتۆمبیل لەلایە ک دیکەو، بوونیکی زاتی سەر بەخۆیان ھەبێ، بۆ پەیدا بوونیان ھەو جیی بەران بەرە کەیان نین، بەلام (نووسەر و کتیب) کە لە نیوانیاندا پەيوەندییەکی ھۆکاریی ھەبێ پەيوەندییەکیان جۆریکی دیکە، چونکە لە سۆنگە ئەوێە کە (نووسەر) دروستکەر و پەیدا کەر (علە)ی (کتیب) ھەو کتیب بەرھەم و پەیدا کراو (معلول) یەتی، کتیبە کە، وەک نووسەر کە خاوەنی بوونیکی زاتی و سەر بەخۆ نیە، بەلکو بوونی خۆی لە بوونی نووسەر کەو دەستگیر کردو، ئەگەر ئەو نەبوایە چاوی بە دنیا یە ھەلنە دەھێناو، لە دەریانی نەبووندا سەری دەر نە دەھێنا.

کەواتە لە راستیدا بوونی (معلول) خودی پەيوەندیی بوونیەتی لە گەڵ (عِلَّة) دا، ڕووتتر بئیم: (معلول) خودی پەيوەندییە لە گەڵ (عِلَّة) دا، نە ک شتیکێ پەيوەندییدار لە گەڵ (عِلَّة) دا، چونکە (معلول) بەر لەوێ پەيوەندیی لە گەڵ (عِلَّة) دا پەیدا بێ بوونی نەبوو.

ئەجا بێگومان مادام (معلول) بۆ هاتنەدی هەوێی (عِلَّة) بێ، هەتەمەن بۆ مانەوێشی هەوێیەتی، کەواتە دەتوانین لە کۆتاییدا ئاوا پێناسە یاسای هۆکاریی بکەین:

یاسای هۆکاریی (قانون السببية) ئەو یاسایە کە دەڵێت:

(هەرشتیک خاوەنی بوونیکی زاتی و سەرەخۆ نەبێ، واتە پەیدا کراو بێو خاوەنی بوونیکی وابەستەو خاوارا بێ، بەبێ (عِلَّة)، واتە بەدیھێنەرێک کە بوونی لەخودی خۆیەو بێو هەوێی غەیری خۆی نەبێ، بوونی، مەحال و چاوەروان نەکراو.)

ئێستاش کە زانیمان یاسای هۆکاریی چییەو یانی چی؟ با بزانیین چۆن ئەم یاسایە بوونی خۆی پێ ئیسپات دەکړیو، بە پتەوترین بەلگە سەلماندنی بوونی خۆی بەدیھێنەر دادەنرێ!!

بەلام بەرلەوێ پچینە سەر درێژە مەبەست، با بەکورتیی چۆنیەتی (تطبیق) کردنی یاسای هۆکاریی بەسەر مەسەلەی بوونی خوادا بخەینە ڕوو:

(ئەم بوونەوێ دەری ئێستا دەبینین بەم شیوەو دیمەنە کە لەسەرێەتی، خاوەنی بوونیکی زاتی و سەرەخۆ نیە، چونکە کاتیک بوو کە نەبوو و دوایی پەیدا کراو، ئەجا هەر شتیکیش خاوەنی بوونیکی زاتی نەبێ، پێوستی بە بەدیھێنەر هەبێ، بەبێ بەدیھێنەر مەحالە بێتە دی، کەواتە ئەم بوونەوێ نیشانەو بەلگە خواپەکی بەدیھێنەر، کە خاوەنی بوونیکی زاتی و ڕەسەن و تەواو، هەوێی هێچ شتیک نیە، هەموو شتیک هەوێی وێیە، چونکە سەرچاوەی بوونە).

چۆن یاسای ھۆکاری

بوونی خۆی پێ ئیسپات دەکری؟!

دوای ئەوەی سەلمێنراو پروو بۆوە، کە یاسای ھۆکاری شتیکی خوارسک و بنچینەییەکی بەلگەنەویستەو، مەژۆف بەبێ دان پێداھێنان و پابەندیی بەم یاسایەو نەیتوانیوە ناتوانی پەڕی بە هیچ یاسایەکی سروشتیی بەری، بازانین چۆن ئەم یاسایە دەگونجی بکریتە بەلگەیی سەلماندنی بوونی خۆی بەدیھێنەر و پەروردگار!!

بەر لەچەند سەدە لەمەوبەر، دەگیرنەو کە چەند بابایەکی بیروای خۆبەزانی زانی نەزانی بە نەزانیی خۆنەزان، لە دەشتیکی چۆل و ھۆل و کاکای بە کاکیییدا، دەگەنە شوانیکی دەشتەکیی و دەبینن گۆچانەکی خۆی چەقاندووە،^(۱) سیپالێکی پێداداوەو، سیبەرێکی لەو بیابانە گەرم و ئیشکەدا پێ دروست کردووە، خۆی لەپەنا گرتووە سەرگەرمی نوێژو پارانەووە خواپەرستی، لێی دەچنە پێش و پرسیری لێ دەکەن: ئەو خەریکی چی کاکای شوان؟!

ئەویش پێیان دەلی: خەریکی خواپەرستی و نوێژو پارانەو!

پێی دەلێن: ئنجا تۆ چووزانی کە خواپەرک ھەیە، ئایا هیچ بەلگەت بەدەستەوێن لەسەر بوونی ئەو خواپەری کە دەپەرستی؟!

شوانە کەش لەو لایماندا ئەم یاسای ھۆکارییە بە کار دێنێو، بەشیوێەکی یە کجار سادەو سروشتیی دەرخاتە پروو و دەلیت:

(۱) سیپال: بۆشاکێکی شەری کۆن.

(الْبَعْرَةُ تَدُلُّ عَلَى الْبَعِيرِ، وَالْخُطُوَةُ تَدُلُّ عَلَى الْمَسِيرِ، فِسْمَاءُ ذَاتِ أْبْرَاجٍ، وَأَرْضُ ذَاتِ فُجَاجٍ، وَبَحْرُ ذُو أَمْوَاجٍ، أَلَا تَدُلُّ عَلَى الْعَلِيمِ الْقَدِيرِ؟!!!)، واته: قشپل^(۱) به‌لگه‌یه له‌سه‌ر حوشترو، جیپی به‌لگه‌یه له‌سه‌ر به‌ریدا رۆیشتن-ی پیرۆ-، ته‌دی ئاسمانیکی خاوه‌ن ته‌ستیره‌و، زه‌وییه‌کی خاوه‌ن دۆل و شیو و، ده‌ریایه‌کی خاوه‌ن شه‌پۆل، به‌لگه‌ نین له‌سه‌ر-خوایه‌کی- زانای توانا؟!!!

بیگومان راسته قشپل به‌لگه‌یه له‌سه‌ر بوونی ژيانداريکی وه‌ک حوشترو، جیپی به‌لگه‌و نیشانه‌ی به‌ریدا رۆیشتنی پیرۆیه‌که، چونکه به‌پیی یاسای هو‌کاریی هیچ شتی‌ک له‌خو‌وه‌و بی‌هو‌ پیدای نابێ، ئنجا هه‌ر کام له (قشپل) و (جیپی) اش دیاردیه‌کی په‌یدابوون و، حه‌تمه‌ن به‌بی په‌یدا که‌ر نایه‌نه‌دی، بو‌ئه‌وه‌ی بتوانین چۆنیه‌تی په‌یدابوونی دوو دیاردی په‌یدابوو (حادث)ی وه‌ک: قشپل و جیپی لیک بده‌ینه‌وه، ناچارین دان به‌ بوونی دوو هو‌ی په‌یدا که‌ردا بینین، که‌ هینانه‌دی ته‌و دوو دیاردیه‌یان لێ بو‌ه‌شیته‌وه، که‌واته ئیمه‌ که‌ له‌کاتی دیتنی قشپلدا ناچار ده‌بین دان به‌ بوونی حوشترا دبیین، با به‌هیچ کام له‌ پینچ هه‌سته‌کانیشمان هه‌ستمان پیی نه‌کردبی، که‌ دان پیداهینانی عه‌قلمان به‌راستی یاسای هو‌کارییدا، دووچاری ته‌و ناچاریه‌مان ده‌کات، دیسان مه‌سه‌له‌ی دیتنی (جیپی)یه‌که‌ش به‌ هه‌مان شیوه‌.

ئنجا ئیمه‌ له‌کاتی دیتنی (قشپل)دا حوشترو، له‌کاتی دیتنی (جیپی) دا پیرۆمان دیته‌ به‌رچاو، نه‌ک شتی‌کی دیکه‌، بو‌ وینه‌: له‌باتی حوشترو (کو‌تر) و له‌باتی پیرۆ (ئۆتۆمبیل)مان نایه‌ته‌ به‌رچاو، چونکه عه‌قل به‌پیی یاسای هو‌کاریی ده‌زانێ که‌ کو‌تر (جیقنه‌) کردنی له‌باراندا هه‌یه‌و، قشپل به‌ به‌ره‌مه‌می وی دانانری و، ده‌زانێ که‌ ئۆتۆمبیل شوین پیی نیه‌و (جیتایه‌) ی لێ ده‌وه‌شیته‌وه‌.

(۱) پاشه‌رو‌کی حوشترو مه‌رو بزن (قشپل) و، هی که‌رو و لاخی یه‌ک سم ته‌رس (روث)و، هی ره‌شه‌ولاخ ریخ (زَبَل)و، هی په‌له‌وه‌ر جیقنه‌ (ذرق)ی پی ده‌گو‌تری.

لێرده‌دا ده‌گه‌ینه‌ ئه‌نجامی‌کی گ‌رنگ:

بۆ ته‌فسیرکردنی په‌یدابوونی دیاردیه‌کی په‌یدابوو، هه‌ره‌ینه‌ده‌ به‌س نیه‌ که‌ هۆیه‌کی په‌یدا‌که‌ری بۆ ده‌ست نیشان بکه‌ین، به‌لکه‌و ده‌بی‌ بشارانین داخۆ ئه‌و هۆیه‌ی بۆی ده‌ستنیشان ده‌که‌ین، هه‌تانه‌دی ئه‌و دیاردیه‌ی له‌ باراندا هه‌یه‌و، توانای به‌سه‌ریدا ده‌شکی یان نا؟

ئێستا با بگه‌ڕێینه‌وه‌ سه‌ر قسه‌ی شوانه‌ بر‌واداره‌که‌و، بزانی‌ن له‌و دوو پێشه‌کییه‌ی که‌ را‌برد‌ن و شیمان کردنه‌وه‌، چ ئه‌نجامی‌ک ده‌ستگیر ده‌کا!
(فسماء ذات أبراج، وأرض ذات فجاج، وبحر ذو أمواج، ألا تدلُّ على العليم القدیر؟!!!).

ئه‌گه‌ر په‌یدابوونی (قشیل)ی‌ک و (جیپی)یه‌ک په‌کی له‌سه‌ر هه‌بوونی حوشت‌ری‌ک و پێڕۆیه‌ک که‌وت‌بی -به‌و هه‌موو سادیه‌یه‌یانه‌وه‌- ئایا په‌یدابوونی ئاسمانی‌کی را‌زاوه‌و دره‌خشان و، زه‌وییه‌کی به‌پیت و پێزو به‌رین و پان و، ده‌ریایه‌کی زه‌به‌لاح و به‌سام و شه‌پۆلاوی و بی‌ئامان، په‌کی له‌سه‌ر خواجه‌کی به‌دییه‌نه‌ر و مشورخۆر نه‌که‌وت‌وه‌؟!

ئایا ئه‌گه‌ر به‌ حوكمی یاسای هۆکاری، دروست بوونی قشیل‌ی‌ک به‌بی‌ بوونی حوشت‌ری‌ک، شتی‌کی مه‌حال و چاوه‌ڕوان نه‌کراوی، دروست بوون و پێکهاتنی بوونه‌وه‌ری‌ک به‌بی‌ بوونی خواجه‌ک، مه‌حالی کورپی مه‌حال و چاوه‌ڕوان نه‌کراوی سه‌دجار چاوه‌ڕوان نه‌کراو نیه‌؟!!!

ئاخ‌ر توخوا هه‌ر دیمه‌نی (قشیل)ی‌ک و، نه‌ک گشت بوونه‌وه‌ر به‌لکه‌و دیمه‌نی یه‌ک دیارده‌ - بۆ وێنه‌ ئینسان!- له‌ دیارده‌کانی بوونه‌وه‌ر له‌به‌ری‌ک را‌بگه‌ره‌و تیانه‌وه‌ را‌بمێنه‌، بزانه‌ هه‌لوێستت چۆن ده‌بی‌!

هه‌یه‌وو هه‌یه‌وو (قشیل) له‌کوی و (ئینسان) له‌کوی!! که‌واته‌: ئه‌گه‌ر بابایه‌ک بۆ په‌یدابوون و هاتنه‌دی (قشیل)ی‌ک بلی: ناچارم بر‌وا به‌

حوشتریګ بیټم، به ٲلام بو دروست بوون و ٲنکھاتنی یه ک (ٲینسان)-
که هیڼدهی گهردیګه له بونه وهردا- بلئ: ناچار نیم برٲوا به به دیهیننه ریګ
بیټم، دیاره هیڼدهی یه ک (قشیل) له عه قل و ویزدان یه کیګیان یان
ههر دوو کیانی نیه!

ٲیستا بازانین بیٲروایان له ٲاقار ٲم به لګه به هیزو برنده ده دا، هه ٲوٲستیان
چونه و چ ده ٲن!

بیګومان بابای بیٲروا که له بهردهم ته وژم و ٲینی ٲم به لګه یه دا خوئ
دهیننه وهو، دهیننئ هیچ دهره تانی نیه و له چهنگ نوو کی تیژئ تیغئ ٲم
به لګه یه قوتار نایو، وه ک ٲو دهنکه گهنمه ی ٲنھاتوه که ده که وٲته نیوان
دوو ٲای ده ستاریګه وهو، به مه ردهی ٲو کار یه چهوه که که وٲبوه نیوان
دوو تاشه به ردهی زله وهو یه ک به خوئ دهیشیراند: (ٲه ملام تات و ٲه ولام تات،
وهی بابو جیقم دهرهات)، به ٲئ له حالئ کی وادا، بابای بیٲرواش که دهیه وئ
به سواری که ٲه کی^(۱) بیٲروایی له ٲووباری به لګه ی هؤ کاری بیٲر ٲته وه،
حه ٲمن له ٲه نجامی ٲین و ته وژمی ٲیژوهی و قه ٲبه زه ی ٲووباری گوریندا،
به خوئ و که ٲه کی بیٲرواییه وه سه رهنگرئ دهیو به ٲووباری داده چی، وه ک
گوتیشمان مروف که به ٲووباری داچوو، به ٲی توانا هه وٲئ خوړزگار
کردنئ ددهاو، ٲووشیشی وه چهنگ که وئ دهستی بو دهبات، جا بازانین
ٲو ٲووش و ٲه ٲاشه ی بابای بیٲروا ٲهنای دهباته بهیو، دهستی تی ده گرئ
چییه و چونه؟!

بابای بیٲروا له بهردهم به لګه ی هؤ کارییدا دهسته وستان دهیو، ناچاره
یه کیګ لهم دوو ریٲانه هه ٲیژئ، که یه ک له یه کی خراپترن:

(۱) که ٲه ک شٲٲکه له چهند کونده یه ک یان چهند چوو ٲی کی فوودراو ٲنکدئ و، بو
به ٲینه وه له چؤم و ٲووباره کان به کاردئ، جئ برٲوا نیه و زوو زوو به هؤی به ٲهل چونه وه
کون دهیو، زؤریش سه رهوین دهی.

یه کهم: یان دهبی بلای یاسای هو کاریی هله یه درو یه، هه موو په یدابوویک
حه وجیی به په یداکه ر نیه!!

دووه م: یان دهبی بلای: یاسای هو کاریی راسته و، هه موو په یدابوویک
پیوستیی به په یداکه ر هه یه، به لام ته م بوونه ودر و بهر حو کمی یاسای
هو کاریی ناکه وئ چونکه هه ربوو (آزلی) یه، شتیک نیه نه بوون (عدم)
پیش بوونی که وتبی و، کاتیک بوویی که نه بوویی و دوايي په یدابوویی،
هه لبه ته شتیکیش که هه ربووویی و په یدانه بوویی، هه وجیی به په یداکه رو
به دیهینر نیه، چونکه خاوه نی بوونیکی زاتی و سه ربه خو و ته واوه، چاوی
له دهستی غیری خو ی نیه که بوونی پی به خشی!!

به لای بابای بیرو له ناقار هه لباردن یه ک له م دوو ریانه دا ناچاره،
به لام با بزاین سهنگ و کیشی هه ر کام له م دوو ریانه چنده! ثایا به راستی
شتاقیان ریگان و مروف ده گه یه ننه ثامانج، یان به پیچه وانه وه ریچکه ی
سه رلیشیوین و کویره ری به نه نجام نه گه یین و هیچیان لی هه لئاوه ری!!

دبا وهک جاران ته رازووی عه قل به دهسته وه بگرین و، هه ر کام له م دوو
(ری) یه ی پی هه لسه نگین بزاین چوون درده چن!

جاری (ری) هو یه که میان ته وه هه ر پیوست ناکات خو مان ی له گه ل
ماندو بکه یین، چونکه له لاپه ره کانی پیشوودا سه لماند مان که یاسای
هو کاریی یه کی که له یاسا به نه رتیه به لگه نه ویسته کانی عه قل، بنچینه ی
هه موو جو ره زانیاریه که و، مروف ته گه ر له یه که م روژی ژیانیه وه وهک
یاسایه کی سه لمینراوی دانه نابایه و متمان ی پی نه کرد بایه، ئیستا مه حال بوو
هیچ روا لته و دیمه نیکی ته و ژیارو شارستانه تی (الحضارة والمدنية) یه ی
که له سه ر بنچینه ی زانیاریه سروشتیه کان^(۱) راوه ستاوه، دیترا با، چونکه

(۱) ناشکرایه ژیارو شارستانه تی به چه مکی راسته قینه ی (بالمفهوم الحقیقی) به ته نی
له سه ر زانیاریه سروشتیه کان راناوه ستیو، به ر له هه موو شتیک هه وجیی به رنامه یه کی
خوا یه، به لام ئیمه لیرو دده مبه ستمان ته م ژیاره به ژاره ناله باره ی ئیستایه که له راستییدا به
مه جاز نه بی دروست نیه پی بگوتی ژیارو شارستانه تی، چونکه له سه ر بنچینه ی به ناژل

مىرۇڭ ئەگەر لەسەداسەد قەناعەتلى لەسەر راستىيى ياساى ھۆكارىيى جەزم نەبايەو، دۇنياو مىسۇگەر نەبايە، كە بوونەوەر وردو درشتى بەپىيى ياسا بەرپوۋە دەچىو، ھىچ شتىك لەخۇراو بەبى ھۆ پەيدا نابى، مەھال بوو بەدواى ھۆي روودانى دياردە سروشتىيە كاندا بگەرپى، ئىنجاگومانىشى تىدا نىيە كە گەرەن بەدواى دۆزىنەوۋى ھۆي پەيدا بوونى دياردە سروشتىيە كاندا، تاقە پالئەرو سەرچاۋى وەدەستەينانى زانىيارىيە سروشتىيە كانە، كەواتە ئەگەر بمانەوۋى پەيۋەندىيى نىۋان ياساى ھۆكارىيى ۋە ھاتنەدى ژيارو شارستانەتتى- بەچەمكى تەسكى- بگەينە ھاۋكىشە (معادلة) يەك ئاۋا دەرەدەچى:

بىرۋا بوون بەياساى ھۆكارىيى = (گەرەن ۋەپشكىن ← وەدەستەينانى زانىيارىيى ← دروست بوونى ژيارو شارستانەتتى.

كەواتە نكوۋلىيى كىردن لە ياساى ھۆكارىيى نكوۋلىيى ۋە ئىنكارىيى كىردنە لە بنچىنەى ھەموو جوۋرە زانىيارىيى ۋە ژيارو شارستانەتتىيەك، ئىنجا قسەيە كىش برىتى بى لە نكوۋلىيى كىردن لە بنچىنەى زانىيارىيى ۋە ژيارو شارستانەتتىيى، ھەتمەن ھەلەيە، چونكە بوونى ھەركام لە زانىيارىيى ۋە ژيارو شارستانەتتىيى-كە قسەى گۆرىن بە زمانى ھال ئىنكارىيى لى دەكات ۋە دەلىل نابى- شتىكى واقىيىيى ۋە بەرچاۋە، جا بىگومان ھەر قسەيە كىش ئىنكارىيى شتى واقىيىيى ۋە بەرچاۋە بىكات، ديارە ھەلەيەو، بەكردەو سەلماندوويەتتى كە ناتەواۋە.

دەربارەى ھى دوۋەمىشيان دەلىلن:

تۆ دەلىلى: بوونەوەر وەبەر ھوكىمى ياساى ھۆكارىيى ناكەوۋى، چونكە پەيدا بوو (حادث) نىيە، تاكو ھەۋجىيى بە پەيدا كەر (مُحْدَث) بى، بەلكو ھەربو (أزلي) يەو قەت نەبوۋە كە نەبوۋى، مەبەستت چىيە؟!

ھىبب كىردنى مىرۇڭ ۋە بەس بىرۋا بەدنىيا بوون دانراۋە، ئىنجا ئەم ژيارەش رايەل ۋە تىۋەدانەى كە تەو پىشەسازىيى ۋە تەكنۇلۇجىيەيە كە بەھۆي بەرەۋپىش چوونى زانىيارىيە سروشتىيە كانەوۋە ھاتتە كايەو، بۆيە دەلىلن لەسەر بنچىنەى زانىيارىيە سروشتىيە كان راۋەستاۋە.

یێگومان ئەو قسەیه‌ی تۆ بەس دوو واتایان هەڵدەگرێ:

یەكهم: هەربوویتی، مادده (أزلیة المادّة)؛-

ئەگەر مەبەستت لەو قسەیه‌ت هەربوویتی، ئەسڵی ماددەكە بێ، ئەو دەلیین: (ئاشەوان لە خەیاڵێك داو ئاشگیر لە خەیاڵێك)، چونكە ئەوێ كە ئێمە دەمانەوێ بەرگی ساخته‌ی هەربووايه‌تی لێداپرن، غەیری ئەوێهە كە تۆ دته‌وێ بەرگی ساخته‌ی هەربووايه‌تی دبه‌ركه‌ی^(۱)!

ئێمە دەلیین: ئەم گەردوونه‌ بەم شیوه‌ دیمەنە ئیستا، هەربوو نیه‌و پەیدا بوویه، كه‌واته‌ هه‌وجیی به‌ به‌دییه‌نه‌ریكه‌ كه‌ خوای تাকে، تۆش دەلیی: ماددی بوونه‌وهر هەربوویه‌و پەیدا بوو نیه‌، كه‌واته‌ پێوستیی به‌به‌دییه‌نه‌ر ناكات، واته‌: تۆ راست وەك ئەو كەبرایه‌ت لێهاتوه‌ كه‌ چوار سال^(۲) لە مەوبەر لە كۆرێكدا به‌ره‌نگارم بوو؛ من دەمگوت (شیعه‌) كان به‌ مسوڵمان دادەنرێن و به‌شیكەن لە ئوممه‌تی ئیسلام، ئەویش به‌ تورپییه‌وه‌ دینه‌راند و ده‌یگوت: كۆره‌ چۆن (شیوعی)یه‌ كان به‌ مسوڵمان دادەنرێن^(۳) و به‌ به‌شیكەن لە ئوممه‌تی ئیسلام لەقه‌ڵەم دەدرێن؟!!

هەڵبەتە هەقیشی بوو توورە بێ؛ چونكە وشە (شیعه‌) و (شیوعی) بۆ لێهەك جیا نەدەكرانه‌وه‌و هەردووکی به‌ (شیوعی) دانابوون، بۆیه‌ كه‌ ده‌مگوت (شیعه‌) كان مسوڵمانن، وا شیتگیر دهبوو چاوی ده‌چوونه‌ پشتی سه‌ری، خو ئەگەر زانیبای جیاوازی ئەو دوو وشه‌یه‌ هینده‌ی جیاوازی نیوان رەش و سپی و، هەق و ناهەقه‌، یێگومان توورە نەدەبوو.

(۱) دبه‌ركردن: كردنه‌به‌ر/ پۆشین.

(۲) لەكاتی نووسینی ئەم كتیبه‌وه‌ كه‌ ۱۹۸۵هـ كه‌واته‌ سالی ۱۹۸۱ بوو.

(۳) دیاره‌ ئەوكه‌سانه‌ی هەر به‌ناو (شیوعی)ین و خویشیان به‌ مسوڵمان پێشان دده‌ن حوكمیان جیایه‌.

به لّی هه ربوویتی ماددهو هه ربوویتی بوونهوهر، دوو مهسه لهی لیک
جودان و، نابی تیکه ل بکړن، تهو جیاوازییهش لهچهند خالیکدا دهخینه
پوو:

(۱) برودار و بیپروا لهسهر هه ربوو نه بوونی بوونهوهر ریکهوتوون، بهلام
هه ربوو نه بوونی مادده له نیوانیاندا جی بیښه و به ردیه، هه رچی برودارانن-مه گهر
به ده گمن- دنا ده لّین: ماددهش وهک بوونهوهر په یدابووو دروستکراوهو،
بیپرواش سه رله بهر لهسهر تهو دن که مادده هه ربوویهو کهس نه یه یتاوته دی.
(۲) هه ندیک له فیهله سووفه کانی ئیسلام^(۱)، بو وینه (ابن سینا، ابن رشد،
فارابی)

ده لّین: ده گونجی شتیک هه بی له گه ل هه ربوو بوونیشیدا، په یداکراو
(معلول)ای خوا بی و، خاوهنی بوونیک زاتی و سه ربه خو و تهواو نه بی،
به لام هیچ زاناو فیهله سووفیک برودار نه یتاویوه بلّی: ده گونجی بوونهوهر
هه ربوو یو هو جی به خوا (جل جلاله) نه بی^(۲).

تنجا ئیستا که جیاوازی نیوان هه ربوویتی ماددهو هه ربوویتی بوونهوهر مان
پوون کردهوه، پوو ده کهینهوه بابای بیپروای دو پراو (مخاطب) و ده لّین:
هه رچهنده عه قل و زانیاری هه تا ئیستا تاقه به لگه یه کیان لهسهر ئیسپاتی
هه ربوویتی مادده نه خستوته دهستی مروّف، به لکو پوژ بو پوژ بی لگه یه کی
نوی لهسهر سه لماندن پیدابوون و دروستبوونی دهخنه به رچاو، به لام
ته گهر گریمان پوژیک له پوژان - لهو پوژانه ی که له غهیری دوازه
مانگه کاند دین! - هه ربوویتی ماددهش سه لمینرا، سه لماندن هه ربوویتی

(۱) به لکو ژماریهک له زانیانی دیکه ی ئیسلامیش، بو وینه (ابن أبي العزّ الحنفی) خاوهنی
(شرح العقيدة الطحاوية) گوتویه تی: (والمقصود أن الذي دلّ عليه الشرع والعقل أن كل ما سوى الله
تعالى محدث كائن بعد أن لم يكن، أما كون الرب تعالى لم يزل معطلاً عن الفعل، ثم فعل، فليس في
الشرع ولا في العقل ما يثبت، بل كلاهما يدل على نقيضه) تهذيب شرح العقيدة الطحاوية، ۷۸.

(۲) پروانه: (حوار بين الفلاسفة والمتكلمين) د. حسام الدين الالوسي، ل ۱۴ ج ۲.

مادده، به هیچ رهنگیك نایته هۆی ئهوهی كه دروستبوون و پهیدابوونی بوونهوهر لهژێر رکیفی حوكمی یاسای هۆکاریی دهرياز بکات، چونکه مادام ئیوهی بێبرواش وهك برواداران دانتان بهوهدا هیناوه كه پهیدابوون و پیکهاتنی بوونهوهر بهم شیوهیهی ئیستای، گۆرانیكه زۆر له میژ نیه -لهچاو ههرویتی- بهسهر ماددهدا هاتوه، مادام وابێ مادده ههروویی یان نا، یه کسانه، چونکه له ههردووک حالاندا یاسای هۆکاریی بهروکی بوونهوهر دهگرێ، ههه ناچارین وهلامی ئهه پرسیاره بدهینهوه که دهلیت: کێ بوونهوهری پهیدا کرد؟! یان کێ وای له ماددهی ساده کرد که بگورێ بۆ بوونهوهریکی ریک و پیک و پر له یاساو ورده کاریی؟!!!

دووهم: ههرویتی بوونهوهر (أزلیة الکون):

ئهگهر مه بهستت ههرویتی ئهسلێ ماددهی بوونهوهر نه بێ، و، خودی بوونهوهر بێ، واته مه بهستت ئهم بوونهوهره بێ، که بهم شیوهیهی ئیستای دهیینین، ئهوه پیت دهلێین:

وادیاره تۆ نه برواداری نه بێروای، نه بروات به عهقل هیه، نه به زانیاری! چونکه بروادارو بێروا لهسهر بنچینهی عهقل و زانیاری ریککهوتوون لهسهر ئهوه که بوونهوهر بهم شیوهیهی ئیستای ههروو نیه، دواي نه بوون هاتوته دی.

بهلێ ههروو نه بوونی بوونهوهر له ئیو زانیانی ئیستادا چ بروادارین چ بێروا، بۆته شتیکی سهلمینراوی وا دم بهدمهه و توێژ هه لئاگرێ، هه لبهته ههتا سهدهی نۆزدهش بیردۆزی ههرویتی بوونهوهر - چونکه زانیاری فیزیو کیمیاو گهردونناسی تهواو پنجیان نه گرتبوو - توێژیک رووی ههبوو بۆته سههروانی و توێژو توێژینهوه، بهلام دواي دۆزرانهوهی یاسای دووهمی دینامیکای گهرمی (القانون الثاني للحرارة الديناميكية: Second Law of

T (صلی الله علیه وسلم) ermo D (جل جلاله) (namics) ر‌ه‌واجی نه‌ماو و‌د‌ک د‌ه‌یان بیرد‌و‌ز‌دی دیک‌ه‌ی به‌ناو زانیاری‌یانه که‌وته به‌ر ته‌وژم و تینی زانیاری‌ی و هه‌لاهه‌لا بوو.

چونکه ئهم یاسایه د‌ه‌ل‌ی: (هه‌میشه گه‌رمیی له ته‌نه گه‌رمه‌کانه‌وه به‌ره‌و ته‌نه سارده‌کان ده‌گوازیته‌وه، هه‌تا پله‌ی گه‌رمیی هه‌موو ته‌نه‌کانی بوونه‌وه‌ر یه‌کسان ده‌بی و، قه‌ت پیچه‌وانه‌ روونادات -واته قه‌ت جارێکی دی گه‌رمیی له‌و ته‌نانه‌وه که گه‌رمییان و‌ه‌رگرت‌وه، بۆ ئه‌و ته‌نانه‌ ناچیت‌وه که گه‌رمییان به‌خشیوه-) (۱).

به‌ل‌ی هه‌ر ئهم یاسایه به‌ته‌ن‌ی - هه‌رچه‌نده به‌لگه‌ی دیکه‌ش زۆرن - به‌لگه‌یه له‌سه‌ر دروست بوون و په‌یدا‌بوونی بوونه‌وه‌رو، هه‌ربو (أزلی) نه‌بوونی، چونکه به‌پ‌ی ئهم یاسایه ئه‌گه‌ر بوونه‌وه‌ر هه‌ربوو بایه، ده‌بوو زۆر زۆر له‌میژبا گه‌رمیی ته‌نه‌کانی بوونه‌وه‌ر یه‌کسان بووبایه‌و، بوونه‌وه‌ر تیک‌چووبایه، چونکه (گه‌رمیی) ئه‌ستیره‌کان هه‌رچه‌ندیکی بی، سنوردار (محدود)‌ه‌و، شتی سنورداریش به‌رگه‌ی ته‌مه‌نیکی بیسه‌ره‌تا-ئه‌گه‌ر بگ‌ونج‌ی هه‌بی- ناگر‌ی، بۆ وینه‌و بۆ نیزی‌ک‌خستنه‌وه‌ی مه‌به‌ست له‌ بیرى خوینه‌ر ده‌ل‌ین:

ئه‌گه‌ر بل‌ین (ئه‌حمه‌د) ناویک (۱۰۰) سال‌ پ‌یش ئ‌ستا‌خاوه‌نی (۱۰۰۰) لی‌ره‌ بووه‌و بۆ کوره‌کانی به‌ میرات به‌ج‌ی هیشت‌وه‌و، ئه‌وانیش هه‌موو سال‌ی (۲) لی‌ره‌یان ل‌ی خه‌رج کرد‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی بزاین له‌و (۱۰۰۰) لی‌ره‌یه‌ چ‌ه‌ند ماوه‌ته‌وه‌، پ‌یوسته‌ ژماره‌ی لی‌ره‌ خه‌رج‌کراوه‌کان له‌ ژماره‌ی تیک‌رای لی‌ره‌کان ده‌رب‌که‌ین، ئاوا:

$$100 \times 2 = 200 \text{ لی‌ره له ماوه‌ی } 100 \text{ سال‌دا خه‌رج کراوه.}$$

$$1000 - 200 = 800 \text{ لی‌ره ماوه‌ته‌وه.}$$

(۱) ئهم پ‌یناسه‌یه‌م له‌ کت‌بی: (أساسيات الفيزياء)، ج ۳، ۴۵، چ ۱۹۸۲ و‌ه‌رگرت‌وه.

به‌لام ته‌گه‌ر بلیین: ته‌و (ئه‌حمه‌د) ناوه (۱۰۰۰) ساڵ پێش ئیستا ته‌و لیرانه‌ی به‌جی هێشتوون و پێژری لی خه‌رج کردنیشیان هه‌روه‌ک جاری پێشو بووه‌، ته‌وه‌

ده‌بی بلیین:

(۱۰۰۰) لیره‌که‌ پینجسه‌د ساڵ له‌مه‌وبه‌ر ته‌واو بوون!

خۆ ته‌گه‌ر بلیین: ته‌و هه‌زار لیره‌یه‌ له‌ ته‌زله‌و به‌ میرات به‌جیماوه‌و لێی خه‌رج کراوه‌، ته‌وه‌ هه‌ر ناتوانین ته‌و کاته‌ له‌میژ دیاڕیی بکه‌ین که‌ لیره‌کانی تیدا براون!! ده‌جا مه‌سه‌له‌ی (گه‌رمیی) ته‌نه‌کانی بوونه‌وه‌رو (هه‌ربوویتی) یش به‌هه‌مان شیوه‌، ته‌گه‌ر گریمان بوونه‌وه‌ر هه‌ربوو بایه‌، ده‌بوو زۆر زۆر له‌میژبا ته‌مه‌نی بوونه‌وه‌ر براباو هه‌موو شتی‌ک کۆتایی پێ هاتبا.

به‌لێ ئیستا هه‌ربوو نه‌بوونی بوونه‌وه‌ر بوته‌ شتی‌کی روون و ئاشکراو سه‌لمینراو له‌لایه‌ن زانایانه‌وه‌و کێشه‌ی تیدا نه‌ماوه‌، به‌لام ته‌وه‌ی که‌ جی دم به‌دمه‌و کێشه‌و بینه‌وبه‌رده‌ی زاناو شاره‌زایانه‌، بریتیه‌ له‌ دیاڕیی کردنی ته‌و ده‌مه‌ی که‌ به‌سه‌ره‌تای ده‌ستپێکردنی بوونه‌وه‌ر داده‌نری!

۱- هه‌ندیکیان ده‌لێن: ته‌م بوونه‌وه‌ره‌ له‌ ئاکامی ته‌قینه‌وه‌ (انفجار)ی‌کی مه‌زندا هاتۆته‌ دی که‌ به‌ر له‌ (۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) پینج تریلیۆن ساڵ له‌مه‌وبه‌ر رووی داوه‌^(۱).

۲- هه‌ندیکی دیکه‌ ده‌لێن: کاتی ده‌ستپێکردنی ته‌مه‌نی بوونه‌وه‌ر ده‌گه‌ریته‌وه‌ بو (۴,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) چوار تریلیۆن و نیو ساڵ له‌مه‌وپێش^(۲).

(۱) (الإسلام يتحدى) وحيدالدين خان، ۵۶ل، چ ۱۹۸۱. ۵. (عقيدتنا) الشيخ عبدالله نعمة، ۱۸۶ل، چ ۱۹۸۳.

(۲) (مبادئ الكونيات) الأمين محمد أحمد كعورة، ۱۸۷ل، ۳، ۱۹۷۹.

www.alibapir.com

۳- هندیک ده‌ٲین: هه‌تا ٲیستا (۱۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) یازده تریلیون سال به‌سهر ته‌مه‌نی بوونه‌وهردا تیپه‌ٲیوه^(۱).

۴- هندیکیشیان (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ده تریلیون سالیان به‌ته‌مه‌نی ٲم بوونه‌وهر^(۲) مه‌زنه ٲه‌وا دیوه^(۳).

۵- به‌لام زوربه‌یان ٲایان وایه که (۱۳-۱۵) تریلیون ساله ٲهو ته‌قینه‌وه مه‌زنه (big bang) ه‌ٲوویداوه گهردون ٲه‌یدا‌بووه^(۴).

به‌ٲی ٲه‌یدا‌بوویی (حدوث)ی بوونه‌وهر شتیکی ٲوون و سه‌لمی‌نراوه، نه‌ک ههر ٲه‌ونده‌ش، به‌لکو زانایان له‌به‌رتیشکی یاسای دووه‌می دینامیکای گهرمییدا، ٲیر بوون و ههرسه‌ٲینان و له‌نیوچوونی بوونه‌وهریشیان، له‌لا بوته‌ شتیکی سه‌لمی‌نراو، (ف.بوش) ماموستای فیزیا له‌ زانکوی (دایتون) ده‌ٲیت: (که‌واته له‌ ٲه‌نجامی نزم بوونه‌وه‌ی ٲله‌ی گهرمی ته‌نه گهرمه‌کان و به‌رزبوونه‌وه‌ی ٲله‌ی گهرمی ته‌نه سارده‌کاندا، ٲیربوون (ٲه‌نترٲی)و بییاسایی بوونه‌وهر به‌رده‌وام به‌ره‌و زیادی ده‌چی و، ده‌توانین چاره‌نووسی بوونه‌وهر له‌وکاته‌دا

(۱) (أساسیات الفیزياء) ف.بوش. استاذ الفیزياء، بجامعة دایتون، ترجمة د.سعید الجزیری، د.محمدآمین سلیمان ل ۸۶۴، ض ۱۹۸۲.

(۲) (از کهکشان تا انسان) جان خضر، ل ۱۱، ترجمة فریدون بدره‌ای..

(جان خضر) ٲاوا باسی سه‌ره‌تای دروستبوونی بوونه‌وهر ده‌کات: (... کورته‌ی قسان؛ ده تریلیون سال له‌مه‌ویه‌ر شتیکی له‌ بو‌شایی (فضاء)دا ٲه‌یدا بوو(!) و ره‌گی داکوتاو ورده‌ورده گه‌وره‌ بوو، ههرٲیک دروست بوو ههرٲیک که زور له‌ ههرده‌کانی ٲی‌مه جودا بوو.. له‌و ههرده‌دا جموجول‌ٲیک ٲه‌یدا بوو، هی‌دی هی‌دی گهردیله‌کانی ماده‌ده ههرده‌کو ٲیشتر ٲینٲی کرابن) به‌ره‌و یه‌کدی جوولان و له‌سه‌ریه‌ک که‌له‌که بوون و...هتد)

ٲنجا ٲایا ٲم قسانه‌ی (جان خضر) و‌ک ته‌فسیری ٲم ٲایه‌ته‌ ناچن؟ ﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَىٰ السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ﴾ (فصلت-۱۱)!!

(۳) له‌مه‌وسووه‌ی: (دروه‌شاهویی ٲیمان و ٲووجه‌ٲیی ٲیلحاد)دا ٲهو باب‌ته‌و ٲووجه‌لکرده‌وه‌ی بیرو‌که‌ی: هه‌بوویی (أزلیة)ی ماده‌ده گهردون، زورباش باسکراون.

که پله‌ی هه‌موو تهنه‌کانی یه‌کسان ده‌بی، بێنینه به‌رچاو، له‌وکاته‌دا هیچ جووره‌ ئالوگۆرپکی گه‌رمیی روونا‌دات و، دوایی گیره‌شیوینی و پیری بوونه‌وهر ده‌گاته‌ دوایی پله‌ و، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا که وزه‌ی بنچینه‌یی بوونه‌وهر هه‌تا ئیستاش نه‌گۆرپه‌ نا‌شگۆرپ، به‌لام له‌و ده‌مه‌دا وزه‌ ده‌بێته‌ شتیکی بیا‌یه‌خ، ئنجا له‌وکاته‌دا رووه‌ک ناتوانی شین به‌ی، چونکه‌ ته‌نیکی گه‌رم نامینی که رووناکیی بداتی و، ئامیره‌کان کارنا‌که‌ن چونکه‌ شوینیکی سارد نامینی گه‌رمیی بو به‌رپ بکری، واته‌ ژیان به‌ ته‌واوی له‌ هه‌موو جیه‌کی بوونه‌وهردا راده‌وستی و، له‌و حا‌له‌ته‌شدا بوونه‌وهر ده‌گاته‌ ئه‌و شته‌ی که مردنه‌ گه‌رمی (الموت الحراري) پی ده‌گوتری^(۱).

ئنجا مادام بوونه‌وهریش په‌یدا‌بووینو هه‌ربوو نه‌بی، ناچارین وه‌لامی پرسیری (بوونه‌وهر چۆن په‌یدا بووه‌، یان کی بوونه‌وهری دروست کردوه‌؟!‌) بده‌ینه‌وه‌، ئه‌م پرسیره‌ش به‌س یه‌ک وه‌لامی راستی هه‌یه‌، وه‌لامیکی وا که عه‌قل و زانیاری پشتگیری بکه‌ن، ئه‌ویش ئه‌مه‌یه‌:

(بوونه‌وهر خوا دروستی کردوه‌، دوای نه‌بوون بوونی پی به‌خشیوه‌، به‌پی چهند یاسایه‌کی وردی زانیاریانه‌ ریکی خستوه‌).

که‌واته‌: نه‌ قسه‌ی (هه‌ربووینی مادده‌) و نه‌ قسه‌ی (هه‌ربووینی بوونه‌وهر) ناتوان له‌به‌رده‌م تین و ته‌وژمی به‌لگه‌ی هو‌کارییدا خویان رابگرن و، له‌ ئه‌نجامدا به‌ حوکمی یاسای هو‌کاریی هه‌ر ناچار ده‌بین بلیین:

مادام هه‌موو په‌یدا‌بوویک په‌یدا‌که‌ریکی هه‌ییو، هیچ شتیکی که خاوه‌نی بوونیکی زاتی نه‌بی، به‌بی به‌دیهنه‌ر دروست نه‌بی، ئه‌م بوونه‌وهره‌ چونکه‌ هه‌ربوو نه‌و په‌یدا‌بوویه‌، حه‌تمه‌ن ده‌بی په‌یدا‌که‌رو به‌دیهنه‌ریکی هه‌بی، ئه‌ویش خوی په‌روه‌رد‌گاره‌.

(۱) بروانه‌ کتیی: (أساسيات الفيزياء)، ل ۳۵۳، ف.بوش.

تېستا دواى تهوډى به ټاگرى عهقل و زانيارى همموو ټو چلهپووش و په لاشانه مان سووتاندن، كه بېرروايان له دهمى سره نگرى بوونى كه له كى بېرى بېرروايان، له نيو رووبارى به لگه ټو كاربيدا، به ټوميدى خو دربارز كردن، دهستيان بو دريژ ده كردن و په نايان بو دبردن، ساده تر بلين: دواى تهوډى همموو ټو رهخه و تانه و ته شه رانه مان پوچ كړنه و، كه بېرروايان به نيازى خويان چهند تيريكيان لى دروست كړدبون و به ټوميدى پيكان، ټاراسته ټو به لگه ټو كاربيان كړدبون دهرمانخست كه به لگه ټو كارى پته و ترين به لگه ټو ژيرييه له سهر بوونى خواو زوريش له و به رزتره، كه به سيچوار قسه ټو بيسه روپى و بيكاكلى بېرروايانه، مووى لى بله خشى؛ به لى تېستا با بزانيان داخو چ چلهپووش ماون كه يان دهستيان ټو بگرن!!

پيشه كى با به كورتى چونه ټو سووتينرانى سى چلهپووشى پيشو-كه بېرروايان هانايان بو دبردن و دهستيان تېده گرتن، به هيوى رزگاربون له خنكانى نيو رووبارى به لگه ټو كارى- بخهينه روو، ټنجا چلهپووشى چوارم و كوټايى راده نوئين و، به پشتيوانى خوا ټو وېش و دهك سى هاوډله كه ټو پيشووى، به تينى ژيرى و زانيارى دهسووتينين:

له سهر دتاوه گوتمان به حوكمى ياساى ټو كارى: مادام قشپليک و جيپيه ك به بى خوشترىك و پېرويه ك دروست بوونيان مه حال بى، بوونه و دريكى وا ريك و پيك و ياسادارو پر ورده كارييش، مه حال به بى خوايه كى به ديهينه ر، بيه دى و بره خشى.

به لام بېرروايان جا له بهر ههر هوپه ك بى، نه يانويست گوى بو ټم به لگه به هيزه بگرن و گهر دنكه چى هه ق بن، ټنجا له سونگه ټو ته ووه به ناچارى به سوارى كه له كى بېرروايى له گه ل شه پو ل و قه لبه زى به هيزى رووبارى به لگه ټو كاربيدا روپه روو بوون و دهستبه جى پيداچوون، ټنجا به مه به ستي خو گرتنه ووه قوتار بوون، دهستيان به يه كه مين چلهپووش گرت و گوتيان:

نەخێر یاسای ھۆکاریی راست نیە ھەموو پەیدابووێک پێویستی بە پەیداکەر نیە، کەواتە ئەو قسەیە راست نیە کە دەڵێ: (بوونەوەر پەیدابووێ و ھەموو پەیدابووێکی شەھوچی پەیداکەرە، کەواتە بوونەوەر شەھوچی بەدیھێنەرە، ئەو بەدیھێنەرەش خۆی بێھەواتیە).

بەلام ئیمە بەھاوکاری عەقل و زانیاری ئاوا ئەو چلەپوشەمان سووتاند:

پێشتر بەلگەنەویستی یاسای ھۆکاریی سەلمینراو، گوتمان مەرۆف ئەگەر لەسەداسەد برۆی بە راستیی ئەم یاسایە نەبوایە، ئیستا هیچ دروشم و نیشانیەکی ژیاو شارستانەتی لەسەر خرۆکە زەوی نەدەبینرا، چونکە مەرۆف هیچ پالەریکی نەدەبوو کە ھانی بدات لە دیاردە سروشتییەکان ورد بێتەوەر پەیی بە یاساکانی بوونەوەر بەرێو، ئەنجامی ئەوەدا زانیاری پەیدا بکات و، بە یارمەتی ئەو زانیارییە ژیاو شارستانەتی بنیات بنێ، بەڵێ ئەو کاتە ئاوا ئەو چلەپوشەمان سووتاند، ئیستاش ئەم قسانە زیاد دەکەین و دەڵێن:

کەسیک ئینکاریی لە یاسای ھۆکاریی بکات، بۆ ئەوەی خۆی لە ھۆکمی بەلگەیی ھۆکاریی دەرباز بکات، وەک ئەو کەسە لێدێ کە لە کۆلکی دەردەوێتەوەر بەسەر بەرازیدا دەکەوێ، چونکە ھەزاران پرسیاری بێوەلام یەخەیی دەگرن، بۆ وێنە:

ئایا قشیل بێ ھۆشتر پەیدا دەبێ؟!

ئایا باران بەبێ ھەور پەیدا دەبێ؟!

ئایا منداڵ بێ دایک و باب لەدایک دەبێ؟!

ئایا زەوی بێ تیشکی رۆژ شیناوردی لەسەر دەروێ؟!

ئایا نووسراو بەبێ نووسەر قەت دەنوسرێ؟!

هتد...هتد... هەلبەتە لە ئاقار ئەم جوۆرە پرسیارانەدا کە لە ژمارە نایەن، بابای بیپروا بپرستی لێ دەبرێو دۆش دادەمیئو سەری شوڕ دەبی.

ئەجا کە بیپروایان چلەپووشی یە کە میان بەتیشکی ژیری و زانیاری لێ سووتاو دەستیان بەتال ما، دەستیان بوو چلەپووشی دوو دەم و سییەم^(۱) بردو گوتیان:

باشە ئەو ئەمەش سەلماندمان، کە یاسای هۆکاری شتیکی راستەو هیچ پەیدا بووێک بێ بەدیھێنەر پەیدا نابێ، بەلام بیگومان کاتیکی بوونەوەر وەبەر حوکمی یاسای هۆکاری دەکەوێ، کە بە پەیدا بوو (حادث) دابنرێ، ئەمما ئەمە بروامان وا نیە کە بوونەوەر پەیدا بوو، تاکو ناچار بین بە پێی حوکمی یاسای هۆکاری بەدیھێنەرێکی بوو بریار بدەین، بەلکو دەلێن هەر بوو.

ئەجا کاتیکی لێمان پرسین: مەبەستتان لە هەربوویتی بوونەوەر چییە؟! ئایا مەبەستتان ئەوێ، کە بوونەوەر بەم شیوێ دیمەنە ئیستای؛ کە بریتیە لە چەند کەهکەشان (مَجَرَّة) یکی پێکھاتوو لە ملیۆنان ئەستێرە خرۆکە، هەربوو و بێ سەرەتایە؟ یان مەبەستتان ئەوێ کە بوونەوەر بەم شیوێ دیمەنە کە دەبینرێ هەربوو نیە پەیدا بوو؟ بەلام ئەسلی ماددە کە هەربوو، بەلێ لەو کاتەدا بیپروایان بوونە دوو پیر، پیرێکیان چلەپووشی هەربوویتی ماددە (أزلیة المادّة) یان هەلبژاردو، ئەمەش ئاوا ئەو چلەمان سووتاند:

هەرچەندە هەتا ئیستا عەقل و زانیاری تاقە بەلگە یەکیان لەسەر هەربوویتی ماددە نەخستۆتە دەستی مەرقەو، بەلکو رۆژ بوو رۆژی بەلگە نوێتر و پتەوتر دەخەنە رۆو لەسەر دروستکراوی و پەیدا کراوی، بەلام ئەگەر گریمان

(۱) بۆیە چلەپووشی دوو دەم و سییەمان پێکەو گوتن، چونکە یەک بنکیان هەیە، ئەو بنکەش بریتیە لە هەربوویتی (الأزلیة).

هەربوویستی ماددەش سەلمیتر، هەربوویستی ماددە بەهیچ کلۆجیک ناکرێتە بەلگەی ئەوەی کە دروستبوونی بوونەوەر ناکەوێتە بەرپر کێفی حوکمی یاسای ھۆکاری و، پێویستی بە خوای بەدیھێنەر ناکات؛ چونکە مادام بلیین: پیکھاتن و دروستبوونی بوونەوەر رووداویکی، هەربوو نیە و سەرەتایەکی ھەیە، ناچارین دەبێ حەتمەن بەپێی یاسای ھۆکاری، بەدیھێنەر پەیدا کەریک بۆ ئەو گۆرانی ماددە، دروست بوون و پیکھاتنی ئەو بوونەوەرە رێک و پێک و پر و ڕە کەرییە، دیاریی بکەین، چونکە ئێمە لە کاتی دیتنی کۆشکیکی رێک و پێک و رازاوەدا، ئەگەر بشتوانین خۆمان ئیقناع بکەین بەوەی، کە کەرەسە خاوەن و چیمەنتۆو گەج و ئاسن و بۆیاغ و... ھتد-ە کە ھیچ ئەندازیار و ھستادەستیان لە دروست کردنیدا نەبوو، بەھیچ رەنگیک ناتوانین لەسەر ئەو قەناعەت بەخۆمان بینین، کە پیکھاتن و پەیدا بوونی ئەو کۆشکە لەو کەرەسە خاوەن، دەستی ھیچ ئەندازیار و ھستادیانی تێدا نەبوو.

پێرە کە دیکەش کە بەتەمای چلەپووشی هەربوویستی بوونەوەر بوون، کە لە خنکانی حەتمی نیو پروبیری بێرەزای بەلگەی ھۆکاری قوتاریان بکات، بێھیواو ناویمیدمان کردن و، ئاوا ئەو چلەمان لە سووتاندن، کە جێی ئومید و ئاواتیان بوو:

(هەربوو) بوونی بوونەوەر-ئەگەر لە کۆندا لوبی بکریتە حەشارگەو پەنایەک بۆ بیری بێروایی- ئیستا لەنیو زانایانی بێروادا لیکەوتوو بەرەوی نەماوە^(۱)؛ چونکە یاسای دووھمی دینامیکی گەرمیی بەشیویدەکی یە کجاریی، پوچەڵیی ئەو بێرەزەیی سەلماندو، دەریخست کە ئەگەر بوونەوەر هەربوو بواوە، دەبوو زۆر لەمیژبا ئالوگۆری گەرمیی لەنیوان تەنە گەرم و ساردەکاندا کۆتایی پێ ھاتبایەو، بوونەوەر دوچاری ئەو مردنە گەرمیی (الموت الحراری) یە بووبایە، کە چاوەڕێی دەکات.

(۱) بەلگە لەوبارەو زۆرن، بەلام مستیک نمونەیی تەغاریکەو، ئێرەش جێی تەرخانکراوی شیکردنەوێ ئەو بایە نیە.

جا ئیستا بابزانین بێروایان دواى ئەوێ دەستیان لە ھەموو پێچکان بڕا،
ھەر چلەپووشیکی دەستیان بۆبەرد، بە تیشکی خۆری عەقل و زانیاری
سووتا، چ دەلێن و ھەلۆستیان چۆن دەبی!

پیشیان گوتویانە: (ئەگەر دز دز بی، تاریکەشەو زۆرن!)

لە ھەموانیش ڕوونە کە کەسیک لەراستەپێاندا سەرپاست و کارامە
بی، ھەوجیی رێچکەو خوارەپێیان نابێ، بەلام بێروایانیش چونکە لە
بەلگەھێنانەوێ ژیرانەو زانیاریانەدا دەستیان کورتە، ناچار خۆیان بە قوورت
و قولاب و فیسق و گەوانەو سەرگەرم کردووە، ئەو مەیدانەدا ھەتا بلی
دزیکی کارامەو لێزان و، تەشی رێسیکی دەست ڕەنگین و، ھیچ کەس
تۆزی رێگەشیان ناشکێن!

ئەوھتا لێردا کە ھەگبە پڕ ئەفسانەیان بەتال بوو، ڕووت و ڕەجال
کەوتوونە گۆرێ، وەنەبی لە چارەنووسی سی چلەپووشی پیشوو پەند
وەرگرن، بەلکو جارێکی دیکەش بەھیوای ڕزگاربوون، بەتەمای چلەپووشیکی
دیکە تیکەوتوون و دەلێن:

باشە ئیمەش ھاتووینە سەر ئەو باوەرە کە یاسای ھۆکاری ڕاستییەکی
بەلگەنەویستەو نکوویی لێناکری و، دەشی سەلمین کە بێردۆزی
ھەربویتی ماددە-بەتەنی- ناتوانی چۆنیەتی دروستبوونی بوونەوەر تەفسیر
بکات و ڕووشمان وایە کە بوونەوەر ھەربوو نیە، بەلام ئایا لێردا بێجگە لە
بڕوا بەخوا ھیچ چارە دیکەمان نین، کە بگونجی چۆنیەتی پەیداوونی
بوونەویریان پی تەفسیر بکەین؟!

ئایا ناتوانین بڵین: ئەسلی ماددە بوونەوەر ھەربوویەو، ھەر ئەو
ماددەش بۆخۆی گۆرانی بەسەر خۆیدا ھێناو، خۆی لە بوونەویریکی
رێک و پێک و یاساداردا رێکخستو، ئەوێ ھەمووی بەھۆی ئەو جوولان
و جموجوول و چالاکییەو کە تییداہ؟!!!

له وه‌لامدا ده‌لێن:

نه‌خێر له‌ئاقار به‌لگه‌ی هو‌کارییدا، بې‌جگه‌ له‌ بر‌وا به‌خوا هێنان، هېچ چاره‌و ده‌ره‌تانی دیکه‌تان نین و، ئه‌و چاره‌یه‌ش که ئیوه به‌ (چاره‌)ی تی‌گه‌یشتون به‌بر‌وای ئیمه‌ (چال)ه‌و تی‌ی که‌وتوون، به‌لام وادیاره‌ ئیوه‌ش وه‌ک ئه‌و نه‌زانه‌ی (شیعه‌)و (شیوعی) لی‌ تی‌که‌ل بووبوون، ئاوێنه‌ی زه‌ینتان هێنده‌ی ژه‌نگ و ژاری بیری چه‌وت و پووجیی بی‌روایی لی‌نیشته‌، ناتوانی (چار) و (چال) لی‌ک جودا بکاته‌وه‌ و وه‌ک ئه‌و کابرا ری‌ لی‌ ونبوه‌تان لی‌هاته‌وه‌، که له‌ تینووان چاوی ری‌شکه‌و پی‌شکه‌ی ده‌کردو تراویلکه‌ (سراب) ی به‌ئاو حسیب ده‌کردو په‌له‌کوته‌ی بو‌ لا ده‌کرد!

ئێستاش با بو‌ دوایین جار، تیشکی به‌تین و سووتینه‌ری زانیاریی و عه‌قل، ئاراسته‌ی چواره‌مین (چله‌پووش)ی ده‌ستی بی‌بر‌وایان بکه‌ین له‌ دوو خالاندا: ^(۱)

یه‌که‌م: سه‌لمانندی هه‌ربوو (أزلي) نه‌بوونی ماده‌

وه‌ک پی‌شتر گوتمان بو‌ پو‌چاندنه‌وه‌ی هه‌ربوویتی ماده‌، جیه‌کی دیکه‌ی ته‌رخان کراو پی‌ویسته‌ ^(۲)، به‌لام لی‌ره‌شدا به‌لگه‌یه‌ک ده‌خه‌ینه‌ روو بو‌ ئیسپات کردنی په‌یدا‌بوونی ماده‌:

تی‌کرای زانیانی ماده‌نه‌اس ده‌لێن: جوولان (الحركة) شتیکی زاتیی ماده‌یه‌و هېچ کاتی‌ک ماده‌ به‌بی‌ جوولان نابێ، ئنجایی‌گومان یه‌که‌مین خستی پی‌که‌ینه‌ری ماده‌و ساده‌ترین شیوه‌ی بوونی، گه‌ردیله‌ (ذرة)یه‌، گه‌ردیله‌ش له‌ سی‌ به‌شی سه‌ره‌کیی پی‌کدی:

(۱) له‌خالی یه‌که‌مدا ده‌یسه‌لمینین که ماده‌ (هه‌ربوو) نیه‌، له‌خالی دووه‌میشدا ده‌یسه‌لمینین که ماده‌ قه‌ت ناتوانی بو‌خۆی گو‌ران به‌سه‌ر خۆیدا بی‌نی.

(۲) له‌ مه‌وسروعه‌ی: (دره‌وشاوه‌یی ئیمان و پو‌شه‌للی ئیله‌حاد)دا به‌درژیی له‌وباره‌وه‌ دواوین.

۱- پروتۆن (Proton) کە تەنۆلکەیه کی یە کجار وردەو تەنانەت بە وردبین (المجهر) یش نابینرێو، بارگەیه کی کارەبایی موجیب (Positi) (رضي الله عنهم) (e) هەڵدەگریو نیوکی گەردیلە پێک دێنێ.

۲- ئەلیکترۆن (Electron) تەنۆلکەیه کی زۆر زۆر وردەو دەوری دوو هەزارجار لە پروتۆن گچکەترەو بارگەیه کی کارەباری سالیب (Negati) (رضي الله عنهم) (e) هەڵدەگریو ژمارە ئەلیکترۆنەکانی هەر گەردیلەیه کیش هیندی ژمارە پروتۆنەکانیەتی، ئەوەش دەبێتە هۆی هاوسەنگیی کارەبایی گەردیلەکان لە حالەتی ئاسایی و سروشتیدا و ئەلیکترۆنەکان بە دەوری نیوکی گەردیلەدا دەسوورێنەوه، هەروەک چۆن مانگ بە دەوری زەویداو، زەوی بە دەوری پۆژدا دەسوورێنەوه.

۳- نیۆترۆن (Ne) (عليه السلام) تەنۆلکەیه کە بارتەقاي پروتۆنەو، لە گەڵ پروتۆن لە نیوکی گەردیلەدایە و، هیچ بارگەیه کی کارەبایی لەسەر نیەو هاوبارگەیه و نیۆترۆن لە نیوکی هەموو گەردیلەکاندا هەیه، بێجگە لە نیوکی گەردیلەکانی توخمی هایدروجین^(۱).

کەواتە: گەردیلە (Atom) لە دوو بەشی سەرەکی پێک دێ؛ یە کەم نیوک (النواة) کە لە پروتۆن و نیۆترۆن پێک دێ، دووهم: ئەلیکترۆن، ئنجا تیرە گەردیلە هیندی بەشیکی لە دە ملیۆن بەش (۱/۱۰,۰۰۰,۰۰۰) ی (ملم)یکە^(۲)، و نیوکی گەردیلە (۹,۹٪) واتە (۹۹۹/۱۰۰۰) ی بارسنتایی (كتلة)ی گەردیلە پێک دێنێ، هەرچەندە تیرە گەردیلە (۱۰۰,۰۰۰) جار هیندی تیرە نیوکە کەیهتی!!^(۳)

کەواتە؛ لەووه دەزانین کە زۆریه گەردیلە -نیزیکە ۱۰۰۰/۹۹۹-ی بریتیه لە بۆشایی (فراغ)، بەلام ئەدی ئەو هەموو رەقیی و پتەوییهی

(۱) (مبادئ الكونيات)، ل ۱۸، الأمين محمد أحمد كعورة، ض ۳.

(۲) الذرة والكون، پیار روسو، ترجمة عصام میاس-۱۹۷۹، ل ۳۱.

(۳) (أساسيات الفيزياء) ف. بوش، ل ۸۱۴/ مبادئ الكونيات ل ۲۰.

گەردیلە لەچییهو» پەیدا دەبی؟!

هۆی ئەو رەقیی و پتەوییە گەردیلە، ئەودیه کە ئەو تەنۆلکانە بە دەوری نیوکدا دەسوورپێنەو ئە ئەلیکترۆن و غەیری ئەلیکترۆن، بە خیرایی هەزاران کیلۆمەتر لە چرکەیه کدا دەسوورپێنەو، ئەو سوورپانەوێی وا خیرا، بۆتە هۆی پەیدا بوونی رەقیی و پتەویی گەردیلە، ئە گەر دەرئەوێ بزانی چۆن سوورپانەوێ خیرا دەبێتە هۆی دروست بوونی رەقیی و پتەویی، سەرنجی پەروانە (مروحة) یە ک بدە، دەبینی هەتا راددە خیرایی خولانەوێ زیاتر بی، کەلێن و بۆشایی نیوان پەرەکانی کەمتر دەبێتەو، هەتا وای لێدێ بۆشایی نیوان پەرەکانی هەر نامینێ،^(۱) بگرە ئە گەر زۆر بە خیرایی بسوورپێتەو خۆشی نایینری!

کەواتە ئە گەر بی و بۆشایی نیوان ئەلیکترۆن و نیوکی گەردیلە کان نەمینێ دەزانی دنیا چی لێدێ! پرۆفیسۆر (جولیو) دهلێت: ئە گەر بی و هیندە پەستان (ضغط) بخەینە سەر جەستە مرۆڤیک کە بۆشایی نیو گەردیلەکانی نەمینێ، واتە ئەلیکترۆن و نیو کەکانیان پیکەو بەجەسپین، جەستە ئەو مرۆڤە، هیندە گەردیکی گچکە لێ دەمینێتەو، کە بە زەرەبین نەبی نایینری، بەلام کیشە کە ئە گەر (۷۰) کیلۆ بووی، یە ک گرامی لێ کەم ناییتەو^(۲).

ئێستا لەبەر تیشکی ئەو زانیاریانەدا کە دەرباری گەردیلە^(۳) گوتران،

(۱) مبادئ الكونيات ل ۲۰.

(۲) الذرة والكون، پیار روسو، ترجمة عصام میاس- ۱۹۷۹ ل ۳۲.

(۳) بۆ تیگەشتنی تەواو لە حال و بالی گەردیلە کتیبکی چەند سەد لاپەرەیی پێویستە، چونکە هەتا زانیاری بەروپێشەووتر بچێ، نەینییەکانی ئەو جیهانە وردو سەرسوورپێنەرە نەبێنراوێ زیاتر نا شکرا دەبن، ئەواتا زانیان ییجگە لە سێ تەنۆلکە سەردکییەکان، هەتا ئێستا زیاتر لە (۲۰۰) تەنۆلکە دیکەیان لە گەردیلەدا دۆزیوتەو وەک زیترو، میزو، بیو، هیرو، چاودروانی کۆمەلێکی دیکەشن. برۆانە کتیبی (أسرار عالم الجسيمات الدقيقة) ف.تشیرونوگوروف، ترجمة: د.ابراهيم محمود، شوشة، ل ۶۵، دار مير للطباعة والنشر- موسكو، و (أساسيات الفيزياء)، ل ۸۴۵، و (مبادئ الكونيات)، ل ۱۹.

پته‌وترین به‌لگه‌ی زانیاریانه له‌سه‌ر په‌یداوونی مادده‌ دادپ‌ژین:

وه‌ک دیتمان جوولان خه‌سله‌تیکی پیکه‌ینه‌رو بنچینه‌یی یه‌که‌مین خشتی مادده‌یه که گه‌ردیله‌یه، نه‌ک هه‌ر ته‌وه‌نده، به‌لکو زانیان ده‌لین: مادده به‌بی جوولان هه‌ر ناگونجی هه‌بی ده‌لین: به‌بی جوولان کات و شوین (الزمان والمکان) بوونیان مه‌حاله‌و، هو‌ی مانه‌وه‌ی مادده جوولان (الحركة)ه.

به‌لام ئایا چۆنیه‌تی ته‌و جوولانه که له‌ مادده‌دا هه‌یه چی‌هو چۆنه‌؟!

زانیان ده‌لین: هه‌روه‌ک چۆن شی‌وه‌ی سروشتی مادده، چ ته‌ن (جسم)یکی گه‌وره‌ بی، وه‌ک ته‌ستیرو که‌هکه‌شانه‌کان و، چ ته‌نۆلکه (جُسم)یکی گچکه‌ بی، وه‌ک گه‌رد (جُزیء)و گه‌ردیله‌کان، مه‌یله‌و خره، جوولانی مادده‌ش چ له‌بواری ته‌نه زله‌کانداو، چ له‌بواری ته‌نۆلکه‌کاندا، شی‌وه‌یه‌کی بازنه‌یی هه‌یه‌و، له‌ خولگه‌(مدار)یکی هیلکه‌یی‌دا به‌رپ‌وه ده‌چی^(۱).

جا ئیمه به‌ پشتیوانیی خوا ئیستا ده‌مانه‌و‌یت بیسه‌لمینین که جوولانی مادده سه‌ره‌تاو ده‌ستی‌کردنیکی هه‌یه‌و، هه‌ربو (أزلي)و بیسه‌ره‌تا نیه، هه‌لبه‌ته هه‌ر کاتی‌ک سه‌لمینراش که جوولانی مادده سه‌ره‌تاو ده‌ستی‌کردنی هه‌یه، مانای وایه له‌هه‌مان کاتدا ته‌وه‌ش سه‌لمینراوه که (مادده)ش هه‌ربو نیه‌و، سه‌ره‌تاو ده‌ستی‌کردنیکی هه‌یه، ئنجا که سه‌لمینراش مادده هه‌ربو نیه‌و، کاتی‌ک بووه که نه‌بووه، به‌ ناچاری به‌ حوکمی یاسای هو‌کاریی، ده‌بی دان به‌ به‌دی‌هینه‌ره‌که‌یدا بنیین.

مه‌سه‌له‌ی هه‌بوونی سه‌ره‌تاو ده‌ستی‌کردنیکی بو جوولانی مادده، شتی‌که عه‌قل به‌ سینایی هه‌ستی پیده‌کات و، هه‌چ که‌سیک ناتوانی جوولان به‌بیری خو‌یدا بی‌نی به‌بی به‌بیردا هینانی سه‌ره‌تایه‌ک که له‌و‌یه ده‌ستی پی کردوه، به‌لام ئیمه بو ته‌وه‌ی یان هه‌چ جو‌ره بر‌وبه‌هانه‌یان به‌ده‌سته‌و نه‌مین، ئهم به‌لگه به‌هینه دینه‌وه‌ی ئیسیات کردنی بوونی سه‌ره‌تاو ده‌ستی‌کردنی (۱) (مبادئ الکونيات)، ل ۲۱.

جوولانی مادده:

هه‌رچه‌نده هه‌موو توخمه‌کان له‌و جوولانه‌دا که گوتمان هاوده‌می مادده‌و مه‌رجی بوونیه‌تی و لئی جوئی نابیته‌وه، یه‌ کسان و ته‌نانه‌ت ته‌ گهر له‌ پێش دروستبوونی توخمه‌کان^(۱) (العناصر)یشدا جوژه‌ مادده‌یه‌کی دیکه‌ هه‌بووبی، ته‌و حوکمه‌ی که توخمه‌کان ده‌گریته‌وه ته‌ویش ده‌گریته‌وه؛^(۲) چونکه‌ مادده‌ به‌هه‌ر شی‌وه‌یه‌ک بئی جوولانی هه‌ر تێدایه‌، به‌لام ئیمه‌ له‌به‌ر ته‌وه‌ی که توخمی هايدروژین یه‌ که‌مینه‌ توخم و ساده‌ترین توخمه‌و به‌پای زانایان له‌ پێش هه‌موو توخمه‌کانی دیکه‌دا دروست بووه‌و، (۹۰٪)ی مادده‌ی بوونه‌وهر پێک دێنێ، یه‌ک گه‌ردیله‌ی ته‌و توخمه‌ ده‌که‌ینه‌ جیی سه‌رنج و تێوهرامان، هه‌لبه‌ته‌ له‌به‌ر ته‌و هوایانه‌ی که باسمان کردن، چ حوکمیک له‌ ته‌نجامی ته‌و سه‌رنج و تێوهرامانه‌دا ده‌ستگیر بئی، به‌سه‌ر هه‌موو مادده‌ی بوونه‌وهردا ده‌چه‌سپیی، ئیستاش به‌یارمه‌تی خوا ده‌ست به‌ تێوهرامانمان ده‌که‌ین:

گه‌ردیله‌ی هايدروژین وه‌ک گوتمان ساده‌ترین شی‌وه‌ی مادده‌یه‌، چونکه‌

(۱) هه‌تا ئیستا پتر له‌ (۱۰۳) توخم دۆزراونه‌وه، هه‌لبه‌ته‌ جیاوازی توخمه‌کان ده‌گریته‌وه بۆ جیاوازی ژماره‌ی ته‌لیکترۆن و پرۆتۆنه‌کانی ته‌و گه‌ردیلانه‌ی که ته‌و توخمه‌ پێک دێن، هايدروژین ((صلی الله علیه وسلم)) توخمی ژماره‌ یه‌که‌و ساده‌ترین توخمه‌ چونکه‌ گه‌ردیله‌کانی خاوه‌نی یه‌ک پرۆتۆن و یه‌ک ته‌لیکترۆن.. شناخت عناصر لـ ۶. به‌لام ئیستا ژماره‌ی توخمه‌کان (عناصر) به‌هه‌موو جوژه‌کانییه‌وه بوونه‌ته‌: سه‌دو نۆ (۱۰۹).

(۲) ف.بوش مامۆستای فیزیای له‌ زانکۆی دایتۆن، ده‌رباره‌ی قۆناغی پێش دروستبوونی توخمه‌کان ده‌لێ: (جا لێرده‌ا ده‌توانین مادده‌ی بوونه‌وهر وه‌ک بلیسه‌ ناگرێکی ته‌وپه‌ری گه‌رم بپێنه‌ به‌رچاوو ده‌توانین بلیین بوونه‌وهر له‌سه‌ره‌فتای دروستبوونیدا وه‌ک مه‌نجه‌لیکی پر له‌ بارگه‌و وزه‌ وابووه‌و، ته‌ گه‌ر گریمان له‌و کاته‌دا ته‌نۆلکه‌کانیش هه‌بووبن، ته‌وه‌ خاوه‌نی وزه‌یه‌کی یه‌که‌جار به‌رز بوون) تنجا ده‌لێت: (...ته‌نجامی کۆتایی دوا به‌ره‌و ساردبوونه‌وهرچوونی (بلیسه‌)که، ته‌وه‌یه‌ که‌ گازێک دروست بوو که به‌ شی‌وه‌یه‌کی بنچینه‌یی پرۆتۆن و نیۆترۆن و ته‌لیکترۆن و ته‌نۆلکه‌ خاوه‌ن وزه‌ به‌رزکانه‌ی دیکه‌ی تێدا بوون و هه‌تا ته‌و کاته‌ش پله‌ی گه‌رمیی مادده‌ هی‌نده‌ به‌رز بوو که‌ رێگه‌ی دروستبوونی گه‌ردیله‌کانی هايدروژین نه‌دات.) (أساسيات الفيزياء)، ف.بوش، ل ۸۵۵-۸۵۶.

له نیوک (پرۆتۆن) یەک و (ئەلیکترۆن) یەک پێکدێ.

جا بێگومان لهو هەتی گەردیلە هایدروجین هەیه، واتە لهو هەتی پرۆتۆن و ئەلیکترۆنی پێکھێنەری گەردیلە هایدروجین هەن، هەمیشە ئەلیکترۆن بە دەوری (پرۆتۆن) دا خەریکی سوورپانەووە هاتن و چوونەو، یەك تاویش سەرەوتی نەبووەو نیه، هەلبەتە ئەگەر بێت و پرووی پرسیار بکەینە ئەو (ئەلیکترۆن) و بلیین: لە کەنگیۆ دەستت بە سوورپانەووە کردووە بە دەوری (پرۆتۆن) دا؟! پێمان دەڵێت: من لهو هەتی هەم ئەمە کارو پیشەمە، هێندەش هەلسوورپاوم نازانم لە کەیهووە دەستم بە سوورپانەووە کردووە، یان راستتر بلییم: دەستم پێ بە سوورپانەووە کراوە!

ئەجا ئەگەر شیوازی پرسیار کردنە کەمان بگۆڕین و، ئەمجارە بلیین: باشە ئەدی نازانی لە کۆیۆ دەستت بە سوورپانەووە کردووە؟!

رەنگە ئەمجار بلی: ئەجا جیاوازی (کە) و (کۆ) چیه؟! نەخێر من ئاگاداری ئەو شتانه نیم، بەلام ئەگەر دەتانهوێ لە سەرگوزشتە تەمەنی من شاردزا بن، با یەك راستیی هەرە گرنگتان پێرا بگەیهنم:

زۆر چاک بزانی کە ئەوکات و شوێنە می دەستم تیدا بە جوولان و سوورپانەووە کردوون، بریتین لە کات و شوێنی لەدایکبوون و هاتنەدی و چاو بە دنیا هەڵنانی من، کەواتە سێ شت هەن پەيوەندییەکی یەكجار پتەویان پێکەووە هەیه، بەشیۆیه ک کە دۆزینەووەی هەر کامیکیان دەیتە هوێ دۆزینەووەی هاوێڵەکانیشی، ئەو سێ شتانهش ئەمانەن:

یەكەم: (کات) ی دەست بە سوورپانەووە کردنم.

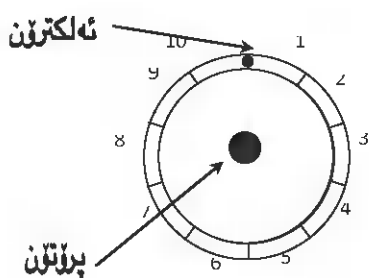
دووهم: (شوێن) ی دەست بە سوورپانەووە کردنم.

سێیهم: (چۆنیەتی) بوونم.

جا ئیستا بە پێی ئەم رێڕوونییهی سەری، با هەوێ دۆزینەووەی سەرداوی

یەکیەک لەم سێ شتانه بدهین، بۆ ئەوەی بەهۆی ئەوەوە دووانە کەمی دیکەش بدۆزینەوێ:

مادام ئەلیکترۆنی هایدروجین کە بە دەوری پرۆتۆنە کەیدا دەسووڕێتەوێ خولگەیه کی دیاریکراوی هەبێ، حەتمەن دەبێ لە بەشیکی لە بەشەکانی ئەو خولگەیه دا دەستی بە سووڕانەوێ کردبێ، ئنجا با بۆ روونکردنەوێ مەبەست، سەرنجی ئەم وێنەیه بدهین کە وێنە ی گەردیلەیه کی هایدروجینییه:

ئایا دەگونجی بڵێن: ئەم ئەلیکترۆنە لە هیچ کام لەو دە (۱۰) بەشە ی ئەو بازەیه ی کە بە دەوری پرۆتۆنە کەیدا هاتوێ، دەستی بە جوولان نە کردوێ!!

پێگومان مادام برۆمان وابێ کە ماددە بێ جوولان نابێ و، برۆمان وابێ کە ئەوەتی ئەم گەردیلە هایدروجینییه هەیه، ئەلیکترۆنە کە ی بە دەوری پرۆتۆنە کەیدا دەسووڕێتەوێ، چارمان ناچارە دەبێ لە بابەت شوێنی تێدا دەستپێکردنی جوولان و سووڕانەوێ ئەلیکترۆنە کەوێ، یەکیەک لەم دوو رێیانە هەڵبژێرین: یان دەبێ بڵێن ئەلیکترۆن یە کسەر لە هەموو بازە کاندای دەستی بە جوولان کردوێ، یان دەبێ یەکیەک لەو بازانە دیاریی بکەین و بڵێن لە بازە ی ژمارە فلاندا دەستی بە سووڕانەوێ کردوێ.

پێگومان یە کە میان مەحەل و نە گونجاوێ، لە گەڵ بنچینە ی بە لگەنەوێستی: (نەبوونی شتیکی دیاریکراو لە یە ک کاتدا، لە چەند جێیه کی جوێجوێدا) دا تێک دەگیرێن و دەستەو یە خە ی یە کدی دەبن.

بە لێ شتیکی روون و ئاشکرایە کە مەحەلە شتیکی دیاریکراو لە یە ک کاتدا لە چەند شوێنیکی جیا جیادا بێ، ئنجائی مە ئە گەر بڵێن ئەلیکترۆنە کە

له یه‌ك كاتدا له هه‌موو بازنه‌كاندا سووپاوه‌ته‌وه، مانای وایه گوتوو‌مانه:
 هه‌ر له‌وكاته‌دا كه له به‌شه بازنه‌ی (١) دا بووه، له بازنه‌ی (٢) و (٣) و
 (٤) و (٥) و... هتدیشدا بووه! جا پێم وایه مه‌حالی ئهم رێیه هێنده زه‌ق
 و به‌رچاوه، زۆر هه‌وجیی به پێوه‌چوونی ناكات، كه‌واته ناچارین كه ریی
 دووهم هه‌لبژێرین و بلیین: ته‌لیكترۆنی ناوبراو له یه‌كێك له‌ ده‌بازنه‌دا،
 سه‌ره‌تای سووپانه‌وه‌ی خۆی ده‌ست پێكردوه.

ئجنا لێ‌رده‌دا ده‌گه‌ینه سه‌ر ته‌سلێ مه‌به‌ست، چونكه هه‌ر به‌شێك له‌ ده‌
 به‌شانه هه‌لبژێرین و بیه‌كه‌ینه شوینی تیدا ده‌ستپێكردنی جوولان و سووپانه‌وه‌ی
 ته‌لیكترۆنی گۆرین، مانای وایه له‌ ده‌مه‌دا كه له‌ بازنه‌یه‌دا ده‌ستی به‌ سووپانه‌وه
 كردوه، له بازنه‌كانی دیکه‌دا نه‌بووه، به‌ واتایه‌کی دی: ته‌گه‌ر یه‌كێك له‌
 بازنه‌كان دیاریی بکه‌ین بۆ سه‌ره‌تای ده‌ستپێكردنی جوولانی ته‌لیكترۆنی ناوبراو-
 وه‌ك گوتیشمان ناچارین ده‌بی یه‌كێك له‌ به‌شه‌كانی بازنه‌که‌ی هه‌ر بۆ دیاری
 بکه‌ین- مانای وایه دانمان پێدا هێناوه كه به‌ر له‌وه‌ی له‌ به‌شه بازنه‌یه‌دا ده‌ست
 به‌ سووپانه‌وه‌ بکات، له به‌شه‌کانی دیکه‌دا نه‌سووپاوه‌ته‌وه، چونكه كه‌ گوتمان
 به‌شی ژماره (١) ی بازنه‌که‌ شوینی تیدا ده‌ست به‌ سووپانه‌وه‌ کردنی ته‌لیكترۆنی
 گۆرین بووه، مانای وایه دانمان پێدا هێناوه كه به‌رله‌وه‌ی له‌ بازنه‌ی ژماره (١)
 دا ده‌ست به‌ سووپانه‌وه‌ بکات، نه‌ له‌ بازنه (٢) نه‌ له‌ ژماره (٣) نه‌ له‌ ژماره
 (٤) نه‌ له‌ ژماره (٥)... هتد دا جوولان و سووپانه‌وه‌ی نه‌بووه؛ چونكه كه‌ گوتم
 ئهم هاوینه گه‌شتی‌کم به‌ کوردستاندا کرد (١٠٠) گوندم دی، به‌لام له‌پیش
 هه‌موواندا دی (هه‌لشۆ)^(١) یه‌م دی، مانای وایه به‌رله‌وه‌ی بچمه‌ دی ناوبراو و
 بیبینم، هیچ کام له‌م (٩٩) دییه‌ی دیکه‌م نه‌دیوه.

ئجنا كه‌ گوتراش: ته‌لیكترۆنه‌که‌ به‌ر له‌وه‌ی له‌ به‌شی ژماره (١)

(١) (هه‌لشۆ) دییه‌کی گه‌ورده‌ی کوردستانی عێراقه سه‌ر به‌ قه‌زای پشده‌ری پارێزگای سلێمانی
 یه، رژی می به‌عسی عێراقی وه‌كو سه‌دان دیی دیکه‌ وێرانی کرد، به‌لام دوا‌ی راپه‌ڕینی نازاری
 (١٩٩١) ناوه‌دان کرایه‌وه.

دا ده‌ست به سوورپانه‌وه بکات، له هه‌چ کام له نو به‌شه‌که‌ی دیکه‌دا نه‌سوورپانه‌وه، ئه‌وه ده‌گه‌ینه ئه‌نجامی‌کی یه‌کجار گرنگ، ئه‌وه ئه‌نجامه‌ی که ئامانجی نووسرانی ئه‌م باسه‌یه، ئه‌وه ئه‌نجامه‌ش ئه‌مه‌یه:

له‌و شوینه‌دا که ئه‌لیکترۆنی گه‌ردیلێ هایدروژین ده‌ستی به‌ جوولان و سوورپانه‌وه کردوه، هه‌ر له‌و شوینه‌دا ئه‌وه ئه‌لیکترۆنه‌وه پرۆتۆنه‌که‌شی هاتوونه‌ دی، به‌ واتایه‌کی دی: هه‌ر له‌و شوینه‌دا گه‌ردیلێ (هایدروژین)^(۱) هاتۆته‌ دی، ئنجا وه‌ک گوتمان کات و شوینیش قه‌ت لێک جیانابنه‌وه، که‌واته هه‌ر له‌و کاته‌شدا که ئه‌لیکترۆنی گه‌ردیلێ هایدروژین ده‌ستی به‌ جوولان کردوه، گه‌ردیلێ ناوبراو سه‌ره‌تای ته‌مه‌نی خۆی ده‌ستپێکردوه، ئنجا بێگومان (ماده‌)ش - هایدروژین یان هه‌ر توخمی‌کی دیکه‌وه هه‌ر شیوه‌یه‌کی دیکه‌ی ماده‌ - قه‌ت له‌ ژێر سیبه‌ری کات و شوین (الزمان والمكان) ناچیته‌ ده‌ری، به‌ واتایه‌کی دی؛ بوونی ماده‌ هه‌میشه له‌ جوغزی کات و شویندا خۆی ده‌بینیته‌وه، ئه‌گه‌ر به‌ قوولی ورد بینه‌وه ده‌زانین که له‌ راستیدا کات و شوین وه‌کو سیبه‌ری ماده‌ وان و، به‌بێ ماده‌ بوونیان مه‌حاله‌وه، ماده‌ش هه‌ر هه‌بێ، ئه‌م دووانه (کات و شوین)ی لێوه ئه‌نجام دین.

که‌واته مادام سه‌لمیتر گه‌ردیلێ هایدروژین-که به‌ نمونه‌ بو هه‌موو گه‌ردیلێکانی ماده‌ هیناومانته‌وه - ئه‌لیکترۆنه‌که‌ی له‌ کات و جیه‌کی دیاریکراودا ده‌ستی به‌ سوورپانه‌وه کردوه و، گوته‌شمان ماده‌ قه‌ت بێ جوولان نابێ، مانای وایه سه‌لمیترایه‌شه که کاتی^(۲) بووه، ماده‌ بوونی نه‌بووه، به‌ واتایه‌کی دی مادام سه‌ره‌تای په‌یداوون و ده‌ستپێکردنی جوولان (الحركة) مان له‌ ماده‌دا سه‌لمانده‌، مانای وایه سه‌ره‌تای په‌یداوون و دروستبوونی

(۱) چونکه پرۆتۆن به‌بێ ئه‌لیکترۆن نابێ و هایدروژینیش له هه‌ردووکیان دروست ده‌بێ.

(۲) مه‌به‌ست له‌ وشه‌ی (کات) لێره‌دا کاتی پرووت و په‌هایه (الزمن المجزء والمطلق) نه‌ک ئه‌وه‌کاته‌ی که له‌ ته‌نجامی جوولانی ماده‌وه په‌یدا ده‌بێ.

خودی (مادده) شمان ٲیسپات کردوه، چونکه مادام ماددهو جوولان لیك جیا نه‌بنه‌وهو، شتاقیان بی شتاقیان نه‌بن و، هر کامیکیان مه‌رجی بوونی ته‌وی دیکه بی، مانای وایه ٲیسپات‌کردنی بوون یان نه‌بوونی هر کامیکیان، ٲیسپات بوون و نه‌بوونی هاو‌له‌که‌شیه‌تی، که‌واته ٲیمه لی‌ردها ٲه‌یدابوویتی (حدوث)ی مادده‌مان سه‌لماند، له‌ریی سه‌لماندنی ٲه‌یدابوویتی جوولانه‌وه^(۱).

جا ٲیستا بابزانین بی‌ٲروایان له‌ ٲاقار هم به‌لگه به‌هیزدها، که بو سه‌لماندنی ٲه‌یدابووینی ماددهو ٲووجه‌اندنه‌وهی بیردوژی هر‌بوویتی مادده خستمانه روو، هه‌لو‌یستیان چ ده‌بی!!

بی‌ٲروایان لی‌ردها ناچارن ده‌بی یه‌ک له‌م دوو ری‌یانه هه‌لبژین:

(۱) له‌ که‌ری شه‌یتانی بی‌نه خواری و واز له‌ بی‌ری بی‌ٲروایی بی‌نن و، بگه‌ری‌ننه‌وه به‌ر باره‌گای خواو، سه‌ری به‌ندایه‌تی بو دابنه‌وینن و، ٲامیز له‌ به‌رنامه‌که‌ی وه‌ری‌نن، هه‌لبه‌ته هر ته‌مه‌شه ته‌نجامی سروشتی و هه‌تمی ته‌و باسانه‌ی که‌ رابردن و هر ته‌مه‌ش له‌ که‌سیک چاوهر‌وان ده‌کری که‌ گه‌ردنی بو حوکه‌می عه‌قل و زانیاری که‌چه‌و ری‌زیان ده‌گری.

(۲) وه‌ک پی‌شو له‌سه‌ر بی‌ری ٲووجه‌یان چی‌ره‌گرتوو^(۲) بن و، گوئی نه‌ده‌نه عه‌قل و زانیاری و، وه‌ک جارن ده‌ست بکه‌نه‌وه به‌ ده‌ست‌ری‌ژ کردن بو چله‌ٲووشی گومان و ٲروبه‌هانه‌و قسه‌ی بی‌بنچینه‌ی لاوز، ٲاقه‌ چله‌ٲووشیکش که‌ ده‌ست بدات بی‌ٲروایانی که‌له‌ وشک و نه‌سه‌لمین، ٲه‌نای بو به‌رن ته‌وه‌یه که‌ بلین:

ٲیمه ته‌وه ناسه‌لمینین که‌ (مادده) هر له‌ده‌می دروست‌بوونیه‌وه جوولان و بزروتنی تی‌دابوو، به‌لگو ده‌لین: له‌پیشدا مادده له‌ حاله‌ٲیکی (وه‌ستاو) دا بووه له‌دواییدا جوولان و سوورانه‌وهی تی‌دا ٲه‌یدا بووه، ٲنجامادام جوولان

(۱) سوپاس بو خوی به‌خشنده له‌ سالی (۱۹۷۹) وه له‌ ته‌نجامی بی‌کردنه‌ودا گه‌یشته‌ومه ٲه‌ی بردن به‌م به‌لگه‌یه (ه‌ذا من فضل ری).

(۲) چی‌ره‌گرتوو: مکور، سوور.

(الحركة) له سه‌ره‌تای بوونی مادده‌وه نه‌بووبی و، دوایی تییدا په‌یدا بووبی، سه‌لماندنی په‌یدا بوونی جوولان و هه‌ربوو نه‌بوونی، به‌هیچ شیوه‌یه‌ک نایته هۆی سه‌لماندنی (هه‌ربوو) نه‌بوونی مادده‌وه دروستبوونی!!

له وه‌لامی ئەو قسه‌ی بێ بنچینه‌یه‌شدا ده‌لێن:

هه‌رچه‌نده‌ ئەم قسه‌یه‌ - که ده‌لێت جوولان شتیکی زاتی مادده‌ نیه‌و، دوایی تییدا په‌یدا بووه‌ - هه‌تا ئیستا هیچ که‌سیک^(۱) له‌ رابه‌رانی بێ‌پروایی نه‌یکردوه‌، سه‌ره‌رپای ئەوه‌ش زانیاریش و درۆی ده‌خاته‌وه‌و دانووی له‌ گه‌لی ناکولن،^(۲) به‌لام ئیمه‌ هه‌ر به‌وه‌نده‌ واز له‌و قسه‌یه‌ ناهێنین و له‌خالی دووه‌مدا ده‌گه‌رێینه‌وه‌ سه‌ری، به‌لام به‌رله‌وه‌ی بچینه‌ سه‌ر خالی دووه‌م، تیبینیه‌یه‌ک هه‌یه‌ ناگونجی لێی بێ‌گا بێن:

(۱) به‌لێ له‌ راستیدا ئەو قسه‌یه‌ پ‌دین سپی و رابه‌رانی بیری بێ‌پروایی و درۆ ده‌خاته‌وه‌، که‌واته‌ ئەو قسه‌یه‌ ته‌گه‌ر درۆ بێ ئەوه‌ درۆیه‌و، ته‌گه‌ر گریمان راستیش بێ، ئەوه‌ ده‌بێته‌ هۆی هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی ره‌گ و ریشه‌ی بیری بێ‌پروایی، چونکه‌ قسه‌ی ئەو پێشه‌واو ریش سپانه‌ و درۆ ده‌خاته‌وه‌ که‌ بناغه‌دا پ‌ژێری بیری بێ‌پروایی، بۆ وێنه‌: به‌ پێی ئەو قسه‌یه‌ (ته‌نگلێز) له‌و قسه‌یه‌یدا درۆ ده‌کات که‌ ده‌لێت: (جوولان شیوه‌ی بوونی مادده‌یه‌، جا له‌ به‌رته‌وه‌ قه‌ت مادده‌ به‌بێ جوولان نه‌بووه‌ و ناگونجی که‌ جوولان پێش مادده‌ هه‌بووبی... جا بۆیه‌ ناگونجی مادده‌ به‌بێ جوولان به‌بیردا به‌یترئ، هه‌روه‌ک چۆن ناگونجی جوولان به‌بێ مادده‌ به‌بیردا به‌یترئ). (ضد دوهرنج) إنجلز، ل ۹۲، له‌ (أصول الفلسفة الماركسية)، ب ۱، ل ۸۰، وەرگیراوه‌. دیسان به‌ پێی ئەو قسه‌یه‌ ده‌بی (لینین) درۆ بکات که‌ ده‌لێت: (له‌ دنیا دا بێ‌جگه‌ له‌ مادده‌ی جوولاو هه‌یچی دیکه‌ نیه‌ و، مادده‌ی جوولاویش له‌ کات و شوێندا نه‌بی ناتوانی بجوولی) (عرض موجز للمادة الديالکتیکیة)، ل ۴۴-۴۵.

دیسان ده‌بی (ستالین)یش به‌هه‌له‌دا چووبی که‌ گوتویه‌تی: ((مارکسیزم له‌ سه‌ر ئەو په‌یڕه‌وه‌ ده‌روات که‌ ده‌لێ: دنیا سروشتیکی مادده‌ی هه‌یه‌ و، رووداوه‌ جو‌راو جو‌ره‌کانی جیهان چه‌ند دیاردیه‌کی جیا جیا بۆ مادده‌ی جوولاو))!! (المادیة الديالکتیکیة والمادیة التاریخیة)، ل ۱۷، ستالین، له‌ (فلسفتنا)، ل ۲۰۷ وەرگیراوه‌.

(۲) بۆ وێنه‌ سه‌یری (مبادئ الكونيات)، ل ۲۱، ج ۳، ۱۹۷۹ بکه‌، و سه‌یری (الطاقة الإنسانية) أحمد حسین ج ۲، ل ۱۱۶ بکه‌.

ئەو حوکمە ی که له ئەنجامی توێژینه وەمانه وە دربارە ی گەردیله به گشتی و گەردیله ی هایدرو جین به تایبەتی وە دەست هات و، به سەر هەموو توخمەکانی ماددەماندا دا، وەک پشتریش گوتمان، ئەو حوکمە هەر جوړو شیوێه کی دیکەش له بوونی ماددە دەگریته وە که له پش دروستبوونی توخمەکاندا هەبووی، چونکه تو مادام دانت به وەدا هینا که بوونی ماددە بهی جوولان مەحاله، ئەوکاتە ماددە کەیفی خۆیەتی له چ شیوێه کدا خۆی دەنوینی؛ له شیوێ (چەند تەنۆلکە یه کی ئەلیکترۆنی و پۆزیترونی و نیوترونی و فوتۆنی... کەم تەمەن)^(۱) دا خۆی دەنوینی؛ یان له شیوێ (بلیسه (شهاب) یکی یه کجار گەرمی وادا که وەک مەنجه لکی پر له وزو بارگە بوو)^(۲)، یان له شیوێ (گازیکی ئەوپەری گەرمی پیکهاتوو له چەند تەنۆلکە و فوتۆنیکی خاوەن وزه یه کی یه کجار بهرز)^(۳) دا، یان له هەر شیوێه کی دیکەدا، ئەو ههچ لهو حوکمە ناگۆرێ که ئیمە له بهر تیشکی عەقل و زانیاریدا دەستگیرمان کرد؛ چونکه مادام ماددە ئەو جوولانه ی تیدا بووی، وەک روونمان کردو و سەلمانمان، حەتەن ئەو جوولانه بی سەرەتا نیه^(۴) و، سەرەتا و دەستپیکردنی هەر ههیه، ئنجامادام جوولانیش سەرەتای دەستپیکردنی هەبی، ماددەش که له جوولان جیا نایته وەو بهی وی نابێ، پیوسته و بهر ئەو حوکمە بکهوێ که به سەر جوولاندا دراو، دهی ئەویش - واتە ماددەش - سەرەتا و دەستپیکردنی هەبیو، هەربو و نهیو پهیدا بووی، ئنجا به حوکمی یاسای هۆکاری، هەرشتیک خاوەنی بوونیکی زاتی نهی، واتە هەربو و نهیو پهیدا بووی، پیوستی به به دیهینه رو پهیدا کەر ههیه، په کی له سەری کهوتو، که واتە ماددە به خۆی و بهو جوولانه وە که تیدا ههیه، پهیدا کراو و دروست کراو و خاوی به دیهینه ری بالادەستی زانا، به حوکمی ویستی

(۱) بروانه کتیی (نظرتنا المعاصرة إلى الکون). د. طالب ناجي الخفاجي، ۲۱، ۲۲ ج ۱، ۱۹۸۱.

(۲) بروانه (أساسيات الفيزياء) ص ۸۵۵.

(۳) هەمان سەرچاو و لاپەرە.

(۴) لە راستیدا هەرکام له جوولە ی بیسەرەتا و زنجیرە ی بیسەرەتا، دوو شتی مەحالن که عەقلی ساغ پەزیران دەکات و له و هەم و خەیاڵدا نهی بوون (وجود) یان نیه.

(إرادة)ی ئازادی و به‌هۆی توانای بێسنووری و، به‌پێی زانیاری ته‌واوی، دروستی کردووه‌و رێکی خستووه‌و، ئەم بوونه‌وه‌ره مه‌زن و سه‌رسوور هینه‌ره‌ی ئی هه‌لخستوه‌.

دووهم: ماده‌ه‌ خۆی خۆی ناگۆڕی!

چواره‌مین چله‌پووشی ده‌ستی یان له‌سه‌ر دوو ره‌گی زۆر لاواز راوه‌ستابوو، یه‌کیان هه‌ربوویتی ماده‌ه‌، دووهم ته‌وه‌یه‌ که ماده‌ه‌ بۆ خۆی خۆی ده‌گۆڕیو گۆڕان به‌سه‌ر خۆیدا دینیو به‌هۆی ئەو جوولانه‌وه‌ که هه‌یه‌تی، جا ئیمه‌ سوپاس بۆ خوا له‌خالی یه‌که‌مه‌دا به‌تیشکی عه‌قل و زانیاری ره‌گی یه‌که‌مه‌مان سووتاند، جا هه‌رچه‌نده‌ سووتینرانی ره‌گی یه‌که‌م، به‌شیوه‌یه‌کی ناراسته‌وخۆ بوو به‌هۆی سووتینرانی ره‌گی دووهمیش، چونکه‌ ئیمه‌ که سه‌لماندمان جوولانی ماده‌ه‌ هه‌ربوو نه‌و په‌یدا بوویه‌، مانای وایه‌ درۆیه‌ که (ماده‌ه‌ بۆخۆی خۆی ده‌گۆڕی)؛ چونکه‌ به‌هۆی جوولانه‌وه‌ خۆی ده‌گۆڕی، جا مادام جوولانی‌ش شتیکی زاتیی^(۱) ماده‌ه‌ نه‌یو، دروستکراو بی، مانای وایه‌ قسه‌ی گۆڕین هه‌له‌شایه‌وه‌؛ چونکه‌ که گوتمان: ترومبیل به‌هۆی تایه‌کانیه‌وه‌ ده‌روات، به‌لام فلان ترومبیل تایه‌کانی پێوه‌ نه‌مان، مانای وایه‌ سیفه‌تی (رو‌یشتن)مان له‌و ترومبیله‌ ناوبراوه‌ دارنیوه‌ سیفه‌تی (راوه‌ستان) مان به‌سه‌ردا بریوه‌، ئەوه‌ له‌لایه‌که‌وه‌، له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه‌ ئیمه‌ له‌خالی یه‌که‌مه‌دا زیاده‌وه‌ی په‌یدا بوویتی جوولانمان ئیسپات کرد، ئەوه‌شمان ئیسپات کرد که خودی ماده‌ه‌ش دروستکراو په‌یدا بوویه‌، جا بێگومان مادام خودی ماده‌ه‌ دروستکراو بی ناچارین بڵین: هه‌رگۆڕانکارییه‌ کیش که به‌سه‌ریدا هاته‌وه‌ دی، هه‌ر دروستکراوه‌، هه‌رچه‌نده‌ ده‌ستی هیچ که‌سیکیش نه‌بینین که ئەو گۆڕانه‌ی به‌سه‌ردا دینی، چونکه‌ مادام دانمان به‌وه‌دا هینا که ماده‌ه‌ دروستکراو (مخلوق)ه‌، ده‌بی دانیش به‌وه‌دا بینین که هه‌موو خه‌سله‌ت و

(۱) واته‌ مادام ماده‌ه‌ بۆخۆی جوولانی له‌خۆیدا نه‌هینایه‌تی دی و، تیدا هینایه‌تی دی و، نه‌جوولاییو جوولینرایو نه‌سووراییو سوورینرایه‌وه‌، که‌واته‌ ئەم قسه‌یه‌ له‌گه‌ل ئەوه‌ی پێشتر گوتراوه‌ که ماده‌ه‌ جووله‌ له‌یه‌ک جیا، تیک ناگیرو به‌دوو ئیعتیباری جیاواز، گوتراون.

تایبه‌تییه‌کانیشی هه‌ر دروستکراون، ئاخ‌ر که گوتمان خودی مادده‌ دروستکراوه‌، دیار! خه‌سه‌له‌ته‌ پێکه‌ینه‌ره‌کانی ئه‌و (خود)ه‌ش وه‌به‌ر ئه‌و حوکمه‌ که‌وتوون.

به‌لێ جا هه‌رچه‌نده‌ له‌خالێ یه‌که‌مدا - که‌ بۆ سووتاندنی ره‌گی یه‌که‌م (هه‌ربوویی مادده‌) ته‌رخانکراوه‌- ره‌گی دووه‌میش سووتینرا، به‌لام هه‌ر به‌وه‌نده‌ وازی لێ ناهێنین و، له‌م خاله‌شدا به‌لگه‌یه‌کی زۆر به‌هێز دیتینه‌وه‌ له‌سه‌ر پووج کردنه‌وه‌ی ئه‌و قسه‌یه‌ی^(۱) که‌ ره‌گی دووه‌می چله‌پووشی چواره‌می لێدروست بووه‌ له‌هه‌مان کاتدا ده‌شیته‌ هۆی زیاتر ریسواکردن و وه‌درو خسته‌نه‌وه‌ی بیردۆزی هه‌ربوویی مادده‌، که‌ یه‌که‌مین ره‌گی چله‌پووشی چواره‌می ده‌ستی یان بوو، که‌واته‌ ئه‌و به‌لگه‌یه‌ی ئیستا ده‌بخه‌ینه‌ روو، وه‌ک به‌لگه‌ی پێشوو چه‌کیکی دووسه‌ر (سلاح ذو حذین)ه‌و به‌ردیکه‌ دوو نشانان ده‌پێکی.

ده‌لێین: ئه‌گه‌ر راسته‌ جوولان سیفه‌تیکی بنچینه‌یی و زاتی مادده‌یه‌و مادده‌ به‌هۆی ئه‌و جوولانه‌ زاتییه‌وه‌ ده‌گۆڕیو په‌رده‌هسته‌تییو به‌ره‌و ته‌واووون (تکامل) ده‌چێو، مادده‌ش هه‌ربوویه‌و دروست نه‌بووه‌، چۆن وه‌لامی ئه‌و پرسیاره‌ ده‌ده‌نه‌وه‌؟!

وه‌ک له‌ده‌می پووجاندنه‌وه‌ی بیردۆزی هه‌ربوویی بوونه‌وه‌ردا گوتمان: زانایان تیکرا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ن که‌ پێش^(۲) یازده‌ (۱۱) تریلیۆن ساڵ به‌ر له‌ ئیستا ئه‌م بوونه‌وه‌ره‌ نه‌بووه‌، جا باشه‌ ئه‌گه‌ر راسته‌ مادده‌و ئه‌و هۆکار (وسيلة) هی که‌ به‌کاری دێنێ بۆ گۆڕان و په‌رستاندن و گه‌شه‌کردن که‌ جوولانه‌، دروست نه‌کراون و هه‌ره‌به‌ووون، بۆچی پێکهاتنی بوونه‌وه‌رو سه‌ره‌له‌دانی هینده‌ی پێوه‌خراو وه‌دره‌نگا که‌وت؟!!

به‌ واتایه‌کی دی؛ بۆچی مادده‌ی جوولاو (الماده المتحركة) له‌کاتیکی

(۱) ئه‌و قسه‌یه‌ی که‌ ده‌لێت: مادده‌ بۆ خۆی گۆڕان به‌سه‌ر خۆیدا دێنێ.

(۲) هه‌ندیکیان به‌س چوار تریلیۆن ساڵ و (۴,۵) نیویان داناوه‌، به‌لام ئیمه‌ لای زۆرییمان هه‌لبژارد.

بێ سه‌ره‌تاوه‌ به‌دریژایی ته‌مه‌نی هه‌ربووی، وزه‌و تینی گۆرپانکاری و به‌ره‌وپیش چوون و په‌ره‌ستاندنی خۆی نه‌ده‌خسته‌ کارو، وه‌گه‌ر نه‌ده‌که‌وت و، راده‌هه‌ستا هه‌تا (۱۵) تریلیۆن ساڵ پێش ئیستا-که‌ له‌ ئاقار هه‌ربوویتیدا چاو‌ترووکانیکه‌- ئنجا به‌ کاوه‌خۆ خه‌ریکی دروستکردنی بوونه‌وه‌ر ده‌بوو؟!!

هه‌لبه‌ته‌ ماده‌ (عه‌قل) و (ویست)یشی نه‌ه‌ تاکو بگوتری: ئاخ‌ر ماده‌ وای به‌ چاک زانی، یان له‌و ده‌مه‌دا ویستی وابوو و پێشتر نه‌یده‌ویست ته‌و کار بکات.

بو‌ روونکردنه‌وه‌ی نیوه‌رۆکی ته‌م پرسیا‌هه‌ پشت شکینه‌ بێ وه‌لامه‌، وینه‌یه‌ک دینینه‌وه‌:

ئیمه‌ که‌ گوتمان تیشکدانه‌وه‌ (الإشعاع) سیفه‌تیکی زاتی خۆره‌، مانای وایه‌ له‌ هه‌ر بارودۆخێکدا بوونی خۆر ئیسپات بێ، پێویسته‌ سیفه‌تی تیشکدانه‌وه‌شی بێته‌ دی، واته‌ ته‌گه‌ر بلیین پینچ ملیار ساڵ پێش ئیستا خۆر هه‌بووه‌، ناچارین هه‌بوونی تیشکدانه‌وه‌ش ئیسپات بکه‌ین، به‌لام ئیمه‌ له‌لایه‌که‌وه‌ بلیین تیشکدانه‌وه‌ سیفه‌تیکی زاتی خۆره‌، له‌ولاشه‌وه‌ بلیین نه‌خیر (۵) ملیار ساڵ پێش ئیستا تیشکی نه‌داوه‌ته‌وه‌، مانای وایه‌ قسه‌ی پێشوومان وه‌درۆ خستۆته‌وه‌و راست نه‌ه‌ که‌ تیشکدانه‌وه‌ سیفه‌تیکی زاتی خۆر بێ، ده‌جا مه‌سه‌له‌ی هه‌ربووبوونی ماده‌و زاتی بوونی جوولان و گۆران و په‌ره‌ستاندنی له‌ ماده‌دا به‌هه‌مان شیوه‌؛ مادام بلیین ماده‌ هه‌ربوویه‌و سیفه‌تی جوولان و گۆران و په‌ره‌ستاندنی له‌ ماده‌دا هه‌ربوویه‌، ده‌بێ ئیسپاتی بکه‌ین که‌ ماده‌ له‌ ته‌زله‌وه‌ په‌ریژی هه‌یه‌و شتی دروست کردوه‌^(۱)، بێگومان ته‌مه‌ش مه‌حاله‌، چونکه‌ واقعیی ماده‌و بوونه‌وه‌ر به‌پێچه‌وانه‌ی ته‌وه‌دن و، مۆری تازه‌یی و دروستبوونیان له‌سه‌ره‌.

(۱) دیاره‌ ته‌م پرسیا‌هه‌ ناگونجی ئاراسته‌ی بیري خواناسیی بکری، چونکه‌ خوا تبارک و تعالی خاوه‌نی هه‌موو ناووسیفه‌تیکی به‌رزو ته‌واوه‌، که‌ یه‌کیکیان حیکمه‌ت و یه‌کی دیکه‌یان ئیراده‌ی بێسنووره‌.

ئنجای یېږوایان بهیچ شتیک له‌چنگ هم پرسیاره بئ وډلامه
قوتار نابن، مه‌گهر به‌وه که بلین: تاخر جوولان که دینه‌موی گوران و
پهره‌ستاندنه، له ته‌زله‌وه له ماده‌ده‌دا نه‌بووه دوایی تییدا په‌یدا بووه!

به‌لام هم قسه‌یه‌ش دادیان نادات، چونکه سهره‌رای ته‌وی که پیشتر
گوتمان هم زانیاریی و هم بناغه‌پژانی بیری یېږوایی، له‌وباره‌وه رایان
به‌راوه‌ژوویه، به‌لئ سهره‌رای ته‌و! هم قسه‌یه له‌گهل پرسیاریکی دیکه‌ی
بیوه‌لامیشدا روبه‌روو ده‌یت، ته‌ویش ته‌میه: مادام سیفه‌تی جوولان شتیک
زاتی مادده‌ نیه‌و له‌دواییدا تییدا په‌یدا بووه، حتمه‌ن ده‌ی له‌سهرچاودیه‌کی
دیکه‌ی جگه له‌خویه‌وه- بوی هاتبی، چونکه که گوترا: جوولان هوکارو
دینه‌موی کارکردن و گوران و گه‌شه‌کردنی ماده‌دیه، مانای وایه له‌کاتیکدا
که ماده‌د خالی بووه له جوولان، بی‌ه‌شیش بووه له هم‌وو جوړه گوران
و پهره‌ستاندن و به‌روپیش چوونیک، جا بی‌گومان په‌یدابوونی (جوولان)یش،
نه‌ک هر گوران و به‌روپیش‌چوونه له‌ماده‌ده‌دا، به‌لکو بنچینه‌و چاوگی
گوران و پهره‌ستاندنه، که‌واته چوون ده‌توانین بلین: له‌کاتیکدا (ماده‌د)
به‌هیچ جوړیک ئاماده‌یی (استعداد)ی گوران و پهره‌ستاندن و به‌روپیش
چوونی تییدا نه‌بووه - به‌هوی نه‌بوونی جوولانه‌وه-، توانیویه‌تی خوی بگورپو
جوولان له‌خویدا بی‌نیتته دی؟!!

تایا ته‌مه وه‌ک ته‌وه نیه بلئی: بابایه‌کی کویر، بوخوی چاوی
بوخوی هی‌ناونه دی، یان مروفتیکی شه‌پله‌لیدراو (مشلول) بوخوی له‌شیک
ماسولکه‌دارو توندوتول و پته‌وی بوخوی په‌یدا کردوه پنی راده‌کات؟!
که‌واته:

له ته‌نجامی هم کورته توژینه‌وه‌یه‌دا بزمان دهرکه‌وت و سه‌لمینرا، که

درۆیه مادده هه‌ربوو نیه‌و، بۆخۆشی گۆران به‌سه‌ر خۆیدا ناهێنێ، هه‌رچه‌نده به‌روالته‌ت واش یته به‌رچاو، به‌لکه‌و مادده په‌یداوو و دروستکراوه‌و، ئه‌و گۆران و په‌ره‌ستاندن و گه‌شه‌کردنه‌ی تیشیدا ده‌بینرێ، به‌ره‌مه‌می خودی مادده نیه‌و، به‌هۆی هه‌بوونی ئه‌م جموجوول و جوولانه‌وه‌ دێته‌ دی، که له‌ ده‌ره‌وی مادده‌وه به‌سه‌ریدا سه‌پینراوه‌، به‌لگه‌ش له‌سه‌ره‌وه‌ی که جوولانی نیو مادده‌، شتیکی زاتی خۆی نیه‌و، له‌ده‌ره‌وه به‌سه‌ریدا سه‌پینراوه‌، ئه‌وه‌یه که جوولان ناگونجی سه‌ره‌تاو ده‌ستپیکردنی نه‌بی، بیگومان هه‌ر شتیکی سه‌ره‌تاو ده‌ستپیکردنی هه‌بی، دیاره دروستکراو به‌دییه‌نراوه‌.

وه‌ک پشتریش گوتمان: ئیمه‌ لی‌رده‌ا به‌کورتی ده‌رباره‌ی پوچه‌اندنه‌وه‌ی هه‌ربوویته‌ی مادده‌ دواوین، به‌لام لی‌رده‌ا ده‌مه‌وی به‌لگه‌یه‌کی دیکه له‌سه‌ر په‌یداوونی جوولان، که دینه‌مۆی گۆران و په‌ره‌ستاندن مادده‌یه‌، به‌کورتی به‌خه‌مه‌ روو:

ئیمه‌ ده‌بینین ئه‌و جوولانه‌ی که له‌ مادده‌دا هه‌یه‌، به‌پێی چه‌ندان یاسای وردی زانیاریانه به‌رپۆه ده‌چی، جا بیگومان ئه‌و یاسایانه له‌ زانیاریه‌وه هه‌لده‌هینجری، مادده‌ش به‌س بارگه‌ی ساردو گه‌رمه‌و ژیری و زانیاری نیه‌، که‌واته‌: سه‌رچاوه‌یه‌کی دیکه جگه له‌ مادده پێوسته هه‌بی، بۆ ته‌فسیرکردنی چۆنیه‌تی په‌یداوونی ئه‌و جوولانه‌ی، که به‌پێی ئه‌و یاسا وردو زانیاریانه‌وه به‌رپۆه ده‌چی.

ئنجا مادام سه‌لمینرا که مادده هه‌ربوو نیه‌و، بۆخۆشی خۆی پێ ناگۆرێ، که‌واته ئه‌م چله‌پووشه‌ی چواره‌میش وه‌ک سی هه‌وله‌که‌ی پێشووی نه‌یتوانی (دروست بوونی بوونه‌وه‌ر) له‌ده‌ست حوکی حه‌تمی (به‌لگه‌ی یاسای هۆکاری) قوتار بکات و، به‌ حوکی ئه‌و به‌لگه‌یه‌ که له‌سه‌ر پته‌وترین بێچینه‌ی به‌لگه‌نه‌ویستی ژیری - که یاسای هۆکارییه‌ - رووناوه‌، ناچارین بڵین:

(ئەم گەردوونه یاسادارو پر ورده کارییه، به دیهینەرو ریکخه ریککی ئەوپه پری زاناو تواناو کاربه جێو میهره بانای هیه، ئەو به دیهینەرهش خوای په روهره دگاره).

دوا پرسیار

دوای ئەوێ بیروایان هیچیان پێ نه ماو، دهستیان له هه موو پچکان برأ، وهک ئەو شه نه که ره ناشییهی که له سووری تی ددوړپینو دیهوێ له لای تی هه لبهینته وه، په نایان برده بهر پرسیاریک که له هه موو قسه کانی پشووین پتر نه زانی و نه فامیی لی ده فامیته وه، پرسیاره کهش ئەمهیه:

(مادام یاسای هۆکاریی راست بێ و، هه موو شتیک به دیهینەریکی هه بێ، ده بێ خواش به دیهینەریکی هه بێ)، که واته پیمان بلین: ئایا کی خوای دروست کردوه!!

تیمهش له وهلامی ئەم پرسیاره دا ده لێن:

۱) یهک تاقه (وشه) بۆته هۆی به هه له داچوونی یان ده باره ی چه سپاندنی حوکمی یاسای هۆکاریی به سه ر خوای مه زندا، تهویش تهو دیه که وشه ی (هه موو پهیدا بوو ییک) یان گوړپوه به وشه ی (هه موو شتیک) چونکه یاساکه ده لێ: هه موو پهیدا بوو ییک پهیدا که ریککی هیه، نهک هه موو شتیک پهیدا که ریککی هیه، هه لبه ته ئەم دوو رسته یهش زۆر لیک جودان، چونکه به پێی رسته ی یه که م- که دهقی راسته قینه ی یاسای هۆکارییه- ته نیا ئەو شتانه پێویستی یان به پهیدا که ر هیه، که پهیدا که راو دروست که راو، به لام شتیک که پهیدا که راو نه بێ و خاوه نی بوونیککی زاتی و ته واو و بیه رته بێ، هه وحیی پهیدا که ر نیه، ئەمما به پێی رسته ی دوو دم- که رسته یه که نیوهر و کیککی هه له ی هیه- هه موو شتیک پهیدا بوو یی یان هه ربوو بوو یی، پێویستی به پهیدا که ر هیه.

که واته دتوانین بلیین: له راستیدا ئەو دی بۆته هۆی به ههله داچوونی
بیبروایان له بابته به لگه ی هۆکارییه وه، بریتییه له حالێ نه بوون یان
خۆ گێلکردنیان له ئاقریدا، جا بیگومان هه ره له لۆیستیکیش به هۆی حالێ
نه بوون یان خۆ گێل کردنه وه بیته دی شتیکی پوچه، چونکه ئەو بنچینه یه ی
که له سه ره ی بهنده شتیکی خه یالییه.

(۲) ئنجا ته گه ره بیته و ته م قسه یه راست بی - هه موو شتیکی هه وجیی
پهیدا که ریکی بی -، ده بی ئەو پهیدا که ره ی که خواشی هه ناو ته ده ی
پهیدا که ریکی هه بیو ته ویش دیسان پهیدا که ریکی هه بیو هه ره ها بی کو تای،
هه له به ته له ته نجامی ته وه شدا زنجیره یه کی نه براره (التسلسل اللانهای) دپته
دی، که یه کی که له و چه مکه نه ی عه قل به (مه حال) یان ده زانی.

(۳) ئەو هه مووی له لایه که وه: له لایه کی دیکه شه وه ته م قسه یه له ته نجامی
ته وه هه هاتو ته دی که بیبروایان، بوونی خویان له گه ل بوونی پهیدا بووه کان
(قیاس) کردوه، به لام ته وه شتیکی ناماقوول و نه گونجا وه به ده ردی زانایانی
ژیریژی (منطق) ده لێن: (قیاس مع الفارق)، چونکه ئیمه کاتیکی
دتوانین یاسای (قیاس) له نیوان دوو شتا به کارینین و، یه ک حوکیان
به سه ردا به دین که رووی لیکچوون (وجه الشبه) یان له نیواندا هه بی، به لام
ناشکرایه که بوونی خواو بوونی دروستکرا وه کانی له هه یچ رووی که وه ویک
ناچن:

ا/ بوونی خوا بوونیکی زاتییه، واته له هه یچ سه ره چاوه یه که وه بو ی نه هاتوه،
به لام بوونی دروستکرا وه کان، وه ده سه ته یئرا و (کسبی) وه هه لقاو لای ده ره وه ی
زاتی خویانه.

ب/ بوونی خوا بوونیکی ته وا و (کامل) و بیسنوور (لامحدود)، به لام بوونی
وه ده یه یئرا وه کان ناته وا و (ناقص) و سنوردار (محدود) ده.

ج/ بوونی خوا نه‌سهره‌تای هه‌یه نه‌کو‌تایی، به‌لام بوونی دروست‌کراوه‌کان
سه‌ره‌تای هه‌یه‌و، به‌بی پشته‌ستن به‌خواش ناتوانی بمی‌تته‌وه.

٤) دیسان ده‌لێن: ته‌گه‌ر راست بی هه‌موو شتی‌ک هه‌وجیی به‌دیهنه‌ر بی،
ده‌بی ته‌و ماده‌یه‌ش که یان به‌خوای خوایانی ده‌زانن، به‌پیی ته‌م قسه‌یه،
په‌یدا‌که‌رو به‌دیهنه‌ریکی هه‌بی، هه‌لبه‌ته ته‌وان ناچارن حاشا له‌وه بکه‌ن
که ماده‌ به‌دیهنه‌ریکی هه‌بی و ده‌لێن: ماده‌ چونکه هه‌ربوویه و بی‌سنووره،
پیوستیی به به‌دیهنه‌ر ناکات، هه‌لبه‌ته ته‌مه سه‌لمانده‌مان که ماده‌
په‌یدا‌بوویه و هه‌وجیی به‌دیهنه‌ره، به‌لام ته‌مه‌ش هه‌مان قسه که بی‌پروایان
ده‌باره‌ی ماده‌ کردیان ده‌باره‌ی خوا، دووباره ده‌که‌ینه‌وه^(١)، جا هه‌روه‌ک
چون ته‌مه قسه‌ی وانمان به‌درۆ خسته‌وه و سه‌لمانده‌مان که ماده‌ هه‌ربو
نیه و دروست‌کراوه، ته‌وانیش ده‌توانن ته‌مه به به‌هه‌له‌دا‌چوو بزائن و بی‌سه‌لمی‌ن
که نا‌گونجی خوا هه‌ربوو و په‌یدانه‌کراو بی، به‌لام هه‌تا ماست ره‌ش نه‌ییو
کونه‌ده‌زی به‌ده‌ربه‌ند نه‌بی، مه‌خسوودیان حاصل نابی!

٥) له‌کو‌تاییدا ده‌لێن: بو ته‌وه‌ی دوو‌چاری زنجیره‌ی بی‌پرا‌نه‌وه نه‌بین، هه‌تمه‌ن
ده‌بی دان بینین به هه‌بوونی شتی‌کی هه‌ربوو (أزلي‌دا)، واته ته‌مه و بی‌پروایان
له‌سه‌ر ته‌وه ری‌که‌که‌وتووین، که ده‌بی شتی‌کی هه‌ربوو هه‌بی، چاوگ و
بن‌چینه‌ی هه‌موو شتی‌ک ییو، خاوه‌نی بوونی‌کی ته‌واوو بی‌سنوور و سه‌ربه‌خۆ بی،
جا ته‌مه ده‌لێن ته‌و شته‌ خوای په‌روه‌رد‌گاره‌و، بی‌پروایانیش ده‌لێن: ماده‌یه،
ئنجاله‌به‌ر ته‌وه‌ی سه‌لمی‌نرا که نا‌گونجی ماده‌ هه‌ربووییو، سه‌رچاوه‌ی ته‌و
گه‌شه‌کردن و به‌ره‌وپیش‌چوون و گو‌پران و په‌ره‌ستانده‌ن بی که به‌سه‌ریدا
هاته‌وه‌ی دی، که‌واته‌ دیاره ته‌و شته هه‌ربووه‌ی که خاوه‌نی بوونی‌کی زاتی‌ی و
ته‌واوو بی سنوور و سه‌ربه‌خۆیه‌و، سه‌رچاوه‌ی بوونه‌و مشور‌خۆرو په‌روه‌رد‌گاری
بوونه‌وه‌ری پان و به‌رینه‌و، هه‌وجیی هی‌چ شتی‌ک نیه‌و، هه‌موو شتی‌ک
هه‌وجیی ویه‌و خاوه‌نی هه‌موو سی‌فه‌تی‌کی په‌سند و چاکه‌و، له هه‌موو

(١) واته ته‌مه به شتی‌ک دیان‌گرین که بو‌خوایان بروایان پی‌یه‌تی.

سیفەتیکی خراپ و ناپەسند دوورە، بریتییە لەخوای بەدیھێنەر و پەروردگار
(سبحانە و تعالی).

ئەنجام

خوێنەری بەرێز!

ئێستا کە کۆتایی بەتۆژینە وەمان دیتین دەربارەوی یە کەمەمین یاسای
عەقڵیی، کە مەرۆف ناچار دەکات برۆ بەخوایین، بە ئەنجامی ئەم
تۆژینە وەیه لەچەند دێرێکدا بە کورتیی بەخەینە بەرچاو:

یاسای ھۆکاری یە کەمەمین یاسای عەقڵ، کە مەرۆف ناچار دەکات برۆ
بەخوایین، چونکە یاسایەکی بەلگەنەویست و بنچینەیەکی سەلمێنراوە لە
عەقڵی ئینساندا، مەرۆف بەھۆی دانھێنان بەم یاسایەدا نەبوایە، نەیدەتوانی
پەڕ بەھێچ راستییە ک بەرێو ھێچ یاسایەکی زانیاری و دەست یین،
ئەم یاسایە لە گەل ئەوەشدا کە بنچینەیەکی بەلگەنەویست و سەلمێنراوە،
گەورەترین زانا ناتوانی نکوویی لییکات، ھێندەش ساکارو ئاسانە، سادەترین
ئینسان دەتوانی تی بگات و، بۆ ئیسپاتی بوونی خوای پەروردگار بە کاری
یین، شوانیکی نەخوێندەواری حوشر لەوێرین، بەھۆی ئەم یاسایە و دەتوانی
لەو قشیلە کە حوشرە کە دەیکاو، لەو شوێنێی کە بۆخۆی پەیدای
دەکا، پتەوترین بەلگە ئیسپاتی بوونی خوا دروست بکات^(۱).

ئەجا ھەموو ئەو برۆیانوانە کە بیروایان پەنایان دەبردنە بەرێ
بۆ رەتکردنەوێ ئەو بەلگە پتەوێ کە لەسەر بنچینەی یاسای ناوبراو

(۱) ییگومان خوای بەخشنەو خاوەن بەزەبیش ھەر وای لێ چاوەڕوان دەکری، کە بۆ پەڕ
پێران و ناسرانی خوێ، گشتیتیرین و راستترین رێ دیاری بکات.

داده‌ٲیژری، وه‌ک ٲینکاری ګردنی راستیی یاسایه‌که، یان به‌هه‌ربوو له‌قه‌له‌مدانی ماده‌وو جوولانه‌که‌ی، یان به‌بی سهرتا حسیب ګردنی بوونه‌ودر، ٲه‌مانه هه‌موویان له‌ ٲاٲیګه‌ی ٲویژینه‌ودی ژیریانه‌و زانیاریانه‌دا، وه‌ک بلقی سهرٲاوی ٲووجه‌وه‌و له‌ کوودی جه‌رباندندا، بوونه دوو‌که‌ل و هه‌لم و به‌هه‌واداچوون و ٲوو‌ګانه‌وه‌.

ٲیسٲاش که ٲوون بووه‌و سه‌لمیٲرا: یاسای هو‌کاری ٲه‌ند زه‌مینیه‌کی ٲته‌وو ٲه‌قه بو‌ دارٲشتنی به‌هٲترین به‌لګه‌ی سه‌لماندنی بوونی خوا، مانای وایه راستیی ٲهو قسه‌یه‌مان سه‌لماندوه که ده‌یګوت: (عه‌قل دووه‌مین ٲالنه‌ری مروقه به‌ره‌و خواناسیی)، جا ییګومان وه‌ک له‌ کوٲایی (ٲیخوشګردن) ی ٲه‌م به‌شی یه‌که‌مه‌دا ګوتمان؛ ٲی‌مه‌ ٲ که ٲالنه‌ری یه‌که‌می خواناسیی و، ٲ که ٲالنه‌ری دووه‌می خواناسیی ده‌ٲوژینه‌وه‌، له‌ ٲه‌سلدا مه‌به‌ستمان ٲه‌وه‌ نیه‌ که له‌و رییه‌وه‌ بوونی ٲه‌رودرد ګار ٲیسٲات بکه‌ین، هه‌رٲه‌نده به‌هٲترین به‌لګه‌ی ٲیسٲاتی بوونی خواش به‌رٲته روو، به‌لکو مه‌به‌ستمان ٲه‌ویه‌ که له‌ هه‌مووان ٲوون بی؛ ٲروا به‌خوا بوون و خواناسیی هه‌سله‌ٲیکی نارده‌سن و بیبنه‌ٲه‌ که نیه‌و، یه‌کیکه‌ له‌ هه‌سله‌ٲه‌ ٲیکه‌ٲنه‌ره‌ بنٲینه‌ییه‌ ګانی سروشٲ و که‌سایه‌ٲیی ٲینسان و، سروشٲ (فطرة) ی ٲاک و ساغ داخوازی ده‌کات.

ٲنجا بوٲه‌ودی ٲه‌م مه‌سه‌له‌یه‌ زیاتر ٲوون و ٲاشکرا یٲٲ، به‌ ٲشتیوانیی خوا ده‌ٲینه‌ سهر باسی دووه‌مین یاسای عه‌قلیی که مروقه‌ ناچار ده‌کات ٲروا به‌خوا به‌ٲٲٲ، که بریٲیه‌ له‌ یاسای ری‌ک و ٲی‌کی (قانون النظام) که ده‌لی: ری‌ک و ٲی‌کی به‌بی ری‌کهر نابی (لا نظام بلا منظم).

دووهم: یاسای رېك و پيكيي (قانون النظام)

دوودمین یاسای ژیریی که مروّف ناچار دهکات برّوا به خوا بیّنی، بریتیه له: ریّک و پیکیی به بی ریّکخهر نابی (لا نظام بلا منظم):

به لئی ریک وپیکیی و یاسا له هه رشتیکدا بیئرئ، به لگه یه له سه ر
ئه وهی که یاسا دانه رو ریکه ریک بوته هوئی ریکهستن و دروست بوونی
ئه و شته.

هه‌لبه‌ته ئهم یاسایه‌ش وه‌ک یاسای یه‌که‌م، به‌یه‌کی‌ک له‌ یاساو بنچینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانی عه‌قل داد‌ه‌نری، به‌لکو له‌ راستیدا ئهم یاسایه‌ش هه‌ر خودی یاسای پێشویه، به‌لام به‌ ئیعتباری‌کی دیکه‌و له‌لایه‌ن (حیشه‌)‌یکی دیکه‌وه‌، چونکه‌ له‌ یاسای یه‌که‌مدا، به‌س ئه‌سل‌ی بوون (وجود) له‌به‌رچاو گیراوه‌، بۆیه‌ گوتراوه‌: هه‌ر په‌یدا‌بووی‌ک به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر بوونی به‌دی‌هێنه‌ری‌ک، به‌لام له‌م یاسایه‌دا چۆنیه‌تی (کیفیه‌)‌ی ئه‌و بوونه‌ له‌به‌رچاو گیراوه‌، بۆیه‌ گوتراوه‌: هه‌ر ری‌ک وپێکی‌یه‌ که‌ به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر بوونی ری‌کخه‌ری‌ک.

کهواته ئەم یاسایە ئەگەر بەشیۆیە ک لە یاسای یە کەم دابنری، ئەو
 ییگومان حوکمی وی هەیهو، وەک وی بە بنچینه کی بە لگەنەو یست
 و سەلمیتر و لەقە ئەم دەدری و، ئەگەر بە یاسایە کی جودا و سەربەخۆش
 دابنری، ئەو دەلیین: هەروەک چۆن بوونی شت دەیتە بە لگەو نیشانی
 بە دیهینەرە کی، چۆنە تیە کەشی بە لگەو نیشانی چۆنە تی ئەو بە دیهینەرە،
 ییگومان هیچ شتیکیش ناگونجی هەبی، بە بی چۆنە تیە کی تایبەتی،

واته بوون و چوٲیه تی (الوجود والکیفیه) قهت لیک جودا نابنه وده شتاقیان
بیشتاقیان نابن، جا مادام وایی دهبی له حوکمیشدا یه کسان بن.

ٲیستاش با بو روون بوونه ودهی مه به ست وٲنه یه ک بیٲینه وده:

هر (کتیب) ٲک بیگری، به لگه و نیشانه ی بوونی نووسه ریکه، چونکه
به ٲی یاسای هو کاریی: مه حاله کتیب به بی نووسه ره پهیدا بی، به لام
چوٲیه تی هو نووسه ودهی که کتیبه که ی نووسیوه، له بوونی رووتی
کتیبه که دا نابینری، به لگو بو زانینی چوٲیه تی (نووسه) ده که، هه و جیی
زانینی چوٲیه تی (کتیب) ده که ی، جا کاتیک زانیمان که کتیبه که له سه ر
شیوازیک زانیاریانه ی راست نووسراوه و بنچینه کانی ژیری تیډا ره چاو
کراون، له مه وده ده زانین که نووسه وده که ی خاوه نی عه قل و زانیاری بووه و
گیل و نه زان نه بووه، به لام ته گهر کتیبه که مان به ٲچچه وانه وده دی، ده زانین
که نووسه وده که شی به ٲچچه وانه وده بووه.

ٲنجا ٲمه که ده بین قهت عه قل ٲنسان دیاردهیه کی ٲک وٲک
و یاسادار، به شوٲنه وارو په ریژی بابایه کی که وده و نه زان له قه له م نادات
و، قه تیش دیاردهیه کی بیسه ره و به ره نارٲک، به په ریژی بابایه کی ژيرو زانا
دانانی، به لگو به ٲچچه وانه وده شتی ٲک وٲک و له بار به بابای ژيرو
تیگه یشتوو ره و ده بینو، شتی ناله بارو بییاساش، به بابای نه فام و نه زان، بو
وٲنه: مرو ف له کاتیکدا ٲنسانیکي به دیمه ن ساغ و کامل ژیر ده بینو،
ره فتاری نابه جیی لی ده بینو قسه ی ناماقوولی لی ده بیستی، سه ری سووړ
ده مینی، به لام دوا یی که بو ی ده رکوت هو ٲنسانه به روالت کامل
و ژیره، شیته و خاوه نی ژیری نیه، سه رسوړمانه که ی نامینی، هو ی ته م
دوو هه لوٲسته لیک جوٲیه ش ته وده یه، که له ٲیشدا ٲنسانه شیته که به ژيرو
فامیده دانراوه و، مرو فیش ره فتاری به جیو قسه ی ماقوول له ٲنسانی ژيرو
فامیده چاوه ری ده کات نه ک به ٲچچه وانه وده، ٲنجا کاتیک مرو ف شتیکی

چاوه‌ٲروان نه کراو له یه کیٲک ده‌بینی یان ده‌بیستی، تووشی سه‌رسوٲمان ده‌بی.

به‌لام دوايي که بوٲی درده‌که‌وٲی، ٲهو ٲینسانه‌ی به‌ژیرو ٲیگه‌یشتووی له‌قه‌ٲم دابوو، شیٲ و نات‌ه‌واوه، ده‌چٲته‌وه باری ٲاسایی و سه‌رسوٲمانه‌که‌ی نامٲینی، چونکه ده‌زانی که مادام کابرا شیٲ و ناژیرو بی، هر کردارو گوتاری نارٲیک و بی‌سه‌روبه‌ری لی‌چاوه‌ٲروان ده‌کری، به‌لام له‌ٲیشدا بوٲیه سه‌ری سوٲما، چونکه ده‌یزانی که بابای ژيرو کامل کردارو گوتاری ژیرانه‌و به‌جٲی لی ده‌ده‌شیٲته‌وه، به‌لام ٲهو کردارو گوتاری نه‌فامانه‌و بی‌جٲی دیتوهو بیستوه.

له‌مه‌وه به‌دلٲیایی ته‌واوه‌وه ده‌زانین: که مروٲ چنده‌قه‌ناعه‌تی به یاسای (هه‌موو په‌یدا‌بوٲیک به‌دی‌هٲنه‌ریٲکی هه‌یه) هه‌یه، هیٲنده‌ش بر‌وای به یاسای (هه‌موو ریٲک وٲیٲکییه‌ک ریٲک‌خه‌ریٲکی هه‌یه) هه‌یه؛ چونکه مروٲ هه‌روه‌ک چوٲن له‌کاتی دیتنی په‌یدا‌بوٲیکدا بر‌واو دلٲیایی ته‌واوی بوٲ دٲته دی، له‌سه‌ر ٲه‌ودی که ٲهو شته شوٲنه‌وارو به‌ره‌مه‌می په‌یدا‌که‌ریٲکه، به‌هه‌مان شی‌وده‌ش له‌کاتی دیتنی ریٲک وٲیٲکییه‌کیشدا، قه‌ناعه‌تی له‌سه‌ر ٲه‌وه جه‌زم ده‌بی که حه‌تمه‌ن ٲهو ریٲک وٲیٲکییه‌ په‌ری‌زو به‌ره‌مه‌می ریٲک‌خه‌ریٲکه، که خاوه‌نی تواناو زانیاری و لی‌کدانه‌وه‌یه.

که‌واته ٲیستا ده‌توانین بلٲین:

ٲم یاسایه‌ش وه‌ک یاسای ٲی‌شوو، یه‌کیٲکه له‌بن‌چینه به‌لگه‌نه‌ویسته‌کانی ژیری و، زه‌مین‌یه‌کی یه‌کجار ٲه‌ق و ٲته‌وه‌و، ده‌شیٲ بکریٲته جٲی بناغه‌ی به‌هیٲترین و دره‌شاه‌ه‌ترین به‌لگه‌ی ٲی‌سپاتی بوونی خواو سه‌لماندنی ٲه‌وه که: ژیری ٲالنه‌رو ٲالٲشتی بی‌ری بر‌واداری و خواناسییه.

چۆن ئەم یاسایە دەکرێتە بەلگەی ئیسپاتی بوونی خوا؟

پاش ئەوەی زانیمان کە یاسای (هەموو رێک و پێکییەکی رێکخەریکی هەیە)، یاسایەکی بنچینەیی و بەلگەنەویستەو هاوتای یاسای هۆکارییە، بە ئەمجار بزانیین چۆن ئەم یاسایە دەکرێتە بەلگەی سەلماندن و ئیسپاتی بوونی خوا؟!

لە سێ خاڵندا دەتوانین دەریخەین؛ چۆن بەهێزترین بەلگەی ئیسپاتی بوونی خوا لەسەر زەمینەی ئەم یاسایە هەڵدەچنرێ:

(١) ڕوونکردنەوی راستیی ئەم یاسایە؛ چونکە هەتا راستیی ئەم یاسایە مسۆگەر نەکەین، ئەگەر دیواری هەزار بەلگەی لەسەر هەلبچنین، بێهۆودەیهو ماندوو بوونیکی بەلاشە، لەبەر ئەوەی ئەم یاسایە دەکرێتە بناغەو بنچینەی هەموو قسەکانمان، بێگومان قاییمی و خۆراگریی دیواریش پەیوەستە بە بناغەکییەوهو، داری خواریش سیبەری راستی نابێ.

(٢) سەلماندنی هەبوونی یاساو رێک و پێکیی لە بوونەوهردا؛ چونکە هەرچەندە یاسای ناوبراو راست بێ، ئەگەر شتێک نەبێ بەسەریدا بچەسپینرێ و ڕوون بکریتەوه کە فلانەشت یاسادارەو وردەکاریی و رێک و پێکیی و کارامیی تیدا دەبینرێو، شوێنپەنجەیی دەستەلاتی زاتیکی زاناو شارەزای پێوه دەبینرێ، بێسوودە.

(٣) ئەنجام؛ چونکە دواي ئەوەی سەلمینرا کە یاسای ناوبراو شتێکی راست و بەجێهەو، راستی (حقیقە)یە کە ژیری و زانیاریی پشتگیری دەکەن و سەلمینراش کە شتێک هەیە یاساو رێک و پێکیی تیدا دیارە، ئەوکاتە یاسای گۆڕین بەسەر شتە یاسادار (منظم)ە کەدا دەچەسپین و ئەنجامی

ویستراو (النتیجة المطلوبة) وە دەست دێنین.

ئێستاش بەرێز بە خستنه‌رووی ئه‌و خالانه‌دا ده‌چین که باسمان کردن:

۱- روونکردنه‌وه‌ی راستیی یاسای رێک و پێکی:

له‌ سۆنگه‌ی ئه‌وه‌وه‌ که یاسای (بۆ هه‌ر یاسایه‌ک یاسادانه‌ر هه‌یه‌) یان (بۆ هه‌ر رێک و پێکیه‌ک رێکخه‌ریک هه‌یه‌)، یاسایه‌کی به‌لگه‌نه‌ویست و سه‌لمێنراوه‌، هه‌وجیی به‌ سه‌لماندنی ناکات، چونکه‌ ئیمه‌ کاتیکی مه‌سه‌له‌یه‌ کمان لێ عاسی ده‌بێو ده‌مانه‌وێ چاره‌سه‌ری بکه‌ین، په‌نا ده‌به‌ینه‌ به‌ر ئه‌و یاسا ژیریانه‌ی، که به‌چه‌ند بنچینه‌یه‌کی به‌لگه‌نه‌ویست داده‌نرێن، هه‌لبه‌ته‌ ئه‌م یاسایه‌ش یه‌کیکه‌ له‌و بنچینه‌ به‌لگه‌نه‌ویستانه‌، به‌لام ئیمه‌ په‌نا ده‌به‌ینه‌ به‌ر هیانه‌وه‌ی چه‌ند وینه‌یه‌ک بۆ روونکردنه‌وه‌ی راستیی یاسای ناوبراو:

وینه‌ی یه‌که‌م: له‌ میژوودا:

(میژوزانان ده‌لێن: سالانی درێژ به‌سه‌ر مرۆڤدا تییه‌ر بوون، که چه‌که‌کی و ئه‌و که‌لوپه‌لانه‌ی بۆ پێداویستییه‌کانی ژيانی به‌کاری ده‌هێنان، بریتی بوون له‌ به‌ردی تاشراوه‌، له‌باردی ئه‌و ماوه‌ دوورودرێژده‌وه‌، که به‌گومانی هه‌ندیکی له‌ زانایان (۱۰۰,۰۰۰) سال زیاتری خایاندوه‌و به‌ (ده‌وری به‌رد) یان چاخێ به‌ردین (العصر الحجري) ناسراوه‌، بێجگه‌ له‌و چه‌ک و که‌لوپه‌له‌ به‌ردینه‌، هه‌یچ سه‌رچاوه‌یه‌کی دیکه‌مان له‌به‌رده‌ست نیه‌، بۆ شارده‌زابوون و ئاشنابوون به‌ ژیان و گوزه‌رانی مرۆڤایه‌تی له‌و چاخه‌دا.

زانایانی میژوو ده‌لێن: تنجا مرۆڤ به‌ره‌به‌ره‌ فی‌ری لوسکردنی به‌ردان بوو، جا له‌وه‌مه‌وه‌ - نیزیکه‌ی (۱۲۰۰۰) سال پێش له‌دایکبوونی (عیسی) (علی نبینا وعلیه‌ الصلاة السلام) - ئه‌و چاخه‌ ده‌ستی پێکرد، که به‌ (چاخێ به‌ردی لووس) ناسراوه‌.

لهو شویننه‌واره سه‌رنج راکیشانه‌ی، که له مروٲه‌کانی چاخی به‌ردی کوٲن (به‌ردی تاشراو) به‌جی‌ماون، چه‌ند ویننه‌یه‌کی ژیاندارانی جوٲراو‌جوٲرو جیا‌جیان، وه‌ک (مامووث) و (که‌رگه‌دین) و (گامیش) و (ورچ) و (ٲه‌سپ) و (ٲاسک)... که به ده‌سٲره‌نگینییه‌کی ناٲاسایی له‌سه‌ر دیواری ٲه‌شکه‌وته‌کانی فه‌ره‌نساو ٲه‌سپانیا هه‌لٲه‌ندراون.

سه‌رسوٲره‌ینهر ٲه‌وه‌یه که ویننه‌کیشانی ٲهو ٲه‌شکه‌وتانه، له‌چوٲیه‌تی جموجوٲلی ژیانداران ته‌نانه‌ت شٲی‌کی گچکه‌شیان فه‌راموٲش نه‌کردوه، به‌لام له ویننه‌کیشانی ٲینساندا هیچ جوٲره وردی‌ینی و هونه‌رمه‌ندییه‌کیان ره‌چاو نه‌کردوه، ٲه‌مه‌ش ٲه‌وه‌ی لی وه‌رده‌گیری که دانیش‌توانی ٲهو ٲه‌شکه‌وتانه لهو سه‌رده‌مه‌دا، گرنگییه‌کی ٲایبه‌ٲییان به ژیانداران داوه، جا بوٲ په‌رستن بووبی یان هه‌رشٲی‌کی دیکه.

ٲنجا به‌جی‌مانی قاپ و قاچاغی به‌ردین له چاخی به‌ردینی نوٲی (به‌ردی لووس)‌دا، ٲه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که مروٲ لهو چاخه‌دا فی‌ری دروست‌کردنی ٲه‌وجوٲره که‌لوپه‌له بووه، به‌لام که‌س نازانی مروٲ چوٲ فی‌ری قال‌کردن و ٲواندنه‌وه‌ی کانزاکان بوو، فی‌ری دروست‌کردنی که‌لوپه‌لی جوٲراو‌جوٲر بوو، ره‌نگه له ٲه‌نجامی ٲاگر هه‌لایسانٲی‌کی گه‌وره‌دا ٲهو نه‌ٲی‌یییه‌ی دۆزی‌ٲیته‌وه، به‌لام ٲهو شویننه‌وارانه‌ی که ده‌سٲگیرمان بوون، ٲیشانمان ده‌ده‌ن که مروٲ سه‌ره‌ٲا (مس) ی دۆزیو‌ته‌وه‌و، چه‌ند که‌لوپه‌لٲی‌کی لی‌دروست کردوه، به‌لام چو‌نکه که‌لوپه‌له مسییه‌کان نه‌رم و که‌م خایه‌ن بوون، زوٲری نه‌برد کانزایه‌کی ٲۆزیک ره‌قٲتری له‌ٲیکه‌ل‌کردنی (مس) و (قه‌لع)^(۱) دروست کرد، به‌لام له راستیدا چاخی کانزایی (العصر المعدني) له‌کاتی دۆزینه‌وه‌ی (ٲاسن)‌وه ده‌ستی ٲیکرد، که به ٲه‌ندازه‌یه‌کی فراوان له‌زه‌ویدا هه‌یه، جا له‌م رووه‌وه چاخی کانزاییان بوٲ سی قوناغ دابه‌ش کردوه: (مس) و (قوٲقوشم) و (ٲاسن)، ٲنجا ٲیو‌سته بزانی‌ن که له‌م قوناغه‌دا، بگره له‌نیو هه‌ندی‌ک گه‌لاند له قوناغی (مس)

(۱) القلع: کانزایه‌که (رصاص)‌ی چاکی ٲال ده‌درٲته لا. (المنجد) ج ۲۶ ل ۶۵۱.

دا نووسین (الکتابة) داهینراو، کۆتایی به چاخى پيش ميژوو هات^(۱).

ئىستا با تيفكرين!

ئيمه ئىستا كه دهيان ههزار سال لهو رۆژگارده دوورين، كه ئهو گهله رابردووانهى تيدا ژيان، دهتوانين بههۆى پشكئين و وردبوونهوه له شوينهوارانهى كه لىيان بهجىمان، وهك چهند كهلوپهل و چهكىكى له بهرد داتاشراو، كۆمهلىك كهلوپهل و قاپ و قاچاغى له بهردى لوس دروست كراو، ههنديك قاپ و قاچاغى كانزايى و، ئهو نهخش و نىگارو وینه ههلقه ندراوانهى سهردىوارى ههشكهوته كان، پهى به بوونى ئهو گهله رابردوه له ميژينانهو، چۆنيهتى ژيان و گوزهران و زۆر له كاروبارى رۆژانهيان بهرين، ئنجا ئهو ميژووهى كه له بابته ئهو گهلهوه تۆمارمان كردوه ههه لهم رييهوه وهدهستمان هيناوه.

واته: تاقه هۆيهك كه ئيمه بهه گهله پيشووانهوه بهستۆتهوه بوته (همزة الوصل) و پردى نىوانمان، بهس ئهو شوينهوارو پهريز ساديهيه كه گوتمان، دنا هيج كهس له ئيمه تهنانهت به خهونيش ئهو گهل و تيرانهى نهديون.

كهواته: لهم وینهيهوه دهركهوت، كه ههه شوينهوارىك هههچنده زۆر ساكاريش ييت، مادام ياساو رىك و پىكى تيدا دهركهوى، دهكرىته بهلگه و نيشانهى ههبوونى زاتىكى هوشمهندو خاوهن ويست و زانىيارو ئامانجدار.

وينهى دووهه؛ له زانىارىدا:

هه موومان دهزانين كه (نيوتن)^(۲) له ئه نجامى وردبوونهوهيدا له دياردهى كهوتنه خوارهوى (سيو) له درهخته كهى و، سوورانهوى مانگ به دهورى زهوى و زهوى به دهورى رۆژدا، به زهحمهت سهركهوتن به رهو بهرزى و... هتد، توانى

(۱) (انگيزه پيدايش مذهب) ل ۲۹۰/۲۹۲، ۲۹۱، له: (تارىخ آلبرماله) ب ۱ ل ۴ تا ۸، ودرگراوه.

(۲) نيوتن له سالى ۱۶۸۷ زايينيدا ياساى راكيشان (قانون الجاذبيه)ى دۆزيبهوه.

په‌ی به‌هه‌بوونی یاسای گشتیی راکێشان (قانون الجاذبية العام) به‌ری،
واته‌ نیوتن چهند دیاردیه‌کی دیترون که نه‌یزانیوه‌ هۆی په‌یدابوونیان چیه‌!
به‌لام به‌پیی یاسای (په‌یدابوو بێ په‌یدا که‌ر نیه‌) که‌وتۆته‌ گه‌ران و سووران
و لیکۆلینه‌وه‌، به‌دوای هۆی په‌یدا که‌ری ته‌و دیاردانه‌دا، ئنجا له‌به‌رته‌وه‌ی
بروایشی به‌ یاسای (رێک و پێکی بێ رێکخه‌ر نابێ) هه‌بووه‌، هه‌ر به‌وه‌نده
خۆی فریو نه‌داوه‌ که‌ بلێ: به‌لێ، به‌لێ، ته‌م دیاردانه‌ بێ هۆ (سبب)
دروست نه‌بوو ون، به‌لام ته‌و هۆیه‌ی په‌یدای کردوون رێکه‌وته‌و هیچی دی!

به‌لێ، له‌ سۆنگه‌ی ته‌وه‌وه‌ که‌ نیوتن بابایه‌کی زانا بووه‌، زانیویه‌تی که‌
بناغه‌ی ته‌م بوونه‌وه‌ره‌ له‌سه‌ر بنچینه‌ی زانیاری دانراوه‌، به‌پیی یاسا (قانون)
به‌رپۆه‌ ده‌چێ، له‌ گۆره‌پانی بوونه‌وه‌ردا، جیپیی رێکه‌وت نیه‌، له‌ کۆشکی
یاسادارو پر ورده‌کاریی بوونه‌وه‌ردا رێکه‌وته‌ کۆیره‌ شوین په‌نجه‌ی دیار
نیه‌، له‌ سۆنگه‌ی ته‌وه‌وه‌ دوا دیتنی ته‌و دیاردانه‌، هه‌ولێ دۆزینه‌وه‌ی هۆی
راسته‌قینه‌یانی داوه‌، بۆی ده‌رکه‌وته‌وه‌ که‌ هه‌موو ته‌و دیاردانه‌ شوینه‌واری
یاسایه‌کی گشتیی و هه‌مه‌لایه‌نه‌ن به‌ ناوی: (یاسای گشتی راکێشان).

ئێستا با له‌م وێنه‌یه‌ ورد بینه‌وه‌:

ئایا ته‌م ره‌فتاره‌ی نیوتن که‌ نمونه‌یه‌ که‌ له‌ سه‌دان ره‌فتاری ده‌یان زاناو
بیرتیزی وه‌ک (ته‌رخه‌میدس) و (جمس واط) و (مارکۆنی) و (به‌ویل)
و (ئاینشتاین) و (ریژه‌ر فۆرد) و (گالیلۆ)...هتد. به‌لگه‌ نیه‌ له‌سه‌ر
ته‌وه‌ی که‌ عه‌قلی مرقۆف برۆای به‌و یاسایه‌ هه‌یه‌ که‌ ده‌لیت رێکوپێکی بێ
رێکخه‌ر نایه‌ته‌ دی؟!!

ئایا ته‌ گه‌ر نیوتن و هه‌ر زانایاکی لیکۆله‌ره‌وه‌ی دیکه‌ش، برۆای وابایه‌
که‌؛ ده‌گونجی شتیکی رێک و پێک به‌بێ یاسادانه‌رو رێکخه‌ر په‌یدا بێ،
واته‌ ده‌گونجی رێکه‌وت (صدفة) شتی رێک و پێک و یاسادار دروست
بکات، ئێستا ته‌و هه‌موو یاسا سروشتییانه‌ (القوانین الطبيعية) ده‌دۆزرانه‌وه‌،

که زانیاریی فیزیایو کیمیاو گه‌ردوونزانیی و گیانه‌وه‌رزانیی و روه‌کرانیی و... هتد، پینکدینن؟!!!

یینگومان نه‌خیر، چونکه من مادام بروام وابی که ده‌گونجی له‌خۆرا واته به ریکه‌وت دیاردیه‌کی یاسادار دروست بی، پیویست ناکات له‌کاتی دیتنی دیاردیه‌کی یاسادار (منظم) دا - وه‌ک سوورانه‌وی زه‌وی به‌ده‌وری رۆژدا - سه‌ری خۆم بی‌شینم و، بکه‌ومه گه‌ران و پشکنین بۆ دۆزینه‌وه‌ی هۆی سه‌ره‌کیی سوورانه‌وی زه‌وی!!

که‌واته له‌م وینه‌یه‌شدا ده‌رکه‌وت که مرۆف وه‌ک بنچینه‌یه‌کی به‌لگه‌نه‌ویست بروای به‌ویاسایه‌یه‌یه که ده‌لی: ریک وینکی له‌هه‌ر شتیکدا هه‌وجی ریکه‌ریکه، هه‌ربۆیه‌ش بۆ ته‌فسیرکردنی په‌یدا‌بوونی هه‌ر دیاردیه‌کی ریک وینک و یاسادار، عه‌قل پالی پیوه‌ده‌نی که یاساو ده‌ستوره‌که‌ی بدۆزیه‌وه.

وینه‌ی سییه‌م؛ له‌ژبانی رۆژانه‌ماندا:

(ده‌نگه‌شقارته که بریتییه له‌دارۆچکه‌یه‌کی گچکه‌و چوار پینج سانتیمه‌تر درێژو، نیزیکه‌ی (۲ملم) ته‌ستوره‌و، له‌سه‌ریکییه‌وه‌تۆزووکیک گۆگرد چه‌سپ کراوه، ئه‌و ده‌نگه‌شخارته‌یه‌یه‌که‌سیک تۆزیک لیی وردیته‌وه، ده‌زانی که وه‌ستایه‌ک دروستی کردو، چونکه ده‌بینین درێژییه‌که‌ی و ته‌ستورییه‌که‌ی و ئه‌و گۆگرده‌ی که پییه‌وه‌نووسینراوه، هه‌رکامیان ته‌ندازه‌یه‌کی تایبه‌تی هه‌یه، به‌شیوه‌یه‌ک ته‌گه‌ریه‌کیک له‌وانه ته‌ندازه‌که‌ی پتریان که‌مه‌تر بی، ئه‌و ئامانج و مه‌به‌سته‌ی که ده‌نگه‌شخارته‌ی بۆ دروست کراوه، نایه‌ته‌دی، جا یینگومان ئه‌و شیوه‌و چۆنییه‌تیانه‌ش که ده‌گونجا ده‌نگه‌شخارته‌یان له‌سه‌ری، یه‌کجار زۆرن، جا کاتیک مرۆف به‌راوردی نیوان حاله‌تی ئیستای ده‌نگه‌شخارته‌و، حاله‌ته‌یه‌که‌ی ئیمکاندا بووه‌کان ده‌کات، بی سیودوو ده‌لی: ده‌بی ده‌ستی وه‌ستاو کارسازیک له‌دروستکردنی

ئەم دەنگە شخارتهیه دا هەبووی (١).

خۆنەری بەرپر!

وێک لەم سێ وێنەیدا دەرکەوت، دەبینین یاسای (هەموو رێک و پێکییەکی رێکخەریکی هەیه) یاسایەکی بەلگەنەویست و بنچینهیهکی ژیرییهو، هیچ کەس نکوویی لەو نیه، کە هەموو دەمی دیتراشی یاسادارو رێک و پێک، نیشانهی بوونی ژیری و زانیارییهو لەخۆوهو بەرپێکەوت دروست نابێ.

جا ئیستا کە لە ڕوونکردنەوهی خاڵی یە کەم بووینەوهو، زانرا کە ئەم یاسایە شتیکی راست و ینگریو قۆرتەو، بنچینهیهکی پتەوو لەبارەو، دڵیاو یە کخەم بووین لەبارەو، با بچینه سەرکاری ڕوونکردنەوهی خاڵی دووهم و بزاین هیچ شتیک هەیه کە یاساو رێک و پێکی و ورده کاریی تیدا دەرکەوێ.. بە واتایەکی دی: دواي ئەوهی سەبارەت بە راستیی یاسای ناوبراو، دڵیاو خاترجەم بووین، با بزاین چ شتیک هەیه- لە دەورووبەرمان- کە بگونجی بیکەینه بابەت (موضوع)ی یاسای گۆڕین و بەسەریدا بیچەسپین!

٢- سەلماندنی هەبوونی رێک و پێکی لە بوونەوهردا:

درهوشانەوهی ورده کاریی و رێک و پێکی و یاسا لە بوونەوهردا، هەر لە گەردیلەیه کەوه بیگر» هەتا کە هەکەشانه زەبەلاحەکان، شتیکی هیندە زەق و بەرچاوه، وتوێژو دم بەدمەو بیئەوبەرده هەلناگری، بەلام ئیمە چونکە نامانەوێ بیروایان تەنانهت سەنگەری گومان و برۆیه هانەشیان بەدەستەوه بمینی، لە ئاقار بەرهی برودا، بە پشتیوانیی خوا، چەند دیمەن و دیاردیهی یاساداری سەرنجراکێش بەنموونه لەنیو هەزاران دیاردەي رێک و پێک و پر

(١) بە تۆزێک دەستکارییهوه لە (پوختهیهک دەربارەي ئیسلام) وەرگیراوه، برۆانه لاپەرە ٥٣-٥٤، چاپی یە کەم. لاپەرە (٦٥)ی چاپی دووهم، نووسینگەي تەفسیر ٢٠٠٦.

ورده‌کاریی ئەم بوونه‌وه‌ردا را‌ده‌نوێنین.

بە‌لام وای بە‌چاک ده‌زانم به‌ر له‌وه‌ی به‌چینه‌ سه‌ر خستنه‌رووی ئەو چه‌ند نموونه‌یه‌ مه‌سه‌له‌یه‌کی گ‌رنگ له‌وباره‌وه‌ به‌خه‌مه‌ روو:

بێ‌گومان بر‌وابوون به‌ هه‌بوونی هه‌ر کام له‌ لقه‌کانی زانیاریی، بریتیه‌ له‌ بر‌وابوون به‌ هه‌بوونی رێک و پێکیی و یاساو ورده‌کاریی له‌ بوونه‌وه‌ردا!! چونکه‌ هه‌بوونی کۆمه‌له‌ یاسایه‌ک به‌ناوی یاسا فیزیایی و کیمیاییه‌کان و، کۆمه‌لێک به‌ناوی یاسا رووه‌کییه‌کان و، کۆمه‌لێک به‌ناوی یاسا زینده‌وه‌رییه‌کان و، کۆمه‌لێک به‌ناوی یاسا کۆمه‌لایه‌تییه‌کان و... هتد، به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر هه‌بوونی یاساو ورده‌کاریی له‌ مادده‌ی بێ ژیان -خ‌رۆکه‌و ته‌ستێره‌ که‌ه‌که‌شانه‌کان- و رووه‌ک و شیناوردو ئاژده‌ل و زینده‌وه‌رو مرو‌ڤدا، ده‌نا ته‌گه‌ر هه‌موو ئەم شتانه‌ یاسادار (منظّم) نه‌بان و رێک و پێکیی و ورده‌کارییان تێدا به‌دی نه‌کرا‌بایه‌، مه‌حاله‌ بوو زانیان له‌هیچه‌وه‌ یاسا سروشتیه‌کان په‌یدا بکه‌ن.

که‌واته‌ هه‌ر خودی بر‌وابوون به‌ هه‌بوونی زانیارییه‌ سروشتیه‌کان، یه‌ کسانه‌ به‌ بر‌وابوون به‌ یاساداریی و رێک و پێکیی بوونه‌وه‌ر.

چونکه‌ وه‌ک گوتمان ئەو یاساو ده‌ستورانه‌ی که‌ زاناو شارده‌زایان شانازیی به‌ دۆزینه‌وه‌ په‌یپ‌بردنیانه‌وه‌ ده‌کهن و، له‌ نووسراوه‌کانیاندا به‌ زۆری به‌ناوی خۆیان‌وه‌ تو‌ماریان ده‌کهن، پێش ئەوه‌ی بێنه‌ به‌ر چ‌راو شه‌داوی وانیش- بێ‌گومان- له‌ بوونه‌وه‌ردا هه‌ر هه‌بوون و، ته‌نیا کاریک که‌ ئەو زانا دۆزه‌روه‌ (مکتشف)انه‌ ته‌نجامیان داوه‌، ئەوه‌بووه‌ که‌ هاتوون ئەو یاساو ده‌ستورانه‌یان له‌ واقعیی بوونه‌وه‌ر دا‌ر‌نیون و، له‌ ق‌ال‌ب و بو‌ته‌یه‌کی گوته‌ییدا دایان‌ر‌شتوون.

تێستاش با چه‌ند نموونه‌یه‌ک به‌خه‌ینه‌روو له‌ خه‌رمانی دیارده‌ رێک و پێکه‌ سه‌رنج را‌کێشه‌کانی بوونه‌وه‌ر:

دیاردهی یه‌که‌م: بوونه‌وهر به‌گشتی

﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ (الذاریات- ۴۷)

کاتی‌ک ده‌توانین به‌چاکیی په‌ی به‌و ٲیک وٲیکیی و ورده‌کارییه به‌رین که له بوونه‌وهر (کون) دا هه‌یه، که شاره‌زای هه‌موو که‌لین و کونه‌کانی بین و، بزاین چیه‌و چۆنه‌و، چی تیدایه‌و، سنووری تا کوئییه...هتد؟، به‌لام هه‌تا ئیستا مروّف نه‌یتوانیوه و دلامی هیچ کام له‌م ٲرسیارانه بداته‌وه، به‌لکو هه‌موو شه‌و زانیارییه‌ی که هه‌تا ئیستا دربارهی بوونه‌وهر و ده‌دستی هیئاوه، وه‌ک شه‌و دلۆپه ئاوه وایه که بالنده‌یه‌ک به‌ ده‌ندووکی له‌ دریا‌یه‌کی مه‌زن هه‌لی ده‌گری، جا بی‌گومان هه‌ستکردنیشمان به‌ یاساداری و ٲیک وٲیکیی هه‌ر شتیک، په‌یوه‌ندییه‌کی راسته‌وانه‌ی له‌ گه‌ل ناسینی شه‌و شته‌دا هه‌یه، که‌واته شه‌و هه‌موو ٲیک وٲیکیی و ورده‌کارییه‌ی که له‌ سه‌دان به‌رگ کتییدا له‌بارهی بوونه‌وهرده‌و توّمار کراوه، وه‌ک دلۆپیک وایه له‌ دریا‌یه‌ک، له‌چاو شه‌و هه‌موو ٲیک وٲیکیی که له‌ بوونه‌وهردا هه‌یه‌و، مروّف نه‌یتوانیوه په‌رده‌ی له‌سه‌ر هه‌لداته‌وه‌و به‌ شانازییه‌وه توّماری بکات.

جا ئیستا با دووربینی زانیاری به‌ده‌سته‌وه بگرین و، ته‌ماشایه‌کی وردی بوونه‌وهری ٲی بکه‌ین، تا‌کو گه‌وره‌یی و بی‌ره‌زاییه‌که‌یمان بو دربه‌که‌وئ و، بزاین بوچی مروّف له‌ ئاقار ته‌واو ناسینیدا کلۆل و ده‌سته‌وستانه، ته‌مما له‌پیشه‌وه شه‌و له‌به‌رچاوی خوّت بگره، که هه‌رچی هه‌تا ئیستا زانیاری

مروڤ لەو بارەوه گوتووێتی، کەمیەکەو، هەرچی هەتا ئیستا بە دووربین (تەلسکۆپ)ەکانی دیتووێتی، گۆشەیه کە لەو بوونەوهه پان و بەرینه.

زانایان دەڵێن: ئەم زەوییهی کە لەسەری دەژین یەکیەکە لە نو (۹) خرۆکەیه، کە بە دەوری خۆدا دەسوورێنەوهو پێیان دەگوتری: کۆمەڵەی رۆژ، ئەمەش ناوەکانیانە بە ریز: (عەتارد، زوهره، مەرریخ، موشتەری، زوحەل، ئۆرانوس، نیبتون، پلوتۆ، زەوی).

ئەجا خۆر کە دایکی ئەم نو بیچووێهه، تیرەکی نیزیکی (۸۶۵۳۸۰) میله، جا ئەگەر بیست و بمانهوی چەند خرۆکەیه کی وەک زەوی، لەسەر تیرە رۆژ ریز بکەین، دەبی (۱۰۹) دانە بۆ ئامادە بکەین، خۆ ئەگەر بمانهوی قەبارەیه ک لەو خرۆکانه پێک یێنین هیندە قەبارە رۆژ، ئەوه دەبی (۱,۰۰۰,۰۰۰) یە ک ملیۆن خرۆکە خر بکەینهوه! ^(۱) کەواته قەبارە رۆژ یە ک ملیۆن جار هیندە قەبارە زەوی خۆمانه!! ^(۲)

ئەجا رۆژیش ئەستێرەیه، وەک هەموو ئەو ئەستێرەیهی کە بە ئاسمانهوه دەبێژن، ئە لە هەموانیان گچکەتره، ئە گەورەتریشه، مام نیوئندییه، هەم لە قەباردا، هەم لە کێشدا هەم، ئە تەمەندا، بۆیهش ئە هەموو ئەستێرەکان گەورەتر دیار دەکاو تیشکمان زیاتر دەداتی، چونکە ئە هەموانیان لێمان نزیکتره.

بەڵێ رۆژ ئەستێرەیه کە ئە ئەستێرەکانی مەجهرەری کاکیشان (درب التبان) بۆیهش وای پێگوتراوه، چونکە وەک ئەو رێیه دەچی، کە (کای پێدا کیشرابی و کەم کەمە لێ پڑابی!

فارسه کانیس دیسان وەک ئیمه بهو مەجهرەریان گوتوه: (کەکشان) کە هەر دەکاتهوه کاکیشانی کوردی، پێشیان گوتوه (راه شیر) چونکە، هەندێکی دیکە به (شیر)یان شوپهاندوه!

(۱) (مع الله في السماء)، ل ۱۶، چ ۱۹۸۴، د. أحمد زکی.

(۲) بەلکو (۱,۳۰۰,۰۰۰) هیندە زەوییه.

عاره‌بیش دیسان وه‌ک کورد و فارس وشه‌ی (درب‌التٲان)یان بؤ به‌کاره‌یناوه،
(درب)یش ری‌یه‌و (تٲان)یش بابای کاکیشه، به‌لام بی‌جگه له‌م ناوه (مجره)
شیان بؤ به‌کاره‌یناوه، که به‌مانای رٲوباری رٲویشتوو (النهر الجاری)ه.

ئه‌وروپاییه‌کانیش ٲی‌ان گوتو Milk (جل جلاله) Wa (جل جلاله): ری‌ی
شیری).

جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی بی‌جگه له‌م (کاکیشان)ه‌ی ٲیمه (کاکیشان)ی دیکه‌ش هه‌ن،
واباشه‌ ناویکی گشتی بؤ ئه‌و کاکیشانانه به‌کار‌بینن، بؤ ئه‌و مه‌به‌سته‌ش چ
(که‌هکه‌شان) به‌کار بینن چ (مه‌جه‌ر‌ه) ٲیم وایه جیاوازیان نیه.

جا ئیستا با بزاین که‌هکه‌شانی کاکیشان، زانیاری چی دهر‌باره ده‌لی؟

زانیان ده‌لین: ئه‌و که‌هکه‌شانه‌ی له‌مه‌ر خۆمان-بۆیه‌ش ده‌لین له‌مه‌ر
خۆمان، چونکه له هه‌موو که‌هکه‌شانه‌کانی دیکه لی‌مان نزیک‌تره- نزیکه‌ی
(۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ته‌ستیره، یانی (۱۰^{۱۱}) ته‌ستیره‌ی ٲیدایه^(۱)!!

به‌لام ده‌زانی تیره (قطر)ی که‌هکه‌شانه‌که‌مان چه‌نده؟!

کۆمه‌له‌ی خۆر (المجموعة الشمسية) که خۆرو نۆ خرۆ که شوینه‌که‌وتوو‌ه‌کانی
و مانگه‌کانیان، تیره‌که‌ی (۱۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دوا‌زه هه‌زار ملیۆن کیلۆمه‌تره،
به‌لام تیره‌ی کۆمه‌له‌ی خۆر له‌چاو تیره‌ی که‌هکه‌شانه‌که‌ماندا، وه‌ک تیره‌ی
خالیک وایه له‌چاو تیره‌یه‌کی (۳۲) کیلۆمه‌تریدا، چونکه تیره‌ی چه‌قی کاکیشان
نیزیکه‌ی ملیۆن ملیۆن ملیۆن-یانی یه‌ک ملیۆن تریلیۆن- کیلۆمه‌تره، که
ته‌گه‌ر به ژماره‌ بینوسین ئاوايه: (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) یان
(۱۰^{۱۸}کم)^(۲)!!

(۱) (مع الله في السماء) ۱۹۱۱و (راه خداشناسی) ۱۵۱ جعفر سبحانی، به‌لام ئیستا:
۲۰۱۹/۹/۱۹ز زانیان ده‌لین: دوری یه‌ک تریلیۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ته‌ستیره له
که‌هکه‌شانی کاکیشاندا هه‌یه.

(۲) (مبادئ الكونيات) ۷۶.

هەلبەتە يەك مىليۇن تریلیۆن کم، رینگە زۆر زۆر، چونکە تیشک کە لەهەر چرکەیه کدا (۳۰۰,۰۰۰) کیلۆمەتر دەبرئ، پاش (۱۰۰,۰۰۰) سەدەزار سال ئنجا دەتوانئ ئەمسەر و سەری تیرەى چەقى کاکیشان بکات^(۱).

هەلبەتە ئەم کەهکەشانەى خۆمان وەک گوتمان نزیکتیرین کەهکەشانە، بۆیە تیشکە کەى لە نزیکتیرین لایەو بەس (۱۵۰,۰۰۰)^(۲) سالى پى دەچى کە دەگاتە ئیمەى دانیشتووی زەوى!!

ئنجا کۆمەلەى رۆژ کە لەنیو ئەم کەهکەشانەدايە (۳۰,۰۰۰) سى هەزار سالى تیشکى لە چەق (مەکز) کەیهو دەوورەو، نزیکتیرین سەرى ئەم کەهکەشانە (۲۰,۰۰۰) سالى تیشکى لە کۆمەلەى رۆژەو دەوورە^(۳)!!

هەلبەتە کاکیشانە کەمان وەکو هەموو خرۆکەو ئەستیرەو کەهکەشانەکانى بوونەوەر، بە پێچەوانەى سوورپانەو دەرەقەژمىرى کاتر مێرەو، لە رۆژئاواو بەرەو رۆژەلەت دەجووڵئ، خیرایى جووڵانە کەشى (۱۷۰) میلە لە هەر چرکەیه کدا،^(۴) (واتە ۲۷۳,۵ کلم چونکە هەر میلێک (۱۶.۹) مەترە).

بەلام ئەم کەهکەشانە (۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دووسەد مىليۇن سالى تیشکى دەوئ تا خوێک بەدەورى خۆیدا دەدات^(۵).

ئەو لە بابەت کەهکەشانە کەى خۆمانەو، بەلام کەهکەشانەکانى دیکە لەبەر ئەو یە کجار دوورن، شارەزاییە کى ئەوتۆ دەربارەیان نیە،

(۱) (مع الله في السماء) ل ۱۹۰، و (الكون) لايف - المكتبة العلمية ل ۱۱۰.

(۲) (مبادئ الكونيات) ل ۷۶.

(۳) (مع الله في السماء) ل ۱۹۲، و (الكون) لايف - المكتبة العلمية ل ۱۱۰.

(۴) سەرچاوى پېشوو، ل ۱۹۳.

(۵) (الإسلام يتحدى) وحيدالدين خان، چ ۵، ص ۵۸، و (الكون) لايف - المكتبة العلمية، ل ۱۱۰.

ٲه وڼده هیه ده زانین که نږیکترین که هکشان له که هکشان ٲیمه وه، که هکشان ٲه وڼده (ٲه ندر و میدا) یه، که له کوندا به ٲه سٲیره ٲسته ژنه (المیة المتسلسلة) ناسرابوو، ٲهم که هکشانه (۲,۰۰۰,۰۰۰) سالی تیشکی له که هکشانه که مانه وه دووره، واته ٲه گهر سواری روکٲت (صاروخ) ٲک بین که له هر چرکه یه کدا (۳۰۰,۰۰۰) کلم بېړۍ، ٲنجاپاش (۲,۰۰۰,۰۰۰) سال ده گڼه قه راغی که هکشان ٲوېراو^(۱)!!

که هکشانه کانی دیکه، هی وایان هیه ملیونان سالی تیشکی لیمانه وه دووره، بو وینه: له نیو ٲهو کو مه له ٲه سٲیره دا، که له لای ٲیشینانمان به (کچ، العذراء) ناوی دهر کردوه، هی شووه مه جه رږیه کی سهیر هیه، که له چند هزار مه جه رږه ٲیکهاتوه، نږیکه ی (۵۰) ملیون سالی تیشکی له ٲیمه وه دووره و، به خٲرای ٲی (۷۵۰) میل له یه ک چرکه دا، به ٲچه وانه ی ٲیره (اتجاه) ی که هکشانه که ی ٲیمه دهر واته.

له کوشی کو مه له ی ورچی گه وړه (الدب الاکبر) دا، هی شوویه کی دیکه هیه، که له ده وری (۳۰۰) مه جه رږه ٲیکهاتوه (۶۵۰) ملیون سالی تیشکی لیمانه وه دووره به خٲرای ٲی (۹۳۰۰) میل له چرکه یه کدا دهر واته.

له کو مه له ٲه سٲیره ی (ثاذا: الشجاع) دا ژماره یه ک مه جه رږه ی که تیشک و خفه هه، له شیوه ی هی شوویه کی چر دا خو یان دهنوین، (۲۷۰۰) ملیون سالی تیشکی لیمانه وه دوورن و، له چرکه یه کدا (۳۸۰۰۰) سی و هشت هزار میل ٲیگه دهرن^(۲)!!

ٲه وه هه مووی له لایه که وه، له لایه کی دیکه شه وه زانایانی گهر دوونناس و فیزیا گهر ده لٲن: ٲهو که هکشانه زبه لاحانه ی بوونه وهریان لی ٲیکهاتوه،

(۱) (الکون) تألیف: دافید برجامینی و محرری لایف، ترجمه: نزیه الحکیم، ل ۱۴۴. به لام خاوه نی (مع الله في السماء) دملی: (۷۵۰۰۰) سال دووره، بر وانه ل ۱۹۷.

(۲) (الکون) ل ۱۵۳.

به‌رده‌وام به‌ خێراییه‌کی زۆر له‌ یه‌ کدی دوور ده‌که‌ونه‌وه‌، به‌ واتایه‌کی دی:
بوونه‌وه‌ر به‌رده‌وام لێک ده‌کشیته‌وه‌و فراوان ده‌بی^(۱)، ته‌نانه‌ت زانایان ده‌لێن:
ئهو مه‌جه‌رپانه‌ هی وایان هه‌یه‌ به‌خێرای (۳/۲)ی خێرای تیشک ده‌رپاو
له‌ مه‌جه‌رپه‌رکه‌کانی دیکه‌ دوور ده‌که‌ویتته‌وه‌!، ده‌لێن ئهو مه‌جه‌رپانه‌ی ده‌که‌ونه‌
ئه‌وپه‌رپی مه‌ودا (مجال)ی دووربینه‌ بێته‌له‌کان (المناظیر اللاسلکیه‌) به‌
خێرای (۱۰/۹)ی خێرای تیشک ده‌رپۆن و لێمان دوور ده‌که‌ونه‌وه‌، هه‌لبه‌ته‌
له‌ولای ئهو مه‌جه‌رپانه‌شه‌وه‌، هی دیکه‌ زۆرن، به‌لام له‌به‌ر دوورده‌سته‌تی،
نایه‌نه‌ ژێر رکیفی دووربینه‌کانه‌وه‌^(۲).

به‌لام ئایا ژماره‌ی ئهو که‌هکه‌شانانه‌ی، که‌ هه‌تا ئیستا مڕۆف توانیویه‌تی
له‌ بوونه‌وه‌ردا به‌ هۆی دووربینه‌ جو‌ربه‌جو‌ره‌کانیه‌و^۳ بیانبینی چهندن؟

زانایان وه‌لامی جیاجیا یان هه‌یه‌و هه‌قیشیانه‌، هه‌ندیکیان ده‌لێن: ژماره‌یان
سه‌د ملیۆن (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰)^(۳)، هه‌ندیکیش ده‌لێن ژماره‌ی مه‌جه‌رپه‌رکه‌کانی
بوونه‌وه‌ر (۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰)^(۴) پێنج سه‌د ملیۆنه‌.

به‌لام هه‌ندیکی دیکه‌یان ده‌لێن: به‌لانی که‌مه‌وه‌: یه‌ک تریلیۆن بگه‌ره‌:
(۱۲۱۰) که‌هکه‌شان له‌ بوونه‌وه‌ردا هه‌ن^(۵)، واته‌: ده‌ تریلیۆن!

هه‌ندیکیشیان ده‌لێن هه‌نده‌ی ته‌سته‌یره‌کانی مه‌جه‌رپه‌رکه‌مان (۱۲۱۰) یان
(۱۲۱) ده‌بن^(۶).

(۱) (أساسيات الفيزياء) ل ۸۶۲ و (الکون) ل ۱۵۴ و (الاسلام يتحدی)، ل ۵۸ و (دوهزار دانشمند
در جستجوی خدای بزرگ)، ریموند روایه‌، ل ۲۳۱.

(۲) (الکون) ل ۱۵۴، ۱۵۳.

(۳) (مع الله في السماء)، ل ۱۹۷.

(۴) (الإسلام يتحدی)، ل ۵۸.

(۵) (بدائع السماء)، ل ۲۵۷.

(۶) (الکون الأحذب)، ل ۲۵۴، له‌ (محاضرات في العقيدة)، ل ۲۴۲ وه‌رگیراوه‌.

جا بیگومان هر کام لهو که هکه شانانهش هینددی که هکه شانه کهی ئیمه واته (۱۲۱) یه ک ملیۆن ملیۆن تهستیره، یان که متر یان زیاتری هر تیدا هیه، چونکه که هکه شانه کهی ئیمه، نه ک هر گه وره ترین مه جهره نیه، به لکو له چاو هه ندیک لهو مه جهره پرانهی که چهند ملیار سالی تیشکیی لیمان دوورن، وه ک دهنگه تووکی گچکه وایه (۱).

که واته ته گهر بیّت و ژماردی مه جهره پرانه کانی (۲) بوونه وهر یه ک تریلیۆن (۱۲۱) بیو هر کام لهو مه جهره پرانهش هر هینددی که هکه شانه گچکه کهی خۆمان (۱۲۱) تهستیره تیدابن، دهزانی ژماردی تهستیره کانی بوونه وهر ده کاته چهند!

ده کاته: $121 \times 121 = 14641$ یانی:

(۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) واته ژماره (۱) که (۲۴) سفری له پیشه وه هه بن! (یه ک تریلیۆن تریلیۆن).

ته وهنده هر تهستیره له بوونه وهر دا هه ن، به لام بیگومان هر تهستیره ک چهند خرۆ که (کوکب) ی به ده وهر دا ده سوورینه ووه، هر خرۆ که یه کیش مانگ (قمر) یک یان پتری هیه!

ئنجاسه ره پای ته مانهش ملیۆنان (سه دیم) و تهستیره کلکدار (مذنب) و نیازیک و... هتد!!!

ئێستا خۆینه ری خوشه ویستم!

بۆ ته وهری فراوانیی و زه به لاهی بوونه وهر مان چاکتر له لا ناشکرا بی - بیگومان هر ته وهنده بوونه وهری که هه تا ئێستا هاتۆته ژیر قه له مرهوی دوورینه کانه وه! -

(۱) (دو هزار دانشمند در جستجوی خدای بزرگ)، ل ۲۳۱.

(۲) بهس تهو مه جهره پرانهی که هه تا ئێستا دوورینه کان توانیویه به بیانین!!!

با ئاوڕێک له دراوسێ نێزیکه کانمان بدهینهوه:

(مانگ) نێزیکترین شته له ئیمه دانیشتووی سهرزهوی، چونکه نێزیکه (۳۸۴,۵۵۱) کم لیمان دووره^(۱)، ئنجا وهک گوتمان: تیشک له چرکهیه کدا (۳۰۰,۰۰۰) کم دهبرێ، کهواته تیشک به چرکهیه ک و سییه کی چرکهیه ک له مانگهوه دهگاته زهوی، بهلام دهزانی رۆکیتی (ئهپۆلۆ) که یه کهمین رۆکیتی ئەمریکایی بوو یه کهمین مروڤی سهرزهوی (نیل ئارمسترونگ) بگهیهنێته سه ر مانگ^(۲)، به چهند گهیشته سه ر مانگ! دهوړی سی رۆژی پێ چوون! چونکه له سهعاتیکدا بهس (۶۰۰۰) کم ی دهبرێ.^(۳)

بێگومان مانگ له چاو تهستیره کههکهشانه دووره کان، دراوسیه کی هینده نێزیکه له زهوی، دهتوانین بڵین وهک دوو مال وان، که دیواریان نیوان بێ! چونکه ته گهر بێت و به رۆکیتیک که هه مان خیرایی (ئهپۆلۆ) ی هه بێ، به رهو یه کیک له خرۆکه کانی کۆمه له ی خۆر وه برێ بکهوین، بۆ وینه (موشته ریی) سی (۳۰) سالمان پیده چێ، خو ته گهر بمانه وێ سه ردانی (پلۆتۆ) بکهین که دوورترین دراوسیمانه، ته وه (۲۸۰) سالمان پێ دهچێ،^(۴) به لام ته گهر بێت و به رهو (رۆژ) بکهوینه رێ ته وه (۱۶، ۱۴۱) سه دو چل و یه ک شه وو رۆژ و شازده سه عات، یاخود (۲۵,۰۰۰) سه عاتمان پێ دهچێ! چونکه رۆژ (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰) کم له زهوییه وه دووره، کهواته:

$$۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰ \text{ کم} \div ۶۰۰۰ \text{ کلم} / \text{سه عات} = ۲۵,۰۰۰ \text{ سه عات.}$$

(۱) (مبادئ الکونیات)، ل ۹۲.

(۲) (ئهپۆلۆ) له رۆژی دووشه ممه ۲۱ ته موزی ۱۹۶۹ز له سه عات (۳,۵۶) گهیشته سه ر مانگ. المنجد، قسم الأعلام، ل ۹۴، چ ۲۶.

(۳) (راه خدا شناسی)، ص ۱۵۱.

(۴) (راه خدا شناسی)، ص ۱۵۲.

بهٲلام ٲیشک به (۸,۲) ههشت دهقهه و دوو چرکه له ٲوژوهه دهگاته زهوی.

ٲهه ما ٲه گهر ٲیٲ و بهرهو نزیکترین ٲهسٲیره بههه مان خیرایی بکهوینه ٲی، که ٲهسٲیرهه که له کومهٲهی (قنطورس) بهناوی (ٲهلفاقنطورس) و چوار (۴) سالی ٲیشکیی ٲتر لیمان دووره^(۱)، ٲهوه زور زورمان ٲیدهچی تا دهگهینه جی، چونکه سالی ٲیشکیی، که یه کهی ٲیوان (الوحدة القیاسیة) ی ٲهسٲیرهه کههکهشانه کانه، بریٲیه لهو ماوهیهی، که ٲیشک له ماوهی سالیکدا دهٲیٲی، واته (۶ × ۱۲۱۰) میل^(۲)، کهواته: ۴ سالی ٲیشکیی × ۶ (۱۲۱۰ × ۲۴ = ۲۹۰۴۰) ترلیون میل) له ٲهسٲیرهی ناوبراوهه دوورین.^(۳)

جا ٲه گهر بهمانهوی به (ٲهٲولوا) که خیراییه کهی (۶۰۰۰ کم) له سهعاتیکدا، بهرهو ٲهسٲیرهی گورین ٲروین، دهزانی به چهند سالان دهیگهینی -ٲیشه کی ٲیویسته (۶۰۰۰) کم بکهینه میل، چونکه ساله ٲیشکییه که به میل حسیب کراوه، جا ههرچهنده (۶۰۰۰ کم = ۴۱۷۳ میل) هو^(۴) بهٲلام بو ٲاسانیی ٲیبه بهس (۴۰۰۰) میل دادهنیین.

کهواته:

$$۶,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ \div ۲۴,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ \text{ میل} = ۴۰۰۰ \text{ میل/سهعات} = ۶,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ \text{ (شهش ملیار سهعات).}$$

(۱) (مبادی الکونیات)، ل ۹۱، و (مع الله في السماء)، ل ۱۷۱.

(۲) سالی ٲیشکیی به وردیی (۵,۸۶۵,۶۹۶,۰۰۰,۰۰۰) میله، بهٲلام بو کورتی، گوتراوه: (۶ × ۱۲۱۰).

(۳) خاوهنی (مع الله في السماء) (۲۶) بلیون سالی نووسیوه، چونکه مهجهٲرپی ناوبراو (۴,۲۷) سال لیمان دووره، بهٲلام ٲیبه بو ٲاسانیی (۴) مان نووسی.

(۴) چونکه ههر میلیک (۱۶۰۹) مهتره.

ئنجبا هەر سالیکیش نزیکەیی (۹۰۰۰)^(۱) سەعاتە، کەواتە:

$$۶ \times ۱۰ \div ۹۰۰۰ = ۶۶۶۶۶ \text{ سالی، بەرپۆه دەبین.}$$

بەلام خۆنەهری بەرپۆ!

دەبی ئەگەر بەرهو کەهکەشانه‌کەیی خۆمان کە (۱۵۰,۰۰۰) سالی تیشکیی لیمان دوورە، چەندمان پێچیی!

یانی ئەگەر بە (۲/۳) ملیۆن سالی پێی (۴) سالی تیشکیی بەخیرایی (۶۰۰۰) کم لە سەعاتیکدا بپرین، دەبی بە چەند ملیۆن سالی پێی (۱۵۰,۰۰۰) سالی تیشکیی بپرین؟!!!

بەلام ئایا بوونەوهر بەو قەڵەبالغی و زەبەلاحییە، دەگونجی لیک خشان و لیکدان (اصطدام) ی تەنەکانی تیدا بقەومی!

زانایان دەڵین: نەخێر لیکدان پروونادات، چونکە ماوهی نێوان کەهکەشانه‌کان و ئەستێره‌کان و خڕۆکەکان هێندە زۆرە، ئیحمالی لیکدانی دوو مەجەرپەر، یان دوو ئەستێره، یان دوو خڕۆکە، کەمتر لە ئیحمالی لیکدانی دوو میشوولە کە هەریەکیان لە شاخیکی دوور لەوی دیکە، لە خولگەیه‌کی سەریەخۆدا دەفری!^(۲)

ئنجبا زانای ناودار (سیرجیمس جینز) دواي حیساییکی ورد دەڵی:

لیكدانی دوو ئەستێره‌ لە هەر (۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) (۶ × ۱۰^{۱۷}) جاریک ئیحمالی هەیه.^(۳)

خۆنەهری ئازیز!

لەمەوه‌ کە رابرد، بۆمان پروون بۆوه‌ کە ئەم بوونەوهر چەند زەبەلاح

(۱) سالیکی ۸۷۶۰ سەعاتە.

(۲) (الکون)، ل ۱۶۴.

(۳) (مع الله في السماء)، ل ۲۱۴.

و مەزنە و بۆمان دەرکەوت، کە ئەم بوونەووەرە-بەپێی ئەو تۆزە زانیارییە
کە هەتا ئێستا مەرۆف لەبارەییەو وەدەستی هێناوە- بەپێی بەرنامەو پەڕەوێکی
یە کجار زانیارییانە ی پر ورده کاریی بەرپۆوە دەچی و، هێندە سەری
دەرزیه کیش بییاسایی و نارێکیی تیدا بەدی ناکی.

جا ئێستا کە بە شیۆیه کی گشتی سەبارەت بە گەورەیی و زەبەلاحیی
بوونەوەر چەند شتیگمان خستە روو، بابچینه سەروکاری یە ک یە کی
ئەندامەکانی بوونەوەر، چەند گۆلێک لەو گۆلزارە هەلێرین و، چەپکیکی
وایان لێ پێک یین، کە بتوانی لەباتی جارێک سەدجار ئیسپاتی بکات،
کە بوونەوەر سەرلەبەری رێک و پێکی و ورده کارییەو، شۆنپەنجە ی خوایه کی
زاناو تواناو کاربەجیو میهرەبان بەهەموو وردو درشتیکیهو دەدرەوشیتەو.

بەلێ دواي ئەوێ زانیمان، کە زانیاری مەرۆف لە چاخی زێڕینیدا، زۆر لەو
کەمترە، کە پە ی بە تەواوی ئەو رێک و پێکی و ورده کارییە بەرێ، کە
لە دروستکرانی بوونەوەر دا رەچاو کراوە، هەر هێندە پێدەکرێ، کە لەبەر دەم
بوونەوەرێ گەورەو زەبەلاحدا، سەرسامیی و دەستەوستانی خۆی دەربەرێ و بلی:

(ئایینی من بریتیه لە سەرسامیی-بەخۆ بەگچکە زانیئەو- بەرانبەر بەو
خوایه بیسنوورە، کە بەهۆی ئەو شارەزاییە گچکەو کەمانەو، کە بیروھۆشی
لاوازمان توانای زانیانی هەیه، دەدرەوشیتەو، ئایینی من بریتیه لە برۆایە کی
پر لە سۆزی قوول بە هەبوونی دەستەلاتیکی زاناو مشورخۆر، کە لە
هەرشوێنیکێ ئەم بوونەوەرە سەرسامکەرەدا کە سەرنجی بدین، دەبینرێ...) (۱)

دواي ئەو، با بچینه سەروکاری هەندێک لەو دیاردانە ی، کە لە
دەورو بەرمانن و ئیمان نزیکن و، چونکە زۆر دوورە دەست نین، زانیاری زیاتر

(۱) یەکیکە لە قسە بەنرخەکانی شارەزاترین مەرۆفی سەرزەوی لەسەدی بیستەمدا سەبارەت
بە بوونەوەر و دیاردە رێک و پێکەکانی، ئەویش زانای ناو دار (ئاینیشتاين)، برۆانە (مع الله
في السماء)، ۲۰۸.

توانای به‌سەر دەر‌خستنی رێک و پێکی و ورده‌کاریاندا ده‌شکی و، پتر
توانای په‌یبردنی هه‌یه به رازو نه‌ینیه کانیان.

دیاردە‌ی دووهم: خرۆکه‌ی زه‌وی

﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ﴾ (الذاریات ۲۰)

ئه‌م خرۆکه‌یه‌ی که له‌سه‌ری ده‌ژین، هه‌رچه‌نده له‌چاو که‌هکه‌شانه
زله‌کان، وه‌ک ده‌نکه گه‌نمێک وایه له به‌رانبه‌ر چیا‌یه‌کی به‌رزدا، به‌لام
له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا تاقه^(۱) خرۆکه‌یه‌که، که توانیبی باوه‌ش بو ژیا‌نیکی
ژیا‌نداران به‌گرێته‌وه‌و مرو‌فی له‌سه‌ر به‌ه‌وێته‌وه‌.

هه‌لبه‌ته ئه‌وه‌ش بێ هۆ نیه‌و، دیاره دروستکرانی زه‌وی چهند هه‌ل
ومه‌رجیکی تیدا ره‌چاو کراون، که له هه‌یچ خرۆکه‌یه‌کی دیکه‌دا نین
-بی‌گومان ته‌ستیره‌کان له‌وباره‌وه هه‌ر پێویست نا‌کا باس بکری‌ن-.

جا لێره‌دا دهمه‌وێ زۆر به‌کورتی ده‌رباره‌ی ئه‌و هه‌ل و مه‌رجه تایبه‌تیانه
بدو‌ی‌م، که وایان له زه‌وی کردوه له هه‌موو بوونه‌وه‌ردا باریکی نا‌ناسایی
رێزپه‌ر (شاذ) به‌خۆوه بگرێو، بیه‌ته نیشتمانی مرو‌ف و لانکه‌ی تیدا راژانی
و ژینگه‌ی تیدا نیشه‌جێکرانی.

که‌واته با له چهند خاڵێکدا ئه‌و تایبه‌تمه‌ندیانه به‌خه‌ینه روو، که
نشینگه‌و ده‌ورو به‌ریکی وایان له زه‌ویدا ره‌خساندوه، که ژیا‌نیکی ژیا‌نداران‌ه‌ی
تیدا په‌یدا بێ:

(۱) شوینی زه‌وی له کۆمه‌له‌ی خۆردا:

(۱) به پێی زانیاری ئیستای مرو‌ف له‌باره‌ی بوونه‌وه‌رده‌وه.

زەۋى (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰) سەدو پەنجا مىيۇن كىلۇمەتر لە رۆژدە دوورە، ئەم ماۋەيەش ماۋەيەكى مام نىۋەندىيە، واىكردە كە زەۋى نەھىندە لە رۆژى نىك بى، كە بىتە دۆزەخكى بلىسەدارى گەرمى ۋەك (عطارد) كە نىكتىر خړۆكەيە لە رۆژدە- (۵۸) مىيۇن كەم لىي دوورە- و ئەو دىۋى، كە بەردو رۆژە پلەي گەرمى دەگاتە (۴۰۰) پلەي سانتىگراد^(۱)، و نەھىندەش لىي دووربى، كە لەئەندازەي پىۋىست كەمتر تىشكى رۆژى بگاتىو، ۋەك (پلۇتو)- كە نىكەي (۵۹۱۵) مىيۇن كەم لە رۆژدە دوورە- و بىتە جىھاننىكى ساردى بەستەلەك^(۲).

۲) چۆنىەتى سوورپانەۋەي زەۋى:

أ- زەۋى سوورپانەۋەيەكى ھەيە بەدەۋرى رۆژدا لە خولگەيە كدا، كە (۹۴۲) مىيۇن كىلۇمەتر دىرئە، بە (۳۶۵) رۆژو نىكەي چۋارىەكى رۆژىك (۵) سەعات و ۴۸ دەققە و ۴۰ چركە تەۋاۋى دەكات، واتە لە ماۋەي سالىكدا،^(۳) بەخىرايى (۱۸) ميل (۳۰كلم) لە چركەيە كدا،^(۴) واتە نىكەي (۶۵,۰۰۰) ميل لە سەعاتىكدا.^(۵)

ب- سوورپانەۋەيەكى دىكە ھەيە بە دەۋرى خۇيدا لە ماۋەي (۲۴) سەعاتدا جارىك دەسوورپتەۋە بە خىرايى (۱۰۰۰) ميل لە سەعاتىدا { (۳۰كلم) لەدەقەيە كدا } ھەلبەتە ئەندازەي خىرايى سوورپانەۋەي زەۋى، چ بەدەۋرى خۇيدا، چ بەدەۋرى رۆژدا ئەندازەيەكى مام نىۋەندىيى و گونجاۋە لە گەل ژيانى مرقۇ و دانيشتۋانى دىكەي سەر زەۋيدا. _ _ _

(۱) (راد خدا شناسي)، ل ۱۶۰.

(۲) (مبادى الكونيات)، ل ۹۰.

(۳) (راد خدا شناسي)، ل ۱۷۱.

(۴) (قصة الإيمان)، ل ۳۲۰.

(۵) (قصة الإيمان)، ل ۳۲۰.

بۆ وێنە: ئەگەر لەجیاتى (۱۰۰۰) میل بە خێرایى (۱۰۰) میل لە سەعاتیکدا بە دەوری خۆیدا خولابایهوه، ئەوه شەوگاری روژگار یەکی دەبوونه (۱۲۰) سەعات! ئنجا حەتمەن لە ئەنجامی ئەو درێژبوونەى شەو روژیشدا، ژیان لە دانیشتوانی سەر زەوی تێک دەچوو، چونکە روژگار هێندە گەرم دەبوو، شیناوردو دارودرەخت دادەگیرسان و، شەوگاریش هێندە سارد دەبوو، داروبەردی دەبەست.

دیسان ئەگەر زەوی لەجیاتى (۱۸) میل، بەخێرایى (۹) یان (۳۶) میل لەچرکەیه کدا بە دەوری خۆدا سوورابایهوه، ئەوه بێگومان لە حالەتى یەكەمدا سالی دەبوو بە (۱۸۲,۵) روژ و وەرزه کان (فصولی) سالی دەبوونه مانگ و نیویک و، لە حالەتى دووهمدا سالی دەبوو بە (۷۳۰,۵) روژو، وەرزه کان یەکی دەبوونه (۶) مانگ!! بێگومان لە هەردووکی حالانیشدا ژيانى ژيانداران تێک دەچوو!

(۳) لاریی خولگەى زەوی:

زەوی کە بەخێرایى (۱۸) میل لەچرکەیه کدا بە دەوری روژدا دەسووریتەوه، ئەو خولگە (محوری)یهى، کە تێیدا دەسووریتەوه بە (۲۳,۵) بیست و سێ پلەو نیو لە هێللی یەكسانیی (خط الاستواء) لایداوهو خواره، جا بەهۆی خواریی خولگهوه، چۆنیەتى لێدانى تیشکی روژ لە پرووی زەوی دەگۆڕی، ئنجا لە سۆنگەى ئەوهشەوه چوار وەرزه کان (هاوین، پاییز، زستان، بهار) پەیدا دەبن.

چونکە لەو شوێنانەدا، کە تیشکی روژ بە شاقۆللی (عمودی) دەکەوێتە سەر زەوی، سالی گەرم دادیو بەلای هاوینەوه دەچێو، لەو شوێنانەدا، کە بەلاریی (میلان) دەکەوێتە سەر زەوی، سالی سارد دەیو بەلای زستانەوه

دهچی.

کهواته ٲه گهر خولگهی زهوی به‌دهوری رۆژدا بازنه‌یه کی ته‌واو و راست بایه، چوار وهرزه‌کان دروست نه‌ده‌بوون، چونکه تیشکی رۆژ به‌درٲژیایی سأل ودهک یه‌ک ده‌که‌وته سهر هه‌موو به‌شه‌کانی زهوی و، هیچ شوٲنٲیکی زهوی له‌شوٲنه‌کانی دیکهی ساردتر نه‌ده‌بوو^(۱).

دیاره دووری و نزیکیی زهوییش له‌رۆژه‌وه‌ کارده‌کاته سهر گهرمی و ساردیی ئاووه‌ه‌وای زهوی، به‌لام دووری و نزیکیی له‌رۆژ، چوار وهرزه‌کان نایه‌نٲته دی.

٤) قه‌باره‌و بارستایی زهوی:

قه‌باره (حجم)ی زهوی (۱،۳۰۰،۰۰۰/۱)ی قه‌باره‌ی رۆژه^(۲)، واته قه‌باره‌ی رۆژ ملیۆنٲیک و سیسده‌هه‌زار جار له‌ قه‌باره‌ی زهوی گه‌وره‌تره، به‌لام بارستایی (کٲله)یه‌که‌ی (۳۳۲،۰۰۰/۱)ی بارستایی رۆژه، یانی بارستایی رۆژ (۳۳۲،۰۰۰) جار له‌ بارستایی زهوی ٲتره، (بارستایی زهوی ۶×۱۰^{۲۱} ته‌نه).

جا بی‌گومان زیادی قه‌باره‌و خٲرای سوورانه‌وه، په‌یوه‌ندییه‌کی ٲیچه‌وانه‌و، زیادی بارستایی-کٲش-و هی‌زی ٲاکٲشانیش، په‌یوه‌ندییه‌کی راسته‌وانه‌یان له‌ نیواندا هه‌یه^(۳).

کهواته ٲه گهر هاتباو قه‌باره‌ی زهوی له‌و ته‌ندازه‌یه‌ی که ٲیستا هه‌یه‌تی گه‌وره‌تر بوویه، ته‌وه‌ کاری ده‌کرده سهر هی‌واش‌کرده‌وه‌ی سوورانه‌وه‌ی زهوی،

(۱) (مبادئ الکونیات)، ۸۱، و (مع الله في السماء)، ۸۹.

(۲) قه‌باره‌ی زهوی له‌ (۱۲۱۰)کلم، یانی یه‌ک تریلیۆن کیلۆمه‌تر سی‌جا زیاتره. ب‌روانه کٲٲبی (محاضرات في العقيدة) أحمد البه‌ادلي، ۲۳۹، و (قصة الإیمان)، ۳۰۹.

(۳) (قصة الإیمان بين الفلسفة والعلم والقرآن) الشيخ نديم الجسر، ۳۲۰.

چ به دهوری خۆیداو چ به دهوری پۆژدا، خو ته گهر گچکهتر بوایه، تهوه به پێچهوانهوه دهبووه هۆی خیراکردنی جوولانی، ئاشکراشه که له ههردووک حالاندا ژيان دهشیوا.

ديسان ته گهر-خوانه خواسته و نهشی خواستوه- کیشی زهوی لهم ئه ندازهیهی که له سه ریه تی، که بریتیه له (۶۱×۱۱۰) ته ن، یانی شه ش هه زار ملیۆن تریلیۆن ته ن زیاتر بوایه، یان که متر، سه ر زهوی به که لکی ژيان نه ده هات.

بو وینه: ته گهر کیش و بارستایی زهوی هیندهی (۶/۱) شه شیه کی کیش و بارستایی ئیستای بایه، واته وه ک مانگ بایه، ته وه شتی که ئیستا له سه ر رووکاری ده ریاوه کیشه کهی (۶۰) کیلوگرامه، ته و کات ده بوو به (۱۰) کیلو!

تنجا له حالیکه وادا ویرای ته وهی که جموجوول له سه ر زهوی زور سه خت ده بوو، ئاووهه وای ده وری زهوییش به مه ردهی ئاووهه وای ده وری مانگ ده چوو و، پشوو به بایه ک و دلۆپه ئاوێکی به ده ورده به ند نه ده بوو، ته وه ش به هۆی که مبه وونی هیزی را کیشانه وه!!

خو ته گهر بارستایی زهوی، دوو هیندهی ئیستای بوایه، ته وه هیزی را کیشانی زهوی دوو هیندهی ئیستای لی ده هات و، له باتی ته وهی له سه ر هه ر (۱سم) یه ک کیلوگرام کیشی هه واهه بی، بو هه ر (۱سم) ده بوو به دوو کیلو!!

به لام ته گهر بارستایی زهوی (۱۵۰) هیندهی ئیستای بایه، ته وه هیزی را کیشانی (۱۵۰) هیندهی ئیستا زیادی ده کردو، به رزیی هه وای ده وری زهوی له (۱۰) کم که متر ده بوو و، هه لمی ئاو نه یده توانی به رزیته وه، په ستان (ضغط)ی هه واهه سه ر (۱سم) ده گه یشته (۱۵۰) کیلوگرام و، جه سته ی مرؤف هیندهی (سمۆره)یه کی لی ده هاته وه، هه ر گرامیک ده بوو به (۱۵۰) گرام و- ئیهی ژیان له سه ر زهوی مه حال ده بوو!!^(۱)

(۱) (هستی بخش) عبدالکریم هاشمی نژاد، ل ۱۳۷، ۱۳۸، چاپ سوم.

۵) ھەۋاي دەۋرى زەۋى:

زەۋى تۈيۈپكە تۈيۈكلىكى (بەردىن)ى تى وەرىپچراۋەدۇ، زۆربەى ئەوتۈيۈكلە بەردىنە بە چىنىك ئاۋ داپۇشراۋەدۇ، چىنە بەردو ئاۋەكەش وىكرا بە چىنىك ھەۋا دەۋرەدراۋن، ئىنجاۋە ھەۋايە چىنە گازىكى ئەستورە، ۋەك دەريا، قوۋلايى ھەن، جا ئىمە ۋىيانداران و روۋەك زۆر بە ئاسودەيى لەو قوۋلايىدە دەۋىن.

يىگومان ھەۋاي دەۋرى زەۋى، يەكجار گرنگ و بايەخدارە بۇ روۋەك و ۋىياندارانى سەر زەۋى، ئىمەى مەۋق بەبى ھەلمۈرىنى ھەۋا-ئۆكسىجىن-پىنج دەققە نارىن، روۋەك جەستەى خۇى لە ھەۋا-دوۋەم ئۆكسىدى كاربۇن-دروست دەكات، ئىمەش روۋەك دەخۇين و ئەو ئاۋەل و پەلەۋەرەنە دەخۇين كە لەسەر روۋەك دەۋىن و، لە ھەردوۋىيان جەستەى خۇمان پىكىدىين، دەمىيىتەۋە نايتروۋجىن، ئەمىش بۇ پارسەنگ كەردنى ئۆكسىجىنە، چۈنكە ئەگەر نايتروۋجىن نەبى بەھۋى ھەلمۈرىنى ئۆكسىجىنەۋە دەسوۋىيىن، ھەلمى ئاۋىش بۇ شىدار كەردنەۋەى ھەۋايە.^(۱)

رېژەى ھەۋونى ئەم توخمانەش لە ھەۋاي دەۋرى زەيدا، بەگۈرەى گرنگىى و پىۋىستىيانە بۇ بە دانىشتوانى سەر زەۋى، رېژەى دابەشبوۋىيان ئاۋايە:

نايتروۋجىن (۰.۷۸٪)، ئۆكسىجىن (۰.۲۱٪)، دوۋەم ئۆكسىدى كاربۇن (۰.۰۳٪) يانى (۳/۱۰۰۰)، ئەۋەى دىكەش ھەلمى ئاۋو ھەندىك گازى دىكەى ۋەك: ئەرگۇن، ھىليۇم، نىۋن، ھايىدروۋجىن، زىنۇن، كەربۇن، پىكى دىنن.^(۲)

جا ئەگەر ھاتباۋ لەجىياتى (۰.۲۱٪) رېژەى گازى ئۆكسىجىن لە ھەۋادا ۰.۵۰٪ يان ۱٪ بايە، ئەۋە لە ھالەتى يەكەمدا بلىسەى ھەۋەرتىشقەيەك بەس بوو

(۱) بە تۈزۈك دەستكارىيەۋە لە (مع الله في السماء)، ل ۱۰۰ وەرگىراۋە.

(۲) (مبادئ الكونيات)، ل ۸۲.

بۆ داگیرساندنی هەموو جەنگەل و دارستانەکانی سەر زەوی و، لە حالەتی دوو دەمدا ئەگەر گریمان ژيانداران توانیباشیان خۆیان بگونجین، کەمێک نەبێ پێکەشتەرەکانی شارستانەتی لەسەر زەوی نەدەبێنران، بۆ وێنە (ئاگر) نەدەبوو^(۱)! هەڵبەتە لە حالەتێکی واداشا ژیارو شارستانەتی نەدەرەخسان!!

دیسان ئەگەر هاتباو (نایترۆجین) رێژەکەی کەمتر با لە ۰.۷۸٪، ئەو نە پارسەنگی کاریگەریی ئۆکسجینی بۆ رادەگیرا، نە پروە کیش دەیتوانی تازوو قەو بژێو بۆ ژيانداران داوین بکات^(۲) ئەگەر زیاتریش بواوە ئەو زیاد لە پیوست کاری لە (ئۆکسجین) دەکردو ئەو هاوسەنگی (تەادل)یە تیکەدا کە ئیستا هیناویەتەدی.

(دووم ئۆکسیدی کاربۆن)یش دیسان ئەگەر رێژەکەی (۱۰۰/۳) نەبواوە، ژيانی پروەک و ژيانداران دەکەوتە مەترسییەو، چ کەمتر با، یا زیاتر، چونکە لە حالەتی یە کەمدا: پروەک و شیناورد بێژێو و رۆزی دەکەوتنە گوژێو، لە حالەتی دوومیشدا: بێجگە لەوێ کە ئاگر پەیدا نەدەبوو، مڕۆفیش تەنگەنەفەس دەبوو و رەنگە مردباش!

ئەمما وەنەبێ گرنگی و بایەخیی هەوای دەوری زەوی، هەر ئەوانە بێ کە گوتران، بەلکو زۆر زیاتر مەزنتەر، بەلام لێردا دەر فەتی ئەوەمان نیە بەدرێژی پێیندا بچینە خوار، بۆیە هەر بە کورتی ئاماژە بۆ هەندیکیان دەکەین:

۱- ئەگەر هەوا بە دەوری زەویەو بەم شیوەی ئیستا نەبواوە، بە ئەندازەی کیلۆگرامیک پەستان (ضغط)ی نەخستبایە سەر هەر (۱سم^۲)، ئەو ماددە شلەکانی نیو لەشی ئیمەو ژياندارانیش، بە فیچقە دەهاتنە دەری و، مردنی هەر دەزایی پرووی تێدەکردین!!

(۱) (Man does not stand alone : مڕۆف بەتەنێ ناژی) کریسی مۆریسون، وەرگیرانی بۆ عەرەبی بەناوی (العلم يدعو للإيمان) بە قەڵەمی محمود صالح الفلکی، ۷۸، ۷۰.

(۲) هەمان سەرچاوە.

ٲنجا ٲه گهر هه‌وا به ده‌وری زه‌وییه‌وه هه‌ش‌بایه، به‌لام له‌م ٲه‌ندازیه‌ی ٲیستا، که به به‌رزیی (۱۵۰۰ کم)ه^(۱)، که‌متر یان زی‌ا‌تر بو‌وایه، ٲه‌وا له‌ حاله‌تی یه‌که‌مدا په‌ستانی هه‌وا که‌م ده‌بو و، له‌ حاله‌تی دو‌وه‌مدا زیاد ده‌بو، له‌ هه‌ردووک حالانیشدا ژیان‌ی مروّف و ژیاندارانیش تی‌کده‌چوو.

۲- ٲه گهر هه‌وا به‌ده‌وری زه‌وییه‌وه نه‌بو‌وایه، دنیا ده‌بو به‌شه‌وه‌زنگ و تاریکستان، چونکه رووناکیی سهر زه‌وی له‌ ٲه‌نجامی ٲه‌ودا دیت‌ه‌دی که‌ شه‌ٲوله‌کانی تیشک به‌هو‌ی لی‌کدانیان له‌گه‌ل گه‌رده‌کان (جزیئات)ی هه‌وادا ده‌شکینه‌وه‌و بلا‌وده‌بنه‌وه‌و، سه‌رزه‌مین رووناک ده‌بی^(۲).

۳- ٲه گهر هه‌وا به‌ده‌وری زه‌وییه‌وه نه‌بو‌وایه، که‌س ده‌نگی که‌سی نه‌ده‌بیست و دنیا ده‌بو به‌ (شاری خاموشان) و، هه‌رکه‌سه له‌ جیهان‌ٲنکی تایبه‌تی خویدا ده‌ژیا، ٲه گهر ژیا‌با، چونکه که‌ ناخوتن و یه‌کدی دواندن نه‌بو، که‌سیش فی‌ری زمان نایو...ه‌تد!! ناخر (ده‌نگی) ٲی‌مه بو‌ دروست‌بوونی، هه‌م هه‌وجیی هه‌وای سییه‌کان و په‌ستانی نی‌و په‌نچکه و، هه‌م بو‌ گو‌یزانه‌وه‌ی له‌زاری قسه‌که‌ر (متکلم)ه‌وه بو‌ گو‌یی دو‌ینراو (مخاطب) ٲی‌ویستی به‌ شه‌ٲوله‌کانی هه‌وا هه‌یه، ٲه‌و هه‌وایه‌ی که‌ به‌خیرایی (۱/۳ کم)^(۳) یانی (۳۳۳) مه‌تر له‌ چرکه‌یه‌کدا ده‌نگ ده‌گوازیت‌ه‌وه.

۴- ٲه گهر هه‌وا نه‌بو‌وایه، دل‌ٲه باران‌یکمان چه‌نگ نه‌ده‌که‌وت، چونکه ٲه‌و هه‌لمه‌ی که‌ به‌هو‌ی گه‌رمیی تیشکی روژ‌ه‌وه له‌ ده‌ریاکان په‌یدا ده‌بی، هه‌ر هه‌وایه که‌ له‌ کو‌لیی ده‌نیو، به‌ره‌و چینه‌ سارده‌کانی هه‌وا به‌رزی ده‌کاته‌وه‌و، خه‌ست ده‌بیته‌وه‌و ده‌بیته‌ باران و به‌فرو ته‌رزه، دیسان هه‌ر بایه که‌ هه‌وره‌کان له‌سهر یه‌ک که‌له‌که‌ ده‌کات و متوربه‌یان ده‌کات.

(۱) (مبادئ الکون)، ل ۸۲.

(۲) (مع الله في السماء)، ل ۱۰۱-۱۰۲.

(۳) مجلة العربي الكويتية، العدد ۳۲۲ ذوالحجة، ۱۴۰۵هـ، ل ۱۹۸.

۵- دیسان ئە گەر زهوی هه‌وای به‌ده‌وره‌وه نه‌بوایه، زۆربه‌ی داروده‌خت و گۆل و شیناورد، دیاردە‌ی پیتاندن (تلقیح)یان تیدا نه‌ده‌هاته دی و، به‌ریان نه‌ده‌گرت، چونکه هه‌وا سه‌ره‌کیه‌ترین ده‌وری هه‌یه له هه‌تانه‌دی ئەم دیاردە‌یه‌دا؛ (با) تۆوی نیره‌کان هه‌لده‌گرۆ ده‌یگه‌یه‌ننه‌یه‌ننه‌یه‌کان.

۶- ئە گەر چه‌تری هه‌وا له‌سه‌ره‌سه‌ری دانیه‌شتوانی زهوی هه‌لنه‌درابایه، نه‌ پرووه‌ک و نه‌ ژیانداران و نه‌ مرو‌ف، هه‌یچیان هه‌تا ئیستا شوینه‌واریکیان له‌سه‌ر زهوی نه‌ده‌بینرا! به‌لێ هه‌وای سه‌ر سه‌رمانه‌ که وه‌ک زه‌ریه‌کی پۆلایین هه‌موو رۆژی له‌ هه‌ی‌شی (۲۰,۰۰۰,۰۰۰) بیست ملیۆن به‌ردی ئاسمانی که به‌ خه‌یرایی (۵۰) کلم له‌ چرکه‌یه‌ کدا به‌ره‌و زهوی دین، ده‌مانپارێژی.

به‌لێ هه‌وای سه‌ره‌سه‌رمان ئەو به‌رده‌ گه‌رمانه‌ ده‌سووتینۆ له‌ شیوه‌ی تۆزو گه‌ردو خۆله‌میشدا بڵاوده‌بنه‌وه^(۱).

۷- سه‌ره‌پای ئەوه‌ی که هه‌وا به‌هۆی (ئۆکسجین)ه‌وه هه‌موو رۆژی له‌ نزیکه‌ی (۲۰) ملیۆن به‌ردمان قوتار ده‌کات، وێرایی ئەمه‌ش قه‌لغانیکی یه‌کجار بایه‌خداریشه‌ بۆ شکاندنه‌وه‌ بڵاوکردنه‌وه‌ (تشتیت)ی تیشکه‌ زیانه‌خشه‌کان؛ تیشکی سه‌رو بنه‌وشه‌یی، تیشکه‌جیمی، تیشکه‌ گه‌ردوونیی (الأشعة الكونية)، واته‌ ئە گەر خوا به‌ به‌زه‌یی خۆی قه‌لغانی هه‌وای له‌سه‌ر سه‌ر رانه‌گرتباین، تیشکه‌ زیانه‌خشه‌کان قه‌ه‌واریان له‌ ئیمه‌ش و ژیاندارانیش ده‌بی^(۲).

(۱) T (صلی الله علیه وسلم) e e (رضی الله عنهم) (idence of God) جان کلور موسما، وه‌رگێڕانی بۆ فارسی به‌ناوی (اثبات وجود خدا) به‌ قه‌له‌می: ارام، آمین، مجته‌دی، ۲۰ل، چاپ ۴.

(۲) (مبادی‌ الکونیات) ل ۱۰و ۱۱.

خوێنەری ئازیز!

لێدوان دەربارەی خرۆکەیی زەوی (هەویریکیە ئاوی زۆر دەوی) و گەلیک
شت ماوه، کە سەبارەت بە ڕێک و پێکی و وردەکاریی دروست بوون و
هەلکەوتنی زەوی بیلین، بەلام لەبەر ئەوەی ئێرە بوو جوهرە باسانە تەرخان
نەکراوه، هەر بەوھندە واژدیتین و دەچینە سەرباسیکی دیکە لە دیاردە
یاسادارو ڕێک و پێکەکانی بوونەوەر^(۱).

(۱) لە مەوسووعەیی: (درهوشاوهیی ئیمان و پوچەڵیی ئیلحاد) دا زۆر شتمان لەبارەی (زەوی)
یەوێ خستۆتە ڕوو.

دیاردەیی سییەم: لەشی مرۆف

﴿وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ (الذاریات- ۲۱)

خوێنەری بەرێز!

لە دوو دیاردەیی رابردوودا-بوونەوهەر و خرۆکەیی زەوی- لە روانگەیی دووربین (تلسکوب)ی زانایانەوه سەرنجی گەورەیی و رێک و پێکی و وردەکاریی بوونەوهەرمان داو، دەرکەوت کە بەدیھێنەری بوونەوهەر، تا چ راددەیه ک یاساو وردەکاریی خستۆتە ئێو ئەم بوونەوهەرە مەزنەوه و لە دوو دیاردەیی رابردوودا، زۆر درشت بین بووین و سالی تیشکی و تەن و میل و کیلۆمەتر، وێردی سەر زمانمان بوون.

بەلام ئەم دیاردەیه دا، دووربین کەلکمان ناگریو پێویستە وردبین (میکروسکۆب) بە دەستەوه بگرین، ئەمما وردبینی ئاسایی نا، بەلکو وردبینی ئەلیکترۆنی (المجهر الالکترونی)!!

ئەجا پێویستە مایکروۆن و ئەنگستروۆم و گرام، بکەینه پێوهرو تەرازوو و یە کجار بەسەلیقه وردبین بین.

ئەجا بێگومان ئەگەر ماددەیی بێژیان جاریک رێک و پێکی و یاسای تێدا بەدی بکری، ژيانداران و لەنیو ژياندارانیشدا بەتایبەتی ئینسان، دەیان و سەدان جار وردەکاریی و رێک و پێکیان تێدا دەرەکەویو، وە ک مانگ لە شەوی چواردەیدا دەرەوشیتەوه.

پیشینانیشمان بەخۆپاریی نەبوو گوتووین: (من عرف نفسه فقد عرف ربه) هەرکەسیک خۆی ناسیب، پەرەردگاری خۆشی ناسیوه.

www.alibapir.com

دیسان تهو خواناسه ژیردی که گوتوویه‌تی:

(أتحسب أنك جُرم صغير وفیک انطوی العالم الأكبر!!!)

ٲایا خوٲ به ته‌نیکی گچکه ده‌زانی، له‌حالٲکدا که بوونه‌وه‌ری هه‌ره‌زل
له‌توٲدا ٲیچراوته‌وه؟ زانیویه‌تی چ ده‌لی!

جا ٲیمه له‌م کورته‌باسه‌دا نامانه‌وو ٲه‌گه‌ر بشمانه‌وو ناتوانین، که
سه‌بارته به هه‌موو لایه‌نه‌کانی مروٲف بدوٲین، به‌لکو ٲیشه‌کی نه‌ختی‌ک
ده‌رباره‌ی گچکه‌ترین خشت (لبنه)ی ٲیکهاتنی جه‌سته‌ی ٲینسان ده‌دوٲین
و، ٲنجا له‌ دواییدا نیگایه‌کی گشتی و خیرا به‌ تی‌کرای کوٲه‌ندامه‌کان
(أجهزه)ی نیو له‌شی مروٲفا ده‌خشی‌نین:

خانه‌کانی له‌ش:

هه‌روه‌ک چوٲ گچکه‌ترین خشتی ٲیکهاتنی هه‌ر ته‌نیکی بی ژیان
گه‌ردیله‌یه، گچکه‌ترین خشتی ٲیکهاتنی ژیان‌داریش-هه‌ر له‌ ته‌میباوه‌ بی‌گه‌ره
هه‌تا مروٲف-خانه‌یه.

به‌لام ٲایا ده‌زانی کوٲشکی جه‌سته‌ی ٲینسان له‌ چهند خشت له‌و خشتانه
دروست بووه! له‌شی مروٲٲکی ته‌واو له‌ نزیکه‌ی (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰)
ده‌ ملیوٲ ملیار خانه‌ دروست بووه، که بو کورتی ٲاوا ده‌نووسری (۱۶۱۰)!!

به‌لام ده‌زانی ته‌م ژماره‌یه چهند زوره؟! ته‌گه‌ر بیٲ و که‌سی‌ک
بی‌ه‌وو ته‌م ژماره‌یه بژمی‌ری، به‌ واتایه‌کی دی، ته‌گه‌ر که‌سی‌ک بی‌ه‌وو
ژماره‌ی خانه‌کانی جه‌سته‌ی یه‌ک مروٲف بژمی‌ری، بو ته‌وه‌ی له‌ ماوه‌ی:
(۳۳۳,۳۳۳,۳۳۳) (سیسه‌دو سی و سی ملیوٲ و سیسه‌دو سی و سی هه‌زارو

(۱) هه‌ندی‌ک له‌زانیانیش به‌سه‌د تریلیوٲ (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) (۱۴۱) خانه‌ مه‌زنه‌یان
کردوون.

سَيَّسَهُدُو سَيِّ (و سَيِّ) سَالْدَا لَيَّوْهَيِّ، دَهَبَيِّ لَه هَر چَرَكَه يَه كَدَا يَه كَيِّك
بَرْمَيَّرِي، بَهَبَيِّ رَاوَه سَتَان وَ پَشُو دَان!

چونکہ (سال) یک (۳۱,۵۳۶,۰۰۰) چرکھ، جا ٿه گهر بیٽ و ٿیمه
هر (۳۰,۰۰۰,۰۰۰) چرکھش دابنیین و ژماردی خانه کانی لهشی مرؤف
دابهش بکهین بهسر ٿه سی ملیوَن چرکھیه‌دا، ٿهوه ٿاوا دهرده‌چی:

!!سأل ۳۳۳,۳۳۳,۳۳۳ = ۳۰,۰۰۰,۰۰۰ ÷ ۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰

به لئی خوینہ ری به ریزا!

ئەو زاناو شارەزايەي کە جەستەي مەرۆڤي پيکھيناو، دەبي تواناو زانياري بيسنووري هەبي، چونکە سەرەراي ئەودي کە لە دە مليۆن مليار خشت دروستي کردو، هەرکام لەو دە مليۆن مليار خشت (خلية)دەش، لاني کەم لە (۱۰×۷)^{۱۱} حەوت تریليۆن گەردیلە پيکھاتوون^(۱)، کەواتە تيکراي لەشي مەرۆڤ بەلای کەمەو: $۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ \times ۱۷ = ۱۷۰$ ، حەفتا هەزار مليۆن مليۆن مليۆن گەردیلە دروست بوو!

کهواته ههر کام لهو ده ملیون ملیار خانیهه ی که جهسته ی مروڤ -واته بهس دیکورو پروالته ی دهرودی- پیکدینن، یه کی له حوت تریلیون گهردیله- به لای کهمهوه- پیک دینن، ئنجا ههر کام لهو حوت تریلیون گهردیلهه ش، لانی کهم له (۲۰۰) ته نولکه (جسیم) پیک دینن!!^(۲)

(۱) چونکه هەر خانیه ک له (۴۶) کرۆمۆسۆم و هەر کرۆمۆسۆمیکیش له (۲۵,۰۰۰) جین و هەر جینیکیش له (۳) ملیۆن گەردیلە پێکدێ، جا ییڭومان ئەو (۴۶) کرۆمۆسۆمە بەس نێوکی خانە پێک دێنن، کەواتە توێلک و سیپنە (سیتویلازم) یش لانێ کەم بە هەردووکیان هێندە کرۆمۆسۆمەکان گەردیلەیان تێدا هەن، کەواتە: $۲۵,۰۰۰ \times ۴۶ = ۱,۱۵۰,۰۰۰ \times ۳ \times ۶۹ \times ۱۰^{۱۱}$ واتە نیزیکی (۷) تریلیۆن. بروانە (سفری بە أعماق وجود انسان)، ل ۲۸-۲۹.

(٢) بروانه (أسرار عالم الجسيمات الدقيقة)، ل٦٥، ف.تشرين وجور وفا، ترجمة: د.محمود إبراهيم.

کهواته بو ئهوهی بزاین ژمارهی ئه و خشته هه ره وردانه چهنده که
دیکوری مروف پیکدینن - چونکه گیان (الروح) کاکل و نیودرۆکی
مروفه و جهسته بهس تویکل و دیکوریه تی - پیویسته ژمارهی (۲۰۰) و
(۱۰×۷) لیک بدهین:

$۱۴,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ =^{۲۸} ۱۰ \times ۷ \times ۲۰۰$
 ۰۰۰ (۱۴ × ۱۰^{۳۰}) یانی جهسته‌ی مرؤف به لای که مه وه له (چوارده ملیۆن
 ملیۆن ملیۆن ملیۆن ملیۆن) ته نۆلکه دروست بووه.

به لام خونہری بهر یز!

دهزانی جه‌سته‌ی هه‌ر کامی‌کمان له چرکه‌یه کدا چهند خانه سه‌رف ده‌کات! نیزیکه‌ی (۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰) خانه له یه ک چرکه‌دا له له‌شی مرو‌ف ده‌مرن! واته له ده‌ققه‌یه کدا (۷۵۰۰) ملیو‌ن خانه^(۱)، خو‌ئه گه‌ر بمانه‌و‌ی بزانی‌ن له ماوه‌ی سالی‌کدا جه‌سته چهند خانه‌ی له‌ده‌ست ده‌چن، ده‌بی بلی‌ن:

(سپههزارو نۆسه دوو یه نجاو دوو تریلیۆن) خانه!!

ئىنجا با بزىنىن بەو پىيە لەشى مەروۇف لە ماوەى چەند سالاندا خۆى نوئ دەكاتهو، واتە چەندى پى دەچى هەتا هەموو خانەكانى دەمرن و سەرفىان دەكات:

۲,۷۵ = ۳,۹۴۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ÷ ۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
(واته دوو سال و نو مانگ).

کهواته جهستهی هەر مروّقیەک له ماوهی دووساڵ و نویمانگدا هه‌موو
خانه‌کانی ده‌مرن و نوی ده‌نه‌وه.

(١) الطب محراب الإيمان، ب، ١، ل ٤٠، الدكتور خالص جلبي.

به‌للی خانه‌کانی له‌شی ئینسان له‌ ده‌وری (۳۳) مانگدا هه‌موویان ده‌مرن و هه‌ی نوێ جیگه‌یان ده‌گره‌وه، جا هه‌یانه له‌ چه‌ند رۆژیک پتر ناژی و هه‌شیانه هه‌تا دوو مانگان ده‌ژی، وه‌ک خرۆکه سووره‌کانی خوین^(۱)، هه‌شیانه زیاتر.

به‌لام جوړه‌خانه‌یه‌ک هه‌ن که ناکه‌ونه ژیر رکیفی ئهم مردن و گوړان و نویبونه‌وه‌وه، ته‌وانیش ده‌ماره‌خانه‌کان (الخلايا العصبية)ن.

ئه‌و خانانه‌ش که به‌ چاکترین و په‌سندترین خانه‌کانی جه‌سته ده‌ژمیردین و، به‌ له‌دایک بوونی مروفت په‌یدا ده‌بن و به‌ مردنی کو‌تایی به‌ته‌مه‌نیان دی، وه‌ک زانای ناودار (فون ئیکونومو) ژماردوونی چوارده (۱۴) ملیارن!^(۲)

هه‌لبه‌ته هه‌موو چالاکیی و جموجوول و گوړانکارییه‌کانی له‌شی مروفت له‌ژیر رکیفی ئه‌و چوارده ملیار خانه‌یه‌دان، به‌ واتایه‌کی دیکه ئه‌و چوارده ملیار خانه‌یه‌ سه‌ره‌له‌به‌ری که‌سایه‌تی ئینسان پیکدین^(۳).

جا ئه‌ گهر خوانه‌کرده ده‌ماره‌خانه‌کانیش وه‌ک خانه‌کانی دیکه‌ی له‌ش گوړان و مردن و نویبونه‌وه‌یان به‌سه‌ردا هاتبایه، ئه‌وه ده‌بوو هه‌ر به‌ شه‌ش مانگ جاریک زانراوه‌کان (معلومات)مان فیر بینه‌وه، ته‌نانه‌ت زمانی قسه‌پنکردن و ناخواتنی رۆژانه‌شمان^(۴)!!

به‌لام ئایا ده‌زانی ئه‌و ده‌ماره‌خانانه، تا چ راده‌یه‌ک ریکپیکیی و ورده‌کارییان تیدا ره‌چاو کراوه!

(۱) سه‌رچاوه‌ی پښوو، ص ۴۰.

(۲) به‌لام ژماردی خانه‌کانی می‌شک به‌گشتیی (۱) تریلیۆن: (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) (۱۲۱) خانم و جوړیکشیان له‌نیو ئه‌و یه‌ک تریلیۆنه‌دا سه‌د ملیار (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰)ن.

(۳) هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۴۱.

(۴) هه‌مان سه‌رچاوه ل ۱۷۶.

www.alibapir.com

(جود سون هوپک) زانای ٲه‌مریکایی له لیډوانیٲکیدا له ٲه‌یمانگای
میٲرووی نیویۆرک گوتوویه‌تی:

(ٲه‌گهر بیٲ و ههرچی ٲامیری جیهان هه‌یه له ٲادارو ته‌لگراف و ته‌له‌فون
و ته‌لفزیون، هه‌موویان کوٲکه‌ینه‌وه‌و گچکه‌یان بکه‌ینه‌وه‌و، هه‌تا به‌هه‌موویان
هینده‌ی میٲشکی مروٲیان لیډی، ٲیستاش له هالۆزیی و ورده‌کارییدا، ناگه‌نه
میٲشکی یه‌ک ٲینسان!!)^(۱)

خوینه‌ری به‌ٲیژ!

ٲیستاش که به‌شیویه‌کی گشتی حال و بالی خانه‌کانی جه‌سته‌ی مروٲمان زانی،
با ٲه‌مجار وردتر سه‌رنج بده‌ین و، نیگایه‌ک به‌ ده‌روون و نیوه‌وی خانه‌دا بخشینین:

ٲیکه‌اته‌ی خانه:

خانه (الخلیه) به‌شیویه‌کی گشتی له سی به‌شان ٲیځدی؛ توٲلکی
خانه، سپینه (سایتۆ‌پلازم)، نیوک.

به‌لام توٲلکی خانه زۆر ته‌نکه، نیزیکه‌ی (۷) میلی مایکرون ته‌ستووره،
هه‌لبه‌ته مایکرونیٲک بریتیه له (۱/۱۰،۰۰۰،۰۰۰) ی میلیمه‌تریٲک، که‌واته
ٲه‌گهر بیٲ و (۵۰۰،۰۰۰) له‌و توٲلکانه ٲیکه‌وه‌ریز بکه‌ین، ٲیستا هینده‌ی
ٲه‌ٲه‌قاقه‌زیکی ٲاسایی ته‌ستوور نابیی.^(۲)

بیگومان ٲه‌رکی سه‌ره‌کی توٲلکی خانه‌ش ته‌وه‌یه که ٲاریزگاریی سپینه‌و
نیوک ده‌کات و، چه‌ند ده‌روازه‌یه‌کی تیډان خۆراکیان لیوه ده‌چٲته ژووریو،
ٲاشه‌روٲکیان لیوه فری ده‌درٲته ده‌ری.

(۱) الطب محراب الإیمان. ب ۱ ل ۴۱.

(۲) (سفری به‌ أعماق وجود انسان) ل ۱۳، ۱۲، ده‌توانین بلیین: توٲلکی خانه (۱۲۰ تا ۱۴۰) oA
(نه‌گستروم)، نه‌گسترومیش (۱/۱۰،۰۰۰،۰۰۰) سانتیمه‌تریٲکه. الطب محراب الإیمان. ب ۱ ل ۴۷.

سپینه (سایتۆپلازم)ی خانەش زۆر ئەرکی پێ سپێراون، بەلام گرنگترینیان ئەودیه که نیزیکهی (۱۰۰,۰۰۰) کارخانەیی پرۆتین سازیی تیدا هەن، که هەر یه کێکیان بهس (۱۵/۱,۰۰۰,۰۰۰ ملم) یەک جیگای گرتوه!!^(۱) واتە ئەگەر بێت و (۶۶,۶۶۶) کارخانە لەو کارخانە پرۆتین سازانە بەتەنیشته یه کهوه ریز بکهین، ئەوجار هیندهی یه ک (ملم) درێژ دەبن!

نیوکی خانەش که فەرمانڕه‌وایه‌تیی خانەیی به‌دهسته، چه‌ندان کارگه‌ی زل زل و پر ورده‌کاریی تیدا هەن؛ له نیوکی هەر خانەیه‌ کدا (۲۳) جووت کارگه هەن، که له‌شیوه‌ی شریتیکی درێژدان و، پێیان ده‌گوتری (کرۆمۆزم)، ئەو کرۆمۆزمانەش دوو جوړن؛ هه‌ندیکیان له‌ شیوه‌ی پیتی (ارضی الله عنهم) قی دان و، هه‌ندیکیان له‌ شیوه‌ی (X) ئیکس دان، هه‌لبه‌ته‌ ئەو کرۆمۆزمانه‌ له‌هه‌موو خانەکانی له‌شی مرۆفدا هەن و، له‌ هه‌موو مرۆفه‌کاندا ژماره‌یان یه‌ کسانه‌.^(۲)

ئەرکی سه‌رده‌کیی ئەو کرۆمۆزمانەش که چل و شه‌ش (۴۶) دانەن، کاریکی یه‌ کجار گرنگ و کاریگه‌رو ناسکه‌، ئەویش بریتیه‌ له‌ گواستنه‌وه‌ی هه‌موو سیفه‌ته‌ سه‌رده‌کییه‌کانی دایک و باب بو‌ منداڵ.^(۳)

بەلام ده‌زانی هەر یه‌ کێک له‌و (۴۶) کرۆمۆزمه‌ی نیو خانە، له‌ چ دروست بووه‌! هەر یه‌ ک له‌وانه‌ له‌ (۲۵,۰۰۰) جین (genes) پێکهاته‌وه‌، هه‌لبه‌ته‌ هەر ئەو جینانه‌ن که سه‌رپه‌رشتیی کردنی کرۆمۆزم و هه‌موو خانەشیان به‌دهسته‌وه‌یه‌، به‌لکو ده‌توانین بڵین: هه‌موو کاروباری جه‌سته‌ له‌ژێر چاودێریی و به‌پێی رێڕوونییکردنی ئەو جینانه‌ به‌رپۆده‌ده‌چی.^(۴)

(۱) (سفری به‌ أعماق وجود إنسان)، ۱۷.

(۲) (سفری به‌ أعماق وجود إنسان)، ۱۷.

(۳) (الطب محراب الإيمان) ۴۱.

(۴) سفری به‌ أعماق وجود إنسان، ۲۱.

ٽيستا رڳو ڪيڪ پيرسي؛ باشه ٽاخر ٿو جينانه چوڻ دوتوانن، ٿو
هه موو ڪاروبار زوڙو زدهندي خانه ڪاني لهش جيئيه جي بڪهن؟!

زانایانی هاوچه رخی خانەناس (علماء الخلیة المعاصرون) دەڵێن: هەر کرۆمۆزیمیک لەو (٤٦) کرۆمۆزۆمە ی نێو هەر خانەیە ک، هیندی زانیاری تیدا هەیە کە کتیبیککی گەورە (٤٦) بەرگی پر بکات، بەمەرجیک هەر بەرگیک لەو (٤٦) بەرگانە (٢٠,٠٠٠) لاپەر بیت، کەواتە بۆ ئەو ی بزاین یە ک کرۆمۆزۆم لەو (٤٦) کرۆمۆزۆمە ی نێو خانە، چەند لاپەرە زانیاری تیدایە، دەبی بڵێن:

$$920,000 = 20,000 \times 46!$$

که‌واته هەر کرۆمۆزمیک له (٤٦) کرۆمۆزمه کانی نیو هەر خانەیه ک
له خانه کانی له‌شی هەر مروّقی، نیزیکی ملیۆنیک لاپه‌ره زانیاری
تێدایه و هەر خانەیه ک له خانه کانی له‌شی مروّف، ده‌وری (٤٦) ملیۆن لاپه‌ره
زانیاری تێدا هه‌یه، که‌واته ئه‌گهر بمانه‌وی بزاینی تی‌کرای خانه کانی له‌شی
یه ک مروّف چه‌ند لاپه‌ر زانیاریان تێدا تو‌مار کراوه، پێوسته بلین:

$\times 169$) لاپەرە زانیاریی له تیکرای خانه کانی جهستهی ههر مروؤیکدا ههیه.

جا ئیستاش خوینہری بہرِ یز با سہرنج لہم بہراورد کاریہ بدہین:

مروّقایه‌تی دواى چەند سەدە هەول و کۆشش، سەرەنجام توانی کەشتیبه‌کی هه‌وایی (السفينة الفضائية) به یارمه‌تیی و هاوکاریی (۳,۰۰۰,۰۰۰) (سی ملیۆن) پارچه دروست بکات،^(۱) به‌لام ده‌بی ئه‌و ئەندازیارو کریکارانه، دواى چەند سالّ بتوانن له‌شی مروّقیك له (۱۴ × ۲۹۱۰) (چوارده ملیۆن ملیۆن ملیۆن ملیۆن) پارچه (ته‌نۆلکه) دروست بکه‌ن؟!!

(۱) سفری به أعماق وجود انسان، ص ۳۰.

(۲) هرجه‌ننده سال (۳۱,۵۳۶,۰۰۰) چرکه‌یه، به‌لام نتمه یو ناسانی کردمانه (۳۰) میلیون.

ئەندام (جهاز) لە ئەندام (عضو)ان و، لە کۆتاییدا جەستە لە کۆتەندامان، ئەوە مەگەر بلیین بە خەون و خەیاڵ دەنا لە وزەو دەستەلاتی مەوقدا نیەو نەبوودو نابێ.

ئێستاش کە چەند پەردەیه کمان لە سەر پروی پەنھانی خانەکانی لەشی ئینسان ھەڵدایەو، با بەشیوێھە کی گشتی سەرنجیکی ورد لە جەستە بدەین و، بەو سەرنجەش کۆتایی بەم دیاردەیی سییەمەش بێنین و، بچینە سەر خالی سییەم و ئەنجام و دەست بێنین.

دەولەتی لەش:

ئەو دەملیۆن ملیار^(۱) خانەییە کە لەشی ھەر مەوقیکیان لێ دروست بوو، کۆمەڵ کۆمەڵ و چین چین ریز دەبن و، ھەزاران شانە (نسیج) پێک دێن، ئەو ھەزاران ھەزار شانەییەش، زۆر ژیرانەو رێک و پێک دەستەدەستە شان لێک دەدەن و، دەیان ئەندام (عضو) پێک دێن و، لەو ئەندامانەش چەندان کۆتەندام (جهاز)ی ژێرو ئازاو چالاک دروست دەبن، بۆ وێنە کۆتەندامی ھەرس (الجهاز الهضمي) کە لە چەند ئەندامی پیکھاتو، وەک: زار، زمان، گەرۆو، قورگ، سورینچک، گەدە، دەرگا، دواز دەگری، ریحۆلە باریکە، ریحۆلە گەورە...

ئەجا لە ئەنجامی تەبایی و یەکریزی لەنیوان کۆتەندامەکاندا، لەشی ئینسان دروست دەبێ.

ئەجا ھەرچەندە جەستەیی ئینسان، بەس دیکۆرۆ روو کەشی بەرچاوەو بەرگ و کالایەکی گیانەو ھیچی دی، بەلام لە گەڵ ئەوێشدا ئەو توێلکە رۆالەتیە ھێندە وردەکاری و رێک و پێکی تی دا رەچاو کراوە، کە دەتوانین بلیین:

(۱) زۆریە زانیان ئێستا بە سەد تریلیۆن (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) مەزەندیان دەکەن.

به ئەندازەی پێشکەوتووترین دەولەت، وەزارەت و دامودەزگای جۆراوجۆری تێدان،
کە هەركامیکیان به باشترین شیوه ئەرکی سەرشارانی خۆی ئەنجام دەدات.

بەڵێ دەتوانین:

لەشی مەرۆف وەک دەولەتێک بچوین، خانەکانی دابنێن بە تاکەکان
(أفراد)ی گەل و، کۆئەندامی میشک بە سەرۆک و فەرمانڕەواو مشورخۆر
لەقەڵەم بدەین و، هەركام لە کۆئەندامەکانی دیکەش بە وەزارەتێک لە
وەزارەتەکانی دەولەت دابنێن:

یەكەم: کۆئەندامی سووپی خوین (جهاز الدوران)، کە خۆراک و ئۆکسیجین
بۆ خانەو شانه برسی و تینووەکانی لەش دەبات و، پاشەرۆک و زبلی
خۆراکەکیان دەگیرێتەوە و رێوبانان خوش دەکا و بژیو دەگەیهێنێ، ئەو وەک
وەزارەتی هاتوچۆ (مواصلات) وایە.

دووهم: بەلام کۆئەندامی هەرس (جهاز الهضم)، کە شیرینی و پرۆتین و
چەوری و ئاوو خوئی و فیتامینەکان دەگەیهێتە رێخۆڵەکان و، بەرماو و
پاشەرۆک فری دەدات، ئەو وەک وەزارەتی بژیودان (تموين) وایە.

سێهەم: کۆئەندامی هەناسەدان (جهاز التنفس)یش کە گازە پێویستەکان بۆ
وینە ئۆکسیجین بۆ لەش دینێو، گازی دووهم ئۆکسیجی کاربۆن لە لەش
داوێتە دەریو خوین پاک دەکاتەوە، وەک وەزارەتی ئابووری وایە، چونکە
دینێ و دەنیری (یستورد و یصدر).

چوارەم: کۆئەندامی میزیش وەک وەزارەتی نیوخۆ (داخلي) وایە، چونکە ئەو
شتانەی، کە گومانلێکراون لەرپیی میزەو فریای دەداتە دەریو، پارێزگاریی
بارودۆخی نیووەوی لەش دەکات و، هاوسەنگیی تیدا دینێتە دی و نایەلی
بگۆرێ، دیسان ئەو شلانەی دینە نیو لەشەو دەروون، رێکیان دەخات، بۆیە
دەتوانین بڵێن وەک پالاوگەیه کی مەزنیش وایە.

پېنجه‌م: کوټه‌ندامی ماسولکه‌و ئیسکیش، وه‌ک وه‌زاره‌تی به‌رگریی (وزاره‌
الدفاع) وان، چونکه له ده‌می پیوستیدا به‌رگریی له جه‌سته ده‌کهن و ده‌پیاریزن.

شه‌شهم: پیست و نینوک و مووه‌کانیش، که نوینه‌ری ده‌روه‌ی مروشن، وه‌ک
وه‌زاره‌تی ده‌روه (الوزارة الخارجية) وان.

حه‌وته‌م: جه‌رگیش وه‌ک نیوجه‌رگه‌ی گومرگی گشتی (مرکز الجمارك
العام) وایه، چونکه هه‌رچی له ریی کوټه‌ندامی هه‌رسه‌وه دیته نیو له‌ش،
به‌ویدا تیده‌په‌ری، ته‌ویش چالا‌کانه هه‌له‌ده‌ستی به‌ فریدان و ده‌رکردنی
ته‌و شتانه‌ی، که گومانلی‌کراون و هی‌نانه ژووره‌وی ته‌و شتانه‌ی، که جیی
مه‌به‌ست و پیوستینی.

هه‌شته‌م: سپل (طحال)یش ته‌وه گورستانی سامناکی خرۆ که سووره‌کانه،
چونکه ته‌وه خرۆ‌کانه له دوو مانگان پتر ناژین، ئنجا پاش مردنیان به
تابووتیک ره‌وانه‌ی گورستانی (سپل) ده‌کرین، ئنجا له هه‌مووی سه‌رنج
راکیشتر ته‌وه‌یه که ته‌وه مردوو ناشتنه‌ی خرۆ که سووره‌کان، وه‌ک عاده‌تی
مسولمانان وایه، چونکه وه‌ک نامسولمانه‌کان تابووت له‌گه‌ل مردوو نانیزری!
به‌للی دوا‌ی نیژرانی ته‌رمی هه‌ر خرۆ که یه‌کی سوور، که‌ردیکی ئاسن-که
وه‌ک تابووت بووه بو‌ی- ده‌گه‌رپته‌وه، بو ته‌وه‌ی له‌ش له دروستکردنی
خرۆ که یه‌کی دیکه‌دا سوودی لی وهر‌بگری!!

نۆیه‌م: کوټه‌ندامی ده‌نگ (الجهاز الصوتي)یش له‌نیو په‌نچک و صندوقی
ده‌نگ و ژیه‌کانی و قورگ و زارو زمان و لیو و لووت و...هتد، وه‌ک
وه‌زاره‌تی را‌گه‌یاندن (وزارة الإعلام) و هه‌والنی‌ری و ده‌نگوباس وایه.

ده‌یه‌م: لووه ئاره‌ق‌ژینه‌کانیش، وه‌ک وه‌زاره‌تی گه‌شت و هاوینه‌هه‌وار
(السياحة والإصطیاف) وان، چونکه له ده‌می گه‌رمادا له‌ش سارد ده‌که‌نه‌وه‌و
له ده‌می سه‌رماشدا گه‌رمی دادینن.

یازدەم: مۆخ (نخاع) ی نۆ ئیسکە کانیش، زۆر وەک وەزارەتی پیشەسازیی وایە، چونکە خرۆکە سوورەکان و خرۆکە سپییەکان و گەلیک شتی دیکەش لەویدا دروست دەکریڤ.

دوازدەم: پێنج هەستە کانیش ئەو یاریدەدەری وەزارەتی دەرەوێ.

وەک دێتمان دەوڵەتی لەشی ئینسان تێکرای ئەو وەزارەت و دامودەزگایانەی تیدا بوون، کە بۆ پیکهاتنی دەوڵەت پێویستن، بەلام جی سەرسوڕمان ئەوێە کە وەزارەتێک کە لەهەموو وەزارەتەکان گەرمگەری بایەخدار ترە، لەنۆ دەوڵەتی لەشدا هیچ شوێنێکی تەرخان و دیاریکراوی نەبوو، کە بریتییه لە وەزارەتی ئەوقاف، باشە دەبی بۆچی وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی (وزارة الأوقاف والشؤون الدينية) لەنۆ دەوڵەتی لەشدا جێیەکی تایبەتی و دیاریکراوی نەبی؟!

لە وەلامدا دەلیین:

لە سۆنگەی ئەوێە کە هەموو پیکهاتەرەکانی لەش، لە خوێن و لاف و رەگ و دەمارو ئیسک و پێست و ماسوولکەو موو و جومگەو...هتد. بەپێی ئەو بەرنامەیە بەرپۆ دەچن کە خۆی بەدییهنەر بۆی دیاری کردوون و، پێویست ناکات شوێنێکی تایبەتی و سنوورداری بۆ کاروباری ئایین و خواپەرستی دیاری بکری، کەواتە ئەوانەی دەلیین: پێویستە کاروباری ئایینی لەچارچۆی مزگەوت و ئەوقاف دەرەچێ، لەو جوغز تەسکەدا کورت هەلییو، هەموو دامودەزگاکانی دەوڵەت بەپێی پەرەوێکی دیکە -غەیری بەرنامەی خوا- بەرپۆ ببرین، ئەو قسەیه ک دەکەن کە لەگەڵ سروشتی ئینسان و واقعیی ژياندا ناگونجێ، ئەوجۆرە کەسانەش لە دوو خالان بەدەر نیین، یان گیل و نەفامن و سروشتی بەرنامەی خویان نەناسیو، یان شەیتان و زۆرزان، بەلام بەشیری گوانی ئیمپریالیزم فرچک دراو و کوفر دەروونیانی کپیو!!^(۱)

(۱) بۆ نووسینی ئەم باسە (دەوڵەتی لەش) سوودم لە کتیی (الطب محراب الإیمان)، ب، ۱، ۲۵۲-۲۵۴ وەرگرتو.

بهائی خوینہری به پڑ!

سەرلەبەری جەستە بە خانەو شائەو ئەندام و کوئەندامە کانیەو،
سەرگەرمی گەردنکە چیی و خواپەرستییهو، هەر بەشیکی لەبوارى خویدا
خەریکی نوێژکردن و خواپەرستییهو، هەموویان بە زمانى حال دەگن:

﴿أَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ (يوسف - ۳۹).

تایا چند پره ورد گاریکی جیاجیا باشتن، یان خوی تاکی دهسته لاتدار؟!

ئىستاش دواى ئەوھى ماوھىيە كى كورت لەبەردەم بوونەوھرو خړۆكەى زھوى و
جەستەى مړۆقدا رامىن و ورد بووینەوھو، زانىمان رېك وپېكىى و ياسا چەند
شتىكى زەق و بەرچاوە، لە گەورەترين شتى بوونەوھرو گچكەترينيدا، كاتى
ئەوھە هاتوھ بچينە سەر خالى سىيەم و، ئەنجامى كۆتايى رابگەيەنين و ئامانج
و دەست يېنين .

سییهم: ٲهنجام

خوینهری به‌ٲیز!

له خالی یه که‌مدا به‌ٲینانه‌وه‌ی سی وینه (وینیه‌ک له میژوودا، وینیه‌ک له زانیارییدا، وینیه‌ک له ژیان‌ی ٲوژانه‌ماندا) روونمان کردووه‌و سه‌لماندمان که یاسای ٲیک وٲیکی (دلیل النظام) یاسایه‌کی ٲاسته‌و، ٲاسته‌هه‌موو ٲیک وٲیکیه‌ک له ههر شتی‌کدا بی، هه‌وجیی یاسادانه‌رو ٲیک‌خه‌ٲیکه‌و له‌خووه‌ نایه‌ته‌ دی.

واته له‌خالی یه که‌مدا سه‌لمینرا که ههر شتی‌ک ٲیکوٲیکی و یاسای تی‌دا به‌دی بکری، ٲه‌و ٲیکوٲیکی و یاسایه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ٲه‌وه‌ی که یاسادانه‌رو ٲیک‌خه‌ٲیک مشووری خواردووه‌و ٲیکی خستوه‌.

له خالی دووه‌میشدا سه‌لماندمان که بوونه‌وه‌ر، ٲه‌وپه‌ری یاساو ٲیک وٲیکی و ورده‌کاری تی‌دایه، بو ٲه‌و مه‌به‌سته‌ش سی دیارددمان کردنه‌ جیی سه‌رنج؛ بوونه‌وه‌ری گه‌وره‌و فراوان، خرۆکه‌ی زه‌وی، له‌شی مرۆڤ.

واته له خالی دووه‌مدا سه‌لمینرا که بابته (موضوع) ٲیک هیه‌ شیاوی ٲه‌وه‌ی بی که یاسای ناوٲراوی به‌سه‌ردا بچه‌سٲینری.

له‌م خالی سییه‌مه‌شدا کاتی ٲه‌وه‌ هاتوه‌ که ٲه‌و ٲهنجامه‌ی له‌ دوو خالی ٲیشووه‌وه‌ ده‌ستگیر ده‌بی، بخه‌ینه‌ ٲوو.

بیگومان ٲهنجامه‌که‌ش دوا‌ی ٲوونکردنه‌وه‌ی خالی یه‌که‌م و دووه‌م، وه‌ک میوه‌یه‌کی گه‌یوی لی‌هاتوه‌، که به‌س ده‌ست بو بردن و چینی ده‌ویو، هیچ زه‌حمه‌ت و ماندوبوونیکی ٲیناوی، چونکه‌ مادام ٲه‌و یاسایه‌ راست بی که ده‌لی؛ ٲیک وٲیکی و یاسا له‌ههر شتی‌کدا، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ٲه‌وه‌ی که زاتیکی زاناو توانا ٲیکی خستوه‌وه‌ نه‌خسه‌ی دروست بوون و به‌ٲیوه‌چوونی

بۆ کیشاوه و بوونه‌ودریش ده‌وربه‌رو بابته (موضوع) یکی له‌بارو گونجاوبی،
بۆ به‌سه‌ردا چه‌سپاندنی یاسای گۆرین، که‌واته ته‌نجام ته‌ویه که [ئهم
بوونه‌وده به‌پیی حوکمی (یاسای ریک وپیکی) خواجه کی کاربه‌جیو تواناو
زانا خولقاندوویه‌تی و به‌رپوهی ده‌بات و سه‌ره‌رشتی ده‌کات].

واته:

راستی یاسای ریک‌وپیکی + هه‌بوونی ریک وپیکی له‌بوونه‌ودرا =
سه‌لماندنی هه‌بوونی خوی په‌روهردگار.

ئێستاش به‌ر له‌وهی کو‌تایی به‌م به‌شی دووهمه به‌ئین، با سه‌رنج به‌دین،
داخو بی‌پروایان له‌ئاقار ئهم به‌لگه به‌هیزدا، په‌نا بۆ چی ده‌بن!!

بی‌پروایان له‌راست ئهم به‌لگه‌یه‌دا، وه‌ک بابای به‌رووباریدا چوو، ده‌گونجی
ده‌ست بۆ ئهم سی چله‌پووشه به‌رن:

(۱) ماده‌ده هه‌ربوویه.

(۲) ماده‌ده بۆخوی خوی ده‌گۆرئ.

(۳) ماده‌ده به‌رپیکه‌وت گۆراوه‌و، ئهم بوونه‌وده‌ی لی پیکه‌توه.

جاری چله‌پووشی یه‌که‌م سه‌رباری ته‌وه‌ی که پێشتر به‌تیشکی عه‌قل و
زانباری سووتا، ته‌گه‌ر گریمان راستیش بوویه، هیچ کاری نه‌ده‌کرده سه‌ر
ئهم یاسایه، چونکه ئهم یاسایه قسه له‌ په‌یدا‌بوونی ریک‌وپیکی و یاسای
نیو بوونه‌وه‌ر ده‌کات، نه‌ک په‌یدا‌بوونی ماده‌ده، که‌واته ته‌گه‌ر گریمان ماده‌ده
هه‌ربووش بوایه —هه‌رچه‌نده پێشتر ته‌وه‌مان به‌ درۆ خستۆته‌وه، به‌حوکمی
(یاسای ریک وپیکی) بۆ ته‌فسیرکردنی په‌یدا‌بوونی ریک وپیکی له
بوونه‌وه‌ردا، هه‌ر ناچاربوین دان بنیین به‌ بوونی خوی به‌دییه‌نه‌رو زاناو
توانادا.

چله‌پووشی دووه‌میش هه‌رچه‌نده پێشتریش سووتینراو، به‌لام لێره‌شدا به‌هۆی خستنه‌رووی چه‌ند دیمه‌ن و دیاردیه‌کی پر ورده‌کاریی و یاسادار (منظم) هێنده‌ی دیکه سووتینراو بوو به‌ خۆله‌میش، چونکه هه‌تا پتر رێک و پێکیی و ورده‌کاریی بوونه‌وهر ئاشکرا بێت، زیاتر ئه‌فسانه‌یی ئه‌و قسه‌یه‌ دهرده‌که‌وێ که ده‌لی ماده‌ به‌ خۆی خۆی ده‌گۆڕی.

سه‌باره‌ت به‌ چله‌پووشی سییه‌میش ده‌لیین:

رێکه‌وت و یرای ئه‌وه‌ی که رێکه‌وت په‌رستان نازان چیه‌و، هه‌یچ به‌لگه‌یه‌کیان به‌ده‌سته‌وه‌ نیه له‌سه‌ر ئیسپات بوونی، سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش به‌ دان پێداهینانی ئه‌وانه‌ی برۆیان پێیه‌تی، هه‌یچ جو‌ره ژیری و زانیاری و توانا ده‌سته‌لاتیکیش شک نابات، که‌واته ئه‌گه‌ر گریمان هه‌شبه‌ی، له‌به‌ر نه‌بوونی ژیری و زانیاری و توانا، ناگونجی دروستکرانی بوونه‌وهر و رێکه‌خستنی ماده‌ی پالده‌ینه لا، ئه‌و که‌سه‌ش که له‌گه‌ڵ برۆابوونی به‌وه که رێکه‌وت شتیکی بێگیان و بێ ئیراده‌و نه‌زان و که‌پر و کوێرو ده‌سته‌پاچه‌یه‌، برۆای به‌وه‌ش هه‌یه که رێکه‌وت، بوونه‌وهر دروستکردن و ماده‌ی رێکه‌خستنی له‌ده‌ست دی، ئه‌وه‌ وه‌ک ئه‌و که‌سه‌ وایه که برۆای به‌ بوونی (کۆسه‌ی ریش پان) هه‌یه!!^(۱)

خوینه‌ری سه‌نگین و خۆشه‌ویست!

لێره‌دا کۆتایی به‌ توێژینه‌وه‌مان دینین دهرباره‌ی دووه‌مین یاسای عه‌قل (یاسای رێک و پێکیی) که مرۆف ناچار ده‌کات برۆا به‌ خودا بێنێ، هه‌لبه‌ته لێره‌شدا دهرکه‌وت که راسته‌ زگماک و عه‌قل پالنه‌ری راسته‌قینه‌ی به‌ره‌و خوا چوونی ئینسان، واته ئه‌و شته‌ی که پالی به‌مرۆقه‌وه‌ ناوه برۆا به‌خوا بێنێ هه‌ولێ ناسین و په‌رستنی بدات، هۆیه‌کی ئابووری، یان ده‌روونی، یان کۆمه‌لایه‌تی یان جینسیی نیه، وه‌ک بێبرۆا کورتبینه‌کان گومان ده‌بن،

(۱) چونکه ئه‌گه‌ر کۆسه‌یه‌ی، ریش یانی چی؟!

به‌لکو زگماکی مروّف و ژیرییه‌تی که به‌رهو خواناسیی تاوی ددهاو هانی ددهات.

جا له‌به‌رته‌وه‌ی تاقه مه‌به‌ست و ئامانجی ئیمه‌ش له‌م به‌شه‌دا، ئیسپاتی شه‌و راستیه‌ بوو و، سوپاس بوّ خوا به‌ چاکترین شیوه‌ش ئیسپات کرا، لیږدها کوتاییی به‌م به‌شی یه‌که‌مه‌ دینین و، ده‌چینه‌ سه‌ر به‌شی دووډم، به‌لام دواي شه‌وه‌ی هه‌ست و نه‌ست و سه‌رنج (انطباع)ی خوّم له‌مه‌ر نووسینی ئه‌م جوړه‌ باسانه، له‌م چه‌ند دیږدها، ده‌خه‌مه‌ روو.

به‌راستی خوینه‌ری به‌رپړ!

له‌کاتی نووسینی ئه‌م جوړه‌ باس و بابه‌تانه‌دا، له‌سه‌ریکه‌وه‌ که هه‌ست ده‌که‌م به‌شیک له‌ ئه‌رکی سه‌رشانم جیبه‌جی ده‌که‌م، هه‌ست به‌ ئارامیی و ئوڅزنی ده‌روون ده‌که‌م، به‌لام له‌ سه‌ریکی دیکه‌وه: هه‌ست به‌ دلته‌نگیی و نارده‌تیی ده‌که‌م!! ده‌زانی بوّچی؟! چونکه:

تو له‌ کاتی‌کدا له‌ جه‌نگه‌ی نیوډرویه‌دای و خوړی پرشنگدار، تیشکی زیږینی خوړی به‌ هه‌موو لایه‌کدا په‌خش کردوډو، خه‌لکی له‌به‌ر تیشک و روښنایی ویدا، سه‌رگه‌رمی کارو چالاکی و که‌سابه‌تن و، ته‌گه‌ر بیټ و لییان ئاواو په‌نه‌هان بی، دنیاان لی ده‌یته‌ شه‌وه‌زنگ و تاریکییه‌کی ته‌نگوسته‌چاو، به‌لی ته‌گه‌ر له‌حالیکي وادا، بابایه‌کی که‌لله‌ره‌ق و نه‌فامت لی په‌یدا بیټ و، نکوولی و عینادی و سه‌ره‌خه‌ری بکات له‌ هه‌بوونی خوړی تیشک زیږین و دنیا روښنکه‌ره‌وه‌دا، ئنجا توښ ناچار بی که به‌لگه‌ی هه‌بوونی روژیی بوّ بیینییه‌وه‌و قه‌ناعه‌تی پی بینی، دیاره له‌حالیکي وادا هه‌ست به‌ ئاسووده‌یی و دلئارامیی ناکه‌ی و، ده‌روونت ته‌نگ ده‌بی و دلته‌ ده‌گوشری، چونکه تو خه‌ریکی روونکردنه‌وه‌و سه‌لماندنی بوونی شتیک ده‌بی، که له‌لای تو له‌ هه‌موو شتیک روون و سه‌لمی‌راوتره‌!

ئنجای ئیمەیی برۆاداریش، کە لە جیهانیکیدا دەژین شوین پەنجەیی دەستەلاتی
خوا بە هەموو دیاردەییەکی وردو درشتیەوه دەبینین و، سەرئەنجام دەدەین:

۱- مەرووف ناتوانی تەنانەت چەند دەقەییە کیش بەبی بەزەیی خوا بژی، ئەو
بەزەییەش بە جوانترین شیوە لەدیاردەیی لێدانی دڵ (نبض القلب) و هەناسە
هەلمژین و دانەوهو، کارکردنی خۆبزوین (أوتوماتیکی)انەیی کۆتەندامەکانی
دیکەیی لەشدا دەدرەوشیتەوه.

۲- دەبینین هەموو تاویەک حەوجیی رۆژی خواو زەوی خواو هەوای خواو ئاوی
خواو میویدی خواو دانەوێڵەیی خواو... هتدی خوایه!

۳- دەبینین نە پەیدا بوونی و نە ژیاینی و نە لەنیوچوونی، لەژیرو ویستی خۆیدا
نین!

۴- دەبینین ئینسان و بوونەوهەر بەگشتیی، وەک کاروانیک بەرهو ئەو
مەنزەلگایە بەرپۆن، کە خوا بۆی بریار داو، بیئەوهی هیچ شتیکیان
لە دەست بی!!

بەڵێ کە ئینسان و بوونەوهەر ئاوا بە کەمدەستیی و گەردنکەچی و
هیچ لە دەست نەهاتوویی لەئاقار ویست و دەستەلاتی خوادا دەبینین و،
ئینسان هیندە بە داموویی و ئاتاجیی و پەکەوتەیی-سەبارەت بە بەزەیی
خوا- دێتە بەرچاومان، ئنجای دەشبینین کەسانیکی دەروون ژەنگ گرتوو و
سپڵەو بیئەمە ک و دلمردوو، لاموجیمی و نکوویی لە بوونی خوادا دەکەن،
بە دەست خۆمان نیە لە دەمی وتوێژو دم بەدمە کردن لە گەڵیاندا لەبارەیی
بوونی خواوه، کە لەلای ئیمە دره‌شاهووترین و گەورەترین راستی (عظمی
الحقائق)یە، دلمان دەگوشریو سینه‌مان رێک دی، بیگومان نە ک لەبەر
بیۆدلامیی و دەستەوستانیی خۆمان، بەلکو لەبەر پێ لیئەنان و کالقامیی و
بیئامیی ئەو جوۆرە باسانە!!

لەر استیدا من هەر جارێک هەلۆیستی بیروایان سەبارەت بە خۆی
میهرەبان دەبینم:

۱- هەلۆیستی سێلەو بێنمە کانە ی کۆمەڵە پرووێک و درەختێکم دێتە بەرچاوی
خەیاڵ، کە بەوپەڕی بێشەریمیەوه، بێمنەتی و بێباکیی خۆیان بەرامبەر بە
خۆرە پێشان دەدەن- کە بەبێ تیشکی وی، زەرد هەڵدەگەڕێن و تیشک دەبن-
دەلێن؛ رۆژێک لەرۆژان شتیکی وەک (خۆر) ئیمە ی نەژیاندهو خۆراک
و تیشکی نەداوینی!!

۲- هەلۆیستی کۆمەڵە گلۆپیکم دێتە بەرچاوی خەیاڵ، کە دەرباری بوونی
ئەو دینەمۆیە رووناکیی لێوە وەر دەگرن، لاموجیمی و سەرەخەرییەکی
بەدەفەرانە دەکەن و، خۆ هەڵدەکێشن و دەلێن: ئنجا ئیمە کەنگا حەوجیی
غەیری خۆمان بووین! ئەگەر گریمان هەر حەوجیش بووین، حەوجیی^(۱) ئەو
پلاک و وایەرە بووین کە پێمانهوه پەیهوستان و هیچی دیکە!!

۳- هەلۆیستی مندالیکی سێلەو لاسارو نالەبارم دێتە بەرچاو، کە لە پرووی
بابی - ئەو بابە ی هۆی پەیدا بوون و بەخێوکران و فراژوو بوونیەتی -
هەڵدەگەڕێتەوه بێشەرمانە بەرویدا هەڵدەشاخۆ، وەک نێرەقەلیک خۆی
فش دەکات و دەلێ: کوا ئنجا تۆ چت بۆ من کردو؟ ئەگەر تۆش
نەبای، هەر دەبووم و دەژیام و هیچ منەتم بە تۆ نیە!

۴- هەلۆیستی ئەو قوتابییه پێنەزان و بێدەفایەم دێتە بەرچاو، کە پاش ئەو
مامۆستایە کە بەوپەڕی دڵسۆزی و میهرەبانیی و خزمەتگوزارییهوه، فێری
دەکاو باری دێتو، لەگۆمی نەزانی دەری دێت، بەروو قاییمیهوه لووتی

(۱) بیرواو لەخوا یاخێبووانیش وەک ئەو گلۆپانە، هیندە بیرکورت و دڵکوێرن لەجیاتى خوا،
سوپاسی ئەو پڕۆژو زەوی و ناوو هەوایه دەکەن کە پڕۆزی و بژیوان بۆ داين دەکەن! نازانن
کە دەستی بەزیی و میهرەبانیی خوا، لەو دیو ئەو پڕۆزی و بژیوهیهوه، ئەو پڕۆژو زەوی و ناوو
هەوايه کە دەیانینن، وەک وایەری کارەبا بەس نامرآزو هۆی گەياندن!!

www.alibapir.com

له عاسمانی ده کاو، خۆی پۆز ده کاو، به مامۆستایه کهی ده لێ: ئه وهی که
ده زانم و فیڕی بووم هیچی له تو نازانم و، بو خۆم به هه ول و په نجی خۆم
فیڕی بووم و، بیئهووی تو هیچ ده ورت بی، ئه م کۆره ده رچووم!!

۵- به لکو هه ولئستی بیبروایان وه ک هه ولئستی هه موو ئه وان هه ویکراو خراپتر
به ده فهرانه و بیوه فایانه تریشه و، گه لیک له ولا وه تریشه!

پاڤاپیروانی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

عەلی بابێر

AliBapir/عەلی بابێر

پاڤاپیروانی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

پاڤاپیروانی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

www.alibapir.com

بہشت

تایین

تایین چیه ؟!

تایین چوں پەیدا بووه ؟

ئايىن بۇچى ھاتوہ ؟!

www.alibapir.com

..... رێخۆشکردن

خوێنه‌ری خۆشه‌ویست و سه‌نگین!

ئه‌م به‌شی دووه‌مه‌ ته‌رخان کراوه‌ بۆ وه‌لامدانه‌وه‌یه‌کی پوختی هه‌ر کام له‌و
پرسیارانیه‌ی، که‌ کراونه‌ سه‌رباس:

له‌ وه‌لامی پرسیاری یه‌ که‌م (ئایین چیه‌؟!) دا پێشه‌کی له‌ باسی یه‌ که‌مدا
له‌ گۆشه‌و نیگای زمانه‌وه‌، وشه‌ی ئایین (الدین) شی ده‌که‌ینه‌وه‌، دوا‌یی
له‌روانگه‌ی قورئانه‌وه‌ پێناسه‌ی ده‌که‌ین و ده‌یتوێژینه‌وه‌، وێرایی ویش،
وشه‌ی ئیسلام (الإسلام) یش پێناسه‌ ده‌که‌ین، چونکه‌ هاوواتا (مرادفای)
وشه‌ی ئایینه‌،^(۱) ئنجا له‌ باسیکی دووه‌مدا به‌مه‌به‌ستی زیاتر ده‌رکه‌وتن و
دره‌وشانه‌وه‌ی چه‌مکی ئایین و خستنه‌رووی کاکل و نیوه‌روکی له‌ هه‌وت
خاڵندا دروشم و نیشانه‌ سه‌ره‌کیی و بنه‌رته‌یه‌ی کانی ئایین و به‌رنامه‌ی خوا
(جل جلاله‌) راده‌نوینین.

پاشان له‌ باسیکی سییه‌مدا، پێنج تێبینی گرنه‌گ ده‌باره‌ی ئایین و
ده‌رخستنی جه‌وه‌هه‌رو حه‌قیقه‌تی ده‌خه‌ینه‌ روو.

له‌ وه‌لامی پرسیاری دووه‌مدا (ئایین چۆن په‌یدا بووه‌؟!) یشدا سه‌ره‌تا
له‌روانگه‌ی به‌رنامه‌ی خواوه‌، روونی ده‌که‌ینه‌وه‌، که‌ ئایین چۆن و که‌ی
سه‌ری هه‌ڵداوه‌ په‌یدا بووه‌!، دوا‌یی دێینه‌ سه‌ر خستنه‌رووی هه‌لۆیست و
بیروبو‌چوونی بێ‌بروایان دژی ئایین.

(۱) دیاره‌ وشه‌ی (دین) به‌ ره‌های هاوواتای (إسلام) نیه‌، به‌لکه‌ له‌چهند حاله‌تیکداو به‌چهند
مه‌رجیکه‌وه‌ وایه‌، وه‌ک دوا‌یی روونی ده‌که‌ینه‌وه‌.

لە بارەى مەسەلەى چۆنەتەى پەیدابوونى ئایینەو، یەك لە دواى یەك ئەو بیروبوچوون و بیردۆزانە باس دەکەین، کە بە خەيالى کالى وان، هەركامیکیان دەگونجین بکریڻە وەلامى پرسىارى (ئایین چۆن پەیدا بوو؟!)، سەرچەمى ئەو بیردۆزانەش ئەمانە:

۱- بیردۆزەى ئابووریى.

۲- بیردۆزەى ترسان.

۳- بیردۆزەى نەزانىی.

۴- بیردۆزەى جینسىی.

۵- بیردۆزەى داخوازییە دەروونىی و کۆمەلایەتییه کان.

دواى خستنه‌پرووی هەركام لەو بیردۆزانەش، رەخنەو هەلسەنگاندنى خوشمان دەخەینە پروو، لە کەووپیژینگیان دەدەین و پووجەلییان دەردەخەین.

لە وەلامى سییه‌مین پرسىار (ئایین بۆچی هاتو؟!)دا، (۲۱) بیست و یەك خال دەخەینە پروو و پروونى دەکەینەو، کە ئایین بۆیه هاتو، کە بیته بەرنامەو پەپرەوى سەرلەبەرى ژيانى تاکیى و کۆمەلایى و، ماددىی و مەعنەویى ئینسان و، چارەسەرى هەموو ئەو کێشەو گىروگرفتانه بکات، کە لە هەر لایەنێکى ژيانى تاک و کۆمەلدا سەر هەلەدەن، ئنجا لە کۆتاییدا وەلامیکى کورت و پڕ واتا بۆ پرسىارى گۆرىن دادەنێن، کە جێی هەموو ئەو وەلامانە بگریتهو، کە لە (۲۱) خالاندا خراونه پروو، وەلامەکەش ئەودیه، کە (ئایین بۆیه هاتو، کە ئینسان مسولمان بێ).

ئىستاش بە پىوستى دەزانم، بەر لەوێ بچینه سەر ئەسلى مەبەست لە سى خالاندا، بە کورتى و گوشراوی پەيوەندى ئەم بەشەو بەشى یەكەم و هۆى بەدواى یەكدا هاتنیان بخەینە پروو:

۱- په‌یوه‌ندیی نێوان بر‌وابه‌خوا بوون و ئایین، وه‌ک په‌یوه‌ندیی ده‌زوو و ده‌نکه‌کانی ته‌سبیح، یان سه‌رو جه‌سته، یان ره‌گ و ریشه‌و لق و پۆپ، یان بناغه‌و دیوار، یان تیشکی روژ و رووه‌ک، یان هه‌ورو باران وایه.

واته هه‌روه‌ک چۆن ته‌سبیحی بێ ده‌زوو و، جه‌سته‌ی بێ سه‌رو، لق و پۆپی بێ ره‌گ و ریشه‌و، دیواری بێ بناغه‌و، رووناکیی بێ تیشک و، بارانی بێ هه‌ور، هیچ کامیان له‌ دنیای واقیعه‌دا نین و نابن، ئایین -خواپه‌رستی و فه‌رمانبه‌ری- یش به‌بێ بر‌وا به‌خوا بوون، بوونی مه‌حاله‌و، هه‌رکاتیکیش خواناسیی و بر‌وابه‌خوا بوون له‌ دل و ده‌روونی‌کدا چه‌سپی و هاته‌ دی، ته‌وه‌ به‌بێ وه‌خران، پابه‌ندیی و دینداریی پهلکیش و داخواز ده‌کات و، مه‌حاله‌ له‌یه‌ک جیا ببنه‌وه‌و بترازن.

که‌وابێ په‌یوه‌ندیی نێوان بر‌وا به‌خوا بوون و ئایین، به‌ زاراوی ژیریژی (منطق‌ای کتومت وه‌ک په‌یوه‌ندیی نێوان پێشه‌کی و ته‌نجام (المقدمه‌ والنتيجه‌) وایه.

جا له‌به‌رئه‌وه‌ی^(۱) زۆربه‌ی خه‌لکی ئیستا له‌م راس‌تییه‌ پێناگان و پێیان وایه، بر‌وابه‌خوا بوون و خواناسیی، شتیکی سه‌ربه‌خۆو جوییه‌ له‌ خواپه‌رستی و پابه‌ندیی و، ئینسان به‌بێ هیچ جووره‌ گه‌ردنکه‌چی و فه‌رمانبه‌ریه‌کیش ده‌توانێ خۆی به‌ بر‌وادارو خواناس له‌قه‌له‌م بدات، به‌ پێویستم زانی له‌م به‌شی دووه‌مه‌دا مه‌سه‌له‌ی ئایین و گه‌ردنکه‌چی بته‌وژمه‌وه‌، تاكو خۆینه‌ری به‌رپز ته‌نجام و به‌ره‌مه‌ی بر‌واداری و خواناسیی له‌به‌رچاو بێو، زۆرچاک بزانی که‌ له‌ روانگه‌ی ئیسلامه‌وه‌، بر‌وای بگه‌ردنکه‌چی و، فه‌رمانبه‌ریی بوونی نیه‌و، ته‌ گه‌ر گریمان هه‌شبع، ئیسلام وه‌ک پاره‌ی قه‌لب و گوێزی قریۆکی حسیب ده‌کات.

۲- له‌به‌رئه‌وه‌ی بر‌وا به‌خوا بوون، به‌شیکه‌ له‌ ئایین -یگومان بنچینه‌و بنه‌رته‌یه‌تی- ناتوانین وه‌ک پێویست په‌ی به‌ گرنگیی و چۆنیه‌تی و رێوشوونی

(۱) سوپاس بۆ خوا ئیستا ته‌وجۆره‌ تیگه‌یشتنه‌ زۆر که‌م بووه‌، (۱۱/۴/۲۰۰۸).

به‌رین، به‌بێ چاوی‌کداگیرانیکی سه‌رله‌به‌ری ئایین، هه‌روه‌ک چۆن ته‌گه‌ر
بمانه‌وێ پهی به‌ گرنگیی و چۆنیه‌تی کۆله‌که‌یه‌ک به‌رین، که‌ به‌شیکه
له‌ خانووی‌ک، هه‌وجیی چاوی‌داخشان‌دینکی گشتی ته‌واوی خانووه‌که‌ین، جا
منیش وام به‌ په‌سند زانی پاش خستنه‌رووی پالنه‌ری راسته‌قینه‌ی خواناسیی
و ئیمان، چاوی‌ک به‌ خانووی ئاییندا بگێڕین.

۳- زۆربه‌ی هه‌ره‌زۆری ته‌وانه‌ی خۆیان بێ‌پروا به‌ پێشان ده‌دن، وه‌نه‌بێ له‌بیری
قڕیوکی بێ‌پروایی (إلحاد) دا گه‌یشته‌نه‌قه‌ناعت و دل‌دامرکان و هیچ جو‌ره
قه‌ناعه‌تییکیان به‌بوونی خوا نه‌ما‌بێ، چونکه‌ گه‌یشته‌نه‌دل‌نیایی و یه‌قین
له‌ بیرکی هه‌له‌و بێ‌بێ‌چینه‌ی وه‌ک بێ‌پروایی‌دا، که‌ دژی سروشتی ئینسان
و بوونه‌وه‌ره، مه‌حال و نه‌گونجاوه، به‌لکو هۆی خۆ به‌ بێ‌پروا^(۱) (ملحد)
له‌قه‌له‌م دانیان و، چوونی نیو سه‌نگه‌ری بێ‌پرواییان، ته‌وه‌یه‌ که‌ له‌پێشدا له‌به‌ر
چه‌ند هۆیه‌ک له‌ ئایین ره‌ویونه‌وه‌و لێی پڕینگاونه‌وه، ئنجا بو‌ پاساودان
(تبریر)ی هه‌لوێستی چه‌وتی خۆیان، ناچار بوون ب‌ئین: ئیمه‌ هه‌ر له‌ ته‌سل‌دا
قه‌ناعه‌تمان به‌بوونی خوا نیه‌!

چونکه‌ ته‌و که‌سه‌ی له‌ ئایین لاری ده‌بێ و، سه‌ری‌چیی له‌ یاسایه‌کانی
ده‌کات، ده‌که‌وێته‌ به‌ر لووزه‌وی ره‌خان و پێژنه‌ی تانه‌و ته‌شهران، بو‌ وێنه‌:

بو‌ نوێژان ناکه‌ی؟!

بو‌ رۆژووان ناگری؟! بو‌ زه‌کات ناده‌ی؟!

بو‌ هامووشوی مزگه‌وتی ناکه‌ی؟!

بو‌ زیاده‌رۆو زۆر خۆریی؟! بو‌ وا نه‌گه‌ت و دوومۆریی؟!

بو‌ قوما‌رچی؟ بو‌ هینده‌ به‌دو ساخته‌چی؟!

(۱) هه‌رچه‌نده‌ وشه‌ی بێ‌پروا بو‌ (کافران) به‌ گشتی به‌کارده‌ی، به‌لام ئیمه‌ لێره‌دا مه‌به‌ستمان
پێی کافرکی تایبه‌ته‌ که‌ بابای دان به‌بوونی خوادا نه‌هێنهر (ملحد)ه‌.

بۆ مه‌یخۆرو سه‌ربه‌شه‌ری؟! بۆ هینده درۆزن و به‌د فەری؟!!

بۆ به‌دره‌وشتی، بۆ داوین پیسی؟!!

بۆ هینده به‌دو نه‌گریسی؟! بۆ دۆستی نزیکى ئییلیسی؟!!

بۆ وا به‌دئاکارو په‌ستی؟!!

بۆ هینده دنیا په‌رستی؟!!

بۆ هینده بیه‌وش و گو‌شی؟!!

بۆ خۆت به‌ طاغوت ده‌فرۆشی؟!!

جا ییگومان بابای لاری و یاخی له‌ ئاقار ئەم پرسیارانه‌دا دوو ریی
له‌پیشن:

(۱) که خۆی به‌ بروادار پیشان بداو، بلی: سویند به‌خوا بیبروا و بیدين نیم،
به‌لام تهنه‌لیی و قالب گرانیم بۆته په‌رچ و له‌مپه‌ر له‌ریی به‌جیه‌نانی
ئه‌رك و فه‌رمانه‌کانی ئاییندا.

(۲) که خۆی به‌ بیبروا و بیدين بناسینۆ بلی: بۆیه پابه‌ندی فه‌رمانه‌کانی
ئایین نیم و، له‌ خه‌تیم لاداوه یاخیم، چونکه من بابایه‌کی بیبروام و، پیم
وايه خواو به‌هه‌شت و دۆزه‌خ و سزاو پاداشت و...هتد، ته‌فسانه‌ن و هیچی
دی.

جا که سینک که ریی یه‌که‌م هه‌ل‌بژیری، هه‌رچه‌نده که متر له‌و که‌سه
خراپه‌ که هی دووهم هه‌ل‌ده‌بژیری، به‌لام به‌ قسه‌ی سه‌رزاره‌کیی و بی‌کاکل و
ده‌عوای بیبه‌ل‌گه‌ش واقعی شتان ناگۆری.

ئنجا سه‌رباری ته‌وه‌ش ته‌و که‌سه‌ چه‌ندان پرسیارى ییوه‌لام ده‌سته‌ویه‌خه‌ی
ده‌بن، که له‌ ئاقرایاندا ده‌سته‌وستان ده‌بیو، دۆش داده‌میئو، بیج‌گه‌ له
سه‌رک‌کردن و خو‌گیل کردن هیچی پی نامین.

دەگونجی بە بابایەکی وا بگوتری:

(باشە ئەگەر راستە بڕوات بەخوا ھەیە، بۆچی بە قسەکی ناکە؟!

ئایا لێی دەترسی؟

ئەگەر لێی دەترسی بۆچی فەرمانەکانی جیبەجی ناکە؟!

خۆشت دەوی؟ ئەدی بۆچی لەخۆتی رازی ناکە؟!

بڕوات بە بەھەشتی ھەیە؟ ئەدی بۆچی رەنجی بۆ نادە؟!

لە دۆزەخی دەترسی؟ ئەدی بۆچی ناتبینم لەبەری راکە؟!

بڕوات بە لێرسینەویدی دواپۆژ ھەیە؟

نەخێر وانیەو راست ناکە، دەنا کوا! بۆچی خۆتی بۆ ئامادە ناکە؟!

رەنگە لە وەلامی ھەموو ئەم پرسیارانەدا، بەرەو تەلیسمی نەتوانین و قالب گرانیی و تەنبەللی راکە؟! بەلام سوور سوور بزانه، تەلیسمی گۆرین ئەفسانەییەکی ڕووتەو، بێھوودییە، بەقسەم دەکەو بە خت و خۆراییی خۆت ماندوو ناکە، چونکە قەت قەت بە کلێلکی ئەفسانەیی، چاری دەرگای پۆلایینی ئەم پرسیارانە ناکە.

ئەگەر راستە تەووزەل و قالب گران و تەپلۆسی، ئەدی بۆچی لە مەیدانی کارو کاسبیی و گوزەراندا، بەھیچ رەنگیک بە بەھانەی نەتوانین و قالب گرانیی، ڕی بەخۆت و بەھی کەسیکی دیکەش نادە کە پیت بلی: لێی دانیشەو گوێ مەدە هیچ ئیش و کاریک، توخوا پیم بلی: کەسیک کە داوای وات لێ بکات، زۆری خۆ لێ تووڕە ناکە!!).

بەلێ کەسیک کە ڕیی یە کەم بگری، ھەر زوو دەیان پرسیاری بێوەلامی ئاوا بەروکی دەگرن، کە هیچ ڕیی قوتاربوونی نامینن، بێجگە لە ھەپەسان و قسە پینەمان!

جا بویه که ساینک که هستیان بهو سه غله تیی و تهنگاویی و پیپرانه
 کردوه که له ریئی یه که مدا تووشیان دی، په نایان بردوته بهر ریئی دوو دم و،
 به خه یالی کالاً و بوچوونی خواروخیچیان، ئهویان پی سه لامه تر بووه، به لام
 به دهردی کورد دهلی: (له کۆلک سه میونه وه به سه به رازدا که وتوون)
 و (عوزر له قه باحه تی خراپتر) له وان رووی داوه!!

به لئ خوينهري به پړز! له راستيدا زوږ بهی هره زوږی ته وانهی خوږان به
(ملحد) راده نويښتن، بهر له وهی نيوانيان له گهڼ خواډا تيکچي، له گهڼ
ثايندا تيک چووهو، بهين له گهڼ خوا تيکچوونه کهيان، ته نجام و بهرهمي
دوودلي و درېدونگيانه بهرانه به ثاين، چونکه وهک له همومان روونه،
ثاين نه بوونکي راسته قينه له واقعي ژياندا هيه^(۱)، و، نه له بواري
خرانه روو و راگه ياندندا پشکيکي چاکي هيه^(۲)، که بايي ته وه بکات
بابا به کي يئاگا برواي پي ينيو، له راستي و ته وويي دنيا بي.

جا بی پروا و له خوا یاخیووانیش، له ټه نجامی دیتنی واقعیکې به ناو
 ئیسلامیانه ی بیسره دوه به رډو گندهل و، بیستنی گه لیک قسه ی به رواله ت
 ئاسینانه ی بیخړو پوچه لدا^(۳)، له بابته تاینه وه که وتونه گومانه وه د لپان

(۱) واته لهم سهرددم و روژگاردهدا.

(۲) تبیینی: همه له سهردهمی نویسنی کتیه که دا نووسراود، واته سالی ۱۹۸۵، که له سهردهمه دا له کوردستاندا واقع و کیان و بووئیکی نیسلا می نه توژ نه بوو، جا ههرچه نده نیستاش کیان و قواردو واقعیکی نیسلا می که بهها بهرزه نیسلا مییه کان (القیم الإسلامية العليا) بهرجهسته بکات، ههر پهیدا نه بوو، به لام رابوون و حالتهی نیسلا میی تاراددیه ک و له هه ندک بواردا به شیکی نیسلا می رانواندوو له سهر زوی واقع خراوته روو. (۲۰۰۸/۴/۱۱).

(۳) پښېسته ټاگادار پښېن که ټه و قسانه ی سهر ی له سه رده د و روژ گاری شوومی به عسی پيس و نه گريسدا کراون و نو سراون، که به داخه وه زور مه لای دین فروش و شیخی دلته خویش و نوو سه ری سه رخویش، بو بوونه بلند گو (مکبرة) ی ټه و رژيمه طاغوتی و دیکتاتورو به هه واو ټاوازی وی هه لده په پښې و، فه ټوا ی په وایی سیخوړی و جاشایه تییان بو خه لکی دده او، دینی خو یان به دنیای طاغوت دده، ئستاش خه لکېک له و شو په هه ر دمیترن.

لِيِي رَهْنجاوو، لهْبهَرْچاويان بِيِزراوو وازيان لِيِهِيئاو، ئنجا دوايي بُو پاكانهي ههَلوِيستِي خُوِيان، پهْنايان برِدوْتِه بهَرْ بِيِپروايِي، بُو دهرباز بوون لهْ تهوژمي رِيژنهْباراني ئهْو پرسيارهْ بِيوَدلاْمانهْي كهْ سهْرو گوِيلاكي باباي لاريِي خُو بهْ مسوُلْمانزان دهْكوْتِه!!

واته: تہو خو بہ بیٻروا ناسیٽہ رانہ، دواۓ ریش پیس بوونیان بہ هوۓ لہ
تایین دور کہ وٽنہ وودہ، بہ ناچاری دہستیان داودتہ شانہ ی بیٻروایی!

جا ئىمە لەبەر ئەو ھۆيانەي كە گوتران، لەم بەشەدا بەپۆيىستان
زانى لە سى خالى سەرەكيدا پىناسەي تايىن بكەين و، دروشم و نيشانە
سەرەككەيە كانى و، چۆنيەتي پەيدا بووني و، حىكمەت و ھۆي ھاتنى، بخەينە
ر.و.و.

تاكو ته‌وانه‌ی له‌ ئایین‌ حالّی‌ بوونی‌ هه‌له‌، ناچاری‌ کردوون‌ شان‌ه‌ی‌ بی‌پروایی‌ و دژ‌ی‌ خوایی‌ هه‌ل‌گرن‌، هه‌ر‌ له‌به‌راییه‌وه‌ ناچاری‌ هه‌ل‌گرتنی‌ شان‌ه‌ی‌ گۆرین‌ نه‌بن‌.

ئاخر كه سيك شانەي ريش پاڪ كرنهوه دست دداتى، كه ريشى
تيوه چوويو پيس بووبى، به لام كه نه تهشيت تووشى ريش پيس بوون يو،
هر له پيشه و ئه وشتهى دبوو به هوئى ريش تيوه چوون، لات برد، ماناى
وابه له هه مان كاتيشدا بالنه رى شانە هه لگرتنت لاردوه نه هشتوه.

ٲیستاش با یه ک له دوای یه ک، وهلامی تهو سی پرسیاره بدهینه وه، که کردوومانن به سه ریاس و ناوونیشانی تهو به شی دووه ده:

به ندى

ئایین چیه؟!

دهستپیک

خوښه‌رى به‌رپر!

خوا پشتيوان بى له سى باساندا، هه‌ولئ وه‌لامدانه‌وه‌ی ته‌م پرسياړه ده‌ده‌ين، له‌باسى يه‌كه‌مدا، هه‌م له‌گوشه‌نيگاي زمانه‌وه‌ه هه‌م له‌روانگه‌ی قورخانه‌وه‌ پيناسه‌ی ئايين (الدين) ده‌كه‌ين و، له‌باسى دووه‌مدا، هه‌وت دروشم و نيشانه‌ی بنه‌ره‌تیی و گرنگى ئايين ده‌خه‌ينه‌ روو، له‌باسى سييه‌ميشدا: پينج تييينى گرنگ له‌باره‌ی ئايينى خواوه‌-كه‌ ئيسلامه‌- ده‌خه‌ينه‌ روو:

له‌بازارده‌ی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لى بابير

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play

App Store

QR Code

له‌بازارده‌ی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لى بابير

له‌بازارده‌ی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لى بابير

له‌بازارده‌ی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لى بابير

له‌بازارده‌ی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لى بابير

Alibapir

QR Code

باسی یه‌که‌م

پێناسه‌ی ئایین

یه‌که‌م: وشه‌ی ئایین له‌ ئەسڵ و بنچینه‌ی زماندا:

پێگومان وشه‌ی ئایین (الدین) وشه‌یه‌کی عاره‌بییه‌و، ئە‌گەر ب‌شمانه‌وێ ب‌ه‌ ئە‌سڵ و بنه‌چه‌که‌یدا ب‌چینه‌ خوارێ، پێویسته‌ سه‌رنجی فه‌رهبه‌نگه‌کانی زمانی عاره‌بی ب‌ده‌ین، ئنجا با ب‌ه‌ وردیی سه‌رنجی قسه‌و بیرورای زمانزانی عاره‌بی ب‌ده‌ین، داخۆ له‌و باره‌وه‌ چی ده‌ڵێن:

۱- (ابن منظور) ده‌ڵێ:

(والدين: الجزاء والمكافأة، وَدُنْتُهٔ بِفَعْلِهِ دِيْنًا: جَزَيْتَهٗ... ويوم الدين: يوم الجزاء... ومنه الديان في صفة الله عز وجل.. والدين الحساب.. والدين الطاعة، وقد دُنْتُهٔ وَ دِنْتُ لَهُٔ أَي أَطَعْتَهُ.. والجمع الأديان، يقال دان بكذا ديانة، وتدين به فهو دَيْنٌ ومُتَدِينٌ...) (۱)، واته: ئایین (۲) (الدین) واته پاداشت دانه‌وه‌و چاکه‌ دانه‌وه‌، (دنته‌ ب‌فعله‌ دیناً) واته: پاداشتم دایه‌وه‌ ب‌ه‌ پێی کرده‌وه‌که‌ی، ... (یوم الدین) یانی رۆژی تۆ‌له‌و پاداشت.. له‌ وشه‌ی (الدین) وشه‌ی (دیان) دروستکراوه‌ که‌ ب‌ه‌مانای تۆ‌له‌ ته‌ستین و پاداشت دهره‌وه‌یه‌و سیفه‌تی خوای ده‌سته‌لاتدارو پایه‌ به‌رز، (الدین) واته‌ لێرسینه‌وه‌.. (الدین)

(۱) لسان العرب، ب، ۴، ۴۵۸- ۴۶۲.

(۲) (ومعنى الآيين النظم والعادات والعرف والشرائع) یانی: واتای ئایین یاساو ته‌رێت و خووه‌کان و، عورف و به‌رنامه‌کان. ب‌روانه‌ کتیبی (ضحی‌ الإسلام) ب، ۱ ل ۱۷۷ أحمد أمين. واته‌ له‌ زمانی فارسیدا ته‌مه‌یه‌ واتای ئایین، هه‌لبه‌ته‌ کوردی و فارسیش یه‌ک بنه‌چه‌کیان هه‌یه‌.

واته: گەردنکه‌چی و فه‌رمانبه‌ری، و (دِنَّتُهُ وَدَنْتَ لَهُ) هه‌ردووکیان یانی: گوێزایه‌لی بووم و گه‌ردنم بۆ که‌چ کرد.. کو‌ی (الدین) بریتیه‌ له‌ (الأدیان) ده‌گوتری: (دان بکذا دیانه‌ و تدين به‌ فهو دین و متدین) گه‌ردنی بۆ فلان شته‌ که‌چ کرد به‌ گه‌ردن که‌چکردن و کردیه‌ ئایینی خۆی، جا ئه‌و به‌دین و ئایین په‌روه‌ره‌.

۲- (زمخشری) ده‌لی:

(وَدَنْتُهُ بِمَا صَنَعَ: جَزِيَّتُهُ، وَمِنْهُ يَوْمَ الدِّينِ، وَاللَّهُ الدِّيانُ، وَقِيلَ هُوَ الْقَهَّارُ، مِنْ دَانَ الْقَوْمَ، إِذَا سَاسَهُمْ وَقَهَّرَهُمْ فَدَانُوا لَهُ، وَدَانُوهُ: انْقَادُوا لَهُ)^(۱)، واته: (وَدَنْتُهُ بِمَا صَنَعَ) واته‌ پاداشتم دایه‌وه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی کردبووی و (یوم الدین) یش هه‌ر له‌وییه‌و، خوا (دیانه‌) و گوێزایشه‌ ئه‌و (قه‌اره‌)، که‌ له‌ (دان القوم) هه‌ه‌ه‌ه‌، واته‌ هوکمی به‌سه‌ردا کردن و گه‌ردنی پێ که‌چ کردن و ته‌وانیش ملیان بۆ که‌چ کردو، په‌رستیان، یانی فه‌رمانبه‌رییان بۆ کرد.

۳- (راغب الأصفهانی) ده‌لی:

(والدين يُقال للطاعة والجزاء واستعير للشریعة)، واته: دین به‌ فه‌رمانبه‌ری و سزاو پاداشت ده‌گوتری و بۆ به‌رنامه‌ی خوا- خوازاوه‌ته‌وه‌.

۴- (الرازي)^(۲) ده‌لی:

(الدین: الجزاء والمکافأة، الدین: الطاعة...) (۳)، واته: (الدین) یانی: تۆ له‌و چاکه‌دانه‌وه‌، (الدین) واته: گه‌ردنکه‌چی.

(۱) (أساس البلاغة) جارالله الزمخشري، ل ۲۰۰ و شه‌ی (الدین).

(۲) مه‌به‌ست (فخرالدین الرازي) خاوه‌نی (التفسير الكبير) نیه، به‌لکو مه‌به‌ست (الرازي) پسپۆری زمانه‌وانیه‌.

(۳) (مختار الصحاح) ل ۲۱۸ چ ۱۹۲۶.

۵- (فیروز آبادی) ده‌ٲیت:

(الدین: الجزاء والإسلام والعبادة والحکم والتدبیر والتوحید والحساب والغلبة والسلطان والطاعة، واسم لجميع ما يُتعبَّد الله عزوجل به..)^(۱)، واته: (الدین) یانی سزاو پاداشت، ٲیسلامه‌ٲیی، په‌رستن، حوکم‌کردن، ریوشوین دانان، خوا به‌یه‌گزانی، لٲیرسینه‌وه، زالبوون، ده‌سته‌لات، گه‌رنکه‌چی و، ناوه بو هه‌موو شه‌و شتانه‌ی خوی ده‌سته‌لاتدارو پایه‌به‌رزیان ٲی ده‌په‌رستری.

۶- (المنجد) ده‌ٲی:

(الدین جمع أديان، یعنی الطاعة ويعني المعصية، واسم لجميع ما يُعبَّد به الله)^(۲)، واته: (الدین) کو‌یه‌که‌ی (أديان)ه واته: گه‌ردنکه‌چی و، سه‌ری‌ٲچی و، ناوه بو هه‌موو شه‌و شتانه‌ی که‌ خویان ٲی ده‌په‌رستری. که‌واته وشه‌ی (دین) که‌ له‌زمانی کوردیدا وشه‌ی (ٲایین)ی بو دانراوه، له‌ بنه‌رته و شه‌لی زمانی عاره‌بیدا، بو چه‌ند مه‌به‌ست و واتایه‌ک به‌کاره‌ینراوه، به‌لام له‌ ٲاکامدا هه‌رکام له‌و چه‌مک و واتایانه ده‌گه‌رٲته‌وه بو‌یه‌کیک له‌م دووانه:

۱- سزاو پاداشت.

۲- فه‌رمانه‌ری و گه‌ردنکه‌چی.

به‌ٲی ته‌مه‌یه‌ چه‌مک و واتای وشه‌ی (الدین) له‌ شه‌لی زماندا، به‌لام دوی هاتنی ٲایینی ٲیسلام، ٲیسلام وه‌ک هه‌رکام له‌ زاراوه‌کانی (جهاد، صلاة، زکاة، صوم، حج) زاراوه‌ی ناوبراوشی ده‌ستکاری کردو، جو‌ره‌ چه‌مک و مه‌به‌ستیکی ٲایه‌ٲیی و ٲیسلامیانه‌ی بو هی‌نایه‌ کایه‌وه.

(۱) (القاموس المحيط)، ب، ۴، ل ۲۲۷.

(۲) (المنجد) ل ۲۳۱، ج ۲۶.

ئیس‌تاش دواى ئه‌وه‌ی زانیمان وشه‌ی (الدین) له‌ ئه‌سل و بنه‌رته‌ی زماندا، چ واته‌و مه‌به‌ستیک ده‌گه‌یه‌نچ، با ئه‌مجار له‌ روانگه‌ی قورئانه‌وه‌ سه‌رنجی بده‌ین:

دووه‌م: وشه‌ی ئایین له‌ روانگه‌ی قورئانه‌وه‌:

قورئانی به‌پێز وشه‌ی (دین)ی به‌ هه‌رکام له‌و دوو واتایه‌ی، که له‌ ئه‌سل و بنه‌جینه‌ی زماندا هه‌یبوون، به‌ کاره‌یناوه‌، به‌لام بێجگه‌ له‌و دوو واتایه‌ چه‌مک و واتایه‌کی دیکه‌ی نوێ و فراوانیشی بۆ زیاد کردوه‌، که هه‌ردووکی واته‌ پێشووه‌کانیشی تێدا هه‌ن، که‌ واته‌: قورئانی به‌پێز سه‌رجه‌م وشه‌ی (دین)ی به‌ سێ واتایان به‌ کار هێناوه‌:

۱- سزاو پاداشت.

۲- گه‌ردنکه‌چی.

۳- به‌نامه‌ی ژيان.

ئیس‌تاش چه‌ند نموونه‌یه‌ک بۆ هه‌رکام له‌م سێ واتایه‌ دێنینه‌وه‌:

أ/ (دین) به‌ مانای سزاو پاداشت:

۱) خواى زانا فەرموویه‌تی: ﴿ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ۝ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ۝۶ ﴾ (الذاریات: ۵-۶)، واته‌: بێگومان ئه‌وه‌ی گفتتان پێدراوه‌ راسته‌و، شکی تێدا نیه‌، که سزاو پاداشت دێته‌دی.

۲) هه‌روه‌ها فەرموویه‌تی: ﴿ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ۝۴ ﴾ (الفاتحه‌- ۴)، واته‌: خاوه‌نی رۆژی سزاو پاداشته‌.

۳) دیسان فەرموویه‌تی: ﴿ هَذَا نَزْلُكُمْ يَوْمَ الدِّينِ ۝۵۶ ﴾ (الواقعة- ۵۶)، واته‌: ئه‌مه‌یه‌ میواندارییان^(۱) له‌ رۆژی سزاو پاداشته‌!!

(۱) ئه‌م ته‌عبیره‌ بۆ سزاو تۆله‌ی کافره‌کان له‌ دۆزه‌خدا به‌ کاره‌ینراوه‌، که جۆریکه‌ له‌

ب/ (دین) به مانای گهر دنکه چیی:

(۱) خوی توانا فره موویه تی: ﴿وَقَنِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ
الَّذِينَ كَفَرُوا فِتْنَةً لِلَّهِ فَإِنْ أَنتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ (۳۹)
(الأنفال- ۳۹).

واته: له گه ٲیاند ا بجه ننگن، هه تا کافران توانای نازاردانی بر وادارانیان
نامیٲیو گهر دنکه چیی و فره مانیه ریی هه مووی بو خوا ده بی.

(۲) هه روه ها فره موویه تی: ﴿وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاَصْبًا﴾
(النحل- ۵۲).

واته: هه رچی له ناسمانه کان و زه ویدایه هی خویه و، گهر دن بو
که چکرانی هه ٲیمی بهس بو وی یه.

(۳) دیسان فره موویه تی: ﴿اَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾ (الزمر- ۳)، واته: ناگادار بن!
گهر دنکه چیی و ٲهرستنی بیخه وش، بهس بو خویه.

ج/ (دین) به مانای بهرنامه و ٲهیره و:

(۱) خوی ٲه روه ردگار فره موویه تی: ﴿اِنَّ الْحُكْمَ اِلَّا لِلّٰهِ اَمَّا اَنْ تَعْبُدُوْا اِلَّا اِيَّاهُ
ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ (یوسف- ۴۰).

واته: فره مان ٲه وایه ٲیی بهس هی خویه، فره مانی کرده که غهیری وی
مه ٲهرستن، نه ویده بهرنامه ی راست و ته و او.

(۲) هه روه ها فره موویه تی: ﴿كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِي
دِيْنِ الْمَلِكِ﴾ (یوسف- ۷۶).

واته: ئاوا ته گبیرمان بو یوسف کرد، دنا نه‌یده‌توانی به‌پیی به‌رنامه‌ی پادشای میسر- برابیه‌کی به‌دیل بگری.

(۳) فه‌رموویه‌تی: ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ﴾ (غافر-۲۶).

واته: فیرعه‌ون گوتی: لیمگه‌رین با مووسا بکوژم و، با له‌بهر په‌روهر دگاری وه‌پاری، بینگومان من ده‌ترسیم که به‌رنامه‌که‌تان لی بگوړی.

(۴) دیسان فه‌رموویه‌تی: ﴿لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ﴾ (الکافرون-۶)، واته: به‌رنامه‌ی خو‌تان بو خو‌تان و به‌رنامه‌ی خو‌م بو خو‌م.

وه‌ک دیتمان قورټانی به‌رپړو پیژ، وشه‌ی (دین‌ای هم به‌مانای سزاو پاداشت و هم به‌مانای گه‌ردنکه‌چی و فه‌رمانبه‌ریی، هم به‌مانای به‌رنامه‌ی ژیان، به‌کار هیناوه، وه‌ک گوتیشمان: وشه‌ی (دین) دوو مانای یه‌که‌م و دووه‌می له‌ته‌سل‌ی زماندا هه‌ر هه‌بوون، به‌لام واتای سییه‌م، ثابینی ئیسلام بو‌ی زیاد کردو، واتای سییه‌میش هه‌رکام له‌ واتای یه‌که‌م و دوو‌ده‌گرټه‌ خو‌ی، چونکه به‌رنامه (دین‌ای خوا له‌سه‌ر خه‌لک پیوست ده‌کات و ناچاریان ده‌کات، که گه‌ردنی بو‌ که‌چ بکه‌ن و پییه‌وه‌ پابه‌ند بن و، پیشیان ده‌لی: که له‌ رۆژی دوا‌ییدا-و هه‌ندی‌ک جاران له‌ دنیا‌شدا- له‌ به‌رانبه‌ر پابه‌ندی و فه‌رمانبه‌رییدا، پاداشت و له‌ به‌رانبه‌ر یاخیبوون و لاریبووندا، سزا چاوه‌رپیان ده‌کات.

ئنجا وشه‌ی (دین) به‌هه‌موو رپژگه (صیغه) کانیه‌وه، نزیکه‌ی (۹۷) جار له‌ قورټانیدا دووباره‌ بو‌ته‌وه، نیزیکه‌ی (۲۰) جاران به‌مانای سزاو پاداشت به‌کاره‌ینراوه و، (۷۷) جاران به‌مانای به‌رنامه‌و په‌یره‌و یان گه‌ردنکه‌چی و فه‌رمانبه‌ریی، ئنجا له‌و (۷۷) جاره‌ش بیجگه‌ له‌ چهند جارپکی که‌م، که به‌ ژماره‌ی په‌نجه‌کان ده‌ژمیردرین، ته‌گه‌ر نا هه‌ر به‌مانای به‌رنامه‌و

ٲه‌ٲره‌وی ژیان به‌کاره‌ینراوه، جا ٲهو به‌رنامه‌و ٲه‌ٲره‌وه، چ خوا‌یی بی، چ هی
غه‌یری خوا بی.

ٲنجا هه‌رکاتیک ویسترای: به‌وشه‌ی (دین) به‌رنامه‌ی خوا بفام‌ٲته‌وه،
ٲه‌وه‌وشه‌ی ناوبراو نیشانه (قید)یکی جویکه‌ره‌وه‌ی ٲه‌گه‌ل خراوه، ٲهو
جویکه‌ره‌وه‌یه‌ش:

یه‌ک: به‌زوری ٲه‌لیف و لامی (عهد)^(۱)، وه‌ک:

۱- ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ﴾ (الماعون-۱).

۲- ﴿لَيْسَ فَعْلُهُمْ فِي الْإِيمَانِ﴾ (التوبة-۱۱۲).

۳- ﴿وَإِنْ أَسْتَضْرُّوكُمْ فِي الْإِيمَانِ﴾ (الأنفال-۷۲).

دوو: هه‌ندی‌ک جارانی‌ش سیفه‌ٲیکی (دین)ی خوا‌یه وه‌ک:

۱- ﴿الَّذِينَ الْقِيَمُ﴾ (یوسف-۴۰).

۲- ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقِيَمِ﴾ (الروم-۴۳).

۳- ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ﴾ (التوبة-۳۳).

۴- ﴿قُلْ إِنِّي هَدَيْتُ رَبِّي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا﴾ (الأنعام-۱۶۱).

سی: هه‌ندی‌ک جارانی‌ش ٲهو جویکه‌ره‌وه‌یه بری‌ٲیه له‌ ٲال‌دان (إضافة)ی
(دین) بو‌ لای خوا (جل جلاله) یان بو‌ لای بر‌واداران، وه‌ک:

﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ﴾ (النور-۲).

(۱) ٲه‌لیف و لامی (عهد) له‌زمانی کوردییدا: (که) یه‌ بو‌ نمونه: (جننی بالکتاب)
کتیبه‌که‌م بو‌ ٲینه.

﴿أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ (آل عمران- ۸۳).

﴿وَلَا يَزَالُونَ يَقْتُلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ﴾ (البقرة- ۲۱۷).

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ (المائدة- ۳).

﴿وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ﴾ (البقرة- ۲۱۷).

ئێستاش هه‌رچه‌نده که له‌به‌ر تیشکی قورئانی قسه‌له‌جیدا وشه‌ی (دین)مان توێژییه‌وه، هه‌وجیی به‌هیچی دیکه ناکات، به‌لام بۆ زێده‌ دڵنایایی خۆینه‌ری به‌پێژ، با چاویکی خیراش به‌هه‌ندیک له‌فه‌ره‌هه‌نگه‌کاندا بگێڕین، تا‌کو بزانی‌ن زمانزانیان وشه‌ی (دین)یان له‌پروانه‌گی شه‌رعه‌وه چۆن لێکداوه‌ته‌وه:

۱- (راغب الأصفهانی) ده‌ڵێ:

(الدين يقال للطاعة والجزاء واستعير للشيعة)^(۱)، واته: ئایین به‌گه‌ردنکه‌چی و سزاو پاداشت ده‌گوتری و، بۆ به‌رنامه‌ی خواش خوازاوه‌ته‌وه.

۲- (الجرجاني) ده‌ڵێ:

(الدين وضع إلهي يدعو أصحاب العقول إلى قبول ما هو عند الرسول (صلى الله عليه وسلم))^(۲)، واته: ئایین به‌رنامه‌یه‌کی خوایه‌، خاوه‌ن عه‌قلان بانگ ده‌کات بۆ وه‌رگرتنی ئه‌وه‌ی له‌لای پێغه‌مبه‌ره (صلی الله علیه وسلم).

(۱) (معجم مفردات ألفاظ القرآن) ل ۱۷۷.

(۲) (كتاب التعريفات)، ل ۴۷.

۳- (ابن منظور) ده‌ٲی:

(وفي التنزيل العزيز: ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك، قال قتادة: في قضاء الملك)^(۱)، واته: له قورٲانی به‌رزو زالدا هاتوه: (ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك) قه‌تاده گوتوو‌یه‌تی: واته له حوکم و دادوه‌ریی ٲادشادا.

۴- (فريد وجدی) یش ده‌ٲی:

(الدين هو الطاعة والإنقياد، واسمٌ لجميع ما يعبد به الله..)^(۲)، واته: ٲایین فه‌رمانه‌ریی و گه‌ردنکه‌چ کردنه و، ناوه بوٲ تی‌کرای شه‌و شتانه‌ی خویان ٲی ده‌ٲه‌رستری.

ٲنجا له‌به‌رته‌ودی وشه‌ی (إسلام) یش له‌زور جی قورٲانی‌دا وه‌ک به‌ هاوت‌ا^(۳) (مرادف)‌ی وشه‌ی ٲایین به‌کاره‌ٲنراوه، به‌ٲیویستی ده‌زانم کورته هه‌لوه‌سته‌یه‌ کیش له‌به‌رده‌م ویدا بکه‌ین و، له‌دوو ده‌لاقه‌ی شه‌لی زمان و قورٲانه‌وه سه‌رنجی‌کی بده‌ین:

وشه‌ی (إسلام) له‌ روانگه‌ی زمانه‌وه:-

۱- (فیروز آبادي) ده‌ٲیت:

(وأسلم: انقاد وصار مسلماً)^(۴)، واته: (أسلم) یانی گه‌ردن که‌چ بوو و بوو به‌ مسولمان.

(۱) (لسان العرب)، ب۱۳، ل۱۷۰.

(۲) (دائرة المعارف قرن العشرين)، ب۴، ل۱۰۶.

(۳) بو‌یه گوتوو‌مه: وه‌ک هاو واتا چونکه قه‌ناعه‌تم وایه وشه هاو واتا‌کان (الألفاظ المترادفة) له‌قورٲاندا بوونیان نیه.

(۴) (القاموس المحيط)، ب۴، ل۱۳۱.

دیسان دەلّی:

(والسلامة: البراءة من العيوب) ^(۱)، واتە: (السلامة) یانی پاکیی لە
کەموکۆریی و ناتەواوییەکان.

۲- (ابن منظور) دەلّی:

(والإسلام والاستسلام: الإنقياد) ^(۲)، واتە: (إسلام) و (إستسلام) یانی
فەرمانبەریی و گەردنکەچی.

وەک دەبینین وشە (إسلام) ^(۳) لە ئەسڵ و بنچینەیی زماندا، دوو واتای هەن:
یەكەم: گەردنکەچی و فەرمانبەری.

دووهم: سەلامەتی و پاکبوونەوه.

قورئانی بەرپێزیش، کە ئەم وشەیی بە کارهێناوه، هەردوو وەتایە کە تێدا
پەچاو کردوون، بەلام چەمک و مەبەستیکی تایبەتی و سەرەخۆشی پێبەخشیوه.

وشە (إسلام) لە روانگەی قورئانەوه:

۱- (الجراني) گوتووێتی:

(الإسلام هو الخضوع والإنقياد لما أخبر به الرسول (صلى الله عليه وسلم))
^(۴)، واتە: ئیسلام بریتیە لە سەرنەوی کردن و گەردنکەچی بۆ ئەو-بەرنامە-
دی، کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) -لەلایەن خواوه- هەواڵی پێداوه.

(۱) سەرچاوەی پیشوو.

(۲) (لسان العرب)، ب ۱۲، ل ۲۹۳.

(۳) وشە (إسلام) بە هەموو رێژگەکانیەوه نزیکەی (۹۴) جار لە قورئانیدا دووبارە بۆتەوه.
تێبینی: بۆ سەرژمێری دووبارەبوونەوهی وشە (دین) و وشە (إسلام) پشتم بە (المعجم
المفهرس لألفاظ القرآن الكريم) نوسراوی محمد فؤاد عبدالباقي بەستوه.

(۴) (كتاب التعريفات)، ل ۱۰.

۲- (ابن منظور) گوتوویه‌تی:

(والإسلام من الشريعة: إظهار الخضوع وإظهار الشريعة، والتزام ما أتى به النبي (صلى الله عليه وسلم))^(۱)، واته: ئیسلام له شهرعدا بریتیه له پیښاندانی گهردنگه‌چیی و خستنه‌رووی به‌رنامه‌ی خوا-له‌ژیاندا- و پابه‌ندبوون به‌ودی که پیغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم)-له‌لایهن خواوه- هیټاویه‌تی.

۳- (راغب الأصفهانی) یش گوتوویه‌تی:

(والإسلام في الشرع على ضربين: أحدهما دون الإيمان وهو الإعراف باللسان وبه يحقن الدم، حصل معه الاعتقاد أم لم يحصل، وإياه قصد بقوله [قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا] والثاني فوق الإيمان، وهو أن يكون مع الإعراف اعتقاد بالقلب ووفاء بالعمل واستسلام لله في جميع ما قضى وقدر، كما ذكر عن إبراهيم (عليه السلام) في قوله: [إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمَ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ]]^(۲)، واته: ئیسلام له پروانگه‌ی شهرعه‌وه دوو جوړه؛ یه کیان له‌خوار پرواویه‌ی ته‌ویش دان پیډاهینانه به‌زمان و، بهم جوړه‌ش خوینی مروؤف دپاریزری، جا پروای نیودلی له‌گه‌ل هه‌بی یان نا، بهم نایه‌ته‌ش هم جوړه مه‌به‌ست بووه: (عاربه‌ی خپله‌کیه‌کان گوتیان: پروامان هیټا، بللی پرواتان نه‌هیټاوه، به‌لام بلین مسولمان بووین).

وه جوړی دووه‌میان له‌سه‌رووی پرواویه‌ی، ته‌ویش ته‌ویه‌ی که وپرای پیلینان پروای به‌دل و جیبه‌جینکردنی به‌کردارو، گهردنگه‌چ کردن بو خوا هه‌بی له‌هر شتیکدا که کردوویه‌تی و بریاری له‌سه‌ر داوه، وه‌ک له‌تیرپراهمه‌وه گیردراوته‌وه که ده‌فه‌رموی: (کاتیک خوا پیی فهرموو: مسولمان به‌گوتی: گهردنگه‌چم بو خوا‌ی په‌روگرداری جیهانه‌کان).

(۱) (لسان العرب)، ب۱۲، ل۲۹۳.

(۲) (معجم مفردات الفاظ القرآن)، ل۲۴۶.

۴- دیسان (ابن منظور) گوتوویه‌تی:

(ده‌گوتړئ فلان کهس مسوّلمانه، ته‌ویش دوو رای تیدا هه‌ن؛ یه‌که‌میان یانی ته‌و که‌سه‌ گه‌ردنی که‌چه‌ بوّ فهرمانی خوا، دوو‌همیان یانی ته‌و که‌سه‌ په‌رستن و به‌ندایه‌تیی خو‌ی بوّ خوا یه‌کلا کردو‌ته‌وه‌-واته‌ بی‌جگه‌ له‌ خوا به‌شی که‌سی پی‌وه‌ نه‌ماوه‌-)^(۱)

هه‌روه‌ها گوتوویه‌تی:

(وقوله تعالى [يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا] فسرّه ثعلب فقال: کل نبي بعث بالإسلام غير أن الشرائع تختلف)^(۲)، واته: قسه‌ی خوی به‌رز- که‌ ده‌فهرمو‌ی- (ته‌و پی‌غه‌مبه‌رانه‌ی که‌ مسوّلمان بوو ون حوکمی پی‌ ده‌که‌ن-واته‌ به‌ ته‌ورات-) (ثعلب) ئاوی لیکداوه‌ته‌وه‌ گوتوویه‌تی: هه‌موو پی‌غه‌مبه‌ریک ئیسلامی پیدا نی‌رراوه‌، ته‌وه‌نده‌ هه‌یه‌ به‌رنامه‌کان جیاوازن. که‌واته: ئیسلام له‌ ته‌سل و به‌چه‌که‌ی زماندا واته: گه‌ردن که‌چ کردن و ساف بوونه‌وه‌و یه‌کلا بوونه‌وه‌.

به‌لام له‌ شه‌رعدا، ئیسلام بریتیه‌ له‌ گه‌ردنکه‌چکردنی ئینسان بوّ به‌رنامه‌ی خوا، جا بروای نیو دلی له‌ گه‌ل بی یان نا^(۳)، واته‌ شه‌رعی خوا که‌ وشه‌ی ئیسلامی به‌ کاره‌یناوه‌، هه‌ر له‌سه‌ر بنچینه‌ی واتا زمانیه‌که‌ی به‌کاری ه‌یناوه‌، ته‌وه‌نده‌ هه‌یه‌ گه‌ردنکه‌چی و یه‌کلابوونه‌وه‌که‌ی تاییه‌ت کردوه‌، به‌ گه‌ردن که‌چ کردن و یه‌کلابوونه‌وه‌ بوّ به‌رنامه‌ی خوا.

(۱) (لسان العرب)، ب ۱۲، ل ۲۹۳.

(۲) سه‌رچاوه‌ی پښوو، ب ۱۲، ل ۲۹۵.

(۳) نه‌مه‌ واتایه‌کی ئیسلامه‌و واتای دیکه‌شی هه‌یه‌ که‌ له‌ گه‌ل ئیماندا هاوواتایه‌، شایانی باسیشه‌ له‌ کتییی (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی له‌به‌ر تیشکی قورئان و سونه‌ندا) ددرسیکمان تاییه‌ت کردوه‌ به‌ جیاوازی نیوان ئیمان و ئیسلامه‌وه‌، پروانه‌ به‌رگی یه‌که‌م، چاپی ۲۰۰۶، نووسینگه‌ی ته‌فسیر.

تێستاش هه‌رچی که ده‌رباره‌ی (دین) و (ئاسلام) گوتمان له‌چهند خاڵێکدا به‌کورتی ده‌یخه‌ینه‌ روو:

یه‌که‌م: وشه‌ی (دین) له‌ ته‌سل و بنچینه‌ی زماندا، دوو واتای هه‌ن: یه‌که‌م: سزاو پاداشت، دووهم: گه‌ردنکه‌چی و فه‌رمانبه‌ریی.

دووهم: به‌لام قورئان که وشه‌ی ناوبراوی به‌کاره‌یناوه، وێرای دوو واتا ته‌سلیه‌که‌ی واتایه‌کی دیکه‌ی سییه‌میشه‌ی بۆ زیاد کردوه، که هه‌ردووک واتا پێشووه‌که‌شی تێدان، ته‌ویش ته‌ویه‌ که (دین) واته‌: به‌نامه‌و په‌یره‌وی ژیان، جا ته‌و به‌نامه‌یه‌ سه‌رچاوه‌که‌ی خوا بێ یان نا، و راست بێ یان هه‌له‌.

سییه‌م: هه‌رجاریکی و یسترایی به‌ وشه‌ی (دین) به‌نامه‌ی خوا بفامریته‌وه، ته‌وه‌ نیشانه‌و (قید)یکی جوێکه‌ره‌وه‌ی ره‌گه‌ل خراوه‌.

چواره‌م: وشه‌ی (ئاسلام)یش له‌ زماندا دوو واتای هه‌ن: یه‌که‌م: گه‌ردنکه‌چی و سه‌ردانه‌واندن، دووهم: خو‌ساغ کردنه‌وه‌و یه‌ کلابونه‌وه‌.

پینجه‌م: له‌ به‌کاره‌ینانی قورئانیشتدا هه‌ردووک واتا ته‌سلیه‌که‌ی له‌به‌رچاو گیراون، به‌لام چه‌مک و مه‌به‌سته‌که‌یان ته‌سک کراوه‌ته‌وه‌و، تایبه‌ت کراوه به‌ به‌نامه‌ی خواوه، واته‌ سه‌ردانه‌واندن و یه‌ کلابونه‌وه‌ بۆ به‌نامه‌ی خوا.

شه‌شه‌م: ئیسلام ناوه‌ بۆ هه‌موو ته‌و ئایین و به‌رنامه‌یه‌ی، که خوا به‌ پیغه‌مبه‌رانیدا (عليهم الصلاة والسلام) ناردوونی، هه‌رچهند له‌ چۆنیه‌تی و چه‌ندیه‌تیشدا ئێک جوێ بووبن، به‌لام له‌ کاکل و مه‌به‌ستدا یه‌ک بوو ون، که بریتیه‌ له‌ سه‌ردانه‌واندن و گه‌ردنکه‌چ کردن بۆ به‌نامه‌ی خوا، خو‌ یه‌ کلاکردنه‌وه‌ بۆ به‌ندایه‌تی و فه‌رمانبه‌ریی خوا.

هه‌وته‌م: وه‌ک گوتمان: ئیسلام ناوی ئایینی هه‌موو پیغه‌مبه‌رانه (عليهم الصلاة والسلام)، به‌لام دوا‌یی له‌ ریگه‌ی عورفه‌وه‌ وه‌ک ناویکی تایبه‌تی به‌سه‌ر ته‌و به‌نامه‌یه‌دا براره‌وه، که به‌دوا‌یین پیغه‌مبه‌ردا (صلی الله علیه وسلم) نێردراوه‌.

خوێنه‌ری به‌رپێژ!

ئێستا که زانرا (دین) له‌ روانگهی قورئانه‌وه، بریتیه له‌ ده‌ستوورو به‌رنامه‌ی ژيانى مرۆف، ساده‌یی و نه‌فامیى یان ده‌غه‌لیی و بیتامیى، ئه‌و جووره‌ که‌سانه‌مان بۆ ده‌رکه‌وت که‌ وا بیرده‌که‌نه‌وه: ئایین^(۱) بریتیه له‌ په‌یوه‌ندییه‌کی مه‌عنه‌ویی و گیانیی له‌ نێوان خوا و به‌نده‌داو، هه‌یچ په‌یوه‌ندییه‌کی به‌ لایه‌نه‌کانی دیکه‌ی ژيانه‌وه‌ نیه‌!^(۲)

به‌لام له‌ سۆنگه‌ی ئه‌وه‌وه که‌ ئایینی ئیسلام لیته‌ولاللی سه‌رچاوه‌ی ئه‌فسانه‌ی زۆرو، تۆزو خۆللی گێژده‌لووکه‌ی بای نه‌فامیى جوړاوجوړی زۆر لی نیشته‌وه، به‌پێیستی ده‌زانم له‌ باسیکی تایبه‌تیدا له‌ چه‌ند خالێکدا، نیشانه‌و دروشمه‌ گرنگ و سه‌ره‌کییه‌کانی ئایین بخه‌مه‌ روو، تاكو به‌ته‌واویی چه‌مک و واتای په‌سه‌نی ئایین له‌ ئاوێنه‌ی دل و میشکی خوێنه‌رانی خۆشه‌ویست و سه‌نگیندا، ئاشکراو دره‌وشاوه‌ بی.

هه‌لبه‌ته‌ ئایین و به‌رنامه‌ی خواش، دروشم و نیشانه‌ی گرنگ و سه‌ره‌کیی زۆرن، به‌لام ئیمه‌ لی‌رده‌ا به‌س هه‌وتانیان لی ده‌خه‌ینه‌ روو؛ چونکه‌ له‌ به‌ندی سییه‌میشدا ئه‌م باسه‌ به‌سه‌ر ده‌که‌ینه‌وه.

(۱) مه‌به‌ستمان له‌ (ئایین) ئایینی ئیسلامه‌؛ چونکه‌ وه‌ک گوتمان وشه‌ی (دین) به‌هه‌ر به‌رنامه‌یه‌کی ژیان ده‌گوتری، خواپی بی یان مرۆفکرد، به‌لام له‌نێو مسوڵماناندا به‌هۆی عورفه‌وه، ئایین به‌س به‌ به‌رنامه‌ی خوا ده‌گوتری، جا ییگومان تاقه‌ به‌رنامه‌ی راست و نه‌گۆراویش که‌ شوێنکه‌وتنی مایه‌ی رازیبوونی خوا و سه‌ربه‌رزیی و به‌ختیاریی ئه‌م دنیاو ئه‌و دنیاپی، ئیسلامه‌.

(۲) له‌کاتی نووسینی ئه‌م کتێبه‌دا مه‌به‌ستم له‌ خاوه‌نی ئه‌م جوړه‌ قسانه‌ پێژمی به‌عس و وابه‌سته‌و دابه‌سته‌کانی بون، نه‌شمده‌زانی که‌ پاش لاچوونی نیری به‌عسی طاغوت له‌سه‌ر شان و ملی کۆمه‌لگای کوردستان، براده‌رانی عه‌لمانیی و لاتیکیش هه‌مان قاپان دووباره‌ ده‌که‌نه‌وه، وێرای خسته‌سه‌ری هه‌ندیک شتی داھینراوی خوشیان!! ﴿أَتَأْتُوا بِالْبَلِّ هُمْ قَوْمٌ طَآغُوتٌ﴾ (الذاریات-۵۳). چاپی دووهم: ۲۰۰۸ز. ئیستاش (۱۹/۹/۲۰۱۹ز - ۲۰/ محرم/۱۴۴۱ک) واقیعه‌ که‌ هه‌روایه‌!

باسی دوهم

نیشانهو دروشمه سه‌ره‌کییه‌کانی ٲایین

۱- به‌رنامه‌ی ژیان به‌س له‌لایهن خواوه داده‌نری:

خوای زاناو به‌هیز فهرموویه‌تی: ﴿أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾ (آل عمران-۸۳).

واته: ٲایا به‌رنامه‌یه‌کی دیکه، جگه له هی خوا ده‌خوازن! له حالیکدا
که ههرچی له ٲاسمانه‌کان و زهوی دایه، بیه‌ویو نه‌یه‌وی گهردنگه‌چیه‌تی و
بو لای ویش ده‌گهر ٲنرنه‌وه!!!

وه‌ک ده‌بینین خوای زاناو فهرمان‌ږه‌وا، گهردنگه‌چی بونه‌وهر بو ٲه‌و
نه‌خشه‌و به‌رنامه‌ گشتیه‌ی که له‌لایهن خواوه دانراوه، ده‌کاته به‌لگه له‌سه‌ر
ٲه‌وه‌ی که ٲیویسته ٲینسانیش به‌س ٲابه‌ند و ملکه‌چی ٲه‌و ٲایین و به‌رنامه‌یه
بی، که وه‌ک به‌رنامه‌ی گشتی بونه‌وهر له‌لایهن خوای ٲه‌روهر د‌گاره‌وه دانراوه.

جا له‌راستیدا ههر ٲه‌وه‌ش له‌ مروٲ ده‌ده‌شیت‌ه‌وه‌و، ههر ٲه‌وه‌ش شتیکی
ماقوول و چاوهر ٲوانکراوه؛ چونکه مروٲ به‌شیکه له‌م بونه‌وهره‌و، ٲیویسته
ٲه‌و سه‌رچاو‌دیه‌ی که نه‌خشه‌و به‌رنامه‌ی بونه‌وهری لیوه‌ ده‌رچووه، به‌رنامه‌و
ٲه‌یر ٲه‌ی ژیانی مروٲیش ههر له‌ویوه‌ ده‌رچی، بو ٲه‌وه‌ی.

یه‌که‌م: جوولان و (الحركة والاتجاه) ی ٲینسانیش له‌گه‌ل هی بونه‌وهردا
ر ٲیک و هاوٲناه‌نگ بی، چونکه بابای بی‌ږواو دوور له‌ خوا، به‌ه‌وی

بیروایی و لاریبونییهوه له ئایینی خوا، له یاسای گشتیی بوونهوه لاری دهیو، وهک ئەو ترۆمبیلە لییدی، که به خواری و ناله باری دهروا، له یاسای گشتی هاتوچۆ (قانون المرور العام) لادهدا، ریزه پر (شاذ) و ناقولاً دیته بهرچاو!!

دووهم: چونکه تیکرای زاناو شارهزاو پشکنه رانی زانیارییه سروشتیه کان، لهوهدا ریک کهوتوون که له بهرنامهو پهیرهوی سههرله بهری بوونهوه ردا، هیندهی نووکه دهزیه کیش بیاسایی و ناریکی بهدی ناکرێ، بوونهوه ری زهه لاه و فراوان وهک یهک جهسته، هه رکام له ئەندامه کانی هاوکاریی ئەوانی دیکه دهکات و، هه موویان به رهو یهک ئامانج دهجووین و، پرووه یهک قیبله ی په رستن کړنووش دهبن و بهچۆک دادین.

مادام وابی ئەو به دیهینه رو په روه ردا گاره زاناو تواناو کاربه جیهی، که توانیویه تی بهرنامه یه کی هینده ریک وپیک و پر ورده کاریی بو بوونهوه ردا بنی، هه ر ئەویش دهتوانی بهرنامه و ئایینیکی تیرو تهواو و بی که موکووری، بو بهرپۆه چوونی ژیا نی مروفت دابنی.

سییه م: هه ر ئامیریک له چ کارگه و فابریقه یه که وه ده رچی، هه ر له هه مان شوینیشه وه (که ته لوک) - نه خشه و شیوازی کارکردن و بهرپۆه چوونی ره گه ل ده خری، ده جا شتیکی پرووینشه، که ئینسان به ره هه م و دروستکراوی کارگه ی زانیاری و دهسته لات و به زه یی خوایه.

به ئی له روانگه ی ئایینه وه، بیجگه له خوی په روه ردا گار، هیه که سیکی دیکه ری ناکه وپو مافی ئەوه ی نیه، خوی له خه لکی بکاته په رستراوو، بهرنامه و نه خشه ی ژیان و گوزه ران و بهرپۆه چوونیان بو دابنی.

چواره م: خوی میهره بان له جیه کی دیکه دا پتر تیشک داوێته سه ر ئەم مه سه له یه وه ده فره موئ: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِّنَ الدِّينِ

www.alibapir.com

مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾ (الشورى-۲۱).

واته: ٲایا ٲهوانه-ی دهکهونه دواى بهرنامه‌ی غهیری خوا- چهند هاوبه‌شیکیان همن جوړه بهرنامه‌یه کیان بو داناون، که خوا ریى نه‌داوه! له‌به‌ر ٲهوه نه‌بووايه که خوا بریاری داو (که تا ٲوژری دوايى کهس سزا نادات) خوا حوکمی له‌نیواندا ده‌کردن و، زوړداران سزايه کی به‌تازاریان هه‌یه.

وده‌ک له‌م ٲایه‌ته به‌پیزده‌دا ده‌بینین، شوٲنکه‌وتنی هر بهرنامه‌یه‌ک بیجگه له‌هی خوا، به‌هاوبه‌ش بو‌خوا په‌یدا‌کردن (الشړک بالله) داده‌نری، واته ٲهو که‌سه‌ی بهرنامه‌ی ژیان-جا بهرنامه‌ی ته‌واوی ژیان بی، یان به‌س هی لایه‌نیکی- بو‌خه‌لکی داده‌نی مانای وایه خو‌ی له‌سهر کردوونه په‌رستراو (إله)، هه‌ل‌به‌ته هه‌موو تاوانیکیش ریى ده‌چیٲی چاوپو‌شى لی بکری، بیجگه له‌هاوبه‌ش دانان (الشړک)، وده‌ک خوا فهرموویه‌تی:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (النساء-۴۸).

واته: بیگومان خوا له‌وه نابووری که هاوبه‌شى بو‌دابنری، به‌لام بیجگه له‌وه هه‌رکه‌سیکی بو‌ی لی خوش ده‌بی.

که‌واته: ٲه‌گهر ده‌مانه‌و‌ی خوا به‌به‌نده‌ی خو‌یمان له‌قه‌له‌م بدات و، به‌شوٲنکه‌وتووی ٲایین و بهرنامه‌که‌یمان حسیب بکات، با هه‌ول بدین هه‌رچی زووتر ژیانى خو‌مان و کو‌مه‌لمان، له‌هه‌ر جوړه یاساو ٲژٲمیکی نه‌فامیى و شه‌ٲتانى پاک بکه‌ینه‌وه‌و، به‌یاساکانى حوکم و بهرنامه‌ی خواى په‌روه‌ردگار جیان ٲر بکه‌ینه‌وه.

خو‌ٲه‌گهر وانه‌که‌ین، ٲه‌گهر به‌هاوبه‌ش بو‌خوا بریاردرو طاغووت په‌رستیش دانه‌نریین، لانى که‌م به‌بابایه‌کی سه‌رشوړ‌که‌ر بو‌طاغووت و قایل بوو به‌رژمی هاوبه‌ش په‌رستى و نه‌فامیى داده‌نریین.^(۱)

(۱) ٲهم قسه‌یه کاتى خو‌ی بو‌ٲوژگارى رژیى جیزی به‌عسى عاره‌بی سو‌شیالیستی

۲- به‌نامه‌ی ژیان‌ی مرۆف له‌لای خوا، به‌س ئیسلامه:

۱- خوای ده‌سه‌لانداریو میهره‌بان فهرموویه‌تی: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ (آل عمران-۱۹)، واته: بیگومان به‌نامه له‌لای خوا به‌س ئیسلامه.

وه‌ک له‌باسی یه‌که‌می ئەم خالهدا گوتمان و سه‌لماندیشمان؛ (دین) واته: به‌نامه‌و په‌یره‌ی ژیان، ئنجا لی‌رده‌ا خوای قسه‌له‌جی به‌ ئاشکرا فهرموویه‌تی: تاقه به‌نامه‌یه‌ک که خوا پی‌ی رازی بیو، به‌تیره‌سه‌لی بزانیو، پی‌ی له‌ مرقایه‌تی بو‌ه‌شینه‌وه، بریتیه له‌ ئایینی ئیسلام و، بی‌جگه له‌وی، هیچ به‌نامه‌یه‌کی دی ده‌بارانیدا نیه بکریته رپیازی ژیان و به‌ریوه‌چوونی ئینسانه‌کان.

۲- هه‌ر له‌وباره‌وه خوای پاک و به‌رز فهرموویه‌تی:

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾ (آل عمران-۸۵)، واته هه‌ر که‌سیک بی‌جگه له‌ئیسلام به‌نامه‌یه‌کی دیکه بخوازی، ئەوه لی‌ی وەرناگیرئو، له‌دوار و ژیشدا له‌ زیانبارانه.

۳- دیسان فهرموویه‌تی:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ (المائدة-۳)، واته ئەم‌ڕۆ به‌نامه‌که‌تانم بۆ ته‌واو کردن و، چاکه‌و نيعمه‌تی خۆم به‌سه‌ردا ته‌واو کردن و، ئیسلامم به‌ به‌نامه‌ی ژین- بۆ په‌سه‌ند کردن.

به‌لی له‌ روانگه‌ی ئایینه‌وه "که مه‌به‌ستمان له‌ ئابین لی‌رده‌او له‌هه‌ر شوینیکی دیکه‌ش که دووباره ده‌یینه‌وه، هه‌ر ئیسلامه، ئنجا هه‌رچه‌نده وشه‌ی ئابین که ته‌رجه‌مه‌ی وشه‌ی (الدین) له‌ ئەسلدا ئیسلام و غه‌یری ئیسلامیش

گوتراوه‌و، هه‌ر رژی و سیسته‌مینکی طاغوتی نه‌فامیش ده‌گرته‌وه.

نیستاشک: (۲۰۱۹/۹/۱۹ز) ده‌لیم: هیچ که‌س له‌به‌رانه‌ر خوادا مافی قیتۆ یان پارێزبه‌ندی (حصانه‌ی نیه‌و لادان و تاوان هه‌ر لادان و تاوانه، له‌هه‌ر که‌سیکه‌وه‌و له‌هه‌ر رۆژگاریکدا یی.

له به‌رنامه خوايیه‌کان و بگره هر به‌رنامه و ریچکه‌یه کی مروځکړدیش ده‌گریته‌وه، به‌لام له به‌کاره‌ینانی عورف و باوی خه‌لیکدا وشه‌ی ټایین (الدین) ته‌نیا ټیسلا‌مه‌تییه، ټیمه‌ش به‌مانا و چه‌مکه باوو عورفیه‌که‌ی به‌کاری ده‌هینین» به‌رنامه‌ی ژيانی ټینسان به‌س‌ته و به‌رنامه‌یه‌یه که‌ی خوی به‌رزو مه‌زن به‌ پیغه‌مبه‌ری نه‌خوینده‌وار (النبي الأمي) دا نار‌دوویه‌تی و، هرکه‌سیک خوی به‌ بر‌وادار بزانیو، له دوزه‌خی بترسیو، به‌ته‌ما چوونه به‌هه‌شتی بی، پیوسته له‌هیچ وردو درشتی‌کی ژيانیدا، بیجگه له به‌رنامه‌ی خوا، پرس به‌ هیچ به‌رنامه‌یه‌کی دیکه نه‌کات.

زور سه‌یره مروځیک بللی: بر‌وام به‌م ټایه‌تانه هه‌یه و خوی به‌ بر‌وادار بزانیو، به‌خوشی ر‌ه‌وا ببینی، په‌نا به‌ریته به‌ر غه‌یری خوا و به‌رنامه و په‌یره‌ی ژيانی لی‌وه‌ر‌بگری!

ټایا ته‌و ساد‌ه‌بیره نازانی که‌ به‌و ر‌ه‌فتاره ناله‌باره‌ی، به‌زمانی حال درو د‌داته لای خوی به‌رزو پاک؟!

خوی زانا فه‌رموویه‌تی: ټایینه‌که‌تان تیرو ته‌واوه (اکملت لکم دینکم) بی‌گومان شتی ته‌واویش هه‌و‌جی پینه‌و په‌رویان نیه، به‌لام ته‌و گیل و نه‌فامه، ته‌گه‌ر به‌زمانی وتار (مقال)یش نه‌ی‌گوتبی، به‌زمانی کرده‌وه حال گوتوویه‌تی: ټیسلا ناته‌واوه! چونکه:

بو به‌ری‌وه‌بر‌دنی کاروباری ده‌ولت.

یان بو به‌ره‌وی‌ش بر‌دنی ټاوه‌دانی ولات.

یان بو په‌ره‌پیدانی پیشه‌سازیی و کشتو‌کالا و گه‌شه‌پیدانی بازرگانی.

یان بو وده‌سته‌ینانی مافه نه‌ته‌وه‌یییه‌کان.

یان بو رزگار‌بوون و گه‌یشتن به‌ نازادی.

یان بو چاره‌کردنی کی‌شه و گیرو‌گرفته کو‌مه‌لایه‌تییه‌کان.

یان.. یان.. هتد. پەنای بردۆتە بەر فلان و فیسار بیردۆزەو بیروبۆچوون و،
بۆتە داشی دامەیی فلانە حیزب و پێچکە!!

جا بێگومان مڕۆفیش هەتا شتێک لە مائی خۆیدا شک بەری، پەنا
ناباتە بەر یەکی دی، مادام وابێ هەر کەسیک لە هەر لایەنێکی ژیانیدا:
گیانیی و پەرەردەیی، سیاسی، کۆمەلایەتی، ئابوری،... هتد. پەنا بەریتە
بەر پەرەو بەرنامەیهک، بێجگە لە هی خوا، ئەو بە زمانی کردووە دانی
پێداھێناوە پێی لێناوە، کە بەرنامەیی خۆی پێ ناتەواوە!!

هەلبەتە بنەرەتیترین و کاریگەرترین هۆی پەیدا بوونی ئەم دیاردەیهش-
دیاردەیی کەوتنە دوای بەرنامەیهکی مڕۆفکرد- لەنیو گەلانی ئیسلامدا
ئەویدە، کە چەمک و واتاو مەبەستی ئایین لە دڵ و میشکی زۆربەیی
هەر زۆری مسوڵماناندا هێندە گچکە بۆتەووە، وا خۆی پێک هێناوە، کە
لە جوغزی مزگەوت و خانەقاو تەکیەکان دەرناچێو، هێندە لیقرتینراوەو
وا کەچ و کڕوچ کراوە، لە هەگبەیی سیاسەتی پڕ فرۆفیل و پیلانی
هەموو طاغوتێکی بە زەبرو زۆرو چاونەشۆرو دیکتاتۆردا دەخەوێتەو: واتە:
چەمک و واتای ئایین هێندە گچکە کراوەتەووە بە جۆریک گۆرراوەو
دەستکاریی کراوە، ئەو جۆرە طاغوتانەش دەتوانن لەنیو خەلکیدا لافی
مسوڵمانەتی و بگرە خزمەتکردن بە ئیسلامیش لێدەن و هاوکات لە گەڵ
رێشە کێشکردنی ئاییندا، لافی دینداریش لێدەن!!

بەڵێ ئەو ئیسلامی واپان و پۆرو هەمەلایەنە، کە لە سەر دەمی پێغەمبەر و
هاوێڵە بەرپێژەکانیدا، سەرلەبەری ژیانی تاک و کۆمەڵی وەبەر خۆ دداو،
دەرمان و چارەیی بۆ هەموو دەرد و نەخۆشییەکان دادەنا!

دەستی ریسواو زەبوونی کرێ وەرگری، بەناو پێشەوایانی زرو دڵنەخۆش و
بێهۆش و گۆش و هەموو شت فرۆش و، بۆ خزمەتی طاغوت بەجۆش، لە
قڵت و برکردن و کەچ و کڕوچ کردنی وەخۆ کەوت و، هێندە لێنەهێشتەووە،

کە بەشی هیچ بکاو، هیچ دەردان چارە بکات، چونکە ئیسلام وەک خوا ناردوویەتی، توانای چارەسەری گرفت و کێشەکانی کۆمەڵگای ھەیە، بەلام پاش گۆڕانی و شیۆنرانی نا!

جا توخوا ئایین گچکە کردنەو، ئایەت و فەرموودە لادان و گۆڕین لەو پتر، کە ئەو ئایینە کاتی خۆی درەختیک بوو، ھەموو گەلێکی چەوساوە بەشخوراوە لەسیبەریدا دەسڕەوت و، ئاواتی وەچنگ دەکەوت و، ئەو ئایەت و فەرموودانە ھەر یەکیان بوومەلەرزەییەکی بەھیزو تێکەوێت رەشەقین بوون، بۆ دڵ و گیان و کۆشک و بارەگای زۆردارو ملھوران، ئیستا ئەو درەختە بەرزە، دەستی بەدو نەگریسی بەناو پیشەوايانی دین فرۆش، بە تەورداسی گۆڕین و لادان (تغییر و تحریف) ھێندە لق و پۆپ لیبرپون و، وای ھەلپەرداوتو، کەس دڵی خۆی پێ خۆش نەکاو، ڕوو لە سیبەری نەکات، ئایەت و فەرموودەکانیش بە نەشتەری تەئویلکاری کۆلکە مەلا^(۱) و زەرەشیخان، ھێندە بیکاکل و نیوەرۆک کران، کە لەجیاتیی دڵ راجلەکاندن و کۆشک لەرزاندن، کرانە ھۆی دڵ دامەزران و کۆشک چەسپنرانی طاغوت!!

(۱) سەرنج بدە چۆن بە وشە (کۆلکە مەلا) زانایانی ڕەسەن و میراتگری سەرپاستی پیغمبەری خوا S و، بە وشە (زەرەشیخان) شیخ و پیشەوای حەقیقی جیا کرانەتەو، کە (الحمد لله) کەم و زۆر لە ھەر چاخ و رۆژگارێک و لەنیو ھەر گەل و کۆمەڵێکدا ھەر ھەبوون و ھەن و دەبن، بەلام مەرج نیە بەناوی (مەلا) و (شیخ) دود بن و، لە بەرگ و پۆشاکێکی تایبەتی و جیاواز لەھی خەلک و جەماوەردەکەیاندا بن، ھەر بۆیەش لە قورئان و سوننەتدا مەدحی زانایان (العلماء) و پیشەوايان (الأئمة) و مشورگێری سەرپاستکەر (ولیاً مرشداً) کران، واتە مەدح و ستایشی خەسڵەتە بەرزەکانی زانیاری و پیشەوايەتی و رێپیشاندان کران، جا ھەرکەسیک ئەو سێفەت و نیشانانە تیدا بینە دی، دقەکانی قورئان و سوننەت دیگرنەو، ئەگەرنا ناوی بۆش و ڕوالت و دیکۆر هیچ نیە، مەگەر بۆ خەلکی عەوام و ناخالیی، ئەگەرنا بۆ ئیسلام بایە فەلسەفە.

بە ئێ خۆنەری بەرێژ!

بەرنامەی ژیاڵی مەرۆف، بەس ئایینی ئیسلامە، بەلام گرنگ ئەوێهە لە ناسینی ئیسلامدا بەهەڵدا نەچی و، بزانی چ جوۆرە ئیسلامیک!

ئەو ئیسلامە کە بۆ رازیکردنی زۆردارە خۆبەخوا زانەکان، هێندە لێ کەچ کراوە، وای پەرۆبال کیشراوە، کە لە دەرگای کۆشک و بارەگای هەموو طاغووتیک و، شێپانەی بنکەیی هەموو حیزب و رێچکەییەکی شەیتانییەوه دەچی!!

هەلبەتە نەخێر، بەلکو ئەو ئیسلامە کە لە قورئان و سوننەتدا خراوەتە ڕوو و، پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) و ھاوێلانێ (رضی اللہ عنہم) و شوێنکەوتوانی راستەقینەیی، بەدیرێ درشتی هەلۆست و ئاکاری مەردانەیان ڕووی میژووی مەرۆقایەتیان پێ سپی کردووە، راستیی و تەواویی بەرنامەیی خوا، لێھاتوویی مەرۆقی مسوڵمان و خواناسیان پێ سەلماندووە.

ئەل باپیر AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Codes

ئەل باپیر AliBapir

YouTube

AliBapir

QR Codes

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا ئەلی باپیر

۳- کاکل و نیوهرۆکی بهرنامهی پیغه مبهران، یهک شته:

۱- خوی تاک و بیهاوتا فهرموویه تی: ﴿ شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ﴾ (الشوری-۱۳).

واته: ٲهوهی-خوا- بو ٲیوهی کردۆته بهرنامه، هر هه مان ٲایینه که نووخی پی راسپاردبوو و، ٲهوهیه که به ٲۆمان دا ناردوهو، ٲهوهیه که ٲیبراهیم و مووساو عیسامان پی راسپاردبوون..

که واته بهرنامهی خوا له سه رانسه ری میژوودا، یه ک نیوهرۆک و یه ک واتاو مه بهستی هه بوود، هر له نووحوه (علیه السلام) که یه که مین پیغه مبهری خاوهن ٲوممهت بوود، تا دوایین پیغه مبهر (محمد) (صلی الله علیه وسلم)، هه موویان به ٲیوه بردنی یه ک ٲهرک و، هیئانه دی یه ک ٲامانجیان پی سپیرواوه، وه ک له جییه کی دیکه دا فهرموویه تی:

۲- ﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ﴾ (النحل-۳۶).

واته: له هه موو کۆمه ٲیکدا پیغه مبهر ٲیکمان ره وانه کردوه، که پییان بلئ خوا به رستن و خۆتان له طاغووت^(۱) دوور بگرن.

(۱) (الطاغوت عبارة عن كل متعدد وكل معبود من دون الله)، واته: طاغووت بریتیه له هه موو سنوور شکینیک و هه موو په رستراویک بیجگه له خوا. بهروانه (معجم مفردات الفاظ القرآن) راغب الأصفهانی، ل ۳۱۴.

(والطاغوت: الشيطان والكاهن وكل رأس في الضلال)، واته: طاغووت شهیتان و فالچی و هه ره سر کردیه کی گوهرپاییه. بهروانه (لسان العرب) ب ۱۵ ل ۹.

به‌ئێ، بانگه‌وازی هه‌موو پێغه‌مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) بو‌ئوه‌وه بووه، كه مرۆقه‌كان له‌ژێر تینى نیری زۆردارانى بیویژدان و خو به‌خوا زان رزگاربان بێو، له‌گیژی ده‌ریای پر شه‌پۆلى بته‌رستیی و کۆیلايه‌تیی قوتاریان بێو، بچنه بن سیبه‌ری دره‌ختی پر پیت و پیژ و سه‌ربه‌خیری خوا به‌یه‌کگرتن (توحید)و، هه‌روه‌ک چۆن بێجگه له خوا كه‌س به‌دیهيانه‌رو، رۆژیده‌رو ژیننه‌رو مرینه‌رو هه‌وینه‌ره‌وه‌دیان نیه، بێجگه له‌ویش هیچ كه‌س به داوالیکراو و هانا بو‌براو و پشت پی به‌ستراو و به‌نامه‌ریژو بالا‌ده‌ست و فه‌رمانه‌ده‌ی خۆیان نه‌زانن و، هه‌ر ئه‌و به‌ شایسته‌ی په‌رستران بزانه‌ن، كه خاوه‌نی هه‌موو سیفه‌تیکی به‌رزو په‌سندده‌و، دووره له هه‌موو كه‌م و کورپی یه‌ک.

۳- پێغه‌مبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) ده‌رباره‌ی یه‌کبوونی ئه‌رك و ئامانجی پێغه‌مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) فه‌رمویه‌تی: {إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ، وَيَعْبُدُونَ لَهُ، وَيَقُولُونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبَنَةُ فَأَنَا اللَّبَنَةُ، وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ} (أخرجه البخاري برقم: ۶۸۵۴، ومسلم برقم: ۶۱۰۰).

واته: وینه‌ی من و پێغه‌مبه‌رانی پێش من، وه‌ک ئه‌وه وایه کابرایه‌ک خانووێک دروست بکات و، رێکی بخت و جوانی بکات، بێجگه له جیی خشته‌یه‌ک له گۆشه‌یه‌ک له گۆشه‌کانیدا، ئنجا خه‌لک به‌ ده‌وریدا بێن و بچن و پێی سه‌رسام بین و بلێن: بریا ئه‌م خشته‌یه‌ش رۆنابایه‌! ئنجا من ئه‌و خشته‌یه‌م و من کۆتایی پێغه‌مبه‌رانم.

وه‌ک له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا ده‌بینین ئه‌رك (وظيفة) و ئامانج (هدف)ی هه‌موو پێغه‌مبه‌رانی خوا (عليهم الصلاة والسلام) یه‌ک شت بووه، كه بریتیه له دروستکردن و رێک و پێککردنی کۆشکی به‌رزى خوا به‌یه‌کگرتن.

به‌لام لیږدا مه‌سه‌له‌یه‌ک هه‌یه‌ حه‌وجی روونکردنه‌وه‌یه، نه‌وه‌ک پیی هه‌ندی‌ک که‌سی تیډا هه‌ل‌خلیسکیو به‌هه‌له‌دا به‌چی:

ئیمه که ده‌لێین ئه‌رک و ئامانجی پیغه‌مبه‌رانی خوا، هه‌ر له ئاده‌مه‌وه تا خاته‌م، (عليهم من الله افضل الصلوات وأحسن البركات وأتم التسليمات وأدومهنّ) بریتی بووه له چاندن و فراژووکردنی نه‌مامی دینداریی و خوا به‌یه‌ک‌گرتن له دَل و می‌شکی مروّفا، ئه‌م قسه‌یه‌مان-که زوَر ئایه‌ت و فهرمووده رایانگه‌یانده- هیچ نا‌کوکی و دژایه‌تییه‌کی له‌گه‌ل ئه‌وه‌دا نیه که چه‌سپاندنی دادگه‌ریی (قسط) له‌نیو خه‌لکیدا تاقه‌ ئامانج و مه‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ران بووه‌و، پیرو‌زترین ئه‌رکیان بووه، وه‌ک خوای دادگه‌ر فهرموویه‌تی:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ (الحديد-۲۵).

واته بی‌گومان پیغه‌مبه‌رانی خومان به به‌لگه‌ی روونه‌وه ناردوون و، کتیب و ته‌رازووشمان له‌گه‌ل ناردوونه‌ خواری، بو ئه‌وه‌ی خه‌لکی به‌ دادگه‌ریی به‌ریوه‌ بچن..

نه‌خیر ئه‌م ئایه‌ته‌و هاوینه‌کانی له‌گه‌ل ئه‌و ئایه‌تانه‌دا، که ئه‌رک و ئامانجی پیغه‌مبه‌رانی خوا له چه‌سپاندنی خوا به‌یه‌ک‌گرتندا کورت هه‌ل‌دینن، هیچ دژایه‌تییه‌کیان له‌نیواندا نیه، چونکه:

یه‌که‌م: به‌للی چه‌سپاندنی خواپه‌رستی و خوا به‌یه‌ک‌گرتن (توحید) تاقه ئه‌رک و ئامانجی نێرانی پیغه‌مبه‌رانه (عليهم الصلاة والسلام)، به‌لام تاقه رێ‌بازو هۆی و ده‌سته‌ هی‌نانی ئه‌و ئامانجه‌ش، بریتییه له‌ دروستکردنی کوومه‌لگایه‌کی وا که هه‌ل‌ده‌ستن به چه‌سپاندنی دادگه‌ریی له‌نیو خۆیاندا، که‌واته چه‌سپاندن و هینانه‌دی دادگه‌رییش ئامانج و ئه‌رکی هه‌ره‌به‌رزو

پیرۆزی پیغه مبه‌رانه، به‌لام نه‌ک له‌به‌ر خودی خوێ، له‌به‌ر ته‌وه‌ی ریگی
چه‌سپاندنی ئامانجی به‌رزى خوا به‌یه‌ کگرتنه‌ له‌نیو خه‌لکیدا^(۱).

دووهم: هه‌روه‌ک چۆن ته‌و نه‌مامه‌ی ر‌ه‌گ و ریشه‌کانی به‌ناخی زه‌ویدا
ر‌ۆ ده‌چن، دواى قه‌د و لق و پۆپی په‌یدا ده‌بن و، قه‌د و لق و پۆپه‌کانی
ده‌بنه‌ شایه‌د و به‌لگه‌ی سه‌لماندنی بوونی، هه‌ر کاتی‌کیش خواپه‌رستیی و خوا
به‌یه‌ کگرتن ر‌ه‌گ و ریشه‌ی له‌ زه‌وی د‌ل و ده‌روونی کۆمه‌له‌ مر‌وف‌یکدا دا‌کوتا،
وه‌ک ته‌نجام و به‌ره‌مه‌م‌یکى هه‌تمیی و سه‌روشتیی، ته‌و به‌یروپروا خواپه‌یه‌ هه‌ول‌ی
سه‌لماندنی بوونی خوێ ده‌دات، له‌ ر‌یی ته‌و کرده‌وه‌ ئاکارو چالاکیه‌ گیانیی
و سیاسیی و کۆمه‌لایه‌تیانه‌وه‌، که‌ ته‌و کۆمه‌له‌ ئینسانه‌ ته‌نجامیان ده‌ده‌ن و،
ده‌بنه‌ لق و پۆپ و واقیعیکی زیندوو و به‌رچاوی ته‌و تیروانین و به‌یروپروایه‌ی
که‌ له‌ د‌ل و ده‌روونیاندا بوته‌ ر‌ه‌گ و ریشه‌یه‌کی ر‌ۆچوو و دامه‌زراو.

که‌واته‌ به‌ل‌ی چه‌سپاندنی بیرى خوا به‌یه‌ کگرتن له‌ د‌ل‌اندا، گه‌وره‌ترین
ئه‌مرک و به‌رزترین ئامانج و مه‌به‌ستى پیغه‌مبه‌ران بووه‌، به‌لام هه‌ر به‌روایه‌ک
به‌راستیی له‌ د‌ل‌دا دابه‌زری و ر‌ه‌گان دابکوته‌، هه‌تمه‌ن په‌ر‌ی‌زو شوینه‌وار‌ی‌کی
واقیعی و به‌ره‌مه‌ست به‌ره‌م د‌ین‌ی، ده‌جا دروستکردنی کۆمه‌لگایه‌کی
خواپیی و که‌ داد‌گه‌ریی ت‌یدا به‌ر‌پ‌وه‌ ده‌بر‌ی، به‌ره‌م و شوینه‌واری بیرى خوا
به‌یه‌ کگرتنه‌ هه‌ر کاتی‌ک به‌راستى له‌ د‌ل‌اندا جی‌گیر ب‌ی.

مادام واب‌ی له‌نیوان ته‌م دوو ر‌سته‌یه‌دا هیچ جیاوازی نیه‌، چ ج‌ای د‌زایه‌تی:

- ۱- پیغه‌مبه‌ران ب‌ۆ چه‌سپاندنی به‌یروپروای خوا به‌یه‌ کگرتن ن‌یراون.
- ۲- پیغه‌مبه‌ران ب‌ۆ هی‌نانه‌دی کۆمه‌لگه‌یه‌ک ن‌یراون که‌ به‌ داد‌گه‌ریی به‌ر‌پ‌وه‌ ده‌چ‌ی.

(۱) له‌وه‌ ر‌استه‌ر ته‌وه‌یه‌ ب‌ل‌یین: هه‌ر کام له‌ خوا به‌یه‌ کگرتن (توحید) و داد‌گه‌ریی (عد‌ل)
ئامانجی گه‌وره‌ی پیغه‌مبه‌ران، یه‌ که‌میان وه‌ک په‌یوه‌ندیی نیوان خواو مر‌وف‌ه‌کان و دووه‌میشیان
وه‌ک په‌یوه‌ندیی نیوان مر‌وف‌ه‌کان خو‌یان، ۲۰/۹/۱۹ز - ۲۰/م‌حر‌م/۱۴۴۱ک.

چونکە لە رێستەیی یە کە میاندا خودی ئامانج و مەبەستی پێغەمبەرەران
لە بەرچاو گیراوە، بەلام لە هی دوووە میاندا، بەرھەم و شوێنەواری ئەو ئامانجەو،
بەلگەو شایەدی بوونی لە بەرچاو گیراوە.

سێیەم: کەواتە لە نێوان لە دلاندا (دامەزرانی حەقیقەتی خوا بەیە کەرتن)
و (لە کۆمەڵگادا چەسپێنرانی دادگەریی) دا پەیوەندیی و کارلێککردنی
دووسەرە (تأثیر متبادل) ھەیە، چونکە بیروبروای تێروانینی خوا بەیە کەرتنە
کە کۆمەڵە مەروئیکی ھەلێژاردەیی خوایی ھەلێژێو دەجووڵێن، بەرھەو گۆرپینی
کۆمەڵگا، رامالین و پێچانەوێ خێوەتی بۆری طاغوت و، تێکنانی بارگەو
بنەیی بەرھەو ھەواری زبڵدانی میژوو و، دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی خوایی
لەسەر بنچینەیی بروا چەسپاندنی دادگەریی.

ئەجا دوایی ئەو کۆمەڵگایە نوێیەو، ئەو دادگەریی چەسپاندنە لەنێویدا،
کار دەکاتە سەر بزواندنی ھەست و نەستی خەلکی و، ھاتنە دەریان لە قاوڤ
و قەپلکی تەسک و ترووسکی بیروبووچوونە میراتی و تایبەتیەکانیان و،
شەقاو ھەلێنانیان بەرھەو برواھێنان بەو بیروبروای راست و دروستە خواییەیی،
کە توانی لە دنیای واقیعدا بوونی خۆی بسەلمێنێو، کۆشکی طاغوت
برووخینێو، دادگەریی بچەسپێنێ.

ئەجائەوێ گۆتمان بە شیوێەکی کردەیی و واقیعی لە ژیانی پێغەمبەرماندا
(صلی اللہ علیہ وسلم) دەردەوشیتەو:

لەپێشدا کۆمەڵە ئینسانێکی خوایی ھەلێژاردە-کە ھاوێلە کۆچکەر و
پشتیوانەکانی (المہاجرون والأنصار)- بیروبروای خوا بەیە کەرتنیان لە دل و
دەر ووندا چەسپیی و، دەستبەجێ پێی کەوتنە جموجوول و تێکۆشان و رەنجدان،
ھەتا کاتیەک کە بەھوێ بیروبروای پتەوو قوولیان، بەسەر سەدان جوور ئازار و
نارەحەتی و گێروگرتی گیانی و جەستەیی و تاکی و کۆمەڵییدا زال
بوون و، توانیان دەوڵەتی قورئان، پاش ھەبوونی لە دلاندا، لە واقیعی ژیاندا

به‌رپا بکه‌ن و، له‌نیۆ خۆیان و له‌گه‌ڵ خه‌لکیدا به‌ دادگه‌ریی ڕه‌فتار بکه‌ن، له‌و کاته‌دا زۆربه‌ی هه‌ره‌زۆری خه‌لکی ده‌رووبه‌ریان، په‌رده‌ی خامۆشییان لاداو، تاق تاق و، جووت جووت و، کۆمه‌ڵ کۆمه‌ڵ به‌ره‌و سیبه‌ری دره‌ختی خوا به‌یه‌ کگرتن هاتن و، خۆیان به‌ کاروانی مسوڵمانه هه‌ل‌بژارده‌کانه‌وه په‌یوه‌ست کردو مسوڵمان بوون، وه‌ک خۆی دادگه‌ر فه‌رموویه‌تی:

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ۖ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۝﴾ (النصر: ۱-۲).

واته: کاتی‌ک یارمه‌تی خوا هات و، سه‌رکه‌وتن هاته‌ دی و خه‌لکت دی کۆمه‌ڵ کۆمه‌ڵ هاتنه‌ نیۆ ئایینی خواوه‌..

ئنجبا با کۆتایی ئه‌م باسه به‌م قۆله نه‌زیله‌یه بێنین، که میژووی ئیسلامی بۆی تۆمار کردوین، ئه‌ویش بریتیه له‌ ڕوبه‌روبوونی یه‌کی‌ک له‌ هاوه‌ڵ و قوتابییه بر‌وادارو خوا به‌یه‌ کگرتوه‌کانی پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌ گه‌ڵ (رۆسته‌م)ی سه‌رکرده‌ی سوپای فارسدا:

(کاتی‌ک دوو سوپایه‌کان ڕوبه‌رووی یه‌ک بوون، رۆسته‌م وه‌لامی نارد بۆ سه‌عد^(۱) (سه‌عدی کورپی ئه‌بی وه‌ققاص) که پیاوی‌کی تی‌گه‌یشتوو و زانای بنی‌ریته‌ لا، له‌ بابته‌ ئه‌و شته‌وه که پرسیا‌ری لی ده‌کات، ئه‌ویش موغه‌ییره‌ی کورپی شو‌عه‌بی نارد له‌ (خوا لی‌ی رازی بی)، ئنجبا کاتی‌ک چووه‌ لای، رۆسته‌م پێی گوت: ئیوه‌ دراوسی‌ی ئیمه‌ن و، له‌ رابردوودا ئیمه‌ چاکه‌مان له‌ گه‌‌لتاندا ده‌کردو، ئازارمان لی وه‌دووور ده‌خستن، ئنجبا بگه‌‌رپه‌نه‌وه بۆ ولاتی خۆتان و ئیمه‌ش ری له‌ کاروانی بازرگانیتیان ناگرین که بیته‌ ولاتمانه‌وه.

موغه‌ییره‌ پێی گوت: ئیمه‌ وه‌دوای دنیا نه‌که‌وتووین؛ به‌‌لکو ئه‌وه‌ی به‌لامانه‌وه گرنگه‌و مه‌به‌ستمانه‌ دوا‌ر‌وژده‌، بی‌گومان خوا پێغه‌مبه‌ری‌کی نار‌دووینه‌ لا، پێی فه‌رمووه‌: من ئه‌و کۆمه‌‌له‌م به‌سه‌ر هه‌ر کۆمه‌‌لێکدا زāl کردوه‌، که

(۱) سه‌عد خوا لی‌ی رازی بی، له‌و کاته‌دا سه‌رکرده‌ی سوپای ئیسلام بوو.

ملکه چى بهرنامه ی من نابى، ئنجا من بهم کوومه له -خوابه یه کگره- تو له لهوانه دهستينم - که ملکه چى بهرنامه کهم نابن- سهرکهوتنيان ددهدمى، ههتا به بهرنامه ی منه وه پابه ند بن، بهرنامه ی منيش تاقه ئايينى راسته، هه رچى لى لامل بى زه بوون دهيو، نه وه ی دهستى تيبگرى سهر بهرز ده بى. روسته م گوتى: نه و ئايينه چيه؟

گوتى: جارى نه و پايه و کو له که يه ی که به بى وى هيچ شتيک چاک نابى، نه وه شا يه دى دانه به وه ی که بي جگه له خوا چ په رسترا و نين و، موحه ممه د پيغه مبه رى خوا يه و، دان هي تان به ودها که له لايه ن خوا وه هاتوه. گوتى: ئنجا له مه چاکتر! ئنجا چى دیکه ش؟!

گوتى: رزگار کردنى به نده کان له په رستنى به نده کان بو په رستنى خوا.

گوتى: نه مه ش چاکه، چى دیکه ش؟!

گوتى: خه لکى وه چه ی ئاده من، که وایى بران و رۆ له ی باب و دايکيکين. گوتى: نه مه ش ديسان چاکه.

دوايى روسته م گوتى: باشه نه گهر هاتينه نيو ئايينه که تانه وه، ئايا واز له ولا تمان دي ن و ده گه رينه وه؟!

گوتى: نه رى وه لا دوايى نيزيکى ولا تتان نابين، مه گهر بو بازرگانى يان پيوستيه ک.

گوتى: نه مه ش ديسان چاکه.

گوتى: ئنجا کاتيک موغه ييره له لای روسته م چو دهرى، روسته م له باره ی ئیسلام ودرگرتنه وه له گه ل سهرانى گه له کهيدا دوا، به لام نه وان خو يان به زل گرت و رازى نه بوون بچنه نيو ئیسلامه وه، خوا زه بوون و ريسوايان بکات و، بيگومان واشى کرد^(۱).

(۱) نه وه ی ليردها نه قلمان کرد ده قى قسه ی (ابن کثير)، بروانه (البداية والنهاية) بهرگى چوار، ۳۹ ل. (ابن الاثير) يش هه مان به سه رهاتى گير او ده وه له گه ل جياوازيه کى کهمدا،

۴- بهرنامهی خوا بهسەر هه‌موو بهرنامهیه‌کدا زاله:

خوای به‌رزى مه‌زن (العلي العظيم) فه‌رموویه‌تى: ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ (الصف-۹).

واته-خوا- ته‌و زاته‌یه که پێغه‌مبه‌ری خۆی به‌ رێپروونی و به‌رنامه‌ی راسته‌وه‌ ناردوه، تا‌کو به‌سەر هه‌موو به‌رنامه‌یه‌کدا وه‌سه‌ری خات، هه‌رچه‌نده‌ هاوبه‌شدانه‌ران پێیان ناخۆش بێ.

به‌لێ خوا بۆیه به‌رنامه‌ی خۆی ناردوه، که بێته‌ په‌یره‌ی ژبانی تێکرای مرقا‌یه‌تی و، هه‌موو تیره‌و گه‌له‌کانی له‌بن سیبه‌ریدا وه‌حه‌سێن، چونکه؛ زه‌وی زه‌وی خوایه‌و، ئابین به‌رنامه‌ی خوایه‌و، ئینسانیش جێنشینی خوایه‌!!

ئج‌ا به‌رنامه‌ی خواش هه‌روه‌ک چۆن له‌چاخ‌ی زێرین (العصر الذهبي)یدا، بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر کورت توانی ته‌می نه‌فامیی بره‌وێنێو، شه‌یتانی به‌د‌فه‌ر بره‌تێنێو، سوپای کوفر به‌ه‌زێنێو، کۆشک و باره‌گای بره‌وخێنێو، ئامیزێ پر میه‌رو سۆزێ له‌ دنیای به‌رین وه‌رێنێ، ئیستاش و دوا‌ی ئیستاش، هه‌رکاتیک ته‌و هه‌ول و کۆشش و ره‌نج‌دانه‌ی که پێویسته‌تی بۆی به‌خێته‌ کارو، شوێنکه‌وتوانی وه‌ک شوێنکه‌وتوه‌ دلسۆزه‌ ره‌سه‌نه‌کانی چاخ‌ی زێرینی، له‌ پێناویدا خوین و ئاره‌ق و سامانی خۆیان‌یان لێ وه‌چا‌و^(۱) نه‌بێ، دیسان ده‌توانی هه‌مان ده‌ور که دیتویه‌تی ببینێته‌وه‌و، ده‌وله‌تی خوا به‌یه‌ ک‌گرتن و داد‌گه‌ری له‌ سه‌رانسه‌ری دنیا‌دا دابه‌زه‌رێنێو، ره‌گ و ریشه‌ی کوفر و سه‌تم و نه‌فامیی له‌بن ده‌رینێو، جارێکی دیش مافی ره‌وای چه‌وسێنراوان له‌چا‌وی طاغوتان ده‌رینێو ئینسانه‌کان تێک‌را‌و وێک‌را له‌ خه‌می دنیا‌و دوا‌رۆژ بره‌خسێنێ.

بروانه (الكامل في التاريخ) به‌رگی دوو، ل ۴۶۲-۴۶۳.

(۱) لێ وه‌چا‌وته‌بێ: چا‌ویان تێیه‌وه‌نه‌بێ، بتوانن بیه‌خشن.

ئنجای هیچ بیروبۆچوون و کوێره‌پیه‌کیش تواناو برستی خۆراگری و به‌ره‌ه‌ستی کردنی نیه له‌ئاقار به‌رنامه‌ی خوادا، نه له مه‌یدانی وتوێژو دم به‌ دمه‌دا، وه‌ک له‌ رۆبه‌روبوونه‌وه‌ی نێوان زاناو پێشه‌وايانی ئیسلام و سه‌ران و ده‌م‌راستانی کوفرو نه‌فامیتیدا، وه‌ک مانگی چوارده‌ ده‌یئرئ، نه له‌مه‌یدانی جه‌نگدا، وه‌ک میژووی کۆن و نویی جه‌نگی نێوان ئیسلام و کوفر سه‌لماندوویه‌تی و، خوای ده‌سته‌لاتدار پشتیوان بێ، له‌مه‌ودواش ده‌یسه‌لمینئ!!

حه‌تمیی بوونی سه‌رکه‌وتنی به‌رنامه‌ی خواش به‌سه‌ر هه‌موو بیروبۆچوون و به‌رنامه‌یه‌کی دیکه‌دا، له‌وه‌وه‌یه‌ که به‌رنامه‌ی خوا نه‌مامی ده‌ستنیژی خواجه، به‌لام بیردۆزه‌و رێچکه‌کان، زاده‌ی مرۆڤن که یه‌کیکه‌ له‌ دروستکراوانی خوا!!

هه‌لبه‌ته جیاوازی نێوان به‌رنامه‌ی خواو به‌رنامه‌ی مرۆڤیش، هینده‌ی جیاوازی نێوان خواو مرۆڤه‌، ئاشکراشه‌ که خوا له‌هه‌موو رۆیکه‌وه ته‌واوو بێسنوو و به‌رزو بێله‌که‌یه‌و، مرۆڤیش له‌هه‌موو رۆیکه‌وه ناته‌واوو سنووردارو پر هه‌له‌و په‌له‌یه‌، هه‌رکه‌سیکیش خۆی و خواو به‌رنامه‌ی خوای ناسیبی، یان لانی که‌م له‌ هه‌رسیکان یه‌کیانی ناسیبی، ده‌زانئ ته‌وه‌ی گوتمان چ ده‌گه‌یه‌نیو، بێ سی‌دوو ده‌یسه‌لمینئ.

مسو‌گه‌ری سه‌رکه‌وتن و زالبوونی به‌ره‌ی خواناس و برواداریش له‌ تیکه‌ه‌لچوونیدا،^(۱) له‌ گه‌ل پێرو تاقمه‌ شه‌یتانی و لاپی‌بووه‌کان، له‌وه‌وه‌یه‌ که ته‌و شو‌ر‌ش‌گێ‌رو تیکۆشه‌ره‌ی که له‌سه‌ر بنچینه‌ی خوا به‌یه‌ک‌گرتن و له‌ قوتابخانه‌ی به‌رنامه‌ی خوادا پێده‌گا‌و بار ده‌یئرئ، به‌ پێچه‌وانه‌ی هه‌موو سه‌ربازو جه‌نگاوه‌ریکی دیکه‌وه‌، وا حا‌لی ده‌کرئ و تیده‌گه‌یه‌نرئ، که ژيان‌ی راسته‌قینه‌ له‌و کوژران و مردن و له‌نیو‌چوونه‌دا بیینئ، که له‌رپیی به‌رز‌کردنه‌وه‌ی ئالای به‌رنامه‌ی خوادا تووشی ده‌بی‌و دیته‌ ریی، یانی: که جه‌نگاوه‌ریکی خوانه‌ناس، له‌ سۆنگه‌ی پروانه‌بوونییه‌وه به‌ پاداشتی خواو ژيان‌ی دوا‌ر‌و‌ژ، له‌ ترس و هه‌ژمه‌تی مردنێ کونه‌مشکی پێ ده‌بنه‌ قه‌یسه‌ری و، هه‌تا لاقی پێوه‌ن هه‌لدئ، جه‌نگاوه‌ری خواناس و مسو‌لمان له‌ سۆنگه‌ی ته‌و

(۱) تیکه‌ه‌لچوونیدا: رۆبه‌روو بوونه‌وه‌یدا

تېروانين و بړوايه، كه له سه رچاوهی پرونی خوا بهيه كگرتن هه لده قولي،
ژيانى دنيای له چاو ژيانى دواړوژدا: وهك خهون و سيبه رو، دلويه ناويك
له دهريايه ك و، باله ميشوولهيه ك ديتته بهرچاو، وهك پيغه مبه ر (صلى
الله عليه وسلم) فهرموويه تي: {مَا لِي وَلِلدُّنْيَا؟ مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا كَرَآكِبٍ
اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ، ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا} (أخرجه أحمد برقم: ۳۷۰۹، والترمذي برقم:
۲۳۷۷)، وابن ماجه برقم: ۴۱۰۹، والحاكم برقم: ۷۸۵۹، والبيهقي في شعب الإيمان
برقم: ۱۰۴۱۵، واته من چيم له دنيا داوه! من له دنيا دا وهك ريواريك
كه له سيبه ري دره ختيكدا دهره وي، دوايي دپرواو به جيى ديلى.

ديسان فهرموويه تي: {مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ أَصْبَعَهُ
فِي الْيَمِّ، فَلْيَنْظُرْ بِمِ يَرْجِعْ} (أخرجه مسلم برقم: ۲۸۵۸)، واته: دنيا له چاو
دواړوژ، هر وهك تهويه كه يه كتان قامكى دهخاته نيو دهرياو، جا با
پروانى داخو چهندهي پيو هاتوه - له چاو دهرياكه -!!

ههروه ها فهرموويه تي: {لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ، مَا
سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ} (أخرجه الترمذي برقم: ۲۳۲۰، ابن ماجه برقم: ۴۱۱۰)،
واته: ته گهر دنيا له لاي خوا باله ميشوولهيه كي هينابايه، قومه ناويكي
ليته ددها به هيچ كافيك.

تنجا له ته نجامى ته مه شدا، وهك كړيار به دواى مردن و شه هيديدا
ده گهړي^(۱)، بو ته وي لهو رييه وه ژيانى هه تاهه تايى به هه شتى نه پراوه و
پازاوه وه ده ست بيني، بيگومان باباي واش هر زال و سه ركه وتوويه و، كه س
نيه خوى بو رابگري.

(۱) به دواى مردندا گهړان به جوانترين شيوه له ژيانى هاو دلانى پيغه مبه ردا (رضي الله عنهم)
دهره وشيته وه، هر بويه ش خاليدى كوري وديد خوا ليى رازى بي هه رجاړيك كه له گهل
سوپاي كوفردا به رنكار دهبو پي ده گوتن: (فوالذي لا اله غيره، لأبعثن اليكم قوماً يحبون
الموت كما تحبون أئتم الدنيا)، واته: جا سوئند بهو زاته ي بيگه له وي هيچ به رسترو نين،
دلنيا بن كومه ليكتان بو سر ديتيرم، نيو چهنده تان ژيان خوش دوي، نه وان هينديان مردن
خوش دوي!! پړوانه (البداية والنهاية) به رگي: ۶، ۳۴۳، ابن كثير.

۵- بهرنامه‌ی خوا له‌سهر بنچینه‌ی تیگه‌یشتن وهرده‌گیری:

خوای وردبین و قسه‌له‌جی فه‌رموویه‌تی: ﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ (التوبة-۱۲۲).

واته: بوچی له‌هه‌ر کۆمه‌لێک‌له‌ بر‌واداران- ده‌سته‌یه‌ک‌به‌ دوا‌ی زانیارییدا- نار‌ونه‌ ده‌ری، بو‌ ته‌وه‌ی له‌ به‌رنامه‌ی خوا- شاره‌زا بن و، تا‌کو که‌ گه‌رانه‌وه‌ لای گه‌له‌که‌یان، ئا‌گاداریان بکه‌نه‌وه‌، به‌ل‌کو وریابنه‌وه‌و به‌ترسی‌ن!

به‌ل‌ئێ خوای کاربه‌جیو زانا نایه‌وئ هه‌یچ که‌س کو‌یرانه‌و له‌سهر بنچینه‌ی لاسا‌کردنه‌وه‌، دوا‌ی به‌رنامه‌که‌ی بکه‌وئ؛ چونکه‌ به‌رنامه‌ی خوا له‌ سو‌نگه‌ی ته‌وه‌وه‌ که‌ له‌سهر بنچینه‌ی حیکمه‌ت و زانیاری دانراوه‌، به‌س که‌سانێک وه‌ک پ‌یوست ده‌بناسن و، ر‌ی‌زی ده‌گرن، که‌ له‌به‌ر تیشکی زانیاری‌ی و لی‌حالی بو‌ندا دوا‌ی بکه‌ون و پ‌ییه‌وه‌ پابه‌ند بن.

ئه‌مه‌ له‌لایه‌که‌وه‌، له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه‌، خوای مه‌زن و به‌رز وه‌ک یاسایه‌کی گشتی ر‌ی‌گا به‌ ئینسانی خواناس و بر‌وادار نادات، که‌ به‌ب‌ی زانیاری‌ی و شاره‌زایی بر‌وا به‌هه‌یچ شتی‌ک ب‌ین‌یو، دوا‌ی بکه‌وئ، وه‌ک فه‌رموویه‌تی:

﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾ (الإسراء ۳۶)، واته: دوا‌ی شتی‌ک مه‌که‌وه‌ که‌ زانیاری‌یت ده‌رباره‌ی نیه‌.

که‌واته‌ پ‌یوسته‌ له‌هه‌ر کۆمه‌ل‌گایه‌ ک‌دا که‌سانێکی وا هه‌بن، که‌ خو‌یان ته‌رخان بکه‌ن و ل‌ئێ ب‌بر‌ین، بو‌ گه‌ران و سو‌وران و پ‌شک‌نین به‌دوا‌ی وده‌سته‌ینانی شاره‌زاییدا له‌باره‌ی به‌رنامه‌ی خواوه‌، چونکه‌ زاناو شاره‌زایان چا‌وسا‌غی گه‌لن و، به‌ب‌ی وان خه‌ل‌کی سه‌ری ل‌ئێ ده‌شیوئ و، هه‌ق و نا‌هه‌ق و،

حەلال و حەرام و، چاکه و خراپه ی لى تىکه ل دهن و، ده بته مه رى بى شوان.

به لام پيوسته شه وهش بزانه ی که شه زانباری و شاره زایی پهیدا کردنه، به مه به سته شه وه نیه که دوايى بابای زاناو شاره زان، زانباریه که ی بکاته پيشه ی پيژيان و، ده سته گيره ی گوزهران و، هو ی مال وه سه ریک نان و، له په نای ثابیندا بری و، خو ی و زانباریه که ی بکاته که لويه ليکی بازرگانی و، هه ر که دهر فته ی لى هه لکه وت و، کرپاری گیرفان پر و باخه ل گهرمى چاو پیکه وت، به نرخیکى که م، یان زور زایه ی بکات و، دواړو زى خو ی به دنیای خه لکی بدات!!^(۱)

به لکو مه به ست و ثامانجی زانباروون و شاره زایی پهیدا کردن دهر باره ی به رنامه ی خوا، شه ویه که خوی به رزو مه زن خستوویه ته پروو: [وَلْيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ].

به لى به رنامه ی خوا داوا له کو مه لى پرواداران ده کات، که له سه ر بنچینه ی تیگه یشتن و فام کردن و، له به ر رو شناییدا پروا به به رنامه که ی بین و پیه وه پابه ند بن، وه ک فهرموویه ته ی:

﴿ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ (يوسف-۱۰۸).

واته: بل ی شه مه یه ری بازی من، بانگه وازی خه لکی ده که م بو لای خوا، له سه ر رو شنایی و به رچاو پروو نیی، من و شه وانه ی شوینم که وتوون و، من له هاویه ش دانه ران نیم، پاکیی بو خوا.

(۱) وه ک له م روژ گاردها دبینین و ده بیستین!!

تیبینی: شه مه م کاتی خو ی نووسیوه که رژی می دیکتاتوری به عس حوکمران بوو، به لام پیم وایه هه لو یستی هه ندیک له ته هلی مینه برو میحراب له م روژ گاره شدا هه روه ک شه وایه! ئیستاش «به داخه وه» (۲۰۱۹/۹/۱۹ ز - ۲۰/محرم/۱۴۴۱ ک) له لای نیمه ی گه لی کوردو تیکرای دنیادا هه روایه.

به ٲام له بهرته‌وهی هه‌موو که‌س بو‌ی نالو‌ی و بو‌ی ٲی‌ک هه‌ٲنا‌یه‌ت خو‌ی
ته‌رخان بکات و، یه کلا‌یته‌وه بو‌ لی‌کو‌ٲینه‌وهو گه‌ران و سووران و ٲشک‌نین،
بو‌ زانیار‌بوون و شاره‌زابوون به به‌رنامه‌ی خوا، خوا‌ی زانا له‌سه‌ر هه‌ر گه‌ل
و کو‌مه‌ٲی‌کی مسو‌ٲمانانی ٲی‌ویست کرده، که له‌نیو خو‌ی‌اندا ده‌سته‌یه‌ک
هه‌ٲٲی‌رن، بو‌ خو‌ ته‌رخان کردن و یه کلابو‌نه‌وه له‌ٲیناو‌ی تی‌گه‌یشتنی
به‌رنامه‌ی خوا‌دا و، له‌سه‌ر ته‌و ده‌سته‌یه‌شی ٲی‌ویست کرده، که ٲامانج و
مه‌به‌ستنی به‌ٲایین شاره‌زابوون و زانیاری ٲه‌یدا‌کردنه‌کیان، به‌س بریتی بی‌
له تی‌گه‌یانندن و وریا‌کردنه‌وهو چاو‌کردنه‌وهی ته‌و گه‌ل و کو‌مه‌ٲانه‌ی، که
تی‌یاندا ژیاون و ٲی‌گه‌یون و، له سایه‌ی هاو‌کاری‌ی و یاری‌ده‌ی وانه‌وه، له ٲاییندا
شاره‌زا بوو ون و تی‌ی گه‌یون.

ته‌و وریا‌کردنه‌وهو تی‌گه‌یانندنه‌ش بو‌ ته‌وه‌یه، که له رو‌ژی لی‌رسینه‌وه‌داو،
له‌ٲیش داد‌گای خوا‌دا هی‌چ که‌س به‌هانه‌ی نه‌بیو، به‌لگه‌ی به‌ده‌سته‌وه نه‌بی،
وه‌ک خوا‌ی داد‌گه‌ر فه‌رمو‌یه‌تی:

﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾
(النساء-۱۶۵).

واته: ٲی‌غه‌مه‌ره‌انی‌کی مو‌ژده‌ده‌رو ترسینه‌رمان ناردن، تا‌کو له‌دوای هاتنی
ٲی‌غه‌مه‌ره‌ان خه‌ٲک هی‌چ به‌لگه‌یان به‌ده‌سته‌وه نه‌بن له‌سه‌ر خوا.

ٲنجا بی‌گومان زانایانیش جی‌گرو میراتگری ٲی‌غه‌مه‌ره‌انن و ٲی‌ویسته ته‌و
ٲایین و به‌رنامه‌یه‌ی، که له ٲی‌غه‌مه‌ره‌یان (صلی الله علیه وسلم) به‌میرات
وه‌رگرتوه به خه‌ٲکی رابگه‌یه‌نن و، ته‌و ته‌رکه‌ی که ٲی‌غه‌مه‌ره‌ (صلی
الله علیه وسلم) به‌وانی سپاردوه، جی‌به‌جی‌ی بکه‌ن، وه‌ک ٲی‌غه‌مه‌ره‌ (صلی
الله علیه وسلم) فه‌رمو‌یه‌تی: {الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ} (أخرجه أحمد برقم:
۲۱۷۶۳، وأبو داود برقم: ۳۶۴۱، والترمذي برقم: ۲۶۸۲)، واته: زانایان میراتگری
ٲی‌غه‌مه‌ره‌انن.

ديسان فہرمويہ تي: {الْعُلَمَاءُ مَصَابِيحُ الْأَرْضِ، وَخُلَفَاءُ الْأَنْبِيَاءِ، وَوَرَثَتِي وَوَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ} رواہ ابن عدي عن علي، وهو حديث صحيح كما قال المناوي، ولكن ضعفه الألباني، انظر حديث رقم: ۳۸۸۸ في ضعيف الجامع). واتہ: زانايان چرای زمينن، و جيگري پيغهمبرانن و، ميراتگري من و ميراتگري پيغهمبرانن.

ثجا من ليَردها وهك قوتاييه كي گچكه ي زانا خواناس و راسته قينه ميراتگره كانى پيغهمبر (صلى الله عليه وسلم) به شهرم و ته دهبه وه، رپو وه زانا دهمراستانى تهم روژگار ي بهرنامه ي خوا ده كه م و ده ليم^(۱):

خوا له هه موو لایه کمان ببوری! هه لڅزان و بیځاری و نووستن هه تا کهنگا! هه تا زووه با به دهم بانگی خواو پیغه مبه روهه بچین و، له خهوی قوول و دريڅخایه نی بیئاگایی و هه لڅزاوی بیځاربینه وهو، بیترس و بیم قولی مه ردایه تی و تیکوڅشانی لی هه لکهین و، هه رچی پترو چاکتر گه لی له ئیسلام بیغه والمان وریا بکهینه وهو به بهرنامه ی خوا ناشنای بکهین، به شکم شهوه خویه کوومه لیکي وا دل و بیروون و پارینزکارو به جه رگ و تیکوڅشهر بره خسی، که بگونجی شوړشینکی راسته قینه ی خواناسانه ی پی بهریا بکهین، که بتوانی ره گ و ریشه ی بیروایی و هاوبه شپه رستی له بنه وه بیڼو، کوفرو ستم و نه فامی و خراپه و به درپه وشتی به ره و زبلدان ی میژوو ره پیچه ک بدات و، نه مامی خواناسی و خوا به یه کگرتن له جیڅوینی دره ختی زری بیروایی و هاوبه شپه رستییدا بچه قینیو، هیڼده ئاره ق و خوین له بن بکات، که یه ک پوژده ی دوو پوژده ییو، هیڼده نه بات له جی کوفرو ستم و نه فامی و خراپه و به درپه وشتی، پرواو دادگه ریی و زانیاری و چاکه و ره و شتبه رزی، به ره هم بیڼی.

(۱) ههروهها ئیستاش لهسهه گوتن و ئاراسته کردنی ئهم ناموژگارییه دئسوژانهیه ههه سوورو بهردوامم و ههه بهیووستی ددزانم، هههچهنده سوپاس بو خوا لهو کاتهوه (۱۴۰۶ی کۆچی و ۱۹۸۵ی زاینی) ئهم کتیبهم نووسیه، تاكو ئیستا گۆرانکاریی چاک و ئیجایی زۆر بووه، بهلام زۆری ماوه بگاته ئاستی وئیستراو وئیوست.

با زور چاک بزاین که هم شیوه ئیسلام را گه‌یاندنه‌ی ئیستاو هم بارودوخه‌ی تییدا ده‌ژین، له‌باتی شه‌وی به‌لگه‌ی خوا بی له‌سه‌ر خه‌لکی، به به‌راوه‌ژووه‌ده به‌لگه‌ی ده‌ستی خه‌لکییه‌و، به‌هانه‌ی مسوڵمان نه‌بوون و، بیانوی به‌ره‌و حیزب و ریچکان چوونیانه، چونکه بابایه‌ک که له‌م روژگارهدا ده‌ژی و، به‌م شیوازه‌ی ئیستا ئیسلامی ده‌خړیته به‌رچاو، ته‌گه‌ر له‌پوژری دوایدا بچیتته به‌ر دادگای خوا، بۆی هه‌یه که به‌خوای په‌روه‌ردگاری زاناو میهره‌بانی بلی:

جا خو ئه‌ی په‌روه‌ردگاری خو شه‌ویست و به‌رزم! وه‌ک بو خوت ئاگاداری- من که له به‌رنامه‌ی تو پشت په‌ل بووم و، له‌راسته شه‌قامی تو لاری بووم، له‌به‌ر شه‌وه نه‌بوو که-پاکیی بو تو- رقم له تو یو دژایه‌تی ئایینه‌که ت بکه‌م، به‌لکو له‌به‌ر شه‌وه‌بوو که من به‌شیوه‌یه‌ک به‌رنامه‌ی تو له‌لایه‌ن هیندی‌ک جیگرو میراتگرانی پیغه‌مبه‌ره‌که ته‌وه ده‌خرایه به‌رچاو، که تو پی قایل نی! من بۆیه بروام به ئایین نه‌بوو چونکه ئاوام ددی و ده‌بیست^(۱):

۱- له خزمه‌تی طاغوت و زورداره خوانه‌ناس و دژینسان و چه‌وسینه‌ره‌کان دابوو و، شه‌و مینه‌ره‌ی که کاتی خو پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) هه‌قی له‌سه‌ر راده‌گه‌یاند، کرابوو به‌ پالپشتی طاغوت و دووعای بو له‌سه‌ر ده‌کرا!!

۲- به مال و سامان و چه‌پله‌و ئافه‌رین و خه‌لات و زارچه‌ورکردن و قورئان گوته‌نی: به نرخیکی که‌م (ه‌نا قلیلاً) ده‌فروشا!!

۳- بروای به‌ راپه‌رین و جموجوول و شو‌رپش و تیکۆشان نه‌بوو، دژی چه‌وسینه‌رو داگیرکه‌رانی بی‌پروا و جووله‌که‌و دیان، یان کلکی وان!!

(۱) هم قسانه‌م هی سالانی نیوی یه‌که‌می هه‌شتایه‌کانی سه‌ده‌ی راپه‌ردوون، که پژی می به‌عس حوکمران بوو و گه‌رمه‌ی په‌واجی ریچکه‌و بیردۆزه‌کان بوو، به‌تایبه‌ت مارکسیزم: ج ۲ (۲۰۰۸/۴/۱۲)

٤- بر‌وای به‌وه نه‌بوو، که پێویسته داد‌گه‌ریی بچه‌سپێنری و، ده‌بی مرو‌قه‌کان وه‌ک یه‌ک و هه‌ر که‌سه به‌پێی رهنج‌دان و به‌ئەندازە‌ی پێویستی خو‌ی له زه‌وی و نیعمه‌ته‌کانی به‌هره‌مند بی، نه‌ک خێرو بی‌ره‌کانی دنیا له‌چه‌نگی ده‌سته‌یه‌کی تایبه‌تیدا که‌له‌که‌ بن و، خه‌لکه‌ که‌ی دیش قۆره‌قۆری زگیان بیو، زه‌قه‌زه‌قی چاویان بی!!

٥- بر‌وای به‌ زانیارییه سروشتیه‌یه‌کان (العلوم الطبیعیة) نه‌بوو و، پالی دده‌انه لای شه‌یتانی به‌د و، هه‌ر که‌سیکی پێشيانه‌وه‌ خه‌ریک بایه، پێی وابوو له توخم و تۆوی شه‌یتانه‌و، یه‌ کجار به‌دو بی‌ئیمانه!!

٦- له‌ مه‌سه‌له‌ی قه‌زاوقه‌ده‌ر (القضاء والقدر) کو‌ت و زنجیریکی زۆر بی‌ره‌زای دروست ک‌ردبوو و، له‌ده‌ست و پێی خه‌لکی ک‌ردبوو، به‌جۆریک که‌ هیچ که‌س نه‌توانی بجو‌ولێو، بگه‌ر هه‌ر بر‌واشی به‌ جو‌ولان و هه‌ول و کو‌شش نه‌بی، چونکه‌ ده‌یگوت:

هه‌ر له‌ ته‌زله‌وه‌ خوا هه‌موو شتیکی بر‌پوه‌ته‌وه‌و، چاره‌نوسی هه‌موو که‌سیکی دیاری کردو‌ه^(٢) و، هه‌له‌په‌رین و دا‌په‌رینی ئینسان بی سووده‌و، هیچ له‌ واقع ناگۆری، که‌واته‌ ک‌ی ده‌یه‌وی له‌ ریزی خۆراگرو شوکرانه‌بژێران (الصابرین والشاکرین) بژمیری، با به‌ واقع رازی بی و ده‌ستکاری کاری خوا نه‌کات و، خوا له‌خو‌ی قه‌ل‌س نه‌کات!!

(١) دیاره‌ ته‌و کاته‌ شیخ و مه‌لای وا هه‌بوون که‌ بیرک‌ردنه‌وه‌یان وابوو، به‌لام سوپاس بو‌ خوا ئیستا زۆر که‌م و ده‌گمهن، (٢٠٠٨/٤/١٢)
به‌لام ئیستا (٢٠١٩/٩/١٩ز) دووباره‌ له‌زێده‌ بوونه‌وه‌دان و وێر‌ای وانیش خه‌لکیکی دیکه‌ی مه‌ش‌رهب و ناو و نیشانیان جیاوازی‌ش سه‌ریان هه‌ل‌داوه‌!

(٢) دیاره‌ ته‌مه‌ خو‌ی له‌ خویدا هه‌ق و ر‌ه‌وايه‌و هه‌ر وایه، به‌لام شو‌ئنی گله‌یی و نکو‌ویی لی‌ک‌ردنی ئیمه‌ ته‌نجام‌گیرییه‌ که‌ی دواییه‌و، ته‌م مه‌سه‌له‌یه‌ عه‌لی کوری ته‌بوتالیب گوته‌نی: (کلمه‌ حق یراد بها باطل).

به‌لې، ته گهر بمانه‌وئ نه‌سب و رډچه‌له‌کې میرات‌گرایه‌تیی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) بۆ خۆمان ئیسپات بکه‌ین، پټوښته پیښه‌کې هه‌ول دین له‌ تیکرېای به‌رنامه‌ی خوا-میراتی پیغه‌مبه‌ر- حالی بین و خه‌لکې پی تاشنا بکه‌ین، نه‌ک فیل له‌ خۆمان و خه‌لکې بکه‌ین و، خۆمان و خه‌لکې به‌ به‌شیکی به‌رنامه‌ی خوا-وه‌ک پینچ دروشمه‌کان^(۱)-دوه‌سه‌رگه‌رم بکه‌ین و، ته‌وی دیکه‌ی فره‌اموښ بکه‌ین، ئنجا پاش حالی بوون و تیگه‌یشتن و په‌رودره‌دبوون و پیگه‌یشتن، بچینه‌قوناغی جوړیکی دیکه‌ی تیکوښان و، ...ئاوا... به‌ره‌و پیښ بچین و به‌رده‌وام بین، هه‌تا یان به‌ شانازییه‌وه‌ پله‌ی بلیندی شه‌هیدیی ده‌ستگیر ده‌که‌ین، یان حوکی خوا که‌ مایه‌ی به‌خته‌ودریی دنیاو دواړوژی مروځه، ده‌چه‌سپي.

به‌لې با زورچاک بزاین که‌ پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) به‌س نویژو روژوو و زه‌کات و حه‌جی به‌ میرات بۆ به‌جی نه‌هیشتوین، تا‌کو به‌ سه‌د باره‌و هه‌زار باره‌کرده‌وه‌ی باس‌کردنی وان بتوانین ته‌رکی جی‌گرایه‌تی پیغه‌مبه‌ر ته‌نجام به‌دین و، میراته‌که‌ی پپاریژین، به‌لکو پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) سه‌رله‌به‌ری به‌رنامه‌ی خوی به‌سه‌ردا به‌جی هیشتوین و، هه‌واله‌ی کردوین، به‌رنامه‌ی خواش، هه‌م عیبادته‌هه‌م سیاسه‌ت، هه‌م ته‌قوایه‌هه‌م غه‌زا، هه‌م دواړوژه‌هه‌م دنیا، هه‌م رازی کردنی خوی ددوی، هه‌م رزگارکردنی خه‌لکې و...هتد.

ئنجا خوی به‌مانگیري به‌ زانایه‌ک که‌ له‌ به‌ندایه‌تیی توو، میرات‌گرایه‌تی پیغه‌مبه‌رو، ده‌م‌راسته‌ایه‌تیی به‌رنامه‌که‌ت و، رابه‌رایه‌تی حیزه‌که‌ت،^(۲)

(۱) خۆزگه‌هه‌ر پینچ دروشمه‌کانیش وه‌ک پټوښت ته‌نجام درابان، دیسان وه‌زی دنیا زور ده‌گورا!!

(۲) وشه‌ی (حزب) وه‌ک خاوه‌نی (لسان‌العرب) دملې: به‌کومه‌له‌که‌سیک ده‌گوتري که‌ دل و کرده‌وه‌کانیان ویک بچن. پروانه به‌رگی یه‌ک، ل ۳۰۸.
ته‌م وشه‌یه (۲۱) جار له‌ قورئانیدا دووباره‌بوته‌وه، له‌و (۲۱) جاره (۱۱) جارن به‌ ریژگه

دەۋشەيتەۋە، بەلگەي تۆ و بەرنامە كەت دەبى لەسەر خەلگى، نەك بەلگەي
خەلگى بى لەسەر خۆت و بەرنامە كەت.. ئامىن.

(صیغە)ی کۆ، ئاۋا (الاحزاب) و ھەر يازدەجاران بۆ پېرو كۆمەلە كافرەكان بەكارھېنراۋە،
دوۋ جارائىش بە وشەي (كل) كراۋتە كۆ (جمع) و ديسان ھەر بۆ پېرو تاقمە كافرەكانە،
ئاۋا: (كل حزب) و دوۋ جارائىش بە (حزب الشيطان) ھاتوۋ، جارائىش ھەر بۆ پېرى
شەيتان بە (حزبە) ھاتوۋ، جارائىش بە (حزبين) كە مەبەستى پى دوۋ كۆمەلە خەلگە،
نەك كۆمەللى خواۋ كۆمەللى شەيتان و ئەو وشەيە سى (۳) جارائىش بۆ كۆمەللى خوا
بەكارھېنراۋە، بەوشەي (حزب اللہ).

جا لىرەدا جى سەرنج ئەۋەپە كە بەزۆرى پېرو تاقمى شەيتان بە (الاحزاب) ناۋنراۋە، ھۆي
ئەمەش ئەۋەپە؛ كە كوفر پېرو تاقمى جۆراۋجۆرى ھەن و، لەنىو خۆياندا لىك جوئ و
پىكەۋە دژن، بەلام كۆمەللى راستەقىنەي خوا، لە نۆۋەۋكدا بەس يەكە، ناۋونىشانى جۆراۋ
جۆرىشى ھەين.

لە كۆتايىدا دەلىم: ھەرچەند پېرو تاقمە شەيتانىيەكان ئەم وشەيشيان ۋەك زۆر وشەي دىكە-
بۆ ۋىنە سىياسەت- پىس كىردە، بەلام مادام قورئان بۆ كۆمەللى خواي بەكارھېنراۋە، ۋازى
لىناھېتىن و دەستبەردارى نابىن، بەلام خوا پىشتىۋان بى بە پەيداۋونى كۆمەللى راستەقىنەي
خوا، ئەم وشەو زۆر وشەي دىكەش دەپنە كاكلدار!!

تېيىنى: ئەم پەراۋىزەش كاتى خۆي (۱۹۸۵) نوۋسراۋە تىستاش ھەرچەندە لە كۆمەلگاي
كوردەۋاريدا پېردى ئىسلامىي (الاتجاه الإسلامى) كۆرۈ كۆمەللى سىياسى ھەن، بەلام كىرچ
و كاللى و كەموكۆرپىيان ھەن و خوا يارىدەدەرمان بى، كە بىگەيەنە ناستى ئىسلامى
بەرزو كىرچ و كاللى و ناتەۋاۋىيەكان، چ لە ناستى قىادەو چ لە قاعىدەدا چارەسەر بىكەين.
(۲۰۰۸/۴/۱۲).

۶- به‌رنامه‌ی خوا نه بوخووی سه‌غله‌ت ده‌بت، نه‌کس سه‌غله‌ت ده‌کا:

خوای به‌هیزو به‌به‌زه‌یی فهرموویه‌تی: ﴿...هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ (الحج-۷۸).

واته: -خوا- له به‌رنامه‌که‌یدا شتیکی وای له‌سهر دانه‌ناون که پیی سه‌غله‌ت بن.

یان -خوا- هیچ جوړه سه‌غله‌تی و ته‌نگاوییه‌کی له ٲاییندا دانه‌ناوه له‌سهر ٲیوه.

به‌للی ٲهم رسته قورٲانییه، ههرکام له‌م دوو واتایه‌ی لی ودرده‌گیرین، چونکه له فامرانه‌وه‌ی واتای یه‌که‌مدا ده‌لین: وشه‌ی (من حرج) په‌یوه‌ست (متعلق) به وشه‌ی (علیکم) دوه، له‌و حاله‌شدا چه‌مکی ٲایه‌ته‌که ٲاوا‌ی لی‌دی: خوا هیچ جوړه ته‌نگاویی و سه‌غله‌تییه‌کی نه‌خستو‌ته سهرشانی ٲیوه، به‌هو‌ی ٲابه‌ندی‌تان به به‌رنامه‌که‌یه‌وه.

له فامرانه‌وه‌ی واتای دووه‌مدا ده‌لین: وشه‌ی (من حرج) په‌یوه‌سته به وشه‌ی (فی الدین) دوه، ٲهو کاته‌ش چه‌مکی ٲایه‌ته‌که ٲاوا‌ی لی‌دی: خوا هیچ ته‌نگییه‌کی نه‌خستو‌ته به‌رنامه‌که‌یه‌وه له‌سهر ٲیوه، واته به‌رنامه‌ی خوا ته‌نگ و ترووسک نیه‌و، له‌ٲاقار ژیا‌نی ٲیوه‌دا سه‌غله‌ت نایو، دوو‌چار‌ی تی‌گی‌راوی‌ی و ده‌سته‌وستان بوون و پی‌بران و مه‌حتل بوون ناب‌ی؛ چونکه یه‌کجار ٲان و به‌رین و ده‌وله‌مه‌نده.

ٲنجا سه‌ره‌رای ٲه‌وه‌ی که فامرانه‌وه‌ی ٲهم دوو واتایه، به‌پی‌ی رٲرمان‌ی عاره‌بی شتیکی ر‌است و دروست و بی‌گری‌ه‌و، ههردووک واتایه‌که‌ش له‌گه‌ل سروشتی به‌رنامه‌ی خوا‌دا ده‌گون‌جین، به‌لام دوا‌یی که بو ٲتر دل‌نیا‌بوون

سەرنجی تەفسیرانم دا دیتم (ابن الجریر الطبری) خوا پاداشتی بداتەوه، کە بە پیشەوای توێژەرەوانی قورئان ناسراوه، هەردوو ک واتایە کە لە تەفسیرە بەپێژە کەیدا نووسیون، هەرچەندە یە کەمیانی پێ پەسندتر بووه.^(۱)

بەلێ خوێنەری خوشەویست!

خوای بەرزو بیۆنە بوو خۆی ئینسانی خولقاندووه، ئە گەر بیّت و هەر بوو خوێشی بەرنامە ی ژیا نی بوو دابنی، ئەوه پێکەڵپێک و پێر بەپێستی یە کدی دەبن و کورد گوته نی: (کالا بەقەد بالا دەبی) بی کەم و زیاد.

ئێستاش با سەرنجێکی وردو ژیرانە بەدینە هەر کام لەو دوو واتایە کە لە ئایەتی ناوبراو وەرگیران:

یە کەم: سە غلەت نەبوونی ئینسان بەهۆی بەرنامە ی خواوه:

سە غلەت نەبوون و تەنگەتاو نەبوونی ئینسان بەهۆی بەرنامە ی خواوه، لەزۆر ڕووهوه دەر دەر کەویو، لە گەڵپێک بواراندا خۆی دەنویستی، بەلام لێردا مەودای خستنه ڕووی هەمووانمان نیه، سەرە کێتترین و بەرچاوترینیان دەر دەر کەویو: ڕوو:

یە ک: بەرنامە ی خوا واقعی بنانە سەرنجی مەرفە دەدات:

بەلێ ئایین و بەرنامە ی خوا بە پێچەوانە ی هەموو بیروبووچوونە کانی دیکەوه بەشیوێه کی واقعی بنانە تەماشای ئینسان دەکاو، لەسەر بنچینە ی واقعی سڕوشتی ڕەفتاری لە گەڵ دەکات.

بەرنامە ی خوا ئینسان وەک خۆی بەبی لێکە مکردن و هاوێشتنە سەر وەر دەر گریو، هەموو غەریزە داخواییه کانی لەبەرچاو دەگری، چ مەعنەوی و گیانی بن، چ جەستەیی و ماددی، لەو بارەشەوه بەلگە زۆرن، بوو نمونە:

(۱) ڕوانە تەفسیری (جامع البیان) ب، ۹، ج ۱۷، ص ۱۴۲-۱۴۳.

(ا) خوی زانا فہرموویہ تی: ﴿ زُیِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَبَآئِیْ ﴾ ﴿١٤﴾ ﴿ قُلْ أُوْنِیْكُمْ بِخَیْرِ مِّنْ ذَٰلِکُمْ لِلَّذِیْنَ اٰتَقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّتْ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِیْنَ فِیْهَا وَاَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنْ اِلٰهٍ وَاللَّهُ بِصِیْرٍ بِالْعِبَادِ ﴾ ﴿آل عمران: ١٤-١٥﴾.

واته: خوْشه‌ویستی ثاره‌زووه‌کان‌سی نه‌فس- له ژنان و کوران و، خه‌زنه‌ی له‌سه‌ریک که‌له‌که‌کراو له زیړو زیوو، ٲه‌سپانی نیشانه‌دارو، مالآت و کشتوکال، بو خه‌لکی رازیٲراوه‌ته‌وه، ٲه‌وانه-هوْیه‌کانی- رابواردنی ژبانی دنیان و خوا چاکترین پاشه‌پوژی له‌لایه. بلْی ثایا هه‌والٲان بده‌می به- شتیکی- چاکتر له‌و نازو نیعمه‌تانه‌تان- که باسکران-؟ بو ٲه‌وانه‌ی که پاریزکارن له‌لای په‌روهرد‌گاریان: باغ‌گه‌لیک هه‌ن که رووباریان به‌بندا ده‌پوژن ٲییاندا ده‌میٲنه‌وه و، هاوسه‌رانی پاک بووه‌دیان هه‌ن و، په‌زامه‌ندییه‌کی مه‌زنیس له‌لایه‌ن خواوه و خواش بیٲه‌ری به‌نده‌کانیه‌تی.

لیرده‌ا ده‌بیٲری که به‌ٲاشکرا دان به‌وه‌دا هیٲنراوه، که خوْشه‌ویستی هه‌رکام له‌م نازو نیعمه‌ته‌ ماددی و دنیاییانه، وه‌ک غه‌ریزه‌و داخوازییه‌کی په‌سه‌ن و سروشتی له‌ ده‌روونی ٲیٲساندا هه‌یه، به‌لام له‌گه‌ل ٲه‌وه‌شدا که وه‌ک شتیکی واقعی دانیان پی‌داهیٲنراوه، هه‌ول دراوه که مروف وه‌ده‌ست هیٲنایان نه‌کاته ٲامانج و مه‌به‌ستی ژبانی دنیای، بو ٲه‌و مه‌به‌سته‌ش چاوی وه‌رچه‌رخٲنراوه به‌ره‌و پا‌داشتی خواو ژبانی دواړوژ، ٲنجا که پا‌داشتی خواش بو پاریزکاران وه‌سف کراوه، دیسان هه‌موو لایه‌نه‌ ماددی و مه‌عنه‌وییه‌کانی سروشتی ٲیٲسانی، ٲیدا له‌به‌رچاو گیراون.

(ب) پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فہرموویہ تی: ﴿ اَمَّا وَاللّٰهِ اِنِّیْ لَآخْشَاکُمْ لِلّٰهِ وَاَتَقَاکُمْ لَهٗ لَکِنِّیْ اَصُوْمٌ وَّاَقِیْرٌ وَّاَصَلِّیْ وَاَرَقُدُّ وَاَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ،

قَمَنْ رَغَبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي { (أخرجه البخاري برقم: ۴۷۷۶، ومسلم برقم: ۳۴۶۹).

واته: ئاگاداربین! به‌خوا من له هه‌مووتان له خواترسترو پارێزگارتهم، به‌لام من به‌پۆژووش ده‌بم و پۆژبوێریشی ده‌ده‌می -مه‌به‌ست پۆژووی سوننه‌ته‌ - وه‌ - شه‌وێ - نوێژیش ده‌که‌م و ده‌شنووم و، له‌گه‌ڵ هاوسه‌رانیشدا جووت ده‌بم، ئنجا هه‌ر که‌س له‌ پۆشوینی من لایه‌تاته‌وه‌ له‌ من نیه‌.

وه‌ک ده‌بینین پێغه‌مبه‌ری پێشه‌وامان (صلی الله علیه وسلم) له‌ وه‌لامی ئه‌و سی که‌سه‌دا که‌ بریاریاندا: یه‌کیان هه‌رگیز به‌شه‌وێ نه‌نوێ و هه‌ر نوێژان بکات و، ئه‌وی دیکه‌یان هه‌میشه‌ به‌پۆژوو بیو قه‌ت نه‌یشکێنی، هی سییه‌میشیان له‌ ئافه‌رتان دوورده‌په‌رێز بیو قه‌ت ژنی نه‌هێنی؛ تیی گه‌یاندن که‌ ئه‌وه‌ی ته‌وان بریاریان له‌سه‌ر داوه‌، چونکه‌ دژی سروشتی ئینسان و ژیانی دنیا، پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) به‌لادان له‌ پۆشوینی خۆی -پۆشوینی ویش به‌رنامه‌ی خوایه‌- له‌ قه‌له‌می ده‌دات و پێی قایل نیه‌.

خوێنه‌ری به‌رێز!

له‌م دوو ده‌قه‌وه‌ که‌ رابردن، بێ پێچ و په‌نا ده‌زانرێ که‌ به‌رنامه‌ی خوا تا چ راده‌یه‌ک واقیعیانه‌ له‌گه‌ڵ مرۆفدا ره‌فتار ده‌کات و، چۆن دان به‌هه‌موو لایه‌نه‌کانی سروشتی دادیانی و، چه‌ند به‌رپێک و پێکی و هاوسه‌نگیی غه‌ریزه‌کانی تیر ده‌کاوه‌ داخوازییه‌کانی جێبه‌جێ ده‌کات.

بێگومان له‌ ته‌نجامی ته‌مه‌شدا، مرۆف هه‌م له‌ کاتی ته‌نجامدانی چالاکییه‌کانی تیرکردنی غه‌ریزه‌کانی و وه‌لامدانه‌وه‌ی داخوازییه‌کانیدا، هه‌ست به‌ جێبه‌جێکردنی ئه‌رک و فهرمانه‌کانی به‌رنامه‌ی خوا ده‌کات و، هه‌م له‌ کاتی جێبه‌جێ کردن و به‌رپوه‌بردنی ئه‌رکه‌کانی ئاییندا، هه‌ست به‌ تیربوونی غه‌ریزه‌کانی و وه‌لام درانه‌وه‌ی داخوازییه‌کانی و ئاسووده‌یی دڵ و گیانی ده‌کات.

که‌واته مړوٲ ٲابه‌ندبوونی به‌به‌رنامه‌ی خواوه، یه‌ک توژ دووچاری ته‌نگه‌تاویي و سه‌غله‌ت بوون ناییو، بی‌چاره‌و ده‌سته‌وستان ناکه‌ویته‌ه گورۍ.

خو: به‌رنامه‌ی خوا زیاد له‌توانا له‌سهر مړوٲ ٲیویست ناکات:

یه‌کی دیکه‌ له‌و هوٲیانه‌ی ده‌وریکی بنه‌ره‌تیي ده‌بینن له‌وه‌دا که مړوٲ له‌ به‌رنامه‌ی خوا‌دا، دووچاری تی‌گیراویي و سه‌غله‌تیي نه‌یه‌ت، ته‌وه‌یه‌ که به‌رنامه‌ی خوا هیچ‌ نه‌رکیکی نه‌خستوته‌ه سهر شانی ٲینسان که ٲی ٲی نه‌نجام نه‌دری، ته‌وه‌ له‌لایه‌ که‌وه، له‌لایه‌ کی دیکه‌شه‌وه‌ له‌ههر بواریک‌دا مړوٲ تووشی بارودوٲ و هه‌لومه‌رجیکی نه‌گونجاو و ناٲاسایی بی، ٲایین به‌هوٲی موٲله‌ت (رخصة)‌کانه‌وه‌ به‌ره‌ٲو‌ه‌بردنی‌ ته‌رک و فه‌رمانه‌کانی بو ٲاسان ده‌کات، ٲیستاش چه‌ند وٲنه‌یه‌ک به‌ نمونه‌ له‌ هه‌ردووک لایه‌ کانه‌وه‌ دٲیننه‌وه‌.

خوای کاربه‌جی فه‌رموویه‌تی: ﴿لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ (البقرة-۲۸۶)، واته: خوا ته‌رک ناوٲته‌ه سهر هیچ‌ که‌سٲک له‌توانای خوٲی به‌ده‌ر.

ٲه‌م ٲایه‌ته‌ به‌ٲیژه‌ بنچینه‌یه‌ کی گشتییه‌ له‌ به‌رنامه‌ی خوا‌دا، چونکه‌ خوای میهره‌بان و داد‌گهر هیچ‌ یاساو ته‌رکیکی له‌ به‌رنامه‌ی خوٲیدا دانه‌ناوه‌، که‌ سروشتی ساغی مړوٲ‌تواناو به‌ره‌ٲو‌ه‌بردنی نه‌بی، ٲاخر شتی وا له‌ خوای میهره‌بانی کاربه‌جیو داد‌گهر ناوه‌شٲته‌وه‌، ٲنجا ته‌ گهر سه‌رنجیکی وردو به‌ وٲژدانه‌وه‌ش له‌ ته‌رک و مافه‌کانی به‌رنامه‌ی خوا بده‌ین، ٲاستی ٲه‌م قسه‌یه‌ وه‌ک روژری روون ده‌بینن، بو وٲنه‌: جه‌نگ کردن له‌ٲیناوی خوا‌دا، که‌ ره‌نگه‌ گرانترین و به‌زه‌حمه‌تترین ته‌رکی به‌رنامه‌ی خوا بی، له‌سنووری توانای ٲینسان به‌ه‌ولاوه‌ نیه‌؛ چونکه‌ ٲی‌مه‌ ده‌بینن به‌ درٲژایی می‌ژوو و ٲیستاش، ٲینسانه‌کان جه‌نگاون و خوٲیان به‌خت کرده‌ له‌ ٲیناوی گه‌ٲیک ٲامانج و مه‌یه‌ستی وادا، که‌ له‌چاو ٲامانجی بابای شوٲنکه‌وتووی به‌رنامه‌ی خوا، وه‌ک دل‌ٲه‌وه‌ ده‌ریا، یان گه‌ردیله‌و دنیا وان!!

تنجا ته گهر هات و ثینسان تووشی هه لومه رجیکي نااسایی و نه گونجاویش بوو، شهوه مؤلّهت (رخصه) کان ریځگای بو فراوان ده کهن و کاری بو ئاسان ده کهن.

هه لّبه ته ودرگرتنی شهوه (رخصه) انه ش کاریکه خوا خووشی دهوئو پیی رازییه، وهک پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فرموویه تی: {إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُقْبَلَ رُحْصَةُ كَمَا يُحِبُّ الْعَبْدُ مَغْفِرَةَ رَبِّهِ} (أخرجه الطبراني في الكبير برقم: ۷۶۶۱)^(۱)، واته: خوا پیی خو شهوه مؤلّهت کانی ودرگیری، ههروهک چون بنده پیی خو شهوه په روهرد گاری لیی ببووری.

تنجا شهوه مؤلّهتانه ش هه ر له بیروبرواوه بیگر هه تا گچکه ترین یاسای بهرنامه ی خوا، دهووری تیډا ده بینن، شهوه ش چهند نمونه یه ک:

۱- ریگادان به گوتنی وشه ی کوفر له دهمی زورلیکران دا، وهک خوا ده فرموی: ﴿مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾ (النحل: ۱۰۶).

۲- نه گرتنی رږوړووی رده مه زان له سه فهریداو، له کاتی نه خو شیدا:

﴿... كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ...﴾ (۱۸۳) ... فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ... ﴿ (البقرة: ۱۸۳-۱۸۴).

۳- به کارهینانی خو ل^(۲) له باتی ناو بو لابر دنی بیده ستویریی گچکه و گه وړه:

(۱) قال الألباني: باطل بهذا اللفظ: فقد ورد من طرق بعضها صحيح بلفظ إنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُقْبَلَ رُحْصَةُ كَمَا يُحِبُّ أَنْ تُقْبَلَ رُحْصَةُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ مَعْصِيَتُهُ، وفي رواية كما يُحِبُّ أَنْ تُقْبَلَ عَزَائِمُهُ، ورد ذلك عن جماعة من الصحابة. (انظر إرواء الغلیل ۵۵۷).

(۲) له بهرگی یه که می مه وسووعه ی: (خواپه رستی ئیسلامی) دا رومنمان کردوته وه که شهو رایه به هیزتره که دلی مه به ست له (صعید) رووی زوییه، تنجا گل بی یان هه ر شتیکی دیکه بی. بهر واته: خواپه رستی ئیسلامی بهرگی یه که م، لاپه رده ۹۳ تا ۳۱۱، چاپی یه که م سالی ۱۴۲۱.

﴿... فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ...﴾
(النساء-۴۳).

۴- کورتکردنه‌وهی نوێژ له سه‌فه‌ریدا:

﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ﴾ (النساء-۱۰۱).

۵- ئینسانی لاوازو بیداروبار، یان نه‌خۆش، یان نه‌دار، بۆیان هه‌یه له‌ چوونه‌ جه‌نگی کافراند به‌شداریی نه‌که‌ن:

﴿لَيْسَ عَلَى الضَّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَحْدُوثُ مَا يَنْفُقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ (التوبة-۹۱).

۶- خواردنی هه‌رکام له‌ مردارو خوین و گوشتی به‌رازو گوشتی سه‌ه‌رپراویک که له‌ ده‌می سه‌ه‌رپرانیدا ناوی جگه‌ له‌ خوای له‌سه‌ر هاتوه، بۆ که‌سیک که مه‌ترسی مردنی له‌ پێشه‌و، هه‌یچی دیکه‌ شک نابات، حه‌ل‌له‌:

﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ، لَغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ أَضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ﴾ (البقرة-۱۷۳).

هه‌روه‌ها زۆر مؤه‌له‌تی دیکه‌ ره‌چاو کراون، که له‌کاتی بیچاره‌یی و سه‌غه‌له‌تییدا ده‌ فریا ئینسان دین و رپی بۆ ئاسان و فراوان ده‌که‌ن^(۱).

سەر هه‌موو ده‌مه‌ ده‌رگا‌ر تۆبه‌و پا‌ک بوونه‌وه له‌سه‌ر پشته‌:

یه‌کی دیکه‌ له‌وه‌یانه‌ی کاریکی وایان کردوه که به‌رنامه‌ی خوا ئینسان دووچاری سه‌غه‌له‌تی و پێبران نه‌کات، ته‌وه‌یه که هه‌موو ده‌می‌ک

(۱) بۆ شاره‌زایی پتر له‌و باره‌وه‌ و‌ا‌ باشه‌ سه‌رنجی سه‌رچاوه‌کانی (أصول الفقه) بدری، بۆ وینه‌ کتیبی (المستصفی من علم الأصول) للغزالي (الفصل الرابع في العزيمة والرخصة) ب‌ ۱ ل ۶۲، و (أصول الفقه) للشيخ محمد خضري بگ، ل ۶۶ ج ۶.

ددرگای توبه ودرگیران و تاوان شور دنی، بو هه موو کهس خستوته سهر پشت به بی جیاوازی، خوی به خشنده له وبارده فهرموویه تی:

﴿ إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهْلَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ (النساء-۱۷).

واته: بیگومان توبه ودرگرتن له سهر خوا بهس تایبه ته به وانه وه که به نه زانیی خراپه ده کهن، دواپی زوو توبه ده کهن، نه وانه خوا لییان خوش ده بی و، خوا زانای کار به جیه.

وه ک ده بینین خوی به خشنده و تاوان پو ش، ودرگرتنی توبه ی تاوانبارانی له سهر خوی پیویست کرد وه!!

تنجا نه و تاوان و خراپانه ش که خوی میهره بان به هو ی توبه کردن و په شیمان بوونه و دی به نده وه، ده یانبه خشی، هه موو جوړه تاوان و خراپه یه کن، وه ک خوا فهرموویه تی:

﴿ قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾ (الزمر-۵۳).

واته: نه ی پیغه مبه ر! له لایه ن منه و به و به ندانه م بل ی که سه باره ت به خو یان زیاده رو ییان کرد وه و سنووریان شکانده و؛ له به زه یی خوا ته مابرا و مه بن، بیگومان خوا تی کرای تاوانه کان ده پو ش، به راستی هه ر نه وه تاوانپو ش به به زه یی.

پیغه مبه ریش (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی: ﴿إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا﴾ (أخرجه أحمد برقم ۱۹۵۴۷، ومسلم برقم ۲۷۵۹)، واته: بیگومان خوی به رز به شه و ی دهستی به زه یی - خوی راده خا تا کو تاوانباری

رۆژێ تۆبە بکات و، بە رۆژێ دەستی-بەزەیی- خۆی رادەخات، تا کو تاوانباری شەوی تۆبە بکات و، هەتا رۆژ لە رۆژئاوایەوه هەڵدێ. (واتە تا رۆژی دوایی).

ئەجا گومانیشی تیدا نیە، کە بەرنامەیە کە هەموو دەمی هەل و دەرفەتی تۆبە و پەشیمان بوونەوه، لە خراپە و تاوان شۆران و پاکبوونەوهی تیدا بێ، هیچ کاتی کە هیچ جۆرە ئینسانیک وای ناکات، کە هەست بە بێچارەیی و ناویمیدی و بێدەرەتانیی بکات، چونکە ئەو ئینسانە هەرچەندە یە کجار خراپە کارو بەدئاکار بوویو، لە زەلکاوی تاواندا نوقم بووبی، هەل و دەرفەتی بادانەوهو خۆ شۆردن و تێهەڵچوونەوهی هەر لەپێشە.

کەواتە: بەلێ بەرنامەی خوا نایتە هۆی سەغڵەت کردن و تەنگەتاو کردنی مەرووف؛ چونکە:

یەكەم: بەرنامەی خوا واقعینانە تەماشای ئینسان دەکاو، هەموو غەریزەو داخوایەکانی رەچاو دەکات و، حیساب بۆ هەموو لایەنەکانی دەکات.

دووهم: بەرنامەی خوا قەت ئەرکینک بە ئینسان ناسپێری، کە توانای بەسەردا نەشکێ و، لە هەل و مەرجە نەگونجاوو نااسایەکانیشدا، بەهۆی مۆلەتانەوه، رێی بۆ فراوان دەکاو، کاری بۆ ئاسان دەکات.

سێیەم: هەموو دەمی دەرگای تۆبە وەرگرتن و لێبوردنی لەسەر پشتهو، بابای خراپە کار قەت بێهێواو تەمابراو ناکات و، ناچاری ناکات کە هەر زیاتر بە جلیتاوی خراپەو تاواندا بچیتە خواری.

ئێستاش دەچینە سەر توێژینهوهی واتای دووهمی ئایەتە کە:

دووهم: سه‌غله‌ت نه‌بوونی به‌رنامه‌ی خوا له ئاقار ژيانی ئینساندا:

ئایین و به‌رنامه‌ی خوا هی‌نده پان و به‌رین و همه‌لایه‌نه‌یه‌و، له‌سه‌ر بنچینه‌یه‌کی زانستی هی‌نده پته‌وو قوول دامه‌زراوه، که هیچ کاتی‌ک له‌به‌رانبه‌ر ژيانی ئینساندا، به‌هموو لایه‌نه‌ تاکیی و کۆمه‌لی و ماددی و مه‌عنه‌ویییه‌کانییه‌وه، سه‌غله‌ت نابێ و ته‌نگ نایه‌ت، به‌لگه‌ش بۆ ئیستاتی راستیی ئه‌م قسه‌یه‌ زۆرن، به‌لام به‌همه‌موویان راناگه‌ین به‌س هه‌ندیکیان لێ ده‌خه‌ینه روو:

یه‌ک: هه‌رچه به‌رنامه‌ی خوا فرمانه‌ پێگه‌ردوه ژیری ساغیش په‌سند ده‌کات:

خوای زانا له وه‌سفیی پیغه‌مبه‌ری نه‌خوینه‌وارماندا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: ﴿يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ﴾ (الأعراف-۱۵۷)، واته‌: فه‌رمانیان پێ ده‌کات به‌ هه‌رچه په‌سندو چاکه‌.

وشه‌ی (المعروف) - که لێرده‌ بۆ ته‌وه‌ی هه‌رچه جو‌ری (معروف) هه‌یه بیگه‌رته‌وه ته‌لیف و لامی ناساندن (ألای) (تعریف)ی خراوته‌ سه‌ر لێرده‌ بۆ تیکرا (إستغراق)یه - له ته‌سلّی زمان و زاراوه‌ی قورئاندا به‌هه‌ر قسه‌و کرده‌ویه‌ک ده‌گوته‌ی که ژیری په‌سندی ده‌کاو، شه‌رع فه‌رمانی پێ کردوه‌و، دڵ و ده‌روونی ئینسان پێی تاشنایه‌و پێی ئارام ده‌گرێ^(۱).

به‌لّی له راستیدا هه‌رچه ئایین و به‌رنامه‌ی تیرو ته‌واوی خوا فه‌رمانی پێگه‌ردوه‌و له‌سه‌ر ئینسانی پێویست کردوه، سروشتی ساغ و ژیری راست، وه‌ک په‌پوله‌ی ده‌وری چا له‌دوای عه‌وداڵن و داخوازی ده‌که‌ن و، ته‌گه‌ر به‌وردیی سه‌رنج بده‌ینه دوو سه‌رچاوه‌ روونه‌که‌ی به‌رنامه‌ی خوا، قورئانی خاوه‌ن پێزو سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری به‌رپێز (صلی الله علیه وسلم)، ده‌بینین

(۱) بروانه (لسان العرب) ۹، ۲۳۹، و بروانه: (معجم مفردات الفاظ القرآن)، ۳۴۳.

هیچ شتیکی چاک و به‌سوود نه‌ماوه، فهرمانیان پی نه‌کردبی، له‌همه‌وو لایه‌نه‌کانی ژیانی تاک و کوٲمه‌لدا.

ٲنجا گومانیشی ٲیدا نیه که به‌رنامه‌یه‌ک هرچی چاکه‌هیه، فهرمانی پی‌کردبی، حه‌تمه‌ن به‌رنامه‌یه‌که فراوان و دوه‌له‌مه‌نده‌و، قه‌ت له به‌رانبه‌ر وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیاریک، یان چاره‌سه‌رکردنی کی‌شه‌یه‌کدا، سه‌غله‌ت نابی و، په‌کی ناکه‌وئ، وه‌ک واقعی می‌زوویی چاخه‌زپړینه‌کانی^(۱) به‌رنامه‌ی خوا سه‌لماندوویه‌تی و، خوا پشٲیوان بی له‌مه‌ودواش ده‌یسه‌لمیٲی.

دوو: هرچه به‌رنامه‌ی خوا پی‌شگیری له‌کرده‌و، ژیری ساغیش فری‌ده‌دات:

دیسان خوی زانا له وه‌سفی پیغه‌مبه‌رماندا (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه‌تی: ﴿وَيَنْهَئُهُمُ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ (الأعراف-۱۵۷)، واته: پی‌شگیریان لی‌دکات له هرچی خراپه‌یه.

وشه‌ی (المنکر)یش، که وه‌ک هاوه‌له پی‌شووه‌که‌ی ته‌لیف و لام (أل) جینسی خراوته‌سه‌ر، تاکو هرچی جوړی خراپه‌یه بی‌گریته‌وه، له ته‌سلی زمان و زاراوه‌ی قورٲاندا به‌هر قسه‌و کرده‌ویه‌ک ده‌گوتري، که ژیری ساغ به‌خراپی داده‌ئو، شهرع پی‌شگیری لی کرده‌و، دژي سروشتی ساغی ٲینسانه^(۲).

به‌ٲی به‌راستی هرچی له به‌رنامه‌ی خوادا به‌خراپ دانرایو پی‌شگیری لی‌کراپی، حه‌تمه‌ن حه‌تمه‌ن به‌دو خراپ و زیانبه‌خشه، بو دنیاو دواړوژو جه‌سته‌و گیانی ٲینسان، هرچه‌نده هه‌ندی‌ک جاریش مروٲ نه‌توانی به‌س له‌ړی ژیری که‌م و کورتیه‌وه، په‌ی به خراپی و زیانبه‌خش بوونی به‌ری.

(۱) مبه‌ست له چاخه‌زپړینه‌کان، ته‌و قوناغه می‌زوویانته‌ن، که به‌رنامه‌ی خویان به‌ته‌واوی ٲیدا به‌ړیوه‌براوه.

(۲) بروانه (لسان العرب)، ب، ل ۲۳۳، و بروانه: (معجم مفردات ألفاظ القرآن)، ل ۵۲۷، ۵۲۶.

ئەمەش چەند فەوونەیه‌ک لە چاکە (معروف) و خراپە (منکر)ەکان:

چاکە (معروف)	خراپە (منکر)
۱- خۆبەیه‌ک گرتن [فاعلم أنه لا اله الا الله] محمد - ۱۹-	هاوبەش پەرستن [ولا تُشركوا به شيئا] النساء - ۳۶-
۲- دادگەریی [إن الله يأمر بالعدل] النحل - ۹۰-	ستەم و زۆر [ألا لعنة الله على الظالمين] هود - ۱۸-
۳- چاکەکاریی [إن الله يحب المحسنين] البقرة - ۱۹۵-	خراپەکاریی [عاقبة الذين أساءوا السوء] الروم - ۱۰-
۴- زانایی [قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون] الزمر - ۹-	نەزانایی [إني أعظك أن تكون من الجاهلين] هود - ۴۶-
۵- ئیخلاص [وإدعوه مخلصين له الدين] الأعراف - ۲۹-	پیاکاریی [فويل للمصلين، الذين هم عن صلاتهم ساهون، الذين هم يراؤون] الماعون - ۴و ۵-
۶- تێکۆشان لە پێی خوادا [وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا] النساء - ۹۵-	ترسان لە جەنگ و تێکۆشان [الم تر الى الذين خرجوا من ديارهم وهم ألوف حذر الموت] البقرة - ۲۴۳-
۷- تێگەشتن و شارەزابوون [ليتفقهوا في الدين] التوبة - ۱۲۲-	کەودەنیی و نەشارەزایی [لهم قلوب لا يفقهمون بها] الأعراف - ۱۷۹-
۸- مāl و سامان بەخشین لە پێی خوادا [أنفقوا مما جعلكم مستخلفين فيه] الحديد - ۷-	چرووکیی و پزڤیی و نەبەخشین [الذين يبخلون ويأمرون الناس بالبخل] الحديد - ۲۴-
۹- خۆپازاندنەوه بە خەسڵەتە بەرزەکان [قد أفلح من تزي، وذكر اسم ربه فصلی] الأعلى - ۱۴-	خۆشاردنەوه لە ژێر ژەنگ و چلکی خەسڵەتە بەدەکان دا [وقد خاب من دسأها] الشمس - ۱۰-
۱۰- چاکسازی و چاکسازی کرد لە ولادتدا [إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت] هود - ۸۸-	تێکدان و خراپەکاریی لە ولادت و لە نێو کۆمەڵگادا [ولا تطيعوا أمر المسرفين الذين يفسدون في الأرض ولا يصلحون] الشعراء - ۱۵۱و ۱۵۲-

سهرچی به‌رنامه‌ی خوا حلاله کردوه، ٲه لزهت ٲه بک‌لک:

دیسان خوی تاک و پاک له‌باردی پیغه‌مبه‌روه (صلی الله علیه وسلم) فرمویه‌تی: ﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ﴾ (الأعراف-١٥٧)، واته: ههرچی پاک و سوودبه‌خشه، بویان حلال ده‌کات.

وشه‌ی (طیبه) که کویه‌که‌ی (طیبات)ه، له بنه‌رته‌ی زمان و زاراه‌ی قورئاندا به ههر شتیک ده‌گوتری، که پینج هه‌سته‌کان چیژی لی وهر‌بگرن و نه فس تازه‌رووی بکات^(١)، یان ههرشتیک که پاک و خاوین و چیژدار بی.^(٢)

به‌لی ههرچی چاک و به‌که‌لک و چیژدار بی، له خواردنه‌منی و خواردنه‌وه‌کان، خوا له به‌رنامه‌ی خویدا حلالی کرده‌و پیگیری لی‌نه کرده، هه‌لبه‌ته به‌رنامه‌یه کیش هیچی چاک و به‌که‌لک له خه‌لکی قه‌ده‌غه نه‌کات، دیاره به‌رنامه‌یه کی پان و به‌رینه‌و سه‌غله‌تی و ته‌نگی رووی تی ناکات.

له خالی پینجه‌مدا پتر تیشک داویننه سهر ٲم مه‌سه‌له‌یه.

چوار: به‌رنامه‌ی خوا ههرچی خراپ ٲه زیانبه‌خشه، قه‌ده‌غه کردوه:

هه‌روه‌ها خوی به‌رزو مه‌زن له‌باردی پیغه‌مبه‌ری کوتاییه‌و فرمویه‌تی: ﴿وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ (الأعراف-١٥٧)، واته: ههرچی پیس و زیانبه‌خشه لیان قه‌ده‌غه ده‌کات.

وشه‌ی (خبیثه) که کویه‌که‌ی (خبائث)ه، له بنه‌رته‌ی زمان و زاراه‌ی قورئاندا به ههرشتیک ده‌گوتری، که نرم و به‌د و زیانبه‌خش و چاره‌نه‌ویستراو بی، جا ٲه شته به‌ره‌ه‌ست بی یان مه‌عنه‌ویی و، به جوړه خواردنیک

(١) (معجم مفردات ألفاظ القرآن) ٣٢١ل.

(٢) (لسان العرب) ١ب ٥٦٣ل.

ده‌گوتری که له‌گه‌ڵ سروشتی مرۆڤدا نه‌گونجی^(۱)، یان به‌ هه‌ر شتی که ده‌گوتری که تام و بۆنی ناخۆش بێو پیس و زیانبه‌خش بێ^(۲).

به‌لێ خوای میهره‌بان و شاره‌زا، هه‌ر جوهره‌ پرۆزیه‌کی پیس و زیانبه‌خش و له‌گه‌ڵ سروشت و میزاجی ساغدا نه‌گونجای له‌ به‌رنامه‌ی خۆیدا، له‌ مرۆڤ قه‌ده‌غه‌ کردوه، بۆ ئه‌وه‌ی ئینسان ساغ و سه‌لیم و ته‌ندروست بێو، تووشی دهره‌و نه‌خۆشییان نه‌بێ، هه‌لبه‌ته‌ به‌رنامه‌یه‌ کیش هینده‌ وردبین و به‌مشوور بێ، هه‌رچی خراپ و پیس و زیانبه‌خشه‌، له‌ مرۆڤی قه‌ده‌غه‌ بکات، دیاره‌ تیبوو و به‌به‌ره‌وه‌بوویه^(۳)، قه‌ت تیگیراویی و ده‌سته‌وستان بوون رپی تی نابات.

پێنج: له‌ به‌رنامه‌ی خواد، بنچینه‌ی گشته‌ی له‌ شتان (الأشیاء) دا ده‌لالیه‌^(۴):

یه‌ کێک له‌ بنچینه‌ هه‌ره‌ گه‌وره‌و گرنگه‌کانی به‌رنامه‌ی خوا، ئه‌وه‌یه‌ که هه‌رچی خوا خۆلقاندویه‌تی، حوکی ده‌لالیه‌تی (حلیه‌) و (إباحه‌)ی هه‌یه‌، مه‌گه‌ر شتی که به‌لگه‌یه‌کی ئاشکرا هه‌بێ له‌سه‌ر هه‌رامیی و قه‌ده‌غه‌کرانی. ئه‌م یاسا گشتی و بنچینه‌یه‌ش، که گوتمان له‌ زۆر ئایه‌ت و فه‌رموودان ده‌فامریته‌وه‌، بۆ وینه‌:

خوای پاک و تاک فه‌رمویه‌تی: ﴿الْمَرْوُوا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً﴾ (لقمان- ۲۰).

واته‌: ئایا نابینن که خوا هه‌رچی له‌ ئاسمانه‌کان و له‌ زه‌ویدا هه‌یه‌ بۆی رام کردوون و، نيعمه‌ته‌ ئاشکراو په‌نه‌انه‌کانی خۆی به‌سه‌ردا رشتوون!

(۱) (معجم مفردات ألفاظ القرآن) ۱/ ۱۴۱، ۱۴۲.

(۲) (لسان العرب)، ب، ۵، ۱۴۳، ۱۴۴.

(۳) تیبوو: پێکراو به‌به‌ره‌وه‌ بوو: له‌باراندا هه‌بوو.

(۴) بڕوانه‌: (أصول الفقه) الشيخ محمد الخضري بگ، ۳۵۴، ج ۶.

دیسان فہرموویہ تی: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾
(البقرة- ۲۹)، واتہ: -خوا- تہو زاتہیہ کہ ہہرچی لہ زہویدا ہہیہ بو ئیوہی
خولقاندوہ.

پیغہمبہریش (صلی اللہ علیہ وسلم) فہرموویہ تی: ((الْحَلَالُ مَا أَحَلَّ
اللَّهُ فِي كِتَابِهِ، وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ، وَمَا سَكَتَ عَنْهُ، فَهُوَ مِمَّا عَفَا
عَنْهُ)) (أخرجه الترمذي برقم: ۱۷۲۶)، وابن ماجہ برقم: ۳۳۶۷، والحاکم برقم:
۷۱۱۵)، واتہ: حہ لال تہوویہ کہ خوا لہ کتیبہ کیدا حہ لالی کردوہ و،
حہ رام تہوویہ کہ خوا لہ کتیبہ کیدا حہ رامی کردوہ، ہہرشتیکی لی
بیڈہنگ بووہ، تہوہ لہو شتانہیہ کہ وازی بو لی ہیناون.

ئنجا تہو بنچینہ گشتیہی گوتمان، بہس لہ جوغزی شتہ کان (الأشیاء) دا
حوکمی ناروا، بہ لکو کردوہو رہفتاران (الأفعال والتصرفات) یش دہگریتہوہ،
واتہ تہوہی ئیمہ لہ زاروی شہرعدا پیی دہلین (العادات والمعاملات) یانی
داب و نہریت و سہوداگری و مامہ لہ تاقہ لایہ نیک کہ نہ کہویتہ ژیر رکیفی
تہم بنچینہیہوہ، بریتیہ لہو بہشہی کہ لہ زاروہی شہرعدا پیی دہگوتری:
(العبادات) پەرستنہ کان و تہو فہرموودہیہی کہ دہفہرموی: ﴿مَنْ أَحَدَثَ فِي
أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ﴾ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البخاري برقم: ۲۶۹۷، ومسلم برقم:
۱۷۱۸)، واتہ: ہہرکہسیک لہ ئاینماندا شتیکی وا پەیدا بکات کہ تییدا
نہبی، تہو شتہی بہسہردا دہدریتہوہ. تاییہ تہ بہ شہی بیروپروا (عقيدة) و
خواپہرستی (عبادة)وہ؛ چونکہ کاکلی خواپہرستی دوو شتہ؛ یہ کہم کہ
بہس خوا پہرستری، دووہم کہ خوا بہس بہو شیوہیہ پہرستری کہ بریاری
لہسہر داوہ، کہواتہ ہہرکہسیک لہ بواری خواپہرستییدا، شتیک دایینی،
تہوہ تہو شتہ بہدہینراو (بدعة) دادہنریو بہسہریدا دہدریتہوہ.

بہ لام داب و نہریت و مامہ لہ کردن، خەلک بو خویان دایان ہیناوہو
لہسہری ریککەوتوون، ئنجا دواپی خوی زانا تہوی راست و چاک بووبی،

هیشتهوویه ته وده، ته ودهی خواربووبی، راستی کردو ته وده، ته ودهش، که هه له و
بیجی بووبی لای برده. (۱)

کوټایی ته م باسه ش به چند قسه یه کی (شیخ الإسلام ابن تیمیة)
دینین، ته پیشه و مه زنه له و بارده گوتویه تی:

(چالاکی و رهفتاری بنده کان له قسه و کرده و اندا دوو جوړن: یه کیان
ته و په رستن (عبادة) انهن، که ثابینه که یانی پی به پړوه ده چی، دووهمیان
ته و داب و ده ستورانن، که له ژیانی دنیایاندا هوجیان دهن، ثجا به
سه رنجدان و تیوهرامانی بنچینه کانی شهرع، ده زانین که ته و په رستنانه ی
خوا پیوستی کردوون، یان هزیان لی دکات، به بی به لگه یه کی شهرعی
ناچه سپن، به لام داب و ده ستوره کان خه لک، که سه ریان تییان وه ستاوه،
دایانان و خوویان پړوه گرتوون و، بنچینه ی گشتی له و اندا بریتیه له
قه دهغه نه کردن (عدم الحظر)، که واته پیشگیریان لی ناکری، مه گر له و
شخانه ی خوی پاک و به رز قه دهغه ی کردوون) (۲).

**شه ش: به رنامه ی خوا بریتیه له چند بنچینه یه کی گشت نه گوړو
چند یاسایه کی به رید لیک کشاو:**

به رنامه ی خوا (شریعة الله) به شیویه کی گشتی دوو به شه: به شیکیان
چند بنچینه یه کی گشتی و سه ره کی و نه گوړن، به شه که ی دیکه یان چند
یاسایه کی پان و به رینن و مه و دای لیک کشرانه و دیان هیه.

بو وینه: ته و یاساو بنچینه یه یه یوهندیان به بیرو پرواوه هیه، گوړان
پوویان تیناکات و رییان تی نابات، بو نمونه: خوا به دیه یته رو په و رد گارو

(۱) ته م چند دیرم به نه خته ده ستکاریه که وه له کتبی (الحلال والحرام في الإسلام)
و درگرتن، نووسراوی د. یوسف القرضاوی، ل ۲۱، ج ۷.

(۲) پروانه (القواعد النورانية الفقهية) ل ۱۱۲ ج ۱۹۷۹، ابن تیمیة.

رؤزیددرو بهرنامه ریژدو، له ههموو ناتواوییه ک دووره، خاوهنی ههموو سیفه تیکی چاکه، نه مانه چهند راستیه کن، ههرگیز گۆرانیان به سهردا نایهت و لا ناچن.

ههروهها رهوش و ئاکاره پهسنددکانی وهک: راستیی، پاکیی، ئازایهتیی، خۆراگریی، شوکرانه بژییری، به نمه کیی، سینه خاویښیی...هتد. ناگونجی بگورین، چونکه لاچوون و گورانی ههر کامیکیان دهیته هوئی پهیداوونی خهسله تیکی به دو ناپهسند.

ديسان ئهو یاسایانهی پهیوهندیان به خواپه رستیه وه هیه، وهک فهرزبوونی نوێر و رۆژوو و ههج و زهکات و، چۆنیهتی جیبه جی کرانیان، ناکهونه ژیر رکینی حوکی گۆرانکارییه وه.

ههروهها باقی بنچینه چهسپاوهکانی شهرع که به دهقیکی بی پیچ و پهنا (نص صریح) یان به یه کدهنگیی زانیان (إجماع العلماء) چهسپنران، گۆرانیان به سهردا نایهت و نابج شتیکی دیکه یان له جی دابنری، وهک قهدهغه بوونی کوشتن و داوینپیسیی و دزی و فیلکردن له مامهلهدا و به شه دیارییکراوهکانی میرات و..هتد.

بهلام ئهو یاسا شهرعیانهی پهیوهندیان به ورده بابتهکانی بازرگانیی و سهوداو مامهلهو کاروباری ژيانی دنیاوه هیهو، هیچ دهقیکی تایهتییان دهربار نههاتوه، وهک ئهو یاساو حوکمانهی تایهتن به ریکخستنی پهیوهندییهکانی ژیان و گوزهرانی تاکهکانی کۆمهله گهل یه کدیادو، پهیوهندیان له گهل دوهلهتدا و پهیوهندیی کۆمهلهگا ئیسلامیه کان له گهل یه کدا و، پهیوهندیان به کۆمهلهگایهکانی دیکه وه، ئهوانه ئهو یاسا شهرعیانهی که دهکهونه بهر قهلهمرهوی حوکی گۆران و جیگور که (تبدیل)دوه، به هوئی گۆران و په رستاندن بارودوخ و جیگه و شوینه کانه وه، به پیی داخوازی بهرژوهندییهکانی خهلکی مسولمان، له جوغزی بنچینه سههره کیی و گشتیهکانی بهرنامهی خوادا.

که‌واته شه‌ریعه‌تی ئیسلام چه‌سپاووه ناگۆڕی، به‌لام شه‌رع (فقه‌ی) ئیسلام چه‌سپاوو نه‌گۆڕ نه‌یه‌و، جی‌ی لابردن و گۆڕانکاریی تێدايه.

مه‌به‌ستیشمان له شه‌ریعه‌ت ئه‌و یاساو بنچینه گشتی و سه‌ره‌کییه چه‌سپاوه‌ن که په‌یوه‌ستن به‌ لایه‌نی بیروبو‌روا، ره‌وشت و ئاکارو، خواپه‌رستی^(۱) و، چوارچیوه‌ی گشتی و پایه‌ بنه‌ره‌تییه‌کانی به‌رنامه‌ی خواوه.

به‌لام مه‌به‌ستمان له شه‌رع (فقه) ئه‌و یاسایانه‌ن که په‌یوه‌ستن به‌ ورده‌ بابته‌کان (جزئیات)ی به‌رنامه‌ی خواوه‌و، مه‌ودای بیرکردنه‌وه‌و کۆشش (اجتهاد)ی زانایانیان تێدا هه‌یه‌و، له‌بارانیان دا هه‌یه‌، واتاو لێکدانه‌وه‌ی جو‌راوجۆر هه‌لب‌گرن و، جی‌گۆڕ که (تبدیل)ی هوکمانیان تێدا بکری.

به‌ کورتیی: مه‌به‌ستمان له شه‌رع ئه‌و یاسایانه‌ن که چوارچیوه‌و سنووریکی وردو دیاریکرایان تی نه‌گیراوه‌و، مه‌ودای فراوانبوون و لێک کێشراوه‌یان هه‌یه‌.^(۲)

جا خوینه‌ری به‌رپێژ ئیستا با سه‌رنج بده‌ین:

ئایا به‌رنامه‌یه‌ک هه‌رچی چاکه‌و، سروشتی ساغ و ژیری راست^(۳) په‌سندی ده‌کهن، فه‌رمانی پێ بکات و، هه‌رچی خراپه‌و، سروشتی ساغ و ژیری راست به‌چاکی نازانن، پێشگیری لێ بکات و، هه‌ر رۆژی و بژیویکی چاک و سوودبه‌خشه، هه‌لالی بکات و، هه‌رچی زیانبه‌خشه، قه‌ده‌غه‌ی بکات و، هه‌لالی و رێگه‌دان بنچینه‌ی گشتیی بی، له‌ داب و نه‌ریت و سه‌وداگه‌ری و شتاندان، چه‌ند یاسایه‌کی بنچینه‌یی چه‌سپاوو

(۱) خواپه‌رستی به‌ چه‌مکی عورفی و ته‌سکی، نه‌گه‌رنا خواپه‌رستی هه‌موو شتی‌ک ده‌گرته‌وه‌.

(۲) بو‌ شاره‌زایی پتر واباشه سه‌رنجی (تطور الفقه الاسلامی) بدری له‌ کتیی (مفهوم الفقه الاسلامی) نووسراوی (نظام الدین عبدالمجید)، هه‌لبه‌ته ئیمه‌ش له‌ نووسینی ئه‌م باسه‌دا سوودمان لێ وهرگرتوه‌.

(۳) به‌لام مه‌رج نه‌یه ژیری (عقل) په‌ی به‌ هه‌موو رازو نه‌ینی و حیکمه‌ته‌کانی به‌رنامه‌ی خوا به‌ری، چونکه به‌رنامه‌ی خوا به‌پێی زانیاری و حیکمه‌تی بیسنووری خوا دانراوه، به‌لام ژیری ئینسان، وه‌ک هه‌موو هیزه‌کانی دیکه‌ی شتیکی گچکه‌و سنوورداره‌.

نه گۆږی تیډا بن و، وٲږای وانیش کۆمه‌له یاسایه کی ٲان و به‌رین و مه‌ودا به به‌روهه بوو و لیك کیشراوه؛ ٲایا به‌رنامه‌یه کی ٲاوا ده‌گونجی سه‌غله‌تی و تنگی و بیچاره‌یی ږووی تی بکات؟!!

هه‌روه‌ها ٲایا به‌رنامه‌یه کی ٲاوا ده‌گونجی له ٲاقار ژیانی ٲینساندا تنگاوو بیچاره‌و ده‌سته‌وستان بی؟! بیگومان نه‌ه.

که‌واته: ٲهو که‌سانه‌ی که بیٲه‌وه‌ی دوو دٲږان له قورٲانی مه‌زن و به‌ٲږو فهرمووده‌ی ٲیغه‌مبه‌ری به‌ږږ (صلی الله علیه وسلم) بخویننه‌وه، ده‌که‌ونه تانه‌و ته‌شهر له ٲیسلام دان و، تفهنگ به تاریکیه‌وه نان و، وه‌ک تووتی قسه‌و قسه‌لۆک و ږږوپالاته‌ی دوژمنانی داخ له‌دل ده‌لٲنه‌وه، جاریک تو‌مه‌تی (دوگماتیزم) بوونی ٲالده‌دنه لای ٲیسلام و ده‌لٲن: مه‌ودای گۆږان و ږه‌رستاندن و به‌روه‌ٲیش چوونی تیډا نیه‌و، له‌گه‌ل ږه‌وتی ژياندا ناگونجی و، که‌ږه‌ٲیک تو‌مه‌تی کو‌نه‌ږه‌ستی (رجعی) بوونی ده‌دنه ٲال و ده‌لٲن: ٲایین وا له مرو‌ف ده‌کات که به‌روه‌و دوايه بگه‌ږٲنه‌وه‌و، دژی گۆږانکاری و نویخوازی بی و، جاریک تو‌مه‌تی ٲه‌وه‌ی دوا ده‌خن که مافی نه‌ته‌وايه‌تی تیډا نیه‌و، ده‌می‌ک ده‌لٲن: مافی ٲافره‌تانی نه‌داوه‌و، جاریک به‌دژی زانیاری بوون تاوانباری ده‌که‌ن و...هتد.. به‌لٲ ٲهو فامکالا و بیٲه‌والانه، به‌م جو‌ره قسه‌ ٲووجه‌ل و هه‌لوٲسته گه‌نده‌لانه‌یان، شایه‌دی نه‌زانی و بیٲناگایی له‌خو‌یان ده‌دن و، خو‌یان شه‌رمه‌زاری لای خواو خه‌لکی ده‌که‌ن، ٲنجا هه‌ر که‌سی‌ک ده‌یه‌وی به‌ بیٲاگاو فامکالا له‌قه‌لم نه‌دری و، ږیسواو شه‌رمه‌زار نه‌بیو، له‌ ږیزی (شه‌لم کو‌ٲرم که‌س نابو‌ٲرم) ان حسیب نه‌کری، با نه به‌چاک نه به‌خراپ باسی ٲیسلام نه‌کات، هه‌تا لی‌کو‌لٲنه‌وه‌و تو‌ٲږینه‌وه‌یه کی وردو قوول و هه‌مه‌لایه‌نه‌ی دهربار نه‌کات.

(۱) له‌ کٲی‌بی (ته‌وژمی نیسلا‌می و عه‌لمانی و خاله‌ هاوبه‌ش و جیاوازه‌کانیان) داو له‌ژږ سهرباسی: (چه‌س‌ٲاوو گۆږاو له‌ دین و ژین دا) تو‌ٲږینه‌وه‌یه کی باشمان له‌و باب‌ته‌وه‌ کردوه، ږروانه لایه‌ږه (۱۵۰-۱۷۲)، چاپی یه‌که‌م/۲۰۰۸ز.

۷- جاری وایه به‌نامه‌ی خوا، ده‌کریتته ئامرازی یاریی و شمه‌کی بازرگانیی

خوای وردبین و زانا فه‌رموویه‌تی: ﴿الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا
وَعَرَّثَهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَأَلْيَوْمَ نَنْسَهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا وَمَا
كَانُوا بِعَائِنَنَا يُحَدِّثُونَ﴾ (الأعراف-۵۱).

واته: ته‌وانه‌ی که تاییه‌نه‌که‌یانیاں کردۆته هو‌ی کات پی به‌سه‌ربردن^(۱)
و یاریی^(۲) و ژیا‌نی دنیا فریوی دا‌ون، جا ته‌مرۆ ئیمه‌ش له‌بیریا‌ن^(۳) ده‌که‌ین،
هه‌روه‌ک چۆن ته‌وان دیداری ته‌م رۆژدیا‌ن له‌بیر چو‌بو‌ۆده و وه‌ک چۆن
بروایا‌ن به‌ تاییه‌ته‌کانمان نه‌ده‌کرد.

له‌م تاییه‌ته‌دا به‌ئاشکرا ده‌بینرئ که جاری وایه به‌نامه‌ی خوا به‌ده‌ست
که‌سانیکه‌و که به‌ ئاره‌زو‌وه‌کانی ژیا‌نی دنیا فریو ده‌خۆن و، ژیا‌نیا‌ن به‌
ته‌مه‌ن به‌پرێکردنی بی‌سوود و گالته‌و یاریی ده‌به‌نه‌سه‌رو، له‌ دیداری خوا
رۆژی دوایی بی‌ئاگا ده‌بن، ده‌بیته‌ بو‌وکه‌شو‌وشه‌و ئامرازی گالته‌و یاریی!!

(۱) (اللهو: هو الشيء الذي يتلذذ به الإنسان فيلهيه ثم ينقضي)، واته: (لهو) ته‌و شته‌یه
که مرۆف خو‌شی لی‌ۆده‌ده‌گریو بی‌ئاگای ده‌کات دوایی به‌سه‌ر ده‌چی.

(۲) (اللعب: هو فعل الصبيان يعقبه التعب من غير الفائدة) واته: (لعب) بریتیه‌ له
په‌فتاری مندالان، ماندو‌وبو‌وتیکی بی‌سوودی له‌دوایه، پر‌وانه (التعريفات) السید الشریف علی
بن محمد الجرجانی، ص ۸۳-۸۴.

(۳) یی‌گومان خوای بی‌ۆنه‌و پاک هیچ شتیکی له‌بیر ناچیو لی و ن نابیی، که‌واته لی‌رده‌دا
مه‌به‌ست له (نن‌ساهم) مانا حه‌قیقییه‌که‌ی نیه، به‌لکو مه‌به‌ست مانا مه‌جازیه‌که‌یه‌تی که
بریتیه‌ له‌ پشت‌گو‌ی‌خستن و به‌یبایه‌خ ته‌ماشا‌کردن.

تی‌بینی: له‌ مه‌وسو‌وعه‌ی: (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی له‌به‌ر تیشکی قور‌نان و سو‌وننه‌ت‌دا)
به‌دریژی باسی ته‌م مه‌سه‌له‌یه‌مان کردو‌ه، له‌ باسی صیغه‌ته‌ خه‌به‌رییه‌کانی خوای په‌رو‌رد‌گارا‌دا،
پر‌وانه‌ به‌رگی سی‌یه‌م (خوا به‌یه‌ کگرتن له‌ ناو و سی‌غه‌ته‌کان و له‌ په‌رسترا‌وتی‌ی دا).

www.alibapir.com

دیسان خوی به‌رزو مه‌زن فه‌رموویه‌تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ
اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا
النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
(البقرة-۱۷۴)﴾

واته: ٲیگومان ٲه‌وانه‌ی ٲه‌و-ٲاسایان-ه ده‌شارنه‌وه، که خوا له کٲیبه‌که‌یدا
ناردوونیه خوار و نرخیکی که‌می ٲی ده‌کرن، ٲه‌و جوړه که‌سانه‌ی، که
نرخه‌ی ٲه‌و ٲایین فروشته ده‌خون- جگه له ٲاگر هیهچی دی ناخون و ناخه‌نه
زگیانه‌وه و خوا- له ٲوژری دواٲیدا- نایاندوٲنئ و ٲاکیان ناکاته‌وه‌و سزایه‌کی
به‌ٲیٲشیان هه‌یه.

له‌م ٲایه‌ٲه‌شدا دیارده‌ی سه‌ودا به‌ ٲایین کردن و، بازرگانیی به‌ به‌رنامه‌ی
خواوه کردن، بی ٲیچ و ٲه‌نا دٲته به‌رچاو.

ٲیستا که زانیمان هه‌رکام له دیارده‌ی به‌رنامه‌ی خوا به‌ گالته‌و ٲاریی
گرتن و، بازرگانیی و مامه‌له به‌ به‌رنامه‌ی خواوه کردن، له ٲروانگه‌ی
قورٲانه‌وه، دوو شتی سه‌لمٲنراون، بابزانین ٲه‌و ٲایین به‌ ٲاریی گرتن و،
بازرگانیی و مامه‌له‌ٲیوه‌کردنه چیه‌و چونه‌!!

مکتب‌های ه

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له توره کٲه‌لاینه‌ٲه‌کل له‌کٲه‌لایین
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - گوردی

علی بابا AliBapir

علی بابا AliBapir

ه‌ٲلی

ډاگه‌ٲاندی مکتب‌های ه‌ٲولستا علی بابا

ډاگه‌ٲاندی مکتب‌های ه‌ٲولستا علی بابا

یارایی و گالته به ئایین کردن

خوینهری خوشه ویستم!

ئایا ئە گەر بە برادرێکت بلیی؛ تو خوشه ویستترین کەسمی و، شایبو شینت بەهی خۆم دەزانم و، هەر ئیشیکت بەمن بێ درێغیی ناکەم! بەلام رۆژیک لە رۆژان ئەو برادرەت کۆستی کەوت و دەستی لە هەموو پچکان پچراو، پەنای بۆ لا هیئای و پەڕیشانی و شپرزەیی خۆی تیگەیاندى و، کووردی دڵ و دەروونی بە فووی سکالا دەماندی و^(۱)، داواى یارمەتى لێکردى و، تۆش لە گەڵ دەستەلات و دەسترویشتنندا، رپووت لى وەرچەرخاندو گویت نەدایەو، وات نەزانى هەر (با)شى دى! ئەو برادرەت پیت نالێ؛ کەواتە تو هەتا ئیستا درۆت لە گەڵ کردووم و، پیت رابواردووم و گالتهت پێکردووم؟! دیارە، با.

دەجا بە هەمان شیوە ئەو کەسەش کە دەلی:

بروام وایە کە خوا لە هەموو شتیکی بەرزتر و مەزتر و بەدەستەلاترەو، بەرنامە کەى لە هەموو بەرنامان تەواوترەو، پیغەمبەرە کەى تاقە پیشەوایەو، لە هەموو رابەر و پیشەوایە کى دیکە چاکتر و پەسندتر و لیهاوتوترە، بەلام هیندەى لە غەیری خوا دەترسێ و غەیری وی دەپەرستێ، هیندەى نیو هیندەش لەخوا ناترسێو، گەردنکە چى نایو، هیندەى پابەندى بەرنامەى غەیری خوا دەبێ، دەیه کى ئەوەش پابەندى بەرنامەو ئایینی وی نایو، هیندەى دواى رابەر و پیشەوایانى دنیاخۆرو بە زەبر و زۆرو فیلبازو چاونەشۆر دەکەوێ، سەدیه کى ئەوەش لا بەلای پیغەمبەرى خوادا (صلی الله علیه وسلم) ناکاتەو!

(۱) کووردەماندن: گەرمکردن بەهۆی فوو لێکردن و باوەشین کردنەو.

۱- دەلیت: بڕوام هەیه کە ئیسلام ھەوجیی فیداکاریی و قوربانییدانە، بەلام ئامادە نیە لەسەر ئیسلام تەنانت زللەیه کیشی لی بدری!

۲- دەلیت: بڕوام بە بەهەشتی هەیه، بەلام خۆی بۆ ئامادە ناکات!!

۳- دەلیت: لەئاگری دۆزەخی دەرستم، بەلام لەبەری راناکات!

۴- دەلیت: دەزانم کە زیندوو دەبمەو، بەلام وەلامیک بۆ بەر دادگای خوا ساز ناکات!!

۵- دەلیت: دەزانم ھەرچی بیکەم تۆمار دەکریو ھەلدەگیریو دیتەو، پریم، بەلام لە تاوان و بەدکاریی پارێزێ ناکات!!

۶- دەلیت: دەزانم کە ھەڵاڵ و ھەرام ھەن، بەلام ھەرقییان پێ ناکات!

۷- دەلیت: بڕواداران خوشک و برامن، ئەمما بە کردار و ئاکار، پیاوانیان بە براو، نە ئافرەتانیان بە خوشک، حسیب ناکات!

۸- دەلیت: بڕوام وایە کە دەبی مرقفی مسوڵمان سەربەرزو بەدەمارو سەربەخۆ بی، بەلام ھەتا ملشۆرپی و زەبوونی و خۆفروشیی لەوێ بی، قمان^(۱) لە ھیچی دیکە خۆش ناکات!!^(۲)

بەلێ بابایەکی ئاوا بە زمانی کردووەو حال، درۆی لەگەڵ خواو پیغمبەری خوادا کردووە، گالتهو یاریی بە بەرنامەوی خوا کردووە!

-- ئینجا نۆرەو پروونکردنەو دیاردەو دووھە.

(۱) قمان: لەھیچی دیکە خۆشناکات، بەھیوای ھیچی دیکە نیە، قم: قوم قمی لیخۆشکردن: بەتەمای بوو، تەماعی تیکرد.

(۲) کاتی خۆی مەبەستم پێ لەم قسانە زیاتر ئەو خەلکە عەوامە بوو، کە بیپەرەوای پێی سیخوویی و وابەستەیی و دابەستەیی کردن بۆ رژیمی بەعسی دیکتاتۆریان دەگرتەبەر، خۆشیان ھەر پێ مسوڵمان و دینداریش بوو! بەلام ییگومان ئیستاش خەلکی لەو بابەتە بەلام بە جۆرو شیوێ دیکە، ھەرھەن! (۲۰/۴/۱۲). ئیستاش: (۲۰/۱۹/۹/۱۹) ئەو جۆرە کەسانە زیاتریون!!

..... سەودا و ماملەت بە ئایینەوێ کردن

۱- ئەو کەسە ی دەزانێ ئایین و بەرنامە ی خوا دژی طاغووت و زۆردارانە، بەلام رۆژیک لە رۆژان نیوەچاوانی لە ئاقاریاندا گرژ ناکات!

۲- دەزانێ کە لەبەرنامە ی خوادا کۆیلا یەتیسی گەورەترین تاوانە، بەلام هەتا کۆیلا یەتیسی لەو ی بێ، هیچ ناکات!

۳- دەزانێ هەق نەبێژ شەیتانی لالە^(۱)، بەلام شتیک، کە ناحەزانی خوا هیندە ی گەردێک پێ قەڵس بن، هەرگیز خۆ ی لی نادات!

۴- دەزانێ کە فەرمانکردن بە چاکەو، رێگرتن لە خراپە فەرزە، بەلام وەک مەپێ بەستەزمان هەرگیز خۆ ی شلوی ناکات!

۵- دەزانێ کە لادان و گۆرین (تحریف و تغیری)ی حوکم و یاساکانی بەرنامە ی خوا بۆ رازیکردنی طاغووت، فروشتنی دینە بە دنیاو، گۆرینەوێ خواپە بە خورما، بەلام بابای طاغووتی خۆ بەخوازن، نەک هەرەشەو خۆ لیسوورکردنەو، بگرە هەر تۆزیک گەرووی شیرن بکاو، بە عاستەم زاری چەور بکاو، نرخیکی کەمی پیشان بدات، خۆ ی و ئایینی و نەتەوێ و خاک و ئاوی پێ دەفروشیو، هەر سی و دووی لی ناکات!

۶- دەزانێ کە نزیک بوونەو لە حیزبی کافرو رێچکە ی خوارو بابای زۆردار دەبێتە هو ی نێزیک کەوتنەو لە ئاگری بلیسەداری دۆزدخ وەک خۆ ی زانا فەرموویەتی: ﴿وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ﴾ هود: ۱۱۳.

(۱) (الساکت عن الحق شیطان أخرس) قسە یەکی هەکیمانەو نەستەقی پیشینانی چاک و پەسندمانە.

مه‌به‌ست به‌م قسانه‌ش ټه‌و مه‌لاو شیخه دین فروش و دلنه‌خوش و
بی‌هوش و گوښانه‌ن، که کاتی خوی ده‌ست له‌سهر سینګ له‌ خزمه‌تی
رژیمی طاغوتی به‌عسی عاره‌بی سوشیالیستی راوه‌ستابوون، به‌لام ئیستاش
هه‌ندیګ له‌وانه‌و غه‌یری وانیش هه‌ر ټه‌و هه‌لویت و خزمه‌ته‌ی ته‌وسایان
به‌جوړو شیوه‌یه‌کی دیکه‌و بو طاغوتی‌کی دیکه دووباره ده‌که‌نه‌وه،
واته جه‌وه‌هرو نیوهرپوکی کارو پیشه‌که‌یان هه‌ر یه‌که‌و، ته‌نیا رواله‌ت و
دیکوره‌که‌ی گوږاوه! (۲۰۱۹/۹/۱۹ ز) - (۲۰/محرم/۱۴۴۱ ک)، به‌لام بو
چه‌پله‌و تافه‌رینیګ و، بو بره‌ موچه (معاش) و توزه ژینیګ، ئاماده‌یه
بیته‌ بلیندگوو طاغوت و به‌دلی وی فتوایان ده‌ربکاو، مینه‌هرو میحرابی
پیغه‌مبه‌ر بو دووعاکردن بو طاغوت به‌ ئیجاره‌ بگریو، ټه‌و چونی به‌دل
بی، وا بدویو وا ره‌فتار بکات!

بیګومان که‌سیکی ئاوا با به‌درو خوشی بللی: رابه‌رو پیشه‌واي ئیسلام و
میراتګرو جینشینی پیغه‌مبه‌ره (صلی الله علیه وسلم)، به‌زمانی کردوده‌و
حال، دلنه‌خوښی و ئایین فروشی و بی‌هوش و گوښی و سه‌وداو مامله
به‌ئایینه‌وه کردنی خوی، خستوته‌ روو و سه‌لمانده! ^(۱)

(۱) قوله نه‌زېله‌یه‌کی سه‌یر:

له‌ سه‌ره‌تای هه‌شتایه‌کاندا که‌ گهرمه‌ی سیخوړی و جاشایه‌تی بوو، چه‌ند جارېک وابووه که
کومه‌ئیک له‌ چه‌کداره‌کانی رژیم هاتوونه لام و له‌وباره‌وه که جاشایه‌تی هه‌رپامه‌و پاره‌که‌شتان
هه‌رپامه‌، ئاموژگارییم کردوون و هه‌یانبووه وازیښی هیناوه، ئنجا جارېکیان کومه‌ئیک که
به‌رپرسیارټیپیان هه‌بوو، سه‌ردانیان کردم و منیش ئاموژگارییم کردن که واز به‌ینن، که‌چی
یه‌کیکیان گوتی: ماموستا تو دللی: پاره‌و مه‌عاشی جاشه‌تی و خزمه‌تی رژیم هه‌رپامه‌؟
گوتم: به‌للی، چونکه‌ پاره‌و مه‌عاشی ټیوه له‌ به‌رامبه‌ر خوین و که‌رپامه‌تی خوتاندا له‌ رژیمی
به‌عسی ورده‌گرن بو جه‌نگ کردن دژي گهل و نیشتمانی سته‌مدیدو داگیرکراوی خوتان.
ئنجا ته‌ویش گوتی: ودللا دنا من پرسى (ماموستا مه‌لا....)م کرد له‌وباره‌وه، ته‌ویش گوتی:
کا که‌ ته‌ گهر واجبه‌که‌تان باش جیبه‌جی بکه‌ن پاره‌که‌تان هه‌لا، ته‌ گهرنا هه‌رپامه‌!
منیش گوتم: تاخر کا که‌ وا نیه، چوون هه‌تا جاشی باشر بن، پارتان هه‌لا تده!!
ئنجا کاتی خوی له‌وجوره‌ که‌سانه‌و له‌و چه‌شنه‌ فه‌توا هه‌واییانه‌مان هه‌بوون و ئیستاش هه‌مانن.

چونکه برېږې پشتي ئیسلام و کاکل و نیودېږکي، بریتیه له یه کلابوننهوه بؤ خواو، بهس رووکردنه خواو، بهتهنې پشت بهستن به خوا، مادام وایی که سیک که قیبله ی طاغوتو، دنیاپه رستیکی رووتهو، هاوبه ش په رستیکی نابوته، ریئی ناکه ویی که شوینکه وتوو یکی ساده ی ئیسلامیش بی، چ جای رابه رو پیشهوا!!

چونکه پیغه مبهري خوا (صلی الله علیه وسلم) تایبه تیتیرین و سهره کیبیرین خهسله تی بریتی بووه له طاغوت فهوتاندن و زوردار رتاندن و، هه موو ژیانې پر پیت و پیزی بریتی بووه له چه سپاندنی خوا بهیه کگرتن (توحید) و، ریشه کیشکردنی بیرې پوچی کویلایه تی و هاوبه ش په رستی، مادام وایی که سیک هه موو ژیانې ته رخان کردبی بؤ خزمه تکردنی طاغوت و، سوو ککردنی دینداری و، له بهرچاوی خه لکی خستن و بیژاندنی ئیسلامه تی، له وهی هه ر بگه ریی که جینشین و میراتگری پیغه مبهري (صلی الله علیه وسلم) نیه، به لکو دژی بهرنامه و ریوشوینی پیغه مبهري، چونکه نه و خهسله ت و ئاکارانه ی که تییدان و، نه و تارو رفته تارانه ی که لیی دپوشکوونه وه، خهسله ت و ئاکارو و تارو رفته تاریک نین که پیغه مبهري خوا به یه کگرو خاوه ن عیززه ت و دژ طاغوت و تیگوشه رو دنیا به که مگر (زاهد) و نازاو به ده مارو خؤراگرو بهرچاوتیر (صلی الله علیه وسلم)، به میرات لیی به جی ماون، به لکو هی که سانیکي خوانه ناس و بیعیززه ت و طاغوت په رست و هه لخواو دنیاویست و ترسنوک و بیده مارو پشووکورت و چاوچنوک!!

به راستی شتیکی یه کجار سته م و بیجیو ناماقووله که به ناو زاناو به رواله ت پیشه وایه کی ترسنوک و طاغوت په رست، خوی به جیگرو میراتگری پیغه مبهريی که له قه لهم بدات و، لافی رابه رایه تی بهرنامه یه ک لی بدات، که نه ونده رقیان^(۱) له به ناو زاناو به رواله ت پیشه وایانی وه ک ویه، که بؤ ئیسکه

به لکو ئیستاکه: (۲۰۱۹/۹/۱۹ ز) نه و جوره هه لویت و فته و بوش و بی بنه مایه ی که سانیکي له رزوک و قرپوک، زیاتربون!

(۱) راناوه کی بؤ پیغه مبهري (صلی الله علیه وسلم) و بهرنامه یه ک ده گه ریته وه.

گۆشتیکی کرووسراوه وهک سه گئیکی زهه وون و برسی، چاو دهرنه دهستی طاغوت و، به ته مای گیرفانی ٲرو گهرمی و ٲارووی چه ورو نه رمی، دهست ده کهن به کلک له قاندن و ئیشکه گرتن!! وهک خوی گه وره فهرموویه تی:

﴿وَأْتَلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي ءَاتَيْنَاهُ ءَايَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكُذِّبِ... ﴿١٧٦﴾﴾ (الأعراف: ١٧٥-١٧٦).

واته: به سه رهاتی ئه و که سه یان به سه ردا بخوینه وه که-زانیاری- ئایه ته کانی خو مانمان دابویه، به لام ئه و له خوئی دایرین و یه که سه ر شهیتان دوی که وت و چووهریزی گومرایانه وه و ته گهر و یستبامان -به و ئایه تانه- به رزمان ده کرده وه، به لام ئه و به زه و ییه وه نووساو، وه دوی ئاره زووی خوئی که وت، وینه و حالی وی وهک وینه و حالی سه گه.. هه ووه ها وهک گویدرئریک: به ئومیدی مسته جویه ک و چه نگه کایه ک، دهنه باره ه لگری طاغوت و، چونیان لیبخورئ واده وون^(۱)، وهک خوی بیوینه فهرموویه تی:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ حُمِلُوا الثَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا﴾ (الجمعة - ۵).

واته: وینه و دیمه نی ته وانه ی ته وراتیان ٲی سپیرا، دوی هه لیان نه گرت-و حوکه کانیا جیه جی نه کردن- وهک وینه و دیمه نی که وایه- که- کتیبان(ی لی باربکه ن و) هه لبرئ - سوودیان لی نابینی-..

تیبینی: خوی قسه له جیو دادگهر بیجگه له زانای دنیا په رست و ٲایین فروش هیچ که سی به سه گ و که ران نه چواندوه، چونکه تاوانی زانای دین فروش و

(۱) ئه و وشه و ته عبیرانه کاتی خوئی ٲاساو (مهر)ی خوئیانیان هه بووه، جا هه رچه نده من ئیستا که متر وایه ئه و جوړه ته عبیرانه به کار به ٲنم، به لام یویه لام نه بدن، چونکه ئیستاش خه لکی وام ٲی شک دئ ئه و جوړه ته عبیره ٲی به ٲیست یٲت و، ته سلی وشه و ته عبیره کانیش ته فسیرو لیکدانه وئ ئایه ته کانی خوی دادگهر و قسه له جیه!

طاغوت په‌رست و دنیا‌دوست، له تاوانی هه‌موو که‌س گه‌وره‌تره، به‌تایبه‌تی ته‌گه‌ر ته‌و تاوانه‌ش بریتی بێ له بازرگانیی کردن به‌تایینی خواوه، یانی کرپنی ئیسکی کرووساوه‌ی دهستی طاغوت به‌به‌رنامه‌ی خواو، بوون به‌که‌ری باری بۆ له‌خو هه‌لدانی باری قورسی طاغوت!!

هه‌لبه‌ته‌ره‌نگه‌هه‌مووشتان بزنان که (که‌ر) بیهوش‌ترین گیانداره‌و وینه‌پیه‌ینراوه (مضرب‌المثل)ی که‌رایه‌تییه و (سه‌گ)یش پیست‌ترین گیانداره‌و بۆ زۆر پیسی و به‌دی و گلاویی وینه‌ی پی ده‌هین‌رتنه‌وه.

جا خوینه‌ری خو‌شه‌ویستم!

ته‌گه‌ر هات و هه‌رکام له‌دیاردی گالته‌به‌تایین کردن و، سه‌وداو مامه‌له‌به‌تایینه‌وه‌کردنت دیتن، ته‌وه‌هیچ نیگه‌ران مه‌به‌و له‌باری تاین و به‌رنامه‌ی خواوه‌دوودل و در‌دو‌نگ مه‌به، چونکه‌ده‌ریا به‌زاری سه‌گ پیس ناییو، بیروپروا مادام راست بێ، به‌لادانی شوینکه‌وتوانی سووک نابێ، تنجا هه‌موو ده‌میش وێپرای به‌ناو پشه‌وای دلنه‌خوش و تاین فروش، پشه‌وای به‌رزو پاک و لێهاتوو و چاکیش هه‌ن، که‌به‌چاکیی له‌دین گه‌یشتون و، دینی خوا به‌ته‌واویی را‌ده‌گه‌یه‌نن و سه‌ری ئۆمه‌ته‌ی ئیسلامییان پی به‌رزو جیی شانازین و، وێپرای به‌ناو مسو‌لمان و مسو‌لمان‌و‌چکان، مسو‌لمانی کامل و تیرو ته‌واویش هه‌ن.

تنجا تاوانبارکردنی به‌رنامه‌ی خواش، له‌به‌رته‌وه‌ی که‌سانیک‌کی خراپ و نه‌فام یاری پێ‌ده‌که‌ن و سه‌وداو مامه‌له‌ی پێ‌وه‌ده‌که‌ن، راست وه‌ک تاوانبارکردنی که‌سیکی پاک و بیتاوانه، به‌هوی پروپالانته‌و قسه‌وقسه‌لوکی ناحه‌زو دو‌ژمنیک‌کیه‌وه، بیگومان ته‌مه‌ش ته‌وپه‌ری ستم و بی‌دادیی و بی‌وێژدانیه!!

به‌لێ، هه‌رچه‌نده‌ته‌و گالته‌چی و بازرگانانه، به‌رواله‌ت خو به‌مسو‌لمان پێشان ده‌دن، به‌لام له‌راستیدا واین و، وه‌ک جه‌رده‌یه‌کی فیل‌باز ناوی ئیسلامیان کردو‌ته‌ده‌مامکی سه‌ر‌روویان و، بۆ هینانه‌ی به‌رژه‌وه‌ندیی

تایبەتی خۆیان، وەک زەرەویکی پێس خۆیان بە ئیسلامی بێگەردو پاکەو
هەڵاوسێوە، تەمیانە لە خستەرووی چەند رۆڵەتێکی بێ کاکلی بەناو
ئیسلامیانە، چاوپێچیک دروست بکەن، بۆ چاوبەستەکردنی خەلکی سادەو
کورت بین، بەلام خەیاڵیان خاوەو، ئەو و لاخە

ئەوان سواری بوو ون، لەپیش واندای زۆرکەسی لەسەر گلاوەو ملی شکاوە!!

بەلام لێردا پێویستە ئەوەش بگوترێ کە جاری واش هەیە زانیەکی
راست و رێک بەلام فەقیرحەل و لەدنیاو خەلک و سیاسەت بێهەوال،
بەتەڵەو داوی ئەو طاغوتە فیلبازانەو دەیت و، لەگەڵ پێری بێخیری
دینفرۆشەکاندا تیکەڵ دەبێ، بەلام لەوان نیەو بەهەڵەو رێ لێ تیکچوون
رەگەڵیان کەوتووە، پێویستە بەرەو هەق و ریاو هۆشیار بن و، بەناهەق و
بەنەزانی ئەو جۆرەکەسانە لەخۆیان نەتۆڕینن، بەلکو بەقسەو هەلۆیستی
خێرو برایانەو دڵسۆزانە، چاوپێچکی سەرچاویان لابەرن و بیداریان بکەنەو
بیاننەنەو سەر خەت و رێبازی حەق و نیو ریزو بەرەو ئیسلامەو.

هەرودەها لەسەر ئەهلی ئیمان و ئیسلامییەکانیش پێویستە، کە هەرچی
لەتوانایاندا هەیە، بێخەنە گەر بۆ خۆچاککردن و ریزو کۆمەڵی خۆ لە
ناشەرعی و هەڵەو پەڵە بژارکردن، بۆ ئەوەی چاکتر (إقامة الحجة)یان
بۆ لەسەر خەلکی بکریو، پەڵپ و بیانووی خەلکیان چاکتر بۆ بپرێ،
هەرچەندە هیچ کاتێک هەڵەو کەموکۆری ئەهلی هەق، پاساوو بیانووی
رەگەڵ (باطل) کەوتن و بەسەر پێی طاغوتدا کەوتن نیە.

ئێستاش کە لە خستەرووی حەوت دروشم و نیشانەی گەنگ و سەرەکی
بەرنامەی خوا بووینەو، پاش خستەرووی پێنج تێبینی گەنگ، بەلام زۆر
بەکورتیی و گوشارویی، واز لە بەندی یەکەمی بەشی دووەم دێنین و، دەچینە
سەر کاری بەندی دووەم.

باسی سیٲهم

ٲینچ راستیی گهوره و گرنګ لهبارهی ٲیسلامهوه

یهکم/ ٲایین بهتوبزیی بهسهر کهسدا ناسهٲینری:

خوای ٲهرودردگار فهرموویهتی: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ بَيَّنَّ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ﴾ (البقرة-۲۵۶)، واته: توبزییکردن له-وهرگرتنی- ٲاییندا نیه، بیګومان راست و ههله لیک جوی بوو ونهوه.

بهلٲی بهرنامهی خوا، ٲیویسته لهسهر بنچینهی تیګهیشتن و شاردهزایی و دلنیاایی وهربگیری و، برٲوای ٲی بهینری و، هیچ کاتیګ بهرنامهی خوا لهلایهن مسولمانانی واقعیی و ردهسهنهوه به کوهک و بهزهبری شیرو تیر بهسهر کهسدا نه دراوه و، ٲهو مسولمانانهش که لهسهرهتای میژووی ٲیسلامهوه، بهناوی ٲیسلامهوه دهستیان دایه چهک و به ولاتاندا بلاووبونهوه، ٲهو چه کهیان به مه بهستی خه لک بهزور مسولمان کردن دهست نه دابویه، به لکو وهک میژوو شایه ده ٲهو چهک و هیژ به کارهینانه بویه بووه، به لکو ٲهو طاغووت و زورداره خوبه ٲهرستراوزانانهی، گهلانی بیچاره و بیدهسته لاتی خوئیانیان کردبو کویله و دیل و ٲی هه ناسه دانیان لیگرتبون، کوشک و باره گای سته مکارییان ٲرووخینریو ٲره تیئرین، بو ٲهودی گهلانی نیر لهسهرشان و چروساو^(۱)، هیچ کوٲٲ و له ٲهریان لهسهر ٲییه نه مینن و بتوانن نازادانه بیر بکه نهوه، جا ٲرواینن یان نا، ٲنجاهیچ کاتیګیش

(۱) چروساو: چه وساوه.

سوږای ئیسلام به هیچ گه‌لیکیان نه‌گوتوه؛ یان مسوّلمان بن یان ده‌تانکوژین!
به‌لکو هه‌موو جارێ ته‌و گه‌له‌ی له‌گه‌لێ رووبه‌روو بوونه‌ووه، سێ رپیان
بو داناون:

۱- یان برواهینان و مسوّلمان بوون.

۲- یان مانه‌وه‌یان له‌سه‌ر ئایینی خو‌یان به‌ مه‌رجی سه‌رانه (جزیه) دان.

۳- یان ئاماده‌بوون بو جه‌نگ^(۱).

که‌واته؛ ته‌وانه‌ی که‌ ده‌لین: ئیسلامه‌تی به‌ زه‌بری هی‌زو شیر بلا‌وبوته‌ووه
به‌تۆبزی به‌سه‌ر خه‌لکیدا سه‌پنراوه، یان مسوّلمانێکی ساده‌و نه‌فامن و له
سروشتی ئایینه‌که‌یان و می‌ژووی بلا‌وبونه‌ودی بی‌هه‌والن، یان له‌خشته‌براوو
فریودراوێکی ده‌ستی کوفرن و به‌شیری گوانی دوژمنانی ئیسلام فرچک
دراون، یان خوانه‌ناسی‌کی به‌فیل و شه‌یتانن و ده‌زانن راستیی چۆنه، به‌لام
خو به‌سه‌ره‌وه‌ نابه‌ن و فیل له‌خو‌یان و لایه‌نگرانیان ده‌که‌ن^(۲).

(۱) بو وینه‌ بر‌وانه: (البداية والنهاية) ب، ۴، ل، ۷، ل، ۴۱-۴۰، ابن کثیر، و بر‌وانه: (تاریخ الأمم والملوک) أبو جعفر الطبري، ب، ۲، ل، ۵۵۴، و بر‌وانه: (حياة الصحابة) ب، ۱، ل، ۲۰۳، محمد یوسف کاندهلوي.

(۲) له‌ هه‌رکام له‌ نامیلکه‌کانی: (جیهاد له‌رپێ خواداو چه‌ند سه‌رنج و ناگادارییه‌ک) چاپی دووهم/۱۹۹۹، و (پیشمه‌رگه‌ی ئیسلام یان مسوّلمانی موجه‌ید) چاپی سی‌یه‌م/۱۹۹۹، ته‌و مه‌سه‌له‌یه‌و چه‌ند مه‌سه‌له‌یه‌کی دیکه‌ی گرنگی له‌و باب‌ه‌ته، روون کراونه‌وه.
له‌ کتیبی: (هه‌له‌شاندنه‌ودی په‌رگیری) یاشدا، باسیکی پوختمان له‌باردی جه‌نگ و جیهاده‌وه کردوه، بر‌وانه: چ ۲/۲۰۱۹ز.

دووهم / ئایین دژی په‌رتەوازەیی و تاقم تاقمێنەه:

خوای تاک و بێهاوێڵ فەرموویەتی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِيَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا
كَانُوا مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ...﴾ (١٥٩) (الأنعام).

واتە: بێگومان ئەوانە ی کە-بەهۆی تاقم تاقمێنەو- ئایینە کە یان یان
پارچە پارچە کردو، تۆ هیچ شتێکت لە گەڵ وان نیە، (واتە ئەوانە
شوینکە و تەوێ تۆ نین-ئە ی پێغەمبەری خوا- و لە گەڵ تۆدا هیچ
پە یوەندییە کیان نیە).

گومانی تێدا نیە کە ئەم ئایەتە ئاگادار کەرەوێ ترسێنەرێکی زۆر
کاریگەرە بۆ ئەوانە ی دەبنە هۆی تێکدانی ریزی مسوڵمانان و نەهێشتنی
یەکیەتیان و، پەیدا کردنی پێرو دەستە ی پێکەوێ دژو نە گونجاوو، وێک
هەڵنە کەر، بگرە لێک خۆنەر و لێکدەر!!

چونکە بێ پێچ و پەنا دە فەرموێ: ئەو جوړە کە سانه هیچ پە یوەندیان
بە پێغەمبەری خواو نیە، نە کەم نە زۆر!!

کەواتە؛ با هەر کەسێک بە تەنگ ئایینی خواو بەرژ دەندی مسوڵمانان
و دوا پۆژی خۆ یە و دیەتی، واز لە هەر جوړە قسە و رەفتاریک بێت کە بە
گومانی خۆ ی بۆ قازانجی ئیسلامیەتی، بە لام ئەوێ کە بە جوړە قسە و
رەفتارانە دە پووختن، زۆر زیاترە لەوێ کە بە شیوێ کێ راست یان هەڵە
دروستی دە کات!

چونکە ئەوێ ئەو پێیەو سەرگەرمە، رەنگە شتێکی سوننەت یان
یەکیک بێ لە وردە بابەتە کان (جزئیات) ی ئیسلام، بە لام ئەوێ بە جوړە
قسە و رەفتارانە ی زانی پێ دە گە یەن، بریتیه لە یەکیەتی (وحدة) ی مسوڵمانان

که لهه موو شتیک گرنگترو له پېښترو، به نه مانی وی-خوانه خواسته-
 بوونی بهرنامه ی خوا، به وردو درشته و» ده که ویتنه مه ترسیی له نیوچوونه وه.
 جا سوپاس بو خوا له بهره میکی دیکه شدا، ئەم باسه مان توژیو ته وه و،
 زیاتر لی دواوین، بویه خوینهر حه والهی وی ده که م.^(۱)

شایانی باسیشه له کتیبی دوو ده می مه و سوو عه ی: (بریکر د نه وه ی
ئیسلامی له نیوان وه حی و واقیعدا) به ناو و نیشانی: (هیلّه گشتیه کانی
رِی بازی جه ماو ده ری مسوُل مانان) لی کۆلینه وه ده کی وردو قوولمان له باره ی ئه و
بنه ما فیکری و ئیمانی و ئا کارییانه وه کرده که پئویسته مسوُل مانان
له دیندارییاندا پیانه وه پابه ندبن.

(۱) پروانه (لاباسیکی زۆر گرنگ) له بهرگی یه که می کتیبی (یادی خودا) چاپی یه که، سالی ۱۹۸۷، لایه ره (۱۲۳ تا ۱۳۴).

تییینی: به لام شوونی ته رخا و تایبه تی توژیینه و دی نهو بابه ته کتییی: (چه ند ریپروونییه ک بو ئیسلامیه کانی کوردستان)، چاپی یه کهم ۱۹۸۸، که پیم وایه نه گهر ریپروونیی و ئاموژ گارییه کانی نهو کتیییه ره چاو بکریئن، ئیسلامیه کانی کوردستان، زۆر لهو ورده گرفت و کرچ و کاللیانه ی هه یانن نامیئن و، دهبه ریزیکی پته و تو کمه و پیکه وه جو شدر او. شایانی با سیشه کتییی ناوبر او هه وت به شه و هه ره شیکیان له دوو بنچینه ی گزنگ پیکهاته وه، جگه له به شی هه وته م، که نه مانه ن:

به‌شی یه که‌م: چاکتر تیگه‌یشتنی نایین و، باشر ناشابوون به ژین.
 به‌شی دوودم: برایتی قوول و فراوان و، ریز له بوون و کاری یه کترنان.
 به‌شی سییه‌م: به‌جیه‌ننای مافی برا له‌به‌ر خواو، نه‌بوونی دوو هه‌لوستی دژ به‌یه‌ک و جیا.
 به‌شی چواردم: پئ له کرچ و کالیی خوژان و، دان به فزلا و چاکه‌ی یه کتردا هینان.
 به‌شی پنجه‌م: تاقه دینه‌مو‌ی نیسلام گیانی به‌ره‌نگار بوونه‌و، تنه‌ها پئی حوکمرانیش توانایی و ده‌سته‌لاتدار بوونه.

به‌شی شه‌شەم: کۆمەڵ و ته‌وژمه ئیسلامیه‌یه‌کان ته‌واوکه‌ری یه‌کترن و، له‌هه‌مرو که‌س له‌یه‌ک نیه‌یکترن.

به‌شی‌ه‌و‌ت‌ه‌م: پیکه‌ینانی‌ کۆر‌پ‌کی‌ راو‌ئ‌ری‌ فراوان، گزنگترین‌ م‌ه‌رج‌ی‌ برا‌بوون‌ و یه‌ که‌م‌ین‌ ه‌ه‌نگاو‌ی‌ به‌ که‌و‌نه‌.

سییهم: به‌نامه‌ی خوا، به غه‌ریبی هاتوو به‌غهریبیش ده‌گهریتته‌وه:

پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموو‌یه‌تی: **{إِنَّ الْإِسْلَامَ بَدَأَ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ غَرِيبًا كَمَا بَدَأَ}** (أُخْرِجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: ۳۹۰، عَنِ ابْنِ عُمَرَ).

واته: بیگومان ثایین به غه‌ریبی سهری هه‌لداوه و هه‌روه‌ک چۆن به غه‌ریبی هاتوه، که ده‌شگه‌ریتته‌وه (بۆ مه‌یدانی ژیان) هه‌ر به غه‌ریبی ده‌گه‌ریتته‌وه.

زۆر که‌س به هه‌له‌ له‌م فه‌رموو‌ده‌یه‌ حال‌ی ده‌بن و پییان وایه، مه‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) ته‌وه‌یه که ثایین هه‌روه‌ک چۆن کاتی خۆی به غه‌ریبی هاتوه، رۆژ له‌دوای رۆژیش هه‌ر غه‌ریب ده‌بیته‌وه!!

به‌لام ته‌و جوۆره لی‌کدانه‌وه‌یه سه‌ره‌پرای ته‌وه‌ی که له‌گه‌ل سروشتی گشتی به‌نامه‌ی خواو چه‌ندان ئایه‌ت و فه‌رموو‌ده‌دا دژایه‌تی و ناکۆکی هیه، هه‌له‌و ناته‌واویشه؛ چونکه:

یه‌که‌م: فه‌رموو‌ده‌که ده‌لی (وسیعود) نه‌ک (وسیموت) هه‌لبه‌ته (إعادة)ش گه‌رانه‌وه‌یه بۆ ژیان و زیندوو‌بوونه‌وه، نه‌ک بۆ مردن و پوو‌کانه‌وه.

دووهم: فه‌رموو‌ده‌که ده‌لی (کما بدأ) که‌واته ته‌و گه‌رانه‌وه‌یه‌ش گه‌رانه‌وه‌یه بۆ ده‌ستپێ‌کردنه‌وه، چونکه له‌گه‌ل (بدأ)دا به‌راوردی پیکراوه، دیاره (بدأ)ش بۆ ده‌ستپێ‌کردنی ژیان و گه‌شه‌کردن به‌کاره‌ینراوه.

سییهم: وشه‌ی (غریب)یش دوو واتای هه‌ن، هه‌ردووکیان له‌گه‌ل ته‌و لی‌کدانه‌وه‌یه‌ی ئیمه‌دا ده‌گونجین؛ ۱- غه‌ریب واته شتی ناوازه‌و سه‌یر، ۲- غه‌ریب واته دوور له‌ ولات و گه‌ل.^(۱)

(۱) ب‌پروانه (معجم مفردات الفاظ القرآن) ل ۳۷۱ و ب‌پروانه: فه‌ره‌نگی (المنجد) ل ۵۴۷ ج ۲۲.

جا بیگومان بهرنامه ی خوا، هم که یه کم جار سه ری هه ٲداوه و هاتوه
و، هم هه رکاتیکی دیکه ش که بویستری دوی گوٲران و لادران (تغییر
و تحریف) و گچکه کرانه وه لیقرتیتران و که چ و کروچ کران و هه ٲه ردیوران،
وه ک خوی و به شیوه کی راسته قینه ٲا بگه یه ند ریته وه، دوی دور خرانه وه ی
له مهیدانی ژیان و گوزهران، بهیتر ریته وه مهیدانی ژیان، نه وه شتیکی سهیرو
سه رسور هیته رو ٲاریٲونه گیراو بووه و ده بی، له بهرچاوی خه ٲکی.

که سیکیش که بیهوی ریوشوینی کوژیتر اووه تیکدراوی ٲیغه مبه ری
خوا (صلی الله علیه وسلم) زیندو و بکاته وه، هه وه ک چو ٲ کاتی خوی
هاوه ٲه کانی ٲیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) خوا لیٲان ٲازی بی،
له نیو خه ٲکی ٲوژگاری خویندا، وه ک ٲا بایه کی نه ناسراو دور له گه ل
و نیشتمان بوون، نه وه که سه ش وه ک غه رب و نه ناسراو نه گونجاو دیته
بهرچاوی خه ٲکی ٲوژگاری خوی.

به لام گرنگ نیه؛ چونکه به ختیاریی و سه ره رزی و بردنه وه، به س له
گروهی وان دایه و، ٲه روه رد گاریان خوایه و، ٲیغه مبه ریان ٲیشه وایه!!

ٲا بایه ٲدنی

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

QR Code

ٲا بایه ٲدنی

QR Code

Alibapir

QR Code

چوارهم: ٲهو کومهٲهٲی بهرنامهٲی خوايان ٲٲ بهرٲوه دهچٲ:

وهک له راستیی سیٲه مدا گوتمان: بهرنامهٲی خوا که له سه رده تاوه هاتوه، خهٲکی له بهرچاویان سه یرو نه ناسراوو، شوٲنکه وتوانیشی وهک بابای دوور له گهل و نیشتمان هاتوونه بهر چاوی خهٲکی و، گوتمان: به ٲیٲی فهرموده که ی ٲیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) هر کاتیکی دیکه ش بو یستری بهرنامهٲی خوا وهک خوی رابه گیه نریته وهو بگی ر ٲیته وه بو مهیدانی ژیان، هم بو خوی وهک شتیکی سه یرو نامو و سه رسور هیٲ ته ماشا ده کری و، هم ته وانه ی که مشووری هیٲانه وهو گی رانه وهی ده خوٲ، وهک بابایه کی سه یرو نه ناسراوو بیانیی دینه بهرچاوی خهٲکی رٲژگاری خو یان.

به لام وهک گوتمان مادام ٲهو غه ریbane مزگینی ژیانی نه بر اووه ٲر له خو شی و به ختیا ری به هه شتی راز اووه رهن گینیان له لایه ن ٲیغه مبه رده و (صلی الله علیه وسلم) ٲی دراوه، هیچ ٲیان گرن گ نیه، هر چوٲنیکی ٲینه بهرچاوی خهٲکی.

له م راستیه شدا گرن گترین و سه ره کی ٲترین خه سلته کانی ٲهو کومهٲه ٲی نسانه غه ریبه به کور تی باس ده که یٲ، تا کو بزانیٲ داخو ٲهو کومهٲه ی خوا بو ژیان دنه وهو چا ککر دنه وهی ریوشوٲنی ٲیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) و گی رانه وهو هیٲانه وهی بهرنامه که ی هه لیان ده بر ٲری کیٲ و چوٲن؟!

خوای زانو و رد بیٲ له و بارده و فهرمودیه تی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (المائدة- ٥٤).

واته: ئه‌ی ته‌وانه‌ی بر‌واتان هه‌ناوه! هه‌ر که‌سیک له‌ ئێوه له‌ ئایینه‌ که‌ی هه‌لگه‌ر پێته‌وه، ئه‌وه خوا کۆمه‌لێکی وا دێنێ (بۆ ژيانده‌وه‌و گه‌رانه‌وه‌ی به‌رنامه‌ که‌ی) که‌ خۆشی ده‌وێن و خۆشیان ده‌وێ، له‌ گه‌ل بر‌واداران نه‌رم و نیا و گه‌ردن که‌چن، له‌ سه‌ر کافران ره‌ق و به‌ده‌مارن، له‌ پێی خوادا تێده‌کۆشن و، له‌ گه‌له‌یی و لۆمه‌ی هه‌یچ لۆمه‌ که‌ریک ناترسن، ئه‌وه‌ش به‌خششی خوايه‌ ده‌یدا به‌ هه‌ر که‌سیک که‌ هه‌ز بکات و، خودا (ده‌سته‌لات) فراوانی زانايه‌.

وه‌ک له‌م ئایه‌ته به‌هێزو پێزه‌دا ده‌رده‌که‌وێ، جاری وا ده‌بی که‌سانیک که‌ خۆیان به‌ شوێنکه‌وتووێ به‌رنامه‌ی خوا ده‌زانن، لێی هه‌لده‌گه‌ر پێته‌وه‌و وازی لێ دێنن، به‌لام له‌ سۆنگه‌ی ئه‌وه‌و که‌ ئه‌م به‌رنامه‌ی ئیسلامه‌ دوایین به‌رنامه‌و رێپروونی خوايه‌ بۆ مرۆف و، دوایین تیشکی رێپروونه‌که‌ره‌وی ئاسمانه‌ بۆ دانیشه‌توانی سه‌ر زه‌وی، خوای ميه‌ره‌بان و لێزان لێناگه‌رێ یه‌ که‌جاریی بکووژ پێته‌وه‌و، به‌هۆی لادان و وه‌رگه‌رانی (پشت)یک له‌ شوێنکه‌وتووani، شوێنه‌واری کوێر پێته‌وه‌و به‌سه‌ر به‌چی، بۆیه‌ خوای کاربه‌جی و ده‌سته‌لات فراوان، له‌ هه‌موو چاخ و روژگارو له‌هه‌ر سه‌ره‌ سه‌ده‌یه‌ کدا، به‌هۆی ره‌خساندن و په‌یدا کردنی خواناسیکی زاناو پارێزکارو تیکۆشه‌ره‌وه‌، کۆمه‌لێک له‌ نیۆ مسوڵماناندا په‌یدا ده‌کات و ساز ده‌کات، که‌ بینه‌ مایه‌ی ژيانده‌وه‌ی به‌رنامه‌ی خواو، گه‌رانه‌وه‌ی خۆشه‌ویستی و سام و رێزی بۆ نیۆ دل و ده‌روونی خه‌لکی و، گه‌رانه‌وه‌ی تێروانین و بیروبو‌چوونه‌کانی بۆ نیۆ بیرو هۆشیان و، گه‌رانه‌وه‌ی یاساو ده‌ستوره‌کانی، بۆ نیۆه‌رگه‌و مه‌یدانی ژیان و گوزه‌رانیان، وه‌ک پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌وباره‌وه‌ فه‌رمویه‌تی: {إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا} (أُخْرِجَهُ أَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: ۴۲۹۱، والطبرانی في الأوسط برقم ۶۵۲۷، والحاكم برقم ۸۵۹۲)، والدیلمی برقم: ۵۳۲، قال المناوي (۲/۲۸۲): قال الزين العراقي وغيره: سنده صحيح).

واته: یه‌نگومان خوا له‌سه‌ری هه‌ر سه‌د سالی‌کدا، که‌سیک (یان کۆمه‌لێک، چونکه‌ (مَنْ) بۆ تاک و کۆیه‌ بۆ ئه‌م ئۆمه‌ته‌ ده‌نێرێ، که‌ ئایینه‌ که‌ی بۆ نوێ ده‌کاته‌وه‌.

پێنجهم / چۆن و له‌کۆیوه ده‌ست پێکه‌ین؟

که‌سیک هه‌ر له‌ ئه‌لیف و یی به‌رنامه‌ی خوا ئاشنا بێو، سه‌رده‌درێک له‌ قورئان و سوننه‌ت بکات، زۆر چاک ده‌زانێ که به‌رنامه‌ی خوا له‌م سه‌رده‌م و رۆژگاره‌دا، تا چ رادده‌یه‌ک ده‌ستی په‌ستی گۆڕین و لادان (تغییر و تحریف) ی کۆلکه‌ زانایانی به‌ناو پێشه‌وا‌ی دینفرۆش^(۱) و زړه‌ شیخانی دڵنه‌خۆش^(۲)، له‌بیرو هۆشی خه‌لکیدا گچکه‌ی کردۆته‌وه‌و، له‌به‌رچاویان نابووت و ناقوڵای کردوه‌و^(۳)، هه‌ست ده‌کات تا چ رادده‌یه‌ک له‌سایه‌ی سه‌ری گالته‌ به‌ئایین که‌ران و بازرگانیه‌ی به‌ئایین که‌رانه‌وه‌، کوفرو طاغووت به‌رنامه‌ی خاویان له‌ مه‌یدانی ژیان و گوزهران دوور خستۆته‌وه‌و، ته‌نگیان پێ هه‌لچنیوه‌و فززیان لێ بریوه‌!!

(۱) وەک چه‌ندان جاری دیکه‌ گوتوومه‌: زوڵم و ستمه‌ که‌ زاناو میراتگری ره‌سه‌نی پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که‌ هیچ رۆژگارو کۆمه‌لێک لیان خاڵی ناییت، له‌ گه‌ڵ دینفرۆشانی به‌ رواله‌ت زاناو به‌ناو پێشه‌وا، وەک یه‌ک ته‌ماشای بکړن! بۆیه ئیمه‌ به‌ وه‌سف و پێناسه‌ی (کۆلکه‌مه‌لا) و (دینفرۆش) پێناسه‌ی ته‌و جوړه‌ که‌سه‌نه‌ ده‌که‌ین که‌ (أبو حامد الغزالي) له‌ (إحياء علوم الدين) ده‌که‌یدا به‌ (علماء السوء) ناویان ده‌بات، وەک چۆن زانایانی ره‌سه‌ن به‌ (علماء الآخرة) ناو دێن. شایانی باسیشه‌ له‌ زنجیره‌ ده‌ره‌سه‌کانی: (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامیه‌) دا، هه‌لوێستی راست و شه‌رعیانه‌مان له‌به‌رانبه‌ر زانایاندا خستۆته‌ ڕوو. بڕوانه‌ به‌رگی شه‌شه‌م.

(۲) جگه‌ له‌ کتێبی (رێگای صالح بوون و به‌ره‌خوا چوون)، یه‌کیک له‌ ده‌ره‌سه‌کانی: (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامیه‌) یشمان بۆ هه‌لسه‌نگاندنی ته‌زکیه‌ی نه‌فس و رێبازده‌کانی ته‌سه‌ووف ته‌رخان کردوه‌. بڕوانه‌ به‌رگی شه‌شه‌م، ده‌رسی په‌نجایه‌مین.

هه‌روه‌ها له‌ کتێبی: (گیانی ژیان) و کتێبی پێنجه‌می مه‌وسووعه‌ی (بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامیه‌) له‌نیوان وه‌حیی و واقیعه‌دا شدا قسه‌مان له‌و بابته‌ کردوه‌.

(۳) له‌راستییدا وشه‌کانی: (به‌ناو پێشه‌وا‌ی دینفرۆش و، زړه‌شیخی دڵنه‌خۆش) هه‌رکه‌سیکم پێ مه‌به‌ست بوون، که‌ له‌به‌رگی دیندا دنیا ده‌خۆن، به‌هه‌ر ناو و نیشانیکه‌وه‌ بن و سه‌ربه‌ هه‌ر په‌وشت و مه‌شه‌په‌یک بن: سوڤیگه‌ری، وه‌هایگه‌ری (سه‌له‌فیه‌) ... هتد.

ئنجاهەر مسوولمانیکی به پەرۆش که ئەمه دهزانی، حه‌تمه‌ن بیرو دالغهی نوێکردنه‌وه‌ی به‌نامه‌ی خواو گۆڕینی واقیع و لابردنی رژییمی طاغوتیی و نه‌فامیی به‌میشکدا دی و، نیازو مه‌به‌ستی چاککردنه‌وه‌ی رێوشوێتی و نکرارو شیۆنراوی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) ی له‌دڵدا په‌یدا ده‌بی.

به‌لام ره‌نگه‌ به‌رسی؛ باشه‌ چۆن و له‌ کوێ؟ ده‌ست پێکه‌ین؟!

ئیمه‌ش له‌ وه‌لامدا ده‌لین:

خوای وه‌لامگو فەرموویه‌تی: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ (الأحزاب- ۲۱).

واته‌: بێگومان له‌ پیغه‌مبه‌ری خوادا سه‌رمه‌شقی و پێش‌ده‌وایه‌تییه‌کی چاک هه‌یه‌ بۆ ئێوه، بۆ هه‌ر که‌سیک که به‌ته‌مای (پاداشتی) خواو رۆژی دواییه‌ و، زۆر یادی خوا ده‌کات.

به‌ڵی پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) سه‌رمه‌شق و پێش‌ده‌وه‌ی ئیمه‌ی بر‌واداره، نه‌ک هه‌ر له‌ بواری به‌رپێوه‌بردنی پێنج دروشمه‌کاندا، به‌ڵکو له‌ هه‌موو لایه‌نیکی ژيان و، له‌ هه‌موو بواریکی به‌نامه‌ی خوادا، چونکه‌ خواي کاربه‌جی هه‌ر ئابین و به‌نامه‌یه‌کی نارد‌بی به‌ پیغه‌مبه‌ریکی ئینساندا نارد‌ویه‌تی و، بۆ ئه‌وه‌ی به‌نامه‌ی خوا به‌س مه‌ره‌که‌بی سه‌ر قاقه‌ز نه‌بی، ئه‌و پیغه‌مبه‌ر به‌نامه‌ی خواي له‌ ژيانیدا به‌هۆی کرد‌وه‌و ئاکاره‌کانیه‌و له‌ قالیکی واقیعی و زیندوو و به‌ره‌ستدا خست‌وته‌ به‌رچاوی خه‌لکی.

ئنجاهه‌ پیغه‌مبه‌ری نه‌خپۆنده‌واریش (صلی الله علیه وسلم) که هه‌لگری مه‌شخه‌لی دوا‌بین به‌نامه‌و په‌یره‌وی خوایه‌ بۆ به‌نده‌کانی، وردو درشتی ئه‌و به‌نامه‌یه‌ی به‌ دێری روونی کرد‌وه‌و ئاکارو هه‌لوێسته‌کانی، وه‌ک واقیعیکی دیتراو و زیندوو خست‌وته‌ روو، تا کو له‌ دواي خۆی زاناو پێشه‌وا میراتگره‌ راست و ره‌سه‌نه‌کانی، له‌ شیوازو چۆنیه‌تی زیندوو کرد‌نه‌وه‌و گیرانه‌وه‌ی

ٲیوشوین و به‌نامه‌که‌یدا به‌هه‌له‌دا نه‌چن و، وٲر‌ای به‌نامه‌ی خوایی، ٲی‌بازی خوایی به‌ٲی‌ود‌بردنی ٲهو به‌نامه‌یه‌شیان له‌به‌رده‌ست دابی، شایانی گوت‌نیشه:

هه‌رگیز زه‌مین له‌ کو‌مه‌له‌ زاناو ٲیشه‌وايه‌کی راسشته‌قینه‌ی جیگرو میراتگری ٲیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) خالی نابی، وه‌ک ٲیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: { لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي قَائِمَةٌ بِأَمْرِ اللَّهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ وَلَا مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ عَلَى النَّاسِ } (أخرجه أحمد برقم: ۱۶۹۷۴، والبخاري برقم: ۳۴۴۲، ومسلم: برقم ۱۰۳۷)، واته: به‌رده‌وام کو‌مه‌لٲیک له‌ ٲو‌مه‌تم به‌ به‌ٲی‌ود‌بردنی به‌نامه‌ی خوا هه‌له‌دستن، نه‌ که‌سیک که‌ ٲشتیان به‌رده‌داو، نه‌ که‌سیک که‌ دژیان ده‌ده‌ستی، زیانیان ٲی ناگه‌یه‌نن (واته ناتوانن له‌سه‌ر ٲی‌بازی راستیان لابه‌دن) هه‌تا فه‌رمانی خوا دٲی-بو ٲیکدانی دنیا- و ٲه‌وان له‌و حاله‌دا به‌سه‌ر خه‌لکیدا زال و سه‌رکه‌وتوون.

ٲنجا بیگومان شیوازو چو‌نیه‌تی ٲایین به‌ٲی‌ود‌بردنی ٲیغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) وه‌ک له‌ می‌ژوو و به‌سه‌ره‌اتی ژیانیدا ده‌رده‌که‌وی ٲاوا بووه:

له‌ سه‌ره‌تاوه‌ سی‌زده (۱۳) سالی ٲیغه‌مبه‌رایه‌تی، سه‌رگه‌رمی ٲوونکرده‌وه‌و ٲاگه‌یاندنی بناغه‌و بنچینه‌و هیله‌سه‌ره‌کیی و گشتیه‌کانی به‌نامه‌ی خوا بوو، هه‌تا له‌ ٲه‌نجامی ٲهو سی‌زده‌ساله‌دا، له‌لایه‌که‌وه‌: زو‌ربه‌ی هه‌ره‌زو‌ری خه‌لکی ده‌ورو‌به‌ری به‌ کاکل و مه‌به‌ست و ٲامانجی بانگه‌وازه‌که‌ی ٲاشنا بوون و، خه‌لکی زانی چ ده‌لٲو چی مه‌به‌سته‌!!

له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه‌: کو‌مه‌له‌ هاوه‌لٲیکی په‌روه‌رده‌ کردن و ٲیگه‌یاند، که‌ هه‌ریه‌که‌یان جیگرو میراتگریکی په‌سه‌نی ٲیغه‌مبه‌رو، قورٲانیکی واقعی و زیندوو بوو، له‌ خواپه‌رستی و په‌دشت به‌رزی و خو‌راگری و دنیا به‌که‌مگری و ٲازایه‌تی و ژیری و بیرفراوانیی و زانایی و... هتدا.

ئنجما که زانی خه‌لکی به‌گشتی له به‌رنامه‌که‌ی گه‌یشتوون و، ئه‌و کۆمه‌له‌ هاوه‌له‌ی شوینی که‌وتوون، تا رادده‌یه‌کی چاک په‌روه‌رده‌کراون و پالێوراوان و بو قوناغی تیکۆشانی چه‌کدارانه‌و جه‌نگ و غه‌زا ئاماده‌ بوو و، به‌ فرمانی خوا، شاری مه‌که‌ی به‌جیه‌شت و، خۆی و هاوه‌لانی به‌ره‌و شاری مه‌دینه‌ وه‌رێ که‌وتن و، هه‌تا کاتیک که‌ خۆیان داکوتاو نیشته‌جی بوون، ورده‌ورده‌ به‌ئهن‌دازه‌ی برست و هه‌زیان، ده‌گه‌ژ دوژمنانی خوا راچوون و له‌ گه‌لیان ده‌سته‌و یه‌خه‌ بوون..

ئنجما ئه‌و شیوازو چۆنیه‌تییه‌ی پێغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) سه‌رباری ئه‌وه‌ی که به‌ئایه‌تی: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ له‌سه‌رمان پێویست ده‌بی، به‌م ئایه‌ته به‌پێزدش بپێچ و په‌نا، رده‌چاوکردنی ده‌بیته‌ فه‌رزو، پێویسته‌ واک بنچینه‌یه‌کی گرنگی تیکۆشانی ئیسلامی ته‌ماشاکری:

خوای په‌نه‌انزان و شاره‌زا فه‌رمویه‌تی: ﴿...إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ...﴾ (الرعد-۱۱).

واته: بێگومان خوا ئه‌و حاله‌ ناهه‌مواره که‌ گه‌لێک تووشی بوو، نه‌یگۆری، هه‌تا ئه‌وه‌ی که‌ ده‌روونیان گیرۆده‌ی بووه‌ نه‌یگۆرن.

له‌م ئایه‌ته‌وه‌ به‌روونی ده‌رده‌که‌وی که‌ هه‌موو ده‌می گۆران و چاکبوونی حال و به‌ال و بارودۆخی گه‌ل، ئه‌نجام و به‌ره‌مه‌ی گۆران و چاکبوونی ده‌روونیانه‌.

ئنجما مه‌به‌ستیش له‌ گۆران و چاکبوونی ده‌روون دوو شته‌:

یه‌که‌م: وه‌رگرتنی بیروبه‌روا زانیاریی راست، ده‌رباره‌ی خواو پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) و به‌رنامه‌ی خواو رێشویی پێغه‌مبه‌ری خوا، ئه‌م قوناغه‌ش له‌ زاراوی قورئاندا پێی ده‌گوتری (فی‌کردن-التعلیم).

دووهم: ئیشکردن به‌و زانیاری و شارده‌زاییه‌ی که له قۆناغی یه‌که‌مدا وەرگیراوه و هه‌ول‌دان بۆ پاک‌کردنه‌وه‌ی ده‌روون له سیف‌ه‌ت و ئا‌کار به‌ده‌ ئا‌رده‌لی و شه‌یتانییه‌کان و، رازاندنه‌وه‌ی به‌ سیف‌ه‌ت و ئا‌کار به‌سندده‌ خوایی و فریشته‌یه‌یه‌کان، ئه‌م قۆناغه‌ش له زاراوی قورئاندا پێی ده‌گوتری: (پاک‌کردنه‌وه و گه‌شه‌پێدان- التزکیه) (۱).

ئنج‌ا ئه‌م ئایه‌ته هه‌ردوو‌ک قۆناغه‌که‌ی کۆ‌کردوونه‌وه‌و، به‌ ئامانج و مه‌به‌ستی نێ‌ررانی پێ‌غه‌مبه‌ریشی (صلی الله علیه وسلم) له‌قه‌له‌م داو‌ن:

﴿ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ (البقرة- ۱۲۹).

واته: ئیبراهیم و ئیسماعیل گوتیان: په‌روه‌رد گارمان! پێ‌غه‌مبه‌ری‌کیان تێدا بنێ‌ره، ئایه‌ته‌کانتیان به‌سه‌ردا بخوێنێ‌ته‌وه و به‌رنامه و لێ‌زانیان فێ‌ربکات و ته‌زکیه‌یان بکات، به‌راستی هه‌ر تۆی زالی کاربه‌جی.

ئاشکراشه زۆربه‌ی له‌ توێ‌ژه‌ده‌وانی قورئان: (الكتاب والحكمة)یان به‌ قورئان و سوننه‌ت داناون! به‌لام ئه‌و رایه‌ بیهێ‌زه، چونکه پێ‌شتر باسی خوێ‌ندنه‌وه‌ی ئایه‌ته‌کانی قورئان کراوه؛ (يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ)، وشه‌ی (حكمة) یش له‌ قورئاندا نا‌گونجی به‌ سوننه‌ت ته‌فسیر بکری، بۆ وێ‌نه [ولقد آتينا لقمان الحكمة] [لقمان- ۱۲)، و [ومن يؤت الحكمة فقد أوتي خيراً كثيراً] (البقرة- ۲۶۹)، هیه‌چیان نا‌گونجی به‌ سوننه‌ت ته‌فسیر بکری، به‌لکو وه‌ک ئیمه نووسیومانه مه‌به‌ست له‌ (كتاب) ئه‌و ده‌ستوو‌رو یاساو بنچینه‌ن، که له‌ وه‌حیی خوا هه‌لده‌یهێ‌نجری‌ن و، مه‌به‌ست له‌ (حكمة) یش لێ‌زانی و وه‌ستایی و

(۱) وشه‌ی (تزکیه) هه‌رکام له‌ پاک‌بوونه‌وه‌و گه‌شه‌کردن و چاک‌بوون (الطهارة والنمو والصّلاح) ده‌گه‌یه‌نی، (المعجم الوسيط: ۵۹۴) ئه‌وه‌ی که له‌ زاراوی ئه‌هلی عی‌رفاندا پێی ده‌لێ‌ن (التخليّة والتخليّة) له‌ کتێ‌بی (پێ‌گای صالح بوون و به‌ره‌و خوا چوون)دا به‌درێ‌ژی باسی ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌مان کردوه.

کارامەییە بۆ پیادەکردن و چەسپاندنی ئەو یاساو بنچینەو دەستوورانە لە واقعیی ژبانی و کۆمەڵگادا، کەواتە [يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ] و [وَيُزَكِّيهِمْ] بۆ حالەتی تیگەیانندن و پێگەیانندی تاکەکان و [وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ] ش بۆ چۆنیەتی ئیدارەو بەرپۆەبردن و رێکخستنی کۆمەڵگا و ژبان و گوزەرانیەتی.

بەڵێ یە کەمین قۆناغی دەستیپێکردنی شوێش و تێکۆشان لەپێناوی خوادا، بۆ ژياندهوهی رێوشوێنی پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) و گیرانەوهی حوکمی خوا، بریتییە لە گۆڕین و چاککردنی بیروھۆش و دڵ و دەروونی خەڵکی بە گشتی و، بەتایبەتی ئەو کۆمەڵەی کە وای لێ چاودەروان دەکری، بێتە پێشەنگ و سەرقالەیی شوێشی بڕوا.

ھەر بۆیەش لە پێغەمبەرەو (صلی اللہ علیہ وسلم) گیراوتەووە کە لەیەکیک لە جەنگەکان گەراپەووە فەرموویەتی: ((وَقَدْ مَنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ، قَالُوا وَمَا الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ؟ قَالَ: مُجَاهَدَةُ الْعَبْدِ هَوَاهُ))^(۱)، واتە: ... لەجەنگی گچکەتررا ھاتینەووە بۆ جەنگی گەورەتر، گوتیان: جەنگی گەورەتر چییە؟ گوتی: جەنگکردنی بەندەییە لە گەڵ ئازەزوو-ەکان-یدا.

بەڵێ پێویستە کۆمەڵی مسوڵمان پێش ئەوێ دەست بە جەنگی دەرەکی (الجهاد الخارجي) بکەن و یەخە بەطاغوت بگرن، جەنگی نیوخۆیی (الجهاد الداخلي) لە گەڵ بیروھۆش و دڵ و دەروونی خۆیاندا بکەن و، بەرۆکی شەیتان بگرن و لەشاری دڵ و میشکیان و دەدری بنین؛ چونکە بەدەردی عارەب دەلی: (فاقد الشيء لا يعطيه) کەسیک شتێک شک نەبات پێی نابەخشی و، مەحالە بابایە ک نەتوانی دڵ و سینەیی خۆی کە بستییکە^(۲) بە بستیک، لەژێر رێکەتی شەیتان دەریئێ، بتوانی ولات و نیشتمانە کە، کە چەندان فەرسەخە بە چەندان فەرسەخ، لەژێر نیری طاغوت قوتار بکات، چونکە کەسیک بەخۆی نەویئێ، ھەرگیز بەغەیری خۆی ناویئێ.

(۱) أخرجه البيهقي في الزهد برقم: ۳۷۳، وقال: هذا فيه ضعف.

(۲) بە عەرەبی دەگوترێ: شَبْرٌ بِشْرٍ.

به لّام لیږدها له باره ی قوڼاغی په روږدهو فیږکردن و خو پاککردن و چاککردنه وه دوو سهرنجی گرنګ دهخینه پروو:

یه کهم: ئیمه که دهلیین: قوڼاغی یه کهم دهبی بریتی بی له فیږکردن و په روږدهو، مانای وا نیه که هه تا دنیا ده پږته وه هر لهو قوڼاغه دا بمینینه وه؛ چونکه نه وه پیچه وانه ی سروشتی ئیسلام و دژی چوڼیه تی کارکردنی پیغمبره (صلی الله علیه وسلم).

دووهم: که دهلیین: جهنگی دروونیی و پاککردنه وهی نه فس له خهسلته به ده کان (الرزائل) و رازاندنه وهی به خهسلته په سنده کان (الفضائل)، پیوسته قوڼاغی یه کهم بی و، به جهنگی گه ورته ر دابنری، مانای وا نیه، که چه مکی به فراوانی تیڅو شانی ئیسلامی (الجهاد الاسلامی) له جوغزی نه و خو پاککردنه وهو خو ساف کردنه وهی دا کورت هه لیین، چونکه نه و جوړه تیروانین و رفته ر، دژی قورځان و سونه ته و، پیچه وانه ی واقعی ژیان پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) و جوړو چوڼیه تی تیڅو شانی شیه تی.

تنجا له خوی میهره بان داوا کارم که به رهو تیڅو شانی کی ئیسلامیانه ی راست و به پیی ریوشوینی پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) ریروونییمان بکات و، دهستمان بگری و، بمانگری به کو مه لیک که به رنامه ی خویمان پی ده گپږته وه مهیدانی ژیان و، ریوشوینی پیغمبریان (صلی الله علیه وسلم) پی چاک ده کاته وه.. ثامین.

لیږه شدا کو تایبی به بهندی یه که می نه و به شه دین و، دهچینه سهر بهندی دووهم.

بەندی

۲

ئایین چۆن پەیدا بوو ؟!

دەستپێک

خوێنەری بەرێز!

هەرچەندە دواى وەلامدانەوێ پرستیاری یە کەم (ئایین چییە؟!) هەوجێ بە وەلامدانەوێ ئەم پرستیاری ناکات و، لە بەندی یە کەمدا وێرێ خستەرووی چیهتی (ماهیة) و نیوەرۆکی ئایین، چۆنیەتی پەیدا بوونی شی خراوەتە روو، بەلام لەپیناوی پتر روونبوونەوێ مەبەستدا لەلایە کەو، لەلایە کی دیکەشەو بە مەبەستی خستەروو و هەلسەنگاندن و پووچاندنەوێ ئەو بیردۆزەو بیروبووچوونانە کی هەلگرانی دروشمی بیروای و دژتایینی، بە مەبەستی تەفسیرکردنی پەیدا بوونی دیاردە ئایین دۆستی و خواپەرستی، پەنایان دەبەنە بەرێ، بە پێیستم زانی ئەم بەندەش تەرخان بکەم بۆ وەلامدانەوێ پرستیاری ناویراو.

ئەجا ئیمە، خوا (جل جلاله) پشتیوان بێ، لە دوو باساندا وەلامی ئەم پرستیاری دەدەینەو؛ لە یە کەمیاندا بە کورتیی تیروانین و هەلوستی خودی ئایین لەو بارەو دەخینە روو و، لە دوو میاندا یە ک بەیە ک بەو بیردۆزەو بیروبووچوونانە دا دەچینە خوار کە دژ ئایین و لایبووان، بەخەیاڵی کالێ خوێان، چۆنیەتی پەیدا بوونی ئایین و خواپەرستییان پێ تەفسیر دەکەن، پاش خستەرووی هەر کام لەو بیردۆزەو پووچانەش، رەخنەو هەلسەنگاندنی خوێمان دەخینە روو.

باسی یه کهم

وهلامی بهرنامهی خوا، بۆ پرسیری

ئایین چۆن پهیدا بووه؟!

وهلامی ئایین و بهرنامهی خوا بۆ پرسیری (ئایین چۆن پهیدا بووه؟!)
ئهوهیه که ئایین بهرنامهو پهیرهو ریروونی خوی پهروهردگاری میهرهبان
و بهبهزیه، بهچهند ئینسانیکه یه کجار پهسندو ههلبژاردو لیهاوودا
بۆ مروقایهتی ناردو، لهههه چاخ و سهردهمیکدا بهپیی ئاستی ژيانی
مروقهکان، بوئهوی دووچاری دهردی خۆدۆراندن و خۆ له لا گچکهبوونهوه
نهبن و، گیرۆدهی داوی خۆپهستی و بتهستی و کۆیلایهتی نهبن و،
بههوی لهخوا دوورکهوتنهوه، وهک مهری بی شوان، ههه سههه بهدهم
گورگ و طاغووتیکهوه نهچی!!

ئجا ئایین بهرنامهی سههلهبهری ژيانه، لهلایهتیک و دوواندا کورت
ههلههاتو، له ههموو وردو درشتی ژياندا ریروونی ئینسان دهکات، بۆ
نواندنێ تاکه ههلوێستی راست له ئاقار خۆی و خواو خهڵک و بوونهوهرو
ژياندا.

خوای بیۆنهو هاوێل لهوبارهوه فهرموویهتی:

﴿ شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا
بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ﴾ (الشورى-۱۳).

واته: -خا- ئه‌وه‌ی بۆی بپارداون له‌ ئایین، هه‌مان به‌نامه‌یه‌ که‌ نووحی پێی راسپاردبوو، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌یه‌ که‌ به‌ تۆمان راگه‌یانده‌و، ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئیبراهیم و مووسا و عیسا‌مان پێی راسپاردبوون.

دیسان خوای کاربه‌جی فهرموویه‌تی:

﴿ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُوشَعَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ۚ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا ۚ رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝﴾ (النساء ۱۶۳-۱۶۵).

واته: ئیمه‌ په‌یاممان بۆ لای تو نارد، هه‌روه‌ک چۆن په‌یاممان بۆ لای نووح و پیغه‌مبه‌رانی دوا‌ی وی نارد، هه‌روه‌ها په‌یاممان بۆ لای ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسه‌حاق و یه‌عقوب و ئه‌و تیرانه‌ی^(۱) که‌ لێی وپاش که‌وتبوون و عیسا‌و ئه‌ییوب و یونس و هاروون و سوله‌یمان ناردو، زه‌بوورمان دا به‌ داوودو، پیغه‌مبه‌رانی‌کمان ناردوون له‌پیش تو‌دا که‌ بۆمان باس کردووی، وه‌ پیغه‌مبه‌رانی‌ک که‌ بۆمان باس نه‌کردووی و، خوا قسه‌ی له‌گه‌ڵ مووسادا کرد، ئه‌و پیغه‌مبه‌رانه‌مان ناردن موژده‌ده‌رو ترسینه‌ر بوون، بۆئه‌وه‌ی له‌دوا‌ی هاتنی پیغه‌مبه‌ران، خه‌لکی هیچ به‌لگه‌یه‌کیان نه‌می‌نی له‌سه‌ر خواو، خوا زالی کاربه‌جیه‌.

(۱) (أسباط) کۆی (سبط)، (سبط)یش کۆری کۆره (ولد الولد)، و (سبط) واته‌: تیره‌، هه‌ر تیره‌یه‌ وه‌چه‌ی پیاوێکه‌. (معجم مفردات الفاظ القرآن) ل ۲۲۷. (یه‌عقوب (علیه‌ السلام) دوا‌زده‌ کۆری هه‌بوو و، هه‌ر کۆره‌ تیره‌یه‌کی لێ وپاش که‌وتو، به‌هه‌ر دوا‌زده‌ تیره‌که‌ گوتراوه‌: (أسباط).

وہ کہ ہم نایہ تانہ دا دہینری، ٹائین بریتہ لہو پہ پیام و بہرنامہ و پری پروینی و ناموژ گاریہی، کہ خوی زاناو توانا بو پیغمبرانی (علیہم الصلاة والسلام) ناردوہ، بہ مہبہستی تہوہی: خہ لگی سہر زہوی ہیچ برو بہ ہانہ یان بہ دہستہ و نہ میتن لہ ناقار خواداو، ہیچ بیانویان نہ بن، بو پہناردنہ بہر شہیتان و بت و طاغوتہ کان.

کهواته؛ سهرچاوهی ئایین خایه‌و، سهره‌تای په‌یدا بوونیشی ده‌گه‌ر پێته‌وه
 بو سهره‌تای نیشه‌جیبوونی ئینسان له‌سه‌ر زه‌وی؛ چونکه هه‌ر له به‌ره‌به‌یانی
 میژوووه‌و، خوا مرؤفایه‌تییه‌ فه‌رامو‌ش نه‌کردوه‌و، له‌تیشکی رپژوونیه‌ی خو‌ی
 بپه‌شی نه‌کردوه‌و، به‌ پێغه‌مبه‌راندا به‌رنامه‌ی ژيانیه‌ی بو ناردوه‌.

ئەمە بە کورتیی و پوختیی، ۋەلامی ئایین بوو دەربارهی پرسیری گۆرین.

ئىنجا با بىچىنە سەرۈكارى بىردۆزە پوۋچ و قسەو وپىنە بىكاكەكانى
بىپرواۋ خوانەناسان، لەبارەى چۆنىەتى سەرھەلدان و پەيداۋونى ئاين و بىرى
خوابەرستىيەو، پاشان ھەلسەنگاندن و لەبىزنگەدانىان و لە مەھەكى عەقل
و زانست دانى ھەمووانيان و، دەرختىنى پوۋچەلى و قىرۋىيان و سەلماندنى
ئەفسانەيان.

باسی دووم

وولامى رېچكەو بىردۆزەكان

به پیوستم زانی به رله‌ودی بچینه سهر ورینه و قسه بزپر کی تراوه کانی
دژئاینان و دژخوایان، دوو تییینیان بخه مه روو:

یه که م: هه‌لۆیستی هیچ کام له ریچکه و بیردۆزه‌کان، له ئاقار چۆنیه‌تی په‌یدا‌بوونی ئاییندا، له‌گه‌ڵ هه‌لۆیستی ئایین و به‌رنامه‌ی خوا‌دا تیک ناکاته‌وه، چونکه ئه‌وان پێش ئه‌وه‌ی ده‌ست به‌ لی‌کۆ‌لینه‌وه‌ و رد‌بوونه‌وه بکه‌ن، مه‌سه‌له‌ی په‌یدا‌بوونی ئایینیان له‌و سه‌رچاوه‌یه‌وه که بر‌وا‌داران دیاری‌ی ده‌که‌ن، به‌ شتیکی هه‌له‌و نه‌گونجا‌وو هه‌وجیی (بیر لی‌کردنه‌وه نه‌بوو) له‌قه‌ڵم دا‌وه‌ واته‌؛ به‌رله‌وه‌ی به‌شی‌وه‌یه‌کی واقیعیانه ده‌ست به‌ تی‌وه‌رامان و تو‌یژینه‌وه بکه‌ن، ئه‌و قه‌ناعه‌ته‌یان له‌خۆیان کردۆته‌ لغا‌و، که گوا‌یه ئایین دیارده‌یه‌که هیچ په‌یوه‌ندی و خزمایه‌تی‌یه‌کی له‌گه‌ڵ جیهانیکی نادیری واقیعه‌دا نه‌!

ئىنجا گومانىشى تېدا نېه كە پرواھىيان و قەناعەتى پېش بېر كۈندە،
لغاۋىكى بەدو پېس و نە گرىسەو، نايەلى ئىنسان بگا تە دۆزىنەۋى راستى و،
ئەگەر گرىمان دۆزىشىۋە، رېي پې ئىننە نادات!!

دووهم: دژ ئاينان چونكه بهوؤ پروابوونيان بهس بهديارده
به رهسته كانه وه، ریی ئه وديان له خويان گرتوه كه په ی به سه رچاودی

واقیعی ئایین بهرن، هر له یه کهمین شه‌قاوهده^(۱) تووشی چۆرتمی^(۲) بوون و
سه‌رنگرئ^(۳) بوون!!

با بزاین چۆن؟!

ئه‌وانه دیتوویانه خه‌لکێکی زۆرو زه‌ه‌ند خواناس و ئایین دۆسته، لی‌رده‌دا
واقیع ناچاری کردوون ته‌فسیری که هر به‌خه‌نه‌ روو بو چۆنیه‌تی په‌یدا‌بوونی
ئایین، به‌لام له‌ سۆنگه‌ی ئه‌وه‌ده که له‌ ده‌لاقه‌ی گچکه‌و ته‌سکی بی‌پروایی و
ماده‌ده‌په‌رستییه‌وه سه‌یری شتان ده‌که‌ن، ناچار بوون که سه‌رچاوه‌یه‌کی
ماددی بو په‌یدا‌بوونی ئایین دیاری بکه‌ن، ئنجا چاکترین و نزیکت‌ترین
سه‌رچاوه‌ی گونجاویش بو ئه‌و مه‌به‌سته، مرۆف بووه؛ بۆیه به‌ ناچاری
ویستوویانه هۆی په‌یدا‌بوونی ئایین هر له‌خودی مرۆفدا بدۆزنه‌وه، پ‌یشینانیش
گوتوویانه: (هه‌رکه‌سه له‌ هه‌مبانه‌ی خۆیدا گۆیز ده‌ژمی‌رئ).

به‌لگه‌ش بو راستی ئه‌م قسه‌یه‌مان، ئه‌وه‌یه که سه‌ره‌جه‌می ئه‌و راو
بیردۆزانه‌ی پ‌یشنیاریان کردوون و پ‌شتیان پ‌ی به‌ستوون، ده‌گه‌رینه‌وه بو
یه‌کێک یان پ‌تر له‌ غه‌ریزه‌و داخوازییه‌ سروشتیه‌کانی ئینسان.

بی‌گومان ئیمه‌ی بر‌واداریش و‌پ‌رای ئه‌وه‌ی که ده‌لێن: سه‌رچاوه‌ی په‌یدا‌بوونی
ئایین له‌ ده‌ره‌وه‌ی زاتی مرۆفه‌-که په‌یام (و‌حی)ی خوایه‌-، دانیش به‌وه‌دا
دێنن که له‌ سروشت و ده‌روونی مرۆفدا پ‌النه‌ری وا هه‌ن، که به‌ره‌و
خواناسیی و دینداری به‌رن، به‌لام نه‌ک ئه‌و هانده‌رانه‌ی که بی‌پروایان ده‌لێن،
وه‌ک له‌ به‌شی یه‌که‌می (خواناسیی)دا باس‌مان کرد.

ئ‌یستاش یه‌ک له‌ه‌وای یه‌ک به‌خسته‌پ‌وو و ره‌خنه‌ لی‌گرتن و پ‌ووچاندنه‌وه‌ی
ئه‌و بیردۆزه‌ پ‌ووچانه‌دا ده‌چین، که بی‌پروا و دژ‌ئایینان به‌مه‌به‌ستی ته‌فسیرکردنی
په‌یدا‌بوونی دیارده‌ی ئایین و خواناسیی خسته‌یاننه‌ روو. (والله‌ ولی‌ التوفیق).

(۱) شه‌قاو: هه‌نگاو.

(۲) چۆرتم: ته‌نگ‌وچه‌له‌مه، گرفت، کۆسپ.

(۳) سه‌ره‌نگرئ: سه‌ره‌وبن، سه‌ره‌نگرئ‌بوون، ته‌قله‌ لی‌دان، که‌وتن.

یەكەم: بیردۆزی ئابووری

لەبەرئەوێ لایەنگرانی ئەم بیردۆزێ بەزۆری لەو کەسانەن کە لە ئاوی بۆگەنیو و قورپای درۆزناوی مارکسایەتییان خواردۆتەو، وای بەچاک دەزانم لەپێشدا هەلۆیستی مارکسایەتی و تیروانیی دەرباری میژوو، بە کورتی بخەمە روو:

میژوو لە روانگەی مارکسایەتییهو^۱ لەسەر بنچینەی حەتمییەتی ئابووری بەرپۆوە دەچێ، بەواتایەکی دی؛ میژووی مەرقایەتی بەرهەمی دژایەتی چینه کانهو، چینه کانی کۆمەلگاش، بەرهەمی پەيوەندییه کانی هۆیه کانی بەرهەمهێنانی هەر چاخ و روژگارێکن.

مارکس و ئەنگلز لەوبارەو گوتویانە:

(میژووی هەموو ئەو کۆمەلگایانە تا ئیستا پەیدا بوو ون، بریتیه لە میژووی دژایەتی و ناکوکی چینه کان).^(۱)

بەلێ لە روانگەی شیوعییاتەیییهو هۆیه کانی بەرهەمهێنان بزۆتەری میژوو و کۆمەلگان، هۆ و ئامرازەکانی بەرهەمهێنان ژێرخانی هەر جۆرە کۆمەلگایەکن، پەيوەندییه کانی کۆمەلگاش پەيوەندییه کی راستەوخۆیان بە جۆری هۆیه کانی بەرهەمهێنانەو^۲ هەیه، واتە هەر کاتییک هۆیه کانی بەرهەمهێنان، بگۆڕین، ئەو پەيوەندییه کانی کۆمەلگاو شیوی ژیا نیشی دەگۆڕین.

بە بۆچوونی مارکس هۆیه کانی بەرهەمهێنان نە ک هەر بەدییهێنەری میژوون، بەلکو جۆری هەست و نەست و بیروبوچوونی کۆمەلێش دیاری دەکەن، مارکس لەوبارەو گوتویەتی:

(۱) (مانیفست) لاپەرە ۲۸، چاپ ۱، نووسراوی کارل مارکس، فیدریک ئەنگلز. ئەم (مانیفست)ە بە عەرەبی وەرگیراوە ناونراوە: (بیان الحزب الشيوعي).

له ژيانی مادديدا شيډو جوړی بهرهمهينان، پهيداكهری شيډوی ژيانی
كومه لايه تیی و سياسی و پوښنيريین، بيروهوشي مروث نيه كه بوونی
وی دیاری دهكات، بهلكو شيډوی ژيانی كومه لايه تیی ویه كه بيروهوشي
دیاری دهكات.^(۱)

ماركس كومه لگا به خانويك دهچویني كه بناغه كهی هوپه كانی
بهرهمهينان و به پروای وی فلهسه فو ئایین و هونه رو رهوش و..هتد.
دیواریكن له سره ټه و بناغیه هله دهچنړن!!

كه واته ماركسايه تیی هه موو لايه نه كانی ژيانی ئینسان، پال ده داته لای
هوپه كانی بهرهمهينان و، بو هيچ كام له لايه نه كانی ژيان په سنايه تیی
و سهره خوپی دانانی، مادام وایی ئایینیش دیاردیه کی په سنا و سهره خو
نيه، بهلكو رهنگدانه وی جوړی ټه و په یوه نديیه كومه لايه تییانه یه كه به پیی
جوړی هوپه كانی بهرهمهينان په پيدا ده بن.

خوینه ری به ریز!

له سره بنچینه ی ټه و جوړه تیروانینه یه كه ماركسییه كان پیان وایه،
چه مك و مبهستی (ئایین و خوا) هندیك له سهرمایه دارو بورژوايه كان
په دایان كرده، تاكو له په نای ویدا چینه بیبهش و بیپهزه كانی كومه ل
بچه وسیننه ووه لیان بهرهمه نند بن، ټه و چینه سته مكاردی كه دپه وی
خپروپیږه كانی كومه لگا هه مووی هی وی بیو، بهس بوخوی شه پ و گوپی
تیدا لی بدات، هه لبه ته بو هینانه دی ټه و مبهسته گلاووش، هه وچیی
چاوبه ستركردن و فريودانی گه له له زور پپیانوه، به لام له هه موان گرنگترو
كاریگه رتر، دیارده ی ئایین دؤستی و خواپه رستییه!!

لینین له وبارده گوتوویه تی:

(۱) (ماركس وماركسیزم)، ل ۲۴۶.

(ئایین یەکیکە لەشیوەکانی ئازاردان و چەوساندنەوهی چینی رەنجدر، ئەو چینهی کە هەمیشە بۆ خەلکی خۆی ماندوو دەکات و، بەس رەنجدان و کوێرەوهیری پێ دەبرێ) (۱)
مارکسیش گوتوویەتی:

(مرۆڤ ئایینی دروست کردووە، نەک ئایین مرۆڤ دروست بکات) (۲).

کۆتایی ئەو وێنەش بەم دەقە دێنین کە زۆر بەروونی هەلۆیستی لایەنگرانی بیردۆزی ئابووری کە مارکسییەکان سەرقالەیانن، لەبارە ئایینەوه دەخاتە روو:

(...چینه چەوسێنەرەوهکان ئەم خەسلەتە-دینداری- بەکار دێنن؛ چونکە دەیانەوی زۆرداری و چەوساندنەوهکەیان لەبەرچاوی چینه رەنج کێشەکان بشارنەوه، ئەو چەوسێنەرەوانە پێوستییان بە کەللەئیشکی و دواکەوتوویی ئەو رەنجدرە چەوساوانە هەیە، تاکو چەوسێنەرەوهکەیان درێژە بکێشی، دیسان پێوستییان بەوه هەیە، کە ئەو زەحمەتکێشانە گەردنکەچی قەزاو قەدەرێکی حەتمی بن، ئەمە لەلایە کەوه، لەلایەکی دیکەشەوه پێوستە هیواو ئاواتی جەماوەر رووی پێ بکێتە جیهانی دواپۆژ، تاکو هیواو دلدانەوهیەکی بۆ بێتە دی بەهۆی بەتەمابوونی ژيانی بەهەشتیوە.. کەواتە ئایین لە پۆژگاری زۆر زوووه وەک هێزێکی مەعنەویی بەکارهاتووە بۆ هێشتنەوهی رژی، و وەک تلیاکێک بۆ گەل، بەپێی قسەی مارکس) (۳).

(۱) (ماتریالسم تَارِخِي)، ل ۶۱.

(۲) (مارکس و مارکسیزم)، ل ۲۳۹.

(۳) (أصول الفلسفة الماركسية)، ب ۱ ل ۲۴۲-۲۴۳، جورج پۆلیتزو چی بیس، موريس كافيل، وەرگیرانی: شعبان برکات، و پروانە: (أسس الفلسفة الماركسية) ل ۱۱، ۱۰، أفانا سيف، وەرگیرانی عبدالرزاق الصافي.

ئەوۋە بە كورتى بىروراپ ھەلۋىستى لايەنگرانى بىردۆزەي ئابوورى (النظرية الاقتصادية) بوو، دەربارەي چۆنىەتتى پەيدا بوونى ئايىن و خواپە رىستىي، ئىنجا با تەرازووى ژىرىي و زانست بە دەستەوۋە بگىرىن و، بىردۆزەي گۆرىنى پى بكىشىن، داخۇ چەند و چۆن دەرەچى؟!

پوچچاندەنەوۋەي بىردۆزەي ئابوورى:

يەكەم: رابەرو پىشەوايانى ماركسايەتتى-كە ھەلگىرى ئەم بىردۆزەيەن-بەتايەتتى ماركس و ئەنگلز و لىنىن، ھىچ كامىيان لە ئايىندا شارەزاو پىسپۆر نەبوو ون، وەك لەسەر جەمى وتارو نووسراوۋەكانىاندا دىتە بەرچاۋ، يىگومان بابايەكىش شارەزايى و پىسپۆرىي لە شتىكدا نەبى، نەك ھەر رەخنە لىنگرتن، بەلكو ھەر مافى قسە كردنىشى دەربارەي نىيە، كەواتە ئەم بىردۆزەيە ھەر لە بىنەردەدا پوچ و يىنيۋەرۋكەو، وەك پارەي قەلب بەسەر خاۋەنىدا دەدرىتەوۋە.

يىگومان دەشزانم كە كەسانىكى ئالاقەلە گوي ھەن، دەعوای نەشارەزابوونى رابەرانى ماركسايەتتى دەربارەي ئايىن، بەھەلە دەزانن، بەلام ھەر ئەوۋەندە بەو جۆرە كەسانە دەلېم، كە نەزان نەزانى بۇ ھەلناسەنگىرى، ئىوۋە كە بۇ خۇتان ئەلىف و يىي ئايىن نانسىن، چۆن دەتوانن پەي بەوۋە بەرن كە ماركس و ھاۋەلانى لە ئايىن ھالى نەبوو ون؟! دە وەرن ئازايانە لىكۆلېنەوۋەيەكى وردو قوۋلى قورئان و سوننەت بىكەن، داخۇ چۆن تەواۋ دىنيا دەبن سەبارەت بە لە ئايىن ھالى نەبوونى خۇتان و رابەرانتان و، داخۇ چۆن وەك ئىمە دەلېن: راستە ھەموو زانىارىيى و شارەزايى رابەرانى ماركسايەتتى لەبارەي ئايىنەوۋە، لە چەند شارەزايىيەكى ئەفسانەوۋىيە ھەوامانە تىنەپەرپوۋە.^(۱)

(۱) لە ئالاقەي سىيەمى زىنجىردى (ئىسلام و رېچكان)دا ئەم مەسەلەيە چاك پروون كراۋتەوۋە، بىروانە: ل ۱۱۵-۱۴۱ ج ۱، ۱۹۸۵، شايانى باسە ئەم كىتەبە بۇ جارى سىيەمىش لەلايەن نووسىنگەي تەفسىرەوۋە چاپ كراۋتەوۋە.

دووهم: مارکسییه‌کان له ئه‌نجامی دیتنی سته‌م و زۆرو کاره‌ ناره‌وايه‌کانی رابه‌رو ردین سپیانی ئایینی به‌ناو مه‌سیحیی کلێسادا، به‌دریژایی سه‌ده‌کانی نیوه‌راست، هوکمیکی گشتی و ناحه‌زانه‌یان به‌سه‌ر هه‌موو ئایینی‌کدا داوه‌.

۱- بێگومان ئیمه‌ش ده‌زانین که زۆر له‌که‌شیش و به‌ناو زانایانی کلێسا له‌ژێر دروشمی ئایین و خواپه‌رستیدا، به‌دریژایی می‌ژوو قورساییه‌کی زۆریان خستبو سهر شانی خه‌لکی و، به‌ناوی ئایینه‌وه‌ تازاریان ده‌دان و بگه‌ر خوینیشیان ده‌مژین، سه‌رباری ئه‌مه‌ش هه‌میشه‌ دیوارو به‌ربه‌ستییکی پته‌و بوون له‌رپیی گۆرانه‌کاریی و به‌ره‌وپیشچوونی کۆمه‌ل و، گه‌شه‌کردنی زانیاریی و ئاوه‌دانیه‌داو، له‌په‌نای ئاییندا خراپه‌یه‌کی زۆریان له‌گه‌ل خه‌لکی کردو ناوی ئایینیان به‌د کرد.

۲- هه‌روه‌ها ده‌زانین که زۆر له‌ پاپاو قه‌شه‌کانی سه‌ده‌کانی نیوه‌راست، خاوه‌نی زه‌وی و زاریکی زۆر بوون و، هه‌زاران که‌سیان به‌ناوی جوتیاریه‌وه‌ خستبو ژێر نیری سو‌غره‌و بێگاره‌ده‌و، وه‌ک گه‌نه‌و قه‌رنوو^(۱) خوینیان ده‌مژین^(۲)، وه‌ک خوای دادگه‌ر له‌وباره‌وه‌ فه‌رمویه‌تی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لِيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ﴾ (التوبة-۳۴).

واته: ئه‌ی ئه‌وانه‌ی به‌رواتان هه‌ناوه‌! بێگومان زۆریک له‌ هه‌برو راهیبه‌کان ماله‌ و سامانی خه‌لکی به‌ناهه‌ق ده‌خۆن و خه‌لکی له‌رپیی خوا لاده‌دن.

(۱) دوو زینده‌ده‌ری مه‌شه‌خۆر(طیفلی)ین، به‌زۆری به‌جه‌سته‌ی ره‌شه‌ولاخ و مه‌رو بزنه‌وه‌ ده‌بن.

(۲) له‌ کتێبی: (چه‌ند مه‌سه‌له‌یه‌کی باوی سه‌رده‌م) و کتێبی (ته‌وژمی ئیسلامیی و عه‌لمانیی...)دا ئه‌م مه‌سه‌له‌یان باش روون کرده‌وته‌وه‌، به‌روانه‌: چاپی شه‌شه‌می یه‌که‌میان و چاپی سییه‌می دووه‌میان.

هه‌روه‌ها له‌مه‌وسووعه‌ی: (ئیمان و ئیلحاد)دا له‌ژێر ناو و نیشانی: {سه‌رگوزشته‌ی سه‌ره‌ل‌دانی ئیلحاد له‌پوژناوادا}.

شایانی باسیشه که (حَبْر، حَبْر) کۆیه کهی (أخبار) دە بەزاناو پێشه وایانی
ئایینی جووله که کان ده گوتری.

(رهبان) یش کۆی (راهب) دە به گۆشه نشین و ربه نه کانی نه صرانییه کان
ده گوتری.

۳- دیسان ده زانین که ئەم پێشه وای رابه «خواناسه ئایین فرۆشانه، به زۆری
بڵندگو (مکبرة) ی طاغوتان و ئوبالکیشی زۆرداران بوون و، کاره پیس و
ناره واکانیان بۆ ره شه رع ده خستن!

۴- دیسان ده زانین که ئەو پێشه وای ئایینفرۆش و بی هۆش و گۆشانه،
خاوه نی زۆر جوړه بیروبوو چوونی هه له و ته فسانه یی بوون، که به تو بزی
له میشکی خه لکیان ده ناخین و، رپیان به کهس نه ده دا که به پیچه وانه ی
بیروبوو چوونه کانی وانه وه بیریکاته وه بدوی؛ چونکه له حالیکی وادا گیران و
کوژران و سووتینان چاوه رپیان ده کرد!

به لئ ئیمه ش هه وائی ئەم قسانه و پتریشمان له لایه، به لام نه مارکس و
نه هیچ که سیکی دیکه ش- ته گهر سه ریچی له فره مانئ ژیری و زانست
نه کهن- بۆیان نه واقیعیکی ناقوللا و ناله باری ئایینیکی شیونراو و گورراوی
وه که نه صرانییه ت، بکه نه ته رازوو و پیوه ری کیشان و پیوانی ئایین به
گشتی، دنا وه بهر حوکمی ئەو نه فامه ده که ون که هه موو سمیل سووران
به هه مزاعا ده زانی!

سییه م: هه له یه کی دیکه ی بیردۆزه ی گۆرین ته وه یه که به خراپ به کاره ی نران
(استغلال) ئایینیان به هوی په یدا که ری ئایین حسیب کرده، به لام بیگومان
ئەو دووانه له بهر چاوی مروقی ژیر و ردبین، جیا وازیان زۆره، با بزاین چۆن!

ئەوانه واقیعیکیان دیوه که بریتی بووه له به کاره ی نرانی ئایین له لایه ن
چه و سیینه رو سه رمایه دارانه وه بۆ چاوه به ست کردن و فریودانی گه ل^(۱)، ئنجا

(۱) له م سه رده مه شدا به هوی هه ندیک زه دشیخ و به ناو مه لای دینفرۆشه وه طاغوته کان

لەو دەوڵەتە گەییونە ئەو ئەنجامە؛ کە ئەو زۆردارو بیوژدانانە بەهۆی ئایینەو
گەلی رەشورپووت دەچەوسیننەو، هەر بۆ خۆشیان ئایینیان دروست کردو!

بەلام ئەم جوړە بیرکردنەوێه وەک بیرکردنەوێه ئەو منداڵە سادەو نەفامە
وایه، کە (تاپریک) بە دەست راوچییه کەو دەبینی، ئنجا دیترا نی تاپرە کەو
بە کارهینرا نی بە دەستی کابرای راوچی، دەکاتە بەلگە ی دروستکرانی تاپری
گۆرین هەر بە دەستی کابرای راوچی! بەلام بیگومان منداڵە کەش و ئەوانەش
کە وەک وی بیردە کەنەو، راست ناکەن و نەیانپیکاو.

ئنجا ئەگەر ئەو شیوە بیرکردنەوێه وان راست بی، دەتوانین بڵین: کەواتە
ئەو کەسانەش کە ئیستا بیردۆزی مارکسایه‌تیان کردۆتە دەستە گیرە ی
خۆیان و خەلکی پێ هەڵدەفریوین^(۱)، هەر بۆ خۆیان بیردۆزی ناوبراویان
رەخساندو و مارکسایه‌تی ئە بنەرەتەو^(۲) بە مەبەستی چاوبەستکردنی خەلکی
دروست کراو، بەلام بیگومان مارکسیی و شیوعییه‌کان ئیمان قەڵس و
لالووت دەبن و دەلین: نەخیر وانیه؛ بەلکو مارکسایه‌تی ئە ئەسڵا بە نیازی
رەزگارکردنی گەلانی ژێردەستە هاتۆتە دی، بەلام فلان و فیسار پێرو تاقم
هەلپەرستن و بە درۆ مۆری مارکسایه‌تیان بەخۆو ناو، تاکو خەلکی پێ
فریو بدن.

توانیویانە تا راددیه‌کی زۆر چاوی گەل بیهستن و فریوی بدن.

تیبینی: ئەو لە کاتی خۆیداو لە سەردەمی رژیمی بەعسدا نووسراو، بەلام ئیستاش هیشتەویم
بە پیوست زانی!!

بگرە ئیستاش (۲۰۱۹/۹/۱۹ز) هەر پیوستە بهێلدرێتەو.

(۱) بیگومان بە برۆی هەراکام لە پێرە مارکسییه‌کان، غەیری وی لاری (منحرف)یه،
بۆ وێنە؛ روسیاو چین هەر کامیان ئەوی دیکە بە (تحریفی) دادەنی، هەروەها پێرە
مارکسییه‌کانی نیو کوردستانیش بەهەمان پێودان!!

تیبینی: ئەمەش کاتی خۆی نووسراو ئیستاش هەر بۆ یادگاریی بمینی چاکە! ئەگەر نا
مارکسیزم چ وەک دەوڵەت و رژیم و، چ وەک حیزب و تاقم بۆتە (خبرای) (کان)!!

جا نازانم بۆچی مارکسایەتی ڕێ بە شوێنکەوتوانی ئایینیش نادات کە
پەنا بەرنە بەر هەمان قسە، مەگەر (بانیکەو دوو هەوا)؟!!

چوارەم: دیسان بۆمان هەیە بپرسین: باشە ئەگەر راستە ئایین چەک و
چاوپێچکی دەستی ستەمکاران بوو، بۆ کەرکردن و خوێن میسینی^(۱) چەوساوان،
ئەدی چما ئەو چینه ستەملێکراوە بۆ رزگاربوون لە ستەم و زۆر، رۆژنیک
لەرۆژان دژی ئایین نەهەستاوو، خەریکی شۆرشی دژی ئایینی نەبوو؟!^(۲)

مادام میکڕۆبی چەوسێنراوی چینی رەنجدر، ئایینە، بۆچی ئەو چینه
لە لەنیو بردنی ئەو ئایینە وەخۆ نەکەوتوو؟!!

توخا ماقوولە شتیک ژیاختە بخاتە مەترسییەو، بەخوێنی سەرت تینوو
بێ، بەلام تۆ هیچ گوێی نەدەیهو خۆی لێ بێدەنگ بکە؟!!

بەلێ، ئەگەر بیردۆزی ئابووری راستی کردبایە، دەبوو چینی رەش و
رووت و رەنجدر هەمیشە ئایینی وەک دوژمنی بابە کوشتەیی خۆی دانا بایە،
بەلام ئیمە دەبینین و واقعی میژووی کۆن و تازەش شایەد، کە چینی
ماندوو و مجرۆو رەنجدر هەمیشە هەلگری مەشخەڵی شۆرشی ئیمان و
دینداری بوو، بەردی بناغەیی هەموو شۆرشیکی خوایی بوو، جا بێگومان
پشتگیری ئەو چینه مەزنەش لە ئایین، لە سۆنگەیی ئەو دەویە کە وێرای
بروا هەبوونی بەراستی عەقیدەیی خواناسیی و رێبازی خواپەرستی، ئەو
عەقیدەو رێبازەشی بەتاقە پشتیوان و خەمخۆری خۆی زانیو، بۆیە لە
پێناویدا گیان و سامانی لێ وەچاوا^(۳) نەبوو.^(۴)

(۱) ميسين: مژين، بەلام ميسين بە مژينیک دەگوترێ کە بە فشار (ضغط) دەو دەبێ.

(۲) ديارد لێردەدا مەبەستمان ئیسلام و میژوو کە یەتی و، خەلکی رۆژئاواش لە خودی بەرنامەیی
مەسیح (علیه السلام) رانەپەرین، بەلکۆ لە دژی نەصرانییەت و چینی ئەکلیرووس راپەرین،
کە ئایینی مەسیحیان گۆری بوو.

(۳) لێ وەچاوا نەبوو: پێ زۆر نەبوو، پێ کەم بوو، چاوی لەدوای نەبوو.

(۴) لە ئالغەیی یەکەمی (ئیسلام و پێچکان) دا چاپی سییەم (۲۰۰۶) شتیک لەوبارەو

یان وا دیاره به ٲی بیروبو چوونی مارکسایه ٲی، دهشی بگوتی: (چینی چه وساوو رهنجدو ٲو به ٲایینه وه سهرگرم بووو شوینی که وتوو؛ چونکه زانیویه ٲی که به هووی ویهو سته می لی ده کریو ده چه وسینریته وه)!!!

ٲینجه م: ٲه گهر هه لگرانی بیردوژی ٲابووری ٲاست ده کن، هووی ٲهیدا بوونی ٲایین ٲه وهیه که ده ٲین، چو ٲه ٲوانن (ٲروا به خوا هیٲان و ٲایین دوستی) چینی دهو ٲه مندو خو شگوزهران که له هیچیان که م نه بووو، ته فسیر بکن؟!

مادام چینی دهو ٲه مندو ساماندار، ٲایینیان به مه بهستی که رکردن (استحمار) و گهردن ٲی که چکردنی چه وساون هیٲاوتو دی، ٲه دی بوچی بو خوشیان لهو ٲلیا که یان کی شاووو زور به گرنگی ٲیدانه وو ٲیه وه سهرگرم بوو ون؟!

نه ک ههر ٲه وندهش، به لکو ٲهو خو شگوزهرانی و دهو ٲه ندیهش که هه یان بووو، کردو یانه ته قوریانی و فیدی ٲهو ٲایینه ی که به خه یالی مارکسایه ٲی ده سٲکردنی خو یانه بو لیٲدانی چینی رهنجدوو چرو ساو؟!

ٲایا به سه نگ و ته رازووی بیردوژی ٲابووری، سامان به خٲ کردن و خو فیدا کردنی ٲه بویه کری سیددیق و عوسمانی کوری عه فغان و عه بدور رهنجانی کوری عه وف و موضعه بی کوری عومه یر و صوهه بی ٲو می و عیکره مه ی کوری ٲه بوجه هل... هتد. (رضی الله عنهم) له ٲیناوی ٲایین و خوا ٲه رستییدا، چو ٲه فسیر ده کری، له کاتی کدا که هه موویان ساماندارو خو شگوزهران بوو ون و، دوا یی هی وایان هه بووو له ٲیناوی ٲاییندا به شیویه ک نه دارو ده سٲکورت بووو، که کفنه که ی ٲهو ٲاقه جل و به رگی خو ی بووو که به شی نه کردوو، ناچار بوو ون به شیکی جه سته ی شه هید بووی، به گیا و گو ٲ دٲوشن؟! ^(۱)

باسکراوو، هه روه له به شی سییه می ٲه کٲیه دا (ٲیمان) له باسی دوو می به ندی ٲینجه میدا (کردنه وی چه ند گریه ک و لٲردنی چه ند ته می ک دهر باری خواناسی و ٲروا به خوا بوون) له ژیر سهریاسی: (ٲرواداری دژی سته مه به لام ٲیروایی و سته م دوو کاله کی ٲر کیکن) ٲهو مه سه له یه ٲیشکی باشی خراوته سهر.

(۱) مه به ست له ٲرواوی دلته زنی شه هید بوونی (مصعب بن عمیر)، که له جه نگی ٲو خوددا شه هید کراو، کاتی ک ویستیان ٲیٲژن و کفنی بکن، چونکه شه هید بوو ههر له به رگه که ی

بیگومان مارکسیایه تی له راست ئەم پرسیاره و دهیان پرسیاره دیکه ی لهم جوړده، سه رسام و دهسته وستان دهیو دۆش داده مینو هیچی پی نامین.

شه شه: بیردۆزی تابووری که ههول ددهات پهیدابوونی ئایین به به ره می کیشه ی چینه کان دابن، لووت و بزووت تووشی پرسیاریک دهی، که بیجگه له زار بوونه ته له ی ته قیو، هیچ وهلامی دیکه ی پی نین، له به رانه ریدا:

باشه ئە گهر هه موو شتیک له هونه رو ئایین و ئەدهب و زانست و سیاسهت و... هتد، دوا ی پهیدابوونی چینه کان پهیدا بووه، ئەدی بۆچی بهر له دروست بوونی چینه کانیش^(۱) دیارده ی ئایین و خواپه رستی هه ره هه بووه؟!

هه لبه ته ئیمه له باسه کانی داها توودا دهیسه لمین، که هیچ چاخ و رۆژگاریک نه بووه ئایین و خواناسی تیدا نه بو.

خۆیدا کفن کرا، به لام له به ره وه ی به شی نه ده کرد، پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فه رموی: لای سه ره وه ی به به رگه که ی دا پۆشن و، لای لاقانی به (إذخر) دا پۆشن، که جوړه گیایه که، نجا به خه منا کییه وه سه رتجیکی دایه و فه رموی: له شاری مه ککه دا دم دیتی، کهس له تۆ به رگی چاکترو نه رمتر نه بو و، کهس له تۆ قژی جواتتر نه بو و، نجا ئیستاش ته و دتای سه رو قژ هالۆزی و کراسیکت ده ره دایه!! به روانه (رجال حول الرسول) لاپه ر ۵۳ چاپ ۲، خالد محمد خالد.

(۱) بیگومان ئیمه لیه دا به پیی بیرو بۆ چوونی خۆیان له گه لیان ده وین و، به قسه ی خۆیان دهیان گرین، ئە گه رنا به و ورینانه نه و، هیچ میژو و زانیکی بیلایه نیش به وای به و میژو وه خه یاللی و ناواقیعییه نه، که مارکسییه کان دهیانه ی بیئاخننه میژووی مرؤفایه تییه وه و، وه ک چۆن زۆر راستیی زانستیان گۆریه بۆ وه راست گه ران و به درۆ نه که و تنه وه ی بیردۆزه ته فسانه یی و خه یاللییه که یان، میژووش (تحریف) بکه ن و بیگۆر بۆ هه مان مه به ست! واته نه گه ره قیشیان پی نه، لانی که م ملی راستییه کان خوار بکه ن و بسو رین به ره و (باطل) ده کیان، وه ک له (ئیسلام و رپچکان) دا و نه م بۆ مارکسییه کان له و باره وه به (برۆ کوست) جه رده و رپگری ناوداری یۆنانی هیتا و ته وه: به روانه (ئیسلام و رپچکان) لاپه ر ۱۱۶، چاپی یه که م.

دووهم: بیردۆزه‌ی ترسان

یه‌کی دیکه له‌و بیردۆزانه‌ی که بێ‌بروایان، بۆ ته‌فسیرکردنی په‌یدابوونی دیاردە‌ی خواناسیی و دینداریی، په‌نایان بردوونه‌ به‌ر، بیردۆزه‌ی ترسان (الخوف)ه‌، ئهم بیردۆزه‌یه‌ ده‌رباره‌ی چۆنیه‌تی په‌یدابوونی ئایین، ده‌لی:

(هه‌زاران ساڵ پێش ئیستا، مرۆڤ له‌ترسی لافاوو هه‌وره‌تریشقه‌و برووسکه‌و گێژه‌لۆکه‌و باو باسڕیشک و باران و بوومه‌له‌رزه‌و ئاگرپڕژین (برکان) و ژياندارانی درنده‌و ترسناک، په‌نای بردۆته‌ به‌ر ئه‌و دیوی سروشت و ده‌سته‌ودامینی بووه‌، برپای وابوو که‌ خوایه‌ک، یان چه‌ند خوایه‌ک هه‌ن، که‌ بتوانن رزگاری بکه‌ن و چه‌پاله‌ی بدن).

(فرۆید) یه‌کیکه‌ له‌و که‌سانه‌ی که‌ ترس به‌هاندە‌ری مرۆڤ ده‌زانن به‌ره‌و خواپه‌رستی؛ چونکه‌ مرۆڤ له‌ ئاقار ئه‌و دیارده‌ سروشتیه‌ به‌ سامانه‌دا، له‌به‌رئه‌وه‌ی زانیاریی و شاره‌زایی نه‌بوو، ناچار بوو په‌نا به‌ریته‌ به‌ر پارانه‌وه‌و نه‌زر^(۱) و قوربانیی کردن، بۆ خواپه‌رکان، تاکو له‌ مه‌ترسیی ئه‌و شتانه‌ بپاریژن.

(برتراند راسل)یش که‌ یه‌کیکه‌ له‌ ده‌مراستانی ئهم بیردۆزه‌یه‌ ده‌لی:

(گومانم وایه‌ که‌ سه‌رچاوه‌ی ئایین پێش هه‌موو شتیک (ترسان)ه‌؛ چونکه‌ مرۆڤ خۆی زۆر بێ‌ده‌سته‌لات دیته‌ به‌رچاوان و، هۆی ترسانه‌که‌شی سی شتن.

۱- ترسان له‌ کاره‌ساته‌ سروشتیه‌کان؛ بوومه‌له‌رزه‌و هه‌وره‌تریشقه‌.

۲- ترسان له‌ هاو‌په‌رگه‌زانی خۆی که‌ زیانیکی پێ بگه‌یه‌نن، وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌ ده‌می جه‌نگدا بیکوژن.

(۱) (نذر) واته‌: خێر له‌خوگرتن.

۳- ترسان لە ھەواو نەفس و ئاردەزووەکانی خۆی؛ چونکە مەرۆف دەزانێ کە دواى ئەنجامدانى کارىکى بەد بەھۆى کارتیکردنى ھەواو ئاردەزووەکانییەو، پەشیمان دەبێتەو.

ئەمانەن ھۆیە سەرەکییەکانى ترس، کە ئایین زۆر لە ترسناکیان دادەشکێنێو ئارامیی و ئاسوودیی بە مەرۆف دەبەخشی^(۱).

ئەمە پوختەى بیردۆزەى ترسان بوو، ئیستاش با بچینە سەرکاری تیۆدرامان و ھەلسەنگاندنى، بزاین شتیکی راست و بەجییە، یان وێنەى نیو نوینیو ھەون و خەیاڵی سەرچیە!!

پوچاندنەوہى بیردۆزەى ترسان:

بۆ ھەلسەنگاندن و لەبەرێک ھەلۆشاندى ئەم گومانە، خستەپرۆوی چەند خاڵێک پێویستە:

یەکەم: ھۆی پەیدا بوونی ترس چییە؟!

گرنگترین مەسەلە کە پێویستە لە سەرداوە بتوێژیتەو ئەوہیە؛ ئایا ھۆی بنەرەتى سەرھەڵدانى ترس چییە؟! واتە چ ھۆیە ک دەبێتە پەیدا کەرى ترس بۆ مەرۆف؟!!

دەرووناسان برۆیان وایە کە بنچینەى ترس، بریتىە لە ھەستکردن بە پرودانى مەترسییە ک کە بۆ مەرۆف دیتە دى، واتە ترس بریتىە لە چاوەروانکردنى ئازار دیتن.

بە شێوہە کى گشتى سەرچاوەى پەیدا بوونی ترس دوو شتن:

(۱) (ئنگیزە پیدایش مذہب)، ل ۲۰۸، ناصر مکارم شیرازی.

۱- نه‌شاره‌زایی:

به‌لێ گرنه‌گرتین هۆی په‌یدابوونی ترس و له‌رزى مرۆف، یێناگاییه، مرۆف له راست زۆر له‌و شتانه‌دا که نایانناسی، هه‌ست به ترس ده‌کات، جا هه‌تا مرۆف به شته نه‌ناسراوه‌کان شاره‌زاتر ییت، ترسی که‌مه‌تر ده‌ییت، بۆ وێنه کاتیکی مرۆف نه‌خۆش ده‌یو، جووری نه‌خۆشییه که‌ی نازانی، هه‌ست به مه‌ترسییه کی زۆر ده‌کات؛ چونکه ئیحمالی چه‌ندان نه‌خۆشی به‌دڵدادی که شیایو چاره‌سه‌ر نین، به‌لام که چوو بۆ لای پزیشک و له هۆی په‌یدابوونی نه‌خۆشییه که‌ی حالێ بوو و، زانی نه‌خۆشییه که‌ی گرنه‌گ نیه، ترس و دله‌راو که‌ی نامییتی.

۲- بپوره‌یی و نه‌ساغی گیان:

دووهمین هۆی په‌یدابوونی ترس بپه‌یزی گیانی و بپوره‌یه، بۆ وێنه: که‌سانیک که له تاریکیی ده‌ترسن، به‌گشتی که‌سانیکن که به‌مندایی تووشی ته‌گه‌ره نه‌خۆشییه کی ده‌روونی بوو و، شوینه‌واری ئه‌و نه‌خۆشیی و ته‌گه‌ریه له ئه‌ودیه هۆش (اللاشعور) یاندا به‌جیماوه، به‌لام ئه‌وانه‌ی که گیانیکی به‌هیزیان هه‌یه و ساغن، نه‌ک هه‌ر له‌تاریکیی نا‌ترسن، به‌لکو له به‌رده‌م زۆر کاره‌ساتی دژواریشدا دووچارى ترس و راچله‌کین نابن.

که‌واته؛ ئه‌گه‌ر ییت و مرۆف په‌ی به‌و شتانه به‌ری که جیگه‌ی مه‌ترسینی و، له‌رازو نه‌یینییه‌کانیان شاره‌زا ییو، له هه‌رجۆره‌ کۆسپ و ته‌گه‌ریه کی ده‌روونی پاریزراو بی، ئه‌وه قه‌ت تووشی دله‌رزین و ترسان نابی، مه‌گه‌ر به‌ده‌گمه‌ن.

ئێستا با به‌وردیی و له‌به‌ر تیشکی رای ده‌روونناساندا، ده‌رباره‌ی هۆی په‌یدابوونی ترسان، له قسه‌ی لایه‌نگرانی بیردۆزی ترس پامینین:

به‌پیی یاسای هۆکاریی (السببیه) هه‌ر کاتیکی هۆ (سبب) نه‌ما، په‌یدابوو (مسبب) یش نامییتی، بۆ وێنه، نه‌مانی رووناکیی رۆژگار به‌هۆی

ئاوابوونی خوړده، جا به پټی قسه ی لایه نگرانی بیردوژدی ترس، ئایین په یدابو (مسبب) ی هو (سبب) ټکه که بریتیه له ترسان، مادام وایی دهبی به نه مانی ترس ئایینیش نه مینی.

جا به پټی هم قسانه ی کران، دبوو که سانیټک که به مندالی له گری و گرفت و ته گهرو نه ساغیه دروونیه کان پاریزاو بوون و، ئیستاش سه رده ریټک له یاساو ده ستورو رازو نه نییه کانی په یدابوون و پروودانی دیارده کاره ساته سروشتیه کان ده کهن، به کورتی دبوو که سانیټک، که نه ساغیه دروونیه یان نه و، له ثاقار دیارده سروشتیه کاند هه ست به راجله کین و ترسان ناکهن، بروایان به ئایین نه یو به لایدا نه چن، به لام هه میسه به پیچه وانه وه ده بیتری؛ زوربه ی هه رده زوری خواناس و ئایین دوستانی راسته قینه، که سانیټکی ته ندروست و دروون ساغ و تازاو نه ترسن و، زانو پسپورانی دروونناس و کومه لناس ده لټن: مروقی خواناس و دیندار له هه موو که سیکی دیکه به ختیارترو دروون ساغترو نازاترو خوړاگرتره^(۱).

دوهم: کاریگری ئایین له نه هیشتنه دیارده ترساندا:

شتیکی بهرچاوو به لگه نه ویسته، که ئایین ده ورکی کاریگری بهرچاوی هیه له نه هیشتنی ترسدا وه ک: ترس له دیارده سروشتیه کان، یان له مردنی، یان له تازاری مروقه کان؛ چونکه ئایین له سه ر بنچینه ی پرو پی ودرچه راندنی مروقه به ره یه ک خوی به هیزی دهسته لاتدار، روئراوه؛ خویه ک که هه رکه سیټک بیناسی، هیچ هو یه کی ترسیته ر کاری تی ناکات. ثاخر هه ر که سیټک خوا بناسیو پستی پی ببه ستی، سامناکترین دیارده ی سروشتی له لا ده بیته شتیکی ئاسایی و، دیارده ی مردنی له لا ده بیته کوچکردن و گه شتیټک به ره جیهانیکی فراوانترو خوشر، به

(۱) له به شی چواردم و پنجم و ششمی به رگی یه که می (یادی خوا) دا به تیروته سه لی، نه و مه سه له یه پروونکراوته وه و سه لمی تراوه، بروانه (یادی خوا، به رگی یه که م: گرنگی یادی خوا له ژبانی مروقدا) چاپی یه که م ۱۹۸۷.

واتایه کی دیکه؛ برېوا به‌خوا بوون و عه‌قیده‌ی ئایینی، مرؤف ده‌کاته خاوه‌ن که‌سایه‌تیه‌ی کی زور به‌هیز و نه‌به‌ز، له‌ئاقار ئه‌و دیاردانه‌دا که هه‌ره‌شه‌ی لی ده‌که‌ن و جیی مه‌ترسینی.

به‌للی ئه‌مه شتیکی به‌رچاوه‌و که‌س نکوولی لی نیه، به‌لام ئیمه ده‌لین: هیچ که‌س بوی نیه -مادام پیزی عه‌قل و ژیریژی (العقل والمنطق) له‌لابی- شتیک که به‌ره‌م و سوودو که‌لکی برېواو دینداریه، بیکاته هوی په‌یدا‌بوونی!

مرؤف که له‌کاتی مه‌ترسییدا په‌نای بردۆته به‌ر خواپه‌رستی و دینداری، له‌به‌ره‌وه‌ بووه، که زانیویه‌تی له‌و رییه‌وه ئارامیی و ئاسووده‌یی پی ده‌بړی، پرووتتر بلیم: ئه‌وه‌ی که پالی به‌ مرؤفه‌وه ناوه، له‌به‌رانبه‌ری ترسدا، په‌نا به‌رینه به‌ر خوا، خودی ترس نه‌بووه، به‌لکو ئاگاداری بووه به‌و به‌ره‌م و که‌لکه‌ی که به‌هوی په‌نا بو خوا بردنه‌وه ده‌ستگیری ده‌بی، نه‌ک هه‌ر له‌خوړا په‌نا به‌رینه به‌ر خوا له‌ کاردانه‌وه‌ی ترسدا.

که‌واته مرؤف که له‌کاتی هه‌ستکردن به مه‌ترسییدا رووی له‌خوا کردوه، ده‌سته‌و داوینی بووه، لیی پاراوه‌ته‌وه، له‌به‌ری لایوه‌ته‌وه و کړووزاوه‌ته‌وه، به‌هیچ ره‌نگیک ماقوول نیه، ئه‌و ره‌فتاره‌ی مرؤف بکریته به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی که ترس بنچینه‌و هانده‌ری مرؤفه به‌ره‌و عه‌قیده‌ی ئایینی و خواپه‌رستی، چونکه مرؤف که له‌کاتی ته‌نگانه‌و تیگیراویی و مه‌ترسییدا په‌نا ده‌باته به‌ر خوا، داوای یارمه‌تی لی ده‌کات، حه‌تمه‌ن پیشتتر ئه‌و زاته‌ی-که ئیستا لیی ده‌پاریته‌وه- ناسیوه قه‌ناعه‌تی وابووه، که ئه‌گه‌ر له‌ده‌می ته‌نگانه‌و لیقه‌وماندا هانای بو به‌ری، رزگاری ده‌کات و ده‌فریای دی.

سێیهم: مه‌سه‌له‌ له‌خواترسان:

که‌سیک که‌ بلێ: ئه‌وه‌ نیه‌ له‌ ئایینیکی وه‌ک ئیسلامیشدا مه‌سه‌له‌ی له‌خواترسان هه‌یه‌و، که‌سیک له‌خوا بترسی، پله‌و پایه‌یه‌کی به‌رزای هه‌یه‌، که‌واته‌: بۆچی راست نیه‌ که‌ بلێین: ترسان بنجینه‌ی په‌یدا بوونی ئایینه‌؟! له‌ وه‌لامی ئهم پرسیارده‌دا دوو خاڵان ده‌خه‌ینه‌ روو:

أ- له‌خواترسان به‌لگه‌ نیه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ بابای بروادار هه‌ر له‌به‌راییدا له‌ ترسان په‌نای بردۆته‌ به‌رخوا، چونکه‌ ئه‌و که‌سه‌ی بر‌وای به‌خوا نیه‌و نایناسی، یه‌ک تۆز لێی ناترسی و، ئه‌وه‌ی بر‌وای پێی هه‌یه‌و چاکی نایاسی، دیسان که‌م لێی ده‌ترسی و به‌لام ئه‌و که‌سه‌ی که‌ به‌چاکیی له‌خوا ده‌ترسی، بر‌واداریکه‌ که‌ چاک خ‌وای ناسیوه‌، خ‌وای زانا له‌وباره‌وه‌ فهرموویه‌تی:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ (۲۸) (الفاطر-۲۸).

واته‌: بێگومان به‌س به‌نده‌ زانایه‌کانی خوا به‌راستی له‌خوا ده‌ترسن، مادام وابی، له‌ قۆناغی یه‌که‌مدا خواناسین و بر‌واهی‌نان دێته‌ دی، ئنجاله‌دوای ناسینی خوا، له‌خواترسان دێته‌ دی به‌ بارته‌ق‌ای ناسینی، که‌واته‌ له‌خواترسان، ئه‌نجامی بر‌وابه‌خوا بوون و ناسینیته‌ی، ئاخ‌ر ماقوول نیه‌ م‌رووف بر‌وای به‌هه‌بوونی شتیکی نه‌بیو لێشی بترسی!!

ب- چه‌مکی له‌خواترسان له‌ پروانگه‌ی ئیسلامه‌وه‌، به‌و جو‌ره‌ نیه‌ که‌ بابای پرسیارکه‌ر بیرێ لێکردۆته‌وه‌؛ چونکه‌ له‌هیچ ده‌قیکی ئیسلامییدا، خوا وه‌ک شتیکی ترساناک و مه‌ترسییدار نه‌خراوته‌ روو، به‌لکو له‌خواترسان له‌ پروانگه‌ی ئیسلامه‌وه‌، بریتیه‌ له‌ ترسان له‌ ئه‌نجامی جێبه‌جێ نه‌کردنی ئه‌رکی به‌ندایه‌تی و تاوانبار بوون، چونکه‌ شتیکی به‌لگه‌نه‌ویسته‌، که‌ خ‌وای به‌خشنده‌و کاربه‌جێ له‌خۆوه‌ که‌س سزا نادات، مادام گوناخ و سه‌رپێچیی لێنه‌پشکوێته‌وه‌و خ‌وی تووشی تاوان و خراپه‌ نه‌کات.

سێیههه: بیردۆزهێ نهزانیی

یه کێ دیکه لهو بیردۆزانهی ناحهزانی ئایین پهنايان بردوونه بهرێ بۆ وهلامدانهوهی پرسیار (ئایین چۆن پهیدا بووه؟) بریتییه له بیردۆزهێ نهزانیی، لایهنگرانی ئهم بیردۆزهێ ئاوا بیردۆزهێ نهزانانهی نهزانیان ئاراسته دهکهن:

{مروّف ههركاتیك دیاردیه کی چاو پیکهوت، ههولێ دۆزینهوهی هۆی پهیدابوونی ددات، جا کاتیك نهیتوانی هۆی سروشتی ئهو دیاردیه بدۆزیتهوه، پهنا دهباته بهر جیهانی ئهودیو سروشت (ما وراء الطبيعة) و چهند شتیك لهو بارهوه لهمیشکی خۆیدا دروست دهکات و، ئنجا ههرك شتیك نهیتوانی پهی بههۆو چۆنییهتی پهیدابوونی بهرێ، پالێ دداته لای ئهو هیزه نهدیترهوهی که لهنیو منداللدانی نهزانیی و بیئاگاییدا گورارهوه دروست بووه.

بۆ وینه؛ کاتیك که هۆی دروستبوونی ئاورۆچکهی بن سمی ئهسپانی نهدهزانی، برهوی وابوو که چهند چرایهکن بهدهست جندۆکانهوه!

ههروهها بیئاگایی مروّف له میکروبی نهخۆشیی لهرزوتا (مهلاریا) که میشوولهی (ئهئوفیلس) بلیوی دهکاتهوه، بووبوو بههۆی ئهوهی که نهخۆشیی ناوبراو له فیتی جندان (الجن) بزانیو، گومانی وابوو که ههركهسیك له نیزیک زههکاوێکهوه بنوێ، جندانی نیشتهجی ئهو زههکاو، دینه سهری و نهخۆشی دهکهن!

ههركه بۆیهش کاتیك بهره بهره پهی بردن بههۆی دیارده سروشتیهکان بهروپیش چوو و، مروّف پتر زانیاری پهیدا کرد، هیدی هیدی ئایین لهبره کهوت و بێرمین بوو، ئنجا ههرك لیرهشدا بوو که دروشمی دژایهتی ئایین و زانیاریی سهری ههلهدا!

هه‌لبه‌ته ته‌م بێردۆزی نه‌زانییه!! له‌ بازاری بې‌رواییدا ک‌ریاری زۆرن، به‌لام شیوعی و مارکسییه‌کان، سه‌رقافله‌ی هه‌موانن، بۆ وینه: له‌ کتییی (بنچینه‌کانی فه‌لسه‌فه‌ی مارکسیه‌تی) دا گوتراوه‌:

(که‌واته ئایین دژی زانیاری ماددی دیالیکتیکیه.. هه‌روه‌ک ته‌نگلزده‌لیت: بنچینه‌کانی ئایین له‌و بێردۆزه‌ ته‌سکه‌ نه‌زانانه‌دا شاردراونه‌وه، که له‌ حاله‌تیکی وه‌حشیانه‌دا په‌یدا ده‌بن..

ئنجاله‌به‌رته‌وه‌ی ئایین له‌ نه‌زانیی په‌یدا ده‌بێ، جیی لێکدانه‌وه‌ زانیاریه‌کان به‌ لێکدانه‌وه‌ خه‌یالییه‌کان ده‌گریته‌وه‌وه، به‌مه‌ش په‌رده‌یه‌کی ڕه‌ش به‌سه‌ر هه‌ر ته‌فسیریکی زانیاریانه‌ی دیارده‌کاندا ده‌دات، بۆیه‌ پیاوی ئایینی^(۱) له‌سه‌ر خه‌یاله‌کانی خۆی سووره^(۲).

که‌واته؛ به‌پیی ئه‌و بێردۆزه‌یه: (له‌ سۆنگه‌ی ته‌وه‌وه‌ که‌ مروف نه‌زان و دواکه‌وتوو بووه، له‌ده‌می دیتنی چه‌ند دیاردیه‌کی وه‌ک؛ لافاو، ئاگرپ‌ژین، بوومه‌له‌رز، هه‌وره‌تریشقه، نه‌خۆشیی، درنده‌ و... هتدا کاتی‌ک نه‌یتوانیوه‌ په‌ی به‌هۆی سروشتییان به‌ری، په‌نای بردۆته‌ به‌ر خه‌یالی خۆی و، خواجه‌ک یان چه‌ند خواجه‌کی داتاشیوه‌وه، دروستبوونی ئه‌و دیاردانه‌ی پالداونه‌ لا!!

به‌لام با بزاین ته‌م بێردۆزه‌یه له‌ کوورده‌ی تاقیکردنه‌وه‌دا له‌ کلا د‌ه‌ردیو، له‌ تاقیگه‌ (مختبر)ی جه‌رباندندا د‌ه‌رده‌چی، یان به‌ به‌راوه‌ژوووه‌وه: له‌ کوورده‌دا ده‌یته‌ خۆله‌می‌ش و، له‌ تاقیگه‌دا ریسوا ده‌یو بۆی د‌ه‌رده‌چی!!

(۱) زاراوی (رجال‌الدین - پیاوانی ئایین) به‌ره‌مه‌می کارگه‌ی ئیمپریالیزم و ئۆک‌ه‌ره‌ به‌زیو خۆف‌رۆشه‌کانیه‌تی، چونکه‌ به‌پیی ئه‌و زاراویه، ئایین تابه‌ته‌ به‌ کۆمه‌لێکی دیاریی کراوه‌وه، به‌لام له‌ راستیدا وانیه‌و به‌رنامه‌ی ژیا‌نی خه‌لکه‌و هه‌موویان تییدا یه‌کسان.

(۲) (أصول الفلسفة الماركسية)، ب، ۱، ل ۲۴۱.

پوچاندننه وهی بیردۆزی نه زانیی

پوچاندننه وهی ئهم گومانه ناته واوه، ههوجیی خستنه پروی چهند راستیه که:

یه کهم: بهر له هه موه شتی که ئهم بیردۆزیه قسه یه کی بی پشت و په نایه و پیچه وانهی واقیعه؛ چونکه مادام بیرو هوشی مرۆفه سه رته تاییه کان بی هوش و لاواز بووه، ده بو له سه رته تادا بۆ هه ر شتی که هۆو بنه رته تیکی سروشتی به ره هه ست دابین هه رچه نده هه له ش بی؛ چونکه بۆ مرۆفی کی سه رته تاییه کهم هوش، په نابردنه بهر هۆیه کی ماددی و سروشتی گه لی که ئاسانترو چاوه روانکراوتره، له په نابردنه بهر هۆیه کی نادیارو ناماددی، مرۆفه که نه توانی په ی به هۆیه کی سروشتی و بهر چاوه به ری، هه وجار هه وجار ناتوانی په ی به هۆیه کی نادیارو میتافیزیکی به ری، به لی شتی کی یه کجار ناماقوول و چاوه روان نه کراوه بۆ مرۆفی کی ساده ی سه رته تاییه، که له ئاقار په ی بردن به دیاردهیه کی سروشتی و به ره هه ستدا دهسته وستان بی، به لام له ولاده بتوانی دیاردهیه کی نابره هه ست له بیرو خه یالی خۆیدا بحه جمینی!

ئایا ئهمه راست وه که ئه وه نیه بلی: فلینه کهس ناتوانی کۆلی کی په نجا کیلویی هه لگرئ، به لام له بن کۆلی کی سه د کیلویی دا هه ر به فرکه ده روات؟!

ئنجا رهنگه یه کی که پرسی:

باشه ئه گه ر راسته بۆ مرۆفی کی ساده ی سه رته تاییه، په ی بردن به هۆیه کی سروشتی و به ره هه ست، ئاسانتتر بووه له په ی بردن به شتی کی نابره هه ست، ئه دی مادام نه زانیی ده وری نه بووی له وه په ی دا بوونی ئایین و عه قیده ی خواناسییدا، چ شتی که ده وری هه بووه؟!

له وه لامدا ده لیین: سی هۆی سه ره کیی ده وریان هه بووه:

(۱) بانگه‌وازی پێغه‌مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) ، چونکه هه‌ر له سه‌رده‌تای نیشته‌جی بوونی مرۆفه‌وه له‌سه‌ر ئهم زه‌وییه، خوای میه‌رده‌بان و مشوورخۆر له‌نیو هه‌ر گه‌ل و تیره‌یه کدا پێغه‌مبه‌ریکی ناردوه که خوایان پی بناسینی، وه‌ک ده‌فه‌رموی:

﴿... وَلَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ (فاطر-۲۴).

واته: هیچ کۆمه‌لێک نه‌بووه که ناگادار که‌رده‌یه کی تیدا نه‌بووی.

(۲) زگماک و خوارسک (فطرة)ی ساغی مرۆف، چونکه هه‌موو مرۆفیک به زگماک و سروشت خواناس و ئایین خوازه، وه‌ک خوای به‌رزو زانا فه‌رمویه‌تی:

﴿فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بُدَّ لَهُ لِيَخْلُقِ اللَّهُ...﴾ (الروم-۳۰).

واته: ئنجا پرووی خۆت راست بگره به‌رانبه‌ر به ئایین-به‌رنامه‌ی خوا- له حالێکدا که وا‌زت له هه‌موو رێچکه‌یه‌کی دیکه‌ی پوچ هینابی، ئهو سروشته‌ی که خوا خه‌لکی له‌سه‌ر خولقاندوه، دروستکراوی خوا ناگۆری.

وه‌ک ده‌بینین له‌م ئایه‌ته‌دا، ئایینی خواو زگماکی ئینسان به‌یه‌ک شت دانراون؛ چونکه وشه‌ی (الدین) به‌ وشه‌ی (فطرة) گه‌راوه‌ (فطرة الله) کراوه‌ته بریتی (بدل)ی (الدین).

(۳) عه‌قلی مرۆف، چونکه چهند یاسایه‌کی به‌لگه‌نه‌ویست (بدهی)ی ژیری هه‌ن، که مرۆف ناچار ده‌که‌ن به‌خوا بێتو بپه‌رستی.

به‌لێ، هه‌ر له سه‌رده‌تای میژووی ژیا‌نی مرۆفایه‌تییه‌وه، ئهم سی هۆیا‌نه هانده‌ری مرۆف بوو ون به‌ره‌و خواناسی و دینداریی.^(۱)

(۱) له به‌شی یه‌که‌مدا به‌ تیری له‌وباره‌وه داوین و، پرومان کردۆته‌وه سه‌لماندووشمانه، که پالنه‌ری راسته‌قینه‌ی مرۆف بوو خواناسیی و دینداریی، فطرته و عه‌قلن.

دووهم: ته‌گهر ته‌م بێردۆزیه فری به‌سه‌ر راس‌تییه‌وه بوویه، ده‌بوو له به‌رانبه‌ری به‌ره‌وپێشچوونی زانیاریدا، عه‌قیده‌ی خواناسیی و ئایینی له‌کورتی دابایه‌وه، به‌ره‌و دوا گه‌رابایه‌وه، واته‌ ده‌بوو له‌ نیوان ئایین و په‌ی‌بهردن به‌ هه‌و چۆنییه‌تی روودانی دیاره‌ سروشتیه‌ کاندا، په‌یوه‌ندیه‌ کی پێچه‌وانه‌یی (عکسی)ی هه‌ستی پێک‌رابایه‌.

هه‌روه‌ها ده‌بوو هه‌رکه‌سیک برۆای به‌ زانیاری هه‌یو سه‌ره‌ده‌ریک له‌ چۆنییه‌تی دروستبوونی دیاره‌ سروشتیه‌ کان بکات، برۆای به‌خوا نه‌ییت و به‌لای ئاییندا نه‌چێ و، هه‌رکه‌سیک پابه‌ندی ئایین یو برۆای به‌خوا هه‌بێ، دژی زانیاری یو، لێی داخ له‌دل یو نه‌زانیی به‌دل بێ!

به‌لام ئیمه‌ ده‌بینین هه‌میشه‌ پێش قه‌ره‌وڵ و سه‌رقا‌فلینی رۆشن‌بیری (ثقافة)ی مرۆ‌ق‌ایه‌تی و لێهاتووترین زانایانی زانیاریه‌ گه‌ردوونی و سروشتیه‌ کان، که‌سانیک بوو ون که‌ به‌وپه‌ری دل‌ناییه‌وه، قه‌ناعه‌تیان به‌ بوونی خوا هه‌بووه‌ خو‌ش‌یان وسته‌وه‌ پشتیان پێ به‌سته‌وه‌ لێ پاراونه‌وه، توخوا ماقووله‌ سه‌دان فه‌یله‌سووف و زاناو رۆشن‌بیری وه‌ک (سقراط، ته‌فلاطون، ته‌رسطو، ابن‌سینا، ابن‌رشد، فارابی، غزالی، فخرالدین الرازی، باسکال، دیکارت، مالبرانش، سپینوزا، کانت، نیوتن، گالیلۆ، کلیه‌ر، هرشل، ماکس پلانک، جیمس جینز، ئاینشتاین، ته‌دیسۆن، ته‌لکسیس کاریل، کریسی مۆریسۆن، لیکونت دونوئی و...هتد) له‌به‌ر نه‌زانیی و نه‌شاره‌زاییان به‌ یاساکانی بوونه‌وه‌ر، دانیان به‌ بوونی خوادا هێنابی؟!!

سێیه‌م: گومانی تیدا نه‌ که‌ که‌سانیک هه‌بوون و هه‌ن به‌ناوی ئایینه‌وه‌ دژایه‌تی زانیارییان کردوه‌ ده‌که‌ن، به‌ تایبه‌تی له‌نیو می‌ژووی ئایینی شیۆت‌راوی نه‌صرانی دا، دژایه‌تی کرانی زانیاری له‌لایه‌ن دارو ده‌سته‌ی کلێسای کلێسه‌وه‌ شتیکی زه‌ق و به‌رچاوه‌وه‌، سووت‌ن‌رانی برۆنۆی ئیتالیی و تۆبه‌پێکرانی گالیلۆ دوو دیمه‌نی زه‌قن له‌وباره‌وه‌، به‌لام نابێ له‌م راس‌تیانه‌ش بیه‌ه‌وال بین:

۱- ټه و جهنگ و کیشه دژوارو کاره‌ساته دلته‌زېنه‌ی که له‌پاش سه‌ده‌کانی نیوډر است له ټه‌وروپا له نیوان داروده‌سته‌ی څو‌سه‌پېنه‌رو فریوده‌ری کلېساو زاناو توږټ‌ره‌وانی نوځوازدا، پرویدا، ټه‌نجامی سروشتی هتمی ئایینی شوږټراوو پر هه‌له‌و په‌له‌ی کلېساو بارودوځی ټه‌وسای ټه‌وروپا بوو و، ماقوول نیه حوکمکی گشتی لی ودرېگیرئو، به‌سهر ئایینکی راسته‌قینه‌و نه‌گوراروو ده‌ستکاری نه‌کراوی، وه‌ک ئیسلامیشدا بدرئ.

۲- ده‌زاین که له‌نیو ټمه‌ی مسولمانیشدا ژماره‌یه‌ک مروقی بیرته‌سک و که‌لله ئیشکی به‌روالته‌ت پېشه‌وا هه‌بون و هه‌ن، که به‌ناوی ئایینه‌وه دژایه‌تی زانیاریه‌ سروشتیه‌کانیان کرده^(۱)، به‌لام وه‌ک زورجاری دیکه‌ش گوتوومانه؛ رډوا نیه ره‌فتاری هه‌له‌ی شوږټکه‌وتووانی ئایین، بخړته ټه‌ستوی ئایین و، ئایین به‌ تاوانی غه‌یری څوی تاوانبار بکړئ!

۳- مه‌رج نیه په‌نابردنه به‌ر بیري ټه‌فسانه‌یی دژي زانیاری، به‌س له‌سهر شوږټکه‌وتووانی ئایین تاږو کرابی، به‌لکو دیارده‌یه‌کی ئینسانیی گشتیه‌و په‌یوه‌ندی به‌ هیچ پېرو کو‌مه‌لکه‌وه نیه، مروق پرواداری یان بی‌پروا هه‌ولئ ته‌فسیرکردنی ټه‌و دیارده‌ سروشتیانه هه‌ر ددات، که هه‌ستیان پی ده‌کات، ټنجا جاری وا هه‌یه راستی ده‌پیکو، جاری واش هه‌یه به‌هه‌له‌دا ده‌چو تووشی بیروبو‌چوون و هه‌لو‌یستی ټه‌فسانه‌یی ده‌بی، هه‌ر که‌سی‌کیش ټه‌فسانه‌کانی (ټیکسیر و ټاوی ژیان)ی زانیاری کیمای بیستبن و، ورپنه‌کانی (بطلیموس)ی له‌ گه‌ردوونناسییدا، خوښ‌دنه‌وه، بی سی و دوو ټه‌و قسانه‌مان لی ده‌سه‌لمینئ.

(۱) به‌لام هیچ کاتیک ټه‌و جوړده‌ که‌سانه‌ زاناو پېشه‌واي گه‌ورده‌ ناودار نه‌بون و، حاله‌تیکي وه‌ک ټه‌ودی که له سه‌ده‌کانی نیوډر استدا به‌ناوی سانسوری عه‌قیده (محاکم التفتیش) له ټه‌وروپادا، له‌لایمن دامودزگای کلېساوه به‌پو‌ه‌براو، هه‌رگیز له میژوی ئیسلام و مسولماناندا، شتیکی ټاواو که‌متریش له‌وه‌ پروی نه‌داوه.

چوارهم: گه‌وره‌ترین هه‌له‌ی ده‌هۆل کوتانی ته‌فسانه‌ی (دژایه‌تی نیوان ئایین و زانیاری) ته‌وه‌یه که پێیان وایه، ئیمه له‌نیوان هه‌لبژاردنی یه‌کیک له دوو پێیاندناچارو ده‌سته‌وستانین؛ یان برۆا به‌خوا بێنین، یان به‌یاسا سروشتیه‌کان! ئنجا هیچ کاتییک ئهم دوو پێیه‌ ناگه‌نه‌ یه‌ک!

روونتەر بلییم: ته‌وان پێیان وایه، که برۆا به‌خوا بوون، واته‌ برۆا بوون به‌هێزیک که هه‌ر شتیکی بیکات، به‌بێ به‌کارهێنانی هیچ جوړه‌ هۆو یاسایه‌کی سروشتیه‌ی ته‌نجامی ده‌دات! جا به‌م پێیه‌ دۆزینه‌وه‌ی هه‌ر یاسایه‌کی (فیزیایی، کیمیایی، ژیانه‌وه‌ری) به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر نه‌بوونی خوا!

به‌ برۆای منیش ته‌و په‌نده‌ کوردیه‌یه‌ که ده‌لیت: (له‌ گوێی گادا خه‌وتوو) چاکترین پێناسه‌ی ته‌و جوړه‌ که‌سانه‌یه‌.

له‌به‌رته‌وه‌ی زانایه‌کی خواناس- چونکه‌ خه‌لکی عه‌وام سه‌نگی مه‌حه‌ک نین، به‌تایبه‌تی عه‌وامه‌کانی ئیمه که به‌هۆی بێئاگایی له‌ ئیسلام دووچار ی هه‌زاران جوړه‌ ته‌فسانه‌ بوو و- جیهان و ده‌وره‌ری وه‌ک کۆمه‌له‌ یاساو هۆیه‌کی وردو زانیاریانه‌ دێته‌ به‌رچاوو، خۆی گه‌وره‌شی وه‌ک سه‌ره‌رشت و چاودیرو مشورخۆر دێته‌ به‌رنیگا.

که‌واته‌؛ بابای برۆادار و خواناس، نه‌ک هه‌ر یاسای هۆکاری و یاساکانی سروشت ره‌فز ناکات، به‌لکو ته‌و یاسای هۆکاری (قانون السببية) و ته‌و یاساو ده‌ستوورانه‌ی له‌ بوونه‌وه‌ردا ده‌یانبینی و، ته‌و پێک و پیکایی و ورده‌کارییه‌ی هه‌ستی پێ ده‌کات، به‌ پته‌وترین و دره‌شاهه‌ترین به‌لگه‌ی سه‌لماندنی بوونی خۆی په‌روه‌ردگاریان داده‌نی، وه‌ک له‌ به‌شی یه‌که‌مدا خستمانه‌ روو.

پوخته‌ی مه‌به‌ست :

مرؤقی خواناس له بابای خوانه‌ناس پتر برپای به زانیاریی و یاساو ده‌ستووره سروشتیه‌کان هه‌یه‌و، له‌نیوان دان پیداهێنان به بوونی خواو، دان هێنان به یاسا سروشتیه‌کاندا، ناکوکیی و دژایه‌تی نیه، چونکه یاساو ده‌ستووره‌ریک وپێکه‌کانی بوونه‌وهر به‌ره‌مه‌می زانیاریی و ده‌ست‌لآت و لیژانیی و میهره‌بانیی خوان، واته خوا به‌نامه‌ریژو یاسادانه‌ر و ڕیکخه‌ر (مُنْظَم)ی بوونه‌وهره‌و، به به‌خشنده‌یی و میهره‌بانیی خۆی چاودێری ده‌کاو ده‌پاریژی.

به‌هیچ ڕه‌نگیک برپابوون به ڕیکوپیکیی و ورده‌کاریی بوونه‌وهره‌و په‌ی بردن به یاساو ده‌ستووره‌کانی، جیی برپا به‌خوا بوون پر ناکاته‌وه، به‌لکو به‌پێچه‌وانه‌وه، په‌ی بردن به‌وه که بوونه‌وهر ڕیکخراو (مُنْظَم) و پر ورده‌کارییه‌و، به‌گۆڕه‌ی یاسا به‌ری‌وه ده‌چی، ناچارمان ده‌کات که دان بنیین به بوونی خواجه‌کی په‌روه‌گاری زانای توانای کاربه‌جیدا، که نه‌و به‌نامه‌و ورده‌کاریی و ڕیکوپیکییه‌ی خستۆته نیو بوونه‌وهره‌و^(۱).

له نوره کومه‌لانه‌نه‌کان له‌که‌لتاس
بهن هه‌مگه‌ر موافق الزامه‌ل از دلمعه‌ی

پاښتوندي مه‌کتبه‌ی علمونه‌ی علي بابير

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play

App Store

www.alibapir.com

پاښتوندي مه‌کتبه‌ی علمونه‌ی علي بابير

کلتالي

پاښتوندي مه‌کتبه‌ی علمونه‌ی علي بابير

QR codes for social media and website

۱ (له به‌شی په‌که‌م (پالنه‌ری راسته‌قینه‌ی مرؤف به‌ره‌و خواناسیی) دا، نه‌و مه‌سه‌له‌یه زۆرباش توێژراوه‌ته‌وه.

چوارەم: بیردۆزی جینسی

سەر سۆرەینەرتەترین بیردۆزە کە لە بابەت پەیدا بوونی ئایینەو، لە کارگە ی خەیاڵ و ئەفسانە سازیی ییباوەراندای سازکراوە، بیردۆزی جینسییە کە (زیگموند فروید) یە کە مین دەمراستیه‌تی.

فروید برۆای وایە کە هۆی بنچینه‌یی هەموو دیاردەکانی ژیا نی مرۆف، بریتیه‌ لە غەریزه‌ی جینسیی؛ واتە: هەروەک چۆن مارکس هەموو دیاردەکانی کۆمەڵگا بە بیردۆزی ئابووری تەفسیر دەکات، فرۆیدیش بەهەمان شیوه‌، بەلام فروید لەجیاتیی ئابووری (اقتصاد) غەریزه‌ی جینسیی بەو هاندەرە داناوه‌.

بەلام پێویستە بزاین کە فروید چەمک و واتایەکی فراوانتر لەو دی زانراوه‌ بۆ غەریزه‌ی جینسیی بریار دەدات، فروید ئارەزوو و مەیلی جینسیی وەک حالەتی برسێه‌تی و هەوچیبوونی خۆراک حسیب دەکات.

فروید دەیەوئ هەموو هەڵسوکه‌وته‌کانی مرۆف هەر لە کاتی لەدایکبوونییه‌وه هەتا کاتی خرا نه‌ گۆرئ، لە دەلاقه‌ی جینسه‌وه‌ تەفسیر بکات، منداڵ کە مەمکی دایکی دەمژئ، کورۆ کچ کە دایک و بابیان خۆش دەوین، جوتیار کە بێلەکە لە زەوییه‌وه‌ دەرئ، قوتابی کە پینووسه‌کە دی دەرئ، نووسەر کە لە گۆشه‌یه‌ کدا دادەنیشئ و شت دەنووسئ، هونەرمنەد کە توانای داهینانی خۆی لە دروست کردنی تابلۆی جوان جواندا دەخاتە کار... ئەمانه‌ گشتیان هەولئ رازیکردن و تیرکردنی ئارەزووی جینسیی یان ئارەزووه‌ کپکراوه‌کانی جنسییان دەدەن!

هەلبەتە هەموو ئەم ئەنجامگیری (استنتاج)یش لەسەر بنچینه‌ی جیهانی ئەودیه‌و هۆش (عالم الاشعور)، ئەو دنیا یه‌ی کە زۆر لە دنیای

هۆش (عالم الشعور) فراوانتره، به‌لام مڕۆڤ لێی ئاگادار نیه؛ دنیایه‌ک که هه‌ر له سه‌ره‌تای منداڵیه‌وه به‌گۆڕه‌ی جووری رده‌فتارو ئاكاره‌کانی مڕۆڤ دروست ده‌بێ، ئهو دنیایه‌ی که جیگه‌ی ئاره‌زووه‌ کپکراوو تێرته‌ کراوه‌‌کانه‌.

فرۆید هه‌ولێ داوه که مه‌سه‌له‌ی خواناسی و دینداریه‌ش بگێڕێته‌وه سه‌ر بنه‌رته‌تیکێ جینسی، ئنجا ئاره‌زووی ته‌فسیرکردنی دیارده‌ی ئایین له‌سه‌ر بنه‌چینه‌یه‌کی جینسی، پالێ به‌ فرۆیده‌وه‌ نا که په‌نا به‌رێته به‌ر ته‌فسانه‌کانی میژوو و داوای یارمه‌تی و هاوکارییان لێ بکات له‌ جێبه‌جێکردنی کاره‌که‌یدا!!

جا فرۆید یه‌ک ته‌فسانه‌ی سه‌رسامکه‌ر ده‌گێڕێته‌وه‌و ده‌یکاته سه‌رچاوه‌ی په‌یدابوونی گری ئۆدی (عقدة الأودی)، ئهو گری ئۆدیبه‌ی که به‌بۆچوونی فرۆید، هۆ و بنه‌مای په‌یدابوونی ئایین و هونه‌رو رده‌شت و هه‌موو چالاکییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی مڕۆڤه‌.

(گری ئۆدی) یه‌ش سه‌رچاوه‌که‌ی ته‌فسانه‌یه‌کی یۆنانیه‌وه‌ پوخته‌که‌ی ئاوايه‌:

[(رائاکل) ی فالچی به‌ (لایئوس) پادشای (ته‌بس) ده‌لیت: تو به‌ده‌ستی (ئۆدی) کورت ده‌کوژری، پادشاش بۆ پێشگیریکردن له‌و کاره‌ساته‌، دێته‌ بیرێ کوشتنی (ئۆدی) کورێ که تازه‌ له‌دایک بووه‌، به‌جووره‌ له‌ دره‌ختیکێ ده‌به‌ستێو به‌جێ ده‌هێلێ، به‌لام چهند شوانێک هه‌لی ده‌گرنه‌وه‌و به‌خێوی ده‌که‌ن، ئۆدی به‌گه‌وره‌ ده‌یو، رۆژێک له‌ هه‌رته‌ی لاویدا، چاوی به‌ (لایئوس) ده‌که‌وێو بێته‌وه‌ی بیناسی، پاش شه‌ڕیکێ گه‌رم ده‌یکوژێ و، درێژه به‌ گه‌شته‌که‌ی ده‌دات، له‌وکاته‌دا ئاژده‌لیکی سه‌یر به‌ناوی ئسفنکس (أبوالهول) له‌ شاری ته‌بس په‌یدا ده‌یو، پادشای ئه‌وکاته به‌لێن ده‌دات که هه‌رکه‌سیک بتوانی بیکوژێ، یان له‌ شاری وه‌ده‌ربنی ته‌خت و تاجی پاشایه‌تی ده‌داتیو، شارنی لێ ماره‌ ده‌کات، ئۆدی له‌م کاره‌دا سه‌رده‌که‌وێ و، ده‌یته‌ پادشاو شاژنه (ژوکاست) که دایکیه‌تی و نایناسی به‌ ژن ده‌گری،

دوای ماوه‌یه‌ک فالچییان ئۆدیپ ئاگادار ده‌کهنه‌وه‌و، دایکی که شه‌وه‌ ده‌زانێ خۆی به‌ دره‌ختی‌ک هه‌لده‌واسیو ئۆدیپ و خوشکه‌که‌شی (ئانتیگون) له‌شار ده‌چنه‌ ده‌ری و له‌ بېشه‌و جه‌نگه‌لی (ئه‌میندیس) دا ون ده‌بن..].

ئجنا فرۆید ئاوا لهم ته‌فسانه‌یه‌ ئه‌نجامگیری ده‌کات: (۱)

ئۆدیپ له‌نیو هه‌ستی ته‌ودیه‌و هۆش (اللاشعور)ی رق و قین و دوژمنایه‌تییه‌کی قوولی ده‌رباره‌ی بابی هه‌شار داوه‌، له‌ سۆنگه‌ی ته‌وه‌وه‌ که‌ پێی به‌ختیاریی لێ گرتوه‌ له‌ گه‌ل دایکید، ئجنا ئۆدیپ بو هینانه‌دی شه‌و ئاره‌زووه‌ی؛ واته‌ به‌ژن گرتنی دایکی، ئاره‌زووی کوشتنی باوکی په‌یدا بووه‌و، له‌ ئه‌نجامی ته‌مه‌وه‌ بابی (ئۆدیپ)یش ته‌می به‌ دوژمن زانیوه‌و، وه‌ک رۆله‌ی خۆی سه‌یری نه‌ کردوه‌.

ئجنا فرۆید شه‌و ئه‌نجامگیرییه‌ی که‌ لهم ته‌فسانه‌ی ئۆدیبه‌ی وه‌رگرتوه‌، کردوویه‌ته‌ حوکمیکی گشتیی، که‌ هه‌موو پیاوان بگریته‌وه‌.

هه‌لبه‌ته‌ وه‌ک گوتمان فرۆید (گری ئۆدیپ) به‌ بنچینه‌و چاوگی په‌یداوونی ئایین و ره‌وشت و هونه‌رو هه‌موو کاروبار کۆمه‌لییه‌تییه‌کان داده‌نی، به‌لام بو مه‌سه‌له‌ی په‌یداوونی ئایین، فرۆید ته‌فسانه‌یه‌کی دیکه‌شی له‌ میژووی تیره‌ وه‌حشییه‌کان خواستۆته‌وه‌، که‌ به‌م جوړه‌ ئاراسته‌ی ده‌کات:

(سه‌رده‌می کۆن خێزانی‌ک هه‌بووه‌ که‌ له‌ باییک و کۆمه‌لیک ژن و کوڤو کچ پیکهاتوه‌، بابه‌ که‌ هه‌موو خێزانه‌که‌-به‌تایبه‌تی ژن و کچه‌کان- ده‌خاته ژیر رکیفی خۆیه‌وه‌و، له‌ گه‌ل کوره‌کاندا زۆر دلپه‌قانه‌ ره‌فتار ده‌کات، به‌لام دوای شه‌وه‌ی بابه‌ که‌ پیرو که‌ نه‌فت ده‌بی، کوره‌کان ده‌یکوژن و گوشته‌که‌ی ده‌خۆن، به‌لام هه‌یچ کام له‌ کوره‌کان ناتوانن جینی بابیان بگرنه‌وه‌، له‌ترسی شه‌وه‌ی که‌ به‌ مه‌رده‌ی بابیان بچن) (۲).

(۱) له‌کاتی ره‌خنه‌و هه‌لسه‌نگاندندا باسه‌ که‌ باشتر پروون ده‌بیته‌وه‌، بۆیه‌ لێر درێژی ناده‌می.

(۲) ته‌م به‌سه‌ره‌اته‌م به‌ هه‌له‌ له‌ کتیی زنجیره‌ی: (ده‌بریک راچوونی ئیسلام و پێچکان) دا به‌ گری ئۆدیپ ناوبردوه‌، پروانه‌ ته‌لقه‌ی سییه‌م، لاپه‌ره‌ (۱۰۰)، چاپی یه‌که‌م و دووهم، به‌لام له‌ چاپی سییه‌م دا ته‌م هه‌له‌یه‌م راست کردۆته‌وه‌، پروانه‌ لاپه‌ره‌ (۱۰۳ و ۱۰۴)، نووسینگه‌ی ته‌فسیر (۲۰۰۶)

ئنجا فرۆید دواى درێژدادپیهى كى زۆرو چهندها قوورت و پێچ، ئەم
ئەنجامگیرییه وەدەست دێنێ:

(پەشیمان بوونەوه لە كوشتنی بابەكە، ئنجا پێژنواندنیكى تێكەڵ بە
ترس بەرانبەر بابەكە، ئنجا قەدەغە كردنى ژنەیان لە ئافەتانی ئەو تیریه،
ئنجالەمەو! رەگ و ریشەى ئایین و رەوشت دروست بوون؛ چونكە لە
قەدەغەكرانى بەژنگرتنى ئافەتانی تیرەكە، رەوشت و ئاكار پەیدا بوو و،
ئەو رێزو ترسەش كە بەرانبەر بە بابەكە پێشان دەدرا، دواتر گۆرا بوو
پەرستن و، ئنجا پەرستراى بابەكەش وازی لێهێنراو پەرستنى بەردو رووێك
و ژياندار جیى گرتەوه، ئنجا لەدوايیدا ئاستى پەرستنه كە ژوورپا چوو و بوو
بە پەرستنى هێژىكى نابەرەهەست بەناوى خوا)!!

ئەمە پوختەى بیروپراو هەلۆیستی فرۆید-رابەرى بێردۆزەى جینسی- بوو
لەبابەت چۆنیەتى پەیدا بوونی ئایین و بیری خواناسییەوه، بەلام با بەشیئەیی
لە كەوو بێژنگى رەخنەو لێكۆڵینەوهى بدەین، داخۆ هەمووى سەرکۆیژر
(سەرکۆتەل) دەردەچى یان نا!!

رەخنەو هەلسەنگاندن:

دواى ئەوهى بێردۆزەى جینسیم لە بێژنگدا، دیتم هەمووى سەرکۆیژرەو
دەنكىكى كاكڵداریشى تێدا نیه، سەرکۆیژرەوونى بێردۆزەى ناوبراوىش، لەم
چەند خالەدا دەسەلمێن:

یهكەم: گەورەترین كۆن و كەلێنى بێردۆزەى جینسی ئەوهیه كە بەس
دەعوو لاف لێدانىكى رووتەو، هیچ پشتیوانىكى لە عەقل و زانیاری و
میژوودا نیه، تا قەشتىك كە پشتگیری ئەو بێردۆزەیه بكات، گیرانەوهى
چەند بەسەرھاتىكى كۆنى تیرە وەحشى و نیمچە وەحشیەكانە، كە هەموو
(نەنك) یك لەو جۆرە حىكایەتانەدا لە فرۆید كارامەترە!!

جا نازانم بە چ کلۆجیک دەگونجی دیاردەیی خواناسیی و ئایینپەرەریی
کە بەدریژایی میژوو زۆربەیی هەرەزۆری خەلکی برپای پێی هەبوو
لایەنگیری کردووە، لەسەر بنچینەی یەک ئەفسانەی بیسەرپێی وەلابەری!!

دووهم: ئەمڕۆ لەنیو شارەزاو پشپۆرانی دەرەشاهەیی - چ مسوڵمان چ
نامسوڵمان - بەدەگمەن کەسیک پەیدا دەبێت قسەکانی فرۆید قبول
بکات؛ چونکە هەرکەسیک تۆزیک وردبۆنەوی هەبێت، دەزانێت کە وێرانی
غەریزی جینسیی چەندەها هاندەری دیکەش هەن، کاردەکەنە سەر ژایانی
مرووف، وەک سروشتی خواناسیی و، غەریزی شت هەبوون و، هاندەری شت
زانین و، خۆدەرخستن و، شەیدایی جوانیی و پەوشت بەرزیی.

جا ئیستا ئەم پرسیارە دەکەین:

ئایا ئەگەر - گریمان - غەریزی جینسیی لە سروشتی مرووفدا نەبوایە،
مرووف بەدوای خواناسیی و زانیاریی و پەوشت بەرزیی و جوانیی و خۆدەرخستن
و پلەوپایەدا عەوداڵ نەدەبوو؟!!

سێهەم: ئەم بیردۆزەیدا عەقڵی مرووف بەجاریک فەرامۆش کراوە و تەنیا دەوری
توورەکیەکی بۆ دانراوە، بەلام عاقل مەند و زاناو توێژەرەوانی سەرلەبەری
مرووفایەتی، لەسەر ئەوە رێک کەوتوون کە ئینسان بەس بریتی نیە لە تۆپەلیک
هەواو ئارەزوو، کەسیکیش کە سەرنجی میژووی مرووفایەتی بدات لە هەر
لایەنیکییەوه، دەبینێت شوێن پەنجەیی عەقڵ لە شوێن پەنجەیی هەموو شتیک
زیاتر بە دیاردەو پروداوەکانییەوه دیارە، ئەو کەسەش کە عەقڵ بە سفری پاش
فاریزە دادەنێت، وای دیارە لە هەمبەنەیی خۆیدا گۆیژی ژماردوون و، عەقڵی لە
گوتەو کردووەو جموجۆڵیدا هەریندەیی سفری پاش فاریزە کاریگەر بوو!!

چوارەم: فرۆید ئەزموونەکانی خۆی بۆ سەلماندنی راستیی قسەکانی بەس
لەنیو چوارچێوەی ئەو تیرە وەحشیانەدا ئەنجام داوە کە بە (طەوطەمیزم)

ناسراون؛ چونکه زانیویه‌تی بارودوځی ټو تیرهو هوژانه له گه‌ل بیردوژه‌که‌یدا ده‌سازئ-هه‌ر کام له‌و تیرانه‌ ئاژده‌لیک یان رووه‌کیک ده‌په‌رستیو به‌بابه‌گه‌وره‌ی خو‌ی داده‌نی-.

دیسان له‌نیو هه‌موو ئایینه‌کاندا نه‌صرانییه‌تی هه‌ل‌بژاردوه؛ چونکه نه‌صرانییه‌کان به‌هه‌له‌و نه‌زانی- خوا به‌ناوی (باب) بانگ ده‌که‌ن، ته‌نانه‌ت فروید ئایینه‌که‌ی خو‌یشی- که‌ جووله‌کایه‌تییه‌- پشت گو‌ی خسته‌و، چونکه زانیویه‌تی له‌گه‌ل بیردوژه‌که‌یدا هه‌ل‌ناکات!!

که‌واته؛ فروید بو‌ سه‌لمان‌دن‌ی قسه‌کانی به‌س به‌دوای ټو دیاردانه‌دا گه‌راوه‌ که‌ له‌گه‌ل بیردوژه‌که‌یدا ده‌سازئ، مادام واب‌ی ده‌لیئ: فروید هه‌رچه‌نده‌ لافی زانیاریی لیده‌دات، به‌لام به‌شیوه‌کی واقعیانه‌و زانیاریانه‌ له‌ راستیی نه‌کو‌لیوته‌وه، به‌لکو به‌دوای به‌رژده‌ندیی خو‌یدا گه‌راوه‌ له‌سه‌ر بن‌چینه‌ی ئاره‌زووی خو‌ی!

پین‌جه‌م: ټه‌ گه‌ر دامان نا ټو به‌سه‌ره‌اته ټه‌ فسانه‌بیانه‌ی فروید کردوونیه‌ تا‌قه‌ پشتیوانی قسه‌کانی، راست و ته‌واویش بن، به‌ چ به‌لگه‌یه‌ک ده‌توانین ب‌لیئ: به‌ر له‌ روودانی ټو به‌سه‌ره‌اتانه‌ش بی‌ری خواناسیی و ئایین دو‌ستی هه‌ر نه‌بووه؟! بی‌گومان ئیمه‌ له‌ به‌شی یه‌که‌مدا سه‌لمان‌دما که‌ له‌وه‌تی مرو‌ف دروست بووه‌ خواناسیی هه‌ر هه‌بووه‌ هه‌تا مرو‌فیش ماب‌ی هه‌ر ده‌میئ.

شه‌شه‌م: چو‌ن ده‌گونج‌بو‌ چ عه‌قل‌ن‌ک په‌سندی ده‌کات که‌ کوشتنی بای‌ک له‌ تیره‌یه‌ کدا بب‌یته‌ هو‌ی په‌یدا‌بوونی بر‌وا به‌خوا هی‌نان له‌ هه‌موو چاخ و سه‌رده‌مه‌کانی می‌زووی ژیا‌نی مرو‌فایه‌تیدا؟!!

حه‌وته‌م: فروید خو‌یشی له‌ لی‌کو‌لینه‌وه‌کانی خو‌یدا، ئاماژده‌ی بو‌ ټووه‌ کردوه‌ که‌ بیردوژدی جینسیی یه‌کی‌که‌ له‌چه‌ند بو‌چو‌نی‌ک که‌ له‌بابه‌ت چو‌نیه‌تی په‌یدا‌بوونی ئایینه‌وه‌ خراونه‌ته‌ روو، ټه‌وه‌تا له‌ویاره‌وه‌ ده‌لی:

(تاقه مەبەستی من ئەو دیە کە یە ک بۆچوونی نوێ رەگەل ئەو بۆچوونانە
بەخەم کە دەربارە چۆنیەتی پەیدا بوونی ئایین و رەوشت و کۆمەلگا پیشیار
کراون)!!^(۱)

بەلام بریا سەد بریا-داری بریاش بەرناگرئ- ئیستا فرۆید زیندوو بایە،
تا کو بەچاوی خۆی ئەو نیمچە خۆندەوارانە دیان، کە گەلیک لەوی
فرۆیدترو بیژەزاترن و، قسە یە ک کە فرۆید پەنجا سال^(۲) پتر پیش ئیستا
بە دوودلی و گومانەو کەردوویەتی، ئەوان ئیستا وە ک زانیارییەکی بەلگە
نەویست خۆی پیو بەدەدن!

هەشتەم: رەخنە ی دەروونناسان: لە ئەنجامی ئەو دا کە فرۆید بەس
پەیدا بوونی دیاردە ی خواناسی و ئایین دۆستی بە زادە ی جینس نازانی،
بەلکو هەموو چالاکیەکانی ژیان، لە فیتی جینس دەزانی، لە سۆنگە ی
ئەو دەو تەنانت قوتابی و هاوکارانی خۆشی لی لالووت بوو و ن، نشتەری
رەخنەیان لە پۆرگی پر لە کیمی ئەفسانە ی بیردۆزە کە ی وە کار خستو.

یەکیک لەوانە (دکتۆر کارل گوستاف یونگ) کە ناودارترین هاوکاری
فرۆیدەو زۆربە ی بۆچوونەکانی فرۆیدی پی راست نین و رەخنە ی زۆری
لیان هەیه.

یەکیکی دیکە لەوانە (ئالفەر ئادلەر) د، ئادلەر یە کەمین کەس بوو کە
لایەنی کۆمەلەیی ئینسانی دەستنیشان کرد.

یەکی دیکە لەو زانیانە ی کە لە دەروونزانییدا پایە یەکی بەرزیان هەیهو
رەخنەیان لە فرۆید گرتو (کارن هورنای) یە، هورنای دەلیت:

(۱) (توتم وتابو)، ۲۱۵، لە (خدا در اندیشه بشر)، ل ۱۳۶، عبدالله نصری.

(۲) لە کاتی نووسینی کتیبە کەو کە ۱۹۸۵ هـ.

(ئەو کۆمەڵە بیروبۆچوونانەى فرۆید کە پڕۆلەتیکی جوان و بریقەداریان ھەیە، ھەلەن، بەتایبەتى ئەو جوۆرە بیروبۆچوونانەى کە پەيوەندییان بە بنچینەى کى میکانیکی و ژيانەوەرزانییەو ھەيە، پێویستە لابریڤن، تاكو دەروونزانیى بتوانی ھەموو توانای خوێ وەك زانیارییە کى ئینسانی بخاتە گوێ.

نۆیەم: گری ئۆدیپ:

(۱) بەسەرھاتی پەیداوونی گری ئۆدیپ، جی پەسندی و پەزنامەندی ھېچ کام لە مەکتەبەکانى دەروونزانیى نیەو، دەروونناسان پەخنى زۆریان لیگرتو:

ھورنای دەلیت: (دوژمنایەتیی منداڵ بەرانبەر بە بابى کە فرۆید بە ئەنجامى ئارەزووی جینسی دەزانى، لە راستیدا لە ئەنجامى توندوتیژی و فەرمان و پێشگیری (الأمر والمنع) ی بابدا، ھاتۆتەدى؛ چونکە منداڵ عەوداڵی چێژوەرگرتەو، ھەرکەسیک پێشگیری رابواردن و چێژوەرگرتنى لیبکات بە دوژمنى دادەنى).

یېگومان قسەى ھورنای شتیکی واقعیى و راستە؛ چونکە ئیمە دەبینین ئەو بابانەى لە گەل کورەکانیاندا دلەرق و توندوتیژن، بەزۆرى کورەکانیان لاسارو سەرپێچیکەر دەردەچن.

کارل یۆنگ دەلیت: (مەیلی منداڵ-کور یان کچ- بۆ دایک و بابى تەنیا مەیلیکی منداڵینەو ناگونجی بلین لە قۆناغیکی ھیندە سەرھاتی تەمەنیدا ئارەزووی جینسى لە منداڵدا ھەيە)!!.

دیسان دەلی: (پەيوەندیی خۆشەویستیی منداڵى کور- بەرانبەر بە دایکی لە قۆناغى سەرھاتییدا، رەگ و ریشەى کى جینسى نیە، بەلکو لە ئەنجامى ئەو ھادایە کە منداڵ دایکی بە سەرپەرشت و پارێزەرى خوێ دەزانى، ئنجا ئەگەر ھەست بکات کەسیک دایکی لى داگیر دەکات، ھەست بە ھەسوودی و پەژدیى و پەرشانیى دەکات).

(۲) ئیمه ته گهر فرۆید ههر به بیردۆزه که ی خۆی داوهریی (محکمة) ی له گهڵ بکهین، وهدرو دکه ویتته ووه تاوانبار (محکوم) دهرده چی!

چونکه به پیتی بیردۆزی وی که سانیک که غهریزی جینسیان کپ ناکرئ، نه ده بوو برۆا به خوا یینن؛ چونکه گرپی ئۆدییک له ویدیوی هوش (لاشعور) یان پهیدا نه بووه، که دواتر بیتته پالنه ری برۆا به خوا هیان، به لام واقع به پیچه وانه ویده؛ واته ئیمه گه لیک کهس ده بینن هیچ شوینه واری (گرپی ئۆدی) یان تیدا نهو، برۆایه کی زۆر چاکیشیان به خوا ههیه.

دهیه م: به سه رهاتی خیزانه که: ئهم به سه رهاته وی پرای ته و دی که ته فسانهیه کی کۆنه، به هیچ شیوهیه ک ئهو مه به سه ته شی لی وهرنا گیرئ که فرۆید دهیه وی؛ چونکه:

فرۆید که ده لی: بابه که دهستی به سه ره هه موو ئافره تانی خیزانه که دا گرتوه، ده بی پالنه ریک هه بو بی پالی پیوه نابی که به و کاره ی ههستی، به لایه نی که مه وه ده بی غهریزی مولکایه تی تاک (الملکیه الفریدیة) و ئیرهی بردن (هه سودی) ی تیدا هه بووین، دیسان کاردانه و دی کوره کانیش لانی که م په کی له سه ره غهریزی تۆله ستانن (انتقام) که وتوه، که واته پیوسته هه رکام له م خه سه له تانه؛ شت هه بوون، هه سودی، تۆله ستانن، له دروستکردنی ئهو به سه رهاته دا، له پیش غهریزی جینسییه وه دابنرین.

چ به رژه وندییه کی جینسی-ته گهر فرۆید راست ده کات جینس سه رچاوه ی هه موو چالاکییه کانه- پالی به کوره کانه وه نا، که له پاش مردنی بابیان ئافره تانی ئهو تیره یه له خویان قه دهغه بکه ن، بۆچی دوا ی لاچوونی به ره بهستی رپی غهریزی جینسیان، سه رچاوه ی جینسیان نه ته قیه وه، ژیانان نه بوو به جلیتاویکی جینسی؟!

یازدەم: پشکنینی کەسایەتیی فرۆید:

۱- فرۆید بابایەکی جوولە کە بوو، لەلایەن کلێساو شوینکەوتوواییەو بەردەوام لێشای تانەو تەشەر و رەخنان پرووی تیکردو، بۆیە هەر لە پۆژیک گەر اوێ کە دەرفەتیککی گونجای دەست بکەوێ و، بۆرکانی رِق و قینی پەنگ خوار دوو دەو پەزمەندە کراوی بە پرووی دامودەزگای کلێسادا بته قینیتەو.

بەلێ، بە پێی بنەماکانی زانیاری دەروزانایی، ناتوانین باوەر بکەین کە ئەو هەموو بە سووک سەیر کران و سەرکۆنە کران و گالته پیکرانە فرۆید لەلایەن کلێساو - بەتاوانی جوولە کایەتیی - کە لە سەرەتای قوتابیەتیەو تا کۆتایی ژیاکی درێژە کێشاو، هیچ جوێرە شوینەواریکی بەدی لە بەشی ئەو دیو هۆش (لاشعور)ی فرۆیددا بەجێ نەهێشتی!!

۲- گەلی جوولە کە بە گشتی لە دلی هەموو گەل و نەتەوێکانی دیکەدا بەدەفەر و ناپەسندن، لە سۆنگە ئێوەو کە جوولە کە هەموو گەلانی جیهان دەبەغزێن و دەلێن: پێویستە گشت خێر و یێرەکانی دنیا لەبەر قەڵەمەردی ئێمەدا بن و، گەلانی دیکە وەک ئازەل و مالیت رام بکێن، بۆ هێنانەدی بەرژوێندیە کانمان!!

جا لەبەر تیشکی ئەم راستییەدا دەتوانین بڵێن: فرۆیدیشت وەک دوو هاوڕێ گەزە کە دیکە (مارکس و دورکایم) ویستوویەتی لە بن شاقەلی بیردۆزیەکی پوچەکی بەناو زانیاریانەدا، رِق و داخی خۆی بە مرۆفایەتیی برێژێو، بەزمانی کردارو حال پێیان بلی: ئەوێ ئێوە بەناوی ئایین و خواناسیی و رەوشت و ئاکاری پەسندەو رێزی لێدەگرن، ئەو سەرچاوە روون و بێگەردە نیە کە ئێوە گومانتان بۆی چوو، بەلکو وەک سیپالێکی پیس، نوێرەتان لە زەلکاوێ جینس وەردراو!!

خوبنہری بہرِیز!

وهك ديتت؛ بيردۆزهى جينسىي ده‌بارهى په‌يدا‌بو‌نى ئايين^(١)، دواى
هه‌له‌نگه‌ران و له‌په‌ژنگه‌رانى، چ سه‌ركه‌وتنه‌يه‌كه‌ى بى^(٢) فیل ده‌رچوو و،
چو‌ن به‌ مه‌رده‌ى هاوه‌له‌نى به‌شووى چوو!!^(٣)

(۱) ئېمە لېردا بەس لە گۆشە نېگای (چۆنەتە پەیدا بوونی ئایین) ۋە بېردۆزە جېنسەیی ۋە قەسە کانی فرۆیدمان لە بېژنەگ دا، بە لām بۆ لە بېژنەگدانى سەرلەبەرى بېردۆزە گۆرین، سەرنەجى (فرۆید لە تەزاۋوی ژیریدا) بدە، نووسراوی محمد مەلا صالح شارەزورى.

(۲) بی، فیل: بی، خلتہ و ساغ۔

(۳) بۆ نووسینی ئەم باسە سوودم لەم کتیبانە وەرگرتووە:

(خوا در اُنْدیشهء بشر) عبدالله نصری.

(انگیزہ پیدایش مذاہب) ناصر مکارم شیرازی.

(دہرہ ریک راجوونی نیسلام و ریچکان) تھلہی سیہم. نووسہر.

پێنجەم: بیردۆزە داخوازییە دەروونی و کۆمەڵییەتیەکان

یەکی دیکە لەو بیردۆزانەی ویستوویانە چۆنیەتی پەیداوونی خواناسیی و دینداری تەفسیر بکەن، ئەو بیردۆزیە کە دەلیت:

مروڤ چەند داخوازییەکی دەروونی و کۆمەڵییەتی هەن، کە بەبێ پڕاھێنان بەھێزێکی دەستەلاتداری میھربان، بەشیوەیەکی تەواو، بۆ تێروتەسەل ناکرێن و داواکارییەکانیان پێ جیبەجی ناکرێن.

ئێستاش بە لەچەند خالێکدا ئێوە پۆک و کاکلی ئەو بیردۆزیە بخەینە روو:

یەكەم: مروڤ لەژیانیدا جۆرەھا دەردو ئازارو ئەشکەنجە گیانی و جەستەیی تووش دەبن، کە بەھۆی پڕاھێنان بە زاتیکی سەرۆوی سروشتییەو، تاوو تینیکی بەرچاو بۆ کەمکردنەوێان دەرخسێ، ئنجا ھەر ھەستکردن بەو تاووتینەش بوو کە پالێ بە مروڤەو ناو بەخوا یێنێ.

دووەم: دیسان مروڤ لە ئاقار ھێرشێ بێ بەزەییانە گیروگرفت و کۆسپ و تەگەرەکانی ژیانیدا، ئەو گیروگرفتەنە کە بەتەنێ توانای چارەسەرکردنای نیە - ھەو جیی پشت و پەنایەکی بەھێزتر لەوێ کە لەدنای بەرھەستدا ھەییەتی، ئنجا پڕاھێنان بەو پشتیوانە، داخوازییەکی دەروونی مروڤە.

سێیەم: مروڤ ھەمیشە لە دەست تەنیایی ڕادەکاو، ھەز لەچارە ناکات، بەلام کاروانی نەسەرەوتوی ژیان بەردەوام بەرەو تەنیایی دەیات؛ چونکە دۆست و برادەر و خۆشەویستانی یەک لەدوای یەک بەجیی دەھێلن و، شۆینی خالی بووشیان تین و فشار (ضغط) یکی زۆر قورسی دەخاتە سەر، ئنجا پڕاھێنان بە زاتیکی بیسەرەتاو کۆتایی کە پارێزگاری لێ دەکات و، لەگەڵی میھربانە، تا ئەندازەیەکی زۆر جیی خالی بووی دۆست و

خۇشەويستانى بۇ پېر دەكاتەۋە، بارى قورسى سەرشانى لى سووك دەكات،
بۆيە مەرۇف بەرەو خوئاسىيى و ئايىن پەرودىيى دەچى.

چوارەم: گىرەو كىشەو بەلىو تىشكان و مەينەتىي و دەرەسەريى و بەئامانج
نەگەشتن، لەژيانى زۆربەي خەلكىدا ھەن، جا برۋابون بە خواو بەژيانى
پاش مردنى، كە شوئى ھاتنەدى ئاۋاتان و پىك شادبونەۋەي مەرۇفانە،
سىبۋورىي ھىن و ئۆخژن پەيدا كەرىكى يە كجار كاريگەرە.

پىنجەم: لە ئەنجامى تاوان كردندا، مەرۇف دووچارى نارەھەتىي و
پەشيمانىي و بىزارىي دەيى، جا بەھۆي ئيماندارىي و برۋاھىنانەۋە بەزاتىكى
بەخشندە تاۋانپۇش و بەبەزەيى، ئەو ئائاسوودەيى و ويژدان نارەھەت بوون
و بىز لەخۇبونەۋەيە نامىنئو لادەچى، جا مەرۇف لەژىر فشارو تاۋوتىنى ئەو
داخوآزيانەدا، پەنا دەباتە بەر ئايىن و خوئاسىيى.

پوۋچاندنەۋەي بىردۆزەي داخوآزيە دەروونىي و كۆمەلئىيەتتەكان

لە پوۋچاندنەۋەي ئەم گومانەشدا- كە دوايىن گومانە دەرباردى چۆنيەتى
پەيداۋونى ئايىن- چەند راستىيەك دەخەينە روو.

يەكەم: گومانى تىدا نىە كە ئايىنكى راست و تەۋاو، تواناي ۋەلامدانەۋەي
ھەموو پىرسىارەكانى مەرۇف و تىركردنى ھەموو داخوآزيەكانى ھەيە، جا ئەو
داخوآزيانە دەروونىي بن يان كۆمەلئىيەتى، بۇ وئە ھىچ كەس نكوولئى
لەۋە نىە كە ئايىن چاكتىن سارپژ كەرۋ شىفاهىتى دلبىرنداران و دەرەداران
و بىچارانە؛ چونكە مەرۇفى خوئاس، پشت بە خوايەكى ھىندە دەستەلاتدارو
بەخشندە بەدەنگەۋەھاتوو و كاربەجى دەبەستى، كە ھەموو دەمى دەركاى
رژگارىي و بەختيارىي و سەرفرازىي بۇ دەخاتە سەر پشتى.

دىسان كەس لەۋەدا دوۋدلى نىە كە رازو نيازكردن لەگەل خواداو، لەبەر
خوا پارانەۋە، ئارامىي و ئۆخژن و دلىيايەكى تەۋاو لە دل و دەروونى

مروڤدا دەهێتتە دی و، پەیهەندیی هەبوون لە گەڵ خوادا، لە بەرانبەر تو فانی
گیروگرفت و تەنگوچەڵەمەو چەرمەسەرییەکانی ژیانداو، لەبەردەم تیشکان و
دەسخەرۆبوون و بە ئامانج نەگەشتندا، هێزو وزەو تین و گورپکی زۆر بو
مروڤ دەرهەسخیئۆ دیوەزمەیی بیهیوایی و بیهیزی و بەزین راودەنیو دەرهەتینی.

هەروەها ئاشکرایە کە تۆبەکردن و گەڕانەووە پەشیمان بوونەو، دواي تاوان و
لادان و سەرپێچی، هەست کردن بە تاوانباریی و کەمی و شەرمەزاری،
کەم دەکاتەو، جاری واش هەیه هەر نایهێنێ.

شتیکێ روون و بەلگەنەویستە کە برۆبوون بە زیندوو بوونەو ژيانی دواوژ،
مردن و کوچکردن و مائاوايي لە دنیا کردنی دۆست و برادەر و خزم و خوشەویستان،
لەلای مروڤ دەکاتە شتیکێ ئاسایی و زۆر پێی سەغەت و تەنگاو و بیهال
نابی. ^(۱)

دووهم: بەلام کێ دەلی هۆی پەیدا بوونی ئایین، ئەو هەست و نەست و
داخوازیانە و ئەو سوود و بەرەمانە؟!!

ئایا کەسیک وا بیر بکاتەو، شوینەوارو ئەنجامی بەهۆو پەیدا کەر
دانەناو؟

ئایا ئەمە وەک ئەو نە کابرایە کێ چال هەلقەن لە دەمی چال هەلقەندندا
خەزینەیک، کوپەزێرێک بدۆزیتەو، دواي کابرایە کێ نەشارەزا کە لە
ئەسلی مەسەلە بیهەوالە، بلی: هۆی هاندەری چال هەلقەندنە کە هەبوونی
کوپەزێرە کە بوو لەو شوینەدا؟!!

ئاخر مەسەلەي ئیمەش راست ئاوايە؛ شتیک کە بەرەم و ئەنجامی
خواناسیی و ئایین دۆستییه، بەسەرچاوەو هۆی پەیدا بوونی دانراو؟!!

(۱) سوپاس بوخوا کتییکی سەریەخۆمان تەرخان کردووە بو ئەو جۆرە باسانە، بەناوی (یادی
خودا) بەشی یە کەم (گەرنگی یادی خوا لە ژيانی مروڤدا)، چاپی یە کەم ۱۹۸۷.

سٲیه‌م: لایه‌نگرانی ٲم بیردۆزه‌یه‌ش وه‌ک لایه‌نگرانی بیردۆزه‌کانی پٲشو، پٲش هه‌موو شتٲک وه‌فاداری خۆیان به‌رانبه‌ر به‌مه‌به‌ستیکی بیبه‌لگه‌ پٲشان داوه‌، ویستوویانه‌ ٲایین په‌لکش بکه‌ن بۆ نیو جوغزی ٲهو ٲاواته‌ له‌پٲشدا له‌دلگیراوه‌!!

ٲٲستاش:

ٲٲستاش دوا‌ی خستنه‌پرووی ٲم هه‌موو به‌لگه‌ به‌هٲزو به‌ره‌ه‌ٲستی له‌ به‌رانبه‌ردا نه‌کراوانه‌، له‌سه‌ر پووچاندنه‌وه‌ی ٲم بیروبۆچوون و بیردۆزه‌ خه‌یالیانه‌، چاوه‌روانی ٲه‌وه‌ له‌ لایه‌نگرانی ٲم بیردۆزانه‌ ده‌که‌ین، که‌ وازیان لیٲنن و خۆیان له‌ چه‌نگالی به‌دی ٲه‌فسانه‌بازی قوتار بکه‌ن و، وه‌ک مروٲٲکی ٲازادو سه‌ربه‌ست بیر بکه‌نه‌وه‌، هه‌ولّ به‌دن هه‌ق و راستی له‌ هه‌ر جٲیه‌ک یٲو، به‌ده‌ست هه‌ر که‌سیکه‌وه‌بی، وه‌ری بگرن و ماچی بکه‌ن و، داوا‌ی لیٲوردن و چاوپۆشیشی لیٲکه‌ن، که‌ هه‌تا ٲٲستا که‌مه‌ترخه‌م بوون و لیٲی دوورده‌په‌رٲز بوون!!

خوٲنه‌ری به‌رٲز!

ٲه‌مانه‌ سه‌رجه‌م ٲهو بیردۆزانه‌ بوون که‌ بیپرواو له‌ خواو ٲایین یاخیبووان، ده‌یانه‌وی پنه‌یان به‌رنه‌ به‌ری، له‌وه‌ ده‌مه‌یدا که‌ له‌به‌ر وه‌لامی راسته‌قینه‌ی (ٲایین چۆن په‌یدا بووه‌؟!) را‌ده‌که‌ن-جا له‌سو‌نگه‌ی هه‌ر شتٲکه‌وه‌ بی-، به‌لام وه‌ک دیتمان ٲم بیردۆزانه‌ چاوپۆشی له‌وه‌ بکه‌ که‌ هه‌موویان پٲکه‌وه‌ دژ و نه‌گونجاو^(۱)، نه‌ک هه‌ر یه‌ک یه‌ک، به‌لکو ٲه‌گه‌ر هه‌مووشیان خرپنه‌وه‌-خرپونه‌وه‌شیان مه‌حاله‌- ٲٲستا ناتوان ٲاقه‌ سه‌نگه‌رو حه‌شارگه‌یه‌ک بۆ لا‌رٲو هه‌تله‌بووان فه‌راهه‌م بیٲن، که‌ جٲی جه‌نگ ٲیداکردن نا، به‌لام خو ٲیدا شاردرنه‌وه‌ مات کردنیش یٲو، ٲتوانی له‌ نشته‌رو تیری هه‌ق و

(۱) زه‌قترین نیشانه‌و دروشمی بیردۆزه‌ هه‌له‌کان، دژایه‌تی و ناکوکی نیوانیه‌.

www.alibapir.com

هه قخوازان چه پالەیان بدات، به لکو بابایه ک بچته نیو سهنگه ریکی ئاواوه،
هه ر هیئدهی به خوئی دهزانی به تیری هه قوستان شرو در بووه هه زار کونی
تیبووه!

که واته:

نه خیر ٲایین و خواناسیی، له بارودوخی چینایه تی و به هاندانی چه وسینه ران و،
له نه نجامی ترسان و، به هوئی نه زانییه ووه، له سوئنگه ی غه ریزه ی جینسییه ووه،
به هوئی داخواییه دهروونی و کو مه لییه تییه کانه ووه، پهیدا نه بووه، به لکو
وه ک سه لمینرا ٲایین؛ به رنامه ی خوایه و، خوا له پرووی لوتف و به زدی و
چاکه کارییه ووه بو به رده ی مروقی رهوانه کردوه، وه دیارده ی خواناسیی و
ٲایین په روه رییش له ژیان ی مروقا شتیکی بی بنه چه که و نارده سن نه و
داخواییه کی سروشتیی ره سەنی مروقه و، ژیری و ویزدانی وای لیده کهن ری
به ره و خوا بگریته به رو ژیان ی به پیی ری پروونییه کانی خوا به ریته سه ر.

ٲنجا کاتی ته وه هاتوه بچینه سه ر وه لامدانه وه ی پرسیری سییه می ته م
به شه و بزاین داخو (ٲایین بوچی هاتوه؟)!

به‌ندی

۳

ئایین بوچی هاتوه؟!!

دەستپێک

خوێنه‌ری سه‌نگین!

هه‌رچه‌نده‌ له‌ کاتی وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیا‌ری یه‌ که‌می ته‌م به‌شه (ئایین)^(۱) چیه‌؟) دا تا ته‌ندازه‌یه‌ک ڕوون بووه‌، داخۆ ئایین و به‌رنامه‌ی خوا بوچی نێ‌رراوه‌، به‌لام له‌به‌ر زی‌ده‌بایه‌خ و گرنگیه‌ک که‌ ته‌و باسه‌ هه‌یه‌تی، لێ‌ره‌شدا به‌سه‌ری ده‌که‌ینه‌وه‌و، جله‌وی ته‌سپی قه‌له‌می به‌کار، ده‌ده‌ینه‌ ده‌ست شو‌ره‌سواری عه‌قلی چه‌کدار، به‌ئایه‌ت و قورئان و فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ری پێشه‌وای ناودار (صلی الله علیه وسلم)، تا‌کو له‌ مه‌یدانی پان و به‌رینی ته‌م باسه‌دا، بیکاته‌ ڕمبازین و غار.

جا یی‌گومان پرسیا‌ری گۆ‌رین ده‌گونجی به‌زۆر شیوه‌ وه‌لام بدرێته‌وه‌؛ چونکه‌ په‌یوه‌ندیی به‌ مه‌به‌ست و ئامانجی به‌رنامه‌ی خواوه‌ هه‌یه‌، هه‌لبه‌ته‌ ته‌و ئامانج و مه‌به‌ستانه‌ش که‌ ئایین و به‌رنامه‌ی خوا بو هینانه‌دییان نێ‌رراوه‌

(۱) وه‌ک پێشتریش گوتمان: مه‌به‌ستمان له‌ وشه‌ی (ئایین) هه‌رجاریک که‌ لێ‌رده‌ا به‌کاری ده‌هێنین، ئیسلامه‌.

یه کجار زۆرن؛ له سۆنگهی ٲه‌وه‌وه، که ٲایین بو ٲه‌وه هاتوه: ٲینسان به‌هۆیه‌وه ٲتوانی سه‌ربه‌رزیی و به‌ختیاریی دنیاو دواړۆژان ده‌ستگیر بکات، له جوغزی تاک (فرد) و کو‌مه‌ل (مجتمع) دا.

به‌لام له‌به‌ر ٲه‌وه‌ی خستنه‌رووی هه‌موو ٲه‌و ٲامانج و مه‌به‌ستانه‌ی که به‌رنامه‌ی خوا بو هینانه‌دییان نی‌رراوه، باسیکی فراوان و قوول و، شو‌ٲنیکیی ته‌رخانکراوی ده‌وی، لی‌رده‌ا به‌س به‌ خستنه‌رووی ٲامانجه‌ سه‌ره‌کیی و بنه‌ر‌ٲه‌ٲیه‌کانی به‌رنامه‌ی خوا له‌ چه‌ند خالی‌کدا وازدی‌ٲین.

یه‌که‌م: ٲایین بو‌یه هاتوه که مرو‌ف شی‌وه‌ی ژیان و گوزه‌رانی و جموجول و چالاکییه‌کانی به‌ٲیی زگماک (فطرة) ی بن و، له‌نیوان جموجول و چالاکییه‌کانی و زگماکیدا، دژایه‌ٲیی و ناکو‌کیی نه‌بی، یی‌گومان ٲه‌م ٲامانجه‌ش به‌س له‌کاتی‌کدا دی‌ته دی، که ٲینسان به‌رنامه‌و ری‌بازی ژیان و به‌ری‌وه‌چوونیشی هه‌ر له‌و سه‌رچاو‌دیه‌وه بی که ٲه‌و جو‌ره سروشت و که‌سایه‌ٲیه‌ی ٲی به‌خشیوه، که ٲیی بو‌ته ٲینسان.

خوای ٲاگادار به‌نه‌ٲنیه‌کانی دلی‌ن فه‌رموویه‌تی: ﴿فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بَدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَیْمُ وَلَکِیْزٌ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا یَعْلَمُونَ﴾ (الروم- ۳۰).

واته: ٲنجا رووی خو‌ت راست را‌گره بو ٲایین، له‌ خالی‌کدا، که له‌سه‌ر ری‌ی راستی و دووری له‌ چه‌وتی، ٲه‌و سروشته‌ خوا‌ٲیه‌ی که خه‌لکی له‌سه‌ر سروشتانوده، دروستکراوی خوا گو‌رانی بو نیه، ٲه‌وه‌یه به‌رنامه‌ی راست، به‌لام زۆربه‌ی خه‌لکی نازانن!

وه‌ک له‌م ٲایه‌ته‌دا ده‌بینری، به‌رنامه‌ی خواو سروشتی مرو‌ف ٲیکه‌لی‌کن و ٲر به‌ ٲیستی یه‌کن؛ چونکه به‌ زاراوی ری‌زمان؛ (فطرة) کراوه به‌ بریتی (بدل) ی ٲایین (دین).

دووهم: ثابین بویه هاتود، تاكو جولین و ئاراسته (الحركة والإتجاه)ی مروّف له گهّل هی ئاسمانه كان و زهوی (بوونه وەر)دا هاوئاوازو گونجاو ییو، ئینسان بههوی لاریبوونییه و، وهك ئهو ناشییهی، كه بهدهنگ و سه دای نارپکی، ئاوازی دلگیری كۆرسپك دهشیوین، ئاوازی دلپ فینی بوونه وەر تپك نه دات، كه بریتیه له ستایش كردن و بهپاك گرتنی خوا، وهك خوای بیهاوئل فهرموویه تی:

﴿ تَسْبِيحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ﴾ (الإسراء-۴۴).

واته: كهوت ئاسمانه كان و زهوی و ئهوهی تییاندايه، پاکیی وی راده گهیهنن. **سییهم:** ثابین بویه هاتوه كه مروّف بهس گهردنگه چیی بۆ خوا بکات و، نه بیته کویله و خزمه تکاری بت و شهیتان و طاغوتان، وهك خوای بیهاوئل فهرموویه تی: ﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ﴾ (النحل-۳۶).

واته: له ئیو ههر كۆمه لیکدا پیغه مبه ریكمان ناردوه، كه پیمان رابگهیه نی؛ به ندایه تی و گهردنگه چیی خوا بکه ن و، له طاغوت^(۱) دوور بن.

كه واته: كاكل و ئامانجی بانگه وازی هه موو پیغه مبه رانی خوا (صلی الله علیه وسلم) بریتی بووه له رزگار کردنی خه لکی له ژپر رکیف و نیری طاغوته خو پهرستراوانه كان و گهردن پیکه چکردنیان بۆ خواو پیغه مبه ره که ی و بهرنامه که ی، له هه موو لایه نیکی ژیاناندا^(۲).

(۱) (الطاغوت: عبارة عن كل مُتَعَدٍّ وكل معبود من دون الله) واته: طاغوت بریتیه له ههر له سنوور دهرچوویك و ههر پهرستراویك جگه له خوا. (معجم مفردات ألفاظ القرآن)، راغب الاصفهانی، ص ۳۱۴.

(۲) شایانی باسیشه كه بناغی به ندایه تی بۆ خوا كردن و كاكل و جهوهه ری دینداری و مسوولمانه تییش، بریتیه له خوا بهیه کگرتن (التوحید) له هه رسیك بواری په رورد گاریتی و ناوو سیفه ته كان و په رستراویتی (الربوبية و الأسماء والصفات والاوهية) دا، جا ییگومان نه مه ش

چوارهم: بهرنامه‌ی خوا بوّیه هاتوه، که ٲینسان بتوانی به‌شیویه کی رٲیک و راست بژی، له‌همه‌موو لایه‌نیکی ژیانیدا، وه‌ک خوی زاناو توانا فهرموویه‌تی:

﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ (٢٧) لَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ (التکویر: ٢٧-٢٨).

واته: ٲم قورٲانه بیجگه له بیرخه‌روهو بوّ جیهانییان چیدی نیه، بوّ ههرکه‌سیک له ٲیوه، که بیهوی راست بی.

ٲینجهم: ٲایین به‌مه‌به‌ستی ٲه‌وه نی‌رراوه، که مروّف به‌سهر شه‌یتاندا زال بی، ٲه‌و شه‌یتانه‌ی که به‌خوینی ٲینسان ٲینوویه‌و، جه‌نگی سه‌رو مالی له‌گه‌ل به‌رٲا کردوهو، ههر دهرفه‌تی لی هه‌لکه‌ویو مروّقی بوّ تی بکه‌وی، له‌سه‌رییه‌وه بازناداو به‌بست جه‌بی نادات، وه‌ک خوی میهره‌بان فهرموویه‌تی:

﴿قَالَ رَبِّ مَا أَغْوَيْتَنِي لِأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا أَغْوِيَهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (٣٩) إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ ﴿٤٠﴾ (الحجر: ٣٩-٤٠).

واته: شه‌یتان گوتی: ٲه‌روه‌ردگارم، چونکه گومرات کردم- له‌سهر کرٲووش^(١) نه‌بردنم بوّ ٲاده‌م- منیش بی‌گومان-تاوانیان- بوّ له زه‌ویدا دهر‌ازٲنمه‌وه و هه‌مووانیان گومرا ده‌که‌م، بیجگه له به‌نده هه‌ل‌ب‌ژارده‌کانت.

وه‌ک ده‌بینین: شه‌یتانی به‌د هوّی گومرا‌بوونه‌که‌ی ده‌گیرٲنه‌وه بوّ خواو ٲاکانه بوّخوی ده‌کاو، خوا تاوانبار ده‌کات!! به‌لام له راستیدا هوّی گومرا‌بوونه‌که‌ی خو به‌زلگریی و هه‌سوودی خوی بوو، به به‌لگه‌ی ٲه‌وه که فریشته‌کان، چونکه ٲه‌و دوو هه‌سله‌ته به‌ده‌یان ٲیدا نه‌بوون، گومرایی و نه‌فرین شانی نه‌گرتن، جا له‌مه‌وه ودرده‌گیری که ههرکه‌سیک تاوان و خراپه‌کانی

ٲوونکرده‌وی زوری ٲیوسته، ههر بوّیه‌ش ٲیمه له‌خوا به‌زیاد بیٲ (٢٤) دهرسمان له زنجیره دهرسه‌کانی (ٲیمان و عه‌قیدی ٲیسلامی) بوّ ته‌رخان کردوه، برٲوانه به‌رگی (٢) او (٣)ی زنجیره دهرسی ناوبراو.

(١) مه‌به‌ست له سه‌جده‌بردن، سه‌جده‌بردنی رٲزو حورمه‌ته، نه‌ک ٲهرستن، که ٲاییه‌ته به‌خواوه.

به به هانهی قه زاقه ده در بخته سه را، ئه وه لاسای شهیتانی کردۆته وه و
رچهی وی گرتوه!! شایانی باسیشه که هاوبهش دانه رانیش هه ره له سه ره ئه م
رچهیهی شهیتان، وه ک خوای په روهر دگاره فرموویه تی:

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ﴾
(الأنعام- ۱۴۸).

به لێ، ئایین بۆیه هاتوه تاكو مرۆقه كان خۆیانی پێ بکه نه بهندهی
راسته قینه وه هه لێژارد، بۆ ئه وهی شهیتانی به د پێیان نه وێری^(۱).

شه شه م: ئایین بۆیه هاتوه تاكو مرۆف بتوانی له ژیانیدا خۆشی له خۆی
ببینیو سه ره به رزو سه رفرازو شادو به خته وه رییو، تۆوی ئارامیی و دڵنیایی و
ئاسووددیی به زهوی دڵ و دهروونی وه ربی، وه ک خوای خاوهن لوتف و به زهیی
فرموویه تی:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ﴾ (النحل- ۹۷).

واته: هه ره که سیك کرده وهی چاک بکات، له نێریان مێ و، برواداریش
بێ، ئه وه له ژیانیکێ خۆشدا دهیژنێن.

بینگومان لێردها مه به ست له (حَيَاةً طَيِّبَةً) ژیانیکێ پر ئارامیی و دڵنیایی و
ئاسووددیه؛ چونکه:

مه رهج نیه هه رچی بروادار و کردار چاک بێ، ده وه له مه ند و خۆشگوزه ران
بێ.

قه ت قه ت ده وه له مه ندیی و خۆشگوزه رانی نایته مایه ی ژیانیکێ خۆش و
پاک و به تام، به بێ برواداری و چاک ره فتاری.

(۱) له به رگی یه که می مه وسووعه ی: (خواپه رستی ئیسلامی) دا به درێژی باسی ئه و
بابه ته مان کرده.

حه‌وته‌م: ئایین بویه نی‌رراوه تا‌کو به‌ردی مروّقه بکاته یه‌ک ریزو ر‌ده‌ش و سپی و سوورو بو‌ری و، تیره‌و گه‌لانی جو‌راو‌جو‌ری، له‌ژیر سی‌به‌ری یه‌ک دروشمدا خر بکاته‌وه، که بریتیه له دروشمی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) وه‌ک خوی په‌روه‌رد‌گار فره‌موویه‌تی:

﴿إِنْ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾ (الأنبياء-۹۲).

واته: ینگومان ئەم کۆمه‌له-کۆمه‌لی خواناسان- کۆمه‌لی ئی‌ودیه، کۆمه‌لیکی تا‌که‌و، من په‌روه‌رد‌گارتانم، ئنجا به‌س گه‌ردنکه‌چی من بن.

هه‌شته‌م: ئایین بویه هاتوه که مروّقه‌کان له دووبه‌ره‌کیی و پرزو بلیویی و بی‌سه‌روبه‌ره‌یی و، یه‌کدی بو‌غزاندن و یه‌کدی گه‌وزاندن، قوتار بکات و، بیانکاته برای یه‌ک و ده‌ستیان پی له گه‌ردنی یه‌ک بکات، وه‌ک خوی به‌رزو پاک فره‌موویه‌تی:

﴿وَأَعِصُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا...﴾ (آل عمران-۱۰۳).

واته: تیکرا ده‌ست ده‌ر‌یسمانی خوا بگرن و په‌رت‌ه‌وازه مه‌بن و، یادی چاکه‌ی خوا بکه‌ن به‌سه‌رتانه‌وه، کاتی‌ک که به‌ر له‌وه‌ی مسو‌لمان بن-پی‌که‌وه دو‌ژمن بو‌ون، به‌لام-خوا- دل‌ه‌ کانتانی پی‌که‌وه جو‌ش دا، ئنجا به‌ه‌وی ئایینی^(۱) خواوه بو‌ونه برا.

نۆیه‌م: ئایین بو‌ ئه‌وه هاتوه تا‌کو مروّقه‌کان بتوانن به‌ داد‌گه‌رانه بژی‌هن و به‌پ‌یوه‌چن و، به‌ پی‌ بۆلوان وه‌ک یه‌ک و یه‌کسان بن و، هه‌مویان به‌بی جیاوازی له‌ هه‌ل و مه‌رجه‌کانی ژیاندا به‌شدار بن و، هه‌موو که‌س خ‌یوی ده‌ر‌پ‌رینی ده‌نگی بی‌و، خاوه‌نی به‌ره‌مه‌ی ر‌هنجی بی، وه‌ک خوی داد‌گه‌رو ده‌سته‌ل‌اندار فره‌موویه‌تی:

(۱) چونکه ئایین و به‌رنامه‌ی خوا گه‌وره‌ترین و چاک‌ترین چاکه‌و به‌خششی خوايه به‌سه‌ر مسو‌لمانانه‌وه، بویه ناوی بر‌دوه به (نعمه).

www.alibapir.com

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ
النَّاسُ بِالْقِسْطِ...﴾ (٢٥) ﴿(الحديد-٢٥)﴾.

واته: بېگومان پیغه مبه رانی خو مانمان به به لگه گه لی تاشکراوه ناردوون و،
کتیب و تهرزووشمان پیدا ناردوون، بو شهودی خه لکی به داد گه ریی به پړوده رن.

وه ک دهینین حکمهت و هو ی نیرانی پیغه مبه ران (صلی الله علیه
وسلم) و هاتنه خوارهودی کتیبانی له چه سپاندنی داد گه ریدا کورت هه لیراوه.

دهیه م: به رنامه ی خوا بو یه هاتوه که له خه لکی بگه یه نی؛ نه پله و
پایه، نه سامان و دارایی، نه رډه گه زو رډه چله ک، نه رډنگ، نه زمان، نه
بنه ماله و نه هیچ شتیکی دیکه ی له م بابه تانه، تهرزووی هه لسه نگاندن و
سهنگی مه حه ک نین بو نرخاندنی به نده کان، به لکو تهرزوو و پیوه ر به س
پاریزکاری (تقوی) یه، وه ک خوی کار به جی فهرموویه تی:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ
أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ...﴾ (١٣) ﴿(الحجرات-١٣)﴾.

واته: شه ی خه لکینه! ئیمه له نیر (ئاده م) و می (هه ووا) یه ک دروستمان
کردوون و، به مه به سستی یه کدی ناسین گیراومانن به چه ند گه ل و تیره یه ک،
بېگومان

به ریزرتان له لای خوا پاریز کارترتانه.

یازدهیه م: ثابین بو یه هاتوه که مافه رډواو سروشتیه کانی گه لان دابین
بکاو، چاره نووس و قه واریدان پاریزیو، هه رکه سه له نیشتمان و خاک و
ثاوی خویدا تازادو سه ربه خو بیو، له ده ستریزی بو کران و هه لکوترانه سه ر
پاریزراو بی، وه ک خوی قسه له جیو راست فهرموویه تی:

﴿وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا...﴾ (١٣) ﴿(الحجرات-١٣)﴾.

واته: گیر اومانن به چند گه‌ل و تیره‌یه ک تا کو‌یه کدی بناسن^(۱).

و اک ده‌بینین خوای په‌رو‌ردگار بی پیچ و په‌نا رای ده‌گه‌یه‌نی، که دابه‌ش کردنی مرو‌فایه‌تی بو چه‌ند هو‌زو تیره‌و گه‌لیکی جو‌یج‌وی، به ویستی خوای کاربه‌جیو زانا بو‌وه‌و بی حیکمه‌تیش نیه.

دوازدهیەم: ئایین بۆ ئەوە هاتووە کە باری کەوتووێ چەوسێنراوان راست وە کاو پەنجی دزراو و مافی خوراویان بۆ وەستێنێ، تۆڵەیان بۆ لە طاغوتان وە کا، ئەوەتا خۆی بەرزو مەزن فەرمووێتی:

﴿ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ ﴾ (النساء - ٧٥).

واته: ئەوه بۆچی لە پیناوی خواو-رزگاری- چه و ساواندا ناههنگن؟!

وهك ده‌بينين خواي به به‌زه‌يي به گله‌ييه‌وه به مسولمانان ده‌فهرموي: ئه‌وه بوچي له‌پړيي خواو چه‌وساوو بيده‌رتاناندا ناهه‌نگن؟! كه‌واته جه‌نگ كردن و خه‌بات و شوږش له‌پړيي رزگاريي خه‌لكي زوړليكرادا، ئه‌رك و پيوستى سه‌رشاني هه‌موو ئينسانىكي خواناس و مسولمان‌ه‌و، ده‌بع باباي مسولمان خه‌مى خه‌لكي له‌به‌ر يوو، بيري رزگار كردنيانى له‌سه‌ر يوو، ترسنوكانه نه‌لئ: (ئاگره سووره له‌خووم دووره) بان (هه‌ركه‌سه ده‌ست به كلئوى خوئ بگريئ با نه‌بات)!!

(۱) ئەم ئايەتەۋ ھەممۇ ئەو مەسەلانى ئەسەرى ھەل دەستىن بە تېرۋەسەلى ئە كىتەبى (سۆزى نەتەۋايەتەبى) تەۋرەۋەنەۋە كە بەندە نوۋىسەبەتە، بەلام ئەۋە بۇ دوۋ سەلەن دەچە گىرۋەدە داۋى (رقابە) بۈۋە نازەم كەنگە قوتارى دەبە!!

تییبنی: ئەم پەرەوێزە کاتی خۆی نووسراود کە (سۆزی نەتەواوەتی) لە دائیرەی ڕەقابە گیرى خواردبوو و سەرەنجام هەر (موافقة)ی بۆ نە کراو، دواى بۆ جارى یە کەم لە شاخ لە بارەگای هیڤى ھەمزە لە (قەلیتووکان)ی بنارى قەندیل لە ساڵی ١٩٨٨ چاپ کراو، بۆ جارى دوو دەمیش لە ساڵی ١٩٩٨ لە سلیمانی چاپ کرایەو، چەند باس و بابەتیکی گرنگیشی لێ زیاد کرا لە ژێر سەرباسی (موسولمانەتی) و کوردایەتی لە ڕوانگەی ئیسلامی و عەلمانییەکانەو، جارى سییە دەمیش ساڵی ٢٠٠٥ چاپکراو، جارى چوار دەمیش لە ساڵی: (٢٠١٩ز) دا چاپ کراو بەش ئەوێ زیاتر لە سەر (١٠٠) لایەردی لێ زیاد کرا.

چونکه ئەو بایه‌ی ئەمڕۆ کلیوی برای مسوڵمانم دەبات، سبه‌ینێ کلیوی سه‌ری منیش دهر فێنی.

سێزده‌یه‌م: ئایین بۆیه هاتوه تاكو كۆشك و ته‌لارو باره‌گای سته‌مكاری بپرووختنێ و، چه‌وسینه‌رو زۆردارانێ خو به‌په‌روه‌ردگارزان و خو به‌زلگر بپه‌تینێ و، بنج و ریشه‌ی چینه‌یه‌تیی له‌ بیه‌خوه‌ دهریبنێ، ئەوه‌تا خوای ده‌سته‌لاتدار فه‌رموویه‌تی:

﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾ (الزخرف- ۲۳).

واته: به‌م جو‌ره‌ی كه‌ به‌سه‌ر تو هاتوه ئە‌ی موحه‌مه‌د! (صلی الله علیه وسلم) له‌پیش تو‌دا له‌ هه‌ر ئاوه‌دانیه‌ كدا هه‌ر وریاكه‌رده‌و -پێغه‌مبه‌ر- یكمان ناردبێ، خو‌شگوزه‌رانه‌كانی^(۱) گوتووینا؛ ئیمه‌ باب و باپیرانمان له‌سه‌ر رێبازیك دیوه‌و بو‌خو‌شمان هه‌ر شوین پێی وان هه‌لده‌گیرن.

وه‌ك ده‌بینین كه‌سانێك كه‌ بوونه‌ كو‌سپ و په‌رچی سه‌ر پێی راپه‌رین و شو‌رشی پێغه‌مبه‌رانێ خه‌لك بیداركه‌رده‌و (صلی الله علیه وسلم) و به‌ بیستنی بانگه‌وازییه‌كه‌یان كینچیان كه‌وتوته‌ كه‌وڵی و مه‌راقیان هاتوته‌ دڵی، ئە‌و زله‌زله‌ خو به‌ زلگره‌ بیه‌خرا‌نه‌ بوونه‌ كه‌ خێرو بی‌ری سه‌رزه‌وییان خستوته‌ ژیر رکیفی خو‌یا‌نه‌وه‌، ژیانیان له‌سه‌ر چه‌وساندنه‌وه‌ (استغلال) و كه‌ركردن (استحمار)ی خه‌لكی ساد‌ه‌و چه‌وساوه‌و نه‌حه‌ساوه‌ به‌رپێوه‌ چووه‌و راوه‌ستاوه‌!!

چوارده‌یه‌م: ئایین بۆیه هاتوه تاكو ئینسان بتوانێ له‌ چه‌نگ چه‌نگاڵی نه‌فس و ئاره‌زووه‌كانی رزگاری بێ و، جله‌وی نه‌فسی هارو غلوورو سه‌ر كیشی بكه‌وێته‌ ده‌ست بیرو هۆشی، نه‌ك به‌پێچه‌وانه‌وه‌، خوای تاك و پاك فه‌رموویه‌تی:

(۱) (طبري) دهرباردی وشه‌ی (مترفوها) ده‌لی: (قادتهم و رؤساؤهم في الشرك) واته: سه‌ركرده‌و سه‌رو كه‌كانیان له‌ هاوبه‌شه‌په‌رستیدا. بر‌وانه‌ (مختصر تفسير الطبري)، ل ۵۵۴. جا بێگومان سه‌ركرده‌و زله‌زلانی كافیش به‌زۆری سه‌رمایه‌دارو خو‌شگوزه‌ران.

﴿وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ﴾ (٤١)
(النازعات: ٤٠-٤١).

واته: به لام شهودی له راوهستانی بهر باره گای په روهرد گاری بترسی - له
رؤزی دوايیدا - و جله و گيری نه فسی بکات له تارزووه - نارپه وایه - کانی، شه
شه کهسه جیگا و پهنای بهه شته.

پازده یه: ثابین بو شه هاتو که رهوش و خووی بهرزو په سند و لایه نی
مه عنه ویی و فریشته یی ئینسان، گه شه بکا و پهره بستینیو، خو و خدی
به دی شهیتانی و ره فتاری دزیو و تارذلی ریشه کیش بکړو نه مینی.

شه و تا پیغه مبهری ئاکار په سند، ئامانج و مبهستی پیغه مبهرایه تیبه که
له په ره پیدان و ته و او کردنی رهوش و خووی بهرزو ئاکاری په سنددا کورت
هه لډینی: {إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ} (أخرجه الحاكم برقم: ٤٢٢١،
وقال: صحيح على شرط مسلم، والبيهقي في الكبرى برقم: ٢٠٥٧٢، الديلمي برقم:
٢٠٩٨، واللفظ للبيهقي) واته: ینگومان من بو ته و او کردنی رهوش و ئاکاره
په سنده کان نیراوم.

هه لډته شه خو و رهوشته بهرزو دلگیرانه ش که دوايین پیغه مبهری
خوا (صلى الله عليه وسلم) بو هیانه دی و گه شه پیدانیا هاتو، بهس له
کاتی که له مرو قدا دینه دی که پابه ندی قورثانی مه زن و به ریز بی، هر
بویه ش کاتی که پرسیار له عائیشه ی هوسه ری پیغه مبهر کرا (خوا لی
رازی بی) دهر باره ی ئاکار و رهوشتی پیغه مبهر (صلى الله عليه وسلم)،
فرموی: {كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنُ} (أخرجه أحمد برقم: ٢٤٦٤٥، تعليق شعيب الأرناؤوط:
حديث صحيح) خو و رهوشتی - پیغه مبهر - قورثان بو!

شازده یه: ثابین بویه هاتو، که جله وی حوکم و سیاست به دهسته وه
بگری و نه هیلی، کهس له و رییه وه، خو ی له سه ر خه لکی بکاته نؤونیو و

بیانچرۆستینی، به‌واتایه‌کی دی؛ نه‌یه‌لیی هیچ کهس خۆی بکاته په‌رستراو و بلی. من به‌نامه‌ی ژیان و گوزهرانتان بۆ داده‌نیم و، پیوسته ئیوه داشی دامه بن به‌ده‌ستمه‌وه‌و خاوه‌نی خۆتان نه‌بن و، له‌راست مندا هیچتان سه‌رتان پیوه نه‌بی!

ثایین بۆیه نه‌هاتوه-وه‌ک ساده‌بیرو فامکالین ده‌لین- که له‌ گۆشه‌ی مزگه‌وت و ته‌کیه‌کاندا خۆی کۆشه‌له‌ بکاو، ئاوێ له‌ کهس شلوی نه‌ کاو، می‌شان له‌خۆی دهر نه‌کات، چونکه‌ خوای کاربه‌جی زۆر له‌وه به‌رزتره، که ئایین و به‌نامه‌یه‌ک بنیڕی نه‌توانی کاروباری خه‌لکی به‌ریۆده‌ریۆ سه‌ره‌رشتییان بکات و، به‌نده‌کانی خوا ناچار بکات بکه‌ونه سوال و سه‌ده‌قه له‌ملاولا، بۆ به‌نامه‌یه‌ک که ژیان و گوزهرانیان بۆ هه‌لسووړینی!

به‌لکو ئایینی خوا (سبحانه و تعالی) بۆ ئه‌وه هاتوه که وردو درشتی ژبانی به‌نده‌کان بخاته ژیر رکیفی ده‌سته‌لات و چاودیڕی خۆیه‌وه، تا کو هیچ کهس رپی نه‌بی خۆی بکاته فیرعه‌ون و بلی:

﴿يَقَوْمُ لَكُمْ الْمَلِكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَصُرْنَا مِنْ بَاسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾ (الغافر-۲۹).

واته ریتان پیشان ناده‌م بیجگه‌ له‌وه‌ی که به‌بۆچوونی خۆم به‌چاکی ده‌زانم و بۆ چاکه نه‌بی ریتان پیشان ناده‌م، -واتا ئه‌وه‌ی من ده‌یلیم هه‌مووی راست و باشه-.

بۆیه خوای وردبین و شاره‌زا فهرموویه‌تی: ﴿...إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (یوسف-۴۰).

واته: فرمانږه‌وايه‌تیی کردن به‌س هی خوايه، فرمانی کرده که بی‌جگه له‌وی که‌س نه‌په‌رستن، ٲه‌ویه ٲایینی راست و ته‌واو.

ٲنجا له‌به‌رٲه‌وی (دین) به مانای (گه‌ردنکه‌چی و فرمانبه‌ری) یش هاتوه، رسته‌ی: (ذلک الدین القیم) ٲم واتیه‌ش هه‌لده‌گری؛ ٲه‌ویه گه‌ردنکه‌چی ته‌واو و راست.

جیی سه‌رنجیسه که ٲم ٲایه‌ته به‌پیژه، هه‌رکام له (حکم) و (عبادة) و (دین)‌ی کردوون به‌هاوتا (مرادف)‌ی په‌کدی، واته: دینداری راست ٲه‌ویه که ته‌نیا خوا په‌رستریو، ته‌نیا خوا په‌رستنیش کاکل و جه‌وه‌ره‌که‌ی ٲه‌ویه که به‌س خوا به (حاکم) دابنری و، جگه له‌وی فرمانبه‌ری هیچ که‌سی دیکه نه‌کری.

حه‌فده‌یه‌م: ٲایین بویه هاتوه که کاروباری ٲابووری ری‌ک بخت و، هیچ که‌س له‌ریی ده‌ست به‌سه‌ردا‌گرتنی سامان و دارایی و سه‌رچاوه سروشتیه‌کانه‌وه له‌خه‌لکی نه‌یٲته ملوژم و رژی‌می سه‌رمایه‌داریی و چینایه‌تیی و قریی وپریی نه‌یه‌ته کایه‌وهو، مرو‌فه‌کان به‌یه‌کسانی له‌خیرو بی‌ره‌کانی سه‌رزده‌ی به‌هره‌مهند بن و، که‌س به‌ری ره‌نجی که‌س نه‌باو، که‌س مافی ره‌وی که‌س نه‌خوا و که‌س خوٲنی جه‌سته‌ی که‌س نه‌مژیو، که‌س به‌ره‌می ده‌ستی که‌س نه‌دزی!!

چونکه خوا هه‌موو ٲاده‌میزاده‌کانی له‌یه‌ک ره‌گه‌زو سروشت خو‌لقاندوون و، که‌سی نه‌کردو‌ته مسکین و نیوه‌کاری که‌س و، زده‌ی و ٲه‌وی تی‌شی دایه بو تی‌کرای خه‌لکی ره‌خساندوون؛ وه‌ک فه‌رموویه‌تی:

﴿وَالْأَرْضُ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ﴾ (الرحمن-۱۰).

واته: -خوا- زده‌ی بو خه‌لکی داناوه.

ديسان فه‌رموویه‌تی: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ (البقرة-۲۹).

واته: -خوا- ئەو زاتەیه که ئەوێ له زه‌ویدا‌یه، بۆ هه‌موانتانی دروست کردوه.

شایانی گوتنیشه که ئەم ئایه‌ته بی‌جگه له‌و واتایه‌ی گوتراوه، واتایه‌کی دیکه‌ش هه‌ڵده‌گرێ، ئەویش به‌وه ده‌بی که بلیین: وشه‌ی (جمیعاً) په‌یوه‌سته به (في الأرض) یه‌وه، نه‌ک به (لکم) ه‌وه، ماناکه‌ش ئاویه: هه‌رچی له‌زه‌ویدا‌یه بو‌ئێوه‌ی دروست کردوه.

دیسان خ‌وای داد‌گه‌رو زانا به‌نامه‌ی خ‌وای ناردوه، تا‌کو رێ به‌ په‌یدا‌بوونی چینیکی پاره په‌زمنده‌که‌ری سامان وه‌سه‌ریک نه‌ری رژدو چ‌رووک و چه‌نگ ق‌ووجاو، نه‌دات، وه‌ک ده‌فه‌رموێ:

﴿وَالَّذِينَ يَكْنُزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُفْقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ (التوبة-۳۴).

واته: ئەوانه‌ی زی‌روزیو-پاره‌ی نه‌غدینه- په‌زمنده‌ ده‌که‌ن و، له‌رێی خ‌وادا خه‌رجی نا‌که‌ن، ئەوه مو‌ژده‌ی س‌زایه‌کی به‌ئێشیان بده‌یه.

هه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی: ﴿كُنْ لَا يَكُونُ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ﴾ (الحشر-۷).

واته: بۆ ئەوه‌ی مال و سامان- له‌ جو‌غزی ده‌وله‌مه‌نده‌کانتاندا خر نه‌ییته‌وه.

هه‌ژده‌یه‌م: ئایین بۆ ئەوه هاتوه، که په‌رده‌ی سه‌رچاوو می‌شکی ئینسان لاب‌داو له‌ ته‌فسانه‌سازیی ق‌وتاری ب‌کات و، وای لێ ب‌کات که په‌ی به‌ رازو نه‌یینییه‌کانی بو‌ونه‌وه‌ر به‌ریو، مه‌ته‌له‌کانی هه‌لێنیو، له‌یاسا‌کانی تی ب‌گات، وه‌ک خ‌وای زانا فه‌رموویه‌تی:

﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ۖ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۚ وَذَكَرْنا لِكُلِّ عِبْدٍ مُّنبِیٍّ﴾ (ق: ۶-۸).

واته: ٲه‌وه نه‌یان‌ړوانیو‌ته ٲاسمانی له سه‌روویانه‌وه، چوڼ دروستمان کړدوه، رازاندوومانه‌ته‌وه و، هیچ که‌ٲینی تی‌دا نین و زه‌ویمان لی‌ک کی‌شاو‌ته‌وه و شاخه چه‌سپاو‌ه‌کانمان تی‌هاویشتون و، ٲنجا له‌راستیدا ٲم ته‌عبیره، وردترین و راستترین ته‌عبیره، بو چوڼییه‌تی چه‌سپنرانی شاخه‌کان له زه‌ویدا، که وه‌ک زانایانی زه‌وی ناسی (جیول‌جیا) ده‌ٲین: چیا‌کان چه‌ندیان به‌ده‌ده‌ویه‌و دیاره، ده‌ پازده (۱۰-۱۵) هی‌نده‌یان به‌ناخی زه‌ویدا چو‌ته خوار، که‌واته وه‌ک چوڼ شتی‌کی ره‌ق و ٲته‌و فری‌ دده‌ری‌ته نی‌و مادده‌یه کی شله‌وه‌و تی‌ی ده‌چه‌قا، شاخه‌کان و زه‌وییش وان! له هه‌رجو‌ره ړووه‌کی‌کی جووتی جوان و به‌ده‌ومان تی‌دا ړواندوه، بو ٲه‌وه‌ی ٲه‌وانه هه‌موویان بڼه مایه‌ی ړی‌ړوونیی و په‌ندوه‌رگرتن بو هر به‌نده‌یه کی گه‌ړاوه‌بو لای خوا-.

دیسان فه‌رموویه‌تی: ﴿ سَرِّیْهِمْ ءَايٰتِنَا فِی الْاَفَاقِ وَفِیْ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰی یَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ ﴾ (فصلت-۵۳).

واته: له‌مه‌ودوا نیشانه‌کانی خو‌مانیان پی‌شان دده‌ین له ٲاسویه‌کان‌ی بوونه‌وه‌و له زاتی خو‌یاندا، هه‌تا بو‌یان دهر‌که‌وی که ٲه‌و -(خوا) یان (قورٲان)ه- راسته.

ته‌نانه‌ت ٲایین دیه‌وی مرؤف له‌و خواردنه‌شه‌وه رابمی‌نی که ده‌یخوات: ﴿ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰی طَعَامِهٖ ۝۲۴ اَنَا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا ۝۲۵ ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ۝۲۶ فَاَنْبَتْنَا فِیْهَا حَبًّا ۝۲۷ وَعَبَا وَقَضٰ ۝۲۸ وَزَيَّنَّا وَخَلَلًا ۝۲۹ وَحَدَّیْقَ عُلْبًا ۝۳۰ وَفَكَهَهٗ وَاَبًّا ۝۳۱ ﴾ (عبس: ۲۴-۳۱).

واته: با ٲینسان ېړوانی‌ته خواردنه‌که‌ی، ٲیمه ٲاومان به‌خور هه‌ل‌شته‌وه، دواپی زه‌وییمان به‌ قه‌لیشتن قه‌لیشته‌وه، ٲنجا دانه‌وینله‌مان تی‌دا ړواندوه و، تری و سه‌وزه و، زه‌یتوون و دارخورما و، باغاتی چړوپړ و، میوه‌و له‌وه‌ر.

نۆژدەهیه‌م: ئایین بۆیه هاتوه که په‌یوه‌ندیی ئێوان پیاوو ژن و چۆنیه‌تی هه‌لسوکه‌وتیان له‌ گه‌ڵ یه‌ کدا، به‌شیوه‌یه‌کی دادگه‌رانه‌و سروشتییانه‌ دیاریی بکات، به‌جۆریک که شتاقیان زیانبار نه‌بن، چونکه‌ زیانبار بوونی هه‌ر کامێکیان مالۆێرانیی و زیانباریی تێکرای مرۆڤایه‌تی تێدایه‌.

به‌لێ به‌رنامه‌ی خوا، ئهم مه‌سه‌له‌ گرنگ و ناسکه‌ی بۆ گومان و ئاره‌زوو و بیروبۆچوونی مرۆڤ به‌جی نه‌هێشتوه، نه‌وه‌ک هه‌ر جاره‌ی ته‌رازووی ئێوانیان به‌لایه‌ کدا سه‌ربکاو دابکه‌ویو، له‌ ئه‌نجامیشدا سه‌ره‌له‌به‌ری مرۆڤایه‌تی ده‌ستخه‌رپۆ ییو زیانی لێکەوی.

۱- به‌لێ ئایین هات، بۆ ئه‌وه‌ی ته‌رازووی لاته‌ڵ و خواری په‌یوه‌ندیی ئێوان نێرومی راست بکاته‌وه‌و، به‌یه‌ینتیه‌وه‌ باری خۆی، جاری پێش هه‌ر شتیکی دیکه‌ ئه‌و ئه‌فسانه‌ پوچیه‌ی وه‌درۆ خسته‌وه‌ که ده‌یگوت: ئافه‌رت له‌ مرۆڤایه‌تییدا له‌ پیاو نزمتره‌! ئنجا له‌ چۆنیه‌تی ئه‌و (نزمتر) بوونه‌شدا، له‌ ئێوان: (نه‌فسی شه‌یتانیی) بوون و (ئاژده‌لیی) بوونیدا کێشه‌و بێنه‌و به‌ره‌یان بوو!!

ئایین به‌هه‌موو خه‌لکی راگه‌یاندا، که پیاوو ئافه‌رت له‌ سروشتدا یه‌کن و جیاوازیان نیه‌: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَّوْا خَلْقَ مِمَّا زَوَّجَهَا﴾ (النساء- ۱).

واته‌: ئه‌ی خه‌لکینه‌! خۆتان له‌-سزای- ئه‌و په‌روه‌ردگاره‌تان بپاریزن که له‌یه‌ک نه‌فس دروستی کردوون و، هه‌ر له‌ویش هاوسه‌ره‌که‌ی دروست کردوه. که‌واته‌: هه‌مان جۆره‌ (گیان) که بابی مرۆڤان (ئاده‌م)ی لێدروست بووه‌، دایکی مرۆڤان (هه‌وا)یشی لێ دروست بووه‌، به‌بی ئیمتیازو جودایی.

۲- هه‌روه‌ها ئایین رایگه‌یاندا: که‌ئهو که‌سانه‌ی فره‌قی کچ و کورن ده‌که‌ن و، به‌ کورن دڵخۆش ده‌بن و به‌ کچان دڵته‌نگ ده‌بن، نه‌فام و به‌هه‌له‌دا چوون:

www.alibapir.com

﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾﴾ (النحل: ٥٨-٥٩).

واته: ٲه گهر یه کٲنکیان مزگٲینی مٲینهی ٲی بدری، ٲرووی ٲدهش داده گهر ٲیو دلی ٲر دهبی له ٲق و قین، خوی له خه لکه که دهشارٲته وه له بهر خراپیی ٲهو مزگٲینییهی که ٲی دراوه، -نازانٲی چی لیبکات!- ٲایا سوو کیی قبول بکات و بیهلٲته وه، یان به زیندووی- له گلی بخات؟! ٲاگادار بن! خراٲترین ٲدهفتار ٲدهفتاری ٲهوانه یه!

۳- دیسان ٲایین ٲرایگه یاند که ٲیویسته په یوه ندیی نیوان ژن و میرد له سه ره بنچینهی سوژو خو شه ویستی دابمه زری: ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ (الروم-۲۱)، واته: سوژو خو شه ویستی و به زهی له نیوانتاندا داناهه.

۴- ٲایین ٲرایگه یاند: که ژن هه روه ک چو ن ٲه رک میردی له سه ره، ٲه رکیشی له سه ره میردی هه یه: ﴿وَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ (البقرة-۲۲۸).

واته: وه ژنان- مافیان هه یه بارته قای ٲهو ٲه رک- دی له سه ریانه.

که واته په یوه ندیی نیوان ژن و میرد له ٲروانگهی ٲایینه وه، له سه ره بنچینهی ٲه رک و مافی دو سه ره دامه زراوه، شتاقیان گه وره یان کو ٲله ی شتاقیان نین، به لکو یاریده دوه ٲه واکه ری یه کدین.

به لام بو ٲه ووی شیرازدی خیزان نه ٲچریو، ژیان و گوزهران تالا نه یو بیسه روه ری پیدا نه بی، ٲیویسته ٲاراسته کردن و هه لسو وړاندنی کاروباری مال و خیزان، مه لبه ند (مرکز) کی فره مانده یی هه بی، ٲنجا له ٲروانگهی بهرنامه ی خواوه، ٲیاو شایسته ی وه رگرتنی ٲهو ٲه رک و بهر ٲرسیارییه یه، بو ٲه خوا فره موویه تی: ﴿وَلِلرَّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ﴾ (البقرة-۲۲۸)، واته: ٲیاوان ٲله یه کیان به سه ریانه وه هه یه. (واته به سه ره ٲافرده تانه وه).

بێگومان ئەو پله‌یه‌ش پله‌ی مشوورخۆری و چاودێری و کارگیریه‌تییه،
وه‌ک له‌ جیه‌کی دیکه‌دا روونی کردۆته‌وه‌و فرموویه‌تی:

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ﴾ (النساء-۳۴)، واته‌: پیاوان مشوورخۆرو
جله‌وبه‌ده‌ستن به‌سه‌ر ئافره‌تانه‌وه‌.

به‌لام وه‌هبی ئەو پله‌یه‌ش هه‌روا به‌ هه‌وته‌و بیهۆ درایته‌ پیاوان، به‌لکو:
﴿يَمَّا فَضَّكَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَيَمَّا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾ (النساء-۳۴).

واته‌: له‌به‌رئه‌وه‌ی که خوا هه‌ندیکانی به‌سه‌ر هه‌ندیکاندا به‌رز کردۆته‌وه‌
و، له‌به‌رئه‌وه‌ی که پیاوان له‌ سامانی خۆیانیا خه‌رج کردوه‌.

که‌واته‌: پیاو له‌ سۆنگه‌ی دوو هۆیانه‌وه‌ پله‌ی چاودێرایه‌تی و کارگیریه‌تی
به‌سه‌ر ئافره‌ته‌وه‌ دراوه‌تی:

یه‌که‌م: پێکهاته‌ی ده‌روونی و جه‌سته‌یی پیاو له‌وباره‌وه‌ گونجاوتره‌ له‌هی ئافره‌ت.

دووهم: پیاو له‌سه‌ری پێویسته‌ مه‌سه‌ره‌فی خۆی و خێزانی بکێشی.

جا بێگومان که‌سیک ده‌ستی به‌خشش و چاکه‌ی به‌سه‌ر یه‌کیکه‌وه‌
هه‌بی، و‌چاکه‌ قسه‌شی له‌ سه‌روو قسه‌یه‌وه‌ بی، نه‌ک به‌ پێچه‌وانه‌وه‌، مادام
له‌ هه‌قی لانه‌داو لیوه‌شاده‌ش بی.

لێره‌شدا پێویسته‌ بگوتری که‌: ته‌عبیری: ﴿يَمَّا فَضَّكَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى
بَعْضٍ﴾ چه‌مک و واتایه‌که‌ی ته‌نیا ئەوه‌نده‌ نیه، که‌ پیاو به‌سه‌ر ئافره‌تدا
به‌رز کرایته‌وه‌و ئیمتیازی درایته‌تی، به‌لکو وێرای ئەوه‌، فه‌زلأ و ئیمتیازی
ئافره‌تیش هه‌ر ده‌گه‌یه‌نی، ته‌گه‌رنا ده‌یفه‌رموو: ﴿يَمَّا فَضَّكَ اللَّهُ الرِّجَالُ عَلَى
النِّسَاءِ﴾، ئنجا له‌ واقیعه‌شدا هه‌روایه‌و، هه‌روه‌ک چۆن پیاو جه‌سته‌ی
به‌هێزتره‌ ده‌نگی گه‌رتو عه‌قل و هۆشی چاکتره‌، ئافره‌تیش جه‌سته‌ی نه‌رم
و ناسکتره‌ ده‌نگ و سه‌دای ناسک و به‌جۆشتره‌ سۆزو به‌زه‌یی زیاتره‌ و،

بېگومان هه ر کام له و ئیمتیازانه ی پیاو و تافرت، شیوه و چوښه تی ته رک و کارو جوړی په یوه نډیشیان له گه ل یه کترو له نیو خیزاندا دیاریی ده که ن.

بیسته م: ئایین بو ته وه هاتوه که ئینسان وا لییکات: هه ول بدات چهن دی پیی ده کری، سوود به خستر بی بو خه لکی.

جا بېگومان هیانه دی ته م مه به سته ش، وا له مرو ف ده کات که هه رچی تین و گورو توانای هیه تی، بیخاته کار له نیازو مه به ست و قسه و وتارو کرده وه ر ه فتاری چاک و سوود به خشداو، هیچ هه ل و دهر فه تیکی که بو ی دهر خسی، له قیس خوی نه دات و نه یه لی له ده سته ی بچی.

به واتیه کی دی؛ ئایین بو یه هاتوه، تا کو مهیدانی ژیان بو مرو فه کان بکاته گوره پانی پیشبر که (مسابقة) له چاکه کاریی و خزمه تگوزارییدا، ته وه تا پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی: {خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ} (أخرجہ الطبرانی فی (الأوسط) برقم: ۵۷۸۷، والبيهقي فی (الشعب) برقم: ۷۲۵۲، والقضاعي فی (مسند الشهاب) برقم: ۱۲۹، وَصَحَّه الألباني الصحيحة برقم: ۴۲۶)، واته: چاکترینی خه لکی، سوود به خش ترینانه بو خه لکی.

به لی، ئایین بو یه هاتوه که کو مه لگه یه کی وا دروست بکات، مهیدانی خیرو چاکه و خزمه تکردنیان بو بکاته مهیدانی پیشبر که، وه ک خوی به خشنده داد گهر فهرموویه تی:

﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ (الملك- ۲).

واته: ته و-خوای-ی که مردن و ژیانی هیانوه دی، تا کو تاقیتان بکاته وه، کامه تان ر ه فتاری چاکتره..

نجا په روه رد گاری به رزو مه زن، مه و دای ته و مهیدانی تاقیکردنه و دیه ی هینده پان و به رین کرده و، هینده ی لیک کی شاو ته وه، که جی هه موو جموجول و چالاکیه کانی ژیانی مرو فی تی دا بیته وه، هیچ بو شاییه کی

تیدا نه هیئتته وه.

به لئی، ثابین ده لئی: {كَلَّ لَاسَ لَا مَی مَنَ النَّاسَ عَلَّی هَ صَدَقَ ةَ، كَلَّ لَی و مَ تَطَلَّ عَفَّی هَ الشَّ مَ سَ} (أخرجه أحمد برقم: ۸۱۶۸، والبخاري برقم: ۲۸۲۷، ومسلم برقم: ۱۰۰۹، وابن حبان برقم: ۳۳۸۱، عن أبی هَ رَی رَ ةَ رضي الله عنه)، واته: هه ر جومگه یه ک له جومگه ی مروؤه کان، چاکه یه کی له سه ره، له هه ر رُوژیکدا که خوری تیدا هه لدی.

به لئی، مروؤه به قه ده ر تهو جومگانه ی که له له شیدا هه ن، چاکه و خیری له سه ره له هه ر رُوژیکدا، جا بابزانین ژماردی جومگه کانی ئینسان چه نده، تا کو ژماردی تهو خیرو چاکانه بزانین، که پیویسته له هه ر رُوژیکدا جیه جی بکړین:

پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی: {إِنَّهُ خَلَقَ كُلَّ إِنْسَانٍ مِنْ بَنِي آدَمَ عَلَى سِتْنَيْنِ وَثَلَاثَمِائَةِ مَفْصِلٍ} (أخرجه مسلم برقم: ۱۰۰۷، وابن حبان برقم: ۳۳۸۰، عن عائشة رضي الله عنها)، واته: خوا هه ر مروؤیک کی له وه چه ی ئاده م له سیسه دو شه ست (۳۶۰) جومگه پیکه یتاوه.

که واته: له هه ر رُوژیکدا (۳۶۰) چاکه له هه ر مروؤیک داوا کراوه!

جا بیگومان هه موو رُوژی (۳۶۰) چاکه، زور زوره، به لام له سونگه ی تهو وه که مهیدانی خیرو چاکه کاری له به رنامه ی خوا دا، یه کجار پان و به رینه و بوار (مجال) دکانی زور زورن، ته نجامدانی تهو ونده له خیرو چاکه له هه ر رُوژیکدا شتیکی ئاسانه و گران نیه، ئیستاش هه ندیک له و بوارانه ده خینه روو، که ده گونجی خیرو چاکه یان تیدا بکړین:

۱- {فَكُلْ تَسْبِيحًا صَدَقَةً وَكُلْ تَحْمِيدًا صَدَقَةً وَكُلْ تَهْلِيلًا صَدَقَةً وَكُلْ تَكْبِيرًا صَدَقَةً} (أخرجه مسلم برقم: ۷۲۰)، واته: جا هه موو (سبحان الله: خوا پاک

و بیگه‌رده) گوتنیک چاکه‌یه، و هه‌موو (الحمدلله: ستایش بو خوا) گوتنیک چاکه‌یه و، هه‌موو (لا اله الا الله: چ په‌رستراو نین بیجگه له خوا) گوتنیک چاکه‌یه و، هه‌موو (الله اکبر: خوا گه‌وره‌تره) گوتنیک چاکه‌یه.

۲- {وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ} (أخرجه مسلم برقم: ۷۲۰)، واته: فه‌رمان کردن به‌چاکه خیره و، جلّه‌وگیری کردن له خراپه خیره.

۳- {تَعْدِلُ بَيْنَ الْأَثْنَيْنِ صَدَقَةٌ} (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: أخرجه البخاري برقم: ۲۶۹۲، ومسلم برقم: ۱۰۱، عن أبي هريرة)، واته: دوو-که‌س-ان ٲیک به‌ینییه‌وه چاکه‌یه.

۴- {وَنُعَيْنُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا، أَوْ تَرْقَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ} (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: أخرجه البخاري برقم: ۲۶۹۲، ومسلم برقم: ۱۰۱، عن أبي هريرة)، واته: یاریده‌ی ٲیاویک ده‌ده‌ی له‌وه‌دا که سواری ولیخه‌که‌ی ده‌که‌ی و، شمه‌که‌که‌ی بو داوییه‌سه‌ری، نه‌وه چاکه‌یه.

۵- {وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ} (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: أخرجه البخاري برقم: ۲۶۹۲، ومسلم برقم: ۱۰۱، عن أبي هريرة)، واته: قسه‌ی خوش و به‌سوود چاکه‌یه.

۶- {وَفِي بُضْعٍ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ} (أخرجه مسلم برقم: ۱۰۰۶)، واته: له جووتبونی یه کیکتان- له گهل ژنه‌که‌ی-دا چاکه هه‌یه.

۷- {وَبِكُلِّ خَطْوَةٍ مَشَّيْهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ} (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: أخرجه البخاري برقم: ۲۶۹۲، ومسلم برقم: ۱۰۱، عن أبي هريرة)، واته: به هه‌موو شه‌قاویک که به‌رده نویژی هه‌ل‌دینی، چاکه هه‌یه.

۸- {وَمُيْطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ} (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: أخرجه البخاري برقم: ۲۶۹۲، ومسلم برقم: ۱۰۱، عن أبي هريرة)، واته: که شتیکی به‌تازار له‌سه‌ر رییه لادبه‌ی، چاکه‌یه.

۹- {مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أَكَلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ} (أخرجه مسلم برقم: ۴۰۵۰، عن جابر)، واته: هر مسولمانیک نه مامیککی بنیژی، هرچی لیی بخوری، بوی چاکیه.

۱۰- {لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا، وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلْقٍ} (أخرجه مسلم برقم: ۲۶۲۶، عَنْ أَبِي ذَرٍّ)، واته: هیچ شتیک له چاکه به کهم مه گره، ته گره هر نه‌ندهش بی که به‌رویه کی گه‌شوه بگهیه برایه کهت.

۱۱- {فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً} (أخرجه البخاري برقم: ۶۱۲۶، ومسلم برقم: ۱۳۱، عن ابن عباس)، واته: جا هر که سیک نیازی دلی له‌سهر کردنی چاکیه که ساغ بکاته‌وه، به‌لام-له‌بهر بوی نه‌لوان، چونکه ته گره لیی ژیان بیته‌وه بوی نانوسری، هرروه‌ها ته گره بتوانی بیکات، به‌لام به نه‌نقه‌ست نه‌یکات هر نانوسری، به‌لام ته گره عزمی له‌سهر کردنی جه‌زم بو، ته‌مما به‌هوی عوزرو ٲهرچیکه‌وه بوی نه‌کرا ته‌وه بوی دهنوسری. - نه‌یکات، خوی به‌رز لای خوی به چاکیه کی ته‌واوی دهنوسی.

۱۲- {تَكْفُ شَرِّكَ عَنِ النَّاسِ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ مِنْكَ عَلَى نَفْسِكَ} (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: أخرجه البخاري برقم: ۲۵۱۸، ومسلم برقم: ۸۴)، واته: خراٲهی خوت له‌خه‌لکی بگیره‌وه؛ چونکه ته‌وه چاکیه له‌گه‌ل خوتی ده‌کی.

وه که دیتمان هر نیازو مه‌به‌ست و قسه‌و وتارو کرده‌وه ٲه‌فتاریکی چاک و سوودبه‌خش، که ٲینسان به‌رهه‌میان دینی، ته‌وه بوی به‌خیرو چاکه داده‌نرین.

بیست و یه‌که‌م: له‌کوتاییدا ثابین بوی ته‌وه هاتوه، که مروف به‌هوی ویه‌وه له‌م ژیان‌دها، خوی تاک له‌خوی رازی بکاو، دوزخ له‌خوی به‌دوور بکاو، به‌هه‌شت له‌خوی هه‌لئل بکاو، به‌خته‌ویری دابین بکات.

جا ییگومان ئەم ئامانجە بەرزترین و گەورەترین و چاکترین بەرھەم و ئامانجی ئایینە، بەلام ئیمە کە لەدوای ھەموو شتیکەو بەسمان کرد، مەبەستمان ھەبوو!

مەبەستە کەش ئەودیە کە ئیمە زۆر کەسی خو بە مسوڵمان زان^(۱) و مسوڵمانۆچکە^(۲) دەبینین، پێیان وایە: ئەم ئامانجە ھەربەرزو مەزنە (خوا رازی کردن و لە دۆزەخ قوتار بوون و بەبەھەشت گەشتن) زۆر بە سینایی دەستگیر دەبێو، ھیچ ماندوبوون و ئارەق کردنی پێ ناوآ!!

جا ئیمە کە بەرلەوێ بەجینە سەر باسکردنی ئەو ئامانجە کە یە کەمین و دوایین ئامانج و مەبەستی ھاتنی ئایینە، ھاتینە سەر رانواندنی ئەو ئامانجانە کە لە بیست خالی پێشودا باسکران و، بەس ھۆ و دەسیلە و دەدەستھێنانی وین، مەبەستمان ئەو بوو کە مسوڵمانان بەتیکرای و بەتایبەتی خو بە مسوڵمان زان و مسوڵمانۆچکە کان بزائن، کە گەشتن بەو ئامانجە -ئامانجی ژمارە بیس و یە ک ۲۱- پەیوەستە بە ھێنانە دی و جێبەجێکردنی ئەو ئامانج و ئەرکانە کە لەپیش ویدا باسکران.

بە واتایە کە دی؛ بو ئەوێ بزائن کە گەشتن بە رەزامەندیی خوا و بەھەشتی بەرین و، قوتاربوون لە ئاگری ھەلیساوی دۆزەخی بەتین، ھەروا ئاسان نیو، کەسیک بە ھیوای ئەمانە بی، پێویستە لە ژیانیدا، لە ھەموو ئەو لایەنانەدا کە لە (۲۰) خالاندا خستماننە روو، پابەندو گەردنکەچی ئایین و بەرنامە ی خاویو، شوینکەوتووی رپوشوینی پیغەمبەری (مصطفی) بی.

(۱) خو بە مسوڵمان زان ئەو کەسە کە ھیچ خەسلەت و کردووی مسوڵمانانە تییدا نین و، بەس بەو ئەندە کە بەزار شاھتەمانی ھێناو، خوێ بە مسوڵمان لەقەلەم ددات، کە ئەوانە بەزۆری بە مونا فیق دادەنرێن.

(۲) مسوڵمانۆچکە بە کەسیک دەگوترێ کە لە یە کێک یان ھەندێک لە لایەنەکانی ئاییندا، فەرمانبەری خواو، لە لایەنەکانی دیکەشدا ھیچ، کە دەشگونجی بە (نیمچە مسوڵمان) یش ناویبێ.

بەلێ، پەيوەندیی نێوان پەيوەندیی بەبەرنامەى خواوە، بە ڕەزامەندیى خوا گەشتن، وەك پەيوەندیی نێوان بە پەيژەدا سەرکەوتن و چوونە سەربانە، جا بێگومان كەسێكیش بە پەيژەدا سەرنەكەوێ، مەحالە بتوانێ بگاتە سەربان.

خوێنەرى خۆشەويستم!

هەركام لەو بیست و یەك وەلامانەى رابردن، دەگونجی بکێنە وەلامى پرسىارى (ئایین بۆچی هاتو؟!)، بەلام ئەگەر بمانهوى وەلامىكى وا دابنێن كە جێى هەموو ئەو وەلامانە بگێتەوه، دەلێن:

(ئایین بۆیە هاتو تاكو ئینسان بەس بەندەى خوا بێ و، مسوڵمانى راستەقینە بێ، كە بەختەوه‌ریی دنیاو دواڕۆژى تێدايە).

ئێستاش دواى ئەوهى ئەم بەشەدا زانیمان:

ئایین چییە؟! بەرنامەى سەرلەبەرى ژيانى مروڤە، بەتاك و كۆمەڵەوه لە هەموو بواره‌كانى ژياندا.

ئایین چۆن پەيدا بوو؟! بەرنامەو پەيامى خوايە لە ئەنجامى لوتف و بەزەبى و كاربەجیى خۆیەوه بۆ مروڤانى ناردووه.

ئایین بۆچی هاتو؟! بۆیە هاتو تاكو ئینسان، بەس بەندەى خوا بێ و مسوڵمانى راستەقینە بێ، كە بەختەوه‌ریی دنیاو دواڕۆژى تێدايە.

بەلێ دواى ئەوهى ئەو شتانه‌مان زانى كە گوتران، دەچینه سەر بەشى سێهەم و كۆتایی ئەم كتێبە، كە تەرخان كراوه بۆ توێژینه‌وه‌یه‌كى وردو قوول لە بارەى ئیمانەوه! لە هەشت بەنداندا.

www.alibapir.com

رځپاڼدډي مځنډي ماموښتا عهلي باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

رځپاڼدډي مځنډي ماموښتا عهلي باپير

نه نوره ځمکه پاتېښه کي نه مځنډي باپير

نن مځنډي ماموښتا عهلي باپير

www.alibapir.com

رځپاڼدډي مځنډي ماموښتا عهلي باپير

عہلي باپير/ AliBapir

کښالې

رځپاڼدډي مځنډي ماموښتا عهلي باپير

رځپاڼدډي مځنډي ماموښتا عهلي باپير

تاك و كۆمەلدا چيە؟!

www.alibapir.com

پاڻيپير ماموستا

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له ټولو ځمکنۍ نړۍ ځان نه کولای

د ځمکنۍ نړۍ د ځوانان د ځوانان

نن مه تمه وړ موافق ځوانان لاس ته

www.alibapir.com

پاڻيپير ماموستا

پاڻيپير ماموستا

علي بابېر/Alibapir

علي بابېر/Alibapir

کښلی

ډاډه والی ماموستا علي بابېر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

ریڤخۆشکردن

خوێنه‌ری به‌رپر!

ئه‌م به‌شی سییه‌مه که له‌پرووی قه‌باره‌وه گه‌وره‌ترین به‌شی ئه‌م کتێبه‌یه،
له هه‌شت به‌ندان پینکه‌اتون:

به‌ندی یه‌که‌م: برۆا (ایمان) چیه‌؟

به‌ندی دووهم: پله‌و پایه‌ی برۆا به‌خوابوون.

به‌ندی سییه‌م: ریڤگای په‌یداوون و فراژوووونی برۆا.

به‌ندی چوارهم: چاکترین رپی به‌ره‌و خواچوون و به‌خوا گه‌یشتن.

به‌ندی پینجه‌م: کردنه‌وه‌ی چه‌ند گرێ کوێریه‌ک و لادانی چه‌ند ته‌می‌ک...

به‌ندی شه‌شه‌م: ریڤگای پاکراگرتنی دڵ و پاراستنی برۆا.

به‌ندی هه‌وته‌م: هه‌ر که‌سی‌ک به‌پراستی به‌ره‌و خوا برۆات، ناومی‌دی ناکات.

به‌ندی هه‌شته‌م: گرنگی برۆا به‌خوابوون، له‌ژیانی تاک و کۆمه‌لدا.

The banner is a horizontal strip with a light beige background. In the center is a circular portrait of a man with a white turban and a dark jacket. Above the portrait, there is a line of text in Kurdish: "ئه‌م ئۆره‌ کۆمه‌له‌یه‌وه‌کان له‌هه‌ڵاتێن" (These collections are available). Below the portrait, there is a line of text: "ئێم ئێکمه‌م بۆ ئێوه‌ و ئێوه‌ بۆ ئێمه‌" (We are here for you and you are here for us). The banner is divided into several sections by horizontal lines. On the left, there is a blue bar with the text "پاڤه‌پاڤه‌" (Pavpav) and a Facebook icon. Below this is a red bar with the text "archive.org/details/@alibapir" and a YouTube icon. On the right, there is a blue bar with the text "AliBa" and a Facebook icon. Below this is a red bar with the text "AliBapir" and a YouTube icon. At the bottom, there are two QR codes on the left and three QR codes on the right. The text "AliBapir" is written above the left QR codes. The text "کەتالی" (Katali) is written above the right QR codes. The text "پاڤه‌پاڤه‌" (Pavpav) is written above the right QR codes. The text "www.alibapir.com" is written in the center of the banner.

بەندی

۱

بروا (ئیمان^(۱)) چیه؟!

دەستپێک

خوێنەری بەرێز و خۆشەویست!

ئایینی ئیسلام وەک درەختێک وایە کە لە دوو بەشان پێک دێ؛
یەکەم: رەگ و ریشه، دووەم: قەدو لق و پۆپ، جا بیروبروا (عقیده) لەجێ
رەگ و ریشهوە، یاساو دەستوورەکانیش لەجێ قەد و لق و پۆپانن..

(۱) ستایش و شوکرانە بۆ خوای بەخشەر، ئیمە لە زنجیرە دەرسی (ئیمان و عقیدە
ئیسلامیی) دا کە شەش بەرگە، دوازدە (۱۲) دەرسمان تاییەت کردوون بە پوونکردنەوی
چەمک و واتای ئیمانەوە، هەموو ئەو مەسەلەو بابەتە جۆراوجۆرانەی کە پێوە پەیوەستن،
وێک کەم کردن و زیادکردنی ئیمان، هەڵۆشێنەرەکانی ئیمان پەرێز و بەرھەمی ئیمان لە
ژیانی تاک و کۆمەڵدا... ھتد. بۆیە ئەگەر چەند تێبینی و پوونکردنەویەکیش لەبارەی
ئیمانەوە ھەبن، لێردا نایاننوسم و خوێنەری بەرێز ھەوڵەي ئەو زنجیرە دەرسە- کە دوایین
بەرھەممە لەو بارە- دەکەم و ھیواداریشم ئەم قسەیەم ئەوەی لێ نەفامرێتەوە کە ئەوەی لێردا
لەبارەی ئیمانەوە نووسیومانە، ئەگەر بەھەڵو ناتەواویشی بزانم گۆنێ نادەمی!! ئەم مەبەستم
ئەوە نیە، بەلکە مەبەستم ئەوەیە کە دوایین سەرئەنجام و قەناعەتی خۆم لە بارەی ئیمانەوە بە
تێرو تەسەلێ، لە زنجیرە دەرسی ناوبراوا خستۆتە پەڕو، کە سوپاس بۆ خوا ئیستا لە شەش
بەرگ دا چاپ کراوە لە لایەن نووسینەگەي تەفسیرەوە.

به‌لئ، برّوا (ایمان) بنچینه‌و بنه‌په‌تی ئایینه، ئنجاهه‌روه‌ک چۆن دیواری
هه‌ر خانووێک به‌گوێره‌ی پته‌ویی و ناپته‌ویی بناغه‌و بنچینه‌که‌ی هه‌لده‌چنرێو،
لق و پۆپ و گه‌لێی هه‌ر دره‌ختیک، به‌پێی زۆری و پته‌ویی و قوول
رۆچوویی ره‌گ و ریشه‌کانی زۆر ده‌بن و هه‌لده‌چن، ئینسانی برّواداریش
حه‌تمه‌ن پابه‌ندی و گه‌ردنکه‌چی به‌ ئایینی خاوه‌و رێژه‌ی جموجوول و
چالاکی و کرده‌وه‌ چاکه‌کانی، به‌ ئه‌ندازه‌و بارته‌قای چاک حاڵی بوونی
له‌ برّواو قوولیی و پته‌ویی ئه‌و برّوايه‌ ده‌بی.

واته‌ هه‌روه‌ک چۆن شتیکی ناواقیعی و نه‌گونجاوه‌، که‌ بناغه‌یه‌کی
خواروخێچ و رزیو، بتوانی دیواریکی پته‌وو به‌رز هه‌لچووی رێک و پێک
راگیر بکا، یان ره‌گ و ریشه‌یه‌کی بیهێزو که‌م تین، بتوانی قه‌دو لق و
پۆپێکی به‌رزو چروپه‌ر هه‌لگری، مه‌حاڵ و نه‌گه‌نجاویشه‌، که‌ برّوايه‌کی
سه‌رکیڵ و خوارو ناته‌واو، بتوانی جۆره‌ پابه‌ندی و گه‌ردنکه‌چی و جموجوول
و چالاکییه‌کی تێرو ته‌واو و به‌رفراوان به‌ره‌م بێنی، چونکه‌ (کارپته‌ له‌
کفری هه‌لناکه‌وی) و (گۆزه‌ چی تێدابی هه‌ر ئه‌وه‌ی لی ده‌رژێ).

ئنجا بێگومان یه‌که‌مین هه‌نگاوی وده‌سته‌پێنانی برّواي ته‌واویش، بریتیه‌
له‌ ناسین و په‌یبردن به‌ (برّواي ته‌واو)، ئاخه‌ر ماقوول نیه‌ مرۆف شتیک
نه‌ناسیو شاره‌زایی نه‌بی، بشتوانی وده‌سته‌ی بێنی، هه‌ر بۆیه‌ش گوتراوه‌ (فهم
السؤال نصف الجواب) تیگه‌یشتن له‌ پرسیار نیوه‌ی وه‌لامیه‌تی.

جا ئیمه‌ خوا پشتیوان بی له‌م به‌نده‌دا هه‌ولێ شیکردنه‌وه‌و پێناسه‌کردنی
(برّوا) ده‌دین، بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ر که‌سیک خولیاو که‌لکه‌له‌ی؛ خۆکردن و
خه‌لک کردنه‌ مسوڵمانیکی چاکي له‌سه‌ریدا هه‌بی، به‌هۆی وده‌سته‌پێنانی
(برّوا)یه‌کی راسته‌وه‌، پێش خۆی ببینیو، بزانی ئه‌و ئامانجه‌ی به‌دوایدا وێله‌،
چییه‌و چۆنه‌و به‌ چ ریه‌ کدا ده‌یگاتی؟ نه‌وه‌ک خاوه‌نه‌کرده‌، وه‌ک ئه‌و
بابایه‌ی لی به‌سه‌ر بی که‌ شاعیر پێی گوتوه‌:

ترجو النجاة ولم تسلك مسالكها إن السفينة لا تجري على اليبس

واته: به ته مای رزگاری، به لام ریگا کانی رزگاریت نه گرتوون، بیگومان که شتی له سهر ئیشکانی ناروات!

به لای ههر که سیک بیهوئ رزگاری وده دست بیئو، رپی سروشتی گه یشتنه رزگاریش نه گری، وه ک تهو که سه یه که به ته مایه که شتییه که ی له سهر ئیشکانی بئاژوئ!

جا ئیمه پشه کی وشه ی (ایمان) له گو شه نیگای زمانه وه ده تو ئینه وه، دوا یی له زار اودی شهرع (اصطلاح الشرع) داو له روانگه ی زانیانه وه، ئنجا راو لی کو ئینه وه ی خو شمان له و باره وه ده خه ی نه روو:

هه لبه ته وشه ی (ایمان) یش وشه یه کی عاره بییه و پیویسته بو روونکردنه وه و شیکردنه وه، په نا به رینه بهر فرهه نگه کانی زمانی عاره بی.

۱- چه مک و واتای وشه ی (ایمان) له ئه سلای زماندا:

فرهه نگه کانی زمانی عاره بی تی کرا له سهر ته وه ری ککه وتوون که وشه ی (ایمان) چاوگ (مصدرای (آَمَنَ یؤمن) یه و به مانای به راست دانان (تصدیق) ه، بو نمونه خاوه نی کتیبی (لسان العرب) ده لای:

(الإيمان بمعنى التصديق، ضد التكذيب، يُقال آمَنَ به القوم و كذب به القوم).^(۱) واته: بر وایانی به راست دانان، دژی به درو دانانه، ده گوتری: کو مه لیک بر وایان پی هینا به راستیان زانی- وه کو مه لیک بر وایان پی نه کرد- به درو یان دانا-.

دیسان ده لای:

(۱) (لسان العرب) لابن منظور، ب ۱۳، ل ۲۱.

أ- (وفي التنزيل العزيز [وما أنت بمؤمن لنا] أي بمُصَدِّق، والإيمان التصديق.. فهو مصدر آمَنَ يُؤْمِنُ إيماناً فهو مؤمن، واتفق أهل العلم من اللغويين وغيرهم أن الإيمان معناه التصديق)^(١)، واته: له قورئانی زالدا هاتوه [وما أنت بمؤمن لنا] وه تو-تهی یه عقوب (عليه السلام) بروامان پی ناکه‌ی، واته به‌راستمان نازانی و، برپا به‌راست زانینه... چا وگی (برپاوی هیئا، برپا دیئنی، برپا هیئان، تهو برپا داره) یه، زانایان له زمانه‌وانان و ته‌وانی دیکه‌ش، له‌سه‌ر ته‌وه ریککه‌وتوون که (برپا) یانی: به‌راست دانان.

ب- خاوه‌نی (أساس البلاغة) گوتویه‌تی: (وما أومنُ بشيءٍ مما يقول، أي ما أَصَدَّقُ وما أَثَقُّ، وما أومنُ أن أجد صحابة، يقولُه ناوي السفر: أي ما أَثَقُّ أن أظفر بمن أرافقه).^(٢)، واته: برپا به‌هیچ شتی‌ک ناکه‌م له‌ودی دیئنی، واته به‌راستی دانانی‌م و باوهر ناکه‌م و، برپام وانیه که هاوهریم لی هه‌لکه‌ون، بابایه‌ک ته‌م قسه‌یه ده‌لی که به‌نیازی سه‌فه‌رییه: یانی باوهر (٣) ناکه‌م که که‌سم وه‌ده‌ست بکه‌وی، ببه‌م هاوهرلی.

هه‌ر کام له‌ فه‌ره‌نگه‌کانی دیکه‌ش هه‌ر ته‌م قسانه‌یان دووپات کردوونه‌وه، ته‌وه‌نده هه‌یه بره‌جیاوازییه‌ک له‌ شیوازی ده‌برپیناندا ده‌بینری، بو وینه‌ برپاوه‌ هه‌ر کام له‌:

ج- (القاموس المحيط)، ب، ٤، لا ١٩٩٠.

د- (مختار الصحاح)، لا ٢٦٦.

هه‌- (معجم مفردات ألفاظ القرآن)، لا ٢٢٢.

و- (دائرة معارف القرن العشرين)، ب، ١، لا ٥٩٨٥.

ز- (المنجد في اللغة والأعلام)، چاپ ٢٢، لا ١٨٥.

(١) سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ب، ١٣، ل ٢٣.

(٢) (أساس البلاغة) جارالله الزمخشري، ل ٢٢.

(٣) له‌ زمانی کوردیدا هه‌رچه‌نده له‌به‌رامبه‌ر (ئیمان) دا هه‌ر کام له‌ (برپا) و (باوهر) به‌کاره‌یئراون، به‌لام په‌سند وایه (برپا) بو (ئیمان) و (باوهر) یش بو (ثقة) بی‌ت و من هه‌روام کردوه.

که واته: ٲوخته ٲه به ست ٲه و ٲه که وشه ٲروا (ایمان) له ٲهسل ٲی
زماندا یانی: ٲی ٲینان و دان ٲی داهینان به راستی شٲکدا و باوه (ثقة)
ٲیکردن و مٲمانه ٲیکردن.

ٲنجا که زانیمان له ٲهسل و بنچینه زماندا، وشه ٲروا ٲوچی
به کارهینراوه چه مک و مه به سته که ٲییه! با بزاین له زارای شه رعدا،
چ چه مک و واتیه کی هیه!

۲- چه مک و وشه ٲروا (ایمان) له ٲوانگه شه رعه وه^(۱):

زاناو شاره زایان^(۲) ٲیکرا له سهر ٲه و ٲه که وشه (ٲروا) ٲاش خوازانه وه
به کارهینانی له زارای شه رعدا، واته ٲیشاندانی گهر دنکه چیی و قبول
کردنی ٲه به رنامه یی که ٲیغه مبه (صلی الله علیه وسلم) له خوا وه ٲوی
نیراوه، و ٲرای ٲروا ٲیکردنی دل و دان ٲی داهینانی زمان.

به ٲی ٲیناسه ٲیمان له لای زاناو ٲیشه وایانی ٲشین، بریٲه له: (قبول کردن
و ملکه چ کردن ٲو شه ریعه تی خواو دان ٲی داهینانی راستی و ته واییه که ی)
که ٲه وان به رسته (الإيمان قول القلب واللسان، وعمل القلب والجوارح)
ته عبیریان لی کرده.

ٲو وینه: (لسان العرب) ده لی:

(الإيمان؛ إظهار الخضوع والقبول للشریعة ولما أتى به النبى (صلی الله
علیه وسلم) واعتقاده وتصديقه بالقلب)^(۳)، واته: ٲروا یانی ٲیشاندانی
گهر دنکه چیی و وهر گرتن و رازیبون به به رنامه یی خواو به وهی که

(۱) مه به سٲمان له وشه (شهرع) لی رده به رنامه و ٲایینی خوایه نه ک (فقه).

(۲) لی رده مه به ست زاناو شاره زاو ٲیشه وایانی ٲشین (سلف)، ته گهر ٲا وه ک دوا یی باسی
ده که ٲین، دوا یی راجایی (اختلاف) له ٲیناسه ٲیماندا ٲهیدا ٲه وه.

(۳) (لسان العرب)، ب ۱۳، ل ۲۳.

پێغه‌مبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە لایەن خواوە هیناویەتی و برۆا پێکردن و بەراست دانانی بەدڵ.

ب- (القاموس المحيط) دەلێ:

(والإيمان الثقة وإظهار الخضوع وقبول الشريعة)^(١)، واتە: برۆا یانی باوەرو پێشاندانی گەردنکەچی و رازیبوون بە بەرنامە-ی خوا-.

وہ (معجم مفردات ألفاظ القرآن) دەلێ:

(والإيمان يستعمل تارة اسماً للشريعة التي جاء بها محمد عليه الصلاة والسلام.. ويوصف به كل من دخل في شريعته مُقِرّاً بالله و بنبوته.. وتارة يستعمل على سبيل المدح ويراد به إذعان النفس للحق على سبيل التصديق، وذلك باجتماع ثلاثة أشياء؛ تحقيق بالقلب، وإقرار باللسان، وعمل بحسب ذلك بالجوارح، ويقال لكل من الإعتقاد والقول الصدق والعمل الصالح: الإيمان).^(٢)، واتە: برۆا جاری وایە وەک ناویک بۆ بەرنامە-یە موحەممەد (صلی اللہ علیہ وسلم) هیناویەتی بە کاردی و، دەکرێتە وەسف بۆ هەركەسیک کە دەچیتە ژێر حوکمی بەرنامە-کەیە وەو، دان بە بوونی خوا و پێغه‌مبەر-ایەتی ویدا دینێ.. جاری واش هەیه-و شە-ی برۆا- بە کاردی لەسەر شیۆدی مەدح و مەبەست پێی؛ ملکه‌چکردنی نەفسە بۆ هەقی، لەسەر شیۆدی دان پێداهینان، ئەوەش-واتە ئەو دانپێداهینان و ملکه‌چییه- بە کۆبوونە وە-ی سێ شتان دەبی؛ برۆاهینان بەدڵ و، دانپێداهینان بە زمان و، کردووەش بە ئەندامە-کان بە گۆڕە-ی ئەو-برۆاو دانپێداهینان، بە هەر کام لە برۆاو قسە-ی راست و کرداری چاک دەگوترێ: برۆا.

کەواتە: پوخته‌ی مەبەست ئەوەیە کە برۆا لەروانگە-ی ئایینە وە هەر لەسەر بنچینه‌ی زمانییە-کە وەرگیراوە، بەلام (برۆا) لە زماندا لە لایە-کە وە

(١) (القاموس المحيط)، ب، ٤، ١٩٩.

(٢) (معجم مفردات ألفاظ القرآن) راغب الأصفهاني، ٢٢.

له برٲوای شه‌رعیی گشتی ترو به‌رفراوانتره، چونکه هه‌رجوړه به‌راست دانان (تصدیق) ٲک ده‌گریته‌وه، به‌لام له شه‌رعدا تاییه‌ته به‌و شتانه‌وه که ٲایین، برٲوا ٲنک‌کردن و به‌راست دانانیانی به‌مه‌رج گرتوه، بو به برٲوادار له‌قه‌له‌مدانی ٲینسان.

له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه (برٲوا) له زماندا تاییه‌تیترو برٲوای ٲایینی گشتیترو به‌رفراوانتره، چونکه برٲوا له ٲه‌سلې زماندا یانی: به‌راست دانانی شٲیک به دل و به زمان، به‌لام له زاراوه‌ی ٲاییندا، وٲړای به‌راست دانان به دل و زمان، به‌راست دانان به کرده‌وانیشی ره‌گهل خراوه، واته: (برٲوا) له ٲاییندا بریتیه له: به‌راست دانان به دل و زمان و ٲه‌ندامه‌کان. (التصدیق بالقلب واللسان والجوارح).^(۱) یانی هه‌روه‌ک چوڼ نوٲژ (صلاة) له ٲه‌سل و بنچینه‌ی زمانی عاره‌بیدا، به‌س به مانای پارانه‌وه (دعاء) هاتوه، به‌لام که ٲایین به‌کاری هیناوه، ماناو چه‌مکه‌کی فراوانتر کردوه وٲړای پارانه‌وه؛ قورٲان خوٲندن و، چوونه رکووع و، کرٲووش بردن و، ٲاکیی بو خوا ده‌برٲین و، ته‌حیات خوٲندن و، سه‌لیوات له ٲیغه‌مبه‌ر دان و، سه‌لام دانه‌وده‌ش، ده‌گریته نیو خوٲی، برٲواش له ٲه‌سلې زمان و ٲاییندا به‌ه‌مان شیوه.

که‌واته: وه‌ک زانایانی ژیریتژی (منطق) ده‌لٲن: وشه‌ی (برٲوا) له ٲه‌سلې زمانداو، وشه‌ی (برٲوا) له ٲاییندا (عموم وخصوص من وجه) یان له نیواندا هه‌یه، واته هه‌ر کامیکیان له‌لایه‌که‌وه گشتیترو، له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه تاییه‌تیترو له‌وی دیکه.

ٲیستاش نوړه‌ی روونکردنه‌وه لیکوٲینه‌وه‌ی خو‌مانه ده‌رباره‌ی برٲوا:

(۱) به‌لام ٲیناسه‌ی (الإیمان؛ قول وعمل، قول القلب واللسان، وعمل القلب والجوارح) که ٲیناسه‌ی ٲیشینی چاک (السلف الصالح) مانه، راسترو وردتره، وه‌ک له زنجیره‌ی ده‌ره‌سه‌کانی ٲیمان و عه‌قیده‌ی ٲیسلامییدا روونمان کردوته‌وه.

۳- لیکۆڵینه‌وه‌یه‌ک ده‌رباره‌ی بڕوا:

خوێنه‌ری سه‌نگین!

زانایانی^(۱) ئیسلام به‌ درێژایی می‌ژوو کی‌شه‌و مشتومڕو بی‌نه‌و به‌ره‌ی زۆریان ده‌رباره‌ی (بڕوا) و پێناسه‌و چۆنیه‌تی و چیه‌ت (ماهیه‌)ی بڕوا کرده‌و، له‌وباره‌وه‌ کتیب و نووسراوی زۆرو زه‌وه‌نده‌ی هه‌مه‌جۆر نووسراون و، زانایان له‌ به‌رانبه‌ر (بڕوا)دا، بوونه‌ چه‌ند ده‌سته:

أ- ده‌سته‌یه‌ک گوتوویانه: (بڕوا) بریتیه‌ له‌ به‌راست دانان (تصدیق) به‌ دڵ و پێلێنان (إقرار)ی به‌زمان، به‌لام دان پێداهێنانی زمان پله‌و پایه‌و روکنی بڕوا نیه‌و به‌س مه‌رج (شرط)ی بڕوایه، بۆ به‌ مسوڵمان له‌قه‌ڵه‌م دانی ئینسان^(۲)، ته‌مانه‌ش به‌ ته‌شعه‌رییه‌کان (الأشاعرة) به‌ناویانگن، که‌ پێشه‌واو ده‌مپراستیان (الإمام أبو الحسن الأشعري)یه^(۳)، هه‌روه‌ها ماتوریذیه‌کانیش هه‌مان رایان هه‌یه‌.

ب- کۆمه‌ڵێک^(۴) ده‌لێن: (بڕوا) بریتیه‌ له‌ به‌راست دانان (تصدیق)ی به‌ دڵ و پێلێنانی به‌ زمان و، کرده‌وه‌ به‌ ته‌ندامه‌کان، واته‌ (التصدیق بالجَنان والإقرار

(۱) دیاره‌ زانایانی پێشین که‌ له‌ سێ پشته‌کان (الأجبال الثلاثة)دا بوون و پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) شایه‌دی چاکتر بوون (خیره‌)ی بۆ داو: {خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي مِنْهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ} أخرجه البخاري برقم: ۳۴۵۰. وه‌ک پێشتر باسمان کرد، له‌ پێناسه‌کردنی ئیماندا یه‌کده‌نگ بوون و له‌ پشته‌کان (الأجبال)ی دوایدا، پراجیایی سه‌ری هه‌لداوه‌.

(۲) مه‌به‌ست له‌ (به‌راست دانان) و (دان پێداهێنان)، به‌راست دانان و دان پێداهێنانه‌، به‌ هه‌رچی پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌لایه‌ن خواوه‌ هێناویه‌تی.

(۳) بڕوانه‌ (شرح العقائد التفسیة) ل ۲۰۳. و بڕوانه‌: (المواقف فی علم الکلام) عضدالدین الأیجی، ل ۳۸۴، و بڕوانه‌: (الوسيلة فی شرح الفضيلة) الشیخ عبدالکریم المدرس، ل ۴۴، ج ۱.

(۴) دیاره‌ ته‌م بۆچوونه‌ له‌سه‌رده‌تاوه‌ هی تیکرایی زانایانی ئومه‌ت بوو، به‌لام پاش سه‌ره‌لێدانی قوتابخانه‌ فیکرییه‌کانی وه‌ک (الأشاعرة) و (الماتریذیه) و (المعتزلة) و (المرجئة) و (الشیعة) ته‌م بۆچوون و رێڕه‌و (اتجاه)ه‌ گشتیه‌ بوو به‌ بۆچوونی کۆمه‌ڵێک له‌نیۆ ده‌سته‌و کۆمه‌له‌ بیده‌ته‌جیه‌کاندا، به‌لام کۆمه‌للی هه‌ق بوو!!

باللسان والعمل بالأركان)، ٲه‌مه‌ش ٲای زانایانی ٲیشین (علماء السلف)^(۱) و فمورده‌ناسان (محدثین) و (جمهور المتکلمین)^(۲) و زوربه‌ی (شیعة)یه^(۳).

ج- ده‌سته‌یه‌ک ده‌لین: (ٲروا) ٲریتیه له تی‌کٲای کرده‌وهی ٲه‌ندامه‌کان، وٲ‌ٲای به‌ٲاستزانی‌نی دل و دان‌ٲداه‌ٲنانی زمان، ٲه‌مانه‌ش (خوارج) و (معتزلة)ه‌کانن.^(۴)

د- ده‌سته‌یه‌کیش ده‌لین: (ٲروا) به‌س ٲریتیه له دان ٲداه‌ٲن (اقرار)ی زمان و، نه به‌ٲاستدانان (تصدیق)ی دل و، نه کرده‌وهی ٲه‌ندامه‌کان، به به‌شیک له ٲروا دانان‌ٲن، ٲه‌مه‌ش ٲای (کرامیة)‌کانه، واته ٲه‌وانه‌ی (محمد بن کرام السجستانی) به ٲابه‌ری خویان ده‌زانن.^(۵)

ٲه‌مه ٲوخته‌و ٲاپازنه‌راوی بیروٲای زانایانی ٲیشوو بوو ده‌ٲاره‌ی ٲروا، به‌لام ٲایا ٲیمه‌کام له‌م ٲایانه ٲه‌سند ده‌که‌یین؟!

(۱) ٲروانه: کتیبی (فتح المجید شرح کتاب التوحید)، ص ۳ل، ج ۷، نووسینی (الشیخ عبدالرحمن بن حسن آل الشیخ)

(۲) سه‌رنجی کتیبی (شرح العقائد النسفیة) بدو، ل ۲۰۶، و ٲروانه: (المواقف فی علم الکلام)، ل ۳۸۵، و (دائرة المعارف)، ب ۱، ل ۵۹۸، محمد فرید وجدی.

(۳) ٲروانه: (أصل الشيعة وأصولها) محمد الحسین آل کاشف الغطاء، ط ۷، ل ۱۲۷.

(۴) ٲروانه: (المواقف فی علم الکلام)، ل ۳۸۵.

تی‌ٲینی: ٲه‌نگه‌یه‌کی‌ک ٲرسی: ٲه‌دی جیاوازی نیوان ٲیناسه‌ی زاناو ٲیشه‌وايانی ٲیشین که به (أهل السنة والجماعة) ناسراون، له‌گه‌ل هی (معتزلة) و (خوارج)ه‌کان چیه‌؟! له وه‌لامدا ده‌لین: ٲه‌له‌ی سوننه‌ت ده‌لین ٲه‌سلی کرده‌وان مه‌رجه‌ بو دروست بوونی ٲیمان، به‌لام تی‌کٲای کرده‌وه‌کان مه‌رج و ٲیکه‌ٲنه‌ری ٲیمان نبین، به‌لام (خوارج) و (معتزلة) ده‌لین: ٲیمان له تی‌کٲای کرده‌وه‌ چاکه‌کان ٲیکدٲت و، به نه‌بوونی ه‌ر کرده‌وه‌یه‌کی ٲیوست، یان ه‌ه‌بوونی ه‌ر کرده‌وه‌یه‌کی ه‌رام، بابای مسولمان کافر ده‌ٲت و له‌ٲازنه‌ی ٲیسلام ده‌رده‌چی.

له زنجیر» ده‌رسه‌کانی کتیبی (ٲیمان و عه‌قیده‌ی ٲیسلامی)دا، ٲه‌م مه‌سه‌له‌یه‌ چاک تو‌ٲزراوده‌توه‌و، ٲروانه به‌رگی یه‌که‌م، ده‌رسی یه‌که‌م و دووه‌م.

(۵) ٲروانه سه‌رچاودی ٲیشوو ل ۳۸۴، و ٲروانه: (دائرة معارف القرن العشرين)، ب ۱، ل ۵۹۸، محمد فرید وجدی.

له وه‌لامدا ده‌لێم: ته‌وه‌یان که له رووحی قورئان و سوننه‌ته‌وه‌ نزیك تر بێو، به‌لگه‌و پشتیوانی به‌هێزتر بێ، که‌واته‌ با سه‌رنج بده‌ین داخو قورئان و سوننه‌ت چو‌ن باسی بر‌وایان کردوه‌و چو‌نیان پێناس (تعریف) کردوه‌:

۴- بر‌وا له‌ پروانگه‌ی قورئان و سوننه‌ته‌وه‌:

یه‌که‌م: له‌ قورئانیدا بر‌وا (ایمان) به‌س به‌راست دانان (تصدیق)ی نی‌و د‌ل نی‌ه، به‌لکو دان پێداهێنه‌انی زمان و، کرده‌وه‌ی د‌ل و، ته‌ندامه‌کانیش به‌به‌شیک له‌ بر‌وا دانراون، به‌لگه‌ش بو‌ سه‌لماندنی ته‌م راستییه‌ زو‌رن، به‌لام ئی‌مه به‌س دو‌وان له‌و به‌لگانه‌ به‌ نمونه‌ د‌ینه‌وه‌:

أ/ خ‌وای زاناو می‌ه‌رهبان فه‌رموویه‌تی: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ إِيْمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالْكَافِرِينَ لَءَوْفٌ رَّحِيمٌ﴾ (البقرة- ۱۴۳).

واته‌: ته‌و رووگه‌ (قبلة)یه‌ی که له‌سه‌ری بو‌ی-واته‌ (بیت المقدس)- بر‌یارمان نه‌دابوو بو‌ ته‌وه‌ نه‌بی که بزاین ک‌ی به‌د‌وای پێغه‌مبه‌ر ده‌که‌وی و، ک‌ی له‌سه‌ر پاژنه‌کانی پاشه‌وپاش ده‌گه‌رێته‌وه‌ -و لێک جو‌ی بنه‌وه‌- و ته‌و- رووکردنه‌ (بیت المقدس)-ه‌ شتیکی گه‌وره‌و گران بو‌و له‌سه‌ر ته‌وانه‌ نه‌بی که خ‌وا ر‌ی‌روونی کردوون و، خ‌وا قه‌ت نالو‌ی بر‌وا (نو‌یژه‌) که‌تان به‌زایه‌ بدات، بێگومان خ‌وا به‌ به‌زده‌یی و می‌ه‌رهبانه‌ له‌گه‌ل خه‌لکی.

مه‌به‌ست له‌ (ایمانکم) له‌م ئایه‌ته‌دا، نو‌یژه‌، ته‌مه‌ش ر‌ای هه‌موو تو‌یژه‌وه‌وانی قورئانی له‌سه‌ره‌^(۱)، ئنجا بێگومان نو‌یژیش و‌یر‌ای بی‌رو‌ر‌ای نی‌ود‌ل

(۱) بو‌ نمونه‌ بر‌وانه‌: (جامع البیان فی تفسیر القرآن)، ب، ۲، ل ۱۲، ب، ۲، ابن جریر، و بر‌وانه‌: (التفسیر الکبیر)، ب، ۲، ب، ۲، ۱۲ الإمام فخرالدين الرازي، و بر‌وانه‌: (تفسیر القرآن العظیم)، ابن کثیر، ب، ۱، ل ۱۹۳. و بر‌وانه‌: (غرائب القرآن و رغائب الفرقان)، ب، ۱، ل ۱۹، له‌سه‌ر په‌راوێزی (تفسیر الطبري) للنیسابوري، ته‌فسیری (الکشاف)، ب، ۱، ل ۲۰۱، لزمخشري.

دانپځدهیٲنانی زمان و، کردهوی ٲندامه کانیشی به زهقترین شیوه تیډان، کهواته ٲراسته (ٲروا)^(۱): له بیروٲروای نیو ډل و ٲیلینان (اعتراف)ی زمان و کردهوی ٲندامه کان ٲیکډی.

وهک (ابن جریر الطبری) ناودارترین و ٲیشهوای توځړهروانی قورٲان، دهربارهی (ٲروا) گوتوویهتی: (لهمه وٲهر سه لماندمان که ٲروا (به ٲراست دانان)هو، به راست دانان (تصدیق)یش جاری وایه به ډل دهیو، جاری واشه به کردهوه دهیو، جاری واش هییه به هردووکیان)^(۲).

ب/ دیسان خوا فهرموویهتی: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا سَلٰمًا﴾ (النساء - ۶۵).

واته: جا نه ځیر سوښد به ٲهروهر دگارت نابنه ٲروادار هه تا تو نه که نه دادوهر (حاکم) لهو شتانه دا، که دهنه جی کیسه له نیوانیاندا، ٲنجاله دهروونیاندا هه ست به هیچ ډلته نگییه ک نه کهن و، حوکی تو قبول بکهن، به گهر دنکه چیی ته وادهوه.

لږهدا خوای دادگهرو کاربه جی سوښد به ذاتی خوۍ دهخوات، که خه لکی هه تا به ډل و به کردهوه گهر دنکه چی حوکی خواو ٲیغه مٲهر (صلی الله علیه وسلم) نه بن، نابنه مسولمان و ٲروادار.

دووهم: له فهرموودهۍ ٲیغه مٲهریشدا (صلی الله علیه وسلم) به هه مان شیوه، ٲروا به هه موو جموجوول و چالاکییه کانی ٲینسان دانراوه، بو وینه: ٲیغه مٲهر (صلی الله علیه وسلم) له فهرموودیه کیدا فهرموویهتی: ﴿اَلِیْمَانُ بِضْعٌ

(۱) مٲهست له (بیروباوهری نیوډل) (اعتقاد القلب) هم به راست زانین و هم کردهودکانی ډلیشه له خویشوستن و قبول کردن و ٲازی بوون... هتند...

(۲) جامع البیان فی تفسیر القرآن، ب، ۲، ل ۱۲.

وَسَبْعُونَ أَوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً: فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ، والحياءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ ((مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ أَخْرَجَهُ: البخاري برقم: ۹، ومسلم برقم: ۵۸)، واتە: برۆا حە فتاوە ئەوەندە-یان شەست و ئەوەندە- بە شە، گەورەترینیان: گوئنی (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) یە و، گچکەترینیان لابردنی شتیکی بە نازارە لە سەر رێیە و، شەرمیش بە شیکە لە برۆا.

دیسان فەرموویەتی: {مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ، وَأَعْطَى لِلَّهِ، وَمَنَعَ لِلَّهِ، فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ} (أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: ۶۸۳، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ الْأَلْبَانِيُّ: صَحِيحٌ)، واتە: هەرکەسێک لەبەر خوا-خەلکی- خۆشبوێو لەبەر خوا -خەلکی- ببووزێتی، لەبەر خوا-شت- ببەخشی و لەبەر خوا دەست بگرتێتەو لە-شت- بەخشین، ئەوە برۆای تەواو کردووە.

کەواتە: کردووەش «هەم کردووی دڵ و، هەم هی ئەندامەکان، چونکە ریشەو بنکی کردووی ئەندامەکان و کردووە رۆڵەتییه‌کان، کردووەکانی دڵ و دەروون و خەسلەتە پەنەنەکانن، هەر بۆیەش لە فەرمووده‌کەدا (مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ) پێش (أَعْطَى لِلَّهِ وَمَنَعَ لِلَّهِ) کەوتوون!» بە شیکە لە برۆا، چونکە ئەگەر (برۆا) سەرپەخۆ باو لە کردووە جوی با، حەوجیی کردووە نەدەبوو کە خۆی پێ تەواو بکات.

سێیه‌م: بێگومان برۆا بە شیکە لە ثایین، جا کەسێک کە ثایینی لێ لابیری، بەرپێگەی پیشتر (الطريق الأولى) برۆای لێ لابراوە، چونکە لابردن (نفي) ی هەموو (کل) دەبێتە لابردنی بەش (جزء) ه‌کانی، بەلام بەپێچه‌وانەو نە، جا خۆی پەرورددگار راپێگەیانداوە کە کەسانیک کە نوێژ ناکەن و زەکات نادەن ثایینیان نیە:

﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوْا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ﴾ (التوبة-۱۱).

واتە: ئنجا ئەگەر گەڕانەو-لای خوا- و نوێژیان بەرپا کردو زەکاتیان دا، ئەوە براتانن لە ثاییندا.

دیاره چه مکی پیچه‌وانه (مفهوم المخالفة) ی ٲم ٲایه‌ته ٲاویه: ٲنجا
ٲه گهر نه گهرانه‌وهو، نوٲژیان به‌رپا نه کردو، زه کاتیان نه‌دا، ٲه‌وه براتان نین
له ٲاییندا.

چواره‌م: خوی به‌خشنده بر‌وادارانی به ٲشت و ٲه‌ناو یاریده‌دهری یه کدی داناون،
وه ک ده‌فه‌رموی: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ﴾ (التوبة-۷۱).

واته: ٲیاوانی بر‌وادارو ٲافره‌تانی بر‌وادار، هه‌ندیکیان ٲشتیوانی هه‌ندیکیان.
به‌لام سه‌بارت به‌وانه‌ی که له کوچکردن به‌رهو ولیتی ٲیسلام (دار الإسلام)
دواکه‌وتیبون، فه‌رموویه‌تی:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلِيَّتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا﴾ (الأنفال-۷۲).

واته: ٲه‌وانه‌ی بر‌ویان هی‌ناوه، به‌لام کوچیان نه‌کرده، هه‌تا کوچ
نه‌که‌ن ٲیوه ٲشتیوانیان مه‌که‌ن.

هه‌لبه‌ته له ٲایه‌تی یه‌که‌مدا خستیه روو که هه‌رچی بر‌وادار بی-چ ٲیاو
چ ٲافرت- بر‌واداران ٲشتیوانی، ٲنجا که لی‌ردها به‌هو‌ی نه‌بوونی کرده‌وه-ٲه‌و
کرده‌ویه‌ش لی‌ردها له کوچکردندا خو‌ی ده‌نوٲی- ٲه‌و جو‌ره‌ی بر‌وادارانه له
هاوکاری و ٲشتیوانی بر‌واداران بی‌به‌ش ده‌کات، دیاره بر‌ویه‌که‌یان به‌هو‌ی
نه‌بوونی کرده‌وه‌وه، که‌لینی تی‌بووه، که‌واته کرده‌وه‌ش وی‌پرای به‌راست دانانی
دل و ٲیلینانی زمان، به‌شیکی بر‌وا ٲیک دی‌نی، ده‌نا به‌هو‌ی نه‌بوونی‌یه‌وه
بر‌وا که‌لینی تی نه‌ده‌بوو.

ٲنجا وی‌پرای ٲه‌و به‌لگانه‌ی گوتران، با سه‌رنجی ٲم سی به‌لگانه‌ش
بدین:

شایه‌تمان که یه‌که‌مین و بنه‌ره‌تیتیرین پا‌به‌و بنچینه‌ی ٲیسلامه‌تییه‌و
کلیله‌ی چوونه نیو ٲیسلامه، وه‌ک پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له

نوێژدا فی‌ری کردوین، هه‌م بیروبروای نیو دڵ و، هه‌م گو (تلفظ) کردنی زمان و هه‌م کردوه (که له‌ جوولیندنی قامکی شاده‌دا خو‌ی ده‌نوینی)^(۱) ی تیدا هه‌ن.

له‌ راستیدا (بروا) بریتیه‌ له‌ هه‌لوێستی خو‌پیشانسانی مرو‌ف سه‌باره‌ت به‌ خواو پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) و به‌نامه‌ی خوا، ئنجا مادام (مرو‌ف) به‌س له‌ دڵ و زمان دروست نه‌بووه‌، ئه‌ندامه‌کانی دیکه‌شی هه‌ن، به‌ واتایه‌کی دی؛ مادان ئینسان وێرایی هی‌زی نیاز له‌ د‌ل‌گرتن و زمان گیران، هی‌زی کردوه‌ ئه‌نجام دانیشی هه‌یه‌، پ‌ی‌وسته‌ له‌و هه‌لوێست نواندنه‌یدا هه‌موو هی‌زه‌کانی به‌شدار بن، چونکه‌ وه‌ک گوتمان ئینسان به‌س له‌ دڵ و زمانان پ‌یک نه‌هاتوه‌.

وه‌ک له‌ شاره‌زایانی زمانه‌وه‌ نه‌قلمان کرد، گو‌تیان: بروا له‌ زاراوی شه‌رعدا هه‌م به‌راست دانانی دڵ و، هه‌م دان پ‌یدا‌هینانی زمان و، هه‌م کردوه‌ی ئه‌ندامه‌کانه‌، واته‌: (التصديق بالجنان والإقرار باللسان والعمل بالإركان).^(۲)

ئنجا له‌وباره‌وه‌ که‌ بروا بریتیه‌ له‌ به‌راست دانان (تصدق‌ی) دڵ و زمان و ئه‌ندامه‌کانی دیکه‌ی له‌ش، ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ش له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ (صلی الله علیه وسلم) گیراوه‌ته‌وه‌: ((الإيمان عقد بالقلب، وإقرار باللسان، وعمل بالأركان)).^(۳)

هه‌لبه‌ته‌ ئه‌م رایه‌ی که‌ ئیمه‌ په‌سندمان کرد له‌باره‌ی برواوه‌، رای سه‌رجه‌م زاناو شاره‌زایانی پ‌یشین (سلف)و، فه‌رموده‌ناسان (محدثین) و زۆربه‌ی

(۱) قامک جوولیندن له‌ نوێژدا، مسلم وأبو عوانة وأبو داود والنسائي وان خزيمة وابن حبان گ‌یراویانه‌ته‌وه‌، بروانه (صفة صلاة النبي) محمد ناصرالدين الألباني، چ ٦ ل ١٦٩.

(۲) بروانه (لسان العرب) ب ١٣ ل ٢٣، و بروانه: (القاموس المحيط) ب ٤ ل ١٩٩، و بروانه: (معجم مفردات الفاظ القرآن) راغب الأصفهاني ل ٢٢.

رواد ابن ماجه عن علي بن ابي طالب مرفوعا. (كشف الخفا ومزيل الالباس)، ب ١، لا ٢١١.

(۳) رواد ابن ماجه عن علي بن ابي طالب مرفوعا.

زانایانی زانیاری کەلام (علم الکلام) و شەرع زانان (الفقهاء)^(۱) و پیشەوای توێژەرەوانی قورئان^(۲) و ئیبنو حەزمی ئەندەلوسییه^(۳)، بەلام ئیمە لەبەر ئەوە پەسندمان نەکردو هەڵمان نەبژارد، کە رای زۆریە زاناو شارەزایانە، بەلکو بۆیە پەسندمان کرد^(۴) کە تاقە رایە کە بتوانی لە گەڵ هەموو دەقەکانی قورئان و سوننەتدا بگونجی، لە رووحی ئیسلام بوەشیتەووە بەلگە بەهیزو پتەو پشتگیری بکەن.

شایانی گوتنە کە: ئەوەندی سەرنجی کتیبەکانی (علم الکلام)م داوە، دوو قسەم کەوتوو بەرچاو کە وەک بەلگان بچن، لە رەخنە ئێوانەدا کە دەلێن: کردەوی ئەندامان بەشیک نیە لە برۆا:

۱- ئەوەیە کە دەلی: هەموو جارێ برۆاو کردەوی چاک (الإيمان والعمل الصالح) لە قورئانیدا بەشیوەی (عطف) بەدوای یە کدا هاتوون، (عطف)یش نیشانەی جیاوازی نیوان (معطوف) و (معطوف علیه) یە، کەواتە برۆاو کردەوێک جودان.

(۱) برۆانە: (شرح العقائد النسفية) ل ۲۰۶، و برۆانە: (دائرة معارف القرن العشرين) محمد فرید وجدی، ب ۱، ۵۹۸. و برۆانە: (المواقف من علم الکلام)، ۳۸۴.

(۲) برۆانە: (جامع البيان في تفسير القرآن)، ب ۲، ۱۲، ابن جریر الطبری.

(۳) برۆانە: (دائرة معارف القرن العشرون)، ب ۱، ل ۶۰.

تییینی: ئەو رایە پەسندکراوی زۆریە (شيعه) کانیشە، برۆانە (أصل الشيعة وأصولها) محمد الحسین آل کاشف الغطاء، ج ۷، ل ۱۲۷، هەروەها رای تیکراي (معتزلة) و (خوارج) کانیشە، برۆانە (دائرة المعارف)، ب ۱، ۵۹۸.

(۴) دەلێم: ئەو خوای بەخشەرو بەخشندو بینبازو جی نیاز! پرۆپری ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی دەکەوتتە ئێوانیانەو، هەر شتیکی دیکە کە خۆت پنی زانی، ستایش و شوکرانە بۆتۆ، کە هەر لە زوودو بەچاکو فەزلی یێسنووری خۆت هیدایەتت داوم، لەو مەسەلە گەورەو گرنگەدا پێکاومە، کە بێگومان بێجگە لە بەزەیی و بەخشندی خۆت هۆکاریکی دیکەم پنی شک نایەت.

۲- ئەو قسەیه که ده‌لێ: ئە قورئانی بە‌پێزو فەرمووده‌ی بە‌پێزدا، بە‌س (دَل) بە‌جیگه‌و شوینی ب‌پ‌وا دانراوه، که‌واته ب‌پ‌وا ته‌نیا ئە‌وه‌یه که له دَلدا جیگیر ده‌بی.

له وه‌لامی قسه‌ی یه‌که‌مدا ده‌لێن:

یه‌که‌م: راسته (عطف) کردنی شتی‌ک بۆ سه‌ر شتی‌کی دیکه، جیاوازی ئە‌و دوو شته ده‌گه‌یه‌نی، به‌لام هه‌موو ده‌میش وانیه، به‌لکو گه‌لیک جار وا ده‌بی شتی‌ک باس ده‌کری، ئنجا دوا‌یی به‌شی‌ک له‌و شته دوا‌به‌دوا‌ی وی باس ده‌کریته‌وه‌و (عطف) ده‌کریته سه‌ری بۆ خستنه‌پ‌رووی گرنگی ئە‌و به‌شه‌ی که به‌جوی باس ده‌کریته‌وه‌و دوا‌ی ئە‌وه‌ی که له‌گه‌ل به‌شه‌کانی دیکه‌ی ئە‌و شته‌دا باس‌کراوه، له‌و باره‌شه‌وه‌ نمونه‌ زۆرن، بۆ وێنه:

خوای زانا فەرموویه‌تی: ﴿مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ﴾ (البقرة-۹۸).

لێ‌رده‌ا ده‌بینین که (جبریل) و (میکال) که دوو فریشته‌ن (عطف) کراونه‌وه سه‌ر (ملائكة) که هه‌موو فریشته‌کان ده‌گریته‌وه.

ئنجا له‌به‌رته‌وه‌ی (کرده‌وه) به‌شی‌کی ب‌پ‌وا‌یه‌و ره‌نج و زه‌حمه‌تیشی زۆر ده‌وی، مه‌گه‌ر چۆنه‌کایی ده‌نا هه‌موو ده‌می دوا‌ی (ب‌پ‌وا) دووباره باس‌کراوته‌وه، تا‌کو خه‌لک بزانی که هه‌روه‌ک چۆن به‌راست دانان (تصدیق‌ی دَل و زمان پیکه‌ینه‌ری ب‌پ‌وان، کرده‌وه‌ش به‌راست دانان (تصدیق‌ی باقی ئە‌ندامه‌کانه‌و، ته‌واو‌که‌رو پیکه‌ینه‌ری ب‌پ‌وا‌یه.

دووهم: له وه‌لامی دووه‌میشدا ده‌لێن:

راسته (دَل) به‌ جیگه‌و نشینگه‌ی ب‌پ‌وا دانراوه، به‌لام ئە‌وه ناشی ب‌کریته به‌لگه‌ی ئە‌و قسەیه، چونکه وه‌ک پێشتر گوتمان ب‌پ‌وا هه‌روه‌ک چۆن به‌ قه‌ناعه‌تی نیو دَل ده‌گوتری، دانپ‌داهێنانی زمان و شایه‌دیدانی ئە‌ندامانیش

ده‌گریٲته‌وه، هوئی تایبه‌تکردنی دلٲش به برٲواوه ٲه‌وهیه که قه‌ناعه‌ت و به‌راست دانان (تصدیق‌ای نیو دل، ره‌گ و ریشه‌و بنچینه‌ی برٲوایه، دانٲداهٲن‌ان و کرده‌وه‌کانیش لق و ٲوٲ و ته‌واو‌که‌رنی، هه‌روه‌ک چوٲ (ٲایته‌خت) جی‌گه‌ی سه‌روکی ولٲته، به‌لام ناوچه‌کانی دیکه‌ش ته‌واو‌که‌ری سه‌رو‌کایه‌تینی.

ٲنجا له راستیدا ٲه‌گه‌ر بیٲ و چاک سه‌رنج بدهٲن، ده‌زانین که ٲه‌گه‌ر گریمان کرده‌وه ٲیکه‌ٲنه‌ری برٲواش نه‌بیو، برٲوا به‌س ٲه‌و قه‌ناعه‌ت و به‌راست دانانه بی که له دل و ده‌رووندا جی‌گیر ده‌بی، ٲیمه بو سه‌لماندنی هه‌بوونی برٲوا، هه‌وجیی کرده‌وه هه‌ر ده‌بین و سه‌رمان هه‌ر تی ده‌وه‌ستی، ده‌زانی بو؟

چونکه کرده‌وه ره‌فتار‌کردن به‌ٲیی برٲوا، ٲه‌گه‌ر به‌شیکی ٲیکه‌ٲنه‌ری برٲواش نه‌بی-وه‌ک هه‌ندی‌ک ده‌لٲن و قسه‌که‌شیان ٲووجه‌ٲن‌راوه-، که‌س ناتوانی نکوولی و لاملی له‌وه بکات، که به‌ره‌م و شوٲنه‌واری برٲوایه‌و، به‌لگه‌و نیشانه‌ی بوون (وجود)ییه‌تی، واته هه‌روه‌ک چوٲ میوه‌و به‌ری دره‌ختی‌ک، به‌ره‌م و شوٲنه‌واری ٲه‌و دره‌خته‌یه‌و نیشانه‌و به‌لگه‌ی بوونییه‌تی، کرده‌وه‌ش بو برٲوا به‌هه‌مان شیوه‌یه، که‌واته هه‌روه‌ک چوٲ دارتوویکی بیبه‌رو (توو)نه‌گر، به دره‌ختی‌کی (زر) و بیخٲر داده‌نری، برٲوایه کی بی‌کردارو ره‌فتاری برٲوادارانه‌ش، به برٲوایه کی زر و (هه‌ر به‌ناو برٲوا) داده‌نری.

ٲه‌مه‌ش که گوتمان ٲه‌نجام‌گیری (استنتاج)یکه له ده‌قه‌کانی قورٲان و سوننه‌ت ده‌فامرٲته‌وه، چونکه ٲیمه ده‌بینین کاتی‌ک خوای زاناو قسه‌له‌جی ده‌یه‌وی ٲیناسی برٲوادارو خواناسان بکات، وٲرای برٲوای نیو دل، ٲه‌و سیفه‌ت و چالاکییانه‌ش باس ده‌کات که له قالبی کرده‌وه‌و جموجوولی ٲه‌ندامه‌کاندا خوٲتان ده‌نوٲن، واته ٲه‌و ٲیناسه‌یه‌ی که خواو ٲیغه‌مبه‌ره‌که‌ی (صلی الله علیه وسلم) بو ناساندنی ٲینسانی برٲواداری داده‌ٲن، له به‌راست دانان (تصدیق‌ای دل و زمان و، ٲه‌ندامه‌کان ٲیکه‌هاتوه، بو وٲنه:

۱- خوی به خشنده فهرموویه تی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ (الحجرات-۱۵).

واته: بیگومان بروداداران بهس تهوانهن که بروایان به خواو پیغه مبه ره که ی هیناوه، ٲنجا هیچ گومان و دوودلییان نیه و، به مال و گیانیان له ریٲی خوادا تیده کوشن، تهوانه خوئیانن-بروا- راستان.

وه ک دهبینین خوی کاربه جی، وٲرای قهناعهت و بروایه کی دوور له گومان، تیگوشان له ریٲی خوادا به مال و گیانیش، به خسهله تی بنچینه یی ٲینسانی برودادار له قهله م ده دات، نه ک هر ته وهنده، به لکو راشی ده گیه نی که برودادارانی راسته قینه هر ته و جوړه که سانه ن (۱) و، هرچی وانه بی، دیاره به ناو بروداریکی ناراست و بیکا کله.

۲- دیسان فهرموویه تی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تَلَيَّتْ عَلَيْهِمْ أَعْيُنُهُمْ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ﴾ (الأنفال: ۲-۴).

واته: بیگومان بروداداران بهس تهوانهن که ته گهر یادی خوا کرا دلیان را دهچنه ی و، ته گهر ٲایه ته کانیان به سه ردا خویندرانه وه، بروایان زیاد ده کات و، ٲشت به ٲه روهر د گاریان ده به ستن. تهوانه ی نویژی به ٲرا ده که ن و له وه ی ٲیمان به خشیون - له ریٲی خوادا - سه رف ده که ن، تهوانه خوئیانن بروداری راسته قینه.

۳- پیغه مبه ریش (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی: ﴿اَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا، أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا﴾ (أخرجه أبو داود برقم: ۴۶۸۲، وأحمد برقم: ۷۳۹۶، وابن

(۱) چونکه (إِنَّمَا) وه ک ریژمانترانان ده لیٲن؛ ٲامرازی کورت هه لیٲنان و چه سپاندن (أداة الحصر والإثبات) ی هوکمیکه له شٲٲکی دیاریکراودا.

حبان برقم: ۴۷۹، والبیهقی فی شعب الایمان برقم ۷۹۷۶)، واته: برٲوا کاملترین برٲوادار، ردهشت چاکترینیانه.

کهواته: ردهشتی پهسندو چاک، مه رجه بو کامل بوونی برٲوا، یانی برٲوا بهبی ردهشت و ٲاکاری چاک (که بهشیکه له کردهوه) کامل و تهواو نابیی.

ههروهها فهرموویهتی: {الْمُؤْمِنُ مَنْ آمَنَهُ النَّاسُ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ} (أخرجه ابن ماجه برقم: ۳۹۳۴، قال الألبانی: صحیح)، واته برٲوادار تهو کهسهیه که خهٲکی-متمانهی ٲیٲکهن و- بیکهنه تهمیندار لهسه ر مال و نه فسیان.

کهواته: بهٲی رسته کردهوی تهندامه کان، ته گهر گریمان بهشیکی ٲیٲکهینهری برٲواش نهبی، بهرههه و شوینهواریهتی و، هه رچوٲنیکی بی، هه بوونی مه رجه بو سه لماندنن بوونی برٲوا، چونکه بهٲی بنچینهی؛ دهعواچی شایه دو بهلگهی لهسه ره (البینة علی المدعی)^(۱) ههروهک چوٲ کهسیک به زمان دانی ٲیدا نهیننی که برٲواداره، به برٲوادار له قهٲهه نادرئ وهک ٲیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویهتی: {أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ} (أخرجه أحمد برقم: ۱۰۵۲۵، والبخاري برقم: ۱۳۳۵، ومسلم برقم: ۲۱)، خوالیخو شبوو-إن شاء الله- (عبدالرحیم)ی مهوله ویی له کتیبی: (الفضيلة) دا لهوباره وه فهرموویهتی: (تلقظ القادر بالشهادة شرط كما رجح جُل السادة)^(۲)، کهسیکیش که دهعوا برٲواداری بکات له دادگا (محکمة)ی ٲیسلامییدا تهو دهعواهی لی وهرناگیری، هه تا بهلگه و شایه دی کردهوه کانی بی نه بن، بو ٲالٲشتی دهعواکهی.

(۱) متفق علیه، قال النووي في أربعينه حديث حسن رواد البيهقي وغيره هكذا. (كشف الخفا ومزيل الألباس)، ب، ۱، ص ۳۴۲-۳۴۳، اسماعیل بن محمد العجلوني.

(۲) (الوسيلة في شرح الفضيلة)، ل ۴۵، الشيخ عبدالکريم المدرس. له کتیبی (العقائد النسفية) شدا گوتراوه: (الإيمان: هو التصديق بما جاء به النبي (صلی الله علیه وسلم) من عند الله والإقرار به)، برٲوانه: (شرح العقائد)، ل ۲۰۰، ۲۰۳.

هه‌لبه‌ته بیه‌ه‌وال نیم له رووداوی کوژرانی (مرداس بن نهیک) له کاتی گوتنی (لا إله إلا الله) دا به‌دهستی (اسامه بن زید) و، سه‌ره‌نشت کرانی (أسامة) له‌سه‌ر ئه‌و کاره له‌لایه‌ن پیغه‌مبه‌روهه (صلی الله علیه وسلم)، وه‌ک له (سیره ابن هشام) دا^(۱) گێڕاوه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها (بخاری و مسلم) یش گێڕاویانه‌ته‌وه، به‌لام ده‌لیم: بابایه‌کی کافر که شیرێ له‌سه‌ر سه‌ر راگیراوه، هه‌ر فریای ئه‌وه‌نده ده‌که‌وی و، له‌و ده‌مه‌یدا هه‌ر ئه‌وه‌ی لی داوا ده‌کری، به‌لام کوا چ ده‌قی‌ک ده‌لی: دوایه‌ش ئه‌وه‌نده به‌ته‌نی قبوول کراوه؟!

تییستاش دواي خسته‌رووی چوار تییینی گرنه‌گ، کو‌تایی به‌م باسه‌ دینم:

تییینی یه‌که‌م:

ئه‌و^(۲) فه‌رمووده‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) که تیی‌دا وه‌لامی چوار پرسیاره‌که‌ی (جو‌برائیل) (علیه السلام) ده‌داته‌وه، ده‌رباره‌ی ئیسلام و ئیمان و ئی‌حسان و نیشانه‌کانی روژی دوا‌یی، ئاوا پیناسی بر‌وای کرد‌وه: {أَنْ تُوْمِنَ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ حَیْرِهِ وَشَرِّهِ} (أُخْرِجَهُ مُسْلِمَ بِرَقَم: ۱۰۲).

لێ‌رده‌ا پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) که پیناسه‌ی بر‌وای کرد‌وه- هه‌روه‌ها که پیناسه‌ی ئیسلام و ئی‌حسانیشی کرد‌وه- به‌س درو‌شم و پایه سه‌ره‌کی و بنه‌ره‌تییه‌کانی خسته‌نه‌ روو، نه‌ک هه‌موو پیکه‌ینه‌ره‌کانیان، که‌واته ئه‌و فه‌رمووده‌یه‌و هه‌ر فه‌رمووده‌یه‌کی دیکه‌ی له‌م باب‌ه‌ته، نابنه به‌لگه‌ی ده‌ستی ئه‌وانه‌ی (بر‌وا) له چوارچێ‌وه‌ی ته‌سکی نیو د‌ل‌دا کورت هه‌لدینن.

(۱) ب، ۲، ج ۶۲۳.

(۲) ئه‌و فه‌رمووده‌یه (بخاری و مسلم و ترمذی و أبوداود و نسائی) گێڕاویانه‌ته‌وه.

تییینی دووهم:

وشه‌ی (ایمان) و وشه‌ی (إسلام) له هه‌ندی‌ک شوینی قورثانیدا، به دوو مانای لیک جوئ به کاره‌ینراون، له‌هه‌ندی‌ک شوینیشدا، وه‌ک دوو وشه‌ی هاوواتا (مرادف) به کاره‌اتوون.

بۆ وینه له‌م ئایه‌ته‌دا، دوو وشه‌ی ناوبراو، به‌دوو مانای لیک جوئ به کاره‌ینراون: ﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ ءَأَمَّا قُلُومٌ لَّمْ يَأْمُرُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْأَيْمَنُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾ (الحجرات-۱۴).

واته: عاره‌به ده‌شته‌کیه‌کان گوتیان: بروامان هی‌نا، بلی: برواتان نه‌هی‌ناوه، به‌لام بلین مسوڵمان بووین و، جارئ برواتان نه‌چۆته نیو دله‌وه. دیاره‌لی‌ره‌شدا (بروا) به‌گه‌ردنکه‌چی و مسوڵمانه‌تی ده‌روده‌روون (ظاهر و باطن) دانراوه، و (ئیسلام) به‌گه‌ردنکه‌چییه‌کی رواله‌تی و ناچاریی.

به‌لام له‌م دوو ئایه‌ته‌دا به‌پێچه‌وانه‌وه (ایمان) و (إسلام) به‌هاو واتای یه‌ک له‌قه‌له‌م دراو: ﴿فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَحَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾﴾ (الذاریات: ۳۵-۳۶).

واته: جا هه‌رکه‌سی‌ک که تییدا‌بوو له‌برواداران وه‌ده‌ری‌مان نا، به‌لام به‌س ماییکمان له‌مسوڵمانان تیدا دیته‌وه.

له‌مه‌وه ده‌رده‌که‌وئ که هه‌موو برواداری‌ک^(۱) مسوڵمانه، به‌لام مه‌رج نیه هه‌موو موسڵمانیک بروادار بی، که‌واته له‌نیوان (بروا) و (ئیسلام) دا به زاراوی ژیری‌ژری (عموم و خصوص مطلق) هه‌یه، ئنجا ئه‌م مه‌سه‌له‌یه به‌هی‌زترین

(۱) بۆ روونکردنه‌وی چۆنیه‌تی و جیاوازی نیوان ئیمان و ئیسلام، یه‌ک‌یک له‌ده‌سه‌کانی (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی) مان ته‌رخان کردوه به‌تیروته‌سه‌لی قسه‌مان له‌سه‌ر کردوه، برواته به‌رگی یه‌که‌م.

به لگه ٲاسٲی ٲهو ٲایه به که ٲیمه ٲه سندان کرد دهر باری ٲروا، چونکه به دهقی ٲایهٲ (ٲیسلام) ٲرٲیه له فه رمانه ٲری و گهر دنگه چیی ٲیشاندانی ٲواله ٲی و به رچاو، ٲنجا که (ٲروا) مانای (ٲیسلام) یش له ٲو خوٲی بگریو چیی بکاته وه، مانای وایه (ٲروا) بهس ٲه یوه ندیی به دلوه نیه و، هه موو جمو جوول و چالا کییه کانی ٲینسان ده گریٲه وه، چ مه عنه ویی و دهر وونی بن، چ کرده یی و به رچاو^(۱).

ٲٲینی سییه م:

ٲیمه بویه درٲژده مان به توٲژینه وهی ٲهم باسه دا، چونکه ٲاگادارم تا چ ٲادده یه ک مسولمانانی دنیا به گشتی و گه لی کور دمان به ٲایه تی، له کاکل و نیوه ٲوکی (ٲروا) دوور که وٲوونه وه و، ٲاگاداریشم که ٲهو دوور که وٲنه وه لی حالی نه بوونه، چهند کاریکی گه وره له به ره و ٲاش بردن و دوا خستنی مسولمانان کرده!!

به لی له ٲاسٲیدا ٲیمه ی مسولمان زور هو بوونه ٲاگری بن کای سه رلیش وٲان و به جیمان و، ولٲت خاٲوور کران و، ماف زهوت کران، وه بن ٲی دران و، نیر له سه رشان دانر انمان، به لام سه ره کیٲترین و بنه ٲه ٲیٲترین هو، ٲرٲیه له دوور که وٲنه وه مان له ٲایین و به رنامه ی خوا، چونکه له واقیعه دا هو یه کانی دیکه ش هه ر ٲهم هو یه دهر فه تی سه ره لدان و گه شه کردنی بو ٲه خساندوون، ٲنجا یه که مین هو ی دوور که وٲنه وه شمان له به رنامه ی خوا، بیهه والیی و بیٲاگایمانه له کاکل و نیوه ٲوکی ٲهو به رنامه یه.

ٲنجا بیگومان حالی نه بوون و بیٲاگایی له (ٲروا) له هه موو جوړه بیهه والیی و بیٲاگاییه کانی دیکه، ٲتر دهوری هه بووه له دوور خستنه وه مان له ٲایینی خوا، چونکه مروف چوٲ بیر بکاته وه، ٲاواش دهژی، ٲنجا خوار یان

(۱) بو ٲتر شاره زایی دهر باری چه مکی وشه ی (ایمان) و (اسلام) چاک وایه سه رنجی (لسان العرب) بدرٲ، ب۱۳، ل (۲۳-۲۵).

راست و، مړوٲ چهنده ههست به بهرپرسياريي (مسئولية)و بارگراڼيي بکات،
هه ر بارته قاي تهو ههستکردنه ش، ته کان ددهاته خوٲي و دهجوٲٲي، جا ته گهر
که م بي که م و، زوړيش بي زوړ.

ده جا پٲم بلٲي: که سيٲک پٲي وابي هه موو باري بهرپرسياريي و هه موو
ته رکي به ندياه تيي سه بارهت به خواو پٲغه مبه ر (صلي الله عليه وسلم) و
به رنامه ي ٲيسلام، ته وديه که به دل به س به دل - قه ناعهت و برواي وابي،
که هه ق و راستن و، ته گهر ويړاش به زمان دان به ودها بيٲٲي که له نيٲو
دٲي دايه، دها ليٲي بگه رٲي و، دهستي لي ودهن سه ري بدات و، لو که ي
له گوٲييان بناخني، به ليٲي که سيٲکي ٲاوا، ده بيٲي جموجوٲ و چالا کيي و
ٲيکو شانه که ي چي بي و چوٲ بي و چهند بي؟!

ٲيٲيني چواره م:

هه نديٲک که س، که به کاکٲي ٲيسلام ٲاشنا نين و، سه رپٲي له شتي
ده فکرن و، هه ر له به هانه يه ک ده گه رپٲن بو ٲالډانه وده هه لڅزان و پشٲيٲند
ليکړدنه وده خو که رکردن، چهند فه رمووديه کي پٲغه مبه ر (صلي الله عليه
وسلم) ده که نه دهسته گيره ي خوٲيان، که به روالهت له گهل مه بهستي واندا
ده گونجيٲن و يه کن، به لام له راستيدا چاوي درشت بين و زهيني سه رکيٲٲي
خوٲيان، تووشي تهو چوړتمه ي^(۱) کردوون و بهو دهرده ي بردوون، ته گه رنا
ته وجوړه فه رموودانه ش وه ک هه موو ده قه کاني ديکه، تهو رايه ده سه لميٲن
که ٲيمه هه لمانيژارد-دهرباره ي بروا-.

ٲنجا يه کيٲک لهو فه رموودانه ته م فه رمووديه، که ده ليٲي: {مَنْ قَالَ
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا دَخَلَ الْجَنَّةَ}^(۲)، واته: هه ر که سيٲک به ساغيي بلٲي:

(۱) چوړتم: گرفت، کيشه، مهينه تيي.

(۲) أخرجه البزار عن أبي سعيد، وصححه الألباني في صحيح الجامع برقم: ۶۴۳۳.
وقال في «الصحيحة» برقم: (۲۳۵۵)، وورد عن جابر بلفظ: أن معاذاً لما حضرته الوفاة قال:

بێجگه له خوا هیچ په رستراو نین (لا اله الا الله) دهچیته بهههشتی.

جا ئەوانه‌ی که ئاسووده‌یی خوازن و به‌دوای بڕوبه‌هانه‌یه کدا ده‌گه‌ڕێن بۆ دانێشتن و هه‌ڵخزان، ئەم فەرمووده‌یه ده‌گۆڕن و لای ده‌دن و ئاوا مانای لێده‌ده‌نه‌وه: پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فەرموویه‌تی: هه‌ر که‌سیک بڵی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) ده‌چیته بهههشتی! واته وشه‌ی (مُخْلِصًا) که پارسه‌نگی ته‌رازووی فەرمووده‌که‌یه‌وه‌ک جه‌رگ و هه‌ناویه‌تی، ده‌قرتێنن، راست وه‌ک ئەو کۆلکه‌ میرزا فیل‌بازه‌ی له‌ گه‌ڵ مه‌لایه‌کی فه‌قیر حالدا ده‌یته‌ دم به‌دمه‌ی و ده‌لی: جا خۆ مامۆستا! خوا به‌ ده‌قی ئایه‌ت فەرموویه‌تی: نوێژێ مه‌که‌ن، ئەوه‌تا فەرموویه‌تی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ...﴾ (النساء-٤٣).

واته ئە‌ی ئەوانه‌ی بڕواتان هه‌ناوه! نیزیکی نوێژێ مه‌بن! دیاره کۆلکه‌میرزای جامباز وشه‌ی [وَأَنْتُمْ سُكْرَى]، واته (له‌حالێکدا که سه‌رخۆش بوون)‌ی له‌ ئایه‌ته‌که‌ قرتاندوه، بۆیه مانای ئایه‌ته‌که‌ سه‌ره‌وبن بووه‌وه‌لگه‌راوه‌ته‌وه.

به‌لام بێگومان ئەم ورده‌ فیلێنه، مه‌گه‌ر له‌لای خه‌لکیکی سادو نه‌فام، ده‌نا که‌س فلسیکی قه‌لبیان پێنادات و، خۆیان پێ ده‌ستخه‌ڕۆ ناکات.

به‌لێ که‌سیک که‌ ده‌لی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، ئە‌گه‌ر خۆی بۆ خوا یه‌کلا کردبێته‌وه‌و راست بکات له‌و (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) گوتنه‌یدا، ده‌چیته بهههشتی، به‌لام ئاگاداریه به‌س به‌ گوتنی به‌ته‌نی نا! به‌لکو ده‌بی ئە‌و که‌سه‌ی ده‌لی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) (مخلص) بی، ئنجا پێی ده‌چیته بهههشتی، واته ئە‌و که‌سه‌ی که‌ به‌زار ده‌لی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، ئە‌م ده‌عوایه‌ی به‌رووتیی لێ وه‌رناگیرێ و، پێویسته‌ شایه‌دی (یه‌کلابوونه‌وه) (إخلاص)^(١) شایه‌دی بۆ بدات، جا

اكتشفوا عني سجدت القبة سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: من شهد أن لا إله إلا الله مخلصاً من قلبه دخل الجنة. وإسناده صحيح على شرط الشيخين.

(١) فحقيقة الإخلاص: التبيري عن كل ما دون الله تعالى (معجم مفردات ألفاظ القرآن)

بېگومان (یه کلابونه‌وېش) له‌بوارۍ کړدووهو جموجوړ و چالاکیه‌کاندا، خوۍ دهنوینۍ، مادام وایی به‌پیا ټم فرموده به‌رزۍ پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) به‌س (لا إله إلا الله) گوتنیک مرؤف د‌ب‌اته به‌ه‌شتی که‌خاونه‌که‌ی ر‌ه‌فتاری پی کړدییو، شایه‌دی کړدوان گ‌ه‌واهیی بو د‌بی.

یه‌کی دیک‌ه‌ش له‌و جوړه فرمودانه‌ی ټو جوړه که‌سانه به‌گومانی ناته‌واوی خو‌یان به‌ده‌سته‌گیریان د‌زانن، به‌لام له‌راستیدا به‌به‌راو‌څ‌وو‌وه‌ن، ټم فرموده‌یه که‌ده‌لی: {مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ} (أخرج البخاري برقم: ۱۲۸، ومسلم برقم: ۵۳)، واته: هر که‌سیک راست بکات و له‌د‌لییه‌وه شایه‌دی بدات که‌ب‌یج‌گ‌ه‌ له‌خوا هیچ په‌ستر او نین و، که‌موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ری خوایه، حه‌تمه‌ن خوا له‌ټاگ‌ری د‌و‌زه‌خ‌ی قه‌ده‌غه ده‌کات.

جا بېگومان ټم فرموده‌یه‌ش وه‌ک هی پ‌شو، ټه‌گ‌ر هیچی لی نه‌قرت‌ن‌ریو که‌چ و کروچ نه‌ک‌ری، پته‌وترین به‌لگ‌هی سه‌لم‌ینه‌ری راستی ټو رایه‌یه که‌په‌سندمان کړدو ه‌ل‌مان‌ب‌ژارد، به‌لام شک‌ی تیدانیه ټه‌گ‌ر بی و (صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ) لی بقرت‌ن‌ری، سه‌رله‌به‌ری ماناک‌هی ده‌گ‌و‌ر‌پ‌و تیک ده‌چی.

به‌لی راسته هر که‌سیک راست بکات و له‌د‌لییه‌وه دان به‌بوونی خواو راستی پیغه‌مبه‌ردا (صلی الله علیه وسلم) ب‌نی، خوا ټاگ‌ری د‌و‌زه‌خ‌ی لی حه‌رام ده‌کات، به‌لام پ‌م بل‌ی؛ که‌سیک به‌راستی و به‌دل خواو پیغه‌مبه‌ران بناسیو شاده‌یان پ‌ب‌ه‌ی‌نی، چ جوړه ټینسانیک ده‌بی؟! ټایا به‌س به‌دل و زمان له‌گ‌ه‌لیان ده‌بی، یان ه‌موو جموجوړ و چالاکی و کړدووهو ټاکاره‌کانی، به‌پ‌ی به‌رنامه‌ی خواو به‌ردو ر‌ه‌زامه‌ندی خوا (تبارک وتعالی) ده‌ن!!

۱۵۵، ۱۵۶. واته: جا کاکلی ټیخلاص؛ دوور که‌وته‌وه وازه‌ینانه له‌ه‌موو ش‌ت‌یک جگ‌ه له‌خوای به‌رز.

ئاخر کەسیک بە دڵ و بەراستی، شادە (شایەتمان) بەخواو پیغەمبەرە کەمی
بەینێ، دیارە زۆر چاکیان دەناسیو برۆای پێیانە، کەسیکیش زۆر چاک خواو
پیغەمبەران بناسی و برۆای پێیان بی، دیارە لە خۆی و باب و دایکی و ھەموو
خەڵکی دنیای خۆشتەر دەوین، وەک پیغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)
لەوبارەو فەرموویەتی: {لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ وَالِدِهِ
وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ} (أخرجه البخاري برقم: ۱۵)، ھەرودەھا فەرموویەتی:
{ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ، أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا
سِوَاهُمَا} (أخرجه الطيالسي برقم: ۱۹۵۹، وأحمد برقم: ۱۲۰۲۱، والبخاري برقم: ۱۶،
ومسلم برقم: ۴۳)، جا ییگومان بابایە کیش خواو پیغەمبەری ھێندە خۆش بوین
مەحالە ھەموو لە گەڵ خوابوون و بەردەخواچوون و تیکۆشانە کەمی بریتی بی
لە پەییوەندییەکی دەروونی ڕووتی بییەلگەو شایەد، چونکە ئینسان ئە گەر
بیت و نە ک خواو پیغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)، ھەر ئینسانێکی نە ک
زۆریش ھەر برێک - خۆش بوئ، بەس بەوێندە دلی دانامرکی کە بەدڵ
خۆشی بوئو لە گەڵی بی، بەلکو ھەموو ئەندامەکانیشی دەکەونە جموجۆل
نواندن لە پێناویداو، لە خۆشی و ناخۆشییەکانیدا بەشدار دەبی و، بەپێی توانا
بو لوان ھاوکاریی دەکات، خو ئە گەر واش نە کات ئەو ئینسانە پێی دەلی:
برۆ ھەمی درۆزن! نە برادەرمی و نە خۆشت دەویم، ئە گەر خۆشەویستی و
پێزی منت لە دڵدا ھەبوایە، بەرھەم و شوینەواری لە کردەوێدو ڕەفتارە کانتدا
دەبینرا!!

یەکی دیکە لەو فەرموودانە ئەمەییە کە دەفەرموی: {مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ}، واتە: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) کلیلی بەھەشتییە.

جا ئەو کەسانە کە گوتمان سەرکیڵ و درشت بینن و، ھەر لە بەھانە
دەگەرین بو پاساودانەوێ (تبریر) کردنی ھەلوێستی ھەلخاوانەو تەپلۆسانەیان،
ھەر لە خۆو و شە (گوتنی) بو ئەم فەرمودییە زیاد دەکەن و ئاوازی لێ
دەکەن:

(گوتنی لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ کلیلې به‌ه‌شتیېه)!! واته: که سه‌بارته به فرموده‌ی یه کهم و دووهم (سیاسه‌تی قرتانندن) یان ره‌چاو ده‌کرد، له ئاقار هم فرموده‌یه دا (سیاسه‌تی لیزیا‌د‌کردن و هاویشتنه‌سهر) یان گرتوته پیښ، به‌لام بیگومان هم هه‌ول‌ه‌شیان وه‌ک هی پیښوو نه‌زوک و بی‌هره‌مه، چونکه هه‌ر کام له (لیکه‌چ‌کردن) و (هاویشتنه‌سهر) دوو رووی دراوی قه‌ل‌بی گورین و لادان (تغییر و تحریف) ی ده‌قه‌کانی ثابینن!

ته‌گه‌رنا، نیمه‌ش ده‌لین (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) کلیلې ده‌ر‌گای به‌ه‌شتیېه و له هه‌موو بوونه‌وهر سه‌نگ و قورسایې پتر و ده‌ک پیغه‌مبه‌ری خوا «صلى الله عليه وسلم» فرمودیه‌تی خوا به مووسای فرموو: {لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعَ، وَعَامِرُهُنَّ غَيْرِي، وَالْأَرْضِينَ السَّبْعَ فِي كِفَّةٍ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فِي كِفَّةٍ، مَا لَتْ بِهِنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ} (أخرجه أبو يعلى برقم: ۱۳۳۹، قال حسين سليم أسد: إسناده ضعيف، والنسائي، في «عمل اليوم والليلة» ۸۳۴ و ۱۱۴۱).

به‌لام (لا إله إلا الله) یه‌ک که دل و ده‌رونی ئینسان له‌نیوخوی ده‌گرئ و، زمان دانی پیدا دینئ و بیترس و بیم ده‌ری ده‌برئ و، ته‌ندامه‌کانیش ده‌ست ده‌کمن به‌جمو‌جول و چالاکیی بو ره‌فتار‌کردن به‌پیئ هه‌و (لا إله إلا الله) یه.

به‌لئ (لا إله إلا الله) کلیل‌یه‌که ده‌ر‌گای به‌ه‌شتی پی ده‌کریت‌ه‌وه‌و ده‌خریت‌ه‌ سهر پشت، به‌لام وه‌ک زانایه‌ک گوتوویه‌تی: هه‌ر کلیل‌یه‌ک که ده‌ر‌گای پی بکریت‌ه‌وه‌و، ددانی هه‌ن و، کلیل‌ه‌ی بیدان ده‌ر‌گای پی ناکریت‌ه‌وه‌و، جا ددانی کلیل‌ه‌ی (لا إله إلا الله) ش ره‌فتار‌کردنه به‌پیئ وی^(۱).

(۱) له‌مه‌وسووعه‌ی: کتیبی (ایمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی) دا درسیکمان ته‌رخان کردوه بو روونکرده‌وه‌ی هم مه‌سه‌له‌یه‌وه ده (۱۰) مه‌رجمان له‌به‌ر تیشکی ده‌قه‌کانی قور‌تان و سونه‌ت‌دا بو وشه‌ی شایه‌تمان (أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً رسول الله) دیاریی کردوون، پروانه به‌ر‌گی یه‌که‌م.

کاکل و ئه نجامی ئهم باسه:

وای به چاک ده زانم له چهند دیر پکدا ئه نجام و نیوهر پوکی ئهم باسه
بخه مه پروو:

۱- بروا (ایمان) له زماندا یانی: به راست دانان (تصدیق).

۲- ههروهها (بروا) له روانگهی شه رعه وه یانی: به راستدانانی خواو پیغه مبهه
(صلی الله علیه وسلم) و به رنامه ی خوا.

۳- ئنجا ئینسانیش سی هیزی هه؛ هیزی دل و دهروون، هیزی زمان،
هیزی ئه ندامه کان، که واته بروا وهک پیوست نایه ته دی، هه تا ئینسان به
هه رسیک هیزه کانی، خواو پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) و به رنامه ی
خوا به راست دانه نی.

۴- به پیی پیناسه ی زانیانی پیشین (علماء السلف) که گوته ویانه: (الایمان
قول وعمل، قول القلب واللسان وعمل القلب والجوارح)، ثیمان چوار
پیکهینه ری هه:

۱- قسه ی دل، که مه به ست پیی زانین و به راست دانان (معرفة وتصديق)ی دله.

۲- قسه ی زمان، که مه به ست پیی دان پیداهیتان (إقرار)ی زمانه.

۳- کرده ی دل، که مه به ست پیی خوشویستن و په سند کردن و ته سلیم بوونی دله.

۴- کرده ی ئه ندامه کان، که مه به ست پیی جیه جیکردنی ناشکراو رواله تییه.

۵- به لام بروا به خوا پله پله و زیاده که میی هیه، جا ته ووترین و کاملترین
بروا تهویه که ئینسان ته وپه ری دلداهه زانی هه بی سه بارت به خواو
پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) و هه رچی فه رموویانه و، به زمان ته وپه ری
هه ول و ره نج بخاته کار بو دان پیداهیتان و به رگریی لیکردن و خستنه پرووی
پاکیی و به رزیی خواو، راستیی پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) و تیرو

ته‌واویی ئیسلام و به‌کرده‌دهش ته‌وپه‌ری تواناو برستی خه‌رج بکات بۆ رازیکردنی خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی و، جێبه‌جێکردنی هه‌رچی فهرموویانه‌.

نزمترین پله‌ی برواش ته‌ودیه که مرو‌ف لای که‌می دڵ دامه‌زران و، لای که‌می دانپیدا‌هێنانی زمان و، لای که‌می کرده‌وانی، هه‌بێ سه‌باردت به‌خواو پیغه‌مبه‌رو به‌رنامه‌ی خوا، به‌لام که‌سیک لای که‌می هه‌رکام لهم سییانه‌ی نه‌بێ، ته‌وه به‌بروادار دانانری و، له‌ئاگری دۆزه‌خا قوتار نابێ.

شایانی باسیشه که جه‌ماوه‌ری زانیان ئیمانیان بۆ سی پله (رتبه) دابه‌ش کردوه.

۱- ته‌سلّی ئیمان یان موته‌له‌قی ئیمان (أصل الإیمان، أو مطلق الإیمان) یان وه‌ک من ناوم ناوه (لای که‌می ئیمان) که بریتییه له‌و جو‌ره ئیمانه‌ی که خاوه‌نه‌که‌ی له گونا‌حه‌گه‌وره‌کان ناگیرێته‌وه، بۆیه له دوا‌پو‌ژیشدا له ئاگری دۆزه‌خ ناپاری‌زی، به‌لام پاش سزادان قوتاری ده‌بی و ده‌جێته به‌هه‌شتی.

۲- ئیمانی پێوست (الإیمان الواجب) که بریتییه له‌و ئیمانه‌ی که خاوه‌نه‌که‌ی له دنیا‌دا له گونا‌ح و سه‌رپێچیی و، له دوا‌پو‌ژیشدا له چوونه دۆزه‌خ ده‌پاری‌زی.

۳- ئیمانی په‌سند (الإیمان المستحب) که بریتییه له‌و ئیمانه‌ی که وێ‌رای گونا‌حی گه‌وره، خاوه‌نه‌که‌ی له دنیا‌دا له گونا‌حی گچ‌که‌و ته‌رکی سوننه‌ته‌کان (ترك المسنونات) ده‌پاری‌زی و، له دوا‌پو‌ژیش دا پله به‌رزه‌کانی به‌هه‌شتی بۆ مسو‌گه‌ر ده‌کات.

ئه‌م فهرمووده‌یه‌ش یه‌کیکه له به‌لگه‌کانی زۆربه‌ی زانیان له‌سه‌ر ته‌وه که بۆ چوونه به‌هه‌شت کرده‌وه‌ی دڵ و ته‌ندامه‌کان هه‌ر مه‌رجه‌و، هیه‌چ که‌س به‌بی کرده‌وه‌ی چاک نا‌جێته به‌هه‌شتی:

پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه‌تی: {يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزَنْ شَعِيرَةٍ مِنْ خَيْرٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزُنْ بُرَّةٌ مِنْ خَيْرٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزُنْ ذَرَّةٌ مِنْ خَيْرٍ { (أخرجه البخاري برقم: ٤٤) ^(١).

واته: ههركهسیك گوتبی (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) و هیندە دهنكهجۆیه ك برۆای له دلدّا ههبعی له ئاگری دهچیتە دهڕی و، ههركهسیك گوتبی (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) و هیندە دهنكه گهنمیک برۆای له دلدّا ههبعی له ئاگری دهچیتە دهڕی و، ههركهسیك گوتبی (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) و هیندە میروولهیه کی گچكه برۆای له دلدّا ههبعی له ئاگری دهچیتە دهڕی.

ههلبهته مه بهست له (هیندە دهنكهجۆو، دهنكه گهنم و، میرووله له برۆا) كردهوی چاكه، چونكه رۆژی دوايي كردهوه ده كیشرین، نه ك برۆا، بۆیهش كردهوه پالداراوهته لای (دل) چونكه كردهوه زادهو به رهه می قه ناعهتی نیو دله، تنجا ئهم فهرمودیهش كه گهلێك كهس، وهك زۆر فهرموده دیكه، به ههله لیان حالێ دهبن، به هیترترین به لگهی راستیی ئهو رایهیه كه ئیمه ده باره ی برۆا هه لمانبژارد، چونكه فهرمودیهتی: ههركهسیك لای كه م (حد اقل)ی كردهوانی ههبعی، له دۆزهخی قوتار دهبی، به لام كهسیك هیچی نهبعی به قوتاربووی له قه له م نه داوه ^(٢).

(١) قال أبو عبد الله قال أبان حدثنا قتادة حدثنا أنس عن النبي صلى الله عليه و سلم (من إيمان) مكان (من خير).

(٢) بؤ زنده دنیایی برۆانه: (تاج الأصول)یش، ب، ١، ٣٢٧، و برۆانه کتیبی (فتح المجید فی شرح کتاب التوحید)، ل، ٤٨.

به ندى

۲

پله و پایه ی بـړوا به خوا بوون

ده ستېک

خوښه نړۍ سه نگین!

خوا (جل جلاله) پشتیوان بڼی، له م به نندهدا پله وپایه ی بـړوا به خوا بوون له بیرو بـړوا ی (عقیده) ی ئیسلامییداو دوا یی له ئاییندا به گشتی ده خهینه روو.

بـړوا به خوا بوون له بیرو بـړوا ی ئیسلامییدا، وه ک قهه و لاسکی درهخت وایه سه بارهت به لق و پوځه کانی، واته هه روه ک چوڼ قهه دی درهخت سه رچاوه ی پهیدا بوون و سه ره لدان و گه شه کردن و فراژوو بوونی لق و چل و پوځه کانیه تی و، بوون و نه بوون و به هیزی و بی هیزیان به ویه وه به ستراوه، بـړوا به خوا بوون (الایمان بالله) یش له نیو سه رجه می لق و پوځه کانی بیرو بـړوا دا هه مان پله وپایه ی هیه.

به لڼی، بـړوا به خوا بوون، کانی و سه رچاوه ی هه لقو لڼی و لیوه هه لڼه سترانی هه موو ټه و جو گه لانه یه که پاش یه کگرتن و تی که ل بوونه و دیان، رپو باری بیرو بـړوا ی به رزو پیر و زو به هیزو خاوه ن پیزی ئیسلامی پیکدی تن.

یڼگومان هه ر له به رڼه ودهش بووه که هه لگرانی په یامی خوا پیغه مبه رانی پایه به رزو به ریز (عليهم الصلاة والسلام) هه موویان، له ئادم هه تا خاتم،

سەرەتای بانگەوازەکیان بریتی بوو لە چریکە (لا إله إلا الله) خوا بەیە کگرتن، چونکە دەردی هەموو دەردان و، ماکی هەموو نەخۆشییان، بریتیه لەو هاوبەش پەیدا کردن (الشرك) دی که لە بپەرستی و خۆپەرستیدا خۆی دەنوێنێ، یانی بوونە کۆیلە و داردەستی هەواو ئارەزووی غەیر، یان هەواو ئارەزووی خۆ.

ئەجا ئەم بژاری بپەرستی و خۆپەرستیەش، بژاربری خوا بەیە کگرتن (توحید) نەبێ هیچ شتێکی دیکە توانای برینی ڕەگ و ڕیشەکانی نیه، چونکە بێجگە لە عەقیدە خۆپەرستی هەر بیرێکی دیکە بێگری لە ئاکام و بنج و بنه‌واندا، هەر دەگەرێتەوه بۆ یەکیک لەو دووانە، واتە بپەرستی یان خۆپەرستی.

بەڵێ، هەموو دەردو گێروگرفته دەری و دەروونی (الظاهري والباطني) یەکانی ئینسان، لە شیوەی تاک و کۆمەڵدا، گەراو میکروبیکن که طاغوت و خۆبەزلزانه‌کان لەنیو زبڵدانی (بپەرستی) دا، دەیان ترووکیئن و، دەیان پەرودەرنن، جا ئەو بته‌ چ دەره‌کیی (خارجي) بێ، که شیوەی جۆجۆیی هەن، وەک: شت پەرستی^(۱) (عبادة الأشياء) و، پارەپەرستی (عبادة المال) و، طاغوت پەرستی^(۲) و، شەیتان پەرستی و، ماددەپەرستی و، سروشت پەرستی و، ریکه‌وت پەرستی^(۳) و، نەتەوه‌پەرستی^(۴) و، حیزب

(۱) وەک ئەوانە ی که هەموو توانایان لە پەیداکردنی نامیرو که‌لوپەل و مۆدیل گۆڕیندا بەخت دەکەن و، لە جیاتی ئەودی نامیرو که‌لوپەلە کاتیان بیان حەسیننەوه، بوونەته‌ مایه‌ی کات کوشتن و ماندوبوون و پله‌ داشکان (تنازلی) سیاسی و کۆمەڵیەتیان.

(۲) وەک ئەوانە ی که بابایه‌کی طاغوت دەپەرستن و خزمەتی دەکەن.

(۳) وەک ئەوانە ی که لەجیاتی خوا، دروستکرانی بوونەوه‌رو بەرپۆجرا‌نی لەسایه‌و نیوچاوانی ماددە هەربوو و سروشتی دەسته‌وستان و ریکه‌وتی بێنیو، دەزانن.

(۴) وەک ئەوانە ی که (سۆزی نەتەوایه‌تی) دەکەنه‌ (بیری نەتەوایه‌تی) و گەل و نیشتمانەکیان وەک خوا دادمێن و سۆندیان پێ دەخۆن و دەیانپەرستن.

په‌رستی (١) و، بیردۆزه په‌رستی و، زانست په‌رستی (٢) و،....هتد.

چ نیوخۆیی (داخلي) بێ که ته‌میش دیسان شی‌ودی جوراوجۆری هه‌ن،
وه‌ک عه‌قل په‌رستی (٣) (عبادة عقل) و، گه‌ده‌په‌رستی، گیرفان په‌رستی و،
شه‌هوت په‌رستی و، و....هتد.

به‌لێ بی‌جگه له عه‌قیده‌ی خواپه‌رستی، هه‌چ بیروبو‌چوونیکێ دی‌که،
توانای ته‌ودی نه‌ که مرو‌ف له چه‌نگی بته‌رستی ده‌ری‌ئو، ژه‌نگ و ژاری
خۆپه‌رستی له د‌ل و ده‌روون بشو‌ری‌ئ، هه‌ر بۆیه‌ش چری‌که‌ی (لا إله إلا
الله) سه‌ره‌تاو بنچینه‌ی بانگه‌وازی هه‌موو پی‌غه‌مبه‌رانی شو‌ر‌شگێرو ئازادی
هه‌ن و طاغوت ره‌ت‌ن و بت شک‌ن و گه‌ل راپه‌ر‌ن بو‌وه، وه‌ک خ‌وای
په‌روه‌ردگار فه‌رموویه‌تی:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ (النحل-٣٦).

واته: بی‌گومان له هه‌ر کۆمه‌لێ‌کدا پی‌غه‌مبه‌ری‌کمان ره‌وانه کردوه که-
پێیان بلێ- خوا په‌رستن و خ‌وتان له-په‌رستنی- طاغوت پیا‌ری‌زن.

دیسان فه‌رموویه‌تی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ أَنَّهُ
لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ (الأنبياء-٢٥).

واته: له‌پێش تۆدا هه‌چ پی‌غه‌مبه‌ری‌کمان نه‌ناردوه که پێمان رانه‌گه‌یان‌دبێ؛
که بی‌گومان جگه له‌من هه‌چ په‌رستراو نه‌ن، ده‌جا بمپه‌رستن.

(١) وه‌ک ته‌وانه‌ی که وه‌دوا ته‌و حیزب و کۆمه‌له‌و پێ‌رانه ده‌که‌ون، که به‌رنامه‌که‌یان دژی قورئانه‌و
به‌(کوفر) داده‌ئری و، بۆیان تیده‌کو‌شن و خه‌لکیان بۆ ده‌کوژن و، خ‌وایان بۆ به‌کوشت ده‌دن.

(٢) وه‌ک ته‌وانه‌ی که بیردۆزه به‌ناو زانیارییه‌کان و زانیاری ده‌که‌نه په‌رستراو، هه‌رچی له‌گه‌ل
واندا نه‌گونجێ و، به‌ته‌رازووی وان راست ده‌رنه‌چی، ره‌فزی ده‌که‌ن، بی‌ته‌ودی راستی و هه‌له‌یی،
پیان سنووری توانایانیان له‌به‌رچاو بگرن.

(٣) وه‌ک ته‌وانه‌ی که هه‌رچی له‌ هه‌گبه‌ی ته‌سکی ژیریانه‌وه نه‌چی، بر‌وای پێ ناکه‌ن.

ئێستاش با له‌به‌ر تیشکی چه‌ند ئایه‌تێکدا، پێشه‌کی پله‌وپایه‌و شوێنی
بروا به‌خوا بوون له‌ بیروبروای ئیسلامییادا، پاشان له‌ به‌رنامه‌ی خوادا
به‌گشتیی، به‌خه‌ینه‌ روو:

خوای قسه‌له‌جی قه‌رموویه‌تی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَأَخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۚ﴾ (١٩٠) الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا
وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ
هَٰذَا بَطُلًا سُبْحَنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تَدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ
أَخْرَجْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَنِ
أَنْ ءَامِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَقَّنَا مَعَ
الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَءَاثِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ
الْعِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ (آل عمران: ١٩٠-١٩٤).

واته‌ ییگومان له‌ دروستکرانی ئاسمانه‌کان و زه‌وی و هاتن و چوون-و
جیگۆرکه‌سی شه‌وو روژدا، نیشانه‌ی زۆر هه‌ن بو‌ خاوه‌ن هۆشان، ته‌وانه‌ی
به‌پێوه‌و به‌دانیشته‌وه‌و له‌سه‌ر ته‌نیشتیان یادی خوا ده‌که‌ن و، بیر له‌
دروستکرانی ئاسمانه‌کان و زه‌وی ده‌که‌نه‌وه‌و ده‌لێن: - په‌روه‌ردگارمان! ته‌م-
بوونه‌وه‌ر-ه‌ت به‌ خۆراییی نه‌خولقاندوه‌، پاکیی بو‌ تو‌ - که‌ کاری بیه‌ووده‌ بکه‌ی-
، له‌ ئازارو جه‌ززه‌ی ئاگر چه‌پاله‌مان بده‌. ته‌ی په‌روه‌ردگارمان! ییگومان
تو‌ هه‌ر که‌سیک به‌خه‌یته‌ ئاگری دۆزه‌خ-وه‌، ته‌وه‌ به‌راستی رپسوات کردوه‌و،
سته‌مکاران هه‌یچ یاریده‌ده‌ریان نین. ته‌ی په‌روه‌ردگارمان! ییگومان ئیمه‌
گوئیستی بانگکه‌ریک بووین بانگی ده‌کرد بو‌ برواهێنان که‌-ده‌یگوت-
بروا به‌ په‌روه‌ردگارتان بێنن، ئیمه‌ش بروامان هینا، ئنجا په‌روه‌ردگارمان!
تاوانه‌ کانمان بو‌ بپۆشه‌و خراپه‌ کانمان لی‌ بسپرده‌وه‌، له‌ گه‌ل چاکه‌ کاراندا
بمانمرینه‌، ته‌ی په‌روه‌ردگارمان! پیمان به‌خشه‌ ته‌و-شتان-هی که‌ له‌سه‌ر

زمانی پښه مېهرانت به لښت پي دابووين و، روژي قيامه تي ريسوامان مه که،
بيگومان تو گفتت ده گه يه نيه جي.

ئستا با سهرنج بدهين داخو پروا به خوا بوون، چ پله و پايه يه کي هه يه و،
چ دهوري کي هه يه له دروست بووني بيرو پرواي ئيسلامييدا:

دواي ته ودي خاوهن هوښ و عاقله ندان له نه نجامي تيودراماني نيشانه
رپک وپيکه کاني بوونه وده وده گه يشتنه قه ناعه تي پرواهينان به بووني
خواو، دوايي له نه نجامي به کارهيناني هيژي دل و دهروون و يادي خواوا،
پرواکه يان فرازوو بوو و بوو به خوښه ويستي و سوژي کي دهروونيښ،
سهره راي قه ناعه تي ژيري و، له سايه ي له گهل خوا تيکه ل بوون و خوا
خوښويستندا، چوونه قوناغي هه ربه رزي خواناسييه وده، توانيان هه ست
به هوو حیکمه تي دروستکراني بوونه وده بکه ن، دواي ته وده يه کسهر گوتيان؛
له نازاري ناگر بمانپاريزه (فقنا عذاب النار)، له مه وده ده فامريته وده که
هه رکه سيک به راستي خوا بناسي، ته و خواناسينه تي ده گه يه ني که ته م
بوونه وده به هه وده ته و گوتره کاري و بيحیکمه ت ساز نه کراوه و، ئينسانيش
هه ر له خو وده به بي هو له سهر زه و رونه نراوه، چونکه خوايه ک خاوه ني
زانباري و توانايه کي هينده زوري و گه ردووني کي ناوا گه وده فراوان
بره خسيني و هه لسوورپيني، هه تمن ده بي خاوه ني ته وپه ري حیکمه ت و
(ليزاني) یش بي، نجا يه که مين مه رجي ليزاني و حیکمه تيش ته وده يه که
کاري بيچو گوتره کاري لي نه پشکو يته وده.

نجا ته و خاوهن هوښانه له نه نجامي خواناسينه وده زانيان، که خواي
کاربه چو زانا ته م بوونه وده ي به گشتي و ئينساني به تاييه تي، بيهو وده و
به به لاش نه خو لقانده و، ئيدي له مه وده گه يشتنه ته و قه ناعه ته ي، که ده بي
ئينسان له به رانه ر ته و کرده وانه ي، که له م ژيانده دا ده يانکات، ليپرسينه وده و
سزاو پاداشتي کي بو بريار درابي، بويه يه کسهر پاش دانه يان به حیکمه ت

و لیژانیی خوا له دروستکردنی بوونه‌وه‌رداو، پاکیی دهربرین سه‌بارت به‌خوای کاربه‌جۆ پاک و بیخه‌وش، داویان له خوا کرد که له سزاو جه‌زربه‌ی روژری لیپرسینه‌وه بیانپاریژۆ په‌نایان بدات.

ئنجا له ئایه‌تی دوا‌یی-ئایه‌تی سییه‌م-دا به‌ترس و له‌رزوه‌، رپو ده‌که‌نه په‌روه‌رد گاریان و ده‌لین: ئه‌ی په‌روه‌رد گارمان! به‌راستی رپوزه‌ردو شه‌رمه‌زار و ریسوا ئه‌و که‌سه‌یه که‌به‌هۆی دهرنه‌چوونی له‌تاقیکردنه‌وه‌ی ژیان‌ی دنیا- تو به‌چونه نیو ئاگری دۆزه‌خ سزای ده‌ده‌ی و، سته‌مکاران-ئه‌وانه‌ی که له دنیا‌دا سته‌میان له خۆیان و له کۆمه‌ل و له به‌رنامه‌ی خوا کردوه، به‌هۆی لاری‌بوونیان له‌و به‌رنامه‌و ئایینه‌ی، که پر به‌پستی مرۆقه‌و، له‌گه‌ل سروشتی ئینسان و بوونه‌وه‌ردا پیکه‌لپیکه-هیچ یارمه‌تیده‌ریکیان نیه، که ده‌فریایان بی، چونکه که‌سیک له ئایینی خوا لابتات له به‌رنامه‌ی گشتی بوونه‌وه‌ر لایداوه‌و، هه‌رکه‌سیکیش له رچه‌و رپه‌رو (خطة واتجاه)ی بوونه‌وه‌ر لابتات، هه‌موو بوونه‌وه‌ر دژری ده‌وه‌ستیو، هه‌تمه‌ن دۆران و تیشکان و ده‌ست به‌هیچ پچکانه‌وه نه‌مانیش، به‌ش و چاره‌نووسی که‌سیکی ئاوا بیخپرو به‌دفعه‌یه.

که‌واته هه‌تا ئیره‌ برپا به‌خوا بوون، توانی وه‌ک ئه‌نجامیکی سروشتی و ژیریژبیانه، لقی (برپا به‌ دوا‌پۆژ بوون - الإیمان باليوم الآخر) دهر بکات و، به‌ره‌م بیتی، هه‌لبه‌ته گه‌وره‌ترین پایه‌و بنچینه‌ی (بیرو برپای ئیسلامی)یش دوا‌ی برپا به‌خوا بوون، برپا به‌ دوا‌پۆژ بوونه، به‌لگه‌ش زۆرن له‌سه‌ر ئه‌وه، که برپا به‌دوا‌پۆژ بوون، دوا‌ی برپا به‌خوا بوون، گه‌وره‌ترین بنچینه‌ی بیروبرپای ئیسلامیه، به‌لام لی‌رده‌ا به‌س یه‌ک له‌و به‌لگانه به‌ نمونه‌ دینینه‌وه:

له‌ قورئانی‌دا (٢٥) جارن برپا به‌ دوا‌پۆژ بوون، یه‌ کسه‌ر دوا‌ی برپا به‌ خوا بوون^(١)، باسکراوه.

(١) بروانه: (المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الكريم) ٧٧٥-٧٨٠، چ ١.

ٲنجا له ٲایه ٲی دواتر-ٲایه ٲی چواره-م-دا جارٲکی دیکه به ملکچه ٲی و
نزاو پارانه ووهه ٲوو ده که نه خواي ٲهروهرد گاریان و دهٲین: ٲهی ٲهروهرد گارمان
بیگومان ٲیمه-دهنگی زوٲیٲی- بانگکه ریگمان بیست که بانگی-خه لکی-
ده کرد ٲروا به ٲهروهرد گارتان بیٲن، جا ٲیمهش ٲروامان هیٲا...

وه ک ده بیٲین له م ٲایه ته شدا ٲروا به خوا بوون و خواناسی ٲوانی لقی (ٲروا
به ٲیغه مبه ر بوون- الیمان بالرسل)یش دهر بکات و ٲیه روهریٲی، بیگومان
(ٲیغه مبه رناسی-یش سیٲه مین به ردی سیکوچکه ی بیروباوه ری ٲیسلامیه،
چونکه هه رچه نده بیروباوه ری ٲیسلامی له شهش بنچینان ٲیکدی، به لام
سیان له و شهشانه له هه موان بنه رده تیٲرو سه ره کیترن و سیٲه که ی دیکهش
ده نیوخو ده گرن، به لٲی بنچینه و سیکوچکه ی بیروباوه ری ٲیسلامی که بریٲیه
له ٲروابوون به (یه کٲایی خوا، ٲیغه مبه رایه ٲی، ٲوژی دوايی)، هه رکام له
ٲروابوون به (فریشته کان، کٲیبه کان، قه زاقه دهر) ده نیو ده گری.

ٲیستاش له بهر تیٲشکی چه ند ٲایه تیگدا ٲله وپایه ی ٲروا به خوا بوون و
دهوری ٲروا به خوا بوونمان له دروستکردنی بیروباوه ری ٲیسلامییدا خسته ٲوو و
زانیمان چوٲ ٲروا به خوا بوون بو پایه و بنچینه کانی دیکه ی بیروباوه ری، وه ک
قه دی درهخت وایه بو لٲ و ٲوپه کانی، به لام به ٲیویستی ده زانم به رله و دی ٲم
باسه به جیبه یٲین و بچینه سه ر باسی ٲله وپایه ی ٲروا به خوا بوون له ٲایین و
به رنامه ی خوادا، چوٲیه ٲی فامرانه ووه وهر گیرانی، ٲروا به دوار ٲوژبوون و، ٲروا
به ٲیغه مبه رایه ٲی بوون، له بنچینه ی ٲروا به خوا بوون بتویژینه وده.

مرؤف کٲیٲک به هوئی تیوه ر ٲامان و سه رنجدانی نیٲانه کانی بوونه وهرده وده،
که یشته قه ناعه ٲی دان هیٲان به بوونی خواداو، به هوئی بیداربوونه و دی دل
و شوعله وهر بوونیه وده به تیٲشکی بیرکردنه ووه ر ٲامان و، به ٲاگری به ٲینی
خو شه ویستی خوا هه موو ٲه و تاریکیی و ٲهردانه ی لابرذن و سووتانذن،
که نه فس و شه ٲتان و وه هم و خه یال له دل و دهر وون و بیروهو شییانه وده

پێچابوویانن و، له‌و خوا مه‌زن و میهره‌بانه‌یان وه‌دوور خستبوو که له‌ ره‌گی
مل لێی نیزیک تره‌، وه‌ک خواى زانا فهرموویه‌تی:

﴿...وَمَنْ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ (ق-١٦).

له‌ هه‌موو شتێک پێی ئاشناتره‌^(١) و، له‌ باب و دایکی بۆی چاکتره‌،
وه‌ک له‌م فهرمووده‌یه‌ی پێغه‌مبه‌ره‌وه‌، دیاره‌: (عومهری کورێ خه‌تتاب (رضي
الله عنه) ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کۆمه‌له‌ دیلێکی
هێنان، جا ئافره‌تێک له‌ دیله‌کان ده‌گه‌را، مندالێکی له‌نیۆ دیله‌کاندا دی،
گرتی و به‌زگی خۆیه‌وه‌ نووساندو مه‌مکی دایه‌، جا پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی
الله علیه وسلم) فهرمووی: ئایا پێتان وایه‌ ئه‌م ئافره‌ته‌ منداله‌که‌ی ده‌
ئاگری به‌هاری؟ گوتمان نه‌ به‌خوا، فهرمووی: ده‌ جا خوا له‌م-ئافره‌ته‌ به‌
منداله‌که‌ی به‌به‌زه‌یی تره‌ سه‌باره‌ت به‌ به‌نده‌کانی، متفق علیه‌.

دوای ئه‌وه‌ (واته‌ دوای ناسینی خواو برۆا پێهێنانی) وه‌ک ئه‌نجامیکی
سروشته‌یی و هه‌تمیی، زانییان که‌ ده‌بی ژیان به‌س ئه‌م پێنج و دوو پرۆژێ
دنیا نه‌یو، ژیانێکی دیکه‌ی داهاوو هه‌بی که‌ ته‌واوکهری ئه‌م ژیانه‌
دناییه‌ بی، چونکه‌:

١- ماقوول نیه‌ به‌خشنده‌یی و به‌زه‌یی خوا، هه‌ر ئه‌م ئه‌ندازه‌ ژیانه‌ که‌م و کورت
و پر ئه‌رک و ئازارو ئیش و ژانه‌ی لێهه‌ڵوه‌ری، به‌لکه‌ مادام خوا خاوه‌نی
به‌زه‌یی و به‌خشنده‌یه‌کی بیسنووره‌، ده‌بی ئه‌و چاکه‌و به‌خششه‌ی لێشیه‌وه‌
دی، هه‌ر بیسنوور بی، ده‌نا-په‌نا به‌خوا- یان پرژدی، یان بیحیکمه‌تی،
پال ده‌دریته‌ لای خوا.

(١) به‌لێ هه‌روه‌ک چۆن مروف به‌و باب و دایکه‌ی لێیان بووه‌، به‌و شارو دییه‌ی تێدا
گه‌وره‌بووه‌، به‌و نیشتمانه‌ی فرچکی به‌ ئاوو خاکه‌یه‌وه‌ گرتوه‌، له‌ هه‌موو باب و دایک و،
شارو دی و، نیشتمانیکی دیکه‌ ئاشناو شاره‌زاتره‌، به‌و خوايه‌ش که‌ بوونی له‌وه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی
گرتوه‌، له‌ هه‌موو که‌سیکی دی ئاشناتره‌، به‌مه‌رجێک ده‌روونی ژه‌نگی نه‌ گرتیو، نه‌ فامیی
می‌شکی دانه‌ گرتیو، سه‌له‌یی و یینه‌کی نه‌ کردبی.

۲- هم ژيانه دنيایي يه، هه زار به سه رهاتي دلته زین و، هه زاران چیروکی دوايي نه هاتووی وای تیدا رابردوون و روو ده دهن، که ته گهر قوناغیکی دیکه ی ژيان نه بی، که ته واکه ری هم ژيانه بی، تهو به سه رهات و چیرو که دلته زین و دوايي نه هاتوانه، وهک شانو گهری (مسرحیه) یه کی بی ته نجام و، رو مانیکي بیتام دینه بهرچاو، به لام خوا (جل جلاله) زات و سیفه ته کانی پاک و بیپه لهن و، تهو کرده وانه ش که به ره می تهو زات و سیفه تانه، حه تمهن ده بی ته و اوو بیپه لهن بن، مادام وایی، ژیری و ویزدان حوکم ده کهن: به پیوستی هه بوونی (دواروژیک) که کوتایی و نه جامی تهو رو و داو به سه رهاته ته و اونه بوونه ی تیدا بی.

۳- هم ژيانه دا چهنان ئینسانی کامل و ته و او ههن، که ئامانجیان رازیکردنی خواو سوو دمه ندبوون و ئاسو و ده کردنی خه لکیه، به لام به زوری وای ده بی، دهمرن یان ده کوژرین و، مالئاوایی له خه لک و ژيان ده کهن، بیته و دی هیچ که س- وهک پیوست- ریزیان بگری و پاداشتیان بداته وه، دیسان چهنان که سی به دکارو خوار ههن، که ئاواتیان تووړه کردنی خواو، زیان له خه لک دان و خراپه و تاوانه، به لام به ده گمهن ری ده که وی، ته وانه به سزای پر به پیستی خو یان بگهن و، بگره زور جارن خه لیتیش ده کرین و، ئافهرین و چه پله ی زوریش و ده دست ده خهن، ته نانه ت هه یانه پاش مردنیشی، لاشه ی ره شی تاوانباری له لایهن خه لکیکی بیتا گاو به سته زمانه وه ده په رستری و، وهک خوی بهرز کرنووشی کو یلایه تی بو ده بن.

جا بیگومان ژیری ساغ و ویزدانی پاک، ده لین: ده بی روژیک هه بی چاکه کاران به پاداشتی چاکیان بگهن و، به دکارو تاوانبارانیش تو له یان لی وه ستیری و، له دوزه ی بلیسه داردا بارو بارخانه یان بخهن.

که واته راسته پروا بوون به دواروژ، نه نجامیکي سروشتی و ژیری ژیانیه ی، پروا به خوا بوونه و، ژیری و ویزدانی راست و ساغ داخوایی ده کهن.

ئىنجا نۆردى شىكرىدەندەوى چۆنىيەتى فامرانەندەوى بنچىنەى پىغەمبەرايەتییە:

پاش ئەندەوى مەرووف لەسەر بنچىنەى خواناسی و برۆا بەخوایىنان، لە ئەنجامى ئىكداى ئەندەوى بىركردنەندەوى، بەراورد و پىكگرتنى پاك و بىخەوشى و بىهەلەو پەلەى زات و سىفەت و كردهەكانى خوا، واقىعى بىسەرەو بەرەو نالەبەرچاوى ژيانى دىيادا، گەيشتە ئەو قەناعەتەى كە دەبى رۆژى دواى، رۆژى لىرسىنەندەوى پاداشت و سزا، رۆژى چەسپاندنى دادگەرى خوا، رۆژى بەئەنجام گەيانندى چىرۆكەكانى ژيانى دىيا، هەبى، دواى ئەو يە كسەر وەك ئەنجامىكى حەتمى و سروشتى گەيشتە قەناعەتەى برۆا بە پىغەمبەرايەتییى بوون، چونكە:

۱- مادام ژيانى دىيا بە مەبەستى تىدا تاقىكرانەندەوى ئىنسان ساز كراى.

۲- مادام ئىنسانىش بوو دەرچوون و دەرەچوونى بشى و، وىراى لایەنى فرىشتەى و خىرخواى، لایەنى شەيتانى و بەدخواىشى تىدا بى.

۳- مادام خواى پەروردگار شى ئەوپەرى سۆزو بەزەى لەلا بى، دەبى^(۱) حەتمەن خواى خاوەن بەزەى (لە ئەنجامى چاكەكارى خۆيەندە) بەزەى بە مەرووف دابو قایل نەبى، وەك ئازەلىكى پشتگوياخوا بەرەلدايو، لە بىابانى قاقرو ئىشكى بىروبوو چوون و هەواو ئارەزوو ئىنسانىيەكانى خۆى و خەلكىدا سەرگەردان و هەلەندەوى بىسەلى بى و، وەك خولى گەرماوو داشى دامە، هەر رۆژە لەدەست فىرەون و طاغوتىكدا بى!!

بەلى رەوانەكردنى بەرنامە (شرىعە) و نىررانى (پىغەمبەر) لەلایەن خواوە ئەنجامىكى دىكەى ژىرىژىيانەى برۆا بەخوایى بوون و خواناسىيە، چونكە

(۱) بىگومان هىچ شتىك لەسەر خواى پاك و تاك فەرز نى، بەلام بوو خۆى بەخشش و بەزەى پىداهاتنەندەوى لەسەر خۆى پىوست كرده [كُتِبَ رُكْمٌ عَلَى نَفْسِهِ الرُّحْمَةَ] (الانعام-۵۴)، چونكە بىگومان بەبى بەخشش و بەزەى وى، هىچ دروستكرائىك نە پەيدا دەبوو دەخولقا و، نە بەردەوامىش دەبى لە بوون (وجود) و ژياندا.

به‌بی برَواهیٲان به ٲیغه‌مبه‌رایه‌تی، ناچار ده‌بین که له (خوا به بیبه‌زده‌ی دانان) و (خوا به‌بی حیکمه‌ت دانان) و (ٲینسان به فریشه دانان)، یه‌کیان هه‌ٲزٲرین، بیگومان نه‌ده‌شیان که له هه‌مووان چاکتره، دژی واقع و ژیری و وٲژدانی ٲینسانه^(١)، هه‌ر ٲویه‌ش خوی داد‌گه‌رو میهره‌بان، له‌باردی نه‌وانه‌وه که گوتوو‌یانه‌و ده‌ٲین: خوا هیچ کٲیب و به‌نامه‌و ٲیغه‌مبه‌ری نه‌ناردوون و ره‌وان نه‌کردوون، فه‌رموو‌یه‌تی:

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ﴾ (الأنعام- ٩١).

واته: وه‌ک بوی شایسته‌یه ریژی خویان نه‌گرت، که گوتیان: خوا هیچ شٲیکی نه‌ناردۆته سه‌ر هیچ که‌سیک.

ٲیستاش که له ره‌وون‌کردنه‌وه‌ی ٲله‌و پایه‌ی برَوا به‌خوا بوون له بیروبر‌وای ٲیسلامیدا بووینه‌وه‌و، خستمانه ره‌و که چۆن برَوا به‌خوا بوون ته‌سل و بنه‌چه‌که‌و سه‌ره‌چاوه‌ی بیروبر‌وایه، باب‌چینه سه‌ر باسی ٲله‌و پایه‌و شوٲنی برَوا به‌خوا بوون له ٲایین و به‌نامه‌ی خوا‌دا به‌گشتی:

ٲیمه بو ره‌وون‌کردنه‌وه‌ی چۆنیه‌تی په‌یوه‌ندی (برَوا به‌خوا بوون) به بیروبر‌وایه، په‌نامان برده‌به‌ره‌ دره‌ختیک و، برَوا به‌خوا بوونمان به‌قه‌ده‌که‌ی چواندو، به‌شه‌کانی دیکه‌ی بیروبر‌واشمان له‌جی لق و ٲۆپه‌کانی دانا، ٲنجا ٲیستاش که به‌یارمه‌تی خوی وه‌لام‌گو‌ی میهره‌بان، ده‌مانه‌وی چۆنیه‌تی په‌یوه‌ندی برَوا به‌خوا بوون به‌سه‌ره‌به‌ری ٲایینی ٲیسلامه‌وه، بخه‌ینه ره‌و، دیسان په‌نا ده‌به‌ینه به‌ره‌ وٲچواندن (تشبیه)، چونکه وٲچواندن باشت‌رین هو‌ی ره‌وون‌کردنه‌وه‌ی مه‌به‌ست و حالی کردنی مرۆقه، ده‌ٲین:

ده‌توانین ٲایینی ٲیسلام به‌گشتی به‌ده‌نکه‌ ته‌س‌بیحیک بچوٲینه‌و، برَوا به‌خوا بوونیش به‌و ده‌زو و داوه‌ی که هه‌موو ده‌نکه‌کانی ته‌س‌بیحه‌که‌ خر

(١) واته: هه‌رسیکیان ٲیچه‌وانه‌ی واقع و عه‌قل و فطرته‌ی ٲینسانن.

ده‌کاته‌وه‌و پالیان پی ویک دده‌ات و، شانیان پی لیک دده‌ات و، له‌پرژو بلیویان قوتار ده‌کات و، ئەو دیمه‌نه ریک ویکه‌یان لی ساز ده‌کات، که پیی ده‌گوتری (تەسیح).

چونکه هه‌روه‌ک چۆن ده‌زووی تەسیح‌ه که په‌یوه‌ندییه کی کاریگه‌رو به‌تین و راسته‌وخۆی به هه‌ریه‌ک له ده‌نکه‌کانی تەسیح‌ه که‌وه هه‌یه‌و، ئە‌گه‌ر ئەو نه‌بوایه ئەو ده‌نکانه کو نه‌ده‌بونه‌وه‌و دیمه‌نی تەسیحیان پیک نه‌ده‌هینا، برۆا به‌خوا بوونیش به هه‌مان شیوه په‌یوه‌ندییه کی به‌تین و کاریگه‌رو راسته‌وخۆی، به‌یه‌ک به‌یه‌کی یاساو ده‌ستوره گیانی و پۆشنیری و په‌روه‌ردیی و سیاسی و سه‌ربازی و ئابوری و کۆمه‌لنیه‌تییه‌کانه‌و هه‌یه‌و، هه‌ر ئەو کاریکی وای کردوه که ئایینی ئیسلام، له‌و یاساو ده‌ستورانه پیک بی.

دیسان ده‌توانین برۆا به‌خوا بوون، به‌دینه‌مۆو سه‌رچاوه‌یه کی کاره‌با بچوینین و، یاساو ده‌ستوره‌کانی ئیسلامیش به‌و گۆلپانه بچوینین، که به‌هۆی ئەو دینه‌مۆیه‌وه‌و رووناک دادین و، به‌بی وی خامۆش ده‌بن و تاریک ده‌بن.

هه‌روه‌ها ده‌توانین برۆا به‌خوا بوون و خواناسی، به‌پۆژی بچوینین و، یاساو ده‌ستوره‌کانی ئیسلامیش به‌و دارو دره‌خت و رووه‌کانه بچوینین که به‌تیشکی و ده‌ژین و گه‌شه ده‌که‌ن و، که تیشکی ویان لیبرا سیس و زه‌رد ده‌بن و له شاری ژین بار ده‌که‌ن.

وه ده‌توانین برۆا به‌خوا بوون، وه (دل) بچوینین، وه یاساو ده‌ستوره‌کانی ئیسلامیش، به‌و ئەندام و کۆئه‌ندام (عضو و جهاز)انه بچوینین که به‌و خوینه کار ده‌که‌ن و ده‌ژین، که دل بۆیان به‌رێ ده‌کاو، ساغیی و نه‌ساغیی و مان و نه‌مانیان، به‌ساغیی و مان و نه‌مانی ویه‌وه به‌ستراوه.

به‌آئی له‌راستیدا ٲیمان به‌خواو خواناسیی و، یاساکانی ٲیسلام، ٲه‌یوه‌ندیی نیوان کاره‌باو گلۆږ و، ٲوژ و ٲروه‌ک و، دل و ٲه‌ندامه‌کانی له‌شیان له‌نیواندا هه‌یه، چونکه ٲهو ژیان و جوانیی و ٲه‌ونه‌قه‌ی که له یاساکانی ٲیسلامدا ده‌یینری، له دینه‌مۆی ٲروا به‌خوا بوون و، ٲوژی خواناسیی و، دلی خوا، خو‌شویسته‌وه‌ده‌ریانگرتوه، ٲاخر بیجگه له سه‌رچاوه‌ی به‌هیزو خاوه‌ن ٲیت و ٲیزی ٲیمان به‌خوا چ شتیکی دیکه وا له مروقی خواناس و مسولمان ده‌کات، که هه‌موو چالاکیه‌کانی ژیان-له‌سیاسیی و سوپایی و کۆمه‌لییه‌تی و ٲه‌روه‌ده‌یی و ٲابووری- به‌عیباده‌ت و خواپه‌رستی له‌قه‌له‌م بدات؟!!

هه‌لبه‌ته ٲاشکراشه که: هه‌روه‌ک چۆن ٲروا به‌خوا بوون، وا له جموجوول و چالاکیه‌ جو‌راو‌جو‌ره‌کانی مروقه‌ ده‌کات، که بو‌ی به‌خواپه‌رستی (عباده‌) له‌قه‌له‌م بدرین، به‌ ٲیچه‌وانه‌شه‌وه: ٲروا به‌خوا نه‌بوون، ده‌یتنه هۆی بیته‌نجامیی و قبوول نه‌بوونی هه‌ر کرده‌ویه‌ک، وه‌ک خوی زانا فه‌رموویه‌تی:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ﴾
(ابراهیم-۱۸).

واته: وینه‌ی کرده‌وه‌ی ٲه‌وانه، که ٲروایان به‌ ٲه‌روه‌د‌گاریان نیه، وه‌ک خو‌له‌می‌شیک وایه که له ٲوژیکی گیزه‌لوو‌کاوییدا، ده‌که‌ویتنه به‌ر ته‌وژمی بایه‌کی توندو رای ده‌مالی.

(جیی سه‌رنج ٲه‌ویه که کرده‌وه‌ی بی‌ٲروایان به‌ خو‌له‌می‌ش چوینراوه! جا من ٲیم وایه‌ حیکمه‌تی ٲهو و ٲیچواندنه ٲه‌ویه؛ که هه‌روه‌ک چۆن خو‌له‌می‌ش له ٲه‌سلدا شتیکی چاک-دارو سووته‌مه‌نی- بووه، به‌لام به‌هۆی ٲه‌وه‌وه که سووتینراوه، بی که‌لک بووه، کرده‌وه‌ی چاکی کافرانی‌ش له خودی خویدا چاک و ٲه‌سنده، به‌لام چونکه کافره‌کان به‌ ٲاگری بی‌ٲروایی سووتاندوویانه، بوته‌ خو‌له‌می‌ش).

ئنجای ئیمه تا ئیستا له گۆشه‌نیگای کاریگه‌ریی و تاووتینی برپا به‌خوا
بوونه‌وه بۆ سه‌ر یاسا‌کانی ئیسلام، سه‌رنجی په‌یوه‌ندیی ئیوان برپا به‌خوا بوون
و به‌رنامه‌ی ئیسلامماندا، به‌لام ته‌مجار با له گۆشه‌نیگایه‌کی دیکه‌وه له‌و
مه‌سه‌له‌وه رابمێنین:

هه‌روه‌ک چۆن گۆلۆپی بێ کاره‌با، خامۆشه‌و، ڕووه‌کی بێ ڕۆژ، زه‌ردو
سیس و ئیشکه‌و، جه‌سته‌ی بیدل، که‌له‌شیکی ساردو سه‌ر، دینه‌مۆیه‌کیش
گۆلۆپی پێ ڕۆشن نه‌کری و، ڕۆژی‌ک ڕووه‌کی پێ سه‌وز نه‌کری و،
دلی‌کیش خوی‌تی پێ دابه‌ش نه‌کری، به‌ دینه‌مۆو، ڕۆژو، دل، دانان‌رین.

به‌لێ، هه‌روه‌ک چۆن یاساو ده‌ستوره‌کانی ئیسلام، به‌بێ برپا به‌خوا
بوون، وه‌ک که‌له‌شیکی بیگیان و مردوون، برپا به‌خوا بوونیش، به‌بێ
به‌رپوه‌بردنی یاساو چالاکییه‌کانی به‌رنامه‌ی خوا، وه‌ک گیانیکی ڕووتی
بێ جه‌سته‌ وایه، ئنجا بیگومان هه‌روه‌ک چۆن جه‌سته‌ی بیگیان، به‌ته‌نێ
داری پێ له‌سه‌ر به‌ردی ڕۆنان‌ری، گیانی بیجه‌سته‌ش به‌ته‌نێ، میشی پێ
له‌خۆ ده‌رناکری!

به‌لێ هه‌روه‌ک چۆن ئینسان‌یکی تیرو ته‌واوو واقعیی و زیندوو، له‌ گیان
و جه‌سته‌ پێکدێ، ئیسلام‌یکی کامل و ته‌واوو واقعیی و زیندووش، له
برپاو کرده‌وه (الإيمان والعمل) پێکدێ، هه‌ر بۆیه‌ش له‌ زۆریه‌ی ئایه‌ته‌کانی
قورئانی به‌رپێزدا، هه‌ر جارێک باسی برپا کرابی، به‌دوایدا باسی کرده‌وه‌ش
کراوه‌و، ته‌و ئایه‌تانه‌ی که‌ ده‌قی وشه‌ی (برپاو کرده‌وه‌ی چاک - الإيمان
والعمل الصالح) یان پێکه‌وه تیدا باسکراوه، ده‌وری (٦٨) ئایه‌تن.^(١)

به‌لێ برپا به‌خوا بوونی‌ک له‌لای خوا سه‌نگ و ریزی هه‌یه‌و نرخ‌ی بۆ
داده‌نری، که‌ ئینسان رابچه‌له‌کینێ و، به‌ره‌و خوا رازی کردن و سوود
به‌خه‌لک گه‌یاندن راپیچی بکات و بیجوو‌لینێ، ته‌گه‌رنا برپا به‌خوا بوونی‌ک

(١) بروانه (المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الكريم)، ل ٤٨٣-٤٨٤.

کړدوډی چاکی به‌دوادا نه‌یه‌ت، له تهرازووی ټایین و به‌رنامه‌ی خوادا
سه‌نگی نه‌ی.

بو سله‌ماندنی هم قسه‌یه‌ش، چندان به‌لگه هه‌ن، به‌لام چونکه ټیره
بو توټیزینه‌وډی ټهو مه‌سه‌له‌یه تهرخان نه‌کراوه، به‌نمونه‌یه‌ک له قورټان و
نمونه‌یه‌کیش له فهرمووده (حدیث)ی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم)
واز دینین:

خوای داد‌گه‌رو کاربه‌جی پاش ټهو تیوه‌رامان و خوا یاد‌کردن و رازو
نیازو لالینه‌وډو پارانه‌وډو کرووزانه‌وډو پر کولی دل و به‌جوش و خروش‌ه‌ی،
که مروقه هوشیارو دل بیداره‌کان کردیان-که له ټایه‌تی ژماره ۱۹۰-
۱۹۴ی سوږه‌تی (آل عمران)^(۱) دا باسکراوه- له ټایه‌تی ژماره ۱۹۵ی هه‌مان
سوږه‌تدا، ټاوا وه‌لامی دانه‌وډ:

﴿فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَمَلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَن تَبْغَضُوا
مِّنْ بَعْضِ الْفَالِدِينَ هَاجِرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُودُوا فِي سَبِيلِي وَقُتِلُوا
وَقُتِلُوا لَا تُكْفِرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَا تَدْخُلْنَهُمْ جَنَّتِ بَحْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ﴾ (۱۹۵)

واته: جا په‌روهرد‌گاریان وه‌لامی دانه‌وډ: که بی‌گومان من کړدوډی هیچ
ټیشکه‌ریک له ټیوه زایه ناکه‌م، له نی‌ریان ما، هه‌ندیکتان له هه‌ندیکتان
(واته له په‌گه‌زو سروشت دا وه‌ک یه‌کن)، جا ټه‌وانه‌ی-له ری‌ی خوادا-
کوچیان کړدوډو له خانوو به‌ریان وه‌دری‌ی نراون و، له پی‌ناوی مندا ټازار دراون
و، جه‌نگاون و کوژراون، ټه‌وانه-شکی تیدا نه‌ی خراپه‌کانیان لی دهر‌مه‌وډ،

(۱) له به‌رگی یه‌که‌می (یادی خودا) دا له به‌شی هه‌شته‌م، له‌ټیر سهرباسی: (په‌یوه‌ندی نی‌وان
یادی خواو ټیک‌وشان) دا (۱۱) ټایه‌تی کو‌تایی سوږه‌تی (آل عمران) به‌ در‌ټی توټیزاونه‌وډ،
بو‌یه لی‌ره به‌کورتی دده‌وی‌ین و، خو‌ینه‌ر هه‌واله‌ی وی ده‌که‌م. بر‌وانه چاپی یه‌که‌م، ۱۹۸۷.

حه‌تمه‌ن ده‌یانخه‌مه نیو چهند به‌هه‌شتیکه‌وه که پروباریان به‌ژیردا ده‌رۆن،
(ئه‌وه) پادا‌شته له‌لایه‌ن خوا‌وه‌و، خوا پادا‌شتی چاکی له‌لایه‌.

وه‌ک ده‌بینین خ‌وای په‌روه‌ردگار له‌ وه‌لامی ئه‌و خ‌اوه‌ن ه‌وشه‌، خوا له‌یاده‌،
دل به‌ کولینه‌دا ده‌فه‌رموی: من کرده‌وی هیچ خ‌اوه‌ن کرده‌ویه‌ک له‌ئی‌وه‌،
به‌زایه‌ ناده‌م [أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَمَلٍ مِّنْكُمْ] یانی: ه‌و عاقلمه‌ندانی خوا له‌
یادو دل پر له‌ ج‌وش! ته‌گه‌ر ده‌تانه‌وی ئاواتان بیته‌دی و، خوا لیتان رازی
بی و تاوانه‌کانتان بی‌وشی و خ‌راپه‌کانتان بس‌ری و، له‌گه‌ل چاکه‌کاراندا
بتانمریت و، ئه‌و گه‌ت و به‌لینه‌ی که له‌سه‌ر زمانی پیغه‌مبه‌رانی پی دا‌ون،
بو‌تان بی‌یته‌دی؛ ئه‌وه‌ زور باش بزانی! تاقه‌ شتی‌ک که خوا وه‌ک نرخ و
قیمه‌تی ئه‌و ئاواتانه‌ قبو‌لی ده‌کات، کرده‌وه‌ جو‌لین و ئیش کردنه‌و هیچی دی!

ئج‌ا د‌وایی بو‌ ئه‌وه‌ی زه‌ین و گومانیان خ‌لیسکه‌یان پینه‌با‌و به‌سه‌ه‌ویان
نه‌با‌و، وایان حال‌ی نه‌کات: که مه‌به‌ست له‌ کرده‌وه‌ (عمل) به‌س ئه‌و
جم‌وج‌و‌ل و چالاکیانه‌ن که له‌بواری تاکی و که‌سییدا به‌رپ‌وه‌ ده‌برین و،
هیچی دیکه‌، پینج جو‌ره‌ کرده‌وی گ‌رنگیان ده‌خاته به‌رچا‌و، که هه‌مو‌یان
له‌ جو‌غزی تی‌کو‌شان (جهاد) دا کو‌ده‌بنه‌وه‌:

۱- کو‌چکردن. ۲- ده‌ربه‌ده‌ری. ۳- ئازاردان. ۴- جه‌نگ کردن. ۵- کو‌ژران.

ئج‌ا د‌وایی ده‌فه‌رموی: هه‌رکه‌سی‌ک ئه‌م مه‌رجانه‌ی تیدا بینه‌دی و،
خ‌اوه‌نی ئه‌م کرده‌وانه‌ بی، ئه‌وه‌-ئاواتی دینمه‌دی و دو‌وعای و‌رده‌گرم و-
خ‌راپه‌کانی لی ده‌س‌ر‌مه‌وه‌و، ده‌یخه‌مه نیو چهند باغیکه‌وه که پروباریان
به‌بندا ده‌رۆن..

که‌واته‌: به‌لی راسته‌؛ بر‌وای بی‌کرده‌وه‌و، یادکردن و رازو نیازو پارانه‌وه‌و
کر‌ووزانه‌وه‌ی، بی جم‌وج‌و‌ل و تی‌کو‌شان، له‌ته‌رازووی به‌رنامه‌ی خ‌وادا،
ده‌عوای بی شایه‌ده‌و، ده‌عوای بی به‌لگه‌و شایه‌دیش، له‌ داد‌گادا نرخ‌ی نیه‌.

ٲنجا با بچینه خزمهٲ ٲیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و له باغ و گولزاری فه‌رمووده به‌ٲیزه ٲیروژه‌کانی گولیکی دلگیرو بوخوش بچین:

ٲیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: {أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ} (أخرجه أحمد برقم: ۱۸۳۹۸، والبخاري برقم ۵۲، ومسلم برقم ۱۵۹۹)، واته: بیگومان له له‌شی‌ٲینسان-دا پارچه گوشتیک هه‌یه، ٲه‌گه‌ر چاک بی هه‌موو-ٲه‌ندامه‌کانی- له‌ش چاک ده‌بن و، ٲه‌گه‌ر خراپ بی هه‌موو-ٲه‌ندامه‌کانی- له‌ش خراپ ده‌بن، ٲاگادار بن! ٲه‌ویش دلّه.

به‌رله‌وه‌ی ده‌ست به‌ توٲیرینه‌وه‌ی ٲهم فه‌رمووده‌یه بکه‌م، هه‌ز ده‌که‌م هو‌ی هه‌لٲژاردنی بو خوٲنه‌ر روون بکه‌مه‌وه:

ٲهم فه‌رمووده‌یه زور که‌س به‌ به‌راوه‌ژووی لی حالی ده‌بن!

به‌ل‌ی زور که‌س ٲهم فه‌رمووده‌یه-که به‌ه‌ٲترین به‌لگه‌ی یه‌کبوویی و ٲیکه‌وه جو‌شدرایی بر‌واو کرده‌ویه- به‌ به‌لگه‌ دیٲٲته‌وه له‌سه‌ر ٲه‌وه‌ی که مه‌رج (دل) هو هه‌رکه‌سیک دل‌یکی ٲر له بر‌وای هه‌بی، نه‌بوونی کرده‌وان، زیانی لٲنادات، چونکه ٲیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: (پارچه گوشتیک له‌ جه‌سته‌دا هه‌یه که ٲهو چاک بوو جه‌سته هه‌مووی چاک ده‌بی)، که‌واته گرنه‌گ دلّه، هه‌رکه‌سیک خاوه‌نی دل‌یکی ساغ و سه‌لیم و بر‌وادار بی، کاری ته‌واوه‌و به‌ره‌ی خو‌ی له ٲاو‌ی ده‌رٲناوه، هه‌رچه‌نده هه‌موو ٲه‌ندامه‌کانیشی له‌ زه‌لکاوی تاوان و خراپه‌دا نو‌قم بووبن!!

به‌ل‌ی، ٲیمه‌ بو‌یه ٲهم فه‌رمووده‌یه‌مان، بو سه‌لماندنی یه‌کبوویی بر‌واو کرده‌وه هه‌لٲژارد، چونکه زور که‌س ٲاوا به‌ هه‌ل‌هو به‌ره‌واژووی لی حالی بووه، ٲه‌گه‌رنا له‌وباره‌وه فه‌رمووده زورن، بو نموونه: {مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ

لِّلّٰهِ، وَاعْطٰى لِّلّٰهِ، وَمَنْعَ لِّلّٰهِ، فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْاِيْمَانَ } (أخرجه أبو داود برقم: ۴۶۸۳، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ الْأُبَانِيُّ: صحيح).

ئێستاش ده‌چینه سه‌ر شیکردنه‌وه‌و توێژینه‌وه‌ی:

پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) لهم فهرمووده‌یه‌یدا، ساغیی و چاکیی دڵ-که شوینی تیدا جیگیربوونی بر‌واو خواناسییه-یان نه‌ساغیی و خراپیی، به‌هۆی ساغیی و چاکیی یان نه‌خۆشیی و خراپیی ته‌ندامه‌کانی له‌ش-که‌هۆکاری جیه‌جیکردنی کرده‌وانن- داده‌نی!

که‌واته‌ ساغیی و چاکیی و بر‌واداریی دڵ و ده‌روون، کاتی‌ک ده‌یته‌ شتیک‌ی به‌لگه‌دارو سه‌لمینراو، که چاکیی و ساغیی و پابه‌ندیی ته‌ندامه‌کانی له‌ش، ببنه‌ شایه‌وه‌ به‌لگه‌و پشتیوانی بو‌ی، چونکه پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) نه‌یفه‌رمووه‌: (به‌س دڵ مه‌رجه) به‌لکو فهرموویه‌تی: چاکبوونی دڵ بنچینه‌و مه‌رج و هۆی چاکیی و ساغیی ته‌ندامه‌کانی له‌شه، واته‌؛ ته‌ندامه‌کانی له‌ش، له چاکیی و خراپیدا وه‌دوای دڵ ده‌که‌ون.

مادام وابی، هه‌روه‌ک چۆن دینه‌مۆیه‌کی کاره‌با، که ته‌و گلۆپانه‌ی پێیه‌وه په‌یه‌وستن نه‌یتوانی دایان بگه‌رسینۆ، به دینه‌مۆیه‌کی خراب و له‌کارکه‌توو داده‌نری، دڵیکیش که ته‌و ته‌ندامانه‌ی پێیه‌وه به‌ستراون و له‌ژێر ر‌کیفی دان، نه‌توانی به‌تیشکی بر‌واو خواناسیی ر‌ووناکیان بکاته‌وه‌وه‌، وه‌ک خۆی ر‌وویان پێ بکاته‌ خواو گه‌ردنکه‌چ و فهرمانبه‌ری به‌رنامه‌که‌ییان بکات، به‌دڵیک‌ی نه‌خۆش و له‌کارکه‌وتوو و به‌تال و هه‌تال داده‌نری!!

به‌لێ به‌ هوکمی ر‌وون و راشکاوی ته‌م فهرمووده به‌پێزه‌ی پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) هه‌ر دڵ و ده‌روونی‌ک ته‌ندامه‌کانی جه‌سته به‌لای خوادا نه‌کیشی، دیاره دڵیک‌ی خوایی و بر‌وادار نیه‌و، هه‌ر دڵیک نه‌توانی چاوو گویو زمان و گه‌ده‌و داوین و...هتد. بکاته‌ مسوڵمان و گه‌ردنکه‌چی ئایینی خوا، دیاره بو‌ خۆشی مسوڵمان نیه‌و گه‌ردنکه‌چی ئایینی خوا نیه‌.

بە کورتیی: بە پێی ئەم فەرموودەیە (دَل) فەرمانرەوای شاری لەشەو، ئەندامەکانیش کاربەدەست و سەربازانی، ئنجا دیارە سەربازیش بە پێی فەرمانی سەرۆکیان بە پێوە دەچن، چاک بێ یان خراپ، ئنجا ھەر وەک چوون چاکیی و خراپیی سەربازان نیشانەو شایەدی چاکیی و خراپیی سەرۆکیانە، چاکیی و خراپیی ئەندامەکانی لەشیش، سەبارەت بە دَل بە ھەمان شیوە.

و ەک گوتیشمان: دَل نشینگەو بارەگای برپاو خواناسییەو، ئەندامەکانیش ھۆو ئامرازێ کردووە کانن، جا چ ھوکیک دَل و ئەندامەکان بگرێتەو، برپاو کردووەکانیش دەگرێتەو، کەواتە؛ برپایەکی نەبێتە ھۆی ھێنانەدی کردەوان و خاوەنەکە بەرەو خوا نەجووێت، بەبرپایەکی (ھەر بەناو برپا) دادەنرێ و، و ەک گوتیمان لە تەرازووی بەرنامەیی خوادا سەنگ و کیشی نیە. (۱)

بەم ئەندازەیەش واز لەم باسی (پلەو پایەیی برپا بەخوا بوون) دێین و دەچینە سەر باسی سییەم.

(۱) ئەکتیبی: (پوختەیک دەربارە ئیسلام)یشدا لەوبارەو شتێک باسکراو، برپانە: (تەفسیری ئایەتی پێنجەم) گەوھەری شەشەم (برپاو کردووە لێک جوێ نابنەو) لاپەرە ۱۹۶-۲۰۴ چاپی یە کەم، شایانی باسیشە کە ئەم کتیبە چاپی دووھمیشی کراوئەو لە لایەن نووسینگە تەفسیرەو سالی (۲۰۰۶).

پێگهی په‌یدابوون و فراژوو بوونی برۆا

به‌ندی

۳

دەستپێک

خوێنه‌ری خۆشه‌ویست!

هه‌رچه‌نده‌ برۆا به‌خوای بوون و خواناسیی، شتیکی خوارسک و چه‌سپاوه‌ له‌ سروشتی ئینساندا، هه‌وجیی په‌یدا کران نیه‌و، خوای په‌روددگار به‌ لوتف و به‌زهی خۆی هه‌روه‌ک چۆن هه‌رکام له‌ هه‌ستی (راستی خوازی) و (جوانیی خوازی) و (چاکه‌خوازی) له‌ گه‌ڵ سروشت و که‌سایه‌تی (شخصیة)یدا تێک هه‌ڵشێلا، (هه‌ستی ئایین خوازی و خواویستی)یشی به‌هه‌مان شیوه‌ بگره‌ قوولتیش، کردۆته‌ یه‌کیک له‌ بنچینه‌و شاده‌ماره‌کانی سروشت و که‌سایه‌تی ئینسان^(۱).

هه‌ڵبه‌ته‌ هه‌رواش له‌ خوای کاربه‌جۆ میهره‌بان چاوه‌ڕوان ده‌کری و، هه‌چ ریی تیناچی خوای دادگه‌رو به‌خشنده‌، به‌نده‌کانی به‌ شیوه‌یه‌ک بخوڵقینی که‌ نه‌توانن به‌ سینایی په‌ی پێ به‌رن و بیناسن، به‌ڵێ جا هه‌رچه‌نده‌ برۆا به‌ خوا بوون، شتیکی خوارسک و داخوازییه‌کی بنه‌رته‌ی و په‌سه‌نی سروشت و

(۱) له‌ به‌شی یه‌که‌می ئهم کتێبه‌دا، ئهم باسه‌ به‌ فراوانی توێژراوته‌وه‌ له‌ ژێر سه‌رباسی {سروشت (فطرة) یه‌که‌مین پالنه‌ری مرۆفه‌ به‌ره‌و خواناسیی}دا.

دل و دروونی ئینسانه، به لام خوی کار به جی به مه به سستی پی تا قیکرانه و دی مروث، هم هه سته مه عنه و بیه پاکه و داخواییه دروونییه چاکه ی، و خولقاندوه که باردودوخه نه گونجاوه کان و، هه ل و مهرجه ناته و اووه کان، بتوانن کاری تی بکن و له گه شه فراژوو بونی بخن و، ته نانه ته هندیک جاران ته و او کپی بکن و په کی بخن.

جا ئیمه که ده مانه وئ له م به نده دا سه باره ته به ریگا و چو نیه تی په یدابوون و گه شه کردن و فراژوو بونی بر و ا به خوا بوون، بدوین، مه به ستمان له (په یدابوون) ی بر و ا به خوا بوون، ته وه نیه که له نه بوون (عدم) وه په یدا ده یو سهر هه لده دات، چونکه وه ک گوتمان بر و ا به خوا بوون، پی که یته رو داخواییه کی سروشتی و بنه رته ییه له که سایه تی ئینساندا، به لکو مه به ستمان په یدابوون کی واقعی و کاریگه رو به ره مداره، په یدابوون کی که دل و دروونی مروث، وه ک گو میکی مه ندو وه ستاو ده شه قینی و، به ره و په رستن و یاد کردن و فرمان به ری په ره ردگار ده یحو لی نی، به واتایه کی دیکه: مه به ستمان له و (په یدابوون) ه، به جیه یشتنی قوناغی کپکراوی و په که وه ته ییه، بو قوناغی جو ولیوی و کرده و دی و گه شه کردو وی.

چونکه له راستیدا بر و ا به خوا بوون کی مروث رانه ته کینی و، له خه و ی هه لخوا وی و بیئا گایی و ده خه به ری نه هی نی و، له بیابانی گهر م و ئیشکی تاوانباری و له ده شتی قافر و بیرونی به د ئاکاریی ده رینه هی نی و، به له باری ده سستی نه گری و به ره و کانی او سهر چاوه ی روون و سازگاری گو پرایه لی و فرمان به ری نه هی نی، هه ر به ناو به رواله ت، بر و ا به خوا بوونه و، له واقعدا نه بوو (معدوم) یکی هه لگری دروشمی بوونه.

ئیس تاش ده چینه لای قورئانی به پیرو خوا ون ری ز و، له به ر تیشکی چهن د ئایه تی کیدا (ریگای په یدابوون و فراژوو بونی بر و ا به خوا بوون) ده تو ری نه وه:

خوای کاربه‌جی فەرمووێه‌تی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ (١٩٠) الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا
وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ
هَٰذَا بَطْلًا سُبْحَنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ (آل عمران: ١٩٠-١٩١).

واته: به‌راستی له دروستکرانی ئاسمانه‌کان و زه‌وی-بوونه‌وه‌ر- و هاتن و چوونی
شه‌وو پڕ‌ژاندا، نیشانه‌ی زۆر هه‌ن-له‌سه‌ر بوونی خوا- بۆ خاوه‌ن عه‌قلین، ته‌وانه‌ی
به‌ پێوه به‌ دانیشتنه‌وه‌و له‌سه‌ر ته‌نیشتیان یادی خوا ده‌که‌ن و، بێر له‌ دروستکرانی
ئاسمانه‌کان و زه‌وی ده‌که‌نه‌وه‌و، ده‌لێن: په‌روه‌ردگارمان! ته‌م-بوونه‌وه‌ر-ت به‌به‌لاش
نه‌خوڵقاندوه، پاکیی بۆ تۆ، جا له‌ سزای ئاگر چه‌پاله‌مان بده.

جا ئیستا با وێکرا سه‌رنجێکی وردو ژیرانه‌ له‌م دوو ئایه‌ته‌ بده‌ین:

وه‌ک ده‌بینین خوای بێ‌یۆنه‌ له‌ ئایه‌تی یه‌که‌مدا، بێ‌یچ و په‌نا رای
ده‌گه‌یه‌نێ، که‌ هاتنه‌دی و دروستکرانی بوونه‌وه‌ر، نیشانه‌و به‌لگه‌ی زۆری تیدا
هه‌ن له‌سه‌ر ئیسپاتی بوونی خوا، به‌لام بۆ هه‌موو که‌س نا، به‌لکو به‌س بۆ
خاوه‌ن عه‌قلین هۆشیار.

ته‌م ئایه‌ته‌ به‌هێزه‌ به‌ سێنایی لێی ده‌فامرێته‌وه‌ که‌ ته‌گه‌ر گریمان که‌سیک
هه‌بێ، ته‌پایی برۆا به‌ خوا بوونی له‌ ده‌روون و هۆشدا نه‌بێ، ته‌گه‌ر بێت و
خاوه‌نی ژیری و لێکدانه‌وه‌ بێ، یه‌که‌سه‌ر دروستکرانی بوونه‌وه‌ر ناچاری ده‌کات
برۆا به‌ بوونی خوای به‌ده‌یه‌ننه‌رو په‌روه‌ردگاری به‌یه‌نی^(١)، واته‌؛ سه‌رنجدانی
بوونه‌وه‌ر به‌ ژیرانه‌، رێگه‌ی په‌یدا‌بوونی برۆا به‌ خوا بوونه‌و، نیشانه‌کانی
بوونه‌وه‌ر-واته‌ دیارده‌ رێک و پێکه‌ سه‌رسام که‌ره‌کانی- سه‌رچاوه‌ی هه‌لقوڵینی
بیری (خواناسیی)ین.

(١) له‌ به‌شی یه‌که‌می ته‌م کتێبه‌دا له‌ژێر سه‌رباسی (عه‌قل دووه‌مین پالنه‌ری مروّفه‌ به‌ره‌و
خواناسیی)دا، به‌ تێروته‌سه‌لی ته‌و باسه‌ توێژراوته‌وه‌.

ٲنجا له ٲایه ٲی دوه مه دا ٲاگه یه ندراره، که هر کاتیک به هوئی سه رنجدان و ٲیوه ٲامانی دیارده ٲیک و ٲیک و ٲر ورده کارییه کانی بوونه وه دره وه، خواناسیی و ٲروا به خوا بوون له دل و میشکی ٲینساندا چه سپا، وه ک بهرهمیکی سروشتی و نه جامیکی ژیریٲزیانه، یاد کردن و له گهل خوا بوون له دل و دهر وونی مرؤفدا پهیدا دهیٲ، به واتایه کی دیکه؛ یاد کردن و ٲازو نیاز له گهل خوا دهر ٲرین و ٲارانه وه، ٲاوی زولیل و شیرینی سه رچاوهی بیړی به رزو ٲیرؤزی ٲروا به خوا بوونه، واته؛ مه حاله ٲینسان به ٲاستی خوا ی به رزی ناسیٲی و ٲروای ٲیی ییو، له هه موو حالته جوړاو جوړه کانی ژیانیشیدا به دل و زمان یادی نه کاو داوای لیٲه کات و لیٲی نه ٲارٲته وه.

ٲنجا دوا ی ٲه وهی ٲایگه یاندا که که سانیک که له ٲیی ٲیوه ٲامان و سه رنجدانی نیشانه کانی بوونی خوا وه، گه یشتونه ناسینی خوا، یادی ٲه و خوا یه ده کهن و رازو نیازی به ندایه ٲی له گهل ده کهن، ٲایده گه یه نی که ٲه مجاره له ٲه جامی یادی خوا کردن و له گهل خوا ٲیکهل بووندا^(۱)، په ردهی سه ر میشک و دلیان ٲتر لاده چیٲو، ورده ورده خوا ی به رزیان زیاتر خوٲ دهوی و، شیرنایه ٲییان ٲییدا ده چیٲ.

به ٲی که له ٲایه ٲی یه که مه دا به س فه رمووی: خاوهن هوٲ و عاقله کان نیشانه و به لگه کانی بوونی خوا له بوونه وه ردا ده بینن، ٲه مجاره ده خاته ٲوو؛ که هه ٲا ٲیستا به س خاوهن عه قل بوون، به لام ٲه مجار له سایه ی یادی خوا وه بوونه خاوهن دلش و، به چاوی دلی ٲیٲراو به کلی یادی خوا، له بوونه وه ٲاده میٲنن و سه رنجی ده دن، به لام ٲیوه ٲامان و بیړ کردنه وهی ٲه مجاره یان وه ک هی ٲیشوو، به مه به سٲی سه لماندنی بوونی خوا نیه، چونکه له ٲه جامی

(۱) ناشکراشه که مه به ست له (له گهل خوا ٲیکهل بوون) زور له خوا نیزیک که وٲنه وه و سه رگرم بوونی به ندایه ٲیی بو کردنی و فه رمانبه ریی بو کردنیه ٲی، نه ک شٲٲیکی دیکه ی وه ک ٲه و قسه ٲوچ و (شطحات) ده نه فامانانه یه ی که هه ندیک له ٲه هلی ته صه ووف به ناوی (وحدة الوجود) ده دیان کهن، بو وٲنه (حلاج) و (ابن عربی) و (ابن سبعین).

بیرکردنه‌وه‌و تیفکیرینی جاری پێشوو، بونی خوای به‌دییه‌نریان له‌لا بوو به‌شتیکی ڕوون و سه‌لمی‌نراو، به‌لکو تیۆد ڕامان و سه‌رنجدانی ته‌مجاره‌یان، به‌مه‌به‌ستی پتر ناسینی خواو لی نیزیک بوونه‌وه‌یه‌تی.

به‌لێ جاری یه‌که‌م به‌هۆی به‌کاره‌ینانی ژیرییه‌وه، گه‌یشته‌ ته‌نجامی (دان به‌ بوونی خوادا هه‌ینان)، ئنجا ته‌و برۆا به‌خوا بوونه «مه‌به‌ستم له‌ وشه‌ی (برۆا به‌خوا بوون) له‌ هه‌موو ته‌و شوینانه‌دا ئیمانی شه‌رعیی نیه‌، به‌لکو مه‌به‌ستم دان هه‌ینانه به‌ بوونی خواو به‌دییه‌نرایه‌تی و په‌روه‌ردگاری‌تی خوادا» پالێ پێوه‌نان که‌ په‌یوه‌ندییه‌کی گه‌رم و به‌تین له‌ گه‌ڵ خوادا به‌ستن، به‌هۆی یادکردنییه‌وه‌و، له‌ جاری دووه‌مدا له‌پێی به‌کاره‌ینانی دڵ (قلب) ده‌و (ته‌و دله‌ی که‌ به‌یادی خوا ڕووناک و شوعله‌وه‌ر بووه‌) ده‌یانسه‌وی بگه‌نه‌ ته‌نجامی (خواناسین) به‌هۆی په‌ی بردن به‌ هۆو حیکمه‌تی دروستکراوه‌کانه‌وه‌.

ئێستاش خوینه‌ری خۆشه‌ویستم!

وه‌ک دیتمان قورئانی به‌پێزو خاوه‌ن ڕێز، به‌س له‌نیو دوو توپی دوو ئایه‌تاندا توانی هه‌م ڕێگه‌ی برۆا به‌خوا بوون و، هه‌م ڕێگه‌ی پێهه‌لیچوون و فراژوو بوونی برۆا به‌خته‌ ڕوو.

به‌لێ له‌ ئایه‌تی یه‌که‌مدا ڕوونی کرده‌وه، که‌ مرۆف ده‌توانی له‌پێی تیۆد ڕامان و سه‌رنجدانی دیارده‌کانی بوونه‌وه‌وه‌و، که‌ هه‌ر یه‌کیکیان نیشانه (آیه) یه‌که‌ له‌سه‌ر ئیسپاتی بوونی خوا، بگاته‌ ته‌نجامی (برۆا به‌خوا هه‌ینان).

له‌ ئایه‌تی دووه‌میشدا خستیه‌ ڕوو، که‌ یادی خواو تیکه‌ڵ بوون له‌ گه‌ڵ خوا به‌ره‌مه‌می برۆا به‌خوا بوونه‌و، ڕوونی کرده‌وه. که‌ ئینسان به‌هۆی یادی خواوه‌-واته‌ به‌هۆی به‌سه‌ر دڵ و زماندا هه‌ینانی ناوو سیفه‌ته‌ به‌رزه‌کانی-و به‌هۆی تیۆد ڕامان و وردبوونه‌وه‌وه‌ له‌ بوونه‌وه‌ر، ده‌توانی برۆایه‌ که‌ی فراژوو بکات و پێهه‌لیی به‌ری و بگاته‌ پله‌ی خواناسین (معرفة الله).

ٲوخته‌ی قسان ٲه‌ویه که له‌ٲیی ژیرییه‌وه (ژیرییه‌ک که ٲه‌رکی سروشتیی خوی که ٲیوه‌ٲرامان و سه‌رنجدانه ٲه‌نجام بدات) ٲینسان ده‌توانی ٲه‌ی به‌ بوونی خوی به‌دیهنه‌ر به‌ریو، ٲروای ٲی به‌یٲو بگاته قو‌ناعی ٲروا به‌خوا بوون (الیمان بالله)^(١)، له‌ٲیی دله‌وه (دلٲک که ٲه‌رکی سروشتیی خوی که یادی خواو له‌گه‌ل خوا بوونه جیبه‌جی بکات) ٲینسان ده‌توانی له‌ قو‌ناعی ٲروا به‌خوا بوونی ٲروته‌وه هه‌لکشی بو قو‌ناعی ناسینی خوا (معرفة الله).

به‌لام ٲه‌ونده هه‌یه به‌کاره‌یٲانی دلٲش بو ناسینی خوا (عز وجل) واته یادی خوا کردن و ٲازو نیاز ده‌ٲرٲین و ٲارانه‌وه، له‌گه‌ل خوا تیکه‌ل بوونه‌که‌ش، نابی به‌ شیویه‌کی هه‌ٲه‌مه‌کیی و لام سه‌للایی بی، به‌لکو ٲیویسته ژیری (عقل) و لیکنده‌وه ٲیرکردنه‌وه له‌ میشدا ده‌ستی هه‌ییو، ده‌وری چاودیرو مشورخو‌ر بیٲنی، دنا ٲه‌و یادی خوا (ذکر الله) ٲه‌ی که له‌ژیر تیشکی ژیری و ٲیرکردنه‌ویه‌کی ٲاستدا به‌ٲیوه ناچی، چاوپو‌شیی له‌وه بکه که هیچ به‌ره‌مه‌ی‌کی باشی نابی، به‌لکو (وه‌ک می‌ژوو و به‌سه‌ره‌اتی ده‌یان فه‌یله‌سوف و سو‌فی و دنیا به‌که‌مزان شایه‌ده) ٲینسان به‌ره‌وه هه‌لدیری هه‌زار به‌هه‌زاری چه‌ندان تیروانین و ٲیروبو‌چوونی هه‌له‌وه خه‌یالیی و ٲه‌فسانه‌یی ده‌بات، هه‌ر بو‌یه‌ش له‌ ٲایه‌تی دووه‌مدا دوی ٲه‌وی باسی ٲه‌وه کراوه، که ٲه‌وانه‌ی له‌ٲه‌نجامی سه‌رنجدانی بوونه‌وه‌ده‌وه گه‌یشٲوونه قه‌ناعه‌تی ٲروا به‌ خوا بوون، به‌ ٲیوه به‌ دانیشٲنه‌وه له‌سه‌ر ته‌نیشتیان یادی خوا ده‌که‌ن، دوی ٲه‌وه یه‌کسه‌ر فه‌رموویه‌تی: [وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَكَاتِ وَالْأَرْضِ].

(١) وه‌ک ٲیٲشٲیش گوتم، مه‌به‌ست له‌ ٲروا به‌ خوا هیٲان (الیمان بالله) لی‌ردها ٲروا هیٲانه به‌ بوون و ٲه‌روده‌گاریٲیی خوا، واته مه‌به‌ستم دان هیٲانه به‌ بوونی خوا، به‌دیهنه‌رو ٲه‌روده‌گاریو خاوه‌نی بوونه‌وه‌رو کائینات.

ئنجای لێردا تیئینییه‌کی گرنگ هه‌یه‌ نابێ لێی بیه‌ه‌وال بێن:

هه‌رچه‌نده‌ بۆ په‌ی بردن به‌ بوونی خوا، به‌س پێوستیمان به‌ عه‌قلێکی ساغ هه‌یه‌، که‌ ته‌رکی سه‌رنجدان و بیرکردنه‌وه‌ به‌رپۆه‌به‌ری و، هه‌یچ هه‌وجیی ئایین نین، به‌لام بۆ ناسینی خوا، به‌پێچه‌وانه‌وه‌، به‌بێ گوێیست بوون و پابه‌ندی به‌ رێڕوونییه‌کانی ئایینه‌وه‌، رێسه‌ که‌مان لێ ده‌بێته‌وه‌ خوری و، هه‌یچمان بۆ به‌هه‌یچ ناکی^(١).

به‌لێ له‌ قوناغی په‌یبردن به‌ بوونی خوا، ژیری به‌سه‌، چونکه‌ له‌م قوناغه‌دا ئینسان له‌ گه‌ل شتی‌کدا ره‌فتار ده‌کات، که‌ له‌ سروشتیه‌وه‌ نزیکه‌و پێی ئاشنایه‌، چونکه‌ هه‌رکام له‌ ئینسان و بوونه‌وه‌ر دروستکراو به‌ره‌ستن، به‌لام له‌ قوناغی ناسینی خوا، ژیری، ده‌سته‌ستانه‌و ناچار پنه‌ا به‌رێته‌ به‌ر دڵ، وێرای ته‌مه‌ش هه‌رکام له‌ دڵ و ژیریش، ته‌ گه‌ر بێت و پابه‌ندی ئایین نه‌بن و، به‌پێی ئامۆژگاری و رێڕوونییه‌کانی به‌رپۆه‌ نه‌چن، زوو بۆیان ده‌رده‌چێ و، سه‌ریان به‌ فه‌تاره‌ت ده‌چێ، له‌ سۆنگه‌ی ته‌وه‌وه‌ که‌ ژیری هه‌رچه‌نده‌ توانادار بێ، تواناو ده‌سته‌لاته‌ که‌ی له‌ جوغزی جیهانی مادده‌ به‌ه‌ولاو نیه‌و، دڵ و گیانی‌ش هه‌رچه‌نده‌ شتی‌کی مه‌عنه‌ویی و ناماددی بێو له‌سه‌رووی مادده‌وه‌ بێ، له‌ ئاکامدا هه‌ر یه‌کێکه‌ له‌ دروستکراوانی خوا، قه‌ت قه‌ت دروستکراویش توانای وه‌ک پێوست ناسینی خوای به‌دیه‌ینه‌ری نیه‌، له‌به‌رته‌وه‌ی سنووردار (محدود)ه‌و، خواش له‌ هه‌موو رۆویکه‌وه‌ بێسنوور

(١) له‌ مه‌وسوعه‌ی: (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی له‌به‌ر تیشکی قورئان و سونه‌تدا) له‌ پێنج ده‌رساندا به‌ درێژی و به‌ تێرو ته‌سه‌لی، مه‌سه‌له‌ی تێوژی زانین (نظریه‌ المعرفه‌)مان رۆون کردۆته‌وه‌و، سنوور توانای په‌یبردن و شت زانینی هه‌رکام له‌ پێنج هه‌سته‌کان (الحواس الخمس) و عه‌قل و دڵ و، پاشان وه‌حییمان زۆر چاک خستۆته‌ رۆو، برۆانه‌ به‌رگی دووم، {خوا به‌یه‌ کگرتن له‌ به‌دیه‌ینه‌رایه‌تی و په‌روهره‌ گاریتی دا}.

هه‌روه‌ها له‌ مه‌وسوعه‌ی: (بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامی له‌نیوان وه‌حیی و واقیعه‌دا) کتییی یه‌که‌م و، له‌مه‌وسوعه‌ی: (ئیمان و ئیلحاد)یشدا قسه‌ی باشمان له‌وباره‌وه‌ کردوه‌.

(لا محدود)، شتی سنوورداریش، توانای وەخۆگرتنی شتی بیسنووری نیە، بۆ وێنە: قەت پەرداخێک ناتوانی هەموو ئاوی دەریایە ک لەنیوخۆیدا بحەجمیئو جیی بکاتەو.^(١)

کەواتە هەرکەسیک بیهوی خوا بناسی، واتە بیهوی پەیی بە سیفەتە بەرزو بیسنوورەکانی خوا بەریو، لە حیکمەت و ھۆی دروستکرانی بوونەوەر سەر دەربەرئ، دەبی بیروھۆشی بە تیۆدپامان و سەرنجدانی بوونەوەر، دڵ و زمانی بە یادی خواوە سەرگەرم بکات، بەلام لەبەر تیشکی رپروونیەکانی بەرنامەیی خوادا، نەک بە شیۆدیەکی بەرھەڵدایی و بیسەرۆبەر.

ئیستاش بەر لەوێ ئەم باسە بەجی بەیئین، وای بەچاک دەزانم لە چەند خالیکدا بە کورتیی نیۆدپۆکە کە دووبارە بکەمەو:

١- چاکترین و گشتیتیرین رپی پرواھینان بە بوونی خوا، بریتیە لە بەکارھینانی ژیری، لە سەرنج دان و تیۆدپامانی دیاردە رپک وپیکەکانی بوونەوێردا.

بۆیەش دەئیم: (گشتیتیرین) چونکە ئینسان دەتوانی لە رپی کتیی خوێنراوە (الکتاب المقروء) شەو، کە قورئانی بەریژە، پەیی بەبوونی خوا بەری، بەلام:

١- کتیی بینراو (الکتاب المنظور)ی بوونەوەر، بەرچاوترو سەرنج راکیشترە.

٢- کتیی بوونەوەر هەموو کەس دەتوانی بیخوینیئەو، بەلام کتیی قورئان، تاییەتە بەکۆمەلێکی دیاری کراوەو، کە خوێندەوارو شارەزایان.

٣- بەدەگمەن رپی دەکەوی کەسیک بروای بەخوا نەبی (قورئان) سەرنجی رابکیشی، چونکە لە سۆنگەیی ئەووە کە بە زادی خواي نازانی، هیچی گرنگی پیۆ شک نابات، بەلام (بوونەوەر) سەرنجی هەموو کەس رادەکیشی، جا کەم یان زۆر.

(١) دیارە لێردا مەبەست و پێچواندن (تشبیہ) نیە، تەنیا نزیکیخستەو (تقریب) مان مەبەستە، گوتراویشە (المثل يضرب ولا يقاس).

کەواتە راستە کتییی بوونەوەر و خۆندنەوەر پێناشنابوونی، رییەکی گشتیتەرە بۆ خواناسیی.

٢- ھەر بیروھۆشێک بەراستی گەیبیتە قەناعەتی تەواو، لە برۆاھینان بەبوونی خوا، خاوەنەکە ھان دەدات کە پەیوەندیی خۆشەویستی و بەندایەتی لە گەڵ خوادا پەیدا بکات و، لێی وەپاریۆ یادی بکات و بیپەرستی.

٣- کە تێوەرپامان و وردبوونەوەر لە نیشانەکان (آیات)ی بوونەوەر، رێگای پەیداوونی برۆا بە خوا بوونە، ئەو پەیوەندییە دڵیەش، کە بەرھەم و ئەنجامی برۆا بە خوا بوونە، لەزۆر شتاندای خۆی دەنویست، بەلام یادی خوا، زەقترین درووشم و نیشانەییەتی، تاقە ریی فراژوو بوون و پێھەلیچوونییەتی.

٤- دواي ئەوێ ئینسان لە ژێر چاودێری ژیرییدا، دڵ و دەروونی و زمانی سەرگەرمی یادی خوا، بیروھۆشیشی سەرگەرمی مۆتالیۆ تیفکیرینی بوونەوەر دەکات، دەتوانی لە قۆناغی برۆا بە خوا بوونەوەر، بگوازیتەوەر بۆ قۆناغی ناسینی خوا، واتە قۆناغی ناسینی سیفەتە بەرزو بیسنوورەکانی، کە پەیبەردن بەوێ؛ خوا ئەم بوونەوەرە بێحیکمەت و ھۆنە خۆلقاندو، لە ھەموو شتێک پتر ئەو خواناسینە تییدا دەرەوشیتەوەر: [رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا].

٥- کەواتە ژیری لە ھەردوو ک قۆناغەکە بەرەوخوا چووندا، شوێنپەنجە دیارە، ئەوێندە ھەبە لە قۆناغی یە کەمدا، بەتەنیا، بەلام لە قۆناغی دووێندا پلە پێشپەرەوایەتی، دەداتە ئەو دڵی کە بە یادی خوا بیداربۆتەوەر شوعلەوەر بوو، چونکە ژیری لە سنووری قۆناغی یە کەم بەولاو، مەودای رۆشتنی نیو، ناچارە ئەرکی پێشپەرەوایەتی لە گۆرەپانی بەرەوخوا چوون (السير إلى الله)دا، بە رابەرکی لەخۆی لێھاتووترو چاوساغتەر بسپری، کە دڵەو، بۆ خۆی بێتە شوێنکەوتوو (تابع)ی وی و، دەوری یارمەتیدەر ببینی.

٦- هه‌رچه‌نده ٲینسان له قوٲاغی په‌ییردن به بوونی خوادا سه‌ری له ٲایین ناوه‌ستیو په‌کی له‌سه‌ری نه‌که‌وتوه، به‌لام له قوٲاغی فراژوو‌کردن و ٲیٲه‌لیٲردنی بر‌واو، که‌یشتن به‌پله‌ی خواناسین (معرفة الله) دا، نه‌ژی‌ری و نه‌دل، به‌بی گوی‌ٲرایه‌لیی و فه‌رمانبه‌ریی ٲی‌روونی‌یه‌کانی خوا، ناتوانن به‌هیچ نه‌جامی‌کی چاک بگه‌ن.

٧- که‌واته ته‌گه‌ر ٲینسان بیه‌وی بگاته قه‌ناعت و دل‌نایی، له‌وه‌دا که‌ ته‌م بوونه‌وه‌ر به‌دیٲهنه‌رو په‌رو‌رد گاری‌کی زاناو توانای هه‌یه، ژیری به‌ته‌نی ده‌توانی ته‌و ئامانجه‌ی بو وده‌ست به‌یٲی، به‌لام ته‌گه‌ر بیه‌وی بر‌وايه‌که‌ی ٲیٲه‌لیٲتر به‌ریو که‌شه‌ی ٲی بدات و، له‌ قوٲاغی قه‌ناعتی ژیریانه‌ی ئیشک و ٲرووت بی‌گوازی‌ته‌وه، بو قوٲاغی خو‌شه‌ویستی و به‌ندایه‌تی و فه‌رمانبه‌ریی و په‌یوه‌ندی‌یه‌کی ده‌روونی ٲی سو‌زی گه‌رم و به‌تین، وٲرای ژیری هه‌وجی دل‌یش و ٲی‌روونی خوی په‌رو‌رد گاریشه.

که‌واته کاکلی مه‌به‌ست ته‌ویه‌که‌؛ عه‌قل ناتوانی په‌یوه‌ندی‌یه‌کی را‌سته‌وخو له‌گه‌ل خوادا به‌هستی و بیناسی، چونکه‌ عه‌قل زیاتر ئاشنایه‌تی له‌گه‌ل دیارده‌ به‌ره‌سته‌کاندا هه‌یه، به‌لام عه‌قل ده‌توانی له‌ٲی شو‌ینه‌واره‌کانی خواوه، په‌ی به‌ بوونی به‌ری و په‌یوه‌ندی‌یه‌کی ناراسته‌وخو (غیر مباشر) له‌گه‌ل خوادا به‌هستی، به‌لام ٲینسان ده‌توانی له‌ ٲی دل و ده‌روونه‌وه، په‌یوه‌ندی‌یه‌کی را‌سته‌وخو (مباشر) له‌گه‌ل خوادا په‌یدا بکات، به‌مه‌رجی‌ک یارمه‌تی له‌ عه‌قل وه‌رگری و خو به‌سه‌ر نه‌بی و، به‌گوی‌ره‌ی ٲی‌وشو‌ین بو دانانی خواش به‌ٲیوه‌ بچی، هه‌ربو‌یه‌ش ده‌بینین مرو‌ف ده‌توانی ٲی به‌دل، خوی خو‌ی خو‌ش بو‌یو، به‌چاوی دل و گیان له‌ جوانیی و هه‌بی‌هت (جمال وهیبه‌)ی خواوه را‌بم‌ینو، به‌هه‌موو بوون (وجود)ی تام و چی‌ژی‌کی مه‌عنه‌ویی به‌رز له‌ په‌رستن و یادکردنی وه‌رگری، وه‌ک خوی خو‌شه‌ویست و بی‌وینه‌ فه‌رموویه‌تی.

﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ (البقرة- ١٦٥).

واته: ئەوانە ی برۆیان -بەخوا- هی‌ناوه، خۆشه‌ویستییان زیاترە سەبارەت بە خوا-ی خۆیان لە خۆشه‌ویستی هەرکەسیکی دیکە، سەبارەت بە پەرستراوە‌کە ی.

بە‌ڵێ خۆشه‌ویستی هەبوونی بە‌نده دربارە ی خوا، لە چە‌ندان ئایەت و فەرموودەدا بێ‌پە‌رده را‌گە‌یه‌نراوه، بێ‌گومان خۆشه‌ویستی (محبة) یش کاری‌کە دڵ و دەروون پێی هە‌ڵدە‌ستێ، یە‌کسەر پە‌یوە‌ندیشی بە‌خواوه هە‌یه، کە‌واته م‌رۆ‌ف بە‌دڵ و دەروون دە‌توانێ یە‌کسەر و راسته‌وخۆ پە‌یوە‌ندی بە‌خواوه ببه‌ستی. بە‌لام ئە‌وپە‌ری توانای عە‌قل ئە‌وه‌یه کە بە شێ‌وه‌ی کێ ناپاراسته‌وخۆ، لە‌پێی شوێ‌نه‌وارو دروست‌کراوه‌کانه‌وه پە‌یوە‌ندی لە‌گە‌ڵ خوا ببه‌ستی، دە فەرموو سە‌رنجی جیا‌وازی نی‌وان ئە‌م دوو رسته‌یه بکە:

[وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ] [وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ].

لە یە‌که‌میاندا راسته‌وخۆ خۆشه‌ویستی-کە بە‌رهەمی دڵ- بە‌خواوه بە‌ستراوه، بە‌لام لە دوو‌ه‌میاندا بێ‌ر‌کرد‌نه‌وه-کە بە‌رهەمی ژیرییه- بە دروست‌کراوه‌کانی خواوه بە‌ستراوه، هەر لە‌بەر ئە‌وه‌شه (لە‌بەر ئە‌وه‌ی عە‌قل ناتوانێ راسته‌وخۆ پە‌یوە‌ندی بە‌خواوه ببه‌ستی).

کە‌واته: ئینسان دە‌توانێ لە‌پێی عە‌قله‌وه برۆایه‌کی بە‌ل‌گه‌یی (ئیمان بُرهانی) وه‌ده‌ست بێ‌نێ، بە‌لام ئە‌گەر بیه‌وێ ئاستی برۆایه‌کە ی بە‌رز بکاته‌وه و فراژووی بکات و، بیکاته برۆایه‌کی وا کە هه‌ست به دیتن و ئاماده‌بوونی خوا بکات، واته برۆایه‌کە ی بێ‌ته برۆایه‌کی دیتنه‌یی (ئیمان شهودی) ده‌بی لە‌پێی دڵ و دەروونه‌وه هه‌و‌لی وه‌ده‌ست هی‌نانی ئە‌م جۆره برۆایه بدات.

جا دیاره ئە‌م باسه هه‌ویرێکی ئاو هه‌ل‌گه‌ره، لە باسی داها‌توومان دا به‌ناوی (چاک‌ترین پێی به‌ره‌و خوا چوون و به‌خوا گه‌یشتن) ته‌واوی ده‌که‌ین- إن شاء الله-.

چاکترین ڕۆی بەرهو خواچوون و بەخوا گەشتن

دەستپێک

خوێنەری خۆشەویست!

لە کۆتایی باسی (ڕێگای پەیدا بوون و فراژوو بوونی برۆ) دا گەتمان دا،
کە ئەگەر خوا (جل جلاله) بیهوێ، پتر تیشکی لێکۆڵینهوه باوینە سەر
ئەو باسەو، زیاتر بیتویژینهوه، جا وا ئیستا بە یارمەتی خوا گەتە کەمان
دەبەینە سەری:

هەر لە کۆنەوه ئینسان لە بەرهو خوا چوون و بەخوا گەشتنیدا، دوو
ڕۆی گرتوون؛ ڕۆی یە کە میان کە فەیلەسووفەکان سەرقاڵەنی، بریتیه لە
ڕۆی عەقل، جا ژیری (عەقل) پێنج هەستەکانی کردوونە تۆڕو شەداوو،
لەپراوکردن و گرتنی نیچیری رێک و پێکی و وردەکاریی نیو بوونەوهری
خستوونە کار.

واته: لەم ڕۆی یە کە مه‌دا، ژیری وه‌ک شاژنه‌هه‌نگ (ملكة النحل)
میشه‌هه‌نگینه‌ی پێنج هه‌سته‌کانی له‌ باغی رازاوه‌ی گولزاری سه‌رسوهره‌ین و
په‌ر ورده‌کاریی بوونه‌وهر به‌رداون، ته‌وانیش له‌هه‌ر گولێک که‌ وه‌به‌ر په‌لیان

که وتیږو دهستیان ویرا گهیبی، تام و بون و شیلویه کی خوشیان مژیوهو،
دوایی هیئاویانه ته وه نیو شانه ی میښک، شازنی ناو دزیش (۱) به یارمه تی
به رده ست و ده ست و پیو دنده کانی، چندان شانه هه نگوین- به لگه ی لی
دروست کرده، که شیفاو چاره ی سه دان دهر دی گومان و دوو دلی پیویه.

رپی دوو دمیښیان که عاریف و سو فییه لیها توو و رده س نه کان سه رقا فله نی،
بریتیه له رپی دل، نجا دل (قلب) له رپی یادی خواو رازو نیازو لیپارانه وه،
بو لا گه رانه وهو کړنووش بردن و چه مانه وهو، پاک کرده وهی دهر وون له
سیفه ته به ده ناژدلی و شهیتانییه کان و، رازاننده وهی به خسه لته به رزه
فریشته ییه کانه وه، کاریکی وای کرده، که بتوانی بیته ناوینه کی سپی
و ساف و بیگه رد و، تیشکی پرشنگذاری زاتی بیوته و سیفه ته به رزو
بیسنو وره کانی خوا ی به رزو پاک و چاکی تیدا دهر بکه ون و، هه ورو ته م و
مژی گومان و دوو دلی له سه ر بره و یو، له بن بالی به زدی و میهر دبان یی
خوا ی خویدا، توخزنی یو دابمرکیو بسره و ی.

نجا ئیمه خوا ی به رزو مه زن راست ینیو، لوتف و به زدی بنوینیو، بارانی
(فیض) ی برژینی، پیسه کی به شیویه کی گشتی باسی سروشت و چونییه تی و
جیاوازی، نیوان هه ردووک رییه کان ده کهین، دوایی به شیویه کی جوداو
سه ربه خو باسی هه ر کام له و دوو رییه ده کهین و، له کو تایی خسته نه وروی
هه ر کام کیښاندا، له بیژنگ دان و رده خنه و هه لسه نگان دنی خو مان دده خینه
روو، نجا له کو تاییدا چاکترین و راستترین ری- که په سندی ده کهین و
هه لیده بژیرین، له باره ی به ره و خوا چوون و خوآناسییه وه- پروون ده کهینه وه.

(ئیمام غه زالی) خوا لی رازی بی، سه باره ت به سروشت و چونییه تی و
جیاوازی نیوان رپی عقل و رپی دل به ره و ناسینی خوا، و وینه یه کی دلگیری
هیئاو ته وه، ئیمه ش به نه خته ده ستکارییه که وه لی ده خوازینه وه، ده لی:

ته گهر بمانه وئ چالئکي هه لقه ندر او پر بکهين له تاو، دوو رڼ هه ن:

۱- يه کيکيان ته وديه که له ريگاي جوگه يه که وه تاوي بو هه لبه ستين و پري بکهين.

۲- دووهميان ته وديه که چاله که قولتر بکهين، هه تا ته و تاو دي که له چيني بنه و دي زه وي دايه هه لده قولئ و پر ده بي.

هه لبه ته ته و تاو دي که به م ريگاي دووهميان ده ستگير ده بيت، ساف و بيگه ردر تر ده يو، جاري وايه پتريش و به رده وام تريش ده بي.

ئنجا (دل) وه ک چاله که وايه، زانياريش وه ک تاو ده که يه، پينج هه سته کانيش وه ک جوگه که وان، ئنجا ده توانين هه وزي دل، له ريي جوگه ي هه سته کانه وه، پر بکهين له زانيار ي و، ده ستوانين له ريي پاک کرده وه و خاوين کرده و دي هه وزي دل وه، له قور و قال و خشپ و خال و ژهنگ و ژاري خه سلته به ده تاژ ده لي و شه يتانيه کان، کاريکي وا بکهين، که دل بيته کانگه ي کان ياو سه رچا و دي زانيار ي هه مه جور^(۱).

ده توانين خواي بيونه و ميه ربهان، به روژيکي تيشکدر دابنين (بيگومان به مه به ستي لي حالي بوون) او دلي مروقيش به تاوينه يه ک بچوئين، هه لبه ته هه تا تاوينه که ساف و پروونتر و بيگه ردر بي، چاکتر ده تواني تيشکي روژه که له خويده عه کس بکاته وه، به ووي ته وه شه و شوعله و درو شاو ده بي، به لام ته گهر بيت و تاوينه که، توژو خو ليوي و ته لخ و چلکن بي، دياره خوړه که ي تيدا درنا که وي و، ته گهر گريمان ده ريش که وت، به شي وديه کي که م وکورت و ناته و اوو شي و اوو گه چليو درده که وي، خو ته گهر بيت و ئينسان زور پشتي له خوا کرد بي و، شه يتان به درو وني فير بووي و به تيري دنيا په رستي، چاوي دلي کوپر بووي، ته وه دلي له وه

(۱) پروانه: (احياء علوم الدين) ب ۳، ۲۰، ۲۲ آبي حامد الغزالي.

دهشورئى كه به ئاوينه بچوینرئ، چونكه له حالیکى وادا، دَل و دروونى
ئهو جوړه ئینسانه، وهك كهسته كه گلیك، یان له تكه سوالکیكى لیدی
و، ناتوانی ترووسکاییهك له تیشکی ئهو پوژده مەزن و بهرزده، له خویدا
عه کس بکاتهوهو، خوێ پى شوعلهوهر بکات.^(۱)

به لى دَل و دروونى ئینسان و گیان (روح) ی ئینسان، بهو سهراچاوهیه
ئاشنایه كه لییه وه هاتوهو، ئهو په روهر دگاره دهناسی كه خولقاندوویهتی،
به لام دَل و دروونیک خاوه نه كه ی له قه فه زی شوینكهوتنى شهیتان و
پهرستنى ههواو ئاره زووه کانیدا، دیلی کردیو، چاوی روونى به چهنگه
خوێ دنیا په رستیی پر کردبی، سووچ و تاوانی چیه، كه توانای ناسین
و دیتنى خواى په روهر دگاری نه بی؟! و

ئنجابو پتر ناسینی هه ر کام له ری عه قل و ری دَل و، روونبوونهو
چۆنیه تی و چیه تی هه ر کامیان و جیاوازی نیوانیان، با نه ختیکش گوی
بو كه له شاعیری ئیسلامی کوردی زمان (مهولهوی) تاوگوزی رادییرین،
داخو له کتیبی (الفضیلة) دا چ ده لى:^(۲)

مِسَافَةٌ لَا تُسْتَظَلُّ لَا تُسْتَزَلُّ	مِمَّنْ بِهِ لِمَنْ عَلَيْهِ يُسْتَدَلُّ
مِنْ ذِي الْمُرْتَبَةِ الرَّفِيعَةِ	عَلَيْكَ بِالْحَرَكَةِ السَّرِيعَةِ
شَتَّ فَفِيهِ فُكْرُنْ أَوْ صَفَّ	وَاخْتَرِ مِنَ الصُّفِّينِ أَيَّ صَفِّ
عِلْمًا فَعَيْنًا، ثُمَّ حَقًّا حَقَّقْ	فَاحْفَظْ تَقَهُمَّ، ثُمَّ أَنْظِرْ صَدَقْ

واته:

۱) ئهو رییه ی كه خوا ده كاته به لگهی بوونی بوونهوهر، {كه ری خاوهن
دلینه} ماوهیه کی زور له پلهو پایه دا بهر زترده، لهو رییه ی كه بوونهوهر

۱) له کوتایی باسی (ریگهی پاک راگرتنى دَل و پاراستنى بر وا) دا، به چه نه شیوه
تهعبیریکی جوړاوجوړ ئهو مه سه لهیه روون کراوتهوه.

۲) بر وانه (الوسيلة في شرح الفضيلة)، ۷۲ ل، الشيخ عبدالكريم المدرس، ج ۱.

ده‌کاته به‌لگهی بوونی خوا، {که ریٲی شوٲنکه‌وتووانی ژیرییه} مادام وابی
تو له‌ژیر سیبهری دره‌ختی ٲرٲره‌وانی ریٲبازی ژیرییدا مه‌سره‌وهو، له ریٲبازی
خاوه‌ن دلٲن ته‌لاسا مه‌به^(۱).

(۲) دهی زوو به‌خیرایی برٲو لهو ٲلهی نرمی ریٲبازی عه‌قل، به‌رهو ٲهو ٲلهی
به‌رزو بلٲندی ریٲبازی خاوه‌ن دلٲن.

(۳) {ٲه‌گهر به‌قسم ناکه‌ی} بو خوت لهو دوو ٲیزانه، ٲیزی عاقل‌مه‌ندان و
ٲیزی خاوه‌ن دلٲن، کام ٲیزت به‌دلّه هه‌لبژیره، ٲنجا ٲه‌گهر ریٲبازی ژیری
و به‌لگه‌هینانه‌وه (استدلال) ٲه‌سند کرد، ٲه‌وه ده‌ست بکه به بیرکرده‌وه
تیوهرامان، یاخود ده‌ست بکه به ٲاک کرده‌وهی دروون و وه‌شوق هینانی
دل، {ٲه‌گهر ریٲبازی دل و یادی خوات ٲه‌سند کرد}.

ٲنجا شاعیری ٲایه‌به‌رز ٲووده‌کاته خوٲنه‌رو داوای لی ده‌کات، که
هه‌ردووک ریٲه‌کان بکاته یه‌ک و، ٲیٲان بگاته ٲله‌کانی یه‌قین (درجات
الیقین)، ده‌لی:

(۴) ٲنجا ٲهو به‌لگانه له زهینتدا هه‌لگهر، که ٲرٲره‌وانی ریٲی به‌لگه‌هینانه‌وهو
بیرکرده‌وه، بو ٲیسٲاتی بوونی خوا به‌کاریان دیٲن و، لیٲان حالیی به،
ٲنجا بو خوت رامٲنه‌وه ٲهو به‌لگانه بکه به ٲه‌یژدی به‌ره‌وخوا چوونه‌و، له
ٲه‌نجامدا سه‌ره‌تا بروا بیٲه‌و، ٲاشان (علم‌الیقین) و، دواتر (عین‌الیقین) و
سه‌ره‌نجامیش (حق‌الیقین) وه‌ده‌ست بیٲه‌!

که‌واته: (مه‌وله‌ویی) سه‌ره‌تا هه‌ردوو ریٲه‌کانی خواناسین باس ده‌کات،
ٲاشان ٲوو له خوٲنه‌ر ده‌کات که به‌گرتنی هه‌ردووک ریٲه‌کان، هه‌رسیک
ٲله‌کانی یه‌قین ده‌ستگیر بکات، و ده‌لی:

ٲنجا ٲلهی (علم‌الیقین) و (عین‌الیقین) و (حق‌الیقین) به‌ٲنه‌دی.

(۱) ته‌لاسا مه‌به: لامه‌ده، مه‌ترائی.

ٲیناسه‌ی کورت و ٲوختی ٲه‌وسی جوړه زانیاریه‌ش به‌م شی‌وده:

(علم‌الیقین) بریتیه له زانیاریی هه‌بوون به‌شت، وه‌ک له واقع‌دا هه‌یه به‌هو‌ی به‌لگه‌وه.

(عین‌الیقین) بریتیه له دیتن و بو‌ ٲاشکرا‌بوونی شت.

(حق‌الیقین) بریتیه له‌وه‌ی که ٲینسان به‌راده‌یه‌ک بروای به‌شتیک بیٲ و به‌چاوی دل‌ بی‌بینی، که هه‌میشه له‌به‌رچاوی بی، به‌بی ویستی خو‌ی وینیه‌ک بو‌ روونکرده‌وه‌ی (علم‌الیقین و عین‌الیقین و حق‌الیقین):

برو‌ابوونمان به‌ بوونی مردن (علم‌الیقین)‌وه‌، دیتنی فریشته‌ی گیانکیشان (قابچ الروح) (عین‌الیقین)‌وه‌، چیرتنی مردن (حق‌الیقین)‌ه‌. بروانه (کتاب‌التعريفات) للجرجانی، ل ۴۰، ۶۷، ۶۹.

(ابن‌البنّا السرقسطي)‌یش له کتیبی (المباحث‌الأصلية)‌دا، له‌وباره‌وه‌ چهند شیعریک‌ی یه‌ کجار دلگیری هه‌ن، بو‌ ٲتر روون بوونه‌وه‌ی مه‌به‌ست، ده‌یانخه‌ینه روو و کورته شه‌رحیکیان له‌سه‌ر ده‌که‌ین:

دهرباره‌ی رپی‌ی خاوه‌ن دلین گوتموویه‌تی: ^(۱)

والقوم في هذا على فرقین	وحکمهم فيه على ضربین
ففرقة طریقهم مبنية	على العقائد وحسن النية
قالوا فإن النفس كالمرآة	ينطبع الماضي بها والآت
وإنما يعوقها أشیاء	ترك المحاذاة أو الصداء
قالوا وإن العين قد تغور	وإنما یخُـرجُها الحفیر
وأجمعوا أن علاج الأصل	أقرب للبئر معاً والنیل

(۱) بروانه: (الفتوحات‌الالهية شرح‌المباحث‌الأصلية) للعارف بالله أحمد بن محمد عجبیه، ج ۱، ص ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، که له‌گه‌ل کتیبی (ایفاظ‌الهمم في شرح‌الحکم) ٲیکه‌وه‌ چاپ کراون و (الفتوحات‌المکیة) له‌سه‌ر په‌راویزه‌که‌یه‌تی.

www.alibapir.com

فما إليه أبداً نشير هو علاج النفس والتطهير
وهذه طريقة الإشراق كانت وتبقى ما الوجود باقي

واته:

(١) کۆمه‌لی خوا ویستان و به‌ره‌و خوا چووان له‌پێی به‌خوا گه‌یشتندا،^(١) دوو ده‌سته‌ن و، له‌ویاره‌وه دوو جووره هه‌لۆیستیان هه‌ن.

(٢) جا ده‌سته‌یه‌کیان ریگه‌یان له‌سه‌ر بنچینه‌ی بیروبرواو نیازو چاکیی و دڵخاوتیی دامه‌زراوه {واته: بروایان وایه که مروّف به سروشت خواناس و چاک و پاکه}.

(٣) ئەم ده‌سته‌یه ده‌لێن: نه‌فس وه‌ک ئاوێنه‌یه‌ک وایه که ده‌گونجی رابردوو و داهاتووی تیدا ده‌ربکه‌ویو نه‌خش به‌سته‌ی. {واته: ده‌توانی بیته‌جی تیدا ده‌رکه‌وتنی هه‌موو شتێک، چ په‌یوه‌ندی به‌ رابردوووه‌ هه‌بی، چ به‌ داهاتوووه‌}^(٢).

(٤) به‌لام ئه‌وه‌ی که ده‌بیته‌ کۆسپ له‌پێداو، پێشگیری لی ده‌کات، له‌ ناسینی خوا دوو شتن؛ یان ڕوو له‌خوا وەرگیران و له‌خوا بیئاگابوونه، یان چلکن بوون و ژه‌نگ گرتنییه‌تی. {واته: (دڵ) له‌ سۆنگه‌ی دوو هۆیانوه‌ له‌ خوای به‌رز دوور ده‌که‌ویته‌وه؛ یه‌کیان هۆیه‌کی زاتییه، که بریتییه له‌ ڕوو وەرگیران و بیئاگایی، ئه‌وه‌ی دیکه‌شیان هۆیه‌کی ده‌ره‌کییه، که بریتییه له‌ چلکن بوون و پیس بوونی به‌هۆی زāl بوونی شه‌یتان و نوقم بوون له‌ ئاره‌زووه‌کاندا}.

(١) مه‌به‌ست له‌ به‌خوا گه‌یشتن (الوصول إلى الله) گه‌یشتنه‌ به‌ ناسینی و په‌یبردن به‌ ناو و سیفه‌ته‌ به‌رزو پیوێنه‌کانی و یاساو هوکمه‌کانی شه‌ریعه‌ته‌که‌ی و، ڕازو نه‌هێتییه‌کانی ئایینه‌که‌ی و، ورده‌کاریی و حیکمه‌ته‌کانی گه‌ردوونه‌که‌ی.

(٢) هه‌رچه‌نده‌ صاف و ڕوون بوونه‌وه‌ی دڵ و ده‌روون کاریگه‌ریی زۆری هه‌یه‌ له‌ بوازی خواناسیی (معرفة الله)دا، به‌لام ئه‌وه‌ که به‌و هۆیه‌وه‌ رابردوو و داهاتووی تیدا ده‌رده‌که‌ون، ڕاست نه‌و زیاده‌ڕوویی زۆری تیدا‌یه‌.

۵) ده‌لین: سهرچاوه‌ش گه‌لیک جاران پر ده‌یته‌وه‌و ناوه‌که‌ی ون ده‌ییت، به‌لام چال هه‌لقه‌ن ده‌ری دده‌ات و پاکی ده‌کاته‌وه، {واته دل و ده‌روونی مرویش وه‌ک کانی و سهرچاوه‌یه‌ک، که به‌هوی پرپونه‌وه‌وه کویر ده‌یته‌وه‌وه چۆر به‌ر ده‌بی، به‌لام به‌دردان و پاک‌کردنه‌وه ده‌یته‌وه‌وه، هه‌رچه‌نده به‌چلک و چه‌په‌ری تاوان و لادان داپوشرايو هیه‌چی لی دیار نه‌مابی، به‌لام مروف له‌پری تیکو‌شان و خاوتن‌کردنه‌وه‌یه‌وه، ده‌توانی سهرله‌نوئ ئاوی پروون و سازگاری خواناسی لی په‌یدا بکاته‌وه‌وه هه‌لی بقولینی}.

۶) خاوه‌ن دلین تی‌کرا له‌سهر نه‌وه ریک‌که‌وتوون که چاره‌سهر کردنی ته‌سلی ئینسان و چاک بوونه‌وه‌ی، نیزی‌کترو سیناتر له‌ چاره‌سهر کردنی جه‌سته‌ی، {واته ده‌ردو نه‌خوشییه‌کانی دل و گیان، که ته‌سل و بنچینه‌ی مروقه، زووتر و ئاسانتر چاره‌سهر ده‌کری‌ن و، مروف خیراتر لیان قوتار ده‌بی، له‌چاو ده‌رده جه‌سته‌یه‌یه‌کان، که‌واته: خاوتن‌کردنه‌وه‌ی ده‌روون و چاره‌کردنی، کاریکی قورس و به‌زده‌مه‌ت نه‌وه ئاسانه} (۱).

۱) هه‌رچه‌نده (ابن عجیبه) به‌و جوړه که نووسیومه، ته‌و دیر شی‌عری مانا کردوه، به‌لام پیم وایه نه‌پینکاوه‌و شاعیر مه‌به‌ستی ته‌وه نه‌بووه، به‌لکو مه‌به‌ستی ته‌ویه که، له‌کاتی رو‌چوونی ئاوی سهرچاوه‌و کانی‌دا، ئاسانتر ته‌ویه که هه‌ر ته‌و سهرچاوه‌یه به‌هوی پاک‌کردنه‌وه‌و ددردان و قوول‌کردنییه‌وه، چاره‌سهر بکری، نه‌ک دووباره بیرکی دیکه لی‌بدری و، بگه‌یه‌نرته ئاوو ئاوی لیدره‌یه‌تری.

هه‌رچه‌نده ته‌و قسه‌یه‌ی (ابن عجیبه) که چاره‌سهری ده‌ردو نه‌خوشییه‌ی رووحی و مه‌عنه‌ویه‌یه‌کان به‌گشتی ئاسانتر له‌ هی ده‌ردو نه‌خوشییه‌ جه‌سته‌یه‌یه‌کان، راسته، به‌لام وا پی ناچی شاعیر ته‌وه‌ی مه‌به‌ست بووبی و له‌ شی‌عره‌که‌دا ته‌وه ده‌رناکه‌وی، ته‌گه‌ر کاتی خویشی ته‌ودم زانی‌بایه شه‌رحه‌که‌ی (ابن عجیبه) م هه‌ر نه‌ده‌ی‌ناو، ته‌مه‌ی خۆم نه‌ده‌خسته په‌راوی‌زوه، به‌لام ئیستا (۲۰۰۶/۶/۲۲) که خه‌ریکی پیدا‌چوونه‌وه‌و ریک‌خستن و ناماده‌کردنی ته‌م کتیبه‌م بو چاپ، ته‌و راستییه‌م بو ده‌رکه‌وت، شایانی باسه که ته‌م جوړه شه‌رح و لیک‌دانه‌وه‌یه‌ی شی‌عری ناوبراو، له‌گه‌ل نیوده‌وکی وینه‌ی یه‌که‌میش که له‌ غه‌زالییه‌وه-خوا لی خوش بی-هینامانه‌وه ده‌گونجی.

(۷) ٲم دهستهیه دهٲین: ٲنجا ٲهوهی هه‌میشهو دایم و دهردم ٲیمه خه‌لکی پی راده‌سپیرین، بریتیه له چاره‌سه‌رکردنی نه‌فس و پاک‌کردنه‌وهی. {واته ٲهوهی که ٲاموژگاریی که‌سانیککی پی ده‌که‌ین، که ٲامانجیان خواناسینه، ٲهوهیه که نه‌خوشییه‌کانی دهروونیان چاره‌بکه‌ن و، پاکي بکه‌نه‌وه له خه‌سله‌ته به‌ده‌کان و بیرازینه‌وه به‌خه‌سله‌ته پاک و چاکه‌کان}.

(۸) ٲنجا شاعیر خوا پاداشتی بداته‌وه، له کوٲاییدا ده‌لی: ٲم رییه ریباری دروه‌شانه‌وه (الإشراق)یه، هه‌ر له کوٲنه‌وه هه‌بووه هه‌تا دنياش دنیایی ده‌مین. {أحمد بن محمد بن عجبیه} له شهرح و لیکنده‌وهی ٲم دیږدا گوتویه‌تی: ٲم رییه پیشی ده‌گوتری ریگه‌ی سپی بوونه‌وه (طریق الجلاء) و پالیوتن (التصفیه)، چونکه له‌سه‌ر پالیوتنی دل و دهروونان دامه‌زراوه، به‌هوی پاک‌کردنه‌وهی له سیفه‌ته په‌سته‌کان (الردائل) و رازاندنه‌وهی به‌سیفه‌ته چاکه‌کان (الفضائل)، ٲنجا هه‌رکاتیک دهروون له روو‌کردنه غه‌یری خوا خالیی بو و، له لینلییییه‌کان پاک بووه، روژی خواناسیی تیډا هه‌لډی...^(۱).

ٲنجا دوايي شاعیری خواناس (ابن البنا السرقسطي) دٲته سه‌ر باسی ریی دووه‌م، ریی خواناسین به‌هوی به‌لگه‌و زانیاریی وده‌سته‌ٲنراو (کسبی)هوه ده‌لی: ^(۲).

من الخارج بالإکتساب أَسْمَا	وفرقة قالت بأن العِلْمَا
إذ لا غنى للباب عن مفتاحه	وشرطوا العلوم في اصطلاحه
ما لم تكن فيه علوم أربع	فليس للطامع فيه مطمع
والفقه والحديث والحالات	وهي علوم الذات والصفات
وهي لكل حازم يقظان	وهذه طريقة البرهان

(۱) بروانه سه‌رچاوی پیشو، ل ۱۲۵.

ٲیینی: کٲبی ناوبراو له‌په‌راوٲر (حاشیه‌ی کٲبی (إيقاظ الهمم في شرح الحكم) دا چاپ کراوه، که هه‌ردوکیان (ابن عجبیه) شه‌رحی کردوون.

(۲) سه‌رچاوی پیشو، ل ۱۲۹.

واته:

(١) هەروەها دەستەیه ک-دەستە ی دوو-دەلێن: بۆ خواناسین، وەدەستەینانی زانیاریی لێ دەروە بەرزتر و چاکتر-وێک لێدەروونە-و. {واته: ئەم دەستەیه دەلێن: پێویستە مەژۆ پێشەکی دەست بکات بە چاککردنی پڕۆلەت و دیوی دەری، لێ پێی وەدەستەینانی زانیاریی و شارەزاییە و لێ ئاییندا}.

(٢) ئەم دەستەیه هەبوونی زانیارییان بە مەرج گرتووە بۆ چاکبوون و بەرهەمداڕ بوونی رێبازی خۆیان، چونکە حەتمەن دەرگا بەبێ کلیل ناکرێتە-و. {واته: ئەم دەستەیه دەلێن: دەرگای بەرەو خوا چوون و خواناسیی، بە کلیل زانیاریی نەبێ ناکرێتە-و، مادام وابێ، پێویستە بابای بەرەو خوا چوو ئەو کلیلە پێی، ئینجا بکەوێتە پێ}.

(٣) جا مادام وابێ، هیچ تەماداریک لێ پێی بەرەو خوا چووندا بە ئاوات ناگات، هەتا پێش وەرێ کەوتن خاوەنی چوار جۆر زانیارییان نەبێ. {واته: کە دەلێن: مەژۆ نابی بەبێ زانیاریی پێبوون، دەست بکات بە برینی پێی بەرەو خوا چوون، مەبەستمان لێ چوار جۆر زانیارییە، نە ک هەموو جۆر زانیارییە ک، چونکە ئەو مەحەلە}.

(٤) ئەو چوار جۆر زانیارییەش ئەمانە: زانیاریی هەبوون بە زات و سێفەتەکانی خوا، شارەزابوون لێ شەرع و، شارەزابوون لێ فەرموودەکانی پێغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)، -دیارە فەرموودەش پڕونکردنە و دی جێبەجێکردنی قورئان، کەواتە ئەویش، هەروەها شارەزابوون لێ و حال و مەقامانە^(١) کە ئینسان

(١) حال (الحال) لێ زاراوی تەزکیە و تەسەووفدا، بەو حالەتە دەروونییە دەگوترێ کە بەبێ ئەو ئینسان بیهێوێ هەولێ وەدەستەینانی بەدات، بەسەر دێدا دێ، وێک دێخوویی و دێتەنگیی و، دێگوشران (قبض) و دێکرانە (بسط)، نیشانەو جیاوازیی حالیش لێ مەقام، ئەوێه کە:

١- حال بەدەست مەژۆ نیە.

٢- دێو دەروا، واتە بەرەوام نابێ. بەلام مەقام (المقام) بەو پلەو پایە دەگوترێ کە مەژۆ لێ ئەنجامی تێکشان (مجاهدة) و بەرەو خوا چووندا دەگاتێو، بە یارمەتی خوا

له به‌رهو خوا چوون (السیر إلى الله)ی دا تووشی دین و ٲیئاندا رٲت ده‌بی. {ده‌ٲیم: ویرای ٲم چوار زانیارییه زانیاریی دیکه‌ش هه‌ن، که زور ٲیویستن بو بابای به‌رهوخواچوو (سالک) که ده‌توانین به‌ٲی زاراهوی قورٲان له دوو بواراندا کورٲیان بکه‌ینه‌وه؛ یه‌که‌م: نه‌فسی خو‌مان، دوو‌ده‌م: ئاسویه‌کان (الآفاق)، وه‌ک خوی زاناو شاره‌زا فهرموویه‌تی:

﴿سَنُرِيهِمْ ءَايَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾
(فصلت-۵۳).

به‌ٲی خو چه‌کدار کردنی ئینسانی به‌رهو خوا چوو، به‌و زانیارییانه‌ی که له ئاسویه‌کان ده‌کو‌ٲنه‌وه، له‌هه‌ر لایه‌نیکیداو، به‌و زانیارییانه‌ی که له‌ئینسان ده‌کو‌ٲنه‌وه، شٲیکی یه‌کجار گرنگ و ٲیویسته، چونکه ئینسان کٲبی گچکه‌ی خوییه‌و، بوونه‌وه‌ریش کٲبی گه‌وره‌یه‌تی، بیگومان دانه‌ری هه‌ر کٲبیکیش، چاکترین و ئاسانه‌ترین ٲی ٲی ئاشنابوونی، موتالیو خویندنه‌وه‌ی کٲبه‌یه‌تی.

۵) ٲنجا شاعیر ده‌ٲی: ٲم رییه‌ش ٲی ده‌گوتری: ٲیازی به‌لگه‌یی، به‌لام ٲم رییه‌ بو هه‌موو که‌س ده‌ست نادات و، هه‌ر که‌سیک بیه‌وی بیگریته به‌ر، ده‌بی زور گورج و گو‌ٲ و وریا بی.

وه‌ده‌ستی دینی، ٲنجا مه‌قام به‌ ٲنچه‌وانه‌ی حاله‌وه‌:

به‌ره‌مه‌می هه‌و‌ٲدان و تیکو‌ٲشانی ئینسانه‌.

چه‌سپاو نه‌گو‌ٲرو، ئینسان له‌ مه‌قامیکه‌وه‌ ناچٲته‌ یه‌کی دیکه، هه‌تا مه‌رجه‌کانی مه‌قامی ٲیشوو ته‌واو نه‌کات، مه‌قامه‌کانیش وه‌ک: (توبه‌کردن، ئیخلاص، ٲاستیی، دنیا به‌که‌م گرتن، قه‌ناعه‌ت، شوکر...هتد).

بروانه‌: (التعريفات) للجرجانی، ل ۳۶، ۱۰۰.. و بروانه‌: (إصطلاحات الصوفية) کمال الدین القاشانی، ل ۵۷، ۸۷، ۸۸. و بروانه‌: (معجم مصطلحات الصوفية) دکتور عبدالمنعم الحنفي، ل ۷۳۳، ۲۴۸- و بروانه‌: (إحياء علوم الدين) ب ۴، و بروانه‌: (ٲیگای صالح بوون و به‌رهو خوا چوون، چاپی چواره‌م، ۲۰۰۶).

تێستاش دواى ئەوى تارا ددەيه ک رپى بىرکردنەو و تێدەرامان و، رپى يادى خواو پاککردنەو و دەروونمان، بەشیوەيه کى گشتى روون کردنەو و، جياوازی نيوانيانمان خستە روو، دەچينه سەر خستنه رووى هەركاميان بەشیوەيه کى جوداو سەربەخۆ، چ تيبينى و رەخنەيه کيشمان هەبى، رايدەگەيه نين:

يه کەم: رپبازى عەقل:

رپبوارانى ئەم رپبازە دەلین: ئەم بوونەو و مەزن و سەرسامکەرە کە دەيبينن، پەريزو شوینەواری خوايه، هەلبەتە خواش (جل جلاله) ناگونجى لەرپى پىنج هەستە کانهو پەى پى بەرين، چونکە پىنج هەستە کان تۆرو قولايىکن، بيجگە لە نيچيره ماددى و بەرهەستە کان هيجى دیکەيان پى راو ناکرى، بىگومان خواى مەزنیش بەدیهينەرى ماددەيهو، حەتمەت دەبى بەدیهينەريش لە دروستکراو کەى جوئ بىو لەسەر و پەيهو بى، کەواتە ناچارين کە لەرپى ئەو پەريزو شوینەوارەيهو، پەى پى بەرين کە ئاوينەى تیدا دروشانەو و سيفهتە بەرزەکانهتەى، لە زانيارى و تواناو ميهربانى و وردبينى و کاربەجیى و... هتد.

ئنجە خواى بەرزو زاناو خاوەن بەزەيه و حیکمەتیش، بە لوتف و ميهربانى خۆى چەند ياسايە کى نکوولیی لینه کراوى لە عەقل و هوشى ئینساندا رۆناون و، لە گەل سروشتیدا تیکى هەلشیلان، کە مروقە بتوانى رپبازى ژيرى بگريته بەرو، ئەو ياسا روون و بەهيزو نکوولیی لینه کراوانه، بکاته دەستە گیرەو مەشخەلى رپگای بەرەو خوا چوون و بەخوا گەشتن، ئەو ياسايانەش گرنگترینان ئەمانە:

۱- ياسای هۆکارى (قانون السببية).

۲- ياسای رپک و پیکى (قانون النظام).

۳- یاسای زال نه‌بوونی هیچ کام له بوون و نه‌بوونی شتیکی بوون و نه‌بوون له‌باراندا هه‌بوو (ممکن)، به‌بی زال‌که‌ر، (قانون استحالة ترجیح أحد طرفی الممکن بدون مرجح)^(۱).

ئنجای ئیمه که له‌رپی به‌کاره‌ینانی ئهم یاسایانه‌وه، بوونی خوامان سه‌لماندا، له‌ سوڼگه‌ی ته‌وه‌وه که ئهم یاسایانه، له‌ بیروه‌وشی هه‌موو ئینسانیکدا هه‌ن، ده‌توانین به‌ ئاسانیی بوونی خوا، به‌ هه‌رکه‌سیک به‌سه‌لمینین، که گوئی بو حوکمی ژیری و یاسایه‌کانی ده‌گرئ.

ئهمه پوخته‌ی ده‌نگوباسی رپیوارانی رپیازی ژیرییه، له‌باردی ته‌و رپیازه‌وه که په‌سندیان کردوه، بو به‌ره‌و خوا چوون و به‌خوا گه‌یشتن.

جا بیگومان ئیمه‌ش له‌هه‌موو ته‌و قسانه‌دا که کردیان، پشتگیریان ده‌که‌ین و له‌ گه‌لایین، به‌لام سی تیبینی و په‌خنه‌ی گرنگیشان، له‌باردی رپیازی ژیرییه‌وه هه‌ن.

یه‌که‌م: راسته‌ مرؤف ده‌توانی له‌رپی عه‌قل و تیوه‌رامان و بیرکردنه‌وه‌وه، په‌ی به‌ رپک وپیکیی و رازو نه‌ینیی بوونه‌وه‌ر به‌رئ-له‌ سنووری توانای خویدا-و به‌ هوئی ته‌وه‌شه‌وه، بگاته‌ قه‌ناعه‌ت و دلنایی له‌ بوونی خوی په‌روه‌ردگادا،

(۱) سوپاس بو خوا له‌کتیپی (پوخته‌یه‌ک ده‌باردی ئیسلام)دا، هه‌رکام له‌م سی یاسایانه‌ توئژراونه‌وه، بر‌وانه‌: (ته‌فسیری نایه‌تی یه‌که‌م- گه‌وه‌ری یه‌که‌م) لاپه‌ره (۷۸-۳۹) چاپی یه‌که‌م... هه‌روه‌ها له‌م کتیبه (خواناسیی...)دا له‌ به‌شی یه‌که‌مدا، به‌ تیرو ته‌سه‌لیی یاسای (هۆکاری)و یاسای (رپک وپیکیی) توئژراونه‌وه.

هه‌روه‌ها له‌ مه‌وسووعه‌ی: (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی)دا، ئهم یاسایانه‌و چه‌ند یاسایه‌کی دیکه‌ی ژیرییش خراونه‌ روو، له‌ باسی یه‌کتایی خوا له‌ په‌روه‌ردگاریتی داو، ئیسپاتی بوونی خوا له‌ روانگه‌ی زانست و فطره‌ت و وه‌حیه‌وه، بر‌وانه‌ به‌رگی دووه‌م، {خوا به‌یه‌ کگرتن له‌ به‌دیه‌نه‌رایه‌تی و په‌روه‌ردگاریتی دا}.

ئیستاش (۲۰۱۹/۹/۲۱ز) ده‌لیم: به‌لام له‌مه‌وسووعه‌ی: {دره‌وشاوه‌یی ئیمان و پووجه‌لیی ئیلحاد له‌به‌ر تیشکی زگماک و عه‌قل و زانست و وه‌حیه‌دا} زۆر به‌وردی له‌وباره‌وه‌ قسه‌مان کردوه.

به‌لام ئینسان و پرای عه‌قل، هه‌واو ئاره‌زووی نه‌فسی به‌دو، شه‌یتانی نه‌گریسیش
حوکمی به‌سه‌ردا ده‌که‌ن، ئنجا له‌ ئه‌نجامی ئه‌وه‌دا عه‌قل و بیروه‌وشی مرو‌ف
هه‌موو ده‌می ئاوینه‌یه‌کی سپی و ساف و بی‌خه‌وش نابێ، که هه‌رچی که‌وته
ئاقاری وه‌ک خۆی، بێ گۆرین و ده‌ستکاری، عه‌کسی بکاته‌وه‌و بیخاته
روو، به‌لکو زۆرجاران نه‌فس و شه‌یتان و ئاره‌زووه‌ په‌سته‌کان، ئه‌و ئاوینه‌یه
لێل و ته‌ماویی و ژه‌نگدار ده‌که‌ن و، وای لێده‌که‌ن: راست به‌ هه‌له‌و، چاک
به‌خراب به‌دی بکات! راستترین به‌لگه‌ش بو سه‌لمانندی راستیی و ته‌واویی
ئه‌م قسه‌یه‌ ئه‌وه‌یه که ده‌بینین: هه‌ندیک له‌وانه‌ی بو په‌ی بردن به‌ بوونی
خوا، به‌س پشتیان به‌ ژیری و بیرکردنه‌وی خۆیان به‌ستوه، له‌ ئاکامدا
سه‌ریان به‌ بیروایی (الحاد) گه‌یه‌^(۱) و، زۆربه‌شیان بگره‌ هه‌موویان- له
ناسینی خوادا به‌ هه‌له‌دا چوون و پریان ون کردوه.

دووهم: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی عه‌قل له‌پێی پێنج هه‌سته‌کانه‌وه، په‌یوه‌ندیی به‌ جیهان
و ده‌روبه‌ریه‌وه^۱ ده‌به‌ستوو، به‌س توانای ناسینی دیارده‌ به‌ره‌سته‌کانی هه‌یه،
ئه‌وپه‌ری کارێک بتوانی ئه‌نجامی بدات، له‌ مه‌سه‌له‌ی ناسینی خوادا، بریتیه
له‌وه: که حوکمی دروستکراویی به‌سه‌ر بوونه‌وه‌دا بدات و، به‌دییه‌نه‌ریکی
زاناو توانای بو بریار بدات، به‌لام له‌و سنووره‌ به‌ولاوه، هه‌رچی ده‌باردی ئه‌و
به‌دییه‌نه‌ره‌ بیلێ، به‌س قسه‌ی بی‌ه‌لگه‌و گومانه‌و، تفه‌نگ به‌ تاریکیه‌وه
نانه‌و هیچی دی، چونکه‌ عه‌قل به‌ته‌نی-واته‌ عه‌قلی پروت- به‌س له‌ گه‌ل
جیهانی به‌ره‌سته‌دا ئاشنایه‌و، ته‌نیا له‌ویدا شاره‌زایه، به‌لام له‌ جیهانی ئه‌و دیو
سروشت (عالم ما وراء الطبيعة- میتافیزیک)دا به‌ گشتی و، له‌ ئاقار ناسینی
زاتی بی‌ئنه‌و سیفه‌ته‌ بی‌سنووره‌کانی خوادا، به‌تایبه‌تی، یه‌ کجار کۆله‌وارو

(۱) له‌و فه‌یله‌سووفانه‌ی که به‌هۆی به‌س پشت به‌ژیری به‌ستنه‌وه، له‌ لیکۆلینه‌ودیاندا له‌باری
خاوه، سه‌ریان به‌ بیروایی گه‌یه‌وه: ۱- (دیموکریت)، ۲- (ئه‌بیکور)، ۳- (دافید هیوم)، بروانه:
(قصه‌ الإیمان) الشیخ ندیم الجسر، ل ۴۸، ۱۶۰. و بروانه: (دائرة معارف القرن العشرين) ب ۷،
ل ۴۷۱-۴۷۲، محمد فرید وجدی.

بێناگایەو، هیچی تی^(۱) بر ناکاو، چ سەرەداوانی لی^(۲) هەلناکاو، بێجگە
لە سەرسامیی و حەپەسان و دۆش دامان، چیدی لە دەست نایەت.

چاکترین بەلگەش کە ئەم راستییە بە ئیسپات دەگەیەنێ، بەهەلەدا
چوون و پێی ونبوونی زۆربەیی هەرە زۆری ئەو زاناو فەیلەسووفانەیە، کە
ویستوویانە: بەس لەپێی ژیرییهو، خوای بەرزو بێوێنە بناسن و، پەیی بە زات
و سیفەتەکانی و چۆنیەتییان بەرن.^(۳)

واتە ئەو زاناو فەیلەسووفانە کە زیاد لە توانای ژیری، داویان لە ژیری
کردوو، هەر بەوەندە وازیان نەهێناوە کە عەقل بوونی خوای بۆ ئیسپات
کردوون، بەلکو ویستوویانە: لەو سنوورەش واوەتر بچن و، لەپێی ژیرییهو
خوای بێهاوێل و بێوێنەو بەرزو پاک، بناسن و بزنان چییەو چۆنە!

سێیهەم: ئەو برۆایەیی کە بەس لەپێی عەقلەو تێوەپامانی عەقلییەو پەیدا
دەبێ و، تێکەل بە دل و دەروونان نابێ و، وێرای قەناعەتی بیروھۆش، سۆزو
گەرمیی و گورو تینی نێو هەناوایشی تێکەل نابێ، برۆایەکی ئیشک و ڕەق
و تەق و بێزەق و ڕەنەق دەبێ، نایتە ھۆی ڕاچلەکاندن و جوولێندنی ئینسان،
سەربارەش ئەم جوورە برۆایە، بەزۆری برۆایەکی کزو لاوازو لەق دەردەچێ.

(۱) هیچی تێبێ ناکات: هیچ نابێ، هیچی لە دەست نایەت.

(۲) گلۆلە کە ئالۆز دەبێ، بەبێ دۆزینەو سەرەداوەکی، چاک نابێ.

(۳) بۆ نموونە: ۱- (أفلوطين) خوای بە ژیری پرووت (العقل المطلق) داناو!!

۲- (فیثاغورس) یش بە ژمارە (عدد)ی تێگەیەو!!

۳- (هرقليط) یش بە ناگری لەقەلم داو!!

۴- (أمدوقليس) یش بە چوار توخمەکان!!

برۆاتە: (قصة الإيمان) الشیخ ندیم الجسر، (۵۲، ۳۰، ۳۳) چاپ ۳.

ئێغریقییەکانیش بۆ هەر یەک لە ئاوو هەورو ناگرو جوانیی و ھونەر و برووسکەو... ھتد،
خوایەکی تایبەتیان داناو!! برۆاتە: (جاهلیة القرن العشرين) محمد قطب، (۲۵-۳۲) چ ۱۹۷۵.
ئێستاش: (۲۰/۱۹/۹/۲۱) ز: دەلێم: لەمەوسووعە: (ئیمان و ئیلحاد) زۆر بەوردیی و پروونیی
باسی ھەلوێست و بیروپرای فەلسەفەو فەیلەسووفەکانمان کردو، لەوبارەو.

ئێستاش نۆردی توێژینهوهو خستنه‌پرووی رپی دووهمه.

دووهم: رېبازی دل:

رېبوارانی ئەم رېبازە دەلێن: خۆی کاربەجی چەند ئەندامیکی لە ئینساندا خۆلقاندوون، کە هەر کامیکیان ئەرکیکی دیارییکراوی پێ سپاردوون و، بەبێ ئەنجام دانی ئەو ئەرکە، ئەو ئەندامە ئۆقرە ناگریو دانامرکی و، هەست بە تیری و ئاسوودەیی ناکات، بۆ نموونە:

۱- چاو ئەرکی دیتنی پێ سپێراوهو لەزەت و خۆشی و ئاسوودەیی خۆی لە دیتندا دەبینی.

۲- هەروا بەو شیوێه؛ گوێ ئەرکی بیستن.

۳- زمان ئەرکی چیژتن و قسەکردن.

۴- لووت ئەرکی بۆنکردن.

۵- ژیری ئەرکی بیرکردنەوهو تیۆەرمان.

۶- دەست ئەرکی گرتن و...هتد.

ئەجا دل (قلب)^(۱) یش کە یەکیکە لە ئەندامەکانی ئینسان-بەلام گەنگترینیانە- ئەمیش ئەرکیکی تایبەتی بۆ تەرخان کراوهو پێی سپێراوه،

(۱) وشە (دل) لە روانگە زانستی تەزکیە نەفسەود: سۆفایەتییهوه، مەبەست پێی ئەو پارچە گۆشتە هەرمای بېچمە نیە کە دەکەوتنە لای چەپی سینەودو، خۆن بەسەر لەشدا دابەش دەکات، بەلکو مەبەستیانی پێی شتیکی لەتێف و نایەرەست و مەعنەوییە، کە چیهەتی ئینسانەو جۆرە پەيوەندیەکی پتەویشی لەگەڵ دلی گۆشتیندا هەیە، کە بیروهۆشی زۆربەیی خەلکی لە چۆنیەتی ئەو پەيوەندییەدا، مات و دەستەوستانە، ئەجا ئەو (دل)ی گوتمان، جاری وا هەیە گبان (روح)ی پێ دەگوتریو، جاری واوە ئاودز (عقل) و، جاری واوە دەروون (نفس)، و (دل) پەيوەندیی لەگەڵ هەموو جەستەدا هەیە، بەلام پەيوەندیی بە دلی گۆشتین و سینەود زیاترە. بروانە: (إحياء علوم الدين) ب، ۳، ل (۵-۳) الإمام محمد أبي حامد الغزالي، و بروانە: (معجم مصطلحات الصوفية)، ل ۲۱۸-۲۱۹. و (التعريفات) ل ۷۷.

کە بەختیاریی و ئاسوودەیی و ئارامیی و ئۆخزنی خۆی، لە جێبەجێکردنی ئەو ئەرکەدا چنگ دەکەوێ، ئەو ئەرکە پیرۆزو پر پیت و پێزەش، ناسینی خواو پەیوەندیی هەبوونە لە گەڵ خوادا.

بەلێ دڵ و دەروونی مەزەوێ وەک مندالیکی فامیدە (مُمِیز)ای دایک و باب و ن کردوو شیت و شەیداو عەوداللی خواپەو، بەبێ ناسین و پەیوەندی پێوەبەستن و رازو نیاز لە گەڵ کردن و بەندایەتی بۆ کردنی و پەرستنی، ناسەرەوێو دانامرکی.

چونکە ئەگەر خۆراک و بژێوی چاو، دیتنی دیمەنەکانەو، هێ گۆی، بیستنی دەنگەکانەو... هێ ژیری، دۆزینەوێ رازو نەیتییەکانە؛ خۆراک و بژێوی دڵیش: خواناسیی و پەرستنی و لەبەر پارانەو، بۆ لای خوا گەرانەو، کپنوش بۆ بردن و داوا لێکردن و، فەرمانبەریی و گەردن بۆ کەچ کردنیەتی.

ئەجا ئیمە دەلێین: چاکترین و ئاسانترین رێگای ناسینی خوا بریتییە لە پاککردنەو بژارکردن و ژەنگ لەسەر لابردنی ئاویئە دڵ، ئەو دڵە کە لە هەموو شتێک پتر ئاشنای خواپەو، بەوێ نەبێ داناسەکنیو^(۱) ئۆخزن و ئارامیی بۆ نایە، ئەو بژارو پاککردنەو پالیوتنەش، لەرێی یادی خواو پارانەو پەرستن و گەردنەچی و، جەنگ کردن لە گەڵ نەفسدا، بە مەبەستی لابردن و هەلۆژارتنی^(۲) خەسلەتە پەست و بەدە شەیتانیی و ئازەلییەکانی و، رازاندنەوێ بە خەسلەتە چاک و بەرزە فریشتەییەکانە.

ئەمەش پوختەو راپازنەراوی بیروپرای خاوەن دڵین بوو، لەبارەو مەسەلەو چۆنیەتی و جووری بەرەو خوا چوون و بەخوا گەشتنەو.

ئیمەش لە راست ئەم هەلۆیست و بیروپوچوونەدا، دەلێین:

(۱) داناسەکنی: بێدەنگ نابی، ناوەستی، تێرنابی.

(۲) هەلۆژارت: ژوورەکی هەلۆژارت: پاکێ کردو، رێک و پێکی کرد، ئالۆزی تیدا نەهشت.

هەرچی گوتتان، ئیمه‌ش ده‌لیین و به‌راستی ده‌زانین و له‌گه‌لتانین، به‌للی راسته‌ ئینسان هه‌تا دڵ و ده‌روونی خاویین نه‌کاته‌وه‌و، بژاری نه‌کات و ئاماده‌ی نه‌کات، رۆژی خواناسیی تیدا هه‌لنایه‌ت و، کاری بو پتچک نایه‌ت، وه‌ک خواناسی لی‌هاتوو و زمان پاراو (عطاء الله الاسکندری) گوتویه‌تی:

(کیف یُشرق قلبُ صُور الأكوان منطبعة في مریتة! أم كيف یرحل الی الله وهو مُکبَل بشهواته! أم كيف یطمع أن یدخل حضرة الله، وهو لم یتطهر من جنابة غفلاته! أم كيف یرجو أن یفهم دقائق الأسرار وهو لم یتب من هفواته؟!)(^۱)

واته: چۆن دلیک ده‌ده‌وشیتته‌وه‌ که وینه‌و دیمه‌نی دروستکراوه‌کان له‌ ئاویته‌که‌یدا چه‌سپایی! (واته: دڵ وه‌ک ئاویته‌یه‌کی یه‌ک رۆویه، رۆوی له‌چی بێ، ئەو شته‌ی تیدا ده‌ده‌که‌وێ و، ئەو شته‌ رینگا به‌ ده‌رکه‌وتنی شته‌کانی دیکه‌ نادات، ئەدی چۆن دلیک رۆژی خواناسیی تیدا هه‌لدی، که رۆوی پینکراوته‌ دروستکراوه‌کانی خواو به‌ غه‌یری خواوه‌ سه‌رگه‌رم کراوه‌؟!).

(۱) بروانه (ایقاظ الهمم في شرح الحكم) ابن عجيبة، ج ۲ ل ۴۶۲.

تییینی: هه‌تا ئیستا کتییی (تصوف) م زۆر دیون و موتالییکردون، به‌لام هه‌یجان هیندی ئەم کتیبه‌ سه‌رنجیان راته‌کیشاوم، کێ (تصوف) یکی بێ خلتیه‌ی ده‌وی با ئەم کتیبه‌و کتیبی (المباحث الأصلية) که پیکه‌وه چاپ کراون بخوینیتته‌وه‌.

بیگومان کتیبی دیکه‌ی چاک له‌وباره‌وه‌ زۆرن، وه‌ک (إحياء علوم الدين) و (عوارف المعارف) و (الرسالة القشيرية) و (قوت القلوب)، به‌لام بو هه‌موو که‌س ده‌ست نادن، چونکه‌ خلتیه‌یان هه‌یه‌و، ده‌بی له‌ مه‌حه‌ک بدرین، دنا له‌راستیدا (إحياء علوم الدين) به‌ گه‌وره‌ترین و ده‌وله‌مه‌ندترین کتیبی (تصوف) داده‌نری، به‌لام وه‌ک گوتم، خلتیه‌شی پیویه‌.

تییینی: نه‌وه‌ی رابره‌ قسه‌ی پیتشو (القول القديم) مه‌و ئیستا (۲۰۰۰/۶/۲۲) به‌رانه‌ر به‌ (۲۰ ربيع الاول ۱۴۲۱) ده‌لیم: ده‌ق (متن)ای کتیبی (ایقلاظ الهمم) که به‌ (الحکم العطائیه) ناسراوه‌ هی (عطاء الله الاسکندری)یه، مه‌گه‌ر چۆن دنا تییینیم له‌سه‌ری نیه، به‌لام شه‌رحه‌کی که هی (ابن عجيبة)یه چه‌ند تییینییه‌کم له‌سه‌ری هه‌ن، هه‌روه‌ها کتیبی (المباحث الأصلية) ش که شیعی (ابن البنا السرقسطي)ین تییینی و سه‌رنجم له‌سه‌ری هه‌ن، به‌لام له‌سه‌ر شه‌رحه‌کی که هی (ابن عجيبة) زیاترم هه‌ن.

ئیستاش (۲۰۰۸/۴/۱۳) که بو چاپی دووم به‌ کتیبه‌دا ده‌جمه‌وه‌ ده‌لیم: مه‌حاله‌ جگه‌ له‌ کتیبی خوا هه‌چ کتیبیکی دیکه‌ له‌ هه‌له‌و که‌م و کووری خاڵیی بێ، جا چ که‌م، چ زۆر.

یان چۆن دڵیک دەتوانی بەرەو خوا کۆچ بکات، لە حالیکدا کە بە داخوای و ئارەزووە-دەروونی-هەکانی کۆت و زنجیر کراوە! {بەلێ دڵ و دەروونیک بووبێتە کۆیلەو خزمەتچی هەواو ئارەزووە دنیاویەکان، چ ماددی بن، وەک خواردن و خواردنەوهو پۆشاک و جینس، چ مەعنەیی بن، وەک پلەوپایە خوای و خۆدەرخستن و پێهەلنگوتران، ناتوانی بەرەو خوا بچێ و پێهەلی بپروا، هەرودە کە چۆن بابایەکی کۆتکراو ناتوانی بپروات}.

یان چۆن -دڵیکی ئاوا- تەمای هەیه کە بچێتە خزمەت خوا، لە حالیکدا کە لە لەش پیسی بیتاگاییەکانی پاک نەبۆتەوه! {بەلێ هەرودە کە چۆن جووت بوون (جماع) دەبێتە هۆی لەشپیی (جنابة)ی جەستە، -زیاد لە پیوست- لە گەڵ دنیا تیکەڵ بوون و لەخوا بیتاگابوونیش، دەبێتە هۆی لەشپیی دڵ و پیوستە-ئەگەر بیهوێ بگاتە خزمەت خوا- بەئای تۆبەو گەرانەوه، خۆی بشواو لەشپیی لەخۆی دەرەبکات}.

یاخود چۆن-دڵیکی ئاوا- ئومیدی وایە کە لە وردەنەنییەکان-ی خواناسی- حالێ بێ، کە جارێ تۆبە نەکردووە وازی لە هەڵەو تاوانە گچکەکان نەهێناوه! {بەلێ هەرودە کە چۆن کەسیک مەلەوانیکی زۆر کارامەو لیھاتوو نەبێ، ناتوانی بەدەریادا بچێتە خواری و، ئەو گەوهەر و مروارییانە بەنیتە دەری، کە لە بنەوهی دەریا قوولەکان دان، بابایە کیش دەتوانی رازو نەنییەکانی دەریای قوول و بیسنوری خواناسی بدۆزێتەوه، کە خاوەنی دڵیکی ئازاد و چاوکراوە پاک و بیخەوش بێ، بتوانی بیت و بچێو قوول رۆبچێ}.

بەلێ ئیمەش لە گەڵ ئیوهدا ریککەوتووین، کە لەرپی دڵەوه نەبێ ئینسان ناتوانی وەک پیوست خوا بناسێو، هەتا دەروونیش نەپالێورێو خاوی نەکرێتەوهو بژار نەکرێ، ئاوی نە دڵ رپوون نابێتەوه، ئامادە دیتنی خوا (جل جلاله) نابێ، بەلام دیسان (دڵ)یش بەتەنی ناتوانی لەرپگە

خواناسییدا به ئامانج بگات و، ئهوهی عهقل پێی دهستگیر نهبوو دهستگیری بکات، چونکه:

یه کهم: ئه گهر بێت و دڵ و دهروون به جلهوی ئایین و ژیری جلهو نه کرێو، له لایهن وانوهه پێروونی نه کرێ، زوو زوو ئینسان به ههلهدا دهبات و تووشی چۆرتمان^(١) دهکات، چونکه وهک عهقل نیه نهتوانی له جوغزی ماددهو روالهته به رههسته کانی بهیته دهی، به لکو توانای پتره له جیهانیکی بهر فراوان و بیسنووردا دهجوولی، هه ربویهش له نیو تههلی عیرفان و تهسه و وفدا، زیاده رویی کردن و قسهی بیجیو ناماقوول (که بوخویان پێی ده لێن (شطحات)^(٢)) زۆر بووه، به تایبهتی له (حلاج) و (محي الدين بن عربي الطائي) و (أبو يزيد البسطامي) و (شهاب الدين السهروردي-القتيل) شتی بیجیو سهیرو سهمه ره ده گیردریته وه^(٣).

دووهم: شوینکه وتوانی ریبازی دڵ، له سۆنگهی ئه وه وه که پشت به عهقل و بیرکردنه وه به لگه هیانه وه (استدلال) نابهستن، که بنچینهیه کی ئه وتویه بر وادار و تیدا به شدار بن، ئه و بر و او قه ناعه ته دهروونییهی که پێی ده گهن، که متر وایه بیجگه له خویان که سی دیکه لێی به هره مه ند بیو، بتوانن بیگه یه ننه غهیری خویان، به لکو رهنگه زۆر جارن به شتیکی نامو و سهیریش بێته بهر نیگای خه لکی.

که واته؛ ئه و بر و او خواناسیهی که بهس له پێی دڵ و دهروونه وه دهستگیر ده بیو، ژیری و به لگه هیانه وه دهو ری تیدا نابینی، له جوغزیکی ته سکی که سییدا کورت هه لدی و، ناتوانی به ریته بهرچاوی خه لکی دیکه.

(١) چۆرتمان: کۆی (چۆرتم)، یانی: هه له و گرفت و له مه ره.

(٢) (شطح) به قسهیه ک ده گوتری که له کاتی حال لێهاتن و د لگه رم بووندا، به بی وستی ئینسان، یان به وستی خزی، به سه ر زماندا دی و، بۆنی ناماقوولی و ده واکردنی لیدی و، به زۆری له زۆر پوچه و ده کانه رووددات. بر وانه: (التعريفات)، ل ٥٥-٥٦، و (معجم مصطلحات الصوفية).

(٣) بر وانه: (تاریخ التصوف الإسلامي) عبدالرحمن بدوی، ل ٣٣٢-٣٣٥.

سییه‌م: ٲنجا (دل) یش وه‌ک عه‌قل له ٲاکامدا هه‌ر یه‌کی‌که له هیژه‌کانی
مرؤف، هه‌لبه‌ته مرؤفیش له‌هه‌ر لایه‌نیکه‌وه بیگری، سنووردار (محدود) وه
بیگومان، شتی سنورداریش، توانای په‌ی ٲیبردنی ته‌واوو ده‌ورده‌انی خوی به‌رزو
ٲاک و بیۆینه‌ی نیه، چونکه به‌ ٲیچه‌وانه‌ی ٲینسان و هه‌موو دروستکراویکی
دیکه‌شییه‌وه، خوا له هه‌موو لایه‌نیکیه‌وه بیۆینه و بیسنوور (لامحدود) ده‌.

مادام وابی، دل‌یش وه‌ک عه‌قل له مه‌ودایه‌کی تایبه‌تی و دیارییکراودا،
که ده‌ستی ده‌روات، له‌ناسینی خوادا ٲشتی ٲی ده‌به‌ستری و ٲرسی ٲیده‌کری،
به‌لام به‌ته‌نی به‌س نیه‌.

تاکه ریڤی راست و هه‌لبژاردە، خواناسیی:

ئێستاش کاتی ئەوه هاتو^۱ که ئەو ریڤیه‌ی په‌سندی ده‌که‌ین و، به‌چاکترین ریڤیگای به‌ره‌و خوا چوون و به‌خوا گه‌یشتنی ده‌زانین، به‌خه‌ینه‌ روو:

وه‌ک له‌ هه‌لسه‌نگاندن و له‌بێژنگ دانی ریڤی ژیری و ریڤی دلدا خستمانه‌ روو، هه‌رچه‌نده‌ ئینسان ده‌توانی له‌ هه‌ر کام له‌ دوو ریڤیه‌وه‌، ماوه‌یه‌کی چاک له‌ ریڤی به‌ره‌و خوا چوون و خواناسیی بپریو، چه‌ند ته‌نجامیکی چاک و ده‌ده‌ست به‌یڤی، به‌لام له‌ سۆنگه‌ی ئەوه‌وه‌ که هه‌ر یه‌که‌یان چه‌ند کون و که‌لێنکی تیدا هه‌ن، شتاقیان بۆ برینی سه‌رانسه‌ری ریڤی به‌ره‌و خوا چوون و، به‌ئامانج گه‌یشتنی ته‌واوو یه‌که‌جاری، به‌س نین.

که‌واته‌ ده‌بی به‌دوای ریڤیه‌که‌دا بگه‌ریڤین، که‌ بتوانین پێیدا بگه‌ینه‌ ئامانجی ته‌واوو لووتکه‌ی هه‌ر به‌ره‌زی خواناسیی، هه‌لبه‌ته‌ ئەو ریڤیه‌ش ده‌بی ریڤیه‌کی ته‌وتۆ بی، هه‌یچ کام له‌ ناته‌واویی و که‌لێناهی تیدا نه‌بن، که‌ له‌ریڤی ژیری و ریڤی دلدا هه‌بوون.

به‌ واتایه‌کی دی؛ ئەو ریڤیه‌ی که‌ هه‌لی ده‌بژیرین و په‌سندی ده‌که‌ین بۆ به‌ ئامانج گه‌یشتن، له‌ مه‌سه‌له‌ی به‌ره‌و خوا چوون و خواناسییدا، ده‌بی ریڤیه‌که‌ بی چاکیی (ایجابی) یه‌که‌انی هه‌ردوو که‌ ریڤیه‌کانی پێشووی تیدا بن و، له‌ خراپیی (سلبی) یه‌که‌انی هه‌ردووکیان دوور بی.

تنجا ده‌بی ئەو ریڤیه‌ چی بۆ چۆن بی؟

له‌ وه‌لامدا ده‌لێم:

ئەو ریڤیه‌ بریتیه‌ له‌ پێکه‌وه‌ جو‌شدانی هه‌ر کام له‌ ژیری و دل و، خستنه‌ کاریان له‌به‌ر پۆشنایی رێپروونی و ئاراسته‌کردنی قورئان و سوننه‌دا، واته‌: وه‌حیی خوا.

که‌واته: ٲهو رٲییه که ٲیمه ٲه‌سندی ده‌که‌ین و هه‌لی ده‌ٲژیرین و، ٲروامان وایه که تاقه‌رٲو چاکترین رٲی به‌ره‌خوا چوون و به‌خوا گه‌یشته، رٲییه که له‌سی به‌شان ٲیک هاتوه:

۱- عه‌قل.

۲- دل.

۳- سروش (وحي).

به‌لی مروٲ که بیه‌وی رٲییه کی ٲه‌وتو بگریٲه به‌ر که ٲیدا بگاته خواناسی ته‌واوو بی ٲه‌له، به‌هیچ کام له‌عه‌قل و دل، ٲهو کاره‌ی بو ٲیک هه‌لنایه‌ت، بگره‌به‌ته‌نی به‌ه‌ردوو کیشیان دیسان ٲه‌ودی مه‌به‌سته‌تی بو‌ی وه‌دی نایه‌ت، به‌لکو ده‌بی ٲیشه‌کی ٲشت به‌عه‌قل ببه‌ستیو، له‌ده‌ریای قوولی بیرکرده‌وه تیوه‌راماندا بیخاته کار، ٲنجا ٲشت به‌دل و ده‌روونیش ببه‌ستیو، له‌شو‌ردن و ٲالیوتن و ٲاککرده‌وه سپیکرده‌وه‌ی وه‌خو بکه‌وی، ٲنجا ده‌بی له‌ٲیش ٲیکردنی هه‌رکام له‌عه‌قل و دلدا، ٲشت به‌ده‌قه‌کانی دوو سه‌رچاوه‌ی روونی ٲیسلام (قورٲان و سوننه‌ت) ببه‌ستیو، له‌به‌ر ٲیشکی رٲروونییه‌کانیاندا، به‌رٲوه‌بچی.

که‌واته: رٲبازی ٲه‌سند و هه‌لٲزارد، له‌روانگه‌ی ٲیمه‌وه بو ناسینی خوا:

۱- له‌لایه‌که‌وه له‌سه‌ر بنچینه‌ی ژیری و بیرکرده‌وه دامه‌زراوه.

۲- له‌لایه‌کی دیکه‌وه ٲشت به‌دل و ده‌روونیک‌ی شو‌راوو ٲزارکراوو ٲالیوته ده‌به‌ستی.

۳- له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه مروٲ تییدا خو به‌سه‌رو ٲی‌رس ورا نیه‌و، به‌ٲی رٲیشاندان و به‌گوٲره‌ی فه‌رمانی ٲایین به‌رٲوه‌ده‌چیو، له‌به‌ر رو‌شنایی و زانیاری بی‌ه‌له‌و ٲه‌له‌ی وه‌حییدا هه‌نگاو ده‌نی.

ده‌توانین نیشانه‌و جوړکړه‌وه‌کانی هم رېبازه په‌سندو هه‌لېژاردیه، له‌م شه‌ش خالانه‌دا بخه‌ینه روو:

١- سه‌ره‌تا به‌هوۍ پشت به‌ستن به‌ شوړدن و پاک‌کړنه‌وه‌ی دل و د‌ه‌روون و سپی و ساف‌کړنه‌وه‌یه‌وه، هه‌واو ثاره‌زووه‌کان، مه‌ودای زالبون و چلکن و پیس‌کړدنې دل و ته‌ماوی‌کړدنې تاوینه‌ی دلایان نامینه و، شه‌یتانی به‌د، له‌ سنووری د‌ه‌روون د‌ه‌رده‌کړی و، ری‌ی خراپه‌کاری و وه‌سوه‌سه‌کړدنې لی د‌ه‌به‌ستری.

٢- تنجا به‌هوۍ پشت به‌ستنه‌وه‌ به‌دل، د‌وای تیپه‌ر بوون له‌ سنووری تواناو ده‌سه‌لیتی عه‌قل، مرو‌ف له‌ برینې پاشماوه‌ی ری‌ی به‌ره‌و خوا چووندا، سه‌ر له‌نوۍ ده‌ست به‌ کار ده‌یته‌وه‌و، مه‌حتل و ده‌سته‌وستان نابی و، هر به‌رده‌وام ده‌بی.

٣- له‌به‌رته‌وه‌ی وپړای عه‌قل، دل‌یش به‌شدار ده‌بی، بر‌وایه‌کی ټیشک و ره‌ق و ته‌ق و فه‌لسه‌فیانه دروست نایو، بر‌وایه‌ک د‌یته‌ دی، که بنچینه‌که‌ی تی‌فکرین و تی‌وه‌رامانی عه‌قل‌ه‌و به‌ئوای سه‌رچاو‌ی یاد‌ی خواو خو‌شه‌ویستی خوا ئاورش‌ین کراوه‌و، سه‌ره‌نجام: له‌ تی‌وه‌رامان و یاد‌ی خوا (فکر ذکر) بر‌وایه‌کی پته‌وو شیرین و دل‌گیر دروست ده‌بی.

٤- ته‌و جوړه‌ بر‌واو خواناسیه، چونکه له‌سه‌ر بنچینه‌ی یاسا‌کانی ژیری دامه‌زراوه، ده‌گونجی بو هه‌موو که‌س بخریته‌ روو و، ته‌وانه‌ی که‌ گو‌یان بو فه‌رمانی عه‌قل شله‌و، که‌ردن‌که‌چی یاسا‌کانی، بر‌وای پی د‌ین.

٥- هه‌روه‌ها به‌هوۍ لغاو‌کرانی دل‌ه‌وه، به‌ لغاو‌ی ژیری، له‌ به‌ره‌ل‌دایی و سنوور شکاندن د‌ه‌پار‌زری و، له‌: ری ون‌کردن و، قسه‌و ده‌عوای بی‌جی (شطح) دوور ده‌بی.

٦- دیسان له‌ سو‌نگه‌ی ته‌وه‌و که‌ هه‌ر‌کام له‌ ژیری و دل، پشت به‌ ئایین و وه‌حیی د‌ه‌به‌ستن و، خو به‌سه‌ر نین و، به‌پی‌ی ری‌روونی خواو پی‌غه‌مبه‌ر (صلی

الله علیه وسلم) به‌رپوه ده‌چن، سه‌ریان لی تیک ناچيو، هر شتيک بو
خويان سه‌ریان لی دهرنه‌چي، په‌نا نابه‌نه به‌ر گومان و بوچوونی خويان و،
پرس به‌قورټان و سوننه‌ت ده‌که‌ن.

بيگومان هم رپبازده‌ش که په‌سندمان کردو هلمانبژارد، شتيک نيه
داهينراوو دوزراودي خومان بي، به‌لکو رپبازيکه‌ خوي په‌روهردگاري زانا
له‌قورټانی قسه‌له‌جيو به‌پيزدا خستوويه‌ته روو، بو هرکه‌سيک که بيه‌وي
به‌شيويه‌کی راست و دروست و بيگري و گول، خوي خوي پي بناسي و،
پي بگات، « پيشترش باسماں کرد: که مه‌به‌ست له‌و جوړه‌ته‌عيرانه،
روالته‌کانيان نيه‌و له‌قورټان و سوننه‌تیشدا شتي وا زوره، بو وينه: [فَقَرُّوا
إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ] (الذاريات-۵۰). {...فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ
الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ...الخ} (أخرجه البخاري برقم: ۶۱۳۷).

له‌زور جي قورټانی به‌پيزشدا، کهم و زور باسي هم رپبازه‌کراوه،
به‌لام به‌جوانترين و ته‌واوترين شيوه‌ له‌ ثايه‌ته‌کانی ژماره: (۱۹۰ تا ۱۹۶)ی
سوورده‌تي (آل عمران)دا روون کراوه‌ته‌وه، به‌لام له‌به‌رته‌وه‌ي ئيمه‌ له‌ جييه‌کی
ديکه‌دا به‌ تيروته‌سه‌ليی باسي هم ثايه‌ته‌مان کردوه، ليړه‌ دووباره‌ي ناکه‌ينه‌وه‌و
خوينه‌ر هه‌واله‌ي وي ده‌که‌ين.

که‌واته: کاکلی مه‌به‌ست ته‌وه‌يه‌ که چاکترين و راستترين رپي به‌ره‌و
خوا چوون و به‌خوا گه‌يشتن، بريته‌ له‌ بيرکردنه‌وه‌و تيودرامان و سه‌رنجدان
له‌ شوينه‌وارو په‌ريزي خوا (ئينسان و گه‌ردوون)و، پاککردنه‌وه‌و شوردي دل
و ده‌روون، له‌رپي يادی خواو پارانه‌وه‌و کرنووش بردن و، لابردنی خه‌سلته‌ته
به‌ده‌کان و گه‌شه‌پيدانی خه‌سلته‌ته‌ چاکه‌ کانه‌وه‌، به‌لام ته‌مانه‌ هه‌مويان له‌به‌ر
تیشکی رپروونيی و ناراسته‌کردنی قورټانی مه‌زن و بيسنوورو، له‌ ره‌خنه‌و
ناته‌واويی دوور و، سوننه‌تي خاوه‌ن ريزو حورمه‌ت و پر پيت و به‌ره‌که‌تي
پيغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم)دا.

ئنجای جیئ سەرئنج تەوھییە کە: نوێژ چونکە هەرکام لەم سیانیە تێدان-
واتە بیرکردنەو، یادی خوا، پابەندیی بە قورئان و سوننەتەو- بۆیە بە
کوڵە کە ئایین^(۱)، و، پروناکیی مەرۆقی خواناس^(۲)، و، هۆی لە خوا وەنیزک
خستنی دانراو^(۳).

(۱) رواه البيهقي والطبراني والديلمي عن علي رفعه.

(۲) (الصلاة نور) أخرجه مسلم برقم: ۲۲۳.

(۳) (الصلاة قربان كل تقى) رواه القضاعي عن علي (رضي الله عنه)، ورواه عبو يعلي عن جابر بلفظ (الصلاة قربان) برأونه (كشف الخفا) ب ۲، ص ۳۷-۳۹.

کردنه وهی چهنډ گریکویره ک و
لابردنی چهنډ ته میک دهرباره ی
خواناسی و پروا به خوا بوون

دوستيک

خویندەری خوشەوێستم!

دوای شهوی زانیمان برپا چیهو، له بیروبرو ادا به‌تایه‌تیی و له به‌رنامه‌ی ئیسلامدا به‌گشتیی، چ پله‌و پایه‌کی هیهو، رپی په‌یداوون و فراوو بوونی برپا چونه‌و، چاکترین رپی به‌ره‌و خوا چوون چیه؟! دینه‌سه‌ر باسی کردنه‌وه‌ی چند گریکویره‌یه‌ک:

[illegible]

یەك: كۆسپی گەورەى رێى خواناسیی و خواپەرستیی، ھاوبەش پەرستیی، نەك بیروایى:

زۆركەس وا دەزانن گىروگرفت و كۆسپی گەورەى سەرەكیی سەر رێى
بروا بەخوا بوون و خواناسیی، بریتىيە لە بیروایى (إلحاد)! بەلام لە راستیییدا،
كۆسپ و لەمپەرى گەورەى سەر رێى برواداریى و خواناسین، نەك ھەر
ئىستات، لە ھىچ چاخىكى دىكەى مێژووشدا بیروایى نەبوو، چونكە قەت
بىرى بیروایى ئەو توانایەى نەبوو، كە لەرووى بىرى خواناسیییدا-بەو ھىزو
پێژە-خۆى رابگرێو بەرھەلستىيى (مقاومة)ى بكات، چونكە-وەك
لە بەشى يەكەمى ئەم كتیبەدا سەلمینرا- بىرى بیروایى (إلحاد) نە لە
سروشتى مرقۇداو نە لە سروشتى بوونەوێردا، رەگ و ریشەو جیپییەكى
نیەو، دیاردەى كى بیژۆك و ریزپەر (شاذ)ەو، وەك دەنگ و سەداىەكى
بۆرو نەگونجاوو ناسازى نیو كۆرسىكى رێك و پێك و دەنگ پێكەو
گونجاو وایە، لەنیو سروودى مسوڵمانەتیی دەربڕین و، بەرەو خوا چوونى
بوونەوێردا، چونكە ھەموو وردو درشتى بوونەوێر سروودى:

(بە قسەى خوا بەرپۆە دەچین بۆ فەرمانى گەردن كەچین) دەلێن.

بەلكو ئەوێ كە بە كۆسپ و تەگەردى سەرەكیی سەر رێى برواداریى و خوا
بەيەكگرتن دادەنرێ، بریتىيە لە بىرى ھاوبەش پەيدا كردن بۆ خوا (الشرك
بالله)، واتە؛ پەرستن و بەندایەتیی كردن بۆ شتێكى دىكەش، وێرپای خوا،
ئنجای جارى وایە ئەو ھاوبەش پەرستىيى (شرك)ە، ھىندە خەست دەبیتەو،
ئەو شتەى كە لە سەرەتاوێ كرابوو بەھاوبەش و ھاوێلى خوا لە پەرستراندا،
لەدوايیدا دەكرێ بە پەرستراوێكى تاك و سەربەخۆ، پەرستراوى راستەقىنە
ھەر دادەپۆشى!

تڼجا هوۍ ته‌وه‌ش که هاوېه‌ش په‌رستیی ئیمتیازی توانای به‌ره‌نگاریی و به‌ره‌لستیی کردنی عه‌قیده‌ی خواناسیی هه‌بووه‌و هه‌یه، به‌سه‌ر بیري بی‌پرواییدا، ته‌ودیه که سروشت و عه‌قلی ئینسان، ئینسان ناچار ده‌که‌ن و له‌سه‌ری پیوېست ده‌که‌ن، که ده‌بی خواو به‌دییه‌نه‌ریکی په‌رستراو (معبود) هه‌ر هه‌بی، به‌لام وه‌ک گوتمان؛ پروابوون به‌نه‌بوونی خواو په‌رستراویک، هه‌لوېستیکي نامو (غریب) و ناماقوول و نه‌گونجاوو ناسروشتیه‌و، یه‌کسه‌ر ئینسان ره‌فزی ده‌کات، به‌لای شه‌یتان و شه‌یتانییه‌کان له‌ریی بی‌پروایی (الحاد)یه‌وه، زه‌فه‌ر به‌ئینسان نابهن -مه‌گه‌ر به‌ده‌گه‌ن- که له‌خواپه‌رستیی و یه‌کتایی خوا دووری بخه‌نه‌وه، چونکه بی‌پروایی ده‌نگیکي ناسازو نه‌گونجاوه، له‌گه‌ل سروشتی مرقوداو، جیپیه‌کی چنگ ناکه‌وئ له‌نیو زه‌وی بیرو هو‌ش و دل و ده‌روونی ئینسان و سروشتی بوونه‌وه‌ردا، به‌لام له‌ریی گوړین و لادان (تغییر و تحریف)ی خواناسیی و خوا به‌یه‌کگرته‌وه، به‌هوۍ تیکه‌ل کردنی هاوېه‌ش په‌رستیی (الش‌رک)، توانیویانه‌و ده‌توانن، زه‌فه‌ری پیه‌رن و ریی تیبه‌رن و له‌خشته‌ی به‌رن.

به‌لای، هیچ که‌س ناتوانی سه‌رچاوه‌ی سازگارو پروونی خواناسیی و خواپه‌رستیی له‌دل و دووونی ئینساندا، ئیشک و چوپه‌ر بکات و، کویری بکاته‌وه‌و شوینه‌واری نه‌هیلای، به‌لام شه‌یتان و داروده‌سته‌که‌ی له‌طاغووت و زوردارانی دنیاخوړو به‌زه‌برو زور، توانیویانه‌و ده‌توانن له‌ریی لیلکردن و شلویکردنی، ئاوی سازگارو پروونی سه‌رچاوه‌ی خواناسیه‌وه، به‌هوۍ تیفرېدانی چه‌نگه‌ خو‌لی هاوېه‌ش په‌یداکردن، که له‌ئینسان په‌رستیی و، شت په‌رستیی و، ئاره‌زووپه‌رستییدا خوۍ ده‌نوینای، زه‌فه‌ر به‌ئینسان به‌رن.

چاکترین به‌لگه‌ی سه‌لمینه‌ری راستیی ته‌م قسه‌یه‌شمان، واقعی خوینراوه‌و به‌رچاوی میژووی کوون و نویی ده‌به‌ریک راچوونی پرواو کوفر (صراع الايمان والكفر)ه.

ئەوێتا طاغووتییکی وەک فیرعه‌ون که گوتوویه‌تی: ﴿أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَىٰ﴾ (٢٤-النازعات)، واتە: من پەرودردگاری هەربەرزتانم و، بە مووسا (علیه السلام)ی گوتووە:

﴿قَالَ لَئِنِ اتَّخَذَتِ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ﴾ (الشعراء-٢٩).

واتە: بێگومان ئەگەر بێجگە لە من پەرستراویکی دیکە بگری، ڕەگەڵ گیراوانت دەخەم، بە‌لێ فیرعه‌ونییکی ئاوا وەک قورئان فەرموویه‌تی و می‌ژووش پشتگیری کردووە، چەند بیتیکی هەبوو و پەرستوونی:

﴿وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَدْرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ﴾ (الأعراف-١٢٧).

واتە: زەلزەلانی گەلی فیرعه‌ون-بە فیرعه‌ونیان- گوت: ئایا واز لە مووسا و گەلە‌کە‌ی دینی خراپە لە زەویدا بکەن و، خۆت و پەرستراوە‌کانت وێڵ بکەن؟!

کەواتە: فیرعه‌ونیش که داوای پەرودردگاری‌تیشی کردووە، نەیتوانیوە نکوولی لە ئەسلی برۆا بە‌خوا بووندا بکات، بە‌لام لە‌رێی خۆ بە پەرستراو دانان و، هاوبەش (شریک) بوو خوا پەیدا‌کردنە‌وه، عەقیدە‌ی خواپەرستی تێکداوە و شیواندووە، بە‌هۆی ئەوە‌شە‌وه خە‌لکە‌کە‌ی خە‌لە‌تان‌دووە.

دیسان طاغووت و فیرعه‌ونە‌کانی ئەم سەر‌دە‌مە‌ش، هەر‌چە‌ندە‌ بە‌کر‌دووە لافی پەرودردگاری‌تیی لێ د‌ه‌د‌دن و، نا‌هێ‌لن بە‌رنامە‌ی خوا حوکم بکات و، رێ‌چکە‌یه‌کی لە‌ه‌ولاو لارا هێ‌نراو، یان خۆ‌کردیان، کر‌دۆ‌ته‌ بە‌رنامە‌ی ژیا‌نی خە‌لکی و، د‌ژی تاییه‌تیی‌ترین^(١) مافی خواپە‌تی (حق‌‌ال‌ل‌و‌ه‌یة) وە‌ستا‌ون، لە‌هە‌مان کاتیشدا بە‌دە‌گمە‌ن رێ‌دە‌کە‌وی، لێ‌یان ببی‌ستری بێ‌بر‌وایی د‌ە‌رب‌ە‌رن و،

(١) کە بریتییه لە یاسادانان (التشريع) و دادوەری و حوکمپێنی کردنی مۆتەلق، بە‌سەر بە‌ندە‌کانی خوادا.

دەبینی خۆیان بە برۆدار پێشان دەدەن و، ڕەنگە هەندیک جارن، بۆ زیاتر فریودان و خەڵەتانندی خەلکی، دوو رکات نوێژی ڕیابازانەش بکەن!

بەلێ طاغوتە خۆ بەزل زانەکانی ئەم ڕۆژگارەش، وەک فیرەوونە کۆنەکان، ناتوانن و زات ناکەن بڵێن: خوا نیەو دان بە بوونی خوادا دێن، بەلام ئەوەندە هەیە خۆشیان بە هاوتای دەزانن!!

ئەجا دوایی دێن بۆ چاوبەستنی خەلکی، مەودایەکی زۆر کەمبەر و گچکە لە ژێانی ڕۆژانەی خەلکی، بۆ ئایین و بەرنامەی خۆی پەرۆردگار دەهێڵنەو (کە بریتییە لەو لایەنە گیانییە تەسکەیی کە خۆی لە بەرپۆبەردنی^(۱) پێنج دروشمەکاندا دەنویێ) و هەموو بوارەکانی دیکەی ژێانی تاک و کۆمەڵ، وەک پەرۆردەو فێرکردن و سیاسەت و ئابووری و کۆمەڵنێتی، بەپێی رێچکەو بیردۆزیەکی لەملاو لارا هینراو، یان خۆکرد، بەرپۆبەردەن.

هەلبەتە هەر بۆیەش دەبینین لە ئایەتە بەپێژەکانی قورئانی بەرپۆبەردە، بەدەگمەن نەبێ، مەسەلەیی بیروپروایی (إلحاد) نەخراوتە سەر خوانی باس و لیکۆلینەووەو ئەوەی کە زۆر پێداگیری لەسەر کراوە، بریتییە لە پاککردنەو بیروپروای خوا بەیە کگرتن (عقيدة التوحید) لە خەشپ و خال و لیتەولالی هاوبەش پەیداکردن، چونکە وەک گوتمان: بیروپروایی خۆی لەخۆیدا، پوچاوەو بێ پشت و پەنایە.

ئەجا منیش لە سۆنگەی ئەوەو^۲ کە هەستم بەم راستییە دەکردو، دەمزانی کە هۆی دەردی بیروپروایان لەخودی (برۆ بەخوا بوون)دا نیەو، لەو هۆیانە دایە، کە ڕووی بیری خواناسیی و خوا بەیە کگرتن دزیو ناشرین دەکەن و،

(۱) دیارە ئەمیش بەشیۆدیەکی زۆر ناتەواوو نیوچەڵ، ئەگەرنا وەک لە مەوسووعە: (خوایەستی ئیسلامیی)دا، ڕوونمان کردۆتەو، ئەو پێنج دروشمانە، ئەگەر وەک خۆیان فام بکێن و ئەنجام بدێن، یەكجار گەورە گرنگ و کاریگەرن..

شایانی باسیشە مەوسووعە: ئاوبراو لەچاوی دوویدیدا بەچار بەرگ چاپ کراوتەو.

له‌به‌رچاوانی ده‌بێژینن و، خه‌لکی به‌ره‌و بته‌رستی و هاوبه‌ش په‌یدا کردن، هان ده‌دن، به‌لێ له‌ سۆنگهی ئه‌وه‌وه هه‌رچه‌نده له‌ راستیدا ئهم کتێبه به‌ نیازی پوچه‌اندنه‌وه‌ی بیری بێ‌روایی دانراوه، به‌لام خودی پوچه‌اندنه‌وه‌و به‌ درۆ خسته‌نه‌وه‌ی بیری بێ‌روایی، نیزیکه‌ی سییه‌کی کتێبه‌که‌ی گرتوه‌و، به‌شی زۆری بۆ ڕوونکردنه‌وه‌ی چه‌مکی ئایین و، چۆنیه‌تی په‌یدا‌بوونی و حیکمه‌تی نێ‌رانی و، ڕه‌سه‌نایه‌تی بیری خواناسیی و، گرنگیی و پێ‌وستیی خواناسیی و، دینداریی و...هتد، ته‌رخان کراوه.

دوو: برۆاداریی دژێ ستهمه، بهلام بیئروایی و ستهم،

دوو کالهکی برکیکن

له نیۆ چینی نیمچه رۆشنیرو خو به رۆشنیبرزانی له ئایین بیههوالی
فهقیرحالددا وا باوه، که هه موو ده می هیژو دهسته لات-یان رژییم و حوکم-
له گهل بیری ئایینیدا: شان به شان و دهسته ملانی یه کدی بوو ون و، پشتگیری
یه کدییان کردوه! تنجا له م تیروانین (تصور) هه له و خواروخیچه وه، گه لیکن
قسه و قسه لۆکی بیکاکل و نیوه رۆکی وه ک (ئایین چه کی دهستی
زۆرداران به چوه ساندنه وهی هه ژاران)، (پیاوانی ئایین داردهست و نوکهری
چینی سته مکارو خوینمژان)، (ئایین تلیاکی گه لانه)، له وتارو کتیب و
نووسراوانیاندا ریز ده کهن.^(۱)

به لام مه گهر ئه و په نده کوردیییه ده لی: (که سیکن که سیکی خوش
نه وی خه ونی گولییه^(۲) پیوه ده بین) ئه م هه لۆیسته ی ئه و نیمچه رۆشنیرو
خو به رۆشنیبرزانانه مان بو ته فسیر بکات!

ده فهرموون سه رنج بدن!

سه رنجی میژوو بدن! بزنان چۆن به به راوه ژرووه وه: هه موو ده می هیژی
زۆردارو طاغووت و خوینمژان، کو سپ و ته گهری سه ر ری کاروانی برۆاو
خواناسین بووه، دژێ به ردی ئایین دۆست و خواپه رست بووه:

(نه مروود) که داوای په روه رد گاریتیی به سه ر خه لکیدا ده کرد، بوو به
چه په رو له مپه ری سه ر ری شورشگێریکی خواناسیی وه ک (ابراهیم (علیه
السلام)) و کاتیک ئیبراهیم په یامی خوا ی پیرا گه یاند و تی گه یاند،

(۱) بو وینه سه رنجی: (أصول الفلسفة المارکسیه) بده، ۱، ۲۴۲-۲۴۳، و سه رنجی (أسس
الفلسفة المارکسیه) بده، ۱۱-۱۰ نووسینی ف. افاناسیيف.

(۲) گولی: گهری، که نه خوشییه کی زۆر پیس و خراپه.

که بهس خَوای به‌دیهنه‌رو په‌رو‌رد‌گار له په‌رو‌رد‌گارِ یتیمی دوه‌دشینه‌وه‌و، شایانی په‌رسترانه‌و، هیچ کهس و هیچ شتی‌ک بو‌ی نیه‌و نالو‌ی بکریته په‌رو‌رد‌گارو په‌رستراو، نه‌مروود پاش به‌زین و و‌دبن که‌وتنی له مه‌یدانی وتوو‌یژو ملانه‌ی^(۱) دم به‌دمه‌دا، وه‌ک عاده‌تی هه‌میشه‌یی طاغوته خو به زل زانه‌کان، په‌نای برده به‌ر زه‌رو زو‌رو هه‌ره‌شه‌و گور‌ه‌شان و، ئا‌گری‌کی نیل^(۲) دراوی ساز‌کردو ئی‌براهیمی خه‌بات‌گی‌رو کو‌لنه‌ده‌ری خواناسیی تیه‌وا‌یشت!

وہک خوی زانا فہرمویہ تی: ﴿ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴾ (٦٦) أَفِ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿ ٦٧ ﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنْتُمْ فَعَالِينَ ﴿ ٦٨ ﴾ (الأنساء: ٦٦-٦٨).

واته:- ئىبراھىم- گوتى: ئايا چۆن بىجگه له خوا شتيكى وا ددپهرستن كه هيج قازانج و زيانىكتان پى ناگهيهنى؟ بىزارم له خوتان و له وهى بىجگه له خوا ددپهرستن، ئه وه بوچى نافامن؟! -دهست و پيونده كانى نه مروود- گوتيان: بيسووتين و په رستراوه كانتان سه رخه، ئه گهر ده تانه وي شتيك بكه- كه چاره به كى تدا به-.

فیرعه و نیش که نه ک هه ر داوای په رو و رد گاریتیی به سه ر خه لکیدا ده کرد، به لکو ده یگوت: ﴿ اَنَا رَبُّكُمْ اَعْلٰی ۚ ﴾ من په رو و رد گاری هه ره به رزتانم! کاتی یک مووسای خواپه رست و تی کو شه ر بوو به پیغه مبه ری خوا (علیه السلام) و، هه لگرتن و به رز کرده وی مه شخه لی بر و اداری و یه کتا په رستی پی سپیراو، له گه ل فیرعه و نی نه زانی خو پی زو ردا، تی یک گیراو، داوای لی کرد که چیدی گه لی چه و ساو دی (بنی اسرائیل) نه چه و سینیتته و دو نازادیان بکات؛ ﴿ فَارْسِلْ مَعَنَا بَنٰی اِسْرَءِیْلَ وَلَا نُعَذِّبْهُمْ ﴾ (طه-۴۷)، فیرعه و نیش

(۱) ملانہ: زۆران، مصارعة.

(۲) نیل در او: چاک داگیر سینراو و کلیہ سہندو و کراو۔

نەروود ئاسا: پێشه‌کی له مه‌یدانی وتوێژدا له مووسا (علیه السلام) هاته
پیش، به‌لام کاتییک له‌و مه‌یدانه‌دا باری^(١) بنه‌وی پێ برپاوه، قسه‌ی نه‌ما،
په‌نای برده‌ به‌ر تاقه‌ رپیی چاره‌سه‌رو، ده‌ستی کرد به‌ خو‌ه‌ه‌لسووراندن و
چاو سوورکردنه‌وه‌و گه‌ف کردن و گوتی:

﴿ قَالَ لَئِنْ اُتِخَذَتْ اِلٰهًا غَيْرِيْ لَاجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِيْنَ ﴾ (الشعراء-٢٩).

یئگومان ته‌گه‌ر ییجگه‌ له‌من په‌رستراویکی دیکه‌ بگری، ره‌گه‌ل
گیراوانت ده‌خه‌م!! واته‌ تو‌ش ده‌گرم وه‌ک زۆر گیرای دیکه‌.

دیسان هه‌رکام له‌ (نوح) و (هود) و (صالح) و (شعیب)یش کاتییک خوا
کردنیه‌ نیرراوی خو‌ی و، په‌یامی به‌ندایه‌تی بو‌ خوا کردن و له‌ کو‌یلایه‌تی
رزگاربوونی پێدا ناردن، (ملا‌ی) (کافر) و (مستکبر‌ای) گه‌له‌کانیان
به‌ره‌نگاریان بوون و که‌وتنه‌ دژایه‌تی و به‌ره‌ه‌لستیکردنی بانگه‌وازه‌کیان،
وه‌ک خوا فه‌رموویه‌تی:

١- ﴿ لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَنْقُومِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ
اِنِّیْۤ اَخَافُ عَلَیْكُمْ عَذَابَ یَوْمٍ عَظِیْمٍ ﴾ (٥٩) قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهٖۤ اِنَّا لَنَرٰكَ فِیْ
ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿٦٠﴾ (الأعراف: ٥٩-٦٠).

واته‌: یئگومان نووحمان ره‌وانه‌ کرد بو‌ لای گه‌له‌که‌ی، ئنجا گوتی: ته‌ی
گه‌لی من! به‌ندایه‌تی بو‌ خوا بکه‌ن، جگه‌ له‌وی چ په‌رستراوتان نین...
زله‌زلانی^(٢) گه‌له‌که‌ی گوتیان:

(١) باری بنه‌وی پێپرا: ژیرکه‌وت، به‌زیی

(٢) (الملا‌: الرؤساء... وقيل أشرف القوم ووجههم ورؤساؤهم، ومقدموهم الذين يرجع إلى قولهم)، واته‌: (ملا‌) یانی: سه‌رۆکه‌کان.. هه‌روه‌ها گوتراوه‌: یانی زله‌زله‌کانی کو‌مه‌ل و سه‌ران و سه‌رکرده‌و پێش‌ه‌وانیان، ته‌وانه‌ی قسه‌پو‌یشتوون و په‌رسیان پێده‌کری. برپاوه‌: فه‌ره‌ه‌نگی (لسان العرب)، ب، ١، ل ١٥٧ نووسراوی: ابن منظور.

۲- به‌راستی ئیمه دتبینین و پیمان وایه له گومراییه کی ناشکرادای.

﴿ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَنْقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنِّ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا تَنْقَوْنَ ﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرُّكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنُظُنُّكَ مِنَ الْكَذِبِينَ ﴿٦٦﴾ ﴾ (الأعراف: ۶۵-۶۶).

واته: ههروه‌ها ناردمانه لای گه‌لی عاد، هوودی برایان، گوتی: ئه‌ی گه‌له‌که‌م! به‌ندایه‌تی‌ی خوا بکه‌ن، جگه له‌وی چ په‌رستراوتان نین... زله‌زله کافره‌کانی گه‌له‌که‌ی گوتیان: به‌راستی ئیمه له نه‌فامییدا دتبینین و، ئیمه گومانمان وایه له درۆزنانی.

۳- ﴿ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَنْقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنِّ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ ... ﴿٧٣﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِن قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوْا لِمَن ءَامَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَتَ صَالِحًا مَّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِ ۚ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي ءَامَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ ﴾ (الأعراف: ۷۳، ۷۵، ۷۶).

واته: ههروه‌ها بو لای گه‌لی (ثمود) صالحی برایانمان نارد، گوتی: ئه‌ی گه‌لی خو‌م! خوا بپه‌رستن، جگه له‌وی چ خواتان نین.. زله‌زله خو به زلگه‌ره‌کانی گه‌له‌که‌ی به‌وانه‌یان گوت که له چه‌وساوه‌کان بر‌وایان هینابوو: ئایا ده‌زانن که صالح له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاریه‌وه ره‌وانه کراوه؟ گوتیان: به‌لێ- ئیمه بر‌وامان به‌و-تایین-ه هه‌یه که پێی نێردراوه، خو به‌زلگه‌ره‌کان گوتیان: ئیمه بی‌بر‌واین سه‌باره‌ت به‌و-تایین-ه‌ی بر‌واتان پێیه‌تی.

۴- ﴿ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَنْقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنِّ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ ... ﴿٨٥﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِن قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَشْعِيبُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ ... ﴿٨٨﴾ ﴾ (الأعراف: ۸۵، ۸۸).

واته: هه‌روه‌ها بۆ لای گه‌لی (مه‌دیه‌ن) شوعه‌یبی برایانمان نارد، گوتی: نه‌ی گه‌لی خۆم! خوا بپه‌رستن، جگه‌ له‌وی چ پهرستراوتان نین... زله‌زله‌ خۆ به‌ زلگه‌کانی گه‌له‌که‌ی گوتیان: نه‌ی شوعه‌یب! یان تۆ و ته‌وانه‌ی له‌گه‌ل تۆ برۆیان به‌ خوا- هیناوه، له‌ ئاوه‌دانیی خۆمان ده‌رتان ده‌که‌ین، یان هه‌تمه‌ن ده‌بی بگه‌رینه‌وه نیو ئایینه‌که‌مان.

وه‌ک ده‌بینین: هه‌لۆیستی هه‌لگه‌رانی په‌یام و بانگه‌وازی خوا، به‌دریژی می‌تروو یه‌ک جوړه هه‌لۆیسته؛ راپه‌رین دژی طاغوت و زۆردارانی خۆبه‌ پهرسترازان و بانگه‌واز کردن بۆ گه‌ردن که‌چی و به‌ندایه‌تیی بۆ خوی تاک و بی‌هاوه‌ل، هه‌روه‌ها ده‌بینین: هه‌لۆیستی بی‌روایان- که‌ به‌ دریژی می‌تروو له‌ چینی سته‌مکارو خۆ به‌زلگه‌ردا خۆی رانواندوه- له‌ هه‌موو قوناغه‌کانی می‌تروودا یه‌ک جوړه؛ رده‌ز کردنی بانگه‌وازی خوا به‌یه‌ کگرتن (توحید) و گالته‌ کردن به‌ هه‌لگه‌رانی په‌یامی خوا، په‌نابردنه‌به‌ر هه‌ره‌شه‌و گوره‌شه‌و چاو سوور کرنه‌وه‌و خۆ راپسکاندن^(١)!!

هه‌روا به‌م شیوه‌یه کاروانی چه‌وسینراوانی خواناس و تیکۆشه‌رو شوږشگێږ، به‌رپیی پر درک و دال و به‌ ئیش و ژانی یه‌کتاپه‌رستییدا ده‌روات و، چینی زله‌زلان (ملا‌ی بی‌روا (کافرا) و خۆبه‌زلگه‌ر (مستکبرا)، ده‌بیته‌ کوڤ و له‌مپه‌ری سه‌ر ریځگای و به‌ربینگێ^(٢) پێ ده‌گریو شه‌ری پێ ده‌فرۆشی، له‌به‌ر هه‌یچ نا له‌به‌ر ته‌وه‌ی نه‌بی که‌ به‌ هاتنی هه‌ق، به‌ره‌ی نا هه‌ق به‌رژوه‌ندییان لی تیک ده‌چیو، به‌ چریکه‌ی (الله اکبر و لا اله الا الله) کوڤشکی سته‌م و بی‌دادییان ده‌رووخاو، به‌چه‌کوچی ده‌ستی به‌ره‌ی برۆی رده‌ش و پرووت و چه‌وساوه، می‌شکی ئایین و ریبازی به‌تالیان ده‌پرژئ...

هه‌تا نۆره‌ گه‌یشته سه‌ر دوایین هه‌لگه‌ری په‌یامی خوا (محمد‌ی پێشه‌وا (صلی الله علیه وسلم)، ته‌ویش به‌ ده‌ستووری پێشوو، له‌گه‌ل

(١) خۆراپسکاندن: راسان، په‌لاماردان.

(٢) به‌ربینگێ پێده‌گری: یه‌خه‌ی پێده‌گری، رپیی پێده‌گری.

چینی زله‌زلانی بی‌پروا و خۆبه‌زلگردا، به‌ خۆی و به‌و کۆمه‌له‌ چه‌وساوه‌و به‌شخواراوه‌ی له‌ گه‌لی دا بوو، رووبه‌روو بووه‌.

به‌لێ پێغه‌مبه‌ری کۆتایی (صلی الله علیه وسلم) له‌و پۆژوه‌ که دروشمی ((قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَفْلَحُوا)) ی هه‌لگرت، له‌ گه‌ل به‌ره‌ی^(١) کوفر ده‌به‌ریک راچوو، ئه‌وه به‌ره‌یه‌ی طاغوت و خۆبه‌زلگرو چه‌وسینه‌رو، ده‌ست تا ئانیشکان به‌ خۆینی چه‌وساوان سووری وه‌ک ئه‌بووچه‌هل و ئه‌بوو سوفیان^(٢) و نه‌زری کورپی حاریث و ئومه‌یه‌یه‌ی کورپی خه‌له‌ف و وه‌لیدی کورپی موغه‌یه‌یره‌و عوتبه‌و شه‌یه‌یه‌ی کورانی ره‌بعه‌و... هتد. پێکیان هینابوو، ئنجا پێغه‌مبه‌ری نه‌خوینده‌واریش (صلی الله علیه وسلم) وه‌ک برایانی پێشووی و بگره‌ له‌وانیش خه‌ستتر، که‌وته به‌ر لوزوه‌ی تانه‌و ته‌شه‌رو ره‌خان و که‌وته نیو ته‌ندووری چه‌ندان جوړه‌ ئازارو ته‌شکه‌نجه‌ی جه‌سته‌یی گیانیی، له‌ گالته‌پێکران و قسه‌پێگوتران و، بوختان بۆ هه‌لبه‌ستران و، به‌شیت و جادووگه‌رو فالچی و شاعیر له‌قه‌له‌م دران و، گه‌ف و لاف لێکران و، خۆل به‌سه‌ر سه‌ری داکران و، رێخ و رێخۆله‌ له‌سه‌ر ملی داندان و، به‌ردباران کران و، به‌روک گیران و، برسیی کران و، ترسی‌نران و، هه‌ولێ کوشتن دران و، ده‌ربه‌ده‌ر کران!!

هه‌لبه‌ته‌ له‌ هه‌موو ئه‌م جوړه‌ ته‌شکه‌نجه‌ جه‌سته‌یی و گیانیانه‌دا، یان له‌ زۆربه‌یاندا، ئه‌و چه‌وسینه‌راوه‌و ره‌ش و رووتانه‌شی له‌ گه‌لدا بوون، که هه‌لگرتنی مه‌شخه‌لی خواجه‌یه‌ کگرتن و هاوه‌لییه‌تی پێغه‌مبه‌ریان، به‌سه‌ر دنیاو ئاره‌زووه‌کانیدا هه‌لبه‌زاردو، به‌ دنیایان سه‌لماندا: که ئه‌و فیداکارو، سه‌ربازه‌ی

(١) {إِنَّهَا النَّاسُ! قُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَفْلَحُوا} (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: ١٦٦٥٤، تَعْلِيقُ شَعِيبِ الْأَرْنَؤُوط: إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ رِجَالُهُ ثِقَاتٌ رِجَالُ الشَّيْخَيْنِ)، وَاتَه: هُوَ خَلِيفَتُهُ! بَلَيْن: جَغَه‌ له‌خوا چ په‌رستراو نین، سه‌رفرازو به‌خته‌وه‌ر ده‌بن.

(٢) دياره‌ دوایی (أبو سفيان) مسوڵمان بووه‌، به‌لام به‌ ناچاریی وه‌ک له‌ به‌سه‌ره‌هاتی مسوڵمان بوونه‌ که‌یدا هاته‌وو، پاشانی‌ش ده‌وری چاکیشی بینیه‌و، به‌تایبه‌ت له‌ بواری جه‌نگ و هاندانی مسوڵماناندا.

عه‌قیده‌ی ئایینی و خواناسیی ده‌یڕه‌خسێنیو باری دینی، شوێنکه‌وتوو هیچ به‌رنامه‌و ڕێبازیکی دیکه، نه‌ک هه‌ر شان له‌شانی نادات، توژی ڕێیه‌شی ناشکینی.

به‌لێ به‌ره‌ی کوفری زۆردارو خوێنمژ، شه‌وه‌ی له‌ده‌ستیان هات، له‌گه‌ڵیاندا کردن و دوا تیری تیردانی خۆیانیا پێوه‌ نان، هه‌تا له‌ نه‌جامی سه‌دان جووره‌ فی‌ل و پیلاندا، له‌سه‌ر شه‌و^١ ڕێککه‌وتن، پاش شه‌وه‌ی زۆر به‌ جیددی له‌ ته‌گبیریکی نوێ خه‌فتان و واکه‌وتن^(١)، که‌ له‌ سی کاران یه‌کیان ته‌نجام بدن، سه‌بارت به‌ پیغه‌مبه‌ری تیکۆشه‌ر:

یان گرتن.

یان کوشتن.

یان ده‌رکردن.

وه‌ک خوای ده‌سه‌لیتدار فه‌رموویه‌تی: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ﴾ (الأنفال-٣٠).

واته‌: هه‌روه‌ها یادی شه‌و کاته‌ بکه‌وه‌، که‌ شه‌وانه‌ی کافر بوون پیلانیا بو‌ دادنه‌ی، تاکو بتگرن، یان بتکوژن، یان ده‌رت بکه‌ن.

به‌لام به‌ ویستی خوای په‌روه‌ردگار- له‌ ئاکامدا، نه‌مامی ڕه‌نج و خه‌بات و شوڕشگێڕیی پیغه‌مبه‌رانه‌، به‌ ئاره‌ق و خوینی سه‌ربازانی ڕیی خوا، فرازوو بوو و بوو به‌ دره‌خت و به‌ری گرت و، کو‌مه‌لگه‌ی خوا به‌یه‌ کگر (مُوَحِّد) پێک هێراو، ده‌وله‌تی به‌روا دامه‌زراو، ده‌رگای بتخانان داخراو، کو‌شکی طاغوتان ڕووخی‌راو، چینی زله‌زلانی کافرو لا‌ړیو خۆبه‌زلگر، به‌ زه‌بوونی و شه‌رمه‌زاری به‌خۆیان و به‌ سته‌م و بی‌دادیی و خراپه‌و تاوانه‌وه‌، به‌ره‌و زبڵدانی میژوو به‌ری‌کراو، سه‌د تف و له‌عه‌ته‌ی لێکرا.

(١) ویکه‌وتن: ته‌گبیریا کردو ته‌خشه‌یا دان.

ٲنجا ٲیستاش ٲهو سرووده‌ی (لا إله إلا الله والله أكبر) له هه‌رکات و جییه کدا به‌و چه‌مک و ٲامانجه‌وه که ٲیغه‌مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) ٲیی به‌گژ طاغوت و زۆرداراندا ده‌چوون، بو گهل ده‌ریخو به‌گوئی طاغوتاندا بدری، هم گهلش وه‌خه‌به‌ر دیو، هم هه‌مان هه‌لوٲستیش که به‌دریژی میژو له نه‌مروود و فیرعه‌ون و ٲه‌بووجه‌هله‌کان بینراوه، له طاغوته‌کانی سه‌رده‌میش ده‌بینری!

به‌لام که ٲه‌مرو دهبینین به‌روا‌له‌ت هه‌مان دروشمی (لا إله إلا الله والله أكبر) له‌سه‌ر مینه‌رو بلیندگو‌یه‌کان، به‌ده‌نگی به‌رز ده‌گوتری! ٲه‌ما که‌س نابینین نیوچاوانی ٲی گژ یو، کیچی ٲی بکه‌وٲته که‌ولی و قه‌لس بی، له‌به‌ر ٲه‌وه‌ نیه که سروشتی طاغوته‌کانی سه‌رده‌م گو‌راوه‌و، ازیان له سته‌م و خراپه‌و بی‌دادیی و خو به‌په‌رستراو زانین هی‌ناوه! دیسان له‌به‌ر ٲه‌وه‌ش نیه که سروشتی ٲایینی خوا، وه‌ک خو‌ی نه‌ماوه له زۆردارو طاغوت ر‌ه‌ٲیییه‌وه، بو‌ته تووک نه‌رمیله‌و به‌هیچ که‌س نالی بر‌و داوه! به‌لکو وا دیاره گو‌رین و لادان (تغییر و تحریف) له چه‌مک و مه‌به‌ست و ٲامانجی دروشمی ناوبراوا رووی داوه!

به‌لی به‌ده‌ردی ٲیشینان ده‌لین؛ ٲهو ماسته‌ بی موو نیه! وا دیاره ٲهو ماناو مه‌به‌ست و ٲامانجه‌ی که نه‌مروود و فیرعه‌ون و ٲه‌بووجه‌هل له: (لا إله إلا الله والله أكبر) ی ٲیبراهیم و موساو موحه‌مه‌ددا (عليهم الصلاة والسلام) ده‌یاندی، طاغوته‌کانی ٲیستا له: (لا إله إلا الله والله أكبر) ی به‌ناو ٲیشه‌وايه‌کانی ٲیستای ٲاییندا^(١)، هه‌ستی ٲی ناکه‌ن و، ده‌زانن که چه‌مک و ٲامانجی ٲه‌م دروشمه‌ی ٲیستا له ری بلیندگو‌یه‌کانه‌وه، به‌ده‌نگی به‌رز له‌سه‌ر مینه‌رو مناره‌کان ده‌گوتری، هی‌نده‌ شتیکی گچکه‌و نابووت و ییکا‌کله، ٲه‌گه‌ر هه‌زار سالی دیکه‌ش به‌م شیوه‌ بگوتری زیانیان

(١) ییگومان هه‌موو ده‌می ٲایینی خوا ٲیشه‌وايانی ری‌ک و ر‌استیشی هه‌ر هه‌ن، واته ٲی‌مه لی‌رده‌ا به‌س مه‌به‌ستمان له‌ناو ٲیشه‌وايانی ٲایین فروشه، نه‌ک هه‌موو ٲیشه‌وايه‌ک.

لێ نادات و، بەرژدەندیی و کورسیی و سەروسامانیان ناخاتە هیچ جۆرە
مەترسییە کەوێ!

خۆنەری خۆشەویست!

ئێستاش پاش ئەم کورتە لێکۆڵینەووە سەرئێشێک لە میژوودان و پامانە،
پراستیێ ئێوە قسەیهی کە کردمانە سەرباسی ئەم مەسەلەیه، وەک پۆژی
پروون ئاشکرا بوو و سەلمینرا کە: (پرواداریی دژی ستم و طاغوتە^(١))، بەلام
بێپروایی و ستمکاریی، دوو کالەکی بێکیکن).

بەلێ ستایش بۆ خوا سەلمینرا: کە بە درێژایی میژوو عەقیدەیی پرواداریی
و خواناسیی، نەک هەر هەرگیز لە گەڵ طاغوت و ستمکاراندا دانووی^(٢)
نەکوێون و پێکەوێ نەژیون، بەلکو لە هەر کات و شوێنێکدا ئێوە دووانە-
ئایین و طاغوت- بەپراستی و واقعیی هەبووین، حەتمەن دەبەریک پراچوون
و^(٣)، دەستەوێهە یە کدی بوو و ن، لە ئەنجامدا هەریەکیان بوو و دەوێ ئێوە
دیکەیان لە بەین چووێ.

هەر و هە سەلمینراش: کە بە پێچەوانەیی خەیاڵی خاوە قسەیی بێرکاوە
گومانی ناتەواوی خۆ بە پۆشنبیرزانانەو، ئەوێ کە هەموو دەمی نۆکەر
کۆلکەر^(٤) جێشۆری طاغوت و ستمکارانی بەزەبرو زۆرو دنیاخۆر
بوو، هەموو دەمی تلپاکیک بوو بێرھۆشی گەلانی پێ تەزینراو،
چاوپێچکیک بوو چاوی چەوساوانی پێ بەستراو، تەلەیهک بوو

(١) (الطاغوت: کل ما عبد من دون الله (عليه السلام) وکل رأس فی الضلال طاغوت). واتە:
طاغوت هەر شتێکە کە پێچەگە لە خۆی دەستەلاتدارو پایەدار دەپەرستێ و، هەرکەسێک
سەرۆک و پێشەوای گومپاریی بێ طاغوتە. (لسان العرب)، ب، ٨، ل ٤٤٤.

(٢) دانووی نەکوێون: نەگونجاو، مەداری نەکردو، پێکەوێ سەزان.

(٣) دەبەریک پراچوون: بە گزێه کداچوون، بەرەنگاری یە کدی بوون.

(٤) کۆلکەر جێشۆر: کۆلکردن، خۆشۆردن، بەرگ و پۆشاک شۆردن.

خه‌لکی ږه‌ش و ږووتی پی گیراوه، فیلیک بووه له چینی زهمه‌ت‌کیش کراوه پی له خشته‌یراوه، گازیک^(۱) بووه دهماری عیززه‌ت و مه‌ردایه‌تیی پی له خه‌لکی ده‌رکی‌شراوه و خه‌سینراوه. بیری هاویه‌ش په‌رستی و بی‌پروایی و دوور له‌خوایی بووه، چونکه بابای طاغوت و زوردار هه‌تا خوا به یه‌ک‌گرتن- به‌لام به‌شیوه‌یه‌کی راست- له‌نیو گه‌لدا هه‌بی، مه‌ودای نابی داوای په‌رستراویتی بکات و بلی: بمپه‌رستن، به‌لام کاتی‌ک دل و ده‌روونی گه‌ل له بر و خالی ده‌ییو، ده‌یته شاری بی‌ساحیب، بابای طاغوت، هه‌ل و ده‌رفه‌تی لی هه‌ل‌ده‌که‌وی که بلی: جا مادام چ په‌رستراو نه‌بن، نه‌وه من په‌رستراوتانم و بمپه‌رستن! به‌و پییه ده‌یته طاغوت و سته‌مکار به‌سه‌ریان‌ه‌وه.

(۱) گاز: نامیریکه وه‌ک پلایز شتی پی ده‌گیری.

سىت: بىرواۋ زانىيارىي و، يىبىرواۋىي و نەزانيي، يىكەۋە جۇشدرارون:

يەكى دىكە لەۋ قسە يىسەرۋىيۋ ھەلئەنى، كە لەنىۋ كەسانىكى خۇ بە
رۇشنىبىرزان و لە واقىعدا نە فام و كالفامدا، باون و، خۇيان پىۋە باددەن و
كۆرۈ كۆبۈنەۋە يىخىرەكانيان پى گەرم دادىنن و، دلى خۇيانيان پى خۇش
دەكەن و كەسانىكى خۇيان ئاساى نە فام و يىتامى پى جۇش دادىنن و،
گۇش دەكەن، ئەۋ قسە قىپۇك و پوۋچەيە كە دەلى: بىروا بەخۋا بوون
و خواناسىي، لە گەل بەرۋەپىش چوونى زانىيارىي و شارەزايىدا، پەيۋەندىيەكى
پىچەۋانەيى (علاقة عكسية) ى ھەيە، واتە: ھەتا زانىيارى گەشە بىكات و
نەيىنەكانى بوونەۋەر پەردەيان لەسەر لاپچىۋ مۇۋ پتر چاۋى بىكرىنەۋە،
بىرى خواناسىي لە كورتىي دەدات و پاشەكشە دەكات!!^(۱).

بەلام لە راستىدا ئەم مەسەلەيەش، ۋەك مەسەلەي پىشۋو، چاۋى
تەماۋىي و زەيىنى شىۋاۋى يىبىرواۋ لە ئايىن يىھەۋالين، سەرۋەين و لىنگەۋ
قوۋچى دىۋو راست بەراۋەژۋوۋەيە، واتە؛ ئايىن و خواناسىي ۋا لە ئىنسان
دەكات بىرىكاتەۋە رامىنىۋ سەرنج بدات و، ھەۋلى دۆزىنەۋەي ياساكانى
بوونەۋەرۋ پەي بردن بە رازو نەيىنەكانى بدات، بەلام ھەرۋەك چۇن سىتەم
و زۇر و چەۋساندەۋە بىرى چەۋتى يىبىرواۋىي، دوو رۇلەي دايىك و بايىك
و، دوو كالەكى بىركىك بوون، نەزانيي و يىئاگايى و دواكەۋتۋويىش،
لە گەل بىرى يىبىرواۋىدا ھەمان جۇرە پەيۋەندىيان ھەيە.

بەلى ھەرۋەك چۇن طاغۋوت و زۇردارەكان بەدرىژايى مىژۋو، بىرى
يىبىرواۋىيان كىردۋە بە چەك و چاۋىچىكى خۇيان؛ چەك بۇ لىدانى بەرەي
بىرواۋ، چاۋىچىك بۇ چاۋبەستى گەل، بىرى يىبىرواۋىش بە درىژايى مىژۋو،

(۱) بۇ ۋىنە بىروانە: (أصول الفلسفة الماركسية)، ب، ۱، ل ۲۴۱، ۲۳۷. و بىروانە كىتەبى: (أسس الفلسفة الماركسية)، ل ۱۰ ط ۴.

نه‌زانیی و بیئاگایی و به‌جیماویی به‌ تاقه‌ پالپشت و ده‌سته‌ گیردی خۆی
داناوه^(١)!

به‌ واتایه‌ کی دی؛ هه‌روه‌ک چۆن به‌ درێژایی میژوو سته‌م و بی‌پروایی
(الظلم والكفر) پێکه‌وه‌، وه‌ک دوو ده‌می مقه‌ستی‌ک بوو ون، بۆ برین و
پارچه‌ پارچه‌ کردنی گه‌ل، بی‌پروایی و نه‌زانییش به‌ هه‌مان شیوه‌.

ئنجاه‌ له‌به‌ته‌ پێکه‌وه‌ گونجان و ناشنابوونی خواناسیی و زانیاری
له‌لایه‌ که‌وه‌، بی‌پروایی و نه‌زانییش له‌لایه‌ کی دیکه‌وه‌، شتیکی ئاسایی و
چاوه‌ڕوان کراوه‌، هه‌لقولیوی جوړو چۆنیه‌تی سروشتی هه‌ردووکیانه‌.

چونکه‌ بیرکردنه‌وه‌و ڕامان و پشکنین و لیکۆلینه‌وه‌، ده‌رباره‌ی بوونه‌وه‌رو
شاره‌زابوون له‌ یاساو ده‌ستوره‌ خوایه‌ کانی، ده‌بێته‌ هۆی زیاتر ناشنابوون به‌
په‌رێزو مولکی خوا، پتر په‌ی بردن به‌ نازو نیعمه‌ته‌ بی‌سنووره‌و نه‌ژمی‌راوه‌ کانی،
بیگومان له‌ ته‌نجامی ته‌مه‌شدا، مرۆف‌ باشتر سیفه‌ته‌ به‌رزه‌ کانی خوای بۆ
ده‌رده‌ که‌ون و چاکتری ده‌ناسی.

به‌لام به‌ پێچه‌وانه‌وه‌: نه‌زانیی و نه‌شاره‌زایی سه‌باره‌ت به‌ سروشت و ده‌روبه‌رو
بیئاگایی له‌ یاساو ڕازو نه‌هێنییه‌ کانی مولکی خوا، په‌ی نه‌بردن به‌ نازو
نیعمه‌ته‌ کانی، سه‌رده‌ کیشی بۆ له‌ خوا بی‌هه‌والیی و، ته‌میش سه‌رده‌ کیشی بۆ
دوودلیی و گومان و...هتد.

به‌لێ: وه‌ک میژووی کۆن و نویو واقعی ئیستا ده‌ری خستوه‌، نه‌زانیی و بیرکورتیی و
زه‌ین کوژیی، چاکترین هۆی ڕیخۆشکه‌رو زه‌مینه‌ سازکه‌ری بلیویونه‌وه‌و په‌ره‌ستاندن
ئه‌و بیره‌ بی‌پرواییه‌ بووه‌، که‌ وه‌ک گوتمان: هه‌موو ده‌می نوکهره‌ کوکه‌رو جله‌شورو،
چه‌ک و چاوپێچکی^(٢) طاغوتانی چه‌وسینه‌رو فریوده‌ر بووه‌!!

(١) له‌مه‌وسووعه‌ی: (ئیمان و تیلحاد) دا به‌درێژیی و به‌پروونیی به‌رپه‌رچی ئه‌و قسه‌یه‌ی بی‌پروایان
دراوته‌وه‌.

(٢) چاوپێچک: هه‌رشتی‌ک چاوی مرۆفی یی به‌ستری.

ٲیسٲاش: چونکه ٲیمه وه‌ک هه‌لگرانی دروشمی دژ ٲایینی و بیبروایی
که‌یفمان به‌ قسه‌و ده‌عوای بیبه‌لگه‌ نایه‌ت با‌ چهند وینیه‌ک به‌ نمونه‌ له‌
میژووی کوون و نوی و، واقعی ٲیسٲای ده‌بریک ٲاچوونی برواو کوفر،
بینینه‌وه‌:

وینیه‌ی یه‌که‌م: نه‌مروود و ٲیبراهیم (علیه‌ السلام)

له‌ کاتی‌کدا ٲیبراهیم (علیه‌ السلام) په‌یامی خوای ٲی سپیرا، وه‌ک
هه‌موو هه‌لگرانی په‌یامی خوا، به‌روه‌ کوؤشک و باله‌خانه‌ی طاغووتی شه‌و
ٲوژگاره‌ (نه‌مروود) روویی و ٲیی ٲاگه‌یان‌دو ٲیی گه‌یان‌د، که‌ به‌س خوا
(جل جلاله‌) له‌ خواجه‌ٲیی و په‌رستران و گه‌ردن بو‌ که‌چکران ده‌ده‌شیتته‌وه‌و،
که‌سی دیکه‌ ٲیی ناکه‌وئ، لافی په‌روه‌ردگارٲیی لیبکات،

نه‌مروود ئاوا - وه‌ک قورئان بو‌مان ده‌گیرٲته‌وه‌ - له‌ گه‌ل ٲیبراهیم‌دا
که‌وته‌ گفتوگو:

﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِیْ حَاجَّ اِبْرٰهٖمَ فِیْ رَبِّهٖۤ اَنْۢ ءَاتٰهُ اللّٰهُ الْمَلٰٓئِکَۃَ اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ
رَبِّیْ الَّذِیْ یُحٰیۤءُ وَیُمِیْتُۤ قَالَ اَنَاۤ اُحِیۤءُ وَאُمِیْتُۤ قَالَ اِبْرٰهٖمُ فَاِنَّ اللّٰهَ یَآتِیْ
بِالسَّمْسِ مِنْ الْمَشْرِقِۚ فَآتَ بِهَا مِنْ الْمَغْرِبِۚ فَبُهِتَ الَّذِیْ کَفَرُۙ وَاللّٰهُ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ
الظَّالِمِیۡنَ ﴿٢٥٨﴾ (البقرة - ٢٥٨).

واته‌: ئایا ته‌ماشای شه‌و که‌سه‌ ناکه‌ی که‌ له‌ گه‌ل ٲیبراهیم‌دا ده‌براره‌ی
په‌روه‌ردگاری وتوئژی کرد، له‌به‌رته‌وه‌ی خوا مولک و ده‌سته‌لاتی دابوئه‌،
که‌ ٲیبراهیم - بو‌ سه‌لمان‌دنی په‌روه‌ردگاری - گوٲی: په‌روه‌ردگارم شه‌ودیه‌
که‌ مروؤف ده‌زیه‌نی و ده‌مرئیی، شه‌وش - گوٲی: منیش ده‌زیه‌نم و ده‌مرئیم،
ٲیبراهیم گوٲی: ده‌جا خوا-هه‌موو ٲوژئی - له‌ ٲوژه‌لٲته‌وه‌ خوړ هه‌لدٲنی، -
توؤش هه‌ر جاریکی - له‌ ٲوژئاواوه‌ هه‌لی به‌ینه‌! ئنجا شه‌وه‌ی بیبروابوو
سه‌رسام و ده‌سته‌وستان بووه‌و، خواش ٲیروونیی کو‌مه‌لئ زو‌رداران ناکات.

وه‌ک ده‌بینین: ئیبراهیم-که نوینه‌ری بر‌وايه- بۆ سه‌لماندنێ په‌روه‌رد‌گاریتیی خوا، دیارد‌ه‌ی ژیان و‌مردن (الحياة والموت) به‌ به‌لگه‌ دییت‌ه‌وه‌، یی‌گومان ژیان و گه‌شه‌کردن و مردن و له‌نیو‌چوونی ژیاندارانیش، پر ورده‌کارترین و سه‌رنج‌راکش‌ترین دیارد‌ه‌ی سروشتیه‌ له‌ بوونه‌وه‌رداو، له‌ هه‌موو شتیک پتر گۆمی مه‌ندو راوه‌ستاوی بیرى مرۆف ده‌شلقیتۆ، له‌ هه‌موو شتیکى دى زیاتر هه‌ست و نه‌ست و زه‌ین وه‌وشى ده‌جووتینى، که‌واته ئیبراهیم (عليه السلام) بۆ سه‌لماندنێ په‌روه‌رد‌گاریتیی خوا، په‌ناى برده‌به‌ر بیرکردنه‌وه‌و تیوه‌رامانى سروشت و، سه‌رنجدانى له‌ ده‌وله‌مه‌ندترین و به‌پیت و پێترین لایه‌نیدا.

به‌لام بابای طاغوت و زۆردارى خوانه‌ناس-وه‌ک عاده‌تى سروشتی و بنچینه‌ی بیروایان- له‌ به‌رانبه‌ر ئه‌و به‌لگه‌ به‌هیزو پێزه‌ ژیری و زانیاریه‌ی ئیبراهیمدا، ده‌ستى له‌ هه‌موو پچکان بر‌او چى پى نه‌ما، ئه‌وه‌ نه‌بی که‌ هانا به‌ریت‌ه‌ به‌ر تاکه‌ پشتیوانی بیرى بیروایى؛ سه‌فسه‌طهو فیسق و گه‌وه‌و خۆگێل کردن و چاوه‌سته‌کى! به‌لێ وه‌ک توێژ‌ده‌وه‌و می‌ژووزانان^(١) ده‌لێن-نوینه‌ری کوفر- فه‌رمانى دا دوو که‌سیان هی‌نان، یه‌کیانى کوشت و، ئه‌وى دیکه‌شى هی‌شته‌وه‌و، ئنجا گوتى: منیش په‌روه‌رد‌گارم، چونکه‌ ده‌توانم هه‌ندیک که‌س بم‌یت‌م و، هه‌ندیکانیش به‌یلمه‌وه‌و بر‌یه‌نم!!

به‌لێ ئه‌مه‌ هه‌موو به‌لگه‌ی نه‌مروود بوو، له‌سه‌ر راستی داواى په‌روه‌رد‌گاریتیی کردنى! جا هه‌رچه‌نده‌ پووجه‌لی و ساکاری ئه‌م قسه‌یه‌ی نوینه‌ری کوفر، شتیکى ئاشکراو به‌رچاوه‌، به‌لام ئیبراهیم (عليه السلام) ویستی ئه‌م تاکه‌ ده‌رفه‌ته‌ی یاری به‌ وشان کردنه‌ش به‌ده‌ست نه‌مرووده‌وه‌ نه‌هیلۆ، مه‌ودای نه‌دات له‌و رێیه‌وه‌ خه‌لککه‌، هه‌لخه‌له‌تینى و، وینه‌یه‌کى دیکه‌ی زه‌قتى له‌ دیارد‌ه‌ سروشتیه‌ ریک وپیکه‌کانى بوونه‌وه‌رى خواکرد، بۆ هی‌نایه‌وه‌، که‌ بریتیه‌ له‌ دیارد‌ه‌ی گه‌ران و سوورانی خۆر به‌پیی یاسایه‌کى

(١) بر‌وانه‌: (تفسير جامع البيان) الطبري-٣، ١٨، و بر‌وانه‌: (الكامل في التاريخ) لابن الأثير، ب، ١، ٩٨.

چه‌سپاو نه‌گۆرێ، بۆ پوچه‌کردنه‌وه‌ی ده‌عوای پێشووشتی-ده‌عوای ژياندن و مراندن- داوای ئێک‌کرد که‌ ته‌ویش-ته‌گه‌ر داوای وا ده‌کات- با هه‌ر جارێک ده‌ست له‌ کاروباری رۆژێ وهریداو، به‌ پێچه‌وانه‌ی یاسای خواوه، له‌ رۆژئاواوه به‌ره‌و رۆژه‌ڵاتی به‌ری!! به‌لام وه‌ک ته‌نجامێکی هه‌تمیی و سروشتیی، ده‌به‌ریک راجوون و دم به‌دمه‌ی کوفرو به‌روا، بابای کافری خو به‌ زلزان، له‌ ئاقار ته‌و به‌لگه‌ ئاشکراو زه‌قه‌دا، که‌ ئیدی چیدی هه‌لی یارییکردن به‌ وشان و، خو گێلکردن و سه‌ر له‌ لمی نانی به‌ده‌سته‌وه‌ ناهێلێ، به‌ ناچاریی ملی بۆ چاره‌نووسی ره‌شی؛ هه‌په‌سان و هه‌یچ پێنه‌مان و ده‌سته‌وستان مان، راکێشا!!

وینە‌ی دووهم: فیرعه‌ون و مووسا (علیه السلام)

دیسان (فیرعه‌ون)یش-نوینه‌ری کوفری رۆژگاری خو‌ی- له‌به‌رده‌م بانگه‌وازی خوایی شو‌ر‌ش‌گێ‌ران‌ه‌و ئازادی‌خوازان‌ه‌ی (مووسا)دا (علیه السلام) هه‌مان هه‌لو‌ب‌ستی په‌نا بردنه‌به‌ر که‌رکردن (استحمار) و فریودانی نه‌مروودی دووباره‌ کردو‌ته‌وه‌، خوای زانا له‌وباره‌وه‌ فهرموویه‌تی:

﴿وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنْ أَنْتَ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝١٠ قَوْمَ فِرْعَوْنَ لَا يَنْقُوتُ ۝١١﴾
(الشعراء: ۱۰-۱۱).

﴿فَاتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝١٦ أَنْ أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ۝١٧﴾
(الشعراء: ۱۶-۱۷).

﴿قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝٢٣ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ۝٢٤ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْمَعُونَ ۝٢٥ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ۝٢٦ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ۝٢٧ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ۝٢٨ قَالَ لَئِنْ أَخَذْتِ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُورِينَ ۝٢٩ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ۝٣٠ قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۝٣١﴾
فَالْقَلَىٰ

عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بِيْضَاءُ لِلنَّظَرِ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَا تُؤَكُّ بِكُلِّ سَحَابٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ ﴿الشعراء: ٢٣-٣٨﴾.

واته: هه‌روه‌ها یادی ئەو کاته بکه‌وه که په‌روه‌رد گارت بانگی موسای کرد: که بچۆ لای کۆمه‌لی سته‌مکاران، کۆمه‌لی فیرعه‌ون، ئایا پارێژکاریی (تقوی) ناکه‌نه پیشه‌!.. تۆو هاروونی برات- بچنه لای فیرعه‌ون پیی بلین: ئیمه نیردراو (پیغه‌مبه‌رای په‌روه‌رد گاری جیهانه‌کانین، -هاتوین- که گه‌لی (به‌نی ئیسرائیل) مان له‌گه‌ل بنیری... فیرعه‌ون گوتی: ئنجا ئایا په‌روه‌رد گاری جیهانه‌کان چییه‌؟!

-موسا- گوتی: په‌روه‌رد گاری ئاسمانه‌کان و زه‌وی و ئەوه‌ی له‌ نیوانیان دایه، ئە‌گه‌ر ئیوه له‌ بر‌وا پته‌وانن-به‌ بوونی خوا-، -فیرعه‌ون- به‌وانه‌ی گوت که له‌ ده‌وری بوون: ئە‌وه‌ گوی‌تان لی نیه‌!

-موسا- گوتی: په‌روه‌رد گاری ئیوه‌و په‌روه‌رد گاری باب و باپیرانی پیشووتان...

-فیرعه‌ون- گوتی: ئە‌وه‌ پیغه‌مبه‌ره‌تان که بو لاتان نیراوه، بیگومان شیته‌.

-موسا- گوتی: په‌روه‌رد گاری رۆژ‌ه‌لیت و رۆژ‌ئاواو ئە‌وه‌ی له‌ نیوانیان دایه، ئە‌گه‌ر ب‌فامن.

-فیرعه‌ون- گوتی: بیگومان ئە‌گه‌ر جگه له‌ من چ په‌رستراوی دیکه بگری، ر‌ه‌گه‌ل گیراوانت ده‌خه‌م.

-موسا- گوتی: ئە‌دی ئە‌گه‌ر شت -موعجیزه‌-ی‌کی ئاشکرام بو هی‌نابی!

-فیرعه‌ون- گوتی: ئە‌گه‌ر له‌ راست‌گوییانی بیه‌ینه‌ ر‌وو.

جا - مووسا - گوچانە کە ی فریڤداو دەستبەجی بوو بە ماریکی بەرچاوەو،
دەستی - لەبن هەنگلی - دەریئا، یە کسەر بوو بە شتیکی سپی بو بێنەرەن.

- فیرعەون - بە زلەزلانی دەورووبەری گوت: بێگومان ئەمە جادووگەرێکی
زانایە، دیەوێ بەهۆی جادوووەکیەو لە نیشتمانی خۆتان دەرتان بکات، جا
فەرمانتان لەسەر چییە؟!

گوتیان خۆی و باریە کە ی بهێڵەووە - جادووگەر - کۆکەرەوان بێرە بو
شارەکان، با هەموو جادووگەرێکی شارەزات بو بێن، ئنجا جادووگەرەکان
لە بەلێنگە^(١) رۆژێکی دیاریکراو دا کۆکرانەووە.

وێک دەبین: مووساش وێک هەموو هەلگرانی مەشخەلی شوپشی پرۆا،
بە فەرمانی خوا دەنێردی بو لای کۆمەلی زۆرداران (القوم الظالمین)، دەچی
بو لای فیرعەون و کۆمەلە کە ی، کە بانگی خوا بەیە کگرتن (التوحید)
یان بە گوێ دابدات، هەروەها دەچی - بە خۆی و بە هاروونی برای - کە
گەلی چەوساوە (مستضعف) ی بەنی ئیسرائیل، لە چەنگی فیرعەون و
داروودەستە کە ی دەریئێو، نیری خۆبەزلگر (مستکبر) انیان لەسەر شانی لاوا،
لە کۆیلا یەتیان قوتار بکات. بەلام فیرعەونی طاغوت، زۆر بی شەرمانە
لە گەلی دەوێ و، تەنانت کە دەرباری خوی پەروردگاری جیهانەکان
پرسیار لە مووسا دەکات، راناو (ضمیر) ی ناواقلمەندان (غیر عقلاء) بو
خوی پەروردگار بە کاردیئێ، یانی: من تا ئیستا پەروردگاری تۆ نانا
م، تەنانت نازام داخو لەریزی عاقلمەندان (عقلاء)، یان نا!!

ئنجا مووساش وێک خواپەرستیکی ژێرو تیگەیشتوو، سەرنجیان رادەکیشت
بو مولکی ئاسمانەکان و زەوی و ئەوێ لەنیوانیان دایە، واتە؛ مووسا لە
بەرانبەر پرسیاری (وما رب العالمین) ی فیرعەوندا، پەنا دەباتە بەر بوونەووەری
پر ورده کاریی و یاسادارو، دیکاتە بەلگە ی بوونی پەروردگاری جیهانەکان!

(١) میقات: بەکات و شوێنیکی دیاریکراو بەلێن لەسەر دراو دەگوتری.

به‌لام فیرعه‌ون وه‌ک هه‌ر بی‌بروایه‌کی بی‌به‌لگه‌و ده‌ست به‌تال و فامکالا و
بی‌که‌مال، په‌نا ده‌باته‌ به‌ر گالته‌ پیکردن و، روو له‌و ده‌ست و پی‌وه‌ندانه‌ی
ده‌کات که‌ بی‌جگه‌ له‌ - به‌للی قوربان و ئاغاگیان و ده‌ست به‌ سینگه‌وه‌نان-
چیدی نازانن، پی‌یان ده‌للی: گویتان له‌م قسه‌ سه‌یره‌ی مووسا نه‌بوو!!

به‌لام مووسا وه‌ک هه‌ر خواناسی‌کی خۆراگرو سینگ فراوان و، پشوودریژ
و ره‌وشت به‌رزو به‌ ته‌ده‌ب، گوئی ناداته‌ نه‌ فامی‌تی و بی‌ته‌ده‌بی فیرعه‌ون و،
له‌سه‌ر رچه‌ی خۆی ده‌رواو، دیمه‌نی‌کی دیکه‌یان له‌ شوینه‌وارو په‌ریزی خوا
(عز و جل) ده‌خاته‌ به‌رچاوان و سه‌رنجیان راده‌کیشی بو دیاردی دروست
بوونی خۆیان و باب و باپیرانی رابردوویان، به‌لام فیرعه‌ون له‌ جیاتی
ئه‌وه‌ی له‌ به‌رانبه‌ر ئه‌و هه‌موو ته‌ده‌ب و ره‌وشته‌ به‌رزوی مووسادا، نه‌ختیک
له‌ ریشمه‌ی بی‌شه‌رمیی خۆی توند بکات، پتر شوولی لی هه‌لده‌کیشی،
چونکه‌ (وإن أکرمت اللئیم تمرّدا)!. به‌للی ته‌وجار فیرعه‌ون له‌ پله‌ی گالته‌
پیکردنه‌وه، هه‌لده‌کشی بو پله‌ی تۆمه‌تی شی‌تی و ده‌پال دان!

به‌هه‌رحال مووسا خۆی تیک نادا، چونکه‌ که‌سیک خۆی ناسیی،
قسه‌ی خه‌لکی کاری تی ناکات و، بو جاری سی‌هه‌م یه‌کی دیکه‌ له‌ دیمه‌نه‌
دل‌زوینه‌کانی شوینه‌واری خۆی په‌روه‌ردگار، ده‌کاته‌ به‌لگه‌ی ئیسه‌پاتی ده‌عواکه‌ی،
به‌لام فیرعه‌ون، وه‌ک هه‌موو زۆرداریکی ته‌نگه‌ پرێسکه‌و ده‌مار توند، که‌ له‌
جاری یه‌که‌مدا -واته‌ له‌ به‌رانبه‌ر یه‌که‌مین قسه‌ی مووسادا- ده‌وری ئازده‌لیکی
نه‌فامی دی، به‌ هو‌ی خۆ گیل کردیه‌وه‌ له‌ راست مانای وشه‌ی (رب العالمین)
داو، له‌ جاری دوهم و سی‌یه‌مدا به‌هو‌ی گالته‌ پیکردن و، به‌شی‌ت له‌قه‌له‌مدانی
مووساوه‌، ده‌وری شه‌یتانیکی زۆرزان و به‌دکاری دی، ته‌مجار ده‌وری درنده‌یه‌ک
ده‌بینیو، هه‌ره‌شه‌ی گرتن و کوشتن و برین له‌ مووسا ده‌کات!

بی‌گومان مووسا له‌به‌رده‌م ته‌م هه‌لو‌سته‌ی فیرعه‌وندا، وه‌ک هه‌لو‌سته‌کانی
پیشووی، هیچ ناشله‌ژی و تیک ناچێو، به‌ شی‌وازیکی نه‌رم و نیان پی
ده‌للی: ته‌دی ته‌گه‌ر موعجیزیه‌کی ئاشکرات پی‌شان بده‌م، چ ده‌لیی؟!

فیرعه ونیش ده‌لی: کوا، با بزانه ته‌گه‌ر راست ده‌که‌ی!

ئنجاکاتی‌ک مووسا دوو موعجیزه سه‌رسام که‌رو ده‌سته‌وستانکه‌ره‌کانی
خۆی پێشان ده‌دات، فیرعه‌ون دوایین فیشه‌کی نێو فیشه‌کدانی ته‌له‌که‌بازی
و پیلانگیریی خۆی به‌ مووساوه‌ ده‌نیت و، تۆمه‌تی جادوو‌گه‌رایه‌تی ده‌داته
پال!

ئنجاکا دوای ته‌وه‌ی داروده‌سته‌که‌ی فیرو ده‌دات و، به‌هه‌له‌ وایان حالێ
ده‌کات، که‌ مووسا بابایه‌کی جادوو‌گه‌رو کورسییخا‌زو فیل‌بازو، ده‌یه‌وئ
مال و حال و نیشتمانیان پێ به‌جی به‌یئێ! داروده‌سته‌که‌ی پاش پرس و راو
ته‌گیر، بریار ده‌دن، کۆمه‌له‌ جادوو‌گه‌ریکی کارامه‌و شاره‌زا، خر بکه‌نه‌وه‌و
به‌گژ^(١) مووسایان وه‌نن!!

جا ئیستا با سه‌رنج ده‌ین!!

دیتان! چۆن فیرعه‌ونی زۆردارو خۆ به‌ په‌رسترا‌وزان، له‌ ئاقار تیشکی
رۆژی بانگه‌وازی بر‌وادارانه‌ی مووسادا، له‌خۆ گیل کردنه‌وه‌، گواستیه‌وه‌ بۆ
گالته‌پیکردن و، له‌ گالته‌پیکردنه‌وه‌ بۆ بوختان هه‌لبه‌ستن و، ئنجاکا بۆ
هه‌ره‌شه‌و خۆسوور کردنه‌وه‌و سه‌ره‌نجام.. به‌لێ سه‌ره‌نجامی هه‌موو هه‌ول و
کۆششی فیرعه‌ون بۆ به‌ره‌هه‌لستی په‌یدا کردن له‌ رووی بانگه‌وازی خواناسانه‌ی
مووسادا، بریتی بوو له‌ په‌نابردنه‌ به‌ر کۆمه‌لیک جادوو‌گه‌ری چاوبه‌ست و
فریوده‌ر!!

به‌لێ ته‌مه‌ (په‌نا بردنه‌ به‌ر چه‌واشه‌ کاری و چاوبه‌ستن و به‌سه‌هوو بردن)
تا‌که‌ پشتیوانی بیری بپروایی و خوانه‌ناسیه‌، له‌ کاتی‌کدا له‌ گه‌ل عه‌قیده‌ی
خواناسیی و خوا به‌یه‌ که‌گرتندا ده‌به‌ریک را‌ده‌چینو، زۆرانی له‌ گه‌ل ده‌گرئ.

(١) به‌گژ مووسایان وه‌نن: به‌گژ مووسایان دا‌بکه‌ن، له‌مووسایان به‌ردن.

وینە‌ی سی‌یه‌م: زله‌زلانی قورە‌هیش و موحه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم)

به‌و پێ‌ودانه‌ی که گوتمان: کاروانی هه‌لگرانی مه‌شخه‌لی بیروبروای خوایی و رابه‌رو پێش‌ه‌روانی مرو‌قایه‌تی، به‌ره‌و هه‌واری رزگاریی و سه‌رفرازیی راسته‌قینه، درێژ‌ه‌ی به‌ رو‌یشتنی خۆیدا، هه‌تا نو‌ره گه‌یشته سه‌ر دوایین هه‌لگری مه‌شخه‌لی برواو، پێشه‌وای راسته‌قینه‌و سه‌ر به‌خیری مرو‌قایه‌تی (موحه‌مه‌دی کوری عه‌بدو‌ل‌لی) پێغه‌مبه‌ری نه‌خوینده‌وار (صلی الله علیه وسلم).

ئه‌میش وه‌ک برایانی پێشووی، له‌ گه‌ل ئاشکراکردنی بانگه‌وازه‌که‌یدا، به‌ره‌ی کوفری چه‌وسینه‌رو خو‌سه‌پینه‌ر، هه‌ر هینده‌یان خو‌ش بوو تا حاڵیی بوون ده‌لی: چی! ئیدی کێچیان که‌وته که‌ولی و، وه‌ک پیره‌ژنه‌ی تاقانه‌ مردوو و رپۆی ژانگرتوو، به‌ هه‌رچی هی‌زی هه‌یانبوو، خو‌یان ده‌به‌ر را‌کردو، تا شه‌ش هه‌وت سا‌ل را‌بردن، جه‌نگی نی‌وان برواو کوفر وا گه‌رم بوو، سه‌رانی قورە‌هیشی زۆردار، ددان و چه‌قوویان ده‌سوو، له‌هه‌ر که‌سیک تی ده‌گه‌یی و به‌ره‌و به‌ره‌ی بروا ده‌چوو!!

هه‌لبه‌ته زله‌زلانی زۆردارو خوانه‌ناسی قورە‌هیش، وه‌ک براده‌رانی پێشوویان، تاقه‌ چه‌کیک که‌ وه‌به‌ر په‌لیان که‌وت، بو‌ به‌ره‌هه‌ستی پێکردن و پێ به‌ره‌نگاربوونی بانگه‌وازی پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم)، بریتی بوو له‌ په‌نا بردنه‌ به‌ر خاف‌لێندن و بی‌ئاگاکردنی خه‌لکی و، می‌شک ته‌زان‌دنیان له‌ لایه‌که‌وه‌و، له‌ لایه‌کی دیکه‌شه‌وه‌ کپکردن و دا‌پۆشین و خه‌فه‌کردنی، ده‌نگی زو‌لێلی ئه‌و بانگه‌وازه‌ له‌ رپۆی غه‌لبه‌غه‌لب و فیته‌فیت و چه‌پله‌ لێدان و، گیرانه‌وه‌ی چیرۆک و به‌سه‌رهاته‌ ته‌فسانه‌یه‌ کانی پادشاکانی فارس، خوا له‌وباره‌وه‌ فەرموویه‌تی:

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (فصلت- ٢٦).

واته: ئه‌وانه‌ی کافرن گوتیان؛ گوێ بو‌ ئه‌م قور‌ئانه‌ مه‌گرن - له‌ ده‌می خویندنه‌وه‌یدا- و غه‌لبه‌غه‌لبی تیدا بکه‌ن به‌شکم -به‌سه‌ریدا- زالب‌ن.

بهٲئی ٲاقه دهسته گیریه ک^(١) که له بهر دهم ٲین و ٲاوو تهوژمی ٲایه ته به هیزه کانی قورٲانی به ٲیژدا، بگونجی دهستی ٲیگیری، بریٲیه له ونکردن و خه فه کردنی ٲهو دهنکه کاریگه رهی که به ٲیٲه گوئی هه ر که سیکه وه، ٲه گه ر زوړیش که لله ٲهق و به دفه ٲ بی، کاری ٲی ده کاو دهیگوړی!!

دیسان خوای بیوینه، دهرباره ی هه ول و کوڅشی کافره زله زله کانی قورٲیش بو به ره له ٲستییکردنی قورٲان، فره موویه ٲی:

﴿حَتّٰی اِذَا جَآءُوكَ يُجَادِلُوْكَ يَقُوْلُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا اِنْ هَٰذَا اِلَّا اَسْطِیْرُ الْاَوَّلِیْنَ ۝۲۵ وَهَمْ یَنْهَوْنَ عَنْهُ وَیَتَوَتَّ عَنْهُ وَاِنْ یُهْلِكُوْنَ اِلَّا اَنْفُسُهُمْ وَمَا یَشْعُرُوْنَ ۝۲۶﴾ (الانعام: ٢٥-٢٦).

واته: هه ٲا کاتییک که (کافره کان) هاتنه لات، شه ٲه قسه ٲ له گه ل ده که ن، ٲه وانهی که بیروان ده ٲین: ٲه م-قورٲان-ه بیجکه له ٲه فسانهی ٲیشینان چیدی نیهو، ٲه وان خه لکی لیډه ٲرینگینه وهو لیی وه دوور ده که ون، به م ٲه فتاریان- به س خویان ده فوه ٲین، به لام هه ست ناکه ن.

ٲویرٲه روانی قورٲان دهرباره ی هو ی هاتنه خوار (سبب النزول) ی ٲه م ٲایه ٲانه ده ٲین: هه رجاریک که ٲیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له کوړٲیک یان له شوٲنییک داده نیشت بو قورٲان خویندن به سه ر خه لکیدا (نضر بن الحارث) که یه کییک بوو له زله زلانی قورٲیش، له نیزییک وییه وه، کوړٲیکی دیکه ی ساز ده کردو بانگی خه لکی ده کرد و دهیگوت: ٲه گه ر موحه ممه د به سه رهات و ٲه فسانه کانی ٲیشووانٲان به سه ردا ده خوینیٲه وه، من سه رگوزشته و حیکایه ٲی چاکترم له لان، ٲنجا به سه رهاتی (ٲروسته م و ٲه سه فندیاری) فارسیی به سه ردا ده خویندنه وه، ٲا کو له گو یگرتن بو قورٲان دووریان بخاته وه!!^(٢)

(١) دهسته گیره: هه رشتییک دهستی ٲی بگیری و خزی ٲی بگیری

(٢) ٲروانه: ته فسیری (غرائب القرآن و رغائب الفرقان)، ٥، ل ١٢٨، له سه ر ٲه راویزی ته فسیری (طبری). و ٲروانه: ته فسیری (الكشاف عن حقائق غوامض التنزیل)، ب ٢، ل ١٣، و ٲروانه: ته فسیری (في ظلال القرآن) ب ٢، ل ١٠٦٦، چاپی ١٠، سالی ١٩٨٢.

به‌للی خویننه‌ری سه‌نگین!

تاقه‌ پێی چاره‌سه‌ر له‌ده‌ست طاغووت و زۆردارانێ خاوه‌ناس و مله‌وێ قورده‌شدا، بۆ به‌رپه‌رچ دانه‌وه‌ی بانگه‌وازی قورپان و نه‌هه‌شتنی تاووتینی له‌ دلی خه‌لكیدا، بریتی بوو له‌ غه‌لبه‌غه‌لب و نه‌فسانه‌ خوینده‌وه‌! هه‌لبه‌ته‌ پیلانی: خه‌لك سه‌رگه‌رم كردن به‌ ده‌نگه‌ده‌نگ و ژاوه‌ژاوی ییكاك‌ل و مه‌به‌ست و، خافلیندنیان به‌ گوێگرتن بۆ شتی نه‌فسانه‌یی و خه‌یالی و ییسوود، شتیك نه‌بووه‌ تایه‌ت بووبی به‌ كافره‌ فیل بازه‌كانی قورده‌شه‌وه‌، به‌لكو كوفری كوێ و نوێ په‌چاوی كردوه‌ په‌نای بۆ بردوه‌!

ئنجاه له‌ هه‌مووی سه‌رنج راكیشت ته‌وه‌یه، كه‌ له‌ كاتیكدا كافره‌ خو به‌ زلگه‌ره‌كان داواکاری ییجیو سه‌یر سه‌یریان له‌ پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) ده‌کرد، وه‌ك:

﴿ وَقَالُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ۖ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ۚ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسْفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ۚ ﴾ (الأعراف: ٩٠-٩٢).

واته‌: -كافره‌كان- گوێیان: بڕوات پێ ناھه‌ین، هه‌تا سه‌رچاوه‌یه‌ کمان له‌ زه‌وی بۆ هه‌لده‌قوێنی، یاخود باغیکی له‌ دارخورماو تریت هه‌بی، ئنجاه رۆوبارانێ به‌وێودا به‌رده‌یه‌وه‌، یاخود ئاسمانمان پاره‌پاره‌ به‌سه‌ردا به‌رده‌یه‌وه‌، وه‌ك گومان ده‌به‌ی، یان خواو فریشته‌كان رۆو به‌روومان به‌ی.

به‌للی له‌ کاتی ته‌م داواکارییه‌ بی جیانه‌دا، خوا ییهاوتا سه‌رنجی ته‌م كافره‌ نه‌قام و به‌هانه‌گرانه‌، راده‌کێشی بۆ وردبونه‌وه‌ تێوده‌رامانی دیارده‌ رێک و پێک و سه‌رسامکه‌ره‌کانی بونه‌وه‌، وه‌ك پێیان بلی: مرۆفایه‌تی

تازه له تافی^(١) مندالیی و سادیی هه‌لبردوهو^(٢)، کاتی ته‌وه نه‌ماوه که ٲینسان به‌س له‌ٲیی موعجیزه و شتی یاسادر (خارق العاده) وه خوا بناسیو ٲهی به سیفته به‌رزو بیسنوره کانی به‌ری، به‌لکو له‌مه‌ودوا - چونکه مرو‌ف به تی‌ک‌ٲایی ناستی ژیری و بیرو هو‌شی به‌رز بو‌ته‌وهو - ده‌توانی له‌ٲیی یاساو ورده کارییه کانی بوونه‌وه‌وه، ٲهی به بوونی خوی ٲه‌رو‌رد‌گار به‌ریو، به سیفته کانی ئاشنا بی، خوی کارزان فه‌رموویه‌تی:

﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَن يُنْزِلَ آيَةً وَلَٰكِن أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَلُكُمْ مَا فَرَقْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمُّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ ﴿٣٩﴾﴾ (الأنعام: ٣٧-٣٩)

واته: - کافره‌کان - گوٲیان: ته‌وه بو‌چی - ٲیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) - له ٲه‌رو‌رد‌گارییه‌وه نیشانه (موعجیزه)یه کی بو نانی‌ردی! بلی: بی‌گومان خوا توانایه که نیشانه‌یه‌ک بنی‌ٲته خوار، به‌لام زو‌ربه‌یان نازانن - که قوناغی ته‌وه جو‌ره موعجیزانه به‌سه‌ر چووه^(٣) - و هیچ ژیان‌داری‌ک له زه‌ویدا نیه‌وه، هیچ بالنده‌یه‌ک نیه که به دوو باله کانی به‌ری، مه‌گه‌ر کو‌مه‌لینی وه‌ک ٲی‌ودن، هیچ شتی‌کمان له کٲی^(٤) - قور‌شان - دا فه‌رامو‌ش

(١) تافی: گه‌رمه‌ی نی‌وه‌ٲاستیی.

(٢) هه‌لبردوه: تی‌ٲه‌ٲی‌وه، ٲه‌ت بو‌ه.

(٣) یان مه‌به‌ست ته‌وه‌یه: زو‌ربه‌یان زانیارییان نیه به یاساداری و ٲیک و ٲیکی بوونه‌وه‌ر، ته‌گه‌ر نا هه‌موو شتی‌کی ته‌م بوونه‌وه‌ر، له گه‌ردیله‌یه‌که وه بگه‌ر هه‌تا که هه‌که‌شانیک و، له خانه‌یه‌که وه بگه‌ر هه‌تا ٲینسانیک، به‌لگه‌وه نیشانه‌وه موعجیزه‌ی ٲه‌رو‌رد‌گاری‌ٲیی خوی بی‌ٲنه‌وه هاو‌ٲن.. واش ٲی‌ده‌چی ته‌م ته‌فسیرو لی‌کدانه‌وه‌یه ٲاسته‌ری‌ت، چونکه ٲایه‌ته‌که‌ی دوی ته‌م به‌لگه‌یه له‌سه‌ری.

(٤) وا ٲی ده‌چی گونجاو‌تره که مه‌به‌ست له (کتاب) لی‌رده‌ا زانیاری ته‌زه‌لیی خوا، یان (لوح المحفوظ) بی‌ت که هیچ شتی‌کی نه‌بو‌ارده‌ه تی‌یدا تو‌مارنه‌ک‌رابی و، ته‌گه‌ر بشلی‌ین مه‌به‌ست

نه‌کردوه، ئنجا -ئه‌و ژياندارانه‌- بۆ لای په‌روه‌ردگاریان خه‌ ده‌کریته‌وه‌وه‌،
ئه‌وانه‌ی که نیشانه‌کانمان به‌درۆ داده‌نێن، که‌وه‌ لالێن له‌ تاریکاییه‌کان دان.

وه‌ک ده‌بینین خوای په‌روه‌ردگار ئه‌و کافرانه‌ی که داوایان له‌ پێغه‌مبه‌ر
(صلی الله علیه وسلم) ده‌کرد: نیشانه‌و موعجیزه‌یه‌کیان پێشان بدات،
وه‌ک ه‌ی پێغه‌مبه‌رانی پێشوو (عليهم الصلاة والسلام)، مۆری (نه‌زانی)یان
پێوه‌ ده‌نی! هه‌لبه‌ته‌ نه‌زانن، چونکه‌ پێویسته‌ مڕۆقی ژیر له‌ ورده‌کاریی و
یاساداریی بوونه‌وه‌ردا، هه‌ولێ ناسینی خواو په‌ی بردن به‌ سیفه‌ته‌کانی بدات،
نه‌ک له‌و موعجیزانه‌دا، که یاساکانی بوونه‌وه‌ر هه‌لده‌وه‌شیننه‌وه‌!!

بۆیه‌ش دوا‌ی ئه‌وه‌ی مۆری (نه‌زانی) به‌نیو چاوانی ئه‌و جوړه‌ که‌سانه‌وه‌
نا، یه‌کسه‌ر سه‌هرنجیان بۆ دیاردی ژيانی ئه‌و ژيانداره‌ پێدارو بالدارانه‌ی
که وه‌ک مڕۆشان، له‌ شیوه‌ی چه‌ند گه‌ل و کۆمه‌لێکی رێکوپێکدا ده‌ژین،
را‌ده‌کێشی، وه‌ک پێیان بلێ: ئه‌گه‌ر به‌دوا‌ی به‌لگه‌و نیشانه‌و موعجیزه‌دا
ده‌گه‌رێن، بۆ سه‌لماندنی بوونی خوای په‌روه‌ردگار! ه‌یچ پێویست ناکات
دوو‌ر به‌رۆن، هه‌ر سه‌هرنجی ژيانی کۆمه‌لییه‌تی ژيانداران بدن، نه‌ک یه‌ک
و دوو، به‌لکو سه‌دان و هه‌زاران، به‌لگه‌و نیشانه‌ی له‌ موعجیزه‌ی یاساد^(١)
(خارق العاده) چاکترو سه‌رسوڕه‌ینه‌رت‌تر ده‌بینن.

قورئانه‌، ده‌بی بلێن: هه‌ر حوکم و یاسایه‌ک ژیان و گوزه‌رانیا‌ن پێی تاج ییت، کتیی خوا
فه‌رامۆشی نه‌کردوه‌.. ئنجا چ راسته‌وخۆ وه‌ک: [وأحل الله البيع وحرم الربا] (البقرة).. چ
به‌ ئاماره‌، وه‌ک: [یحل لهم الطيبات ويحرم عليهم الخبائث] (الأعراف).

(١) وشه‌ی (یاساد) به‌ کۆششی خۆم بۆ (خارق العاده) دانا، چونکه‌ (عاده) هه‌رچه‌نده‌
به‌ مانای (نه‌ریت و خوو) دی، به‌لام عاره‌بی زمانان که له‌ گه‌ل وشه‌ی (خارق)دا لێکیان
داوه‌، ماناکه‌ی له‌ (نه‌ریت و خوو)ی مڕۆخانه‌وه‌ فراوانتر کردوه‌، بۆ نه‌ریت و خووی بوونه‌وه‌ر،
واته‌: ئه‌و یاساو ده‌ستوورانه‌ی که تێیدان، جا نازانم زمانزانان رایان چۆنه‌و، چ وشه‌یه‌کیان
بۆ (خارق العاده) هه‌لبژاردوه‌، که من چاوم تی هه‌لنه‌نگوتبی!

تنجا پرووده کاته ټو که سانه ی گومانیان وایه رپک وپیکی و ورده کاری بوونه وەر، به لگه و نیشانه ی بوونی خواو به رزی سیفته ته کانی نین و، ده فهرموی: ټوانه ی که نیشانه کانمان به درو دادنه ی - واته ده لئین: دیارده رپک وپیکه کانی بوونه وەر به لگه و نیشانه نین بو بوونی خوا-، ټوانه که پرو لائن و له تاریکاییه کان دان.

به لئ ټوانه ی نکوولیی له ده لالت کردنی بوونه وەر ده کهن له سهر بوونی خوا (جل جلاله)، دیاره له ریزی که پرو لالین، چونکه ټو ټندامانه یان که ده گونجا به کاریان بینن بو دوزینه وه ی هق و راگه یاندنی، له رپییه کی راست و دروسته وه به کاریان نه هیناون، هه روه ها له تاریکاییان دان، تاریکاییه نه زانیی جوړاو جوړ؛ نه زانیی خوانه ناسین و، خو نه ناسین و، بوونه وەر نه ناسین، نه زانیی سه باره ت به رابردو و، ئیستاو، داهاتوو...هتد.

به لئ خوینه ری خو شه ویست!

له م وینه یه شدا وه ک وینه کانی پیشوو، دهر که وت: که هه موو دهمی بیرى خواناسی و برواداری، پشتی به بیر کردنه وه تیره امان و زانیاری به ستوده، به پیچه وانه وه: بیرى کوفر و بیبروایی، هه موو دهمی له ناقار عه قیده ی بروادارییدا، پشتی به خو گیل کردن و چاوبه سته کیو خه لک به سه هوو بردن به ستوده، له بواری ده سترکدرنه وه دا له راست بیروباوه ری خوا ییدا، له وه زیاتر چی له ده ست نه هاتوه!!

که واته راسته:

هه م بر و او زانیاری و، هه م بیبروایی و نه زانیی، پیکه وه جو شدراون.

ئیستاش ده چینه سهر وینه ی چواره م و کو تایی:

ویننه‌ی چواره‌م: واقعی‌ی ئیستا

ئنجای ئیستاش لاهم رږژگارده‌دا - ده‌بینین که ئیمپریالیزمی رږژه‌لیت و رږژناو او کلک و به‌کړیگراوانی، به‌ره‌نگاری به‌ره‌ی برودارو خواناس بوو ون و، ده‌به‌ری راپچوو ون، له به‌رانبه‌ر شه‌و ئایین و به‌رنامه‌ تیرو ته‌واوه‌ خواپیه‌دا، که شوینکه‌وتروانی راسته‌قینه‌ی له پیناوی چه‌سپانندیدا، سه‌رو مالیان له گره‌و ناوه‌و، له‌رپیی خوادا هه‌موو شتیکیان وه‌لا ناوه‌، تاقه‌ چه‌کیک که توانیویانه‌ ده‌ستی بگه‌یه‌نینیو به‌ربه‌ره‌کانیی پی بکه‌ن، بریتیه‌ له:

یه‌که‌م: شیواندن و ناشیرین کردنی به‌رنامه‌ی خواو رابه‌رو پیشه‌وا راست و رده‌نه‌کانی، له‌رپیی بلیوکړنه‌وه‌ی پروپالینته‌و قسه‌وقسه‌لوک و بوختان و دروو ده‌له‌سه‌وه‌.

دووهم: په‌ره‌پیدان و بلیوکړنه‌وه‌ی چه‌ند بیرو بیردوژه‌یه‌کی به‌ناو زانیاریانه‌ی پوچ و بیخیر، که زوربه‌یان له میژره‌ له‌و جیه‌ی که تیدا له‌دایک بوون، وه‌ک قوماشی ناجسن، شه‌و رهنکه‌ ساخته‌یه‌ی لیان درابوو، چوته‌وه‌و، سپات^(۱) بوونه‌وه‌و بوونه‌ سیپالیکي یکه‌لک!!^(۲)

به‌لج هه‌ر له یه‌که‌مین رږژی میژروی کیشه‌ی نیوان به‌ره‌ی برپاو به‌ره‌ی کوفرده‌و، به‌ره‌ی برپا په‌نای بردوته‌ به‌ر بیدارکړنه‌وه‌و وریاکړنه‌وه‌و چاوکړنه‌وه‌ی خه‌لکی، له‌رپیی هاندانیانه‌وه‌و بۆ بیرکړنه‌وه‌و تیودرپامان و سه‌رنج دان له سروشت و ده‌روبه‌ر، چونکه‌ خوا (سبحانه‌ وتعالی) ذاتیکي بیسنووره‌و له هیچ شتیکدا وه‌ک دروستکراوه‌کانی ناچپو نالوی له‌رپیی پینچ هه‌سته‌کانه‌وه‌ په‌ی پی ببردري، به‌لام ذاتی خوا، له‌رپیی سیفته‌کانه‌وه‌و، سیفته‌کانی له‌رپیی کرداره‌کانه‌وه‌و، کرداره‌کانیشی له‌رپیی دروستکراوه‌کانه‌وه‌و، ده‌گونجی په‌یان پی ببردري و بناسرین.

(۱) سپات بوونه‌وه‌و: کال بوونه‌وه‌و، رهنگیان چوته‌وه‌و.

(۲) وه‌ک هه‌رکام له بیردوژه‌کانی: مارکس و فروید و داروین و گه‌لیکی دیکه‌ش..

کەواتە: بێرکردنەوێ و وردبوونەوێ تیۆد پامان و سەرنج دان - کە زانیاری
ئەنجامی سروشتییانە - بنچینەی بیروپروای خواناسیین و، دەستەگیرە
پوچەڵی بوون و بەرەنگار بوونەوێنی، لە گەڵ خەڵکیدا بە گشتی و بەرە
کوفردا بە تاییەتی.

هەرۆهە خۆ گێل کردن و خەڵک چەواشە کردن و فیلبازی و ئەفسانەسازی
- کە بێئاگایی و نەزانیی، ئەنجامی حەتمیی و سروشتییانە - بنچینەی
بیری بێپروایی و، چەک و چاوپێچکی دەستیشنی، بۆ لێدانی بەرە
بپروای، چاوبەستنی خەڵکی بێئاگا، هەر بۆیەش دەبینین عەلمانییەکانی ئەم
رۆژگارە لە کوردستان و غەیری کوردستانیشدا، یە کجار قەڵسن کە دەبیستن
خەڵکی - بەتایبەت گەنج و تازە پێگەیشتووکان - خەریکی قورئان خوێندن
و لە ئایین تێگەیشتن و بەرچاوی پوون بوونەوێ، یان کە دەبینن خەڵک
و جەماوەر، پوو لە مزگەوتەکان و بنکە و بارەگای ئیسلامییەکان دەکەن،
چونکە دڵنیان کە خەڵکی لەبەر بێئاگایی و چەواشەکراویی، شوێنیان
دەکەون و بازاری رەشیان قەڵەبەلغ دەکەن و، هەر کاتیکی حالی بوون و
هۆشیار بوونەوێ، لێیان دوور دەکەونەوێ!!

تێستاش (٢٠١٩/٩/٢١ ز - ٢٠/محررم/١٤٤١ ک) دەلێم: هەر بۆیەش حیزە
عەلمانییە حوکمرانەکان پارەییەکی زۆری نەوت و گازی دزراو و بەتالین
فروشارویان بۆ چەندان کەنالی راگەیانندی چەواشەکاری تەرخانکردووە،
مەسرەفیکی زۆر لە خەڵکیکی زورنا ژەن و دەهۆلکوتی ئەو بوارە دەکەن،
چونکە کەسیک هەقی پێ نەبێ، ناچارە مەسرەفی زۆر لە باطیل و
ناهەقە کە بکات!

چوار: برۆا به‌خۆا نه‌هێنان، له‌بهر هه‌ست پێنه‌کرانی، به‌ره‌همی زانیاریی نیه:

قسه‌یه‌کی دیکه‌ی زۆر نابه‌جیی که‌سانییکی نه‌زانی خۆ به‌ زانازان، که‌ خۆی پێوه‌ با ده‌ده‌ن و، که‌شخه‌و فیزی پێوه‌ ده‌که‌ن، ته‌و قسه‌یه‌ که‌ ده‌لی: زانیاریی نوێ ئیسپاتی کردوه‌ که‌ هه‌رچی هه‌ستی پێنه‌کرئ به‌ یه‌ کی‌ک له‌ پینج هه‌سته‌کان- نیه، خواش به‌ هیچ کام له‌ پینج هه‌سته‌کان هه‌ستی پێ ناکرئ، که‌واته‌؛ نیه!! به‌لێ بی‌پروایان ته‌م قسه‌یه‌، به‌زاده‌و به‌ره‌همی به‌ره‌وپیش چوونی زانیاریی ده‌زانن، به‌لام له‌ راستیدا، زۆر خراپ و به‌راوه‌ژوو حاڵی بوون.

چونکه‌ ته‌وه‌ی ته‌و نه‌زانه‌ به‌ نه‌زانیی خۆ نه‌زانانه، به‌به‌ره‌همی زانیاریی تی‌گه‌یشتوون، سیپاڵیکی زۆر کۆن و ر‌زیوی سه‌ر سه‌رانگوێلکی^(١) می‌ژووی فیرعه‌ون و طاغوتانه‌و، کاتی خۆی فیرعه‌ون و سته‌مکاره‌ دنیاخۆره‌کان، به‌ کاریان هیناوه‌، بو‌ ده‌مامک^(٢) پیکردنی سه‌ر پرووی فیل‌بازی و ساخته‌چییه‌تیان!

ته‌وه‌تا فیرعه‌ونیکی می‌سری چوار پینج هه‌زار ساڵ پ‌یش ئیستا، هه‌مان قسه‌ی مادده‌ په‌رسته‌کانی ئیستای کردوه‌، بو‌ به‌لگه‌هینانه‌وه‌ی له‌سه‌ر نه‌بوونی خوای په‌روه‌ردگارو، چه‌سپاندنی کوێخایه‌تی خۆی به‌سه‌ر خه‌لکیدا، خوای زاناو توانا له‌وباره‌وه‌ فه‌رموویه‌تی:

﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَأْتِيهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَهْمَمُنْ عَلَى الطِّينِ فَأَجْعَلَ لِي صَرْحًا لَّعَلِّي أَطْلُعُ إِلَٰهَ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ (القصص - ٣٨).

(١) سه‌رانگوێلک: زبڵدان، سه‌رگووفه‌ک.

(٢) ده‌مامک: هه‌رشتی‌ک دهم و چاوی پێ داب‌پوشرئ، بو‌ نه‌ناسرانه‌وه‌.

واته: فیرعه ون گوتی: ئه ی کۆمه ل سی زله زلان- بیجگه له من نه مزانیوه چ په رستراوتان هه بن، ده جا هامان! ئاگرم بۆ بده بهر قورپ ئوخستی سوورم بۆ دروست بکه- ئنجا کۆشکیکم بۆ دروست بکه، به شکم به هوئی چوونم بۆ سه ر تهو کۆشکه به رزه- بپروانمه په رستراوی مووساو، من گومانم وایه که تهو له درۆزنانه و راست ناکات.

راسته وراست هه روه ک چۆن بابایه کی مادده په رستی ئه م سه رده مه پیمان ده لئ: ته گه ر راسته خوا هه یه، بۆ نایبینم؟! فیرعه ونیش (تهو فیرعه ونه ناوی -خوف- بووه) چهند هه زار سا ل بهر له ئیستا، بۆ تهو ی بانگه وازی خواناسانه ی مووسا (علیه السلام) به درۆ بخاته روو، هه مان شیوازی ته زمونی و زانیاریانه ی مادده په رستانی ئه م رۆژگاره ی به کارهیناوه، بۆ سه لماندنی نه بوونی خوا، تهو ته فهرمانی به (هامان) ی وه زیری کردوه، که باله خانه یه کی بلیندی بۆ له خستی سوور دروست بکات، تا کو بچیته سه ری و، له ویهو بپروانی: داخو په روه ردگاری مووسا ده بینئ یان نا!

که واته: با تهو مادده په رست و روالهت بینه لاف و گه زاف لیدهرانه ی، شانازی به بیرى ماددی (الفکر المادی- ماتریالیزم) و بیبرواییه وه ده کهن و، پیمان وایه میش (ههنگ) یان له داریدا دیوته وه، هوشیان بیننه وه سه ر خو و رابمئین و، به خو یان بلین:

(دیاره تهو بیرو رایه ی ئیمه به زادهو به رهه می به رهوپیش چوونی زانیاری سه ده ی بیسته می ده زانین و، پیمان وایه قوماشیکى تازه بابته و مۆدیلکی نوییه^(١)، سیپالیکى رزیوو کۆنى سه ر زبڵدانى میژویه!!

(١) چونکه تهو جوړه که سانه، هه روه ک چۆن له بواری بهرگ و پۆشاک و که لپه لى نیومالدا، به پنی (مۆدیل) دهکانی رۆژئاوا و رۆژه لیت دهجو لینه وه، له بواری بیرو باو ده ریشدا به هه مان شیوه، ئنجا هه ر له سه ر تهو بنچینه یه ش، ئیسلام ره فز ده کهن، چونکه ئیسلام بیرو پر وایه کی کۆنه و هیچ شتیکی کۆنیش به بر وای وان- به که لک نایهت، نازانن که راستی و هه لیه ی بیرو پر و له کۆنیه و نوییانی وه رنا گیرئ، به لکو له خودی خو ی!!

په‌رۆیه‌ کیش بووه بابایه‌کی خو به‌ په‌رستراو دانه‌رو چه‌وسینه‌رو خو سه‌پینه‌ری وه‌ک فیرعه‌ون، که‌ گه‌لێکی بیچاره‌و بی دهره‌تانی، وه‌ک (بنی اسرائیل)^(١) ی ژێرده‌سته‌و زه‌بوون کړدبوو و، پیاوه‌کانی خستبو ژیر نیری سوغره‌و بیگاره‌وه‌و کورپه‌کانی سه‌ر ده‌پرین و، ئافره‌ته‌کانیشی ده‌هیشته‌وه‌، به‌لێ قسه‌ی گۆرین په‌رۆیه‌ک بووه‌ که‌ فیرعه‌ونیکی ئاوا، کړدوویه‌ته‌ ده‌مامکی سه‌ر رووی فیرعه‌ونایه‌تیی و ساخته‌چیایه‌تی خو و به‌هانه‌یه‌ک بووه‌، فیرعه‌ونیکی ئاوا له‌ په‌نایدا داوای په‌روه‌رد گاریتیی کړدوه‌!!

که‌واته‌ بیری بیروایی و رواله‌ت په‌رستیی، میراتی کوون و به‌جیماوو نا له‌ پیش چاوی، که‌سانێکی وه‌ک نه‌مروود و فیرعه‌ون بووه‌، ئه‌دی ئیمه‌ «وه‌ک بیروایان» ته‌م خو‌راوه‌شانندن^(٢) و شانازی کړدنه‌مان له‌چی، به‌ بیروباوه‌رپکه‌و، که‌ ئیمه‌ به‌ خه‌یالی خاوی خو‌مان به‌ به‌ره‌می زانست و به‌ بنچینه‌ی جوولین و شو‌رش و رزگاربوونی ده‌زانین، به‌لام له‌ راستییدا، زاده‌و به‌ره‌می بیرکورتیی و نه‌زانیه‌و، بناغه‌و به‌ره‌تی فیرعه‌ونایه‌تیی و سته‌مکاری و بیدادی و خه‌لک فریودان و چه‌وساندنه‌ویه‌!!

خوینه‌ری خو‌شه‌ویستم!

له‌سو‌نگه‌ی ته‌وه‌وه‌ که‌ ئیمه‌ لێرده‌ا به‌س مه‌به‌ستمان ته‌وه‌ بوو: بیسه‌لمینین ته‌و قسه‌ نابه‌جیو بیسه‌روپییه‌ی ده‌لێ: برپا به‌خوا نه‌هینان له‌به‌ر هه‌ست پینه‌کرانی، به‌ره‌می زانیاریه‌و، پاش ته‌وه‌ی زانیاریی شه‌قلێکی نویی به‌خووه‌ گرت، سه‌ری هه‌لداوه‌، قسه‌یه‌کی هه‌له‌و بی پشتیوانه‌و، برپا به‌خوا نه‌هینان، به‌به‌هانه‌ی نه‌دیتراو و به‌ره‌ست نه‌بوونی، بیرپکی کوونی چه‌ند هه‌زار ساله‌یه‌و، فری به‌سه‌ر زانیاریه‌وه‌ نیه‌، له‌به‌ر ته‌وه‌ به‌م برپا تو‌یژینه‌وه‌یه‌ وازی لێ دینین.

(١) (بنی اسرائیل) یانی کورانی ئیسرائیل، ئیسرائیلیش به‌ (یعقوب) (علیه‌ السلام) گوتراوه‌، که‌ به‌ یوسف‌وه‌ دوازد کورپه‌ هه‌بوون، له‌و دوازد کورپه‌ش، ته‌و دوازد تیره‌ (سبط) یه‌ وه‌باشکه‌وتن که‌ گه‌لی (بنی اسرائیل) پیکدینن.

(٢) خو‌راوه‌شانندن: فیزوکه‌شخه‌کړدن، خو‌ناندن.

پینځ: بهرهمه‌ست نه‌بوونی خوا له دنیاډا، گه‌وره‌ترین حکمه‌تی تېډایه:

یه کیځ لهو مه‌سه‌لانه‌ی ماوه‌یه ک له می‌شکما ده‌هاتن و ده‌چوون و،
زه‌ین و هو‌شم پی‌بانه‌وه خه‌ریک بوو، ته‌مه بوو: بوچی خوا ی په‌روردگار له‌م
ژبانه دنیا‌یه‌دا خو‌ی له مرو‌ف په‌نهان کړدوه، کارپکی وای نه‌کړدوه: که
هه‌روه‌ک چو‌ن روژو روون، هه‌موو که‌س هه‌ستی پې ده‌کات و، که‌س له
بوونیدا مه‌ودای کی‌شه‌و مشتومری نیه، ته‌ویش ئاوا خو‌ی ئاشکرا کړدبایه‌و
به‌شیوه‌یه ک دروه‌شابه‌یه‌وه (به‌جوړیک که له ذاتی بی‌پوه‌ی خوا ده‌ده‌شیت‌ه‌وه)
که هیچ که‌س ری‌ی زمان درپژیی نه‌بی؟!!

به‌لام پاشان بو‌م ده‌رکه‌وت، که ته‌م کاره‌ی خوا ی زاناو توانا، وه‌ک هه‌ر
کارپکی دیکه‌ی، ته‌وپه‌ری حکمه‌ت و لی‌زان‌یی تېډایه‌و ده‌بوو هه‌رواب‌ی.

چونکه ته‌م ژبانه، مه‌یدانی تېډا تاقیکرانه‌وه‌و هه‌ل‌سه‌نگینرانی چاک و
خراپانه، ئنجا سروشت و جوړی هه‌ل‌که‌وتنی ته‌م ژبانه، وا داخوایی ده‌کات
که خوا (جل جلاله) وه‌ک مانگی چوارده له هه‌موو که‌س دیار نه‌بی،
به‌ل‌ی مادام ژبانی دنیا، به مه‌به‌ستی تاقیکرانه‌وه‌و لی‌ک هه‌لی‌و‌ردرانی ئینسانه
چاک و خراپه‌کان هه‌ل‌خراوه، ته‌گه‌ر هاتباو خوا به پینج هه‌سته‌کان هه‌ستی
پی‌کراپایه، ژبانی دنیا ته‌م چو‌نیه‌تیی و شیوه‌یه‌ی ئیستای له‌ده‌ست ده‌داو، وه‌ک
خو‌ی نه‌ده‌ماو، له‌وه ده‌شو‌را، که بگو‌نجی ئینسانی تېډا تاقی بکری‌ته‌وه،
چونکه ته‌وده‌مه، پی‌لینان و دانه‌ینان به بوونی خواډا، ده‌بوو به شتیکی ناچار‌یی
و، که‌س نه‌ده‌ما ئازاد بی له هه‌ل‌بژاردنی بر‌وا یان بی‌بر‌وا‌ییډا.

به‌ل‌ی خوا ی کاربه‌جیو میهره‌بان، ئینسانی وا ری‌ک‌خسته‌وه، که وه‌ک
بابایه‌کی تینووی به‌دوای ئاودا گه‌راو، تینوو و عه‌ودال‌ی خوا بیو، ده‌روونی

داخوازیی خوا بکات، ئنجا خۆیشی لێ پەنھان کردو، تاکو بە کردووە دەربکەوێ، کێ بە دەم بانگەوازی دەروونییهو دەچیو، داخوازیی سروشتیی گیانی جێبەجێ دەکات و، لە پێناوی وەنیزیک کەوتن و بە خوا گەشتندا، خۆی ماندوو دەکات و، بە تیشکی عەقل ئەو پەردیە دەپڕێ و، ئەو دیواره دەپڕێ و، دەگاتە ناسینی خۆی بەرزو مەزن، بۆ ئەوەی ئەوانەیی خویان لە هەموو شتێک خۆشتر دەوێو، بەراستی بەدوایدا وێڵن، دەربکەون و جوی وەبن، لە کەسانێک کە لەبەر خۆپەرستی، خوا پەرستییان لە یاد نیەو، لەبەر تێکردنی ئارەزووە نزم و ئاژەڵییەکانیان، ئاگیان لە داخوازییەکانی گیانیان نەماو، و لە گۆمی دنیا دا نەقووم بوو و، نایان پەرژێتە سەر ناسین و بەدواداگەڕانی خواو پەرستن و بەنداییەتی بۆ کردنی.

خۆنەری بەرێز!

ئێستاش دواي ئەوەی لە کردنەوێ پێنج گریڤکۆڕی سەرەکی بووینەو، دەچینە سەر پوونکردنەوێ پێگەو چۆنیەتی پاک ڕاگرتنی دل و دەروون و، پاراستنی برۆ (ایمان)، کە بەندی شەشەمی بۆ تەرخان کراو:

مەلۇمەتە عەلایی

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.com

QR Codes

لە نێو کۆمەڵەیەکان لەکە ئایین

بەش هەشتم وەر مەلۇمەتە عەلایی

www.alibapir.com

عەل بابیر AliBa

عەل بابیر AliBapir

مەلۇمەتە عەلایی

QR Codes

ٲیگهی ٲاک ٲاگرتنی دَل و ٲاراستنی بٲروا

بهندی

۶

ده‌ستٲیک

خوینهری به‌ٲیز!

وه‌ک گوتمان: سروشتی ٲینسان ویَل و عه‌وداَل و ٲینووی ناسینی خوای
ٲه‌روهردگار، به‌لام خوای کاربه‌جیو زانا به مه‌به‌ستی تاٲیکرانه‌وهی به‌نده‌کان
و، لٲنک هه‌لیوٲردرانی ٲاک و ٲیسان، ژیاننی دنیای وا هه‌لخستوه که ٲرٲر
بی له‌و هوٲیانه‌ی دَل و ده‌روونی ٲینسان ژده‌نگاویی ده‌کن و، به‌رچاوی
ته‌ماویی ده‌کن، ته‌مه له لایه‌که‌وه، له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه: خوای کاربه‌جیو
لیزان، سروشتی ٲینسانی وا ٲیک‌خستوه، که وی‌ٲرای لایه‌نی خوادۆستی و
خی‌رخوازی، لایه‌نی دنیادۆستی و شه‌رخوازی‌شی تی‌دا بی، ٲنجا که‌سیک
که بیه‌وی ٲاوٲنه‌ی دَل، هه‌رده‌م سپی و سوَل و ٲوون و بی‌غه‌ور بی و،
به‌رچاوی بی‌ته‌م و هه‌ور بی، تا‌کو هه‌رچی زی‌اتر تی‌شکی خواناسیی له‌ٲی
چاوی دلییه‌وه، بی‌ته نیو ٲاوٲنه‌ی گیانی و، سه‌رو سینه‌ی به‌ناسینی خوا
دره‌وشاوه بن، ده‌بی هه‌میشه له سه‌نگه‌ردا بی و له خوی وربایی که تی‌ره
ژده‌راویی‌ه‌کانی دنیاو ٲاره‌زووه‌کانی، ٲه‌نجه‌ره‌ی دَل نه‌شکٲن و، ٲیویسته
هه‌رده‌م چاودٲیرو ٲاگاداری دَل و سینه‌ی بیو، نه‌هیَل شه‌یتانی به‌د ٲی فی‌ر

بیو، وەک گورگی برسی تی بەربیی، ئنجا ئینسان هەتا لە بوازی خو
لە خوێشەویستی دنیا پاراستن و، دڵ بەستن بە ئارەزووەکانی و، چاودێری
و ئاگالیوونی پاک راگرتنی سینه و دڵیدا، بە کارتر و ئازترو لە برشتتر
بئی، پۆژی پرواداری و خواناسیی، لە ئاسمانی دەروونیدا پرشنگدارتر دەبی،
هەلبەتە گەورەترین سوود و حیکمەتی ئەو یادی خوا و بیرکردنەوە و نوێژ
پۆژوو و قورئان خویندن و یادی مردن و جلەوگیری نەفس و.. هتەدی کە
لەسەر مرقۆفی مسوڵمان دیاری کراوە، هینانەدی ئەم ئامانجە، وەک
پیغمبەری سەرودەرمان (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموویەتی: {إِنَّ هَذِهِ
الْقُلُوبَ تَصْدَأُ كَمَا يَصْدَأُ الْحَدِيدُ إِذَا أَصَابَهُ الْمَاءُ، قِيلَ: وَمَا جَلَاؤُهَا؟ قَالَ: كَثْرَةُ
ذِكْرِ الْمَوْتِ، وَتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ} (۱) واتە: بێگومان ئەم دڵنە ژەنگ دەگرن، وەک
چوێ ئاسن کە ئاوی واکەوت ژەنگا دەگرێ، گوترا: ئنجا بەچی سپی
دەبنەو - وژەنگەکان بەردەدەن - ؟!

فەرمووی: بەزۆر یادکردنی مردن و قورئان خویندن.

لەم فەرموودەیەدا ئیشارە کراوە بۆ دوو شتان، کە یەکیان چاکترین و
سەرەکیترین ھۆی پاراستن و پتەوترین قەڵغانی، دڵ و دەروونی ئینسانی پروادارە،
لە ئاقار تیرە ژەھراویەکانی دنیاو ئارەزووەکانیداو، باشترین ھۆی پاکراگرتن و
ژەنگ وەراندنیەتی، ئەویش بریتیە لە زۆر بیرکردنەوە لە مردن و زۆر یادکردنی.

ھەرودھا دووھم لەو دوو شتانە چاکترین و بنەرەتییترین، پالێشتی عەقل و
گیانی ئینسانی خواناسە، بۆ زاککردنی لایەنی چاکە و خێرخوازی بەسەر
لایەنی شەیتانی و شەرخوازییداو، باشترین سوپەری تیرگیرەوێ ئەو تیرانە،
کە شەیتان لەرپیی لایەنی شەرخوازی دەروونەو، وەک ئامانج (نیشانە) یەک
لە برۆ (ایمان)یان دەگرێ، ئەویش بریتیە لە قورئان خویندن - بێگومان بە
حالی بوونەو -.

(۱) أخرجه البيهقي في شعب الإيمان برقم: ۲۰۱۴، والطبراني في «مسند الشهاب» برقم: ۱۱۷۸، وَصَعَّقَهُ الْأَلْبَانِي فِي «الضعيفة» برقم: ۶۰۹۶.

خوینهری به‌ٲیژ!

شه‌یتان له‌و جه‌نگه‌یدا که له‌گه‌ل ٲینساندا ده‌یکات، دوو سه‌نگه‌ری سه‌ره‌کیی به‌ده‌سته‌وه‌ن، که خو‌یان تی‌دا مه‌ٲیس ده‌دات و، دل و ده‌روونی ٲینسانیان لی‌را تیرباران ده‌کات؛ یه‌که‌م: دنیا، دوو‌ده‌م: نه‌فس.

به‌ٲی بی‌گومان شه‌یتانی به‌دی له‌عنه‌تی، له‌ٲی خو‌شه‌ویستی دنیاو، له‌ٲی لایه‌نی به‌دو شه‌رخوازیی نه‌فسه‌وه، به‌سه‌ر مرو‌فدا زال ده‌بی، هه‌ربو‌یه‌ش ده‌بینین خوی په‌روه‌ردگار، چوونه دوزه‌خی به‌سه‌رکیشیی و له‌سنوور ده‌رچوونی نه‌فس و هه‌لٲژاردنی ژیانی دنیاوه، به‌ستو‌ته‌وه، وه‌ک ده‌فه‌رموی.

﴿فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ۖ (۳۷) وَءَاثَرَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ (۳۸) فَإِنَّ الْجَحِيْمَ هِيَ الْمَأْوٰى ۖ (۳۹) وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَىٰ النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ۖ (۴۰) فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰى ۖ (۴۱)﴾ (النازعات: ۳۷-۴۱).

واته: ٲنجا که‌سیک له‌ سنوور ده‌رچی و، ژیانی دنیا هه‌لٲژٲی سه‌سه‌ر دواړوژدا-، ٲه‌وه بی‌گومان دوزه‌خ چی‌ه‌تی، به‌لام که‌سیک له‌ راوه‌ستانی^(۱) به‌ر داد‌گای په‌روه‌رد‌گاری بترسی و، جله‌و‌گیریی نه‌فسی بکات له‌ ٲاره‌زووه‌کانی، ٲه‌وه بی‌گومان به‌هه‌شت چی‌ه‌تی.

وه‌ک ده‌بینین: یاخی‌وون و سنوور‌شکاندنن نه‌فس و خو‌شه‌ویستی و هه‌لٲژاردنی ژیانی دنیا، مرو‌ف به‌ره‌و دوزه‌خ ده‌بن و، ترسان له‌ لی‌ٲرسینه‌وه‌ی دواړوژو پی‌ش‌گیریی (منع)‌کردنی نه‌فس، له‌ ٲاره‌زوو و داخوازییبه‌ نار‌ه‌وايه‌کانی، ده‌بنه‌ هو‌ی چوونه به‌هه‌شتی ٲینسان، به‌ته‌عبیریکی دیکه:

سنوور‌شکاندنن نه‌فس + هه‌لٲژاردنی دنیا = چوونه دوزه‌خ.

ترسان له‌ لی‌ٲرسینه‌وه + سه‌رشکاندن‌ه‌وه‌ی نه‌فس = چوونه به‌هه‌شت.

(۱) یان مه‌به‌ست له‌ (مقام ربه) پله‌وپایه‌ی هه‌ره‌به‌زی په‌روه‌رد‌گاری‌ٲیبه.

ئنجای بیگومان له نیوان سه‌رکێشیی و یاخیبوونی نه‌فس و، هه‌لبژاردنی دنیاداو، له‌ نیوان له‌خواترسان و سه‌رشکاندنه‌وه‌ی نه‌فسیشدا، په‌یوه‌ندییه‌کی پته‌وو راسته‌وخۆو راسته‌وانه (طردي) هه‌یه.

به‌لێ خۆینه‌ری به‌پێژ!

ئه‌و دوو سپێری^(۱) که‌ شه‌یتان له‌ جه‌نگی نیوان خۆی و مرو‌فدا، به‌کاریان دینێ ژیا‌نی دنیاو نه‌فسی خراپه‌کارن، هه‌ر بۆیه‌ش پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی ژیا‌نی دنیاوه‌ فهرموویه‌تی:

۱- {مَنْ أَحَبَّ دُنْيَاهُ أَضَرَّ بِآخِرَتِهِ، وَمَنْ أَحَبَّ آخِرَتَهُ أَضَرَّ بِدُنْيَاهُ، فَأَثَرُوا مَا يَبْقَى عَلَى مَا يَفْنَى} ^(۲) (أُخْرِجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: ۱۹۷۱۳، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ فِي صَحِيحِ التَّرْغِيبِ وَالتَّرْهِيْبِ بِرَقْم: ۳۲۴۷)، واته: هه‌ر که‌سێک ژیا‌نی دنیا‌ی خۆش بو‌ی، زیان به‌ دوا‌رۆژی ده‌گه‌یه‌نێ و، هه‌ر که‌سێک ژیا‌نی دوا‌رۆژی خۆش بو‌ی، زیان له‌ ژیا‌نی دنیا‌ی ده‌دات، که‌واته‌ ئه‌و - ژیا‌ن-ه‌ی که‌ ده‌مینێ، هه‌لبێژێرن به‌سه‌ر ئه‌و - ژیا‌ن-ه‌دا که‌ له‌نیو ده‌چی.

۲- دیسان فهرموویه‌تی: {أَزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبُّكَ اللَّهُ} (أُخْرِجَهُ ابْنُ مَاجَهَ بِرَقْم: ۴۱۰۲، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ)، واته: دنیا به‌که‌م بگه‌ر خوا خۆشی ده‌و‌ی.

شایانی باسیشه:

زۆر که‌س وشه‌ی (زه‌د) به‌ (دنیا‌نه‌یستی) لێک ده‌دنه‌وه، به‌لام من وشه‌ی (دنیا به‌که‌مگرتن)م له‌لا په‌سندتره، چونکه‌ له‌ واقیعه‌دا هه‌روایه، نه‌ مرو‌ف ده‌توانێ ژیا‌نی دنیا‌ی هه‌ر نه‌و‌ی و، نه‌ ئیسلامیش را‌زی ده‌بێ مرو‌فی مسو‌لمان دنیا به‌یه‌که‌جاری واز لێبێنێ و گرنگی پێنه‌دات، چونکه‌ ئیسلام ده‌لێ: دنیا مه‌که‌ ئامانج و به‌سه‌ر دوا‌رۆژدا هه‌لێ مه‌بێژێره، نه‌ک ده‌ست له‌

(۱) سپێر: سه‌نگه‌ر، بۆسه.

(۲) تعلیق شعب الأرنؤوط: حسن لغیره وهذا إسناد ضعيف لانقطاعه.

دنیا ھەلگرەو فەرماوۆشی بکە! دیسان ئەو وشەیی پەسندمان کرد، پڕ بە پێستی وشە عارەبییە کەشە، ئەوەتا پڕ وایێکراوترین و گەورەترین فەرھەنگی زمانی عەرەبی گوتووێتی: [زۆھد (زھد) دژێ خۆشویستن و سووربوونە لەسەر دنیاو، (زھد) لەھەر شتێکدا، دژێ مەیل و دڵ لێبوونە، (عطاء زھید: قلیل)، واتە بەخششیکی (زھید) یانی کەم، (وَأَزْهَدَ الْعَطَاءُ) یانی بەخششە کە ی بە کەم گرت] ^(۱).

ھەرودھا فەرموویەتی: {أَعْظَمُ آفَةٍ تُصِيبُ أُمَّتِي حُبُّهُمْ الدُّنْيَا} (آخره الدیلمی برقم: ۶۴۱)، واتە: گەورەترین دەرد کە تووشی ئۆممەتم دەبێ، دنیا خۆشویستنیانە.

بەلێ بەراستی ئەو کەسە ی فەرموویەتی: {حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ} ^(۲) خۆشەویستی دنیا سەری ھەموو تاوانێکە، زۆر راستی فەرمووە.

ھەرودھا فەرموویەتی: {الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ لِلَّهِ} (آخره الترمذی برقم: ۱۶۲۱، وقال: حسن صحيح، وابن حبان برقم: ۴۶۲۴، قال شعيب الأرناؤوط: إسناده صحيح)، واتە: تیکۆشەری راستەقینە ئەو کەسە ی، کە دژ بە نەفسی خۆی تێدەکوێشێ - و بە پێی شەرع رامی دەکات - لە پێناوی رازیکردنی خوادا.

۴- دیسان فەرموویەتی: {الْكَيْسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَاجِزُ مَنْ اتَّبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَمَتْنَى عَلَى اللَّهِ} (آخره أحمد برقم: ۱۷۱۶۴، تعليق شعيب الأرناؤوط: إسناده ضعيف، لضعف أبي بكر بن أبي مريم، وباقي رجال الإسناد ثقات).

واتە: ئینسانی ژیر ئەو کەسە ی کە سەرکۆنە ی نەفسی خۆی دەکات - و لێی دەپرسیتەو - و بۆ پاش مردنێ ھەول دەدات و، ئینسانی تەنبەل و

(۱) بروانە: لسان العرب، ب ۳، ل ۱۹۶-۱۹۷، وشە (زَهَد).

(۲) عن الحسن مرسلًا (قال العجلوني في كشف الخفاء حول هذا الحديث برقم ۹۹ ۱) ما يلي رواد البيهقي في الشعب بإسناد حسن إلى الحسن البصري رفعه مرسلًا.

گێژیش^(۱) ئەو کەسە، کە نەفسی خۆی وەدوا ئارەزووەکانی دەخات و،
خۆزگەو ئاواتان لەخوای دەخوای.

ئێستا کە لەبەر تیشکی ئەم دەقاندەدا بۆمان ڕوون بۆوە، خۆشەویستی
ژیانی دنیاو دڵ پێبەستنی و، نەفسی خراپەخوای ئینسان، تا چ ڕاددەیه ک
کاریگەرن لە پێسکردن و ژەنگاویی کردنی دڵ و گیاندا، با بگەرێنەوه
سەر ئەو فەرموودەیە کە باسی ژەنگ گرتنی دڵین و، چۆنیەتی لابردنی
ئەو ژەنگە کرد:

وەک گوتمان و ڕوونمان کرددەوه: کە خۆشەویستی دنیاو نەفسی
شەڕخوای، دوو سەنگەری بێرەزاو، دوو دەستەگیرە پتەون، بەدەست شەیتانی
بەدەوه، ئەو جەنگەیدا کە لە دژی مرۆفی بەرپاکردووە، ئنجا لە فەرموودە
ناوبراوشدا ئەو فەرموودەیە کەردمانە بنچینەیی ئەم باسە - چارەسەری
هەراکام لە خۆشەویستی دنیاو، نەفسی شەڕخوای تێدا، بە واتایەکی
دیكە: ئەو فەرموودە گۆڕیندا: هەم دەرمانی دەردی (دنیاپەرستی)و، هەم
دەرمانی دەردی (خۆپەرستی) هەیە.

بەڵێ ئەو فەرموودە بەرزو بەپێژەدا، دوو قەلغانی تیرگێرەرەوه، خراونە ڕوو
کە مرۆفی خواناس، بتوانێ هەموو ئەو تیرە ژەهراویانەیان پێ لەخۆی
بگێژێتەوهو بەرپەرچیان بداتەوه، کە شەیتانی لەعنەتی و نەگبەت لە
دوو سەنگەری دنیاویستی و، خۆپەرستییهوه، لە دڵ و دەروونی ئینسانی
خواناسیان دەگرێ و، گیانی ئینسانیان پێ بریندار و ژەنگاویی دەکات،
چونکە کاریگەرترین دەرمان بۆ دەردی دنیاویستی، بریتیه لە یادی مردن
(ذکر الموت)، چونکە سەرگەرم بوون و زیاد لەپێیست خەریک بوون بە
ژیانی دنیاوه، ئەنجامی حەتمیی و سڕوشتیی مردن و دواڕۆژ لەبیرچوونەوهیه.

(۱) وشە (عاجز) کە لە بەرانبەری (کێس)دا بەکارهێنراوه، مانای سستی و بێهێزی
جەستەیی و بیریی دەگەینە، کەواتە: عاجز = تەنبەل و گێژ. ڕوانە فەرھەنگی (السان
العرب)، ۵، ۳۶۹.

پیغه‌مبهر (صلی الله علیه وسلم) دهرباره‌ی یاد کردنی مردنې
فرمویه‌تی: {اَكْثَرُ مَا ذَكَرَ هَٰذَا مِنَ اللَّذَاتِ} (أخرجه أحمد برقم: ۷۹۱۲، والترمذي
برقم: ۲۳۰۷، وقال: حسن غريب، والنسائي برقم: ۱۸۲۴، وابن ماجه برقم: ۴۲۵۸،
وابن حبان برقم: ۲۹۹۲).

واته زور یادی له‌نیوبهر^(۱) و لابه‌ری خوشیيان بکهن.

واته: زور یادی مردنې بکهن، چونکه مردن ټینسان، له‌خوشی و
ناره‌زووه‌کانی دنیا ده‌چړیږي، ټه‌و شتانه‌ی که خوشی ده‌وین و حه‌زیان لی
ده‌کات، له‌ده‌ستی ده‌ردیږي.

که‌واته: به‌پیچه‌وانه‌وه: مردن له‌بیرچوونه‌وه، ده‌بیته‌ هو‌ی مردنی دل و
به‌سام بوونی مردن، دل ده‌مری، چونکه وه‌ک گوتمان: مردن له‌بیرچوونه‌وه،
نیشانه‌ی زور به‌دنیا‌دا ر‌و‌چوونه‌وه، هر دل‌کیش زور به‌دنیا‌دا چ‌و‌خواری و
خ‌و‌شیو‌یست، وه‌ک دره‌خت‌کی ټاو لی‌بر‌او، ټیشک ده‌یو ده‌مری، چونکه
دل‌یک به‌خواوه‌ په‌یوه‌ست بی مه‌حاله، ری به‌خاوه‌نی بدات هی‌نده به‌گومی
دنیا و ناره‌زووه‌کانیدا ر‌و‌ب‌چی، که مردنی له‌بیر ب‌چیته‌وه، که‌واته: هر
دل‌یک مردنی له‌بیر ب‌چیته‌وه، وا دیاره‌ په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل خوا‌دا پ‌چ‌راوه،
تا‌خر مردن یانی گه‌رانه‌وه بو لای خوا، بی‌گومان که‌سی‌کیش خوا بناسی
و په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل ه‌بی، بر‌و‌ای به‌گه‌رانه‌وه لایشی ده‌بی، ټنجا خ‌و‌ای
به‌رزو مه‌زن، سروشتی ټینسانی وا ری‌ک خستوه، که دل و گیانی (لایه‌نی
فریشته‌ی و مه‌عنه‌وی) په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل خوا‌دا، وه‌ک په‌یوه‌ندی ماسی
وابی له‌گه‌ل ټاودا، که‌واته: مردن له‌بیرچوونه‌وه، نیشانه‌ی په‌یوه‌ندی پ‌چ‌رانه
له‌گه‌ل خوا‌داو، په‌یوه‌ندی پ‌چ‌رانیش له‌گه‌ل خوا، هو‌ی ټیشک بوون و
مردنی دل، ه‌روه‌ک چ‌ون په‌یوه‌ندی پ‌چ‌رانی نیوان ټاوو ماسی، هو‌ی
مردن و ره‌ق ه‌ل‌یتنی ماسییه.

(۱) پروانه: (لسان العرب)، ب ۱۲، ل ۶۰۶، وشه‌ی (ه‌دم).

ئنجبا به له‌بیرچوونه‌وه‌ی مردن، دیاردی مردن ده‌بیتته شتیکی مه‌ترسییدارو به‌سام، چونکه:

۱- هه‌ر که‌سیک شتیکی له‌یاد نه‌یو، بیری لی نه‌کاته‌وه‌و له‌به‌ر چاوی خۆی نه‌گرێ، له‌ده‌می تیه‌له‌نگوتن و به‌ره‌نگار بوونیدا، ده‌حه‌په‌سیو ده‌توقا، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شتیکی چاوه‌پروان نه‌کراوی تووش بووه.

۲- که‌سیک مردنی له‌یاد نه‌یو له‌بیری چووبیتته‌وه، دیاره‌ خۆی بو‌ ئاماده نه‌کردوه، مادام وابی له‌ کاتی‌کدا له‌گه‌لی ده‌سته‌ویه‌خه‌ ده‌بی، وه‌ک ئه‌و که‌سه‌ی لیدی که‌ له‌گه‌ل دوژمنی‌کدا رووبه‌روو ده‌بی به‌ ده‌ستی به‌تال و هه‌تال، یان وه‌ک ئه‌و قوتابییه‌ی لیدی که‌ له‌گه‌ل تاقیکردنه‌وه (امتحان) دا رووبه‌روو ده‌بی، ییته‌وه‌ی کۆششیکی کردیو خۆی بو‌ ئاماده‌ کردبی.

هه‌روه‌ها ییجگه‌ له‌ ده‌رمانی ده‌ردی (دنیاپه‌رستی) که‌ بریتی بوو له‌ یادی مردن، فهرمووده‌ی ناوبراو، ده‌رمانی ده‌ردی (خۆپه‌رستی) شی تیدا‌یه، که‌ بریتیه‌ له‌ قورئان خویندن (تلاوة القرآن).

به‌لێ چاکترین ده‌رمانی ده‌ردی یاخیبوون و له‌سنوور ده‌رچوونی نه‌فس و، باشت‌ترین هۆی وه‌راندنی ئه‌و ژه‌نگ و ژاره‌ی به‌هۆی سنوور شکاندن و ریشمه‌پچراندنی نه‌فسه‌وه‌ له‌سه‌ر دڵ و گیان کۆ ده‌بیتته‌وه‌و، پته‌وترین قه‌لغانی سه‌رسه‌ری دڵ و گیان، بو‌ به‌رپه‌رچدانه‌وه‌و گێرانه‌وه‌ی ئه‌و تیرانه‌ی که‌ ئیبل‌سی پ‌یسی ییخ‌یرو نه‌گریس، له‌ سه‌نگه‌ری نه‌فسه‌وه‌ ده‌یان هاوآ، بریتیه‌ له‌ (قورئان خویندن)، چونکه‌ شه‌یتانی به‌دو ییخ‌یر، ته‌نیا له‌ کاتی‌کدا ده‌توانی زه‌فه‌ر به‌ قه‌لنی نه‌فسی مرو‌ف به‌ری و سه‌نگه‌ری تیدا دروست بکات، که‌ به‌هۆی له‌خوا بی‌ناگابوونی ئینسانه‌وه‌، دلی بووبیتته‌ شاری ییسا‌حیب.

پیغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه‌تی: {الشَّيْطَانُ جَاثِمٌ عَلَى قَلْبِ ابْنِ آدَمَ، فَإِذَا ذَكَرَ اللَّهَ خَسَّ وَإِذَا غَفَلَ وَسَّوَسَ} (أخرجه أبي يعلى في

مسند ج ۷ / ص ۲۷۹ حدیث رقم: (۴۳۰۱)، واته شهیتان له‌سهر دلی ٲادهمیزاد چو کی داکوتاون، ٲنجا ته‌گهر - ٲینسان - یادی خوی به‌رزی کرد، ٲاشه‌کشه ده‌کات و، ته‌گهر بیٲاگاش بوو، خوتخوته ده‌خاته - دلییه‌وه -.

به‌لی ٲیبلسی به‌دو نه‌گریس، به‌س له‌کاتی بیٲاگایی و دوور له‌خواییدا، ده‌توانی ٲی بیٲته نیو قه‌لیی ده‌روونی مروقه‌وه، هه‌روه‌ک چوٲ بابایه‌کی دزو جه‌رده، له‌کاتی نووستن و چرا کوژانه‌وهی مالیٲندا، ده‌رفه‌تی چه‌نگ ده‌که‌وی، واته هه‌تا ٲروژی یادی خواو له‌گهل خوابوون، له‌ٲاسمانی شاری دلدا هه‌لیتوو و شوعله‌وه‌ر بی، ده‌بی شهیتانی جه‌رده‌و دز، هه‌ر ده‌رکراوو شاربیه‌ده‌ر بی.

ته‌نانه‌ت شهیتان بو خوشی ٲی لیٲاوه، که توانای به‌سهر هه‌موو که‌سدا ده‌شکی بو خوتخوته هاویشتنه دل و له‌ٲی لادانی، بیجگه له‌به‌نده ٲاسته‌قینه‌و بی خلته و یه‌کلابوووه وه‌کانی خوا، وه‌ک خوی به‌به‌زه‌یی و به‌خشنده فهرموویه‌تی.

﴿ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا أَغْوِيَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ (۳۹) إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلَصِينَ ﴿۴۰﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿۴۱﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿۴۲﴾ (الحجر ۳۹-۴۲).

واته: -شهیتان- گوتی: ٲه‌روه‌ر دگارم! چونکه گومرات کرد -تاوان و خراپه‌یان- بو ده‌ٲرازیٲمه‌وه له‌زه‌ویداو، وه‌ٲیکرا سه‌ریان لی ده‌شیوٲنم. جگه له‌و به‌ندانه‌ت که لیٲ هه‌لبزاردوون. -خوا- فهرمووی: ٲم -ده‌سته‌لات نه‌بوونه‌ی تو به‌سهر به‌نده هه‌لزارده‌کانمدا-، له‌سهر من ٲییه‌کی ٲاسته، بیگومان به‌نده‌کانم تو ده‌سته‌لات به‌سهر دا نیٲ، ته‌وانه نه‌بی که دوات ده‌که‌ون له‌سهر گردانان.

به‌ئێ شه‌یتانی زه‌بوون و ده‌رکراو، چ رێی^(۱) ده‌که‌وئ، بتوانی که‌سانیک به‌خاته ژێر رکێفی خۆیه‌وه، که له‌ جوغزی به‌رنامه‌ی خوادا دین و ده‌چن و، به‌گوێره‌ی ره‌زامه‌ندیی خوا به‌رپوه ده‌چن! که‌سیک به‌راستی به‌نده‌ی خوا بی، شه‌یتان ناتوانی به‌دیله‌ی بگری و ته‌وساری ئاره‌زووپه‌رستی و دنیاویستی له‌ملی بکات و، بیکاته کوێله‌ی خۆی!!

ئنجا ئیمه‌ش که‌ گوتمان: (قورئان خویندن) - به‌لام نه‌ک هه‌موو قورئان خویندنیک - چاکترین ده‌رمانی خۆپه‌رستی و، باشترین ژه‌نگ وه‌ریتی دل و، پته‌وترین سوپه‌ری ده‌روونه، بۆیه وامان گوت، چونکه وه‌ک روونمان کرده‌وه: یادی خواو له‌ گه‌ل خوا بوون، ئینسان له‌ تو‌رو شه‌داوو قولاپ و داوی شه‌یتان، قوتار ده‌کات و، له‌مه‌ودای هیزی کیشکردن (مجال قوة الجاذبية) وی رزگاری ده‌کات و، له‌ رست و به‌ندی کوێلاه‌یه‌تی نازادی ده‌کات، ئنجا قورئان خویندنی - به‌لام وه‌ک پێویست - چاکترین و کاریگه‌رتین جو‌ری یادی خواو، له‌ گه‌ل خوا (مع الله) بوونه، مادام وابی، چاکترین و به‌کارترین قه‌مچی و شووترکی^(۲) لووتی شه‌یتانی به‌دو بیقه‌رو چه‌توونه.

پێغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) له‌وباره‌وه فه‌رمویه‌تی: {خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ} (أخرجه ابن ماجه برقم: ۳۵۰۱ و ۳۵۳۳)، وَصَّعَهُ الْأَلْبَانِي، واته: باشترین ده‌رمان قورئانه.

بێگومان ته‌گه‌ر لێرده‌ا مه‌به‌ست له‌ ده‌رمان، ده‌رمانی نه‌خۆشییه جه‌سته‌یه‌کانیش بی، هیچ له‌ مه‌به‌ست ناگو‌رئ، چونکه ئیستا زانایان بۆیان ساغ بۆته‌وه: که زۆریه‌ی نه‌خۆشییه جه‌سته‌یه‌کان، به‌ره‌مه‌ی چه‌ند هۆیه‌کی ده‌رووینین، وه‌ک: هه‌ست به‌ ته‌نیا‌یی کردن و، ترسان له‌ مردن و،

(۱) چ رێی ده‌که‌وئ: چ هه‌ددی هه‌یه، چۆن ده‌توانی!

(۲) شووترک: شولک، شوو (چله‌داری سه‌وزی باریک).

دڵهراوکهو، ههست کردن به تاوان و، دڵتهنگی و، راپاری و، دڵپسی و... هتد. ئنجا گومانیشی تیدا نیه که ئەم جوړه تیروانین و ههست و نهسته بهدو بیخێرانهش، قهله فسهی برکه گوژالکی بیروایی و خوانه ناسیین و، ههموویان گهراي وهسوهسی شهیتان له دڵ و دەروونیکی بیروادا^(۱).

ههروهها فهرموویهتی: {الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَةِ} (أخرجه البخاري برقم: ۶۵۳، ومسلم برقم: ۷۹۸)، واته: بابای له قورئاندا کارامه و شارهزا، له ریزی - فریشته - نوێنه ره بهرپزو چاکه کان دایه.

واته: ئینسان بههۆی قورئان خوێندن و له قورئان شارهزایونهوه، دهتوانی هینده چاک و بهرپزو پاک بی، وهک فریشتانی لیبی، له پاکیی و چاکیدا.

ئێستاش کاتی ئەوه هاتوه که بزانی؛ له سۆنگهی چیهوه، قورئان خوێندن و له گهڵ قورئان ژيان و تیکهڵ بوون، هینده به تاوو تین و کاریگهره، له پاراستن و بههێزکردنی قهلی شاری دڵ و دەرووندا، له ئاقار هیرشی شهیتان و سهربازهکانیدا؟!

له وهلامدا دهلیین:

وهک پیشتر گوتمان؛ شهیتانی لهعنهتی و نهگهت، بهس به کهسیک دهوێ و تهنیا زهفه به دڵ و دەروونیک دهبا، که لهخوا توو رایو پهیههندیی له گهڵی پچراپی، ههروهک چون گورگی برسی، بهس زهفه به مهپیک دهبات که له مینگهڵ دابراپیو، له بهر رکیفی ئاگاداری و چاودیویی شواندا نه مابی، ئنجا ئەندازی پێوێرانی شهیتانیش، سهبارهت به دەروونی ئینسان، پهیههندییه کی راسته وانه و پێچه وانه (طردی وعکسی)ی ههیه له گهڵ کزیی

(۱) له کتیی (یادی خودا) دا باسیکی به پێزمان له بارهوه نووسیوه، بر وانه ب، بهشی شهشم (پهیههندی نیوان یادی خوا و پارێزران له نهخۆشییه دەرو دەروونییه کان).

و به‌هێزیی برپا (ایمان)ی نیو دڵ و ده‌رووندا، واته: تاكو برپای مڕۆف كز بێ، توانای زالبوونی شه‌یتان زۆر ده‌یو، هه‌تا برپا به‌هێز بێ، توانای شه‌یتان كه‌م ده‌بێ.

ئنجاقورئان سه‌ره‌پای شه‌وی كه‌ به‌رزترین شیوه‌ی یادی خوا (ذكر الله) یه، چاكترین و كارێگه‌رتین هۆی په‌یدا بوون و فراژوو بوون و گه‌شه‌کردنی برپاشه، چونكه - وه‌ك پێشتر پوونمان كرده‌وه - تاقه‌ رێگه‌ی په‌یدا بوون و فراژوو بوونی برپا به‌خوا بوون، بریتیه‌ له‌ (بیركردنه‌وه‌ یاد كردن = الفكر والذكر) واته: بیركردنه‌وه‌ تێوه‌رامان، له‌و په‌ریزو شوینه‌واری كه‌ ئاوینه‌ی تێدا ده‌ركه‌وتنی سیفه‌ته‌ به‌رزه‌كانی خواجه، یادکردنی خوا، به‌هۆی باسكردن و به‌سه‌ر دڵدا هێنانی، ناوو سیفه‌ته‌ به‌رزو پیروۆزو پاك و چاكه‌كانیه‌وه‌، بۆیه‌ش پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فرموویه‌تی: {إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَنْ يُحَدِّثَ رَبَّهُ فَلْيَقْرَأِ الْقُرْآنَ} (أخرجه الخطيب (۲۳۹/۷)، والدیلمی (۳۰۲/۱)، رقم ۱۱۹۵)، قال المناوی (۲۴۸/۱): فيه الحسين بن زيد قال الذهبي ضعيف، وقال الألباني: ضعيف جدا، واته: ئه‌گه‌ر یه‌كێكتان ویستی له‌ گه‌ل په‌روه‌ردگاریدا بدوئ، با قورئان بخوین.

بێگومان قورئانی به‌پێزو خاوه‌ن رێزیش، ئه‌گه‌ر وه‌ك خوا (جل جلاله‌) داوای كرده‌وه‌ پێغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) به‌كردار پای نواندوه‌، بخوینری: هه‌م بیركردنه‌وه‌ له‌ شوینه‌واری خوا، هه‌م به‌سه‌ر دڵ و زماندا هێنانی ناوو سیفه‌ته‌كانی خوا، واته (فكر و ذكر) ئه‌نجام ده‌درین، هه‌ر دڵ و ده‌روونیكیش ئه‌م دووانه‌ی تێدا بن، ئه‌وه‌ بێگومان نه‌مامی برپا به‌خوا بوون له‌ زه‌وی ئه‌و دڵ و ده‌روونه‌دا، به‌زوویی ده‌رووی و گه‌شه‌ده‌كاو، وه‌ك كۆریه‌ی به‌ر دوو دایكان، هه‌ر یه‌ك پۆژهی دوو پۆژه‌ ده‌بێ و، هێنده‌ نابات، ده‌یته‌ دره‌خت و، لق و پۆپی ره‌وشت و خووه‌جوانه‌كان ده‌رده‌كاو، به‌رو میوه‌ی خه‌سله‌ته‌ به‌رزو فریشته‌یه‌یه‌كان به‌ره‌م دین و، شه‌یتانی به‌د ده‌په‌تین و، خاوه‌نی خه‌نی ده‌كات.

www.alibapir.com

بۆیە خۆی زاناو توانا فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ (الأنفال-۲).

واتە: بڕواداران بەس ئەوانەن کە ئەگەر باسی خوا کرا، دلایان ڕادەچلە کۆ و، ئەگەر ئایەتەکانییان بەسەردا خوێندران، بڕوایان زیاد دەکات.

ئێستاش دوو قسە، کە لەبەر پەنجەرە زەینم سەرەتاتکە دەکەن و، بەهیوای خانەرەو، جار لەدوای جار خۆ ڕەپیش دەکەن و، ئەستۆ درێژ دەکەن، پێم خۆشە بیدللییان نەکەم و تۆماریان بکەم:

یەكەم: ئێمە کە لەبەر تیشکی چەند فەرموودەیە کدا، باسی گەرنگی و کاریگەری، یادی مردن و بیرکردنەوە لە لێرسینەوێ دواڕۆژمان کرد، مەبەستمان پێ ئەو جۆرە بیرکردنەوە یادکردنە ماقوول و بەرپۆجییە بوو، کە پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) و ھاوێلینی و باقی موسولمانە کەمەل و تەواوەکان ڕەچاویان کردووە، کەواتە: با هیچ کەس بەهۆی دیتنی ڕەفتاری ھەڵە و ناتەواوو لە گەڵ ئیسلامدا نەگونجاوی، بڕیک سوؤفی و دەرویشی نەشارەزاو، لە ئیسلام بێھەوال و فەقیرحەل، زەینی بە سەھووی نەبات و، بیر لە مردن کردنەوێ موسولمانانە و راست، لە گەڵ ھی بەناو سوؤفییانە^(۱) ناپاست تیکەل نەکات.

(۱) بەلێ سوؤفی ھەیە، خۆ بەسوؤفی زان (متصوف) یش ھەیە، ئنجا ئێمە خۆ تەزکیە کردنمان لە بنچینەدا پێ دیاردەیک ڕەسەن و ئیسلامییە، دەزانین کە لە قورئان و سوننەتەو سەرچاودی گرتووە، بەلام بەمەرجیک وەک لایەنیک لە ئیسلام (لایەنی گیانی و پەرەردەیی) دا بنرێ، نەک وەک جۆرە ئیسلامیکی تایبەتی و داھێنراو، ئنجا بێگومان (تصوف) بە درێزایی میژوو لیتەولایی نائیسلامیی تیکەل بوو، گەلێک لایەنی وای تێدان کە گۆراون و لە گرێژتە چوون و، جا کورتە قسان ئەوێ؛ کە (تصوف) وەک کتیب و سەرچاوەکانی (فقہ)، وەک لایەنیک شەرح کراو لە قورئان و سوننەت، جیی سوود لیوەرگرتن و پشت پێ بەستەن، بەلام بەتەنێ بەس نیە، بەس بە سوؤفی بوون موسولمانەتی نایەتە دی، بەلکو موسولمانی راستەقینە، دەبی بڕوای بە ھەموو لایەنەکانی ئیسلام بیو بۆیان تیکۆشی، واتە موسولمان دەبی ھەم سوؤفی بی، ھەم زانا، ھەم تیکۆشەر ھەم سیاسی... ھتد، ئنجا مەسەلەی تەزکیە نەفس لە ئیسلام دا، خالی ھاوێشی تیکرای موسولمانانە و،

بەلێ ئەو شیوە بیر لە مردن کردنەوێهێ ئیسلام فەرمانی پێکردووە، جوییه
لەوێ خۆ بەسۆفی زانە نەزانەکان دەیکەن، ئیسلام دەلێ بیر لە مردن
بکەوێ یادی گۆڕو گۆرەپان (میدان)ی حەشر بکە، تاكو دنیا نەتوانی
بتکاتە کۆیلەو دیلی خۆی و، بەس بۆ دنیات هەول نەدەو و پیاوی دنیاو
دواڕۆژان بی.

بەلام بابای خۆ بەسۆفی زان، شیخە نەزانەکە یای حالی کردووە^(۱)، کە
بیرکردنەوێ لە دنیا تاوانەو، مایە چلکن بوونی گیانەو، مەرۆف هەتا لە
کاروباری ژیانی دنیا بێگاگاو بێهەوالتر بێو، لە هەلسووپاندنی ژیاندا کەم
دەست و کۆڵەوارتر بی، لەلای خۆی پەرودەردگار بەرپزێترو خۆشەویستەر!!

ئەجا بەراستی من پێم وایە: بابایەکی هەتا بناگوییان لە دنیادا
رۆچوو، چەندە حەوجیی یادی مردن و قەبرو قیامەتە، بۆ ئەوێ شەیتان
لە رێی دنیاپەرستییهو، زەفەری پێ نەبات و، لە خۆلێی وەرئەدات، ئەو
جۆرە خۆ بەسۆفی زانەش، کە گوتم: بارتەقایی و، حەوجیی بیر لە دنیا
کردنەوێ لەژیان حالی بوونە، بۆ ئەوێ طاغوتی بەرازو جامباز، لەرێی
واز لە دنیا هیئان و چاوه‌لێهێئان و، لەژیان بەجێمان و، نەبوونی رۆژی و

هەریەک لە (عابد و زاھید) بوون وەک (فقیه و مجاهد و مقاتل و سیاسی) بوون وان و،
هیچیان تاییەت نین بە هیئدیک کەسەوێ، مسوولمانی کامل و هاوسەنگ ئەوێه کە
هەموو لایەتەکانی شەریعەت بە پێی بۆ لوان بەرپۆه بەرێت.

قسە ی کۆتایی خۆش لەبارە ی تەزکیه ی نەفسەوێ لە کتیی: (رێگای صالح بوون و
بەرەخواچوون) دا کردو، پڕوانە چاپی پێنجەم: ۲۰۱۲ز، نووسینگە ی تەفسیر.
هەر وها لە کتیی پێنجەمی مەوسووعە ی: (بیرکردنەوێ ئیسلامی لەژیان و حیی و واقعەدا)
شدا قسە ی باشمان لەو بارەوێ کردو.

(۱) شیخی نەزان و بێهۆشیش وەک کۆلکە مەلای دینفرۆش، لەبەرانبەریندا شیخی زاناو
داناو، مەلای پێشەوای رەسەن و توانا هەن و، پێویستە هەمیشە پاک و پیس و چاک و
خراپی هەر کۆمەلێک لەیه ک جیا بکەنەو.

www.alibapir.com

نان و، تیکچوونی گوزدرانه‌وه، به‌سهریدا زال نه‌بی و، زه‌بوون و بی‌حال نه‌بیو،
که نه‌فت و بی‌مال نه‌بی!!

تنجا هم قسه‌یه‌شم که کرد له گیرفانی خوم دهرم نه‌هیناوه‌و، له‌م پرسته
به‌پیزه فامراوه‌ته‌وه‌و ودر گیراوه‌:

﴿.... كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ﴾ (البقرة ۲۱۹-۲۲۰).
﴿... وَالْآخِرَةُ...﴾ (البقرة ۲۲۰-۲۲۱).

واته: ئاوا خوا ئایه‌ته‌کانی بوټان روون ده‌کاته‌وه، به‌شکم بیر بکه‌نه‌وه
له به‌رژده‌ندیی- دنیاو دواړوژدا.

به‌لئ مسولمانی کامل و ته‌واوو چاک له ئیسلام حالی بوو، دنیاو
دواړوژان وه‌ک دوو تای ته‌رازوو هاوسه‌نگ را‌ده‌گریو، هر کامیکیان مافی
خوی ده‌داتیو، شتاقیان بو شتاقیان فری ناداو، به‌ناوی سو فییایه‌تی و دنیا
به‌که‌مگرتن (زه‌د)‌وه، کاریکی وا ناکات، به‌س مه‌ردی قیامه‌تی بیو، له
ژیانی دنیا‌دا هیچ نه‌بیو، طاغوتیک خوی له‌سهر بکاته‌و نوو نیو، ته‌ویش
به‌کزیی و دامایی له ده‌ستییه‌وه را‌بمی‌نیو، جار‌جاره‌ش که زور برسیی بوو
وه‌ک پشیل‌ه‌ی برسیی بی‌ت و بچیو به‌زه‌بوونیی بمیاوینی!

دووهم: وه‌ک له‌مه‌وه‌بریش چهند جاریک ئیشاره‌مان کرد: مه‌به‌ستمان له‌و
قورټان خویندنه‌ی که هی‌نده به‌تاوو تینه، بتوانی شه‌یتانی به‌دغه‌ر بره‌تینیو،
ژه‌نگی سهر دل بو‌ه‌رینیو، پروابه‌خوا بوون بخه‌ملینی، ته‌و قورټان خویندنه‌یه
که خوا داوای کردوه‌و، فرمانی پیکردوه‌و، پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه
وسلم) به‌کردار به‌ری‌و‌ی بردوه.

جا بابزاین داخو خوی زاناو توانا، له‌بار‌ه‌ی چو‌نیه‌تی خویندنی قورټانه‌وه،
چی فهرمووه!

﴿ كَتَبَ أَرْزَلَهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِّدَّبَرُواْ ءَايَتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوْاْ الْأَلْبَابِ ﴾ (ص- ۲۹)

واته: ئەم قورئانه کتیبیکه به‌پیت و پێز، بۆ لای تۆمان ناردۆته خوار، تا کۆ له ئایه‌ته‌کانیی‌ه‌وه رابمێنن و، بۆ ئەوه‌ی خاوه‌ن هۆشه‌کان په‌ند و در‌بگرن.

دیسان فەرموویه‌تی: ﴿ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْءَانَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴾ (محمد- ۲۴).

واته: ئایا له قورئانی ورد نابنه‌وه، یان دله‌کان قفلی خۆیانیان له‌سه‌ره‌!
ئهمه سه‌باره‌ت به‌وه که قورئان خوێندن، پێویسته به‌ تێوه‌رامان و وردبوونه‌وه‌وه‌بێ، سه‌باره‌ت به‌وه‌ش که پێویسته بابای قورئان خوین، وێرای لیحالی بوون و تیگه‌یشتن، ئیش به‌و ئایه‌تانه‌ش بکات که وه‌ری گرتوون و لێیان حالی بووه، فەرموویه‌تی:

﴿ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ نَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ (البقرة- ۴۴).

واته: ئایا فەرمان به‌ خه‌لکی ده‌که‌ن به‌ چاکه‌کاری و، خۆتان له‌بیر ده‌که‌ن، له‌ حالیکدا که ئێوه کتیبی —خو— ده‌خویننه‌وه، ئەوه بۆچی نافامن!!
ئێستاش بابزانی ئەم فەرمانانه‌ی قورئان چۆن له‌ لایه‌ن پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) و هاوه‌له‌ به‌رێزه‌کانیی‌ه‌وه (رضی الله عنهم) به‌رێوه‌براون:

۱- {حذیفة) ده‌لی: شه‌ویک له‌ گه‌ل پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) نوێژم کرد، سووره‌تی به‌قه‌ره‌ی خوێند تا ته‌واوی کرد، ئنجا سووره‌تی نیسانی خوێند، داوی ئالی عیمرانی خوێند، به‌ کاوه‌خۆ ده‌یخوێند، که به‌ لای ئایه‌تی‌کدا تییه‌ر ده‌بوو، پاکیی ده‌برینی تێدابی، پاکیی ده‌رده‌بری و، که به‌ لای داواو پارانه‌وه‌یه‌ کدا ر‌ه‌ت ده‌بوو، داواو له‌ خوا ده‌کردو، که به‌ لای په‌نا به‌ خواگرتنی‌کدا ر‌ه‌ت ده‌بوو، په‌نای به‌ خوا ده‌گرت} (۱).

(۱) ر‌وا‌ه مسلم، (الإتقان في علوم القرآن)، ب، ۱، ۱۰۶، جلال الدين السيوطي.

۲- {عوف بن مالک} ده‌لئ: شه‌ویک له‌گه‌ل ٲیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) هه‌ستامه‌وه -بو نوٲژ کردنئ-، ئنجا هه‌ستا -نوٲژ دابه‌ست و- سووړه‌تی به‌قه‌ره‌ی خوٲند، به‌لای هه‌ر ٲایه‌تیکی موژده‌ده‌ردا ره‌ت بووبایه، راده‌وه‌ستاو داوای له‌خوا ده‌کردو، به‌لای هه‌ر ٲایه‌تیکی ترسینه‌ردا ره‌تبووبایه، راده‌وه‌ستاو په‌نای ده‌برده‌به‌ر خوا^(۱).

۳- {پرسیار له (عائشة) کرا ده‌باره‌ی ٲاکاری ٲیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، ٲه‌ویش له‌وه‌لامدا گوتئ: (كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ) (أخرجه أحمد برقم: ۲۴۶۴۵، تعلیق شعیب الأرئووط: حدیث صحیح) واته: ره‌وشتی وی بریتی بوو له‌قورٲان^(۲).

۴- {یه‌کٲک له‌هاوه‌لٲنئ ٲیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) خوا لٲیان رازی بی، که (عبدالله بن مسعود)، ده‌باره‌ی چوٲیه‌تی خوٲندن و وه‌رگرتنئ قورٲان گوتوویه‌تی: هه‌رکام له‌ٲیغه‌که ده (۱۰) ٲایه‌تان فی‌ر ده‌بوو، لٲیان هه‌لنه‌ده‌برد، هه‌تا له‌مه‌به‌سته‌کانیان ده‌گه‌یشٲ و ٲیشئ ٲی ده‌کردن^(۳).

۵- {أبو عبد الرحمن السلمي} ده‌لئ: ٲه‌وانه‌ی که قورٲانیان فی‌ر ده‌کردین ده‌یانگوت: داوای قورٲان فی‌رکردنمان له‌ٲیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) ده‌کرد، ئنجا که ده (۱۰) ٲایه‌تان فی‌ر ده‌بووین، به‌جٲمان نه‌ده‌هٲشت، هه‌تا ٲیشمان به‌و کرده‌وانه ده‌کرد، که ٲیاندان هه‌ن، به‌م جوړه قورٲان و ٲیش ٲی‌کردنئ، وٲکرا فی‌ربووین^(۳).

(۱) رواد أبوداود والنسائي، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی ٲیشوو.

(۲) بروانه (تفسیر القرآن العظیم)، ب، ۱، ۳، چاپی ۱۳۸۸ک، ابن کثیر.

(۳) سه‌رچاوه‌ی ٲیشوو.

بەلێ خوێنەری سەنگین!

جوۆرو چۆنیەتی و قورئان خوێندنی پیغەمبەر و هاوێڵە مسوڵمانە راست و کاملەکانی، بەو شیوەیە بوو، کە لەم پێنج دەقەدا خرایە روو؛ قورئان خوێندنیکی هێدی و ئارام بە وردبۆنە وەر و پامان و سەرنجەو، ئنجا دوا بەدوای خوێندن و وەرگرتن و حالی بوونی مەبەست و نێوەڕۆکی ئایەتەکان، یە کسەر قوڵ هەڵکردن و خوگورج کردن بۆ خستنه کارو جێبەجێکردنیان.

هەلبەتە کەسێکیش برۆای وابی، قورئان پەيامی خوايە بۆ ئینسان و بەرنامە ی ژینیەتی، هەلۆیستی لەبارە ی قورئانەو! هەر ئاوا دەبی، بەلام کەسێک بە هەلە و حالی بووبی، کە قورئان بەس شتیکی بەپیت و پێزو پیروژەو خوێندرا نی (بگرە تەنانتە ئامادەبوونی رووتی لە مالدیدا) بەمەرجێک سیچوار بەرگی نویی رەنگاوەرەنگی تی وەرپێچرا بن و، لەسەر شوێنیکی بەرز دانرابی! مایە ی هەلەرژان و دابارینی بەزەیی و بەخششی خوايە! بەلێ بابایەکی ئاوا، دیارە بەو جوۆری کە لە پیغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) و هاوێڵەکانیمان گیرایەو، لە گەل کتییی خوادا رەفتار ناکات، چونکە هەموو دەمی جوولین و کارکردنی ئینسان، بە گوێرەو ئەندازی بیروبوچوون و تیروانییەتی و، قەت هەلۆیستیکی کرداریی راست، لە بابایەکی چاوەروان ناکرێ کە خاوەنی بیروباوەرو تیروانییکی هەلەییە، ئاخەر گوژە چی تیدا بی هەر ئەو ی لێدەرژێ.

دوا تکاشمان لە خوێنەرانی ئەوێە کە: مردن یادکردنی هەلەو، قورئان خوێندنی هەلە، لەسەر ئیسلام حسیب نە کەن و، لە گەل مردن یادکردنی راست و قورئان خوێندنی راستدا تیکەلێیان نە کەن و، یە ک حوکم بەسەر دوو شتی هیندە ی رەش و سپی لێک جوێو، ئاسمان و زەوی لێک دووردا، نە دەن.

ئێستاش کە بە کورتی دەربارە ی رینگەو چۆنیەتی پاک راگرتنی دل و پاراستنی برۆا دوا بن، بە پیویستی دەزانم وەلامی پرسیارێکی گرنگ بەدەمەو:

ئەم باسانە کە دەربارە (برۆا بەخوا بوون) دەدوین، چۆن بوو ئەم باسە کە دەربارە پاک راگرتنی دل و دەروونە، خۆی ئاخیە نۆیان و ئییان بوو بە (نیوئاخە)؟!

لە وەلامدا دەلیین، هەروەک چۆن پرووێک - بوو وینە: برکە تەماتە - هەتا ئەو زەویەیی تێیدا دەچێندرێ، نەکیڵدرێ و خۆش نەکرێ و هەلنەویژێردرێ و، خەت و کووز نەکرێو، نەکرێتە دێراو و دێراوەکانیش هەلنەدرێنەو، ئەو پرووێک ناگونجی بچێندرێ و، ئەگەر گریمان چێندراش، تەمەن درێژ نایو، زوو زەرد هەلنەگەرێ و هێندە نابات ئیشکەل دەبوو دەمرێ، نەمامی برۆا بەخوا بوونیش بەهەمان پێودان، ناتوانی لە زەوی دل و دەرووندا: رەگان داکوتیو برۆا، مادام لە بەردو دارو زەمەند، بژار نەکرای و، لە چەقلیی و چاللی خو و خەدو خەسلەتە نزم و پەستە ئازەلییەکان و، کردەو و ئاکارە نافۆلیو دزیو شەیتانییەکان، پاک نەکرایتەو و هەلنەویژێردرابی، بەللی بەرێزان:

۱- (برۆا بەخوا بوون) بولبولیکی ئازادەو، ئامادە نیە لە قەفەزی دیلی و کۆیلەیییدا بژی، کەسیکیش پێشمە نەفسی بەدەست شەیتان بێو، گیرۆدە خراپە و تاوان بێو، بەندە ئازەزووەکان بێ، قەت ناگونجیو ریی تی ناچی، برۆا خواناسی میوان بێ.

۲- (برۆا بەخوا بوون) بەلندەیی کی دەنگ خۆشەو، لەنیو گول و گولزاری کردەو و ئاکارە جوانەکاندا نەبێو، لەسەر درەختی خەسلەتە بەرزەکان نەبێ، نانیشی و ناچریکی.

۳- (برۆا بەخوا بوون) گۆلیکە لە زەویە بێند و رەق و ئیشکەرۆیەکاندا، سەر هەلنەداو، تاییبەتە بەو جوړە زەویانەو، کە نزم و گەردنکە چ و نەم و نیان و شێدارن.

۴- (بروا به‌خوا بوون) ماسیییه کی سروشت پاک و چاو پرووناکه‌و، قایل نابیی له‌ئاوی گۆراوی زۆنگه‌کاندا ژیان به‌ریتته سه‌رو، هه‌موو کات به‌دواي ئه‌و سه‌رچاوه‌و پرووباره پاکانه‌دا ویلّه، که ئاویان شیرین و سازگاره‌و، پروون وه‌ک چاوی قرژاله‌.

۵- (بروا به‌خوا بوون) میوانیکی خانه‌دان و شه‌رم به‌خۆو نه‌فس به‌رزه‌و، بیژی نایه‌ت، میوانی هه‌موو مالیکی ناکه‌س به‌چه‌و رژدو چرووک و چاو له‌نان بی.

۶- (بروا به‌خوا بوون) میشه‌ره‌شه‌یه کی پیس نیه، به‌سه‌ر ئه‌و دڵ و ده‌روونه‌و به‌نیشی، که پر له‌ ده‌یان خوو و خه‌سله‌تی پیستر له‌ چلم و به‌لغه‌من، به‌لکو میشه‌نگینه‌یه کی بیگه‌رده، عه‌ودالی ئه‌و دڵ و ده‌روونه پاکانه‌یه که پرپر له‌ خوو خه‌سله‌تی په‌سندی وه‌ک گولاً و گیای بۆنخۆش و، دره‌ختی خاوه‌ن میوه‌ی به‌تام و خۆش و، شيله‌و تام و بۆنیان ده‌مژئ.

۷- له‌ کۆتاییدا، هه‌روه‌ک چۆن فریشته‌ی بیگه‌ردو پاک، ناچیتته مالیکه‌وه که بت و سه‌گی به‌د و ناپاکی تیدا بن، چونکه له‌گه‌ل سروشتی پاک و فریشته‌ییانه‌یدا ناگونجین^(۱)، (بروا به‌خوا بوون) یش چاوی به‌ دڵ و ده‌روونیکی پیس و بیخیر هه‌لنایه‌ت که پر بی، له‌و خه‌سله‌ت و ئاكاره ناله‌بارانه‌ی که بنک و ریشه‌ی هه‌موو خراپه و تاوانیکن!

به‌للی ئیمه‌ بۆیه ئه‌م باسی (پاک راگرتنی دڵ و ده‌روون)ه‌مان، ئاخیه نیو ئه‌م باسانه‌وه، که سه‌باره‌ت به‌ بروا به‌خوا بوون، ده‌دوین، چونکه وه‌ک گوتمان: هه‌روه‌ک چۆن کیلین و خۆشکردن و هه‌لوێژارتن و..هتدی زه‌وی مه‌رجیکی به‌ره‌تی و پیوسته‌ بو پروان و پنج داکوتان و فراژوو بوونی پرووه‌ک، خاوین کردنه‌وه‌و بژارکردن و رام کردن و هه‌موار کردنی دڵ و

(۱) {لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ تَمَائِيلَ} (أخرجه أحمد برقم: ۱۶۳۹۱، والبخاري برقم: ۳۰۵۳، ومسلم برقم: ۲۱۰۶)، واته: فریشته ناچنه مالیکه‌وه، که سه‌گ یان وینه‌یکی تیدا بیت، که مه‌به‌ست پیی بت و سه‌نه‌مه.

www.alibapir.com

دەروونی مەرۆفیش، یە کەمەین مەرجی بنەرەتییه، بۆ نیشتهجیبوون و چەسپانی
بروا بەخوا بوون، ئنجا پاک راگرنتی دل و دەروون و پاراستنی لەو تیرە
ژەهراویانە کە ئیبلەسی بەدو نە گریس لە دوو سەنگەری؛ دنیا هەلبژاردن و
سنوور شکاندنێ نە فەسەو دەیانهاو، بەهۆوی یادی مردن و قورئان خوێندنەوه،
یە کەمەین و دوایین مەرجی پارێزران و هیشتنەوهی بروابەخوا بوونە.

خوای پەرەردگار و بەخشندە، یارمەتی ئەوانە بدات کە هەتا ئیستا
زەوی دل و دەروونیان بە مەبەستی پەیداوون و چەسپانی بروا بەخوا بوون،
پاک نە کردۆتەوه هەڵنەویژارتو ناوی خوای لی بینن و لە جۆمال و
پاککردنەوهی سەرچاوهی کوژیووهی دەروونیان وەخۆ بکەون، ئەوانەش کە
- سوپاس بۆخوا - قوناغی جۆمال و خاوین کردنەوهی دل و دەروونیان
برپوه لێی هەلبژدوون، لە خوای پەرەردگارو چاکە کار داواکاری، هیندە لە
یادی مردن و گۆڕو گۆڕەپانداو، خوێندن و موتالیی قورئاندا، وریاو بەکار
و لە پرشت بن، کە هەتا ماست رەش نەبێو قیر سپی نەبێ و، حوشتەر بە
کونی دەرزیهوه نەچی، بەتیری وەسوەسە شەیتان موو لە بروایان نەلەخشی
و، قەللی بەرزی خواناسییان، تاقە بەردیکی نەشجوولی، چ جای بشکی!
نامین.

هەڵبژێرە مەڵووسا ئەکە

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play

App Store

QR Codes

هەڵبژێرە مەڵووسا ئەکە

Alibapir

QR Codes

هەڵبژێرە مەڵووسا ئەکە

Alibapir

QR Codes

به نندی هه‌رکه‌سیک به‌راستی به‌ره‌و خوا پروات نائومی‌دی ناکات

ده‌ست‌ٲیک

خوٲنه‌ری سه‌نگین!

خوای میهره‌بان و کاربه‌جی وردو درشتی ٲهم بوونه‌وه‌ره‌ی به‌ٲیی حی‌کمه‌ت و
لی‌زانیه‌کی بی‌سنوور خو‌لقان‌دوه.

ٲنجا یه‌کیک له‌ حی‌کمه‌ته‌کانی خوا (جل جلاله) له‌ خو‌لقان‌دنی ٲینسان‌دا،
ٲه‌ودیه‌ که به‌ بارته‌قای هه‌و‌ل‌دان و خو‌ ماندوو‌کردنی و به‌ره‌و خوا چوونی،
لوتف و به‌زه‌یی له‌ گه‌ل ده‌نوٲیو، له‌ خو‌ی وه‌نیزیک ده‌خات و خو‌ی ٲی
ده‌ناسینی.

خوای به‌به‌زه‌یی له‌وباره‌وه‌ فهرموویه‌تی: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ
سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (ٲٲ) (العنکبوت-ٲ٩).

واته: بی‌گومان ٲه‌وانه‌ی له‌ٲیناوی ٲیمه‌دا ٲیده‌کو‌شن، ٲییه‌کان‌ی به‌ٲیمه
گه‌یشتن-مانیان ٲیشان ده‌ده‌ین و بی‌گومان خوا له‌ گه‌ل چاکه‌کاران دایه‌.

خوینهری به‌رښ!

هر که سیک به‌رهو خوا بکه‌وښته رڼ و، مهبه‌ستی ناسینی خواو رازیکردنی و به‌ندایه‌تیی بو کردنی بیت، هه‌تمه‌ن خوای کردگارو چاکه کارو سیفه‌ت به‌رزو په‌سند ټاکار، ده‌ستی یارمه‌تی و هاوکاری بو درښ ددکات و، دهروی خیری لی ددکاته‌وهو، به‌و رڼپانه‌ی ټاشناو شاره‌زا ددکات، که لینانه‌وه به ټامانج ددکات و، مورادی دل حاصل ددکات.

چونکه پاداشتی چاکه هر چاکه‌یه: ﴿هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَنِ إِلَّا الْإِحْسَنُ﴾ (الرحمن - ۶۰).

خوای میهره‌بانیش له فهرمودیه کی (قدسی) دا (واته له په کی که لهو فهرمودانه‌دا که پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له خویان ده‌گیرښته‌وه) فهرمودیه‌تی: {وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شَرًّا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا، وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا، وَمَنْ أَتَانِي يَمْسِي أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً...} (أخرجه مسلم برقم: ۲۶۸۷)، واته: هر که سیک بستیک لیم وه‌نیزیک بکه‌وښ، من باسکیک لیمی وه‌نیزیک ده‌که‌وم و، هر که سیک باسکیک لیم وه‌نیزیک بکه‌وښ، من بالیک لیمی ده‌چمه پیښ و، هر که سیک به‌روښتن بو لام بی، به نه‌رمه راکردن بو لای ده‌چم.

به‌للی که سیک ده‌توانی گه‌وه‌رو مروارییه‌کانی دهریای خواناسی وده‌دست بیني، که به‌راستی خوی بو خوا یه کلا کردیته‌وهو، به‌رگ و پوښاکي په‌یوه‌ندییه دنیا‌یه‌کانی له‌خوی دارن‌ییو، مه‌له‌وانییه کی زور چاک فیر بووبی له دهریای قوولی خواناسیداو، هه‌ول و کوشش‌یکي زور سهرف بکات، له قوول روچوونی دهریای به‌رهو خواچووندا.

هر یو‌یه‌ش گوتراوه: (يَقْدَرُ الْكَدُّ تَكْتَسِبُ الْمَعَالِي، مَنْ طَلَبَ الْعُلَى سَهَرَ اللَّيَالِي) یانی: به ته‌ندازی رهنج کیشان، پله‌به‌رزه‌کان وده‌دست دین و، ته‌وهی به‌دوای به‌رزیدا بگه‌رڼ، ده‌بی شه‌ونخوونی بکیشی.

که‌واته: مڕۆڤ هه‌تا پتر له‌پێی خواناسییدا، هه‌ول بده‌ت و خۆی ماندوو بکات و، زیاتر خۆی بۆ خوا یه‌کلا بکاته‌وه‌و به‌ره‌و خوا هه‌نگاو بنی، خۆی می‌هه‌ربان پتر په‌رده‌ی سه‌ر رووی جوانیی و هه‌یه‌ته (جمال و جلال)ی خۆی بۆ لاده‌دات و ده‌ستی ده‌گرتو به‌ زات و سیفه‌ته‌کانی و کردوه‌کانی و دروستکراوه‌کانی یاساکان (الأحكام)ی و ناوه‌کانی خۆی، ناشنای ده‌کات و، له‌ ته‌نجامی ته‌وه‌شدا، ده‌گاته‌یه‌قین و دلێرامی و دل‌دامرکان و سی‌بووری هاتن.

به‌لام که‌سیک له‌ پێی ناویراودا، هیچ هه‌ول نه‌دات و خۆی ماندوو نه‌کات، که‌ نه‌گه‌یشه‌ پله‌ی خواناسین و به‌خوا گه‌یشه‌تن، بی‌جگه‌ له‌خۆی، بۆی نیه‌ رووی په‌خنه‌و گله‌یی و گازانده‌ له‌که‌سی دیکه‌ بکات.

چونکه‌ وه‌ک عاریف و خواناسه‌ په‌سه‌نه‌کان ده‌لێن: خوا وه‌ک ته‌و پۆژه به‌خشنده‌و پڕشنگداره‌ وایه، که‌ ده‌ستی به‌خشین و چاکه‌کاریی خۆی، به‌یه‌کسانیی به‌هه‌موو لایه‌کی دنیا‌دا درێژ کردوه‌و، تیشکی زی‌پینی خۆی به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا دابه‌ش ده‌کات، به‌لام ته‌ندازی به‌هه‌ره‌ر گرتن له‌ تیشکی پۆژو ته‌ندازی شو‌عه‌له‌وه‌ر بوون و دره‌وشانه‌وه‌یان، ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ ته‌ندازی ئاماده‌یی، هه‌رکام له‌و شتانه‌ی که‌ تیشکه‌که‌یان ده‌که‌وێته‌ سه‌ر. بۆ وێنه:

ته‌و شتانه‌ی که‌ ژیا‌نیان تێدا‌یه، ده‌توانن له‌و تیشکه‌ خۆراک و بژی‌و دا‌یین بکه‌ن و بیکه‌نه‌ مایه‌ی گه‌شه‌کردن و فرا‌ژوو‌بو‌نیان، که‌ مڕۆڤ و ئا‌ژده‌ل و زینده‌وه‌رو رو‌وه‌که‌کانن.

ته‌و ته‌نانه‌ش که‌ ساف و لووس و سپی و بریقه‌دارن، ده‌توانن به‌و تیشکه‌ خۆیان شو‌عه‌له‌وه‌ر بکه‌ن و بدره‌وشینه‌وه‌.

به‌لام ته‌و ته‌نانه‌ی که‌ نه‌ژیا‌نیان تێدا‌یه، نه‌ ئاماده‌یی تیشکه‌دانه‌وه‌یان هه‌یه، وه‌ک به‌ردو خۆل و که‌سته‌ک و له‌تکه‌ سوا‌لک، نابینن هیچ جو‌ره

به‌هریه‌کی به‌رهه‌ست له تیشکی خۆر و در بگرن، هه‌لبه‌ته نه‌ک له‌به‌ره‌وه‌ی
خۆر له تیشکی خۆی به‌شی نه‌داون، به‌لکو له‌به‌ره‌وه‌ی له‌به‌ر نا‌ئاماده‌یی و
ناشایسته‌یی خۆیان، توانای به‌هره و درگرتیان نیه.

به‌للی مرقوف به‌پیی رهنج دان و کۆششی خۆی، له ناسینی خوا به‌هره‌مه‌ند
ده‌بی، که‌واته که‌سیک بیرو هۆشی خۆی له تیوه‌پرامان و سه‌رنجدانی
دیاردە رێک و پێک و پر ورده‌کارییه‌کانی بوونه‌وه‌ردا، ماندوو نه‌کردیو، له
پاک‌کردنه‌وه‌و شۆردن و بژارکردنی دل و ده‌روونی‌دا، خۆی زه‌حمه‌ت نه‌دابی،
مه‌حاله هیه‌چی ده‌ستگیر بی، چونکه چ بچینی هه‌ر ئه‌وه‌ش ده‌دووریه‌وه.

ئجنا ئامۆژگارییه‌کی بایانه‌م بو هه‌ر که‌سیک که ده‌یه‌وی رپی به‌ره‌خوا
چوون بگریته به‌ر، ئه‌وه‌یه که تۆبه‌یه‌کی راست و پاک (نصوح) بکات و، له
خزمه‌ت خوا به‌کزیی و دامایی و هه‌ست کردن به شه‌رمه‌زاریی دابنیشی و بللی:

ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! به‌لێنت داوه به‌لێنیش ناشکینی، که هه‌ر که‌سیک بو
لات ییو هه‌وللی ناسینت بدات، به‌ده‌نگیه‌وه دیی و ده‌ستی ده‌گری، ئجنا
له‌به‌ره‌وه‌ی من خۆم به به‌نده‌ی تۆ ده‌زانم و، ده‌مه‌وی ئه‌رکی به‌ندایه‌تی
خۆم سه‌بارده‌ت به تۆ ئه‌نجام بده‌م و، تۆ له خۆم رازی بکه‌م و، له‌به‌ره‌وه‌ش
نا‌توانم ئه‌رکی به‌ندایه‌تی جیبه‌جی بکه‌م و تۆ له خۆم رازی بکه‌م هه‌تا
نه‌تناسم، داوات لی ده‌که‌م که: خۆتم پی بناسینی و، دل‌م به‌یادی خۆت
ئاوه‌دان بکه‌یه‌وه.

ئجنا کۆتایی ئه‌م باسه به چه‌ند قسه‌یه‌کی زۆر به‌نرخ‌ی زانای خواناس
(أحمد عطاء الله الأسکندري) دینین که ده‌لی:

(إلهي! كيف يُسْتَدَلُّ عليك بما هو في وجوده مفتقر إليك؟! أياكون لغيرك
من الظهور ما ليس لك حتى يكون هو المظهر لك؟! متى غُيِبَتْ حتى تحتاج
إلى دليل يدل عليك؟! ومتى بَعُدَتْ حتى تكون الإثارة هي التي توصل إليك؟!)

عمیت عین لا تراك علیها رقیباً وخسرت صَفَقَةً عَبدٍ لم یجعل من حبك نصیباً^(۱).

واته: خوای خۆم! چۆن شتیک به به‌لگه ده‌هێنرێته‌وه له‌سه‌ر بوونی تو، که له بوونیدا هه‌وجیی تۆیه؟! ئایا غه‌یری تو له تو ئاشکراته، تا‌کو ئه‌و بیته وه‌ده‌رخه‌ری تۆ؟! تو که‌ی ون بووی، هه‌تا هه‌وجیی به‌لگه‌یه‌ک بی که ئیسپاتی تۆ بکات! که‌ی دوور بووی هه‌تا شوینه‌واره‌کان، ئینسان بگه‌یه‌ننه تو! ئه‌و چاوه‌ کوێر بی که تو به‌سه‌ر خۆیه‌وه به‌ چاودێر نابینی و، ده‌سخه‌رۆ بی به‌نده‌یه‌ک که به‌شی له خۆشه‌ویستی تۆدا نیه.

لێره‌شدا کۆتایی به‌ به‌ندی هه‌وته‌م دینین و، ده‌چینه‌ سه‌ر به‌ندی هه‌شته‌م و کۆتایی که بریتیه له: (گرنگی برۆا به‌خووا بوون، له ژیا‌نی تاک و کۆمه‌لدا).

خوینه‌ری به‌رێژ!

ئه‌وه‌ی که له کۆتایی ئه‌م باسانه‌دا، ده‌مه‌وێ پیت رابگه‌یه‌نم به‌ر له‌وه‌ی به‌جیان به‌ی‌لین و، ده‌ست به‌ به‌ندی کۆتایی بکه‌ین، ئه‌وه‌یه که ئه‌و باسانه‌ی له هه‌وت به‌ندی پێشوودا رابردن، هه‌رچه‌نده هه‌ندیکیان دوورودرێژن و، به‌روا‌له‌ت زیاتر به‌ بابته‌ی ته‌زکیه‌وه په‌یوه‌ستن، نه‌ک به‌ بابته‌ی خواناسین و ئیمان‌ه‌وه، به‌لام له ئه‌نجام و به‌ره‌مه‌می ئه‌زموون و ته‌جره‌به‌ی خۆمه‌وه - سه‌ره‌ر‌ای رێروونی ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌ت - بۆم ده‌رکه‌وتوه‌و لێی د‌ل‌یاو مس‌و‌گ‌ه‌ر بووم، که ته‌زکیه‌ی نه‌فس و پارێزکاری (تقوی) کاریگه‌ریه‌کی یه‌کجار گه‌وره‌یان له‌سه‌ر ئیمان هه‌یه، بۆیه ده‌لیم: گرنگی و بایه‌خی پ‌ی‌ویست و شایان به‌و باسانه‌ بده‌و، هه‌تا پیت ده‌کری له خوینه‌وه‌و موتالییاندا له‌سه‌ره‌خ‌و‌و وردو د‌ل‌پ‌و‌ون و پ‌ش‌و‌ود‌ر‌ێ‌ژ به‌و، هه‌یچ کام له باسه‌کانی به‌ په‌له‌ م‌ا‌ل‌ئا‌و‌ایی لێ مه‌که‌و، چه‌ند جارێک به‌ گاسنی تیژی زه‌ین و بیرو ه‌و‌شت و، د‌ل‌ی پر له برۆای به‌ج‌و‌شت، بیکێ‌له‌و وه‌ردی بده‌وه، چونکه ده‌ریا

(۱) بروانه: (ایقاز الهمم فی شرح الحکم)، ۴۷۱، محمد ابن عجیبه.

www.alibapir.com

قوولەکان، گهوهه‌رو مرواریی و گه‌نجینه به‌نرخه‌کانیان، له ته‌ختی بنه‌وه‌یان
دان و، به پۆچوونه خوارو پشوو درێژیی نه‌بیی ده‌ستگیر نابن.

زه‌ین پروونیی و دڵسافیی و کردار چاکییی تو‌ش و خو‌شم و، هه‌ر
برواداریکی دیکه‌ش له‌و خوا په‌روه‌ردگاره ده‌خو‌زم، که گیانی هه‌مووانمانی
به‌ده‌سته‌و، به‌س بو‌خو‌ی جی‌ی مه‌به‌سته.

The banner is divided into several sections. At the top, it features the text 'ئه‌ نۆڤه‌ گۆمه‌لزه‌ ئیبه‌کان له‌مه‌ئاتان' and 'ئێس مەمە عەر موامەلە ئۆنلەنل لادەنگە'. Below this, there are two Facebook icons with the text 'ئێکەتێدێ مه‌کتەبی مەلۇمەتێ عەلی بابێر' and 'عەلی بابێر'. In the center, there is a portrait of a man with the text 'www.alibapir.com' and 'ئێکەتێدێ مه‌کتەبی مەلۇمەتێ عەلی بابێر'. To the left, there is a link to 'archive.org/details/@alibapir' and a PDF icon. To the right, there is a YouTube icon with the text 'عەلی بابێر/Alibapir'. At the bottom, there are two QR codes for 'Alibapir' and 'Alibapir' with the text 'ئێکەتێدێ مه‌کتەبی مەلۇمەتێ عەلی بابێر'.

گرنگی برپا به‌خوا بوون له ژيانی تاک و کۆمه‌لدا

دەستپێک

خوێنه‌ری به‌رێز!

برپا به‌خوا بوون و پێرای ئه‌وه‌ی که گه‌وره‌ترین راستیه‌و، راستیه‌که ژیری و فه‌لسه‌فه‌و زانیاری و ته‌زموون و سروشتی مرۆف و واقعی ژیان و می‌ژووی مرۆفایه‌تی ده‌یسه‌لمێنن، سه‌رباری ئه‌وه‌ش شتیکی یه‌كجار گرنگ و پێویستیه‌ له ژيانی ئینساندا، بۆ به‌رپۆه‌چوونی ژيانی تاکی (فردی) و کۆمه‌للی (الجماعی) به‌ شیوه‌یه‌کی ئینسانانه‌ی راست و دروست.

به‌لێ، تیشکی رۆژو ئاوو هه‌واو دانه‌وێڵه‌، چه‌ند گرنگ و بایه‌خدارو پێویستن بۆ گوزه‌ران و به‌رپۆه‌چوونی ژيانی ئاده‌میزاد، برپا به‌خوا بوون و خواپه‌رستییش هێنده‌و بگه‌ر پتیش.

چونکه‌ به‌ نه‌بوون یان که‌م بوونی هه‌ر کام له‌وانه‌ - تیشکی رۆژو ئاوو هه‌واو دانه‌وێڵه‌ - به‌س جه‌سته‌ی ئینسان ده‌که‌وێته‌ مه‌ترسییه‌وه‌و، مرۆف له‌ گه‌ل مردنێکی رۆاله‌تی جه‌سته‌ییدا به‌ره‌نگار ده‌بی.

بەلام بە نەبوون یان کەمبوونی بڕوا بەخوای بوون و خواپەرستی، کەسایەتیی مەرۆڤ بەتاک و کۆمەڵییەوه دەکەوێتە مەترسییەوه، مەرۆڤایەتیی لەگەڵ لەنیوچوونیکی یە کجاری ماددی و مەعنەوی و دنیایی و دواپۆژیدا، ڕووبەرۆو دەبێ.

بەلێ خۆنەری خۆشەویست!

ئایین و عەقیدەی خواناسیی، ئەو نەهێ کە ئالڤە لەگوێ و کاسەلێسانی ئیمپریالیزی ڕۆژەلێت و ڕۆژئاوا، یان فریوخواردووانی بیردۆزە پوچەکانی وان، بۆ خەلکی دەخەنە ڕوو؛ گواوە عەقیدەی خواناسیی چەکی دەستی چینی مشەخۆرو ستەمکار و، تلپاکی گەلان و، بەرەست و کۆسپی سەر ڕۆی کاروانی بەردو پێش چوونەو، دۆزمنی شارستانەتییهو، میکروۆیکە دژی زانیاری و بیری نوێ و گەشەکردن و گۆرانکاریی ژیاوە^(۱).

بەلکو ئایین و بەرنامەی خوا بۆ مەرۆڤایەتیی، وەک هێلی ئاسن (سکە الحید) وایە بۆ شەمەندەفەر (القطار)، وەک چۆن لەکاتی ترازانی شەمەندەفەردا لەسەر هێلی ئاسن، ژیاوە هەموو ئەوانە دەکەوێتە مەترسییەوه کە سواری بوو ون، مەرۆڤایەتیی بە لاریبوون ولادانی لەسەر ڕێڕەو بەرنامەی خوا، ژیاوە و گۆزەزانی دنیای دەکەوێتە مەترسییەکی هەرەگەورە هەمەلایەنەوه، سەرەرای خەشم و توورەیی و سزاو تۆلەیی خۆی دادگەر لە دواپۆژدا.

بەلێ بڕوا بەخوای بوون، کە بنچینەی ئایین و خواپەرستییه، شتیکی یە کجار گرنگ و کاریگەرۆ پێویستە بۆ ژیاوە ئینسان، سەرەرای ئەوەی کە گەورەترین و درهوشاوەترین پاستییە لە بوون (وجود)دا.

ئێستاش خوا یاربی لە چەند ڕوویە کەوه، پاستیی ئەو قسەیه مان دەسەلمێن و گرنگی و بایەخ و پێویستی بڕواداریی ڕادەنۆین.

(۱) سوپاس بۆ خوا لە ئالڤەکانی یە کەم و دووم و سییه می زنجیری: (ئیسلام و پێچکان) و، لە بەشی یە کەمی ئەم کتیبەدا، هەموو ئەو گومانانە پوچەڵانەوه ڕەوێنران.

یهکم: ګرنگیې بړوا بهخوا بوون، له رووی ددروونیوه

۱) له سۆنګه ټه وده که عه قیده بړواداریی و خواناسی، چارهنوسی رابردو و داهاتووی ئینسان دیاری دهکات و، ټی دهګهیه نی؛ له کوټه هاتوه، پوچی هاتوه، کی هیناویه تی و، بهرو کوآ دهچیو، چی لیدی؟! مړوچی خواناس و بړوادار به پیچه وانه ی بابای بیپروا دور له خواوه، نارامیی و دلنیا یی کی بیسنووری دټه نیو دلی و، به خم و په ژاردو مهراق و دلته نگی و ترس دهلی: مه ودا ی نیشته چی بووتان نیه!! ټه وانیش به ناچاریی تاو لی رهوشی خو یان ده پیچنه وده بار ده که ن.

۲) دیسان بړوا بهخوا بوون، مردن له لای مړوځ، دهکاته شتیکی ئاسایی و مه ترسیی لیته کراو؛ چونکه پی دلی: مردن بریتی نیه له له نیوچوونی یه کجاریی، به لکو مردن پردیکه - بو ئینسانی مسولمان- که لیته وده په ریته وده بو ژیانیکی فراوانتر و ته وواترو چاکتر، که قو ناغی به زده خ و پاشان قیامه ته.

۳) دیسان بړوا بهخوا بوون، به هو ی هله نګاوتنی چاوی ئینسان، له تیوهرامانی ژیانیکی ماددی دنیایی به رته سکه وده، بو ژیانیکی دنیایی و دواړو ژیی ماددی و مه عنه ویی پان و به رلیو، مړوځ وا لیته کات، که به خو ی رهوا نه بین، وهک کر میکی گل خور که به زه وییه وده بچه سپو، ئاګای له خو ی و خواو خه لکی بېرئ!

۴) دیسان بړوا بهخوا بوون، چاکترین پشتیوان و پالشتی دل و ددروونی ئینسانه، بو زال بوونی به سهر ئاره زووه کانیداو، بو هاوسه نګ راګرتن و ری کوپیک کردنی غه ریزه داخوازییه سروشتیه کان، ټه و غه ریزه داخوازیانه ی که نه مانئ هاوسه نگی (تعادل) نیوانیان و له غاو نه کردنیان، سه رچاوه ی هه موو ئیش و ژان و ددرده سهریی و خاکه ساریی و گیرو گرفت و ژینتالییه که.

بو وینه؛ غه‌ریزهی جینسیی له مروځدا هیهو، پالنه‌ریکی سروشتی و پیوستیسه بو به‌دهوام بوونی ژیان، به‌لام ټهو غه‌ریزیه ټه‌گه‌ریټ و لغاو نه‌کریټ و رپروونی نه‌کری، ده‌یته مه‌یدانی رټمبازیټی ټه‌سپی نه‌فس و شه‌یتان و، ژیانی مروځ به‌جاریک ده‌یته زه‌لکاویکی پر له تاوان و سه‌ریچی، ټنجا بروا به‌خوا بوون، له ټه‌نجامی ټه‌وه‌وه که هه‌ست کردن به‌چاودیټی خواو، جوټکردنه‌وهی چاکه‌و خراپه‌و، هه‌لیل و هه‌رام، له ټینساندا دیټته دی، ریشمه‌یه کی توند ده‌خاته ټه‌ستوی غه‌ریزهی گوړین و، هه‌ر غه‌ریزیه کی دیکه‌ش.

هه‌روه‌ها غه‌ریزهی (ملکایه‌تی و شت هه‌بوون)یش، دیسان یه‌کیکه له داخواییه سروشتیه‌کانی ټینسان و، پالنه‌ریکی گه‌لیک پیوستیسه بو به‌رپوه‌چوونی ژیان و به‌رقه‌رار بونی ژیانو ټاوه‌دانیی، به‌لام له‌کاتیټکدا به‌هوئی سه‌رکیشی نه‌فس و له سنوور ده‌رچوونی، لاقان له به‌ری ټیده‌په‌ریټی و، ده‌یته نه‌خوشیه کی ده‌روونی و کو‌مه‌لینه‌تی و، پاره‌و داریی له‌جیاتی وه‌سیله‌ی ژیان و گوزهران بی، ده‌یته بت و سه‌نه‌میکی په‌رستراو، له‌حاله‌تیکی وادا، غه‌ریزهی ناوبراو ده‌یته ده‌سته‌واژیه کی چاک، که مروځی پی له‌خوا بتوریټری و، له‌نیو خو‌له‌میثی دنیا‌په‌رستی بگه‌وزیټری، به‌لام بروا به‌خوا بوون، چونکه ټینسان ټیده‌گه‌یه‌نی که جینشینی خویه‌و، هه‌رچی له‌ده‌ستی دایه، سپارده‌ی خوی خاوه‌ن مولک و توانایه‌و، ده‌یه‌وی پی‌ی تاقی بکاته‌وه، وا له مروځ ده‌کات به‌ مه‌رجیک وه‌ک پیوست له‌ده‌رونی‌دا جیگیر بووبی- رپی به‌ پاره‌و سامانیټک نه‌دات، که جی شیاوی گیرفانیه‌تی، به‌چته نیو دل‌یه‌وه‌و، خوی لی بکاته بت و سه‌نه‌م و کړنووشی کو‌یلایه‌تی پی به‌ری.

۵) دیسان بروا به‌خوا بوون، له‌به‌رته‌وهی که روو به‌ مروځ ده‌کاته یه‌ک ټامانج و مه‌به‌ست، هاوسه‌نگی و ریک وپیکی و سه‌روه‌به‌ریه کی بیټنه له‌ژیانیدا په‌یدا ده‌کات و، نایه‌لی ده‌روونی بیټته بتخانه‌و، دووچاری رارایی و سه‌رگه‌ردانیی و هه‌لوه‌دایی و به‌ره‌له‌دایی بیټو، بیټه داشی دامه به‌ده‌ست هیچ قوما‌رچییه که‌وه^(۱).

(۱) بو پتر حالی بوون له‌وباره‌وه، سه‌رنجی خو‌نه‌ر راده‌کیشن بو به‌شی ده‌یه‌می کتیټی:

۶) دیسان بړوا به خوا بوون و خواناسی، دهیته هوئی شیرین کردن و خوشه ویست کردنی ئینسان له لای خه لکی، وه ک خوای زانا فهرموویه تی:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ (مریم-۹۶).

واته: بیگومان نه وانه ی بړوایان هیناوه کرداری چاک ده کهن، خوای میهره بان خوشه ویستیان ده خاته دلی خه لکیه وه.

به لای، له بهرته وهی خوای میهره بان سه چاوهی هه موو نازونیمه ټیکه و، هه موو چاکی و جوانی و په سندییه ک لهویه وه سه چاوه ده گری، مروقه کان خوشیان دهوی و ریزي لیده گرن، جا هه ر که سیکیش په یوه ندی بهویه و هه ییت، به گوړدی پته ویی و راستیی ته و په یوه ندییه، هه مان جوړه ریزو خوشه ویستی - به شیویه ک که له ئینسان بوه شیتته وه- له دلی بهنده کاند سهاردت به ویش په یدا دهی.

۷) له هه مووی گرنگتر: مروقی بړوادار له هه موو که س زیاتر توانای هیه و، پشوو دریژتره له ناقار گیروگرفت و کوښپ و ته گهره و کوړه و درییه کانی ژیاندا، چونکه:

أ/ له روانگهی بړواوه سهیری ژیان ده کاو، ده زانی که ژیان دیا گوړه پانی تیدا تاقیکرانه وهی و، له دهمی تاقیکرانه وهشدا چاوه ری کردنی خوشی و ناخوشی و تالی و شیرینی و هه ورازو نشیوان، شتیکی سروشتی و ئاساییه.

ب/ ده زانی که هه رچی له م ژیان په یدا به سه ری ییت، په کیکه له پرسیاره کانی بیتاقیکرانه وهی و، ولامی ته و پرسیاره ش په یوه سته به نواندنی هه لو یستیکی راست و گونجاوه و، له بهر دهم هه ر کام له و خوشی و ناخوشیانه دا.

(یادی خوا) به ناوی (په یوه ندی نیوان یادی خواو دروست بوونی که سایه تی) یه وه، بړوانه: چایی یه که م، ۱۹۸۷ز.

چ/دەزانی کە هەرچی بەسەری دێ، ویستی خۆی لەسەرەو، خواش تاقە
خۆشەویستی ویه‌و، هەرچی لەلایەن خۆشەویستیشەوە بریاری لەسەر درایی،
ئەگەر تالیش بێ، دڵ هەر بە شیرینی دەزانی.

هەلبەتە کاریگەری عەقیدە ی برۆاداری و خواناسیی، لە دەروونی ئینسانی
برۆاداردا، باسیکی زۆر بەپێزو خەست و خۆلی دەوێو، دەتوانین بڵین: ئەوێ
لێرەدا نووسیمان، بەس بەهێلە سەرەکییەکانی ئەو باسە دادەنرێن، بەلام
لەبەرئەوێ نووسراویکی سەرەخۆمان بۆو جوړە باسانە تەرخانە کردووە، لێرەدا
بەوێندە واز دێنین و خۆتەرانی بەرپێز حەوالە ی ئەوێ دەکەین.^(۱)

(۱) ئەو شوێنە تەرخان کراوە، بەرگی یە کەمێ (یادی خوا) یە بە ناوی (گرنگی یادی خوا
لە ژبانی مروّفا) بە تاییبەتی بەشەکانی: چوارەم و پێنجەم و شەشەم و دەیەم، ئنجا بیگومان
باسی: (یە کەمین پالەری مروّفا بەرۆ خواناسیی) دیسان پەيوەندیی بەم باسەو هەیه، کە
لەبەشی یە کەمێ ئەم کتێبەدا هاتووە.

دووهم: گەرنگیی بڕوا بەخوا بوون. لە رووی خوورموشته‌وه

بڕوا بەخوا بوون، سەرچاوه‌ی هه‌موو هه‌ست و نه‌ست و ڕه‌وشت و ئاكارێکی په‌سندو د‌لگیره‌؛ چونکه‌ م‌رو‌ف‌ چ شتیکی زۆر خۆش بو‌یو پییه‌وه‌ خه‌ریک بو‌یو ج‌یی سه‌رنج و بیکردنه‌وه‌ ت‌یوه‌رامانی بی، جو‌رو چو‌نیه‌تی ته‌و شته‌ کار ده‌کاته‌ سه‌ر ڕه‌فتارو خوو و خده‌و ڕه‌وشتی، به‌ل‌ی ئینسان چ شتیکی زۆر له‌ د‌ل و می‌شکدا بو‌یو له‌ ده‌روونیدا چه‌سپی بی، ژیان و گوزهرانی ڕه‌نگی ته‌و شته‌ به‌خو‌یه‌وه‌ ده‌گر‌ی، چ چاک بی چ خراپ^(۱).

جا بیگومان خ‌وای به‌رزو بیهاوتاش، سەرچاوه‌و خ‌اوه‌نی هه‌موو چاکیی و جوانیی و ته‌واویییه‌ که، که‌واته‌: م‌رو‌ف‌ هه‌تا له‌و سەرچاوه‌یه‌وه‌ ن‌یزیکتر بی، له‌ چاکیی و جوانیی و ته‌واویی ن‌یزیکتر ده‌بی.

هه‌ر بو‌یه‌ش ڕه‌فتارو ڕه‌وشتی پیغه‌م‌به‌ر (صلی الله علیه وسلم) که چاکترین و به‌رزترین ڕه‌وشت و ئا‌کار بووه‌، وه‌ک خ‌وای په‌روه‌ردگاری له‌ وه‌سفیدا فه‌رموویه‌تی:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ (القلم- ۴).

به‌راستی تو له‌سه‌ر ئا‌کارێکی زۆر مه‌زنی، له‌به‌ر ته‌وه‌ بووه‌ که ته‌و زاته‌ (پ‌رووحم فیدای ڕ‌ی‌بازی بی) زۆر له‌خوا ن‌یزیک بووه‌، واته‌: له‌هه‌موو که‌س پ‌تر ته‌و سیفه‌ته‌ به‌رزو په‌سندانه‌ی که‌ خوا خ‌ۆشی ده‌و‌ین، له‌خ‌ویدا هی‌ناونه‌ دی، ته‌وه‌تا کاتی‌ک له‌ ع‌ائیشه‌ی خ‌یزانییان پ‌رسی خوا لی‌ی ڕ‌ازی بی، ته‌خلاق و ڕه‌وشتی پیغه‌م‌به‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) چو‌ن بوو؟! گو‌تی: {كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ} (أخرجه أحمد برقم: ۲۴۶۴۵، تعليق شعيب الأرناؤوط: حديث صحيح)، واته‌: ئا‌کاری وی قورئان بوو.

(۱) له‌ به‌شی ده‌یه‌می به‌رگی یه‌که‌می (یادی خوا)دا، ته‌م باسه‌ به‌ فراوانیی تو‌ن‌ژراوته‌وه‌.

تېستاش ژماره‌یه ک له و ږه‌وشته به‌رزانه‌ی که راسته‌وخو په‌یوه‌ندیان به‌برواو هه‌یه، ده‌خینه ږوو:

۱- (ئیخلاص) مروّقی بروادار تاقه که‌سیکه که سیفه‌تی ئیخلیصی تېدا بیته دی؛ چونکه به‌س بابای برواداره، که یه ک تاقه پالنه‌رو هاندیری هه‌بې له ژياندا؛ به‌س مروّقی مسولمان و خواناسه، که هه‌موو جموجول و چالاکیه‌کانی هه‌لقولوی یه ک تاقه سه‌رچاوه بن، سه‌رچاوه‌ی (وده‌سته‌ینانی ږه‌زاهه‌ندیی خوا).

هه‌لبته هه‌رکاتیکیش ئینسان به‌س ږه‌زاهه‌ندیی خوی مه‌به‌ست بوو، له ږیابازی و خوډه‌رخستن و کورسیخوازی به‌دوور ده‌بې.

به‌للی مروّقی خواناس، خوئی بو خوا یه کلا ده‌کاته‌وه، یه ک په‌رستراو یه ک تاقه ئامانجی ده‌یو، نایته بت په‌رستیک که ده‌روون و که‌سایه‌تی، بیته سه‌د پارچه‌و هه‌ر پچکه‌ی به‌ده‌ست بتیکه‌وه به‌چی.

۲- (فیداکاریی) هه‌روه‌ها مروّقی بروادار فیداکارو له‌خو‌بور‌دوویه؛ چونکه نه‌و بر‌وای به‌خوایه ک هه‌یه، که گیان و سامانی خوئی له‌گره‌وی وی ناوه‌و پیی فروشته‌و، ئنجا گومانی تېدا نیه که بابایه‌کی وا، هیچ کاتیک له‌پیناوی خوایه‌کی وادا مال و گیانی خوئی لی وده‌چاو نیه‌و، ږژدی و چرووکی له به‌خشینیدا ناکات.

۳- (ئاوات به‌رزیی) دیسان ئینسانی بروادار، هه‌میشه بیرو خولیاو ئاوات و هیوای به‌رز به‌رزی به‌دل و می‌شکاندا دیڼ؛ چونکه نه‌و خوئی به‌بنده‌ی خوایه‌کی هه‌ره‌به‌رزو په‌سند و جوان و ته‌واو ده‌زانې، ئنجا بی‌گومان هه‌موو ده‌می بیرو خولیاو ئاوات و هیوای که‌سیک، که هه‌میشه به‌یادی خوایه‌کی هینده به‌رزو پیرو‌زو په‌سندو چاکه‌وه ده‌ژي و، هه‌رده‌م سه‌رگه‌رمی موتالی‌کردنی ناوو سیفه‌ته به‌رزو په‌سندو کانییه‌تی، له‌سه‌ر لاپه‌ره‌کانی کتیبی گوئی

قورئان و کتیبی بینراوی بوونه‌وه‌ر، زۆر جیاوازه له بیرو ئاوات و هیوای می‌شکی بابایه‌ک که (پاره) یان (ئافره‌ت) یان (کورسیی) یان (خواردن و خواردنه‌وه) یان هه‌ر شتیکی دیکه‌ی، له‌م بابه‌تانه‌ی له‌ می‌شکدا دیت و ده‌چی، هه‌روه‌ک چۆن زه‌وییه‌کی به‌پیت و پێزو به‌راو و، بیابانیککی وشک و گه‌رم و بێئاو، لێک جودان و، ئه‌وه‌ی یه‌که‌میان ده‌گونجی هه‌موو دره‌ختیکی به‌ردارو سه‌ربه‌خیری تیدا به‌روا، به‌لام دووه‌میان ئاماده‌یی شینکردنی هیچ شتیکی نیه‌، بێجگه‌ له‌ چه‌ند ڕوه‌کیکی چاره‌گرانی که‌م بایه‌خی در‌کاویی.

۴- (هه‌ست کردن به‌ به‌رپرسیاری) هه‌روه‌ها مرۆقی خواناس له‌ سۆنگه‌ی ئه‌وه‌وه‌ که‌ ده‌زانێ دروستکراویکی ڕێژلێگیراوو هه‌ل‌بێژراوه‌و، جێنشینی خواجه‌و، بۆ تاقیکرانه‌وه‌ وه‌دی هێنراوه‌، هه‌ست به‌ باری به‌رپرسیاری ده‌کات و، خۆی وه‌ک شتیکی بێخاوه‌ن و به‌ره‌ه‌ل‌دا نایه‌ته‌ به‌رچاوه‌و، هه‌میشه‌ هه‌ست به‌ چاودێری و به‌سه‌ر‌راگه‌یشتنی خوا ده‌کات و، ته‌قواو پارێز له‌ هه‌ر کرده‌وه‌و ڕه‌فتاریک ده‌کات، که‌ له‌ گه‌ل‌ پله‌و پایه‌وی به‌رزو په‌سندی جێنشینه‌یه‌تی و به‌ندایه‌تییدا نه‌گونجی.

۵- (پراستی) دیسان ئینسانی به‌روادار د‌ل‌پراست و زمان پراست و ئاکار پراسته‌ له‌ گه‌ل‌ خۆی و خواو خه‌ل‌کدا، د‌ل‌پراستی و زمان‌پراستی و ئاکار‌پراستی له‌ گه‌ل‌ خۆیدا ئه‌وه‌یه‌، که‌ به‌رده‌وام د‌لی و زمانی و ئه‌ندامه‌کانی، به‌و جو‌ره‌ بیرو قسه‌و کرده‌وانه‌وه‌ سه‌رگه‌رم ده‌کات، که‌ له‌ دنیاو دوا‌پوژدا، لێیان به‌هه‌رمه‌ند ده‌بی و، هه‌و‌ل‌ ده‌دات به‌ هیچ ڕه‌نگیک خه‌یالیککی وای به‌د‌ل‌دا ڕه‌ت نه‌بی و، وشه‌یه‌کی وای به‌سه‌ر زماندا نه‌یه‌ت و، ڕه‌فتاریکی وای لێ وه‌دی نه‌یه‌ت، که‌ به‌دو زیانبه‌خش بی و سوودی لێ‌وه‌رنه‌گرێ.

د‌ل‌پراستی و زمان‌پراستی و ئاکار‌پراستی، له‌ گه‌ل‌ خه‌ل‌کدا، ئه‌وه‌یه‌، که‌ هه‌و‌ل‌ ده‌دات به‌ د‌ل‌ و زمان و ئه‌ندامه‌کانی، سوود به‌ به‌رواداران بگه‌یه‌نیو سه‌رگه‌رمی زیان گه‌یاندن بی به‌ ناحه‌زان و دو‌ژمنانی ڕیی خوا.

دل‌راستی و زمان‌راستی و ټاکار‌راستی، له‌گه‌ل خوادا، ټه‌ویه، که به دل و زمان و ټه‌ندامه‌کانی خوی خوی دپه‌رستی و، مه‌به‌ستی ر‌دزاهه‌ندی ټه‌وه و له هه‌ول و ټی‌کو‌شانی نه‌پساوه دایه، له‌پیناوی به‌رز‌کردنه‌وی ټالیی ئیسلام و چه‌پاندنی حو‌کمی خوادا.

ټنجا ټه‌و راستیه هه‌مه‌لایه‌نه‌ی گوتیشمان، به‌ره‌می سروشتی و حه‌تمی خواناسی و بر‌واداریه‌و، که‌سی‌ک به‌راستی خوا بناسی، خو‌شه‌ویستی و ر‌یزی سه‌بارت به‌خوا له‌لایه‌که‌وه‌و، ترس و سام و شه‌رمی له‌لایه‌کی دیکه‌وه، وای لی ده‌که‌ن، هه‌ول بدات به‌موو نیازی نیو دل و قسه‌ی سه‌رزارو کرده‌وی ټه‌ندامه‌کانی، لاریان ټیدا نه‌بی، نه‌وه‌ک خوا لی بر‌هنجی یان تووره‌بی.

(ټازایه‌تی و به‌جه‌رگی) یه‌کی دیکه له‌و سیفه‌تانه‌ی که له‌کانیاوی روونی بر‌واداریه‌وه، سه‌رچاوه ده‌گرن، بریتی له‌ دلیری و ټازایه‌تی و چاونه‌ترسی، چونکه بابای مسو‌لمان و بر‌وادار، ده‌زانی که ټه‌و گیانه‌ی خوا به‌به‌رجه‌سته‌ی کرده‌و، بی‌جگه له‌خوی، که‌سی دیکه توانای و‌ه‌ر‌گرتنه‌وی نیه، دیسان ده‌زانی که مردن ټاقه هو‌ی گه‌یاندنیه‌تی به‌خزمه‌ت ټه‌و په‌روه‌رد‌گار ه‌میره‌بان و به‌خشنده‌ی که له‌وه‌تی ناسیویه‌تی، به دل شه‌یدی به‌دیدار شادبوونیه‌تی، هه‌ر بویه‌ش هاوه‌له به‌ر‌یزه‌کانی پیغه‌مبه‌ر (خوا لیان رازی بی) که نمونه‌ی هه‌ره‌راست و کاملی بر‌واداری و خواناسی بوون، مردیان له‌پیناوی خوادا، له‌لا شیرین‌ترو به‌له‌زه‌ت‌تر بوو، له‌ر‌ابواردن و مانه‌وه‌یان له‌دنیا‌داو، هه‌ر له‌به‌ر ټه‌م سیفه‌ته به‌زه‌شیان بوو، که توانیان سه‌ر به‌کوفری جیهان شو‌ر بکه‌ن و، کیس‌راو هیره‌قلین به‌ر‌ه‌تین و، چه‌وساوانیان له‌چه‌نگ ده‌ر‌ین.

هه‌ر کاتی‌کیش ټوممه‌تی مسو‌لمان ټه‌و جو‌ره بر‌واداران‌ه‌ی ټیدا هه‌لکه‌ونه‌وه، ده‌توان ر‌یشمه‌ی می‌ترو توند بکه‌ن و، به‌ره‌و دووباره‌کردنه‌وی ټه‌زموونی هاوه‌له به‌ر‌یزه‌کان (خوا لیان رازی بی) بی‌گ‌ر‌نه‌وه.

سێیه‌م: گرنگیی بڕوا به‌خوا بوون، له‌ رووی کۆمه‌ڵه‌یه‌تییه‌وه^(۱)

شتێکی ئاشکراو ڕوونه‌ که‌ ئینسان مه‌خلووقێکی کۆمه‌ڵیه‌تییه‌وه‌، ناتوانی به‌ته‌نێ بژی، ئنجا هه‌ر مرۆفیکیش بیگری، وێرای پالنه‌رو هاندهری چاکه‌و خێرخوازی، پالنه‌رو هاندهری خراپه‌و شه‌ڕخوازیییشی تێدایه‌وه‌، هه‌موو ئینسانێک هه‌روه‌ک چۆن توانای ئه‌وه‌ی هه‌یه‌، به‌هۆی ڕامکردنی نه‌فسی و جوانکردنی ڕه‌وشتی و سوود به‌خه‌ڵک گه‌یاندنییه‌وه‌، بیه‌ته‌ مرۆفیکێ پاک و چاک و له‌ فریشته‌ش پیه‌له‌یتربچێ، ده‌شتوانی به‌هۆی جله‌و به‌ردانی نه‌فسی و دزیوکردنی ڕه‌وشتی و زیان به‌خه‌ڵک گه‌یاندنییه‌وه‌، خۆی بکاته‌ ژياندارێکی شه‌یتانی و له‌ ئاژده‌لیش به‌دتر بێ.

که‌وابی: ئه‌گه‌ر بویستری کۆمه‌ڵگایه‌کی ساغ و سه‌لیم و ته‌واوو ئینسانانه‌ پێک بێ و به‌ڕێوه‌ بچێ، پێویسته‌ هه‌رکام له‌ دانیه‌شتوانی ئه‌و کۆمه‌ڵگایه‌، هه‌ست به‌ چاودێریی هی‌زو ده‌سه‌لیتیکی واکه‌ن، که‌ توانای پاداشته‌دانه‌وه‌ی ئه‌وانه‌ی هه‌بێ که‌ نه‌فس پاک و ڕه‌فتار چاک و سوودبه‌خشن و، توانای سزادانی ئه‌وانه‌ی هه‌بێ، که‌ نه‌فس پیس و کردار نه‌گریس و زیانبه‌خشن، بۆته‌وه‌ی هه‌رکام له‌ تاکه‌کانی ئه‌و کۆمه‌ڵگایه‌، ئومیدی پاداشت، به‌ره‌و چاکیی و پاکیی که‌مه‌ندکیشی بکات و، ترسی سزا، له‌ به‌دی و خراپه‌ قوتاری بکات.

ئنجا ئه‌و هی‌ز و ده‌سته‌لاته‌ش، که‌ ئه‌وه‌ی ده‌باران دا هه‌بێ که‌ گوترا، به‌س ئه‌و هی‌زو ده‌سته‌لاته‌ خوایه‌یه‌، که‌ له‌ڕێی بڕوا به‌خوا بوونه‌وه‌، ده‌چیه‌ دلی ئینسانه‌وه‌و تیی‌دا ده‌چه‌سپێ، به‌لێ، به‌س بڕوا به‌خوابوون^(۲) ئه‌وه‌ی له‌

(۱) بۆ زنده‌ شارمزاری له‌وباره‌وه‌، بڕوانه‌ به‌رگی یه‌که‌می: (یادی خوا) به‌شی هه‌وته‌م: (په‌یوه‌ندی نێوان یادی خواو پێکه‌وه‌ جۆش‌دانی مسوولمانان).

(۲) دووباره‌ی ده‌که‌ینه‌وه‌ که‌ مه‌به‌ستمان له‌ (بڕوا به‌خوا بوون) ئه‌و شیویه‌ بڕوایه‌یه‌، که‌ تاکه‌ به‌رنامه‌ی راستی ده‌ستکاری نه‌کراوی خوا خسته‌ویه‌ته‌ ڕوو.

وزدهدایه، که دوو بالی ترس و تهما (الخوف والرجاء) بو ٲینسان بردهخسٲیٲو، وای لیٲکات که به یارمهٲی ٲهو دوو باله ٲیروژه، له ٲاسمانی بهرزی دهرووون ٲاکیی و ردهوشٲ چاکیدا، بکهوٲته ٲهروازو فرین و، بهٲنچهوانهی داخوازی هیزی کیٲشندهی بهرژوهندییه ٲاکیی و ٲاییهٲییه کان و، خهسلهٲه بهده ٲاژدهٲیی و شهٲٲانییه کان، بهرهو ٲاسوی فراوان و روونی سوود بهخهٲک گهیاندن و، خهسلهٲه ٲهسنده ٲینسانی فریشتهٲییه کان، بهرز بیٲهوه.

ههٲهٲه کهس نکوٲیی لهوه نیه که دهستهٲاتی دهوٲهٲیش، ههٲا راددهیه ک روٲیکی گرنک دهگیرٲی له ٲاراستنی شیرازی کوٲهل و ریگرٲن له خراٲهو ٲاشووب و ٲهشیوی، ههر بویهش یه کیٲک له ٲامانجه کانی ٲایینی خوا ٲاش خوا بهخهٲک ناساندن و خوا ٲهرست کردنی خهٲکی، بریٲیه له وهدهست گرٲنی جلهوی حوکم و دهوٲهٲ دامهزراندن، بهلام گومانیش لهوهدا نیه -بو کهسیک به وردیی تیٲکری- که دهستی دهستهٲاتی قانون و دهوٲهٲ -که لهسهر بنچینهی برٲوا دانهمهزایی- نه به ههموو کات و شوٲنن و، نه به ههموو کهس رادهگا، ٲهمه لهلایه کهوه، لهلایه کی دیکهشهوه: چاوی قانون و دهوٲهٲ روٲهٲت بینهو، توانای چاودٲرییکردنی رازو نهٲییه شیراوه کانی نیو دل و دهروونانی نیه، ٲهو رازو نهٲیینهی که گهراو ٲووی کردارو رهٲتاره کائن، دیسان دهستی دهستهٲاتی دهوٲهٲت تهنیا کوٲه ک و قهٲچی ٲییهو، بهس توانی سزادانی ههیهو، مه گهر چونه کایی، دهنا بیر له ٲاداشت دانهوهو چاکه ژماردنی چاکان ناکاتهوهو، تهنیا سهرگهرمی ٲوٲمارکردنی تاوان و سهریچییانه، کهواته: ٲهوپهري توانای دهستهٲاتی دهوٲهٲ ٲرینگاندنهوهی خهٲکییه له لادان و تاوان، بهلام هاندانیان بو چاکهو خیرخوایی شٲیک نیه توانای بهسهردا بشکی، ٲنجا ٲهوپهري سزایه ک که دهوٲهٲ ههرهشهی ٲی له تاوانبارو بهدکاران بکات، سزاو ٲهشکهنجهیه کی مروٲکردی کاتییه، که بههر حال له چوارچیووی ٲهم ژیان ه دنیاییه دهرناچی.

به‌لام هیژو دهسته‌لاتی برٲوا به‌خوا بوون، هیچ کام له‌و که‌موکٲریی و که‌لین و کونانه‌ی نین، که دهسته‌لاتی ده‌ولت هه‌ینی؛ چونکه:

(۱) دهستی دهسته‌لاتی خوا، هیچ کات و جییه‌کی له‌به‌ر عاسی نابیی، وه‌ک خوا فهرموویه‌تی: ﴿رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا﴾ (غافر-۷).

واته: ئه‌ی په‌رودرد گارمان، به‌زده‌یی و زانیارییت هه‌موو شتیکی گرتۆته‌وه.

ديسان فهرموویه‌تی: ﴿وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌُ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌُ﴾ (الزخرف-۸۴).

ئهو (خوا) ئهو زاته‌یه که له ئاسمانی په‌رستراوه‌و له زه‌ویدا په‌رستراوه. (واته م‌رو‌ف له هه‌ر جییه‌ک سه‌رییچی بکات، دهستی تۆله‌ی خوا ده‌یگاتیو ٲیویسته ئینسان له هه‌رجییه‌ک بی، بیپه‌رستی و به‌ندایه‌تی بو بکات).

(۲) له ئاقار دهسته‌لاتی خوا‌دا ٲادشاو گه‌دای نیهو، هه‌موو که‌س له به‌ندایه‌تییدا یه‌کسانه‌و، که‌س له‌که‌س به‌رزتر نیهو، دهسته‌لاتدارترین که‌س و بی‌دهسته‌لاتترین که‌س، له‌به‌رده‌م حوکمی به‌رنامه‌ی خوا‌دا، وه‌ک یه‌کن، نه‌ک وه‌ک به‌رنامه‌ م‌رو‌ف‌کرده‌کان، که وه‌ک ته‌ونی جال‌جالۆ که وان و، ئه‌وانه‌ی وه‌ک می‌ش و مه‌گه‌زی که‌مده‌ست و فه‌قیرحال و ابن، ده‌یان‌گرن، به‌لام ئه‌وانه‌ی وه‌ک ژه‌نگه‌سووره‌و زه‌رده‌واله‌ هار و در‌بن، تییان را ده‌رۆنه‌ ده‌رو قوتار ده‌بن، به‌لئ برٲوا به‌خوا بوون وا له کۆمه‌لگا ده‌کات، که به‌ کاربه‌ده‌ست و ره‌عیه‌ته‌وه، له‌ سزای دنیایی و دوا‌رۆژیی خوا بترسین و نه‌ویرن خه‌تی خوار بکه‌ن، خ‌وای کاربه‌جی له‌وباره‌وه فهرموویه‌تی:

﴿إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا﴾ (مریم-۹۳).

هیچ که‌س نیه له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا، که به به‌نده‌یی نه‌یه‌ته لای خ‌وای میهره‌بان.

۳) برٲوا به‌خوا بوون وا له ٲینسان ده‌کات، که به دل و دهروونیش، نه‌توانی بیر له شه‌رو خراپه بکاته‌وهو، هیچ رازو نه‌ٲینییه کی ٲیس و به‌د له سه‌رو سینه‌یدا ه‌شار بدات، چونکه ٲهو ده‌زانی که خوی وردبین، نیو دلی ده‌بینو، هه‌موو سرکه‌و چه‌یه‌ک ده‌بیستی، وه‌ک خوا فه‌رموویه‌تی:

﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾ (غافر-۱۹).

خوا له خیانه‌تی چاوو له‌وهی که سینه‌کان ده‌شارنه‌وه، ٲاگاداره.

ٲنجا بیگومان برٲوا هه‌بوونی مروّف به‌وه، که خوی داد‌گه‌ر له خوتخوته‌ی نه‌فس و خولیای میّشک و، هه‌ست و نه‌ستی دهروونی ٲاگاداره، کاریکی یه‌کجار گه‌وره ده‌کاته سه‌ر ژیان، چونکه که‌سیک به‌راستی برٲوای به‌وه‌بی، که خوا وه‌ک دهر (ظاهرای له دهروون (باطن‌ایشی، شاره‌زاو زانیه، هه‌روه‌ک چوّن چاو‌دیژی و ٲاگادار‌بوونی خه‌لکی، ٲیشگیری هه‌موو کرده‌وه‌و ره‌فتاریکی دزیوی به‌رچاوی لی‌ده‌کات، چاو‌دیژی و ٲیزانینی خواش، ریّی هه‌ر جوړه بیرو خه‌یال و هه‌ست و نه‌ستیکی ناقول‌یو خراپی لی ده‌گری، ٲنجا گومانیشی تی‌دا نیه که بیرو خولیای خه‌سله‌ته په‌سته دهروونیی و په‌نهانه‌کان، چی وایان که‌متر نیه له‌و تاوان و خراپانه‌ی، که به ٲه‌ندامه ره‌واله‌ٲییه‌کان ده‌کرین، به‌لکو ٲه‌گه‌ر به‌وردیی سه‌رنج بده‌ین، ده‌زانین که تاوان و ره‌فتاره نزمه ره‌واله‌ٲییه‌کانیش، هه‌ر زاده‌و به‌ره‌می ٲهو بیرو خه‌یال و سیفه‌ته دهروونییانه‌ن، چونکه هه‌ر مروّفیک مه‌حاله هیچ هه‌نگاو‌یکی کرداری بنی به‌ره‌و چاکه ٲان خراپه- ٲیش ٲه‌وه‌ی وه‌ک بیرو‌ٲرواو نیازو مه‌به‌ستیک به‌دلی خویدا به‌ٲینی و، عه‌زمی له‌سه‌ر جه‌زم بکات، که‌وابی: بابای خواناس و برٲوادار له سوڼگه‌ی هه‌ست کردنییه‌وه، به ٲاگاداری و چاو‌دیژی خوا، هه‌میشه دل و دهروونی خو‌ی ٲاک راده‌گری و، ناهیلّی تووی وه‌سوه‌سه‌ی شه‌یتانی و، خه‌یال و هه‌ست و نه‌ستی به‌د، له زه‌وی دلیدا جیگیر بن و، له ٲه‌نجامی ٲه‌مه‌شدا، به‌سه‌ر هه‌موو تاوانه‌ دهریی و دهروونیه‌کاندا، زال ده‌بی و بنه‌بریان ده‌کات، وه‌ک خوا فه‌رموویه‌تی:

﴿وَذَرُوا ظَهْرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُ...﴾ (الانعام-۱۲۰).

هه‌روه‌ها وازبٲنن له تاوانه ئاشکراو په‌ننه‌انه‌کان.

بروا به‌خوا بوون، وٲړای ئه‌وه‌ی که به زه‌بری قه‌مچی سزاو تو‌له‌ی خوا، خه‌لکی له تاوان و خراپه ده‌پرٲنگٲٲته‌وه، به‌هو‌ی ته‌ماع وه‌به‌رنانی گه‌یشتن به‌خیرو پاداشتی بٲسنووریش، به‌ره‌و چاکی و پاکی و سوود به‌خش بوون، هانیان ده‌داو هه‌لیان ده‌نی، ئنجا ئه‌مه‌ ته‌نیا سه‌باره‌ت به‌ خه‌لکی ئاسایی و عه‌وام، ئه‌گه‌رنا له‌راستیدا به‌نده‌ خواناسه‌ راسته‌قینه‌کان، بو‌ پرٲنگانه‌وه‌ له‌ خراپه‌و به‌دره‌فتاری و، لٲبران بو‌ چاکه‌و جوان ئاکاری، هه‌وجٲی گوٲٲیست بوونی هه‌ره‌شه‌و گه‌فی سزاو، مزگٲنی پٲدانی پاداشت نٲن؛ چونکه‌ ئه‌وان گه‌یشتونه‌ قوناغی هه‌ره‌به‌رزی خواناسی و بر‌واو، هه‌موو کات به‌چاوی دل خوا ده‌بٲنن و، هه‌ست به‌ چاودٲری و به‌سه‌ره‌راگه‌یشتنی ده‌کن و، ٲٲزو خو‌شه‌ویستی و شه‌وق و شه‌رمٲک که‌ ئه‌و جو‌ره‌ بر‌وايه‌ له‌ دلٲاندا وه‌دی دٲنی، وایان لی ده‌کات، که‌ هه‌ر پٲیان شه‌رم بی، بیر له‌ تاوان و خراپه‌ بکه‌نه‌وه، چ جای ئه‌وه‌ی هه‌نگاوی بو‌ بنٲن، پٲغه‌مبه‌ری به‌ٲٲرمان (صلی الله علیه وسلم) له‌وباره‌وه‌ فره‌موویه‌تی: {اَتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ} (أخرجه أحمد برقم: ۲۱۳۹۲، والترمذی برقم: ۱۹۸۷، وقال: حسن صحیح، والدارمی برقم: ۲۷۹۱، والحاکم برقم: ۱۷۸، وقال: صحیح علی شرط الشیخین، ووافقه‌ الذهبی)، له‌ هه‌رجٲیه‌ک بووی ٲاریز له‌خوا بکه‌و شه‌رمی لی بکه‌و، به‌دوای خراپه‌دا چاکه‌ بکه‌ ده‌یسرٲٲته‌وه‌و، له‌گه‌ل خه‌لکیدا به‌ ره‌وشتٲکی جوان ره‌فتار بکه‌.

پٲغه‌مبه‌ری پٲشه‌واش (صلی الله علیه وسلم) ناوی له‌م قوناغه‌ هه‌ره‌به‌رزه‌ ناوه‌ (الإحسان) وه‌ک له‌ فره‌مووده‌یه‌ کیدا فره‌موویه‌تی: {الإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ أَرَاكَ} (أخرجه أحمد برقم: ۹۴۹۷، والبخاری برقم: ۵۰، ومسلم برقم: ۹، وابن ماجه برقم: ۶۴)، واته‌: ئی‌حسان ئه‌وه‌یه‌ که‌

له کاتې خواپه‌رستیدا، ٲیټ وایی له خواوه ٲاماوی، ٲه‌گه‌ر واش نه‌بی که ٲیټ وایی ده‌ییښی، ٲیټ وایی که ٲهو ٲو ده‌ییښی.

یښگومان وه‌ک دهرده‌که‌وئ مه‌به‌ست له (السیټه) به‌دلدا هاتنی ٲهو خوتخوته‌و خه‌یال‌ٲنه‌یه که ٲینسان به‌ره‌و تاوان ده‌بن، نه‌ک تاوانی ٲاسته‌قینه‌و واقیعی، به‌لام بویه‌ ناو‌نراوه: (سیټه) چونکه‌ وه‌ک گوتراوه: ((حسنات الأبرار سیئات المقربین)) مه‌به‌ست له (حسنه) داوی لی‌بوردين (استغفار) و چاوپو‌شیی کردنه، به‌لگه‌شمان له‌سه‌ر ٲاستیی ٲهم بو‌چوونه، ٲه‌ویه که هر که‌سیک هیڼده له‌خوا نیزیک بی و، هیڼده‌ی ناسیی، که له‌هر جییه‌ک بوو، شه‌رم و ٲاریزی لی بکات، ٲه‌گه‌ر مه‌حالیش نه‌بی، زور ده‌گم‌نه‌ تووشی تاوان و خراپه‌ بی، به‌لام خولیاو بیرو خه‌یالی به‌د شتی‌که‌ قه‌ت ٲینسان لی‌ی رزگار نابی.

۵) ٲهو سزاو ٲادا‌ش‌تانه‌ی که به‌هو‌ی خواپه‌رستیه‌وه، دوو بالی ترس و ته‌ما (الخوف والرجاء) بو‌ مرو‌ف دهره‌خسیٲن، خوا‌کردو هه‌میشه‌ییښ، نه‌ک مرو‌ف‌کردو کاتیی، ٲنجا هه‌ل‌به‌ته‌ جیاوازی نیوان سزاو ٲادا‌شتی خوا به‌نده، هیڼده‌ی جیاوازی نیوان خوا ٲینسان وایه‌و، جیاوازی نیوان سزاو ٲادا‌شتی کاتیی و سنووردار و هی نه‌ٲراوه‌و بی‌سنوور، وه‌ک جیاوازی نیوان بوون (وجود) و نه‌بوون (عدم) وایه‌!!

ده‌جا هر لی‌ره‌شدا جیاوازی نیوان: کاریگه‌ریی سزاو ٲادا‌شتی خوا، کاریگه‌ریی سزاو ٲادا‌شتی^(۱) ٲینسان، له‌ ژیانی کو‌مه‌ل‌گادا، وه‌ک مانگ له‌ شه‌وی چواره‌یدا دهره‌وشیټه‌وه.

۶) ٲنجا له‌ کو‌تا‌ییداو له‌ هه‌مووشی گرن‌گتر، ٲه‌ویه که ٲروا به‌خوا بوون، وا له‌ کو‌مه‌ل ده‌کات، که یه‌ک ٲارچه‌و یه‌کرپز و ته‌باو برا بی؛ چونکه

(۱) وه‌ک ٲیشتر گوتمان: مه‌گه‌ر چو‌نه‌کایی، دنا به‌رنامه‌ی مرو‌ف‌کرد، ٲادا‌شت دانه‌ودی چاکه‌کارانی تی‌دا نیه، به‌لام لی‌رده‌ا مه‌به‌ستمان ٲه‌ویه ٲه‌گه‌ر گریمان هه‌شیی...

تیی ده‌گه‌یه‌نئیی که هه‌موو مروّقه‌کان: یه‌ک خوا، له‌یه‌ک ره‌گه‌ز و سروشت و، له‌یه‌ک باوک و دایک، بو‌یه‌ک ئامانج، به‌بی‌ف‌ه‌رق و جودایی، دروستی کردوون، یانی: بر‌وا به‌خوا بوون — ته‌گه‌ر به‌راستی له‌دل و می‌شکی گه‌لدا هه‌بی، نه‌ک هه‌ر به‌حوکمی لاسایی کردنه‌وه‌و نه‌ریت-وا له‌کوّمه‌ل ده‌کات که هه‌ر‌گیز چین و تویرتی لیک جودای نه‌بن و، رژی‌می به‌دی ئا‌غاو مسکینیی و سه‌یید و کو‌ییله‌یی و ته‌ش‌راف و ره‌شو‌کیی، نه‌توانی تییدا سه‌ر هه‌ل بدات، به‌للی بر‌وا به‌خوا بوون، وا له‌خه‌لکی ده‌کات که هیچ که‌س ئیمتیا‌زو پله‌ی به‌سه‌ر که‌سدا نه‌وه، مروّقه‌کان تیک‌را وه‌چه‌ی ئاده‌من و، ئاده‌میش له‌گل دروست بووه: {النَّاسُ بَنُو آدَمَ وَآدَمُ مِنَ تُرَابٍ} (أخرجه أحمد برقم: ۱۰۷۹۱، تعلیق شعیب الأرنبوط: إسناد حسن).

که‌واته: هیچ که‌س بو‌ی نیه به‌هیچ ناوو عینوانیکه‌وه، خو‌ی به‌سه‌ر که‌سدا هه‌ل‌کیشی و، که‌سیش له‌که‌س زیاتر به‌شی به‌و ناز و نیعمه‌تانه‌وه نیه، که‌خوا بو‌ هه‌موو مروّقه‌کانی ره‌خساندوون بی‌جیاوازیی^(۱).

ئنج‌ا گومانیشی تییدا نیه که له‌ته‌نجامی ته‌وه‌دا که‌گوتمان، کوّمه‌ل یه‌کرپ‌زو یه‌کسان و بر‌او ته‌با ده‌بی، چونکه‌ته‌وه‌ی ده‌بیته‌ه‌وی تیک‌دانی بر‌ایه‌تی و یه‌کرپ‌زی و ته‌بایی کوّمه‌ل، ته‌وه‌نه‌خوشییه‌کوشنده‌و پی‌سانه‌ن، که‌خواناسیی و ئایینی راست ره‌گ و ریشه‌یان له‌بن‌دینی، وه‌ک:

ا- تویرت تویرت بوونی خه‌لک، له‌سه‌ر بن‌چینه‌ی ره‌نگ و زمان و پارو سامان و وه‌جاخ و ره‌چه‌له‌ک و ره‌گه‌زو نیشتمان.

ب- چینه‌یه‌تی و قری و پری.

(۱) سوپاس بو‌خوا ته‌و با‌سانه‌مان به‌تیروته‌سه‌لی له‌کتیی: (سو‌زی نه‌ته‌وایه‌تی) دا تویرتیونه‌وه، بر‌وانه‌چاپی دووهمی سالی ۱۹۹۸، و چاپی سییه‌می نووسینگه‌ی ته‌فسیر سالی (۲۰۰۵) و چاپی دووهم: ۲۰۱۹ز.

www.alibapir.com

ج- حوکم و دەستەڵات تایبەت کردن بە کەسیک، یان بنەمألەیه‌کی
تایبەتییه‌وه.

کەواتە: وەک لە سەرەتاشەوه گوتمان، هەر کاتیکی بوستری
کۆمەڵگایەکی ساغ و سەلیم و تەواوو ئینسانانە، پێک بێ، پێویستە
هەر کام لە ئەندامانی ئەو کۆمەڵە، هەست بە چاودیاری هێزو دەستەڵاتیکی
وا بکەن، کە لە دنیاو دواپۆژدا، توانای سزادان و پاداشت دانەوهی هەبێ،
ئەو هێز و دەستەڵاتەش بەس هێزی دەستەڵاتی خواپەو، ئەمیش لە پرپی پروا
بەخوا بوون و ئیمانێکی راستەوێن لەدل و میسکی مروڤه‌ کاندای جیگیر دەبێ.

له نۆره‌ کۆمەڵایه‌ ئییه‌کان له‌ ئه‌ڵمانیا

ئێمە هه‌م له‌ مۆڵه‌ ئه‌ڵمانیا

رێکەڵاندنی هه‌کته‌به‌ی مامۆستا عه‌لی یه‌یز

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Alibapir

هه‌ڵبێ

رێکەڵاندنی هه‌کته‌به‌ی مامۆستا عه‌لی یه‌یز

Alibapir

رێکەڵاندنی هه‌کته‌به‌ی مامۆستا عه‌لی یه‌یز

چوارم: گرنگی بروا به‌خوا بوون، له رووی رامیاریه‌وه:

بروا به‌خوا بوون و خوا به‌یه‌کناسین، به‌مه‌رجیک له ٲایینی راست و نه‌شیوٲنراوی خوا وه‌ربگیری، گه‌وره‌ترین و چاک‌ترین ٲالٲستی چه‌سپان و به‌رٲوه‌برانی سیاسه‌ٲیکی راست و داد‌گه‌رانه‌یه، چونکه بروا به‌خوا بوون، سه‌رچاودیه‌کی سازگارو ٲوونه، هه‌موو ٲهو یاساو بنچینه سه‌ره‌کیانه‌ی لی ٲه‌یدا ده‌بن، که ٲهو جوړه سیاسه‌ته‌یان لی ٲیکدی.

ٲیستاش به‌ر له هه‌موو شٲیک، با نه‌ختیک چه‌مک و مه‌به‌ستی به‌رفراوانی بروا به‌خوا بوون ٲاوده‌لی بکه‌ینه‌وه، تا‌کو دواتر هه‌لٲنجانی ٲهو یاساو ده‌ستوره بنچینه‌یی و سه‌ره‌کیانه‌مان بو ٲاسان بی، که گوتمان ٲیکه‌ینه‌ری سیاسه‌ٲیکی راست و داد‌گه‌رانه‌ن.

أ- بروا به‌خوا بوون و خوا به‌یه‌کناسین، یانی: بروا بوون به‌ودی که به‌س خوا وه‌دی‌ه‌نه‌رو بنیات‌نه‌ری بوونه‌وه‌رو هه‌ر شٲیکه که ٲی‌یدا‌یه‌و، بی‌جگه له خوا هیچ شٲیک خاوه‌نی بوونیکی زاتی و سه‌ربه‌خو نیه‌و، هه‌موو شٲیک بوونی به‌خواوه به‌ستراوه له‌وی خوازراوه، وه‌ک خوا فه‌رموویه‌تی:

﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ (الزمر-۶۲)، خوا به‌دی‌ه‌نه‌ری هه‌موو شٲیکه.

ب- هه‌روه‌ها یانی: ته‌نیا: خوا ٲه‌روه‌د‌گارو چاود‌ٲرو مشورخو‌ری بوونه‌وه‌ره‌و، ژیان و مردن و ٲو‌زی‌یدن و به‌خو‌کردنی هه‌رچی له بوونه‌وه‌ردایه‌و، هه‌موو شٲیک به‌س به‌ده‌ست ویهه، وه‌ک خوا (عز و جل) فه‌رموویه‌تی:

﴿قُلْ أَغَيَّرَ اللَّهُ أَبْنِيَ رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ دِينُهُمْ ...﴾ (الأنعام-۱۶۴).

بلی: ٲایا جگه له خوا ٲه‌روه‌د‌گاریکی دیکه بخوازم، له حالیکدا که ٲهو ٲه‌روه‌د‌گاری من و ٲه‌روه‌د‌گاری هه‌موو شٲیکه؟!.

ج- ههروهها برۆا به خوا بوون و خوا بهیه کزانین، واته: برۆا بوون بهوهی که بهس خوا ماف و توانای کامل و تهواوی سزادان و پاداشت دانهوهی خهڵکی ههیهو، تهنیا تهویش شیاوی تهوهیه که تهوپهپری شهرم و سامی لیبکری و، تهوپهپری ریزو خۆشهویستی بو له دل بگیری، وهک فهرموویهتی:

﴿... فَلَا تَخْشَوْا الْكَاسَ وَأَخْشَوْنَ ...﴾ (المائدة-۴۴).

واته: جا له خهڵک مهترسن و لهمن بترسن...

﴿... وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ...﴾ (البقرة-۱۶۵)، واته: تهوانه ی برۆایان هیناوه خۆشهویستی یان بو خوا زیاتره.

د- ههروهها یانی: تهنیا خوا لهوه دهوهشیتهوه که مروف بیهرستیو، لیی وهپاری و، داوای لیبکاو، پهنا ی بهرته بهرو، پشتی پی بهستی و، خوی پی بسپری و، هیچ کهسی دیکه شیاوی تهوه نیه، وهک خوا فهرموویهتی:

﴿... فَأَعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ﴾ (۲) (الزمر-۲)، واته: بهساغیی خوا بپهرستهو ملکهچی بو یه کلایی بکهوه.

﴿هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ (۶۵) (غافر-۶۵).

واته: تهو زیندوویه جگه لهو پهستراو نیه، دهجا تهنیا لهوی بپاریتهوهو ملکهچیتانی بو ساغ بکهنهوه..

ئێستا دوا ی تهوهی چه مک و واتای برۆا بهخوا بوونمان، تاراددهیهک روونکردهوه، با بزاین چۆن برۆا بهخوا بوون، کار دهکاته سهر پیکهینان و چهسپاندنی سیاسهتیکی راست و دادگهرا نه؟ دهتوانین له چهند خالیکیدا تهو یاساو بنچینه سهرهکیانه بهخینه روو، که له سهرچاوهی روونی برۆا بهخوا بوون و خوا بهیه کگرتن ههڵدهقولن و، دهبنه هو ی پیکهینان و بهریوهبردنی سیاسهتیکی دادگهرا نهو راست:

۱- مادام بەس خوا بەدیھێنەر و پەروردگار و رۆزیدەر و ژێنەر و مریئەر و، بەس ئەو مافی سزادان و پاداشت و یدانە وە یەهێو، هەر ئەو شایستە ی پەرستەر و پەناھێرانە بەرو، پشت پێبەستەر و، خو پێ سپاردنە، هەر ئەویش مافی حوکمرانیی مۆتەلەق و بەرنامەدانانی هێهێو، هەر کەسیکیش لافی حوکمرانیی و یاسادانان لێدات، مانای وایە داوای پەروردگاریتیی کردو، چونکە بەرنامەدانان، تایبەتیتترین و سەرەکیترین سیفەتی خوايە.

۲- مەرفەقەکان لە ئاقار حوکمی خوادا، یە کسان و هێچ کەس هێچ جوړە ئیمتیازو زیادییەکی بەسەر باقی مەرفەقەکاندا نیە؛ چونکە هەموویان وەدیھێنراوی یە ک خوان و، ئەو خوايە هەموویانی لە یە ک ئەسل و سروشت دروست کردو بێ جیاوازیی، کەواتە: عەقیدە ی خوا بەیە کگرتن لە خەلکی دەگەیی، کە هێچ رەگەزو نەتەو و تیر و بنەمالە یە ک، لە باقی رەگەزو نەتەو و تیر و بنەمالە کان زیاتر بەشی بە سەرۆکیەتی و حوکمرانییەو نیە، بە کورتیی: ئۆرستۆکراسی (الأرستقراطية) لە کۆمەڵگایە کدا جیی نایتەو، کە لەسەر بنچینە ی برۆا بەخوا بوون و خوا بەیە کناسین، پەروردە کرایی و دامەزرایی.

۳- بەپێی حوکمی (لا إله إلا الله) کە بنچینە ی یە کتاپەرستیە، سەرۆک و حوکمرانی دەوڵەت، دەبێ گەل لەسەر بنچینە ی راپۆت (الشوری) هەلبژێری، وە ک خوا فەرموویەتی:

﴿... وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ...﴾ (الشوری-۳۸)

واتە: با کاروبار بەرپۆبەردنی برۆاداران، بەپێی راپۆت بێ، واتە گەل تی دەفکری کیی بە لێوەشادەترو لێهاتووتر زانی، بۆ بەرپۆبەردنی حوکمی خواو سەرپەرشتیکردنی کاروباری گەل، هەلبەژێری، بەبێ لەپیش چاوگرتنی رەنگ و زمان و دارایی و وەجاغ و بنەمالە^(۱).

(۱) هەندێک لە زانایان (قوریشیی بوون)یان بەمەرج گرتو بۆ هەلبژاردنی جێشین، بەلام هێچ بەلگە یەکی لەسەر نیە، ئەو فەرماشتەش کە لەو بارەو هاتو، مەبەستیکی دیکە ی هێه، وە ک (ابن خلدون) لە (مقدمة) کەیدا رۆونی کردۆتەو.

۴- سه‌روکی ده‌ولت له کومه‌لگه‌یه‌کی خوا به‌یه‌کگر (مُوحَّد)دا، له سونگه‌ی شه‌وه‌وه‌ که هیچ ده‌سته‌لاتی‌کی نیه له دانان و گورپین و ده‌ستکاری‌کردنی به‌رنامه‌وه‌ په‌یره‌وی ده‌ولت‌دا، له ئاقار حوکمی به‌رنامه‌ی ده‌ولت‌دا، له‌گه‌ل ساده‌ترین و که‌مده‌ستترین ئەندامی کومه‌لگادا یه‌کسانه‌وه‌، له‌کاتی لادان و سه‌ری‌پچیدا، وه‌ک هه‌رکام له ئەندامانی کومه‌ل، سزای دیاری‌یکراوی به‌سه‌ردا ده‌چه‌سپێنرئ، بئ‌ی که‌م و زیاد.

۵- له‌به‌رته‌وه‌ی هه‌ریه‌ک له ئینسانه‌کان به‌جینشینی خوا داده‌نرئ و، هه‌رکامی‌کیان له ئاقار کاروباری ده‌ولت و گه‌لدا به‌پر‌سیارن، پ‌یوسته‌گه‌ل چاود‌یر ب‌ئ‌ی به‌سه‌ر هه‌ل‌سوکه‌وتی سه‌روک و کاربه‌ده‌ستانی ده‌ولت‌داوه‌، هه‌ر لاریی و که‌موک‌ورپیه‌کی ل‌ئ‌ی دیتن، ده‌ستیان ب‌گری و ئاگاداریان ب‌کاته‌وه‌.

۶- چونکه‌ پرۆزیدان یه‌ک‌یکه‌ له‌ سیفه‌ته‌ تایبه‌تییه‌کانی خوا، ب‌و شه‌وه‌ی گه‌ل ده‌ستی نه‌که‌وتنه‌ بن باری کاربه‌ده‌ست و حوکم‌رانان و، توانای هه‌له‌پراست کردنه‌وه‌وه‌ ره‌خنه‌گرتنی تیدا نه‌مرئ، پ‌یوسته‌خه‌ل‌کی له‌ب‌واری ر‌زق و ب‌ژ‌یو په‌یدا‌کردندا ئازاد بن و، ده‌ولت ناچاریان نه‌کات، که‌ چاویان له‌ده‌ستی وی ب‌ئ‌ی و، خ‌ویان وه‌ک س‌وال‌که‌ری‌ک ب‌یتنه‌ به‌رچاوه‌، هه‌لبه‌ته‌ له‌وه‌ ول‌یتانه‌شدا که‌ به‌حوکمی پ‌ژ‌یمه‌ ده‌ست‌کرده‌ نه‌فامیه‌یه‌کان، ده‌ولت ب‌وته‌ به‌خ‌یوکه‌رو ب‌ژ‌یود‌هری گه‌ل، ک‌ویله‌یی و ب‌ئ‌ئ‌یراده‌یی و چاره‌ره‌شیی شه‌وه‌ گه‌لانه‌، وه‌ک ر‌وژ‌ی پروون ده‌دره‌وش‌یتنه‌وه‌.

۷- له‌ سونگه‌ی شه‌وه‌وه‌ که‌ سه‌روکی ده‌ولت خ‌وی به‌ج‌یگری پ‌یغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و به‌ر‌یو‌به‌ری شه‌ریعه‌تی خوا، مش‌ورخ‌وری گه‌ل ده‌زانئ، خ‌وی به‌ل‌ی‌پ‌رس‌راوه‌ ده‌زانئ، که‌ مافه‌ سه‌ره‌کییه‌کانی هه‌ر ئینسان‌یک داب‌ین ب‌کات و ب‌پاری‌ژ‌ئ، که‌ به‌پ‌یی یه‌ک‌ده‌نگی زانایانی ئیسلام پ‌نج^(۱) مافن:

ت‌ستاش: {۲۰۱۹/۹/۲۱ز} ده‌ئ‌یم: له‌مه‌وس‌وعه‌ی چ‌واره‌ به‌رگی (ئ‌یسلام و ده‌ولت‌داری)دا
به‌در‌ژ‌یی له‌وبابه‌ته‌ داوین.

(۱) له‌ک‌ت‌یب‌ی: (چه‌ند مه‌سه‌له‌یکی باوی سه‌رده‌م) چاپی شه‌ش‌م ۲۰۱۸و، مه‌وس‌وعه‌ی:
(ئ‌یسلام و ده‌ولت‌داری)دا ه‌وت مافان دیاری‌یک‌کردوون.

أ- مافی پارێزرانی گیان، بۆ پارێزرانیشی سزای تۆلّه (عقوبة القصاص) دانراوه.

ب- مافی پارێزرانی ئاسایش و هێمنیی، بۆ پارێزرانیشی، سزای رێگری و ئاشووبناوه (حدّ الحراة) دانراوه.

ج- مافی پارێزرانی ئابروو، بۆ پارێزرانیشی، سزای زینا (حدّ الزنا) که (۱۰۰) قه‌مچیه‌و، سزای بوختان کردن (حدّ القذف) که (۸۰) قه‌مچیه‌، دانراون.

د- مافی پارێزرانی ژیری، بۆ پارێزرانیشی، سزای مه‌یخووری (حدّ شرب الخمر) دانراوه که (۴۰) یان (۸۰) قه‌مچیه‌.

ه- مافی پارێزرانی مال، بۆ پارێزرانیشی، سزای دزی و (حدّ السرقة) دانراوه.

ئێستاش پاش ئەوه‌ی کاریگه‌ریی برّوا به‌خوا بوونمان، که‌م تا کورتیک له‌ دروستکردنی سیاسه‌تیکی راست و دادگه‌رانه‌دا خسته‌ روو، بابازین ئایا سیاسه‌تیکی ئاوا راست و به‌جی، که‌ عه‌قیده‌ی برّواداریی و خوا به‌یه‌ کگرتن پێی ده‌ره‌خسی، ده‌گونجی به‌بی برّوا به‌خوا بوون و خوا به‌یه‌ کگرتن بێته‌ دی؟!

جاری، خالی یه‌که‌میان، که‌ تایبه‌تکردنی مافی یاسادانانه، به‌خواوه‌، ئەوه‌ شتیکی روون و به‌لگه‌نه‌ویسته‌، که‌ به‌بی برّوا به‌خوا بوون، هاتنه‌دی مه‌حاله‌.

خالی دووه‌میش که‌ وه‌ک یه‌ک بوون و یه‌کسانی مرۆقه‌کانه‌و، نه‌بوونی جیاوازی و ئیمتیازه‌ له‌ نێوانیاندا، به‌شداربوونیانه‌ له‌ پله‌و پایه‌ی سه‌رۆکایه‌تیدا، دیسان زاده‌ی سروشتی عه‌قیده‌ی خوا به‌یه‌ کگرتنه‌؛ چونکه‌ له‌ رێچکه‌و بیره‌ ده‌ستکرده‌کاندا ته‌رازووگه‌لێکی زۆر هه‌ن، بۆ هه‌لسه‌نگاندنی ئینسانه‌کان

وەک (رەنگ)؛ کە لە دیموکراتییترین دەوڵەتانی ئەم سەردەمەدا — کە
وێتە پوژتاواییەکانن- بە گەرنەگرتن پێوەری هەڵبژاردنی سەرۆک دادەنری و
سپی پێستی، مەرجی سەرەکییە^(۱)!!

(بنەمالەو رەچەلەک)؛ کە ئیستا هەندیک لە دەوڵەتانی دنیا مافی
سەرۆکیەتی بە میرات و مافیکی بنەمالەیی دەزانن و، لە بابەووە بۆ کۆرو
لەووەو بۆ خوارتر دەگوازیتهووە، کەشیش بۆی نیە بلی لەل.

هەروەها زۆر تەرازووی لاتەلی دیکە، بۆ مەبەستە پۆنراون وەک: زمان،
پارەو دارایی، حیزب، رەگەز، نەتەو...هتد.

۳- خالی سییەمیش کە هەڵبژاردنی سەرۆکە لەسەر بنچینە یاروێژو پرس
و رای گەل، دوا ی تێچوونی خالی یە کەم و دوو، تێچوونی ویش شتیکی
ئاساییەو ئەنجامیکی سروشتییە.

۴- خالی چوارەمیش کە یە کسان بوونی سەرۆکە لە گەل نزمترین ئەندامی
کۆمەڵدا، لە بەردەم بەرنامەو پەڕەوی دەوڵەتدا، تەنیا بەرەم و دیاری
سیاسەتی ئیماندارانەو خواناسانە، چونکە بەس لە روانگە ی برادارییەو،
کە سەرۆک بێجگە لە جێبەجێکردنی یاساکانی بەرنامە ی دەوڵەت، هیچ
ئیمتیازیکی بەسەر گەلدا نیە، باشتترین بەلگەشمان بۆ راستیی ئەم قسە
ئەو، کە لە روانگە ی ئایینەو هۆی هەڵبژێرانی سەرۆک شتیکی زاتی
نیە، بەلکو تاقە هۆی هەڵبژێرانی، پەسند کرانیەتی لەلایەن گەلەو،
لەبەر هەبوونی ئەو سیفەتە چاکانە ی کە لە سەرۆکدا بە مەرج گیراون،
بەلام لە روانگە ی رێچکە دەستکردەکانەو، هۆی هەڵبژاردنی سەرۆک
یان وەک میرات و مافیکی زاتی بۆ بابای سەرۆک دێتە دی، یان
ئەگەر لە هەندیک حالێدا هەڵبژاردنە کە راپۆژیشی تیدا بە کاربێنری،
ئەو راپۆژیکی ناتەواوو کەچ و کڕووج دەبی؛ چونکە بەس لە جوغزی

(۱) ئەوکاتە (۱۹۸۵ز) وابوو، ئیستاش ئەو گەرفتە هەر بەردەوامە بەلام بەلەیه کی کەمتر.

کۆمه‌ڵێکی تایبه‌تیدا به‌رێوه‌ده‌برێ، وه‌ک: سپی پێسته‌کان، یان حیزبیه‌کان، یان پارده‌داره‌کان... یان... یان... هتد، واک له‌ سیستمه‌ دیموکراسیه‌یه‌کان دا به‌زه‌قیی ده‌بینرێ.

۵- خاڵی پێنجه‌میش که‌ بریتیه‌ له‌ چاودیژیی گه‌ل به‌سه‌ر سه‌روۆک و کاربه‌ده‌ستانی ده‌وله‌ته‌وه، دپسان له‌ سیبه‌ری دینداریی و خواناسییدا نه‌بی، مه‌حاله‌ بێته‌ دی، وه‌ک میژووی کۆن و نوێ و واقعیی ژیان شایه‌ده؛ چونکه‌ گه‌لێک ده‌توانێ رهنه‌ له‌ سه‌روۆکه‌که‌ی بگری و چاودیژیی بکات و هه‌له‌کانی راست بکاته‌وه، که‌ هه‌ر بۆخویشی ئه‌و سه‌روۆکه‌ی په‌سند کردبێ و، به‌هیزی گه‌ل گه‌یشته‌یه‌ کورسیی حوکمرانی و، سه‌روۆکیکیش ده‌توانێ هینده‌ بارقوول و سینگ فراوان بێ، که‌ چاودیژیی و رهنه‌و راستکردنه‌وه‌ی گه‌لی پێ قبوول بکری، که‌ کورسی حوکم به‌ سپاردی خواو مافی گه‌ل بزانی، نه‌ک به‌ مافیکی زاتی و شه‌خصی و به‌ میراتیکی باب و باپیرانی، هه‌روه‌ها سه‌روۆکیک مافی رهنه‌گرتن و هه‌له‌ راستکردنه‌وه‌ به‌ گه‌ل ره‌وا ده‌بینی، که‌ خۆی وه‌ک باقی خه‌لکی به‌ به‌نده‌یه‌کی به‌رپرسیار بزانی و، هه‌ست به‌ هیچ جوړه‌ پله‌وپایه‌و ئیمتیازیک نه‌کات و، خۆی وه‌ک خه‌لکی حسیب بکات، به‌لام طاغووتیک که‌ خۆی به‌ په‌روه‌ردگارو رۆزیده‌رو په‌رستراو یاسادانه‌ری خه‌لکی بزانی، هه‌یه‌وه‌ هه‌یه‌وه‌ تا بابایه‌کی وا رهنه‌ی خه‌لکی قبوول، ده‌کات قیر سپی ده‌بی و، زیخ گوڵی ده‌دات!!

خاڵی شه‌شه‌میش که‌ بریتیه‌ له‌ نازادکردنی خه‌لکی له‌ بژیو په‌یداکردندا وه‌ک خاڵه‌کانی پێشووی، مه‌حاله‌ له‌نیوچاوانی بێهه‌ری حوکمی نه‌فامیی هه‌له‌وه‌ری، ئاخ‌ر گوژاڵک هه‌ر هینده‌ی ده‌باراندا هه‌یه‌ قه‌له‌فسان بگری! ئنجا بابای طاغووت که‌ خۆی له‌ خه‌لک کردۆته‌ په‌رستراو و به‌رزترین په‌روه‌ردگار! وه‌ک فیرعه‌ونی موسا ده‌یگوت: [أنا ربکم الأعلى] (النازعات- ۲۴)، من په‌روه‌ردگاری هه‌ره‌به‌رزتانم - ئه‌ی گه‌لی میسر-، بۆ ئه‌وه‌ی په‌روه‌ردگاریتییه‌که‌ی به‌جوړیک به‌سه‌ر گه‌لدا بکات، که‌ مه‌ودای هاوبه‌شان

(شرکاء) نه‌هێللی به‌شداریی بکه‌ن، بێگومان چاکترین هۆی کاریگهر بریتیه له‌وه‌ی که رۆزی و بژیویان بخته ژیر رکیفی خۆیه‌وه^(۱).

۷- خالی هه‌وته‌میش که بریتیه له پاراستنی مافه ئینسانی و سروشتیه‌کانی ههر کام له ئەندامانی کۆمه‌ڵ، به‌هه‌مان پێودان، مه‌حاله له کۆمه‌لگایه‌ کدا بێته‌دی، که ملکه‌چی سیاسه‌ت و هوکمیکی بێبروایانه‌ی نه‌فامیه، چونکه:

یه‌که‌م: سه‌رۆکیک خۆی به به‌رپرسیار ده‌زانێ به‌رانبه‌ر به گه‌ل و، دا‌بینکردنی مافه سروشتیه‌کانی گه‌ل به‌ فه‌رز ده‌زانێ، که هه‌ست به هه‌بوونی هینزو ده‌سته‌لاتیکێ له‌خۆی به‌پشته‌وه‌تر بکات —واته بروای به‌خوا بێ- و بروای وابێ که ژيانى دنیا گۆر‌ه‌پانى تاقیکردنه‌وه‌یه‌و، ئەم‌رۆ دنیایه، سه‌هینی قیامه‌ته‌و سزاو پاداشت چاوه‌رپێ ده‌که‌ن.

دووه‌م: ئەو تاوانانه‌ی که ده‌بنه هۆی فه‌وتاندنی پێنج مافه سروشتیه سه‌ره‌کییه‌کان، به‌س ئایین و به‌رنامه‌ی خوا، وه‌ک پێوست ناسیونی و هه‌ولێ به‌هرکردنیانی داوه، به‌لام له رێچکه مرۆفکردو هوکمه نه‌فامیی و طاغووتیه‌کاندا، یان ههر دان به‌وه‌دا نه‌هینراوه، که ئەوانه تاوانن و هه‌وجیی سزاو تۆله‌ن^(۲)، یان سزایه‌کی وایان بۆ دانراوه، که که‌مه‌تر وایه تاوانبار له‌و جووره سزایانه به‌رویتیه‌وه، بگه‌ر ده‌نگه به‌عه‌زه جاریک هانیشی بدن به‌ره‌و تاوان!!

تێستاش بۆ که‌سیک تیگه‌یشتن و وێژدانی هه‌بێ، ساغ بۆوه که بروا به‌خوا بوون، چ کاریگه‌ریی و گه‌رنگیه‌کی مه‌زنی هه‌یه، له‌ رووی هوکم و سیاسه‌ته‌وه.

(۱) پێوسته‌ بگوترێ: که مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی له‌و رژی‌م و سیستمی هوکمپرانیه‌ی که له‌ گه‌ڵ سیستمی هوکمپرانیه‌ی ئیسلام دا به‌راودی پێکراوه، سیستمه دیکتاتۆریه‌کانن، وه‌ک رژی‌می به‌عسی فه‌وتاو که بێگومان له‌کاتی نووسینی ئەم کتێبه‌دا له‌ سالی‌نی (۱۹۸۴- ۱۹۸۵) ته‌ودی له‌ ناوێنه‌ی زینم دا ناماده‌بوو وه‌ک رژی‌م سیستمیکێ دژو پێچه‌وانه‌ی ئیسلام، ئەو رژی‌مه‌ عه‌لمانییه دیکتاتۆریه نه‌گریسه‌ بووه!

(۲) بۆ وێنه: هه‌چ یه‌ک له رێچکه ده‌ستکرده‌کان، چ رۆژه‌لیتی بن چ رۆژناوایی، هه‌چ کام له {زینا، مادام به‌ تۆبزی نه‌بێ، مه‌خوری، قومار، له‌دین وه‌رگه‌ران} پێتاوان نه‌!

پینجهم: گرنگی برۆا به‌خوا بوون. له‌رووی ژیرییه‌وه

برۆا به‌خوا بوون، پێوستیه‌کی ژیری و فەلسەفیه؛ چونکه برۆا به‌خوا بوون گه‌وره‌ترین راستیه‌و، به‌بێ دان هێنان به‌و راستیه‌ مه‌زنه‌دا، له‌به‌رده‌م ته‌فسیرکردنی دیاردە پەیدا‌بوونی بوونه‌وه‌ردا، به‌و رێک‌پێکی و ورده‌کارییه‌ی، مه‌حتەل و ده‌سته‌ستانین.

به‌لێ هه‌ر که‌سیک بیه‌وێ، وه‌لامێکی راست و ماقوول و به‌لگه‌دار له‌ ئاقاری پرسپاری: (بوونه‌وه‌ر چۆن هاتۆته‌ دی)؟! دا دابنێ، ناچاره‌ ده‌بی دان بێنێ به‌و راستیه‌دا که گه‌وره‌ترین راستیه‌ بوون (عظمی حقائق الوجود) ه، واته‌: بوونی خۆی په‌روه‌ردگار، هه‌روه‌ک چۆن بۆ که‌سیک بیه‌وێ له‌به‌رده‌م پرسپاری: $(2 + 2)$ ده‌کاته چهند؟! دا سه‌رگێژه‌که‌ی نه‌گاتێ و، له‌نیو وه‌لامه‌ هه‌له‌کاندا سه‌رگه‌ردان نه‌بی، پێوسته‌ بێسێ و دوو په‌نا به‌رێته به‌ر ژماره‌ی (۴) و بیکاته وه‌لامی پرسپاری گۆرین، ئنجا هه‌روه‌ک چۆن بابایه‌ک که پرسپاری پرسپاری $(2 + 2)$ ده‌کاته چهند؟! به‌روکی ده‌گرێ، ته‌گه‌ر بێت و هه‌رچی ژماره‌ هیه، بێجگه‌ له‌ ژماره‌ی (۴) په‌نایان به‌رێته به‌رێ؛ وه‌ک (۳) یان (۵) یان (۱۰) یان (۱۰۰)...هتد. ناتوانن ده‌فریای بێن و، شتیکی وای له‌مست بێن، که بشی بێته وه‌لامێکی راست بۆ پرسپاری ناویرا، که‌سیکیش که پرسپاری (گه‌ردوون چۆن پەیدا بووه‌؟! به‌رینگی^(۱) پێ ده‌گرێ، ته‌گه‌ر بیه‌وێ مات و هه‌یران و ده‌سته‌ستان نه‌بی و، له‌نیو جه‌نگه‌ل و بێشه‌ی وه‌لامه‌ هه‌له‌و خوارو خێچه‌کاندا ون نه‌بی و، هه‌تا ملان به‌ لیته‌ولایی دوودلی و گومانانه‌وه‌ نه‌بی، پێوسته‌ زوو په‌نا به‌رێته به‌ر باره‌گای به‌رزی خۆی ئاسمان و عه‌رزو، سه‌ری به‌ندایه‌تیه‌ی بۆ دابنه‌وێت و، دان به‌ به‌دییه‌نه‌رایه‌تیه‌ی و په‌روه‌ردگاریه‌تیه‌ی دابنێ و بلی:

(۱) به‌رینگی: یه‌خه، به‌روک.

﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ (الزمر-۶۲).

واته: خوا به‌دیه‌نهری هه‌موو شتی‌که‌و هه‌ر ته‌ویش مشوورخوړو چاودیر» به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌که‌و، د‌نا ته‌ گه‌ر بیت و وانه‌ کات، ته‌وه هه‌رچی وشه‌ی ته‌ فسانه‌یی و بی‌کاکلی هه‌یه وه‌ک: رپ‌که‌وت، سروشت، هه‌بوویی مادده، خه‌یالی بوونه‌وهر، دیالیکتیک، فله‌سه‌فه‌ی عیلمی... هتد ناتوان به‌د‌ه‌نگیسه‌وه بین و، شتی‌کی وای له‌ چه‌نگ بین، که‌ بلوا بکړته وه‌لامی‌کی ژیرانه بو پر‌سیاری گوړین.

ئیستاش بو روون‌کړنه‌و‌دی مه‌به‌ست، وینه‌یه ک دینه‌وه‌:

زاناو شاره‌زایان له‌ ته‌نجامی تیوه‌رامان و بیر‌کړنه‌و‌دیاندا ده‌رباری دیارده‌و رواله‌ته به‌ره‌سته‌کانی بوونه‌وهر، گه‌یشته‌نه ته‌وه ته‌نجامه که‌ یاسایه‌کی گشتی و هه‌مه‌لاینه له‌ سه‌ره‌له‌به‌ری بوونه‌وهردا له‌ کار‌دایه‌و رپ‌ک وپی‌کی و سه‌ره‌و‌به‌ره‌ی به‌ تیک‌رای بوونه‌وهر به‌خشیوه، ته‌وه یاسایه‌ش بریتیه له‌ یاسای راکیشان (قانون الجاذبیه)، ئنجا ته‌ گه‌ر یه‌کیک له‌و زاناو شاره‌زایانه پرس‌ی: به‌لگه‌تان چیه له‌سه‌ر هه‌بوونی یاسای راکیشان له‌ بوونه‌وهردا؟! له‌ وه‌لامدا ده‌لین:

به‌لگه‌مان ته‌وه‌یه که‌ ئیمه به‌خوشی خو‌مان و له‌گو‌تره، دانمان به‌ هه‌بوونی یاسای ناوبراودا نه‌هیناوه؛ به‌لکو له‌ژیر پاله‌په‌ستو و تینی واقیعدا، ناچار بووین دان به‌ هه‌بوونی یاسای راکیشاندا بین، چونکه‌ ئیمه گه‌ل‌یک دیارده‌و رووداومان دینه به‌رچاو، که‌ به‌بی دان‌هینان به‌هه‌بوونی یاسای کیش‌کړندا، ناتوانین چو‌نیه‌تی و هو‌ی په‌یداوون و روودانیان به‌شیوه‌یه‌کی ژیرانه‌و زانیاریانه ته‌فسیر بکه‌ین، بو نمونه‌:

بوچی ده‌بی سیو‌یک که‌ له‌ دره‌خته‌که‌ی به‌ر ده‌بیته‌وه، ته‌قله‌کوت به‌ره‌و زه‌وی بی، ئایا چ شت‌یک پی‌شگیری لی ده‌کات که‌ به‌ره‌و سه‌روو، یان ته‌ملاولا بچی! چ شت‌یک ناچار دی ده‌کات، که‌ ر‌مب بکه‌ویتته خواری؟!^(۱)

(۱) یه‌که‌مین که‌س که‌ به‌ دیتنی دیمه‌نی به‌ربوونه‌و‌دی سیو‌یک، هه‌بوونی هیزی کیش‌کړدنې به‌ زمیندا هات (ئیسحاق نیوتن) بوو.

بیگومان (سه‌ری) و (خواری) شتیکی گویره‌یی (نسبی) ین پیوه‌راهاتن و بار پیوه‌گرتنی ٲیمه کردوونی به شتیکی موٲله‌ق و بیسنوور، ٲه‌گه‌رنا ٲینسان ٲه‌گه‌ر به وردیی بیر بکاته‌وه، هیچ شوٲنیک له بوونه‌وه‌ردا نیه که لای (سه‌ری) بیو سیفه‌تی (سه‌ری) یایه‌تی له خودی خو‌ی وه‌ر گرتبی!!

که‌واته: ناچارین که به‌دوای ٲهو هو‌یه‌دا بگه‌ریٲن که سیفه‌تی (سه‌ری) و (خواری) ی به رواله‌ته‌کانی بوونه‌وه‌ر به‌خشیوه، ٲهو هو‌یه‌ش هیژیکه که زانایان ناویان لیئاوه: یاسای کیشکردنی ته‌نه‌کان (قانون جاذبیة الأجسام)، چه‌مکی سادہی ٲم یاسایه‌ش ٲه‌وه‌یه که هر ته‌نیک هیژیکی تی‌دایه که ٲهو ته‌نانه‌ی لیی نیزیکن و بارستایان له‌وی که‌متره، به‌لای خویدا کیشیان ده‌کات.

بو وٲنه: رٲژ که بارستاییه‌که‌ی (۳۳۲,۰۰۰) جار هینده‌ی زه‌وییه^(۱)، زه‌وی بو لای خو‌ی کیش ده‌کات و، زه‌وی که بارستاییه‌که‌ی شه‌ش هینده‌ی هی مانگه، مانگ و هه‌روه‌ها..هر به‌و پییه‌ش زه‌وی ٲهو شتانه به‌لای خویدا کیش ده‌کات که له‌سه‌رنی.

که‌واته: که‌وتنه‌خواره‌وه‌ی سی‌وه‌که، به‌هو‌ی هیزی راکیشانی زه‌وییه‌وه ر‌وو دده‌ات، مادام وایی، ٲهو شته‌ش که سیفه‌تی (سه‌ری) و (خواری) ی له بوونه‌وه‌ردا دروستکردوه به شی‌وه‌یه‌کی ر‌یره‌یی (نسبی) بریته له هیزی کیشکردن، بو نمونه: ٲیمه ٲیستا له کیشوه‌ری ٲاسیادا ده‌ژین، له سو‌نگه‌ی ٲه‌وه‌وه که زه‌وی به‌لای خویدا کیشمان ده‌کات، ٲاسمانی کیشوه‌ری ٲاسیا بوته سه‌روومان، به‌لام له‌هه‌مان کاتدا ٲهو ٲه‌مریکاییانه‌ی له کیشوه‌ری ٲه‌مریکادا ده‌ژین، ٲاسمانی سه‌ر ٲه‌مریکا ده‌بیته سه‌روویان؛ یانی ٲاسمانی ٲیمه جو‌ییه له‌هی ٲه‌مریکاییه‌کان، به‌شی‌وه‌یه‌ک که سه‌رووی وان، خواره‌وه‌ی ٲیمه‌یه‌وه، خواره‌وه‌ی ٲیمه‌ش، سه‌رووی وانه.

(۱) بارستایی زه‌وی ($\frac{1}{332.000}$) ی بارستایی ر‌وزه. بر‌وانه کتبی: (قصة الإیمان) ل ۳۲۰ چ ۳، و قه‌باره (حجم) ی ر‌ژ (۱,۳۰۰,۰۰۰) جار هینده‌ی قه‌باردی زه‌وییه. بر‌وانه کتبی: (محاضرات في العقيدة الإسلامية) ل ۲۳۹، احمد البه‌ادلی، و (قصة الإیمان) ل ۳۰۹، الشیخ ندیم الجسر.

خوینەری خوښه‌ویستم!

وډک دیتمان، بو ټه‌ودی بتوانین ته‌فسیریکی راسته‌قینه‌ی جوولینه‌ودی ته‌نه‌کان بکه‌ین (که‌ نمونه‌مان به‌ به‌ربونه‌ودی سیوئک هی‌نایه‌وده‌) ناچارین بر‌وا به‌ینین به‌ هه‌بوونی هی‌زی کی‌شنده‌ له‌ بوونه‌وه‌ردا.

هه‌لبه‌ته‌ ټه‌ گهر بابایه‌کی ر‌واله‌ت بین و ماده‌ده‌په‌رست و زه‌ین ته‌سکیش، سواری که‌ری شه‌یتانی بی و، وډک عاده‌تی هه‌میشه‌ییان، به‌ فیزو که‌شخه‌وه‌ ر‌ووی ر‌ه‌خنه‌ له‌و زاناو شاره‌زایانه‌ بکات و بل‌ی: ئاخ‌ر کوا ټه‌ گهر راسته‌ هی‌زی کی‌شنده‌ له‌ بوونه‌وه‌ردا هه‌یه، بوچی ده‌نگ و ر‌ه‌نگ و تام و بو‌ن و قه‌باره‌ی نین؟! نه‌خ‌یر در‌ویه‌ هی‌زی کی‌شنده‌ له‌ بوونه‌وه‌ردا نیه‌و، هه‌ر شتی‌کیش به‌ پینج هه‌سته‌کانم هه‌ستی پی نه‌ که‌م، بر‌وام پی نیه‌؟!!

به‌ل‌ی له‌ ئاقار ر‌ه‌خنه‌و پر‌سیاری ناله‌بارو خواری بابایه‌کی ئاوا ر‌واله‌ت په‌رست و فام‌کال‌دا، زاناو شاره‌زایان هه‌ر هی‌نده‌یان له‌ده‌ست دی، که‌ ټه‌و شوینه‌وارو په‌ریزه‌بخه‌نه‌ به‌رچاوی، به‌ته‌می نه‌فامی داپ‌وشراوی ټه‌و ر‌ه‌خنه‌گرو، پی بل‌ین: هی‌زی کی‌شنده‌ له‌ بوونه‌وه‌ردا، شتی‌کی سه‌لم‌تراو له‌به‌رچاوه‌؛ چونکه‌ په‌ریزو شوینه‌واریک له‌ بوونه‌وه‌ردا ده‌بینری، که‌ به‌بی دانه‌ینان به‌ هه‌بوونی ټه‌و هی‌زه‌ نه‌دیتراوه‌دا، ناگونجی چو‌نیه‌تی په‌یدا‌بوونی ټه‌و په‌ریزو شوینه‌واره‌ ته‌فسیر بکری، که‌واته‌ ئیمه‌ به‌ناچاری بر‌وامان به‌ هه‌بوونی ټه‌و هی‌زه‌ هی‌ناوه‌، هه‌روه‌ک چو‌ن ئاوی جو‌گه‌یه‌ک ناچارت ده‌کات، بر‌وا به‌ هه‌بوونی سه‌رچاوه‌که‌ی به‌ینی، ئنجا مه‌سه‌له‌ی هه‌ست پی نه‌کرانی هی‌زی کی‌شنده‌ش، به‌ هی‌چ ر‌ه‌نگیک نایته‌ به‌لگه‌ی نه‌بوونی ټه‌و هی‌زه‌؛ چونکه‌ ټه‌و قسه‌یه‌ی که‌ بوته‌ بنی‌شته‌خ‌وشکه‌ی سه‌رزاری گه‌لیک نیم‌چه‌خوینه‌واری تاریک بی‌ری ټه‌م سه‌رده‌مه‌، که‌ گوايه‌: به‌ره‌سه‌ت‌بوونی شت مه‌رجه‌ بو هه‌بوونی، قوماشی‌کی یه‌کجار کو‌ن و له‌ ر‌ه‌واج که‌وتووی فابریقه‌خانه‌ی بی‌ری ماده‌ده‌په‌رستییه‌و، زو‌ر له‌می‌ژه‌ له‌ژیرباری تاووتینی واقعی به‌ره‌و پی‌شچوونی زانست‌دا، ټه‌و مو‌ره‌ ساخته‌یه‌ی لی کراوته‌وه‌، که‌ خه‌لکی

سادە پي چاوبه‌ست ده‌کړاو، ټه‌و ده‌مامکي ساخته‌چييه‌تييه‌ي له‌سه‌ر ړوو
لا‌براو، که‌ خو‌ي پي له‌ خه‌لکي فه‌قيرحال کړد بو‌ شار‌ه‌زايه‌کي ته‌واوو
له‌خشته‌ي ده‌بردن.^(۱)

ده‌ جا مه‌سه‌له‌ي بړوا به‌خوا بوونيش به‌هه‌مان پي‌ودان؛ چونکه‌ ناتوانين
ته‌ فسيريکي ژيرانه‌و ماقوول بو‌ چو‌نيه‌تي په‌يدا‌بوون و به‌ړيوه‌چووني ټه‌م
بوونه‌وه‌ره‌ گه‌وره‌و بي‌ره‌زاو ړيک و ږه‌نگينه‌ بکه‌ين، به‌بي دانهي‌تاني به‌
(گه‌وره‌ترين راستي)دا که‌ بووني خوي په‌روه‌ر دگاره (جل جلاله‌).

به‌لئ، هه‌روه‌ک چو‌ن ديارده‌ي سوورانه‌وي ته‌ستېره‌و خرؤ‌که‌کان و،
ديارده‌ي به‌ربوونه‌وي ته‌نه‌کان و...هتد، هه‌موو مرو‌قيکي ژير ناچار ده‌کات
که‌ دان بي‌ني به‌هه‌بووني هي‌زي ږا‌کي‌شان له‌ بوونه‌وه‌ردا، ټه‌م بوونه‌وه‌ره‌
مه‌زنه‌ش که‌ پرېره‌ له‌ ديارده‌ي ړيکوپيک و پر ورده‌کاري و سه‌رسوړهي‌نه‌ر،
نه‌ک هه‌ر جاريک، به‌لکو ړوژي سه‌دان جار، ئينسان ناچار ده‌کات که‌ دان
بي‌ني به‌هه‌بووني خوي په‌روه‌ر دگاري زاناو توانادا، تا‌کو بتواني وه‌لاميکي
ماقوول و گونجاو بو‌ پرسيا‌ري (بوونه‌وه‌ر چو‌ن دروست بووه‌؟!)دابني^(۲).

ټي‌ستاش بو‌ ړوون بوونه‌وي مه‌به‌ست ټه‌و مه‌به‌سته‌ي که‌ ده‌لئ: بوونه‌وه‌ر
عه‌قلئ مرو‌ف ناچار ده‌کات بړوا به‌خوا به‌يني- وي‌نه‌يه‌ک دي‌نينه‌وه‌:

ټي‌مه‌ له‌ کاتيکدا تابلويه‌کي جوان و ږازاوه‌ي وي‌نه‌کيش (رسام)يکمان
ده‌که‌وي‌ته‌ به‌رچاو، ده‌سته‌جي ده‌که‌وي‌نه‌ مه‌دح و پي‌هه‌ليگوتني ټه‌و نيگارکيشه
ده‌ست ږه‌نگينه‌ي که‌ دروستي کړدوه‌ بو‌ نمونه‌ ديمه‌ني گوليک-.

(۱) سوياس بو‌ خوا له‌ ټه‌لقه‌ي يه‌که‌مي زنجيره‌ي: (ئيسلام و ږيچکان)دا تا ږادديه‌ک ټه‌م
باسه‌ تو‌ږراوته‌وه‌، بړوانه‌ لا‌په‌ږه‌ ۲۹-۳۸، چاپي يه‌که‌م و دووم و، ټي‌ستاش بو‌ جاري سي‌هم
له‌ لايمن نووسينگه‌ي ته‌فسيره‌وه‌ چاپ کړاوته‌وه‌.

(۲) له‌ کتيبي (پوخته‌يه‌ک...)دا، وه‌ له‌ به‌شي يه‌که‌مي ټه‌م به‌رگه‌دا تا ږادديه‌ک
ږيکوپيکي و ورده‌کاري بوونه‌وه‌ر خراوته‌ ړوو.

بیگومان لیرده دا عه‌قلمان هیچ پیچ و په‌ناو ته‌ملاولا ناکاو، یه کسره دیمه‌نی تابلو که، که دیمه‌نی گولی که، به کارامه‌یی و ده‌ستره‌نگینی وینه کیشی کی هونه‌رمه‌نده‌وه دبه‌سستیته‌وه، تنجا زور زور پرونیسه کاتیک یه کی که بیه‌وی دان به بوونی وینه کیشی که نه‌هینی، بو دیتنه‌وی ته‌فسیری کی ماقوول سه‌بارت به په‌یدابوونی تابلوی گوله که، سه‌رگیژده‌کی^(۱) ده‌گاتپو ده‌سته‌وستان ده‌بی؛ چونکه ته‌و کارابه به‌هوی چاو له قووج^(۲) نانیه‌وه له‌راست دانه‌پنان به هه‌بوونی وینه کیشی کی کارامه‌دا، تاقه‌پری لیکدانه‌وو ته‌فسیرکردنی به‌جی له‌خوی گرتوه.

تنجا بوونه‌وهریش که نه‌ک هر تابلوی که، به‌لکوبی ته‌ژمار تابلوی وای تیدان، که هر کامیکیان زور زور رازاوه‌ترو دلگیرترو پیکوپیک تره، له دیمه‌نی ته‌و گولای که ناچاری کردین بو ته‌فسیرکردنی چوینه‌تی په‌یدابوونی، دان به‌نین به بوونی نیگارکیشی کی لیها‌توو و زهر ده‌ستدا، هر ټینسانیک له فرمانی عه‌قل و زانیاری لانه‌دا، پیوسته له‌ثاقار بوونه‌وهری کی ټاودا، موچر کی که^(۳) له‌به‌ری پیانیرا تا ته‌پلی سه‌ری یو، به‌و په‌ری گهردنه‌چی و خو به‌که‌م زانی و سوپاس‌گوزاریه‌وه، سه‌ری به‌ندایه‌تی و به‌گه‌ورده‌انان و به‌پاک‌گرتن بو ته‌و خوا به‌رزو زانو میهره‌بانه دانه‌وینی و، له باره‌گای پیروزی‌دا به‌چوک دابی.

به‌لی، به‌راستی ته‌گهر دیمه‌نی گولی کی مرو‌فکرد، عه‌قلی ټینسان ناچار بکات پالی بداته لای وه‌ستاو کارسازیک، پیوسته بوونه‌وهری گه‌ورده ریکوپیک و یاسادار، هه‌وجار هه‌وجار ناچاری بکات، که پالی بداته لای تواناو ده‌سته‌لاتی خوی په‌روهردگاری بی‌پینه؛ چونکه بوونه‌وهر لانی که‌م سی پله و ټیمتیا‌زی زور گه‌ورده به‌سه‌ر ته‌و تابلوی گوله‌دا هه‌ن، که ناچاری کردین بی‌گی‌پینه‌وه بو ده‌ستی هونه‌رمه‌ندو کارسازیک:

(۱) سه‌رگیژده‌که: سه‌رسورمان، سه‌رسورمان.

(۲) چاو له‌قووج نان: چاونزقاندن .

(۳) موچرک: ته‌زوو

پله‌ی یه‌که‌م: تابلۆ مرۆفکرده‌که - که دیمه‌نی گولێکه - له ته‌نجامی لاسا‌کردنه‌وه‌و چاولێکه‌ری بابای وینه‌کیش، بۆ دیاردو دیمه‌نه‌کانی سروشتی خوا‌کرد، هاتۆته‌ دی، به‌لام بێگومان دیمه‌نه‌ خوا‌کرده‌کانی بوونه‌وه‌ر په‌سه‌ن و، به‌هۆی لاسا‌کردنه‌وه‌وه‌ نه‌هاتۆته‌ دی، ئنجا ته‌ گهر دیمه‌نێک که به‌هۆی لاسا‌کردنه‌وه‌وه‌ دروست بووبی، هه‌وجیی کارسازێک بی، دیمه‌نێکی په‌سه‌ن چاکتر هه‌وجییه‌تی؛ چونکه‌ شتیک که له‌نوی داده‌هێنری بی چاولێکه‌ری، توانای پتری ده‌وی، له‌و شته‌ی که به‌هۆی چاولێکه‌رییه‌وه‌ په‌یدا ده‌بی.

پله‌ی دووه‌م: دیمه‌نه‌ مرۆفکرده‌که، به‌س بریتیه‌ له‌ رواله‌تییکی ده‌ره‌کی و به‌رچاو و، له‌راستییدا ته‌نیا وینه‌و سیبه‌ریکی بێنوه‌رو که‌و هیه‌چی دی، به‌لام دیمه‌نه‌ سروشتیه‌کانی خوا، زیندوو و واقعیعی و کاکل دارن؛ واته‌ دیمه‌نه‌کانی سروشتی خوا‌کرد، دیمه‌ن نه‌ک سیبه‌رو وینه‌ی دیمه‌ن، ئنجا ته‌ گهر وینه‌یه‌کی رواله‌تی و بێگیان له‌خۆوه‌ نه‌په‌خسی، مه‌حاله‌ که دیمه‌ن و دیاردیه‌کی راسته‌قینه‌و زیندوو له‌خۆوه‌ به‌په‌خسی؛ چونکه‌ وه‌ک گوتمان: تابلۆیه‌کی مرۆفکرد له‌چاو دیمه‌نێکی خوا‌کرد، کتومت وه‌ک سیبه‌ریک وایه‌، ئنجا بێگومان ته‌ گهر سیبه‌ریک له‌خۆوه‌ په‌یدا نه‌بی، ته‌و شته‌ی که سیبه‌ره‌که‌ی په‌یدا‌کرده‌، هه‌ر په‌یدا نابی.

پله‌ی سییه‌م: ته‌و تابلۆیه‌ی که ناچاری کردین بێگیرینه‌وه‌ بۆ کارامه‌یی و لێزانیی هونه‌رمه‌ندیک، بریتی بوو له‌ یه‌ک دیمه‌ن که دیمه‌نی گولێکه، به‌لام بوونه‌وه‌ری خوا‌کرد، هه‌ر له‌ په‌گه‌زی گولاً هه‌زاران جو‌رو، له‌ هه‌ر جو‌ردی ملیۆنان گولاً له‌ هه‌ر وه‌رز (فصل) یکی سالدا ده‌ره‌خسینی، بێجگه‌ له‌ باقی دیمه‌ن و دیارده‌ دل‌بزوینه‌کانی بوونه‌وه‌ر، وه‌ک؛ ئینسان و ئازده‌ل و بالنده‌و زینده‌وه‌رو رو‌وه‌ک و دانه‌وێله‌و داروده‌خت و ئاوو کانیاو و شاخ و ده‌شت و هه‌ورو باران و بروسکه‌و باو مانگ و زه‌وی و رۆژو ته‌ستیره‌و که‌هکه‌شان و...هتد.

www.alibapir.com

ئنجاسەر بارە هەموو شتێکیش، هەر ئەو وێنەکیشە کە تابلۆی ئەو
گۆلەی ساز کردووە، بۆ خوێنی - هەرچەند کارامە و لیھاتووبی - یەکیکە لە
دیمەنە خوا کردەکانی بوونەوەر!!

خوێنەری سەنگین!

ئێستا بەم کورتە توێژینەویە ساغ بۆو، کە راستە بپروا بەخوا بوون
پێوستییەکی ژیریە؛ چونکە وەک پرومان کردووە: عەقڵی ئینسان -
بەمەرجێک لە ئاقار هەقیدا خۆی گێل نە کات و، لەبەر تیشکی پوژی
راستی پانە کات - بەبێ دانھێنان بەبوونی خۆی پەرەرد گاردا، ناتوانی
تەفسیریکی ژیرانە و ماقوول بۆ چۆنیەتی دروست بوونی بوونەوەر پەیدا
بکات.^(۱)

(۱) باسی (عەقڵ دووھەمین پائەندەری مەرقەبە بەرەو خواناسی) پەڕوێندییەکی راستەوخۆ و پتەوی
بەم باسەو هەبە، کە لە بەشی یەکەمی ئەم کتێبەدا هات.

شەشەم: گەرنگیی بڕوا بەخوا بوون، لە رووی زانیارییەوه

بڕوا بەخوا بوون لە ژیاڵی ئینساندا، لە رووی زانیارییەوه، یە کجار گەرنگ و پێویستە، بە ئی عەقیدەیی خوا بەیە کگرتن و خواناسیی، چاوپۆشیی لەوه بکەین کە راستییە کی مۆتڵەق و سەلمینراو و پێچ و پەنایە، شتیکی یە کجار گەرنگ و پێویستیشە، لەو لایەنەوه: کە بنەرەتیترین و کاریگەرترین هاندەری مۆفە بۆ زانیاربوون و شارەزایی لە یاساو دەستورەکانی بوونەوهرو پەبەردنی بە رازو نەینییە شیراوهکانی!!

ئێستا رەنگە کەسانیک کە رۆژیک لە رۆژان بە نیازی لە ئیسلام حاڵی بوون و تیگەیشتن لە بەرنامەیی خوا، کتییکیان لیک نە کردۆتەوهو، هەموو دەسمایەیی وان لە بواری شارەزایی لە ئیسلامدا بریتیە لە دەرخرەکی کۆمەڵە قسەییە کی بیکاکل و قریۆکی پاکەتی و حازر بە دەست، کە بە زۆری زادهو بەرەمی دل و میشکی بێرپراو ژەنگاویی رۆژەلێتناسە داخ لە دلەکان و، تووتییانە دووبارەو سیبارەیان دەکەنەوه، بە چاوی ئەبڵەق و سەری سوورماوهو بلین:

چۆن بڕوا بەخوا بوون، هاندەری مۆفە بۆ زانیاربوون و شارەزابوونی سەبارەت بە یاساو دەستورەکانی سروشت؟!!!

بە ئی ئەوانە وادەلین و ئەگەر ئاستی تیگەیشتن و شارەزایییان لەبەرچاو بگەین، ئەم جوۆرە پرسیارانەو زۆری دیکەیی لەم بابەتەشیان لی چاودەروان دەکەین و، بە شتیکی ئاسایی دەزانین، وە ک گوتراویشە: (الناس أعداء ما جهلوا) بە هەر حاڵ نەزانی و بێتاگایی لە ئیسلام، چاوپێچکیکە چاوی گەلیک کەسی لاریی پێ بەستراو، ئنجا هەر شتە بەدزی خۆی چارە دەکری و، چاری چاوبەستراویش، بەس چاودرەنەوهیە، کەواتە با ئەو جوۆرە

کەسانە بە سەرسوڕماوی و چاوەڕێی ئەو ماویە بە جێ بهێڵن و، بزانی
چۆن بپروا بەخوا، بوون، بنەرەتییترین و ڕەسەنتترین پالەنەری مەژووە بۆ شارەزا
بوون و زانیاربوونی لەبارە یاسا و نەتیجەکانی بوونەوەرەو.

دەتوانین لە سێ خاڵەدا دەریخەین، کە چۆن بیری خواناسیی و بپروا
بەخوا بوون مەژووە هەڵدەنێت و هان دەدات، بۆ زانیاربوون و شارەزابوون لە ڕازو
نەتیجەکانی و یاساکانی ئەو سروشت و بوونەوەرە کە تییدا دەژی.

یەكەم: پتەوترین و ڕێژەترین بەلگە دەستی بپرواداران لەسەر بوونی خوا،
بریتیه لە خستنه‌ڕووی ڕێك و پێكی و وردەکاری و یاساداری بوونەوەر؛
چونکە بوونەوەر پەڕیزو شوێنەواری خاوەن، هەتا پتریش ڕێك و پێكی
ورده‌کاری بوونەوەر ئاشکرا بێ، پتر دەعوای شوێنەواری خوا بوونی بوونەوەر
دەسەلمێنێ؛ لەبەر چونکە خوا خاوەنی ئەوپەڕی زانیاری و توانایە،
کاتیکیش دەعوای شوێنەواری خوا بوونی بوونەوەر، هیچ پەڕچی لەبەر
نامێن و چاک دەچەسپێ، کە ئەوپەڕی ڕێك و پێكی و یاساداری لە
بوونەوەردا بخێت بەرچاوان.

مادام وابێ، مەژووی مسوڵمان و بپروادار، بەحوکمی بپروا بەخوا بوونی و،
بۆ زیاتر دڵنیابوونی و، بۆ پتر پشت ئەستور بوونی بە راستیی دەعواکە،
هەمیشە بە چاوی پشکنین و تێفکیرین و وردبینییەو، سەرنجی بوونەوەر
دەدات و، لە هەموو کەس زیاتر هەوڵی ناسین و دۆزینەوێ ڕازو نەتیجەکانی و
یاساکانی گەردوون دەدات.

ئەجا یێگومان لە ئەنجامی ئەوەشدا، ئاستی زانیاری و شارەزایی پێهەڵی
دەچێ و، بەو یاسا و بنچینە ڕێك و پێكانە ئاشنا دەبێ، کە گەردوونیان
لەسەر بەڕێو دەچێ، دەشزانم هەندێک کەس کە ئەم قسەیە دەبیستن و،
واقیعی ژيانی مسوڵمانان دەبینن، تووشی دڕدۆنگیی و سەرسوڕمان دەبن،
بەلام بۆ ڕەواندەوێ ئەو دڕدۆنگیی و گومانە دەلێم:

أ/ ئیسلام به‌رام‌به‌ر به واقیعی ئیستای مسوڵمانان، به‌رپرسیار نیه؛ چونکه (۱۰/۱) ی ژیانیشیان به‌پیی یاساکانی وی به‌رپوه ناچی.

ب/ مسوڵمانان له‌سه‌رده‌می‌کدا که به‌پیی به‌رنامه‌ی خوا ده‌ژیان، له‌ بواری زانست و پیشه‌سازی و به‌ره‌وپیش بردنی ژیاندا، سه‌رقافلێ‌ی جیهان بوون، ته‌وه ئیوه‌و ته‌وه‌ش می‌ژوو سه‌رنج به‌دن!!

دووهم: له‌ سۆنگه‌ی ته‌وه‌وه که مروڤی بروادار، برپای وایه‌ خوای به‌خشنده‌ خاوه‌نی ته‌وپه‌ری زانیاری و ده‌سته‌لات و کاربه‌جیییه، قه‌ناعه‌تی به‌وه‌ هه‌یه که ده‌نکه‌ لم و په‌ره‌ مریشکیش، بی‌حیکمه‌ت و هو‌ نه‌خوڵقێ‌نراون و، هه‌رچی له‌م بوونه‌وه‌رده‌دا هه‌یه به‌پیی چه‌ند یاسایه‌کی یه‌ کجار وردو رڤک و پڤک و سه‌رسامکه‌ر به‌رپوه‌ده‌چی، ئنجا بی‌گومان خاوه‌نی قه‌ناعه‌ت و تی‌روانیی‌کی ئاوا، به‌ درشت بینی و سه‌رکیلی به‌سه‌ر هه‌یج شتی‌کدا رانابری و، هه‌ر شتی‌کی بکه‌ویته‌ به‌ر نیگای، تی‌ی راده‌می‌نی و، هه‌ول ده‌دات زانیاری و کاربه‌جی و ده‌سته‌لات و توانای خوای به‌رزو بی‌هاوتای، تی‌دا به‌دی بکات، بابایه‌کی ئاواش، هه‌رگیز له‌ باغی رازاوه‌و گه‌شاهه‌ی بوونه‌وه‌ری‌کدا، که چاوه‌رپی هه‌موو جو‌ره‌ گولگی زانیاری و ورده‌کاریی لی‌ده‌کات، ده‌ست به‌تال و بی‌هه‌م نابج و، شتی‌ک به‌ شتی‌ک هه‌ر ده‌کات؛ چونکه‌ وه‌ک گوتراوه‌: (من جدّ وَجَدَ).

سییه‌م: ئینسانی بروادار، چونکه‌ خوای میه‌ره‌بانی له‌ هه‌موو شتی‌ک خو‌شتر ده‌وی، زۆر سروشتیه‌یه که ته‌و بوونه‌وه‌رده‌ش که ئاوێنه‌ی تی‌دا دره‌وشانه‌وه‌ی سیفه‌ته‌ به‌رزه‌کانیه‌تی، وه‌ک براده‌رو دۆستی‌کی نیزیکی خو‌ی له‌قه‌له‌می بدات، وه‌ک به‌نده‌ له‌ چوارینه‌یه‌ کدا له‌وباره‌وه‌ گوتومه‌:

سروشته‌ ئاوێنه‌ی ته‌جه‌للای خواجه

چاک سه‌رنجی ده‌ بزانه‌ چی تیایه

بەلێ، شتیکی زۆر سروشتی و ئاساییه، که مرۆف هەركاتیك كهسیکی زۆر خوشیست، هەموو ئەو شتانهشی خوش بوین، که پەیدەندیان بەوییهوه هیه^(۱)، ئنجا گومانیشی تیدا نیه که ئینسانیک بەچاوی خوشەویستی و دۆستایەتییهوه له بونەودەروە رابمێنێ، ئاشناوون و شارەزابوونی دەرباری یاسا و نەینیه کانی بونەودەر، زۆر دەیتە شتیکی سینایی و بگرە بابایه کی وا ئەوپەری بەختیاری و چێژ وەرگرتنی خۆی، له دۆزینەوهو ناسینی یاسا و دەستوورە کانی بونەودەردا دەبینی.

ئەوه هەمووی لەلایه کهوه، لەلایه کی دیکەشەوه مرۆفیکی برادار و مسوڵمان، به حوکمی بەرنامە و رێبازە کهی، وەک نوێژ و پۆژوو لەسەری پێویستە که به شیوێه کی لام سەرلایی بەلای هیچ شتیکیدا رانەبرێ و، هەرچی دیتی دیکەتی لیبگرێ و، به وردی سەرئەجی بدات، بۆ نمونە خوا فەرموویەتی:

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ (الأعراف-۱۸۵).

ئایا سەرنجمان نەداوەتە مولکی ئاسمانەکان و زەوی و هەرچی خوا دروستی کردوه؟!

دیشان فەرموویەتی: ﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا هِيَ مِنْ فُرُجٍ﴾ (ق-۶).

(۱) وەک شاعیر لەویارەوه گوتیەتی:

أَمْرٌ عَلَى الدِّيارِ ديار ليلي أَقْبَلُ ذَا الجَدَارِ وَذَا الجَدَارِ
وما حب الديار شَغَفَنَ قلبي ولكن حبٌ من سكن الديارا

واتە: بەلای خانووەکاندا رەت دەبم، ئەو خانووانە لەیلايان تیدا بوو، ئەم دیوارو ئەو دیوار ماچ دەکەم، خو وەنەبێ خوشەویستی خانووەکان دلی پر کردبم - که دارو دیوارەکانیان ماچ بکەم - بەلکو خوشەویستی ئەو کەسە کی له خانووەکاندا نیشتهجی بووه.

ٲایا ته ماشای ٲاسمانیان نه کرده له سهروویانه وه، چوٲ دروستمان کرده و
رازان دو ومانه ته وه، هیچ که لین و کونی ٲیدا نین؟!

دیسان خوی زانو توانا فه رموویه تی: ﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾ (ٲ٠) ﴿وَفِي
أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ (ٲ١) (الذاریات ٢٠-٢١)

واته: ههروه ها له زه ویدا نیشانه ی زوړ هه ٲو پروا ٲته وان و، له له خودی
خو شتاند، ٲایا نابین؟!

نه ک هه ر ٲه ونده، به لکو خوا فرمان به مروٲ ده کات، که ته نانه ت
ٲه و خواردن و خواردنه وه یش که دهی خوات، به ٲیٲا گایی به سه ریدا رانه بری و،
به چاو ٲکی وردیینه سه رنجی بدات:

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ﴾ (ٲ٤) (عبس-٢٤)، با مروٲ سه رنجی خواردنه که ی بدات^(١).

به لی، بیگومان مروٲ ٲک خاوه نی پروایه کی وا به هیزو به رنامه یه کی
وا به ٲیز بی، حه تمه ٲشکیکی زوړی له ٲه ی ٲیبردن و دو زینه وه ی یاساو
نه ٲییه کانی بوونه ودر دا ده بی.

خو ٲه ری به ریژ!

ٲیستا -دوای ٲه م کورته لیکو لینه وه یه - جی خویه تی: ٲر به دل به زه ٲیمان
به و که سانه دا بیته وه، که پروایان به ٲه فسانه ی (دزایه تی نیوان ٲایین و
زانیا ری) هه یه و، ٲیان وایه: پروا به خوا بوون، نه ک هه ر ٲالنه ری مروٲ
نیه به ره و ده دست هینانی زانیا ری و شاره زایی دهر باره ی سروشت و بوونه ودر،
به لکو مروٲ هه تا خواناستر بی ٲتر دژی زانیا رییه و، هه تا زانیا تر بی، له
خوا دو ورتره!!

(١) له ٲه راوړزی ٲه لقه ی دووه می (ٲیسلام و ریچکان) دا، شٲیکمان سه باره ت به گرنگییدانی
ٲیسلام به بیر کرده وه و زانیا ر بوون نووسیوه، پروانه: چاپی سیٲه م، ٢٠٠٦.

به‌للی به‌راستی ټهو جوړه که‌سانه، شایسته‌ی دل پيسووتانن؛ چونکه:

ټایا ټهو بیروپروایه‌ی که پیت دهلې: (گه‌ردوون به‌دیهنه‌رو په‌رورد گاریکی زانو تواناو میهره‌بان و کاربه‌جی هیهو، هم‌وو وردو درشتیکی ټهم گه‌ردوونه‌ی به پی نه‌خشه و سیستمیکی زور ریک ویک و زانیاریانه خولقاندوه)؛ دژی زانیاریه‌و وا له مروف ده‌کات که گوی به زانیاری نه‌داو به‌دوای دوزینه‌و‌ی یاسا‌کانی سروشتدا نه‌گه‌رئ؟! یان ټهو بیردی که پیت دهلې: (گه‌ردوون بیخاوه‌ن و سه‌ره‌شته‌و، هیچ که‌س نه‌خشه و به‌نامه‌ی بو دانه‌ناوه، ټهو ورده‌کاری و ریک ویکیه‌ش که تیدا ده‌بیری، هم‌مووی په‌ریزی مادده‌ی که‌رو کوپرو ریکه‌وت و میکه‌وتانه!!)!!

ینگومان بلین یان نه‌لین، بیری دووه‌میان — که بیری مادده‌په‌رستی و بیروایه — ټینسان وا لی ده‌کات؛ که هوجی به‌وه ناکات خوی ماندو بکات و، به دواي دوزینه‌و‌ی یاسا‌کانی گه‌ردووندا ویل بی، چونکه هم‌مووی هر بیسه‌روبه‌ری و شیواویه، بیجگه له چند حاله‌تیکي کهم، که په‌ریزو شویته‌واری مادده‌ی که‌رو کوپرو ریکه‌وتی بیفه‌رو خیرن!!

به کورتی:

بروایون به‌وه‌ی که گه‌ردوون یاسادارو ریکوپیکه‌و به‌پی زانیاری و نه‌خشه‌یه‌کی ورد به‌پړوه ده‌چی، مروف وا لیده‌کات که به چاویکی سه‌رنجده‌رانه و ردینه‌نه سه‌یری بوونه‌و‌ر بکات، تا‌کو ټهو ریک ویک و بیکی و نه‌خشه‌یه‌ی که بروای پی هیه بیدوزینه‌و، به‌لام به به‌راوه‌ژووه‌و: بروایون به‌وه‌ی که بوونه‌و‌ر به‌دیهنه‌رو نه‌خشه‌دانه‌رو په‌رورد گاریکی زانو کاربه‌جی نیه‌و، به شیویه‌کی هه‌ر‌مه‌کی و کوپرانه و بیاسا دوست بووه به‌پړوه ده‌چی، مروف وا لیده‌کات که به‌چاوی گرنگی پینه‌دانه‌و، سه‌یری بکات و ټهرکی تی‌فکرین و وردبوونه‌و‌و به‌ر خوی نه‌دات، ټاخر ماقوول نیه، مروف بروای به شتیک نه‌بی و، به‌دوایدا بگه‌رئ و، هه‌ولی په‌پی‌بیردن بدات!!

تیسټا ږهنگه لیږدهدا هه‌ندیک که‌س بلین: باشه ټه‌گه‌ر راسته عه‌قیده‌ی
برواداریی و خواناسیی پال به ئینسانه‌وه‌ ده‌نی، که له خه‌لکی دیکه پتر
سه‌رنجی بوونه‌وه‌ر بدات و، هه‌وللی ناسینی یاسا‌کانی بدات، بوچی ده‌بینین
زۆربه‌ی زۆری ټهو زاناو شاره‌زایانه‌ی که له بواری زانیارییه سروشتیه‌ی کاندای
کارامه‌ن، بی‌پروا و خوانه‌ناسن؟!!

له وه‌لامی ټه‌وانه‌دا ده‌لیین:

مه‌سه‌له‌ی بی‌پروایی^(۱) و خوانه‌ناسیی زانیانی سروشت، ټه‌فسانه‌یه‌کی
یه‌کجار زه‌ق و بی‌بنچینه‌یه‌و، له دنیای واقیعه‌دا ټاقه‌ ږه‌گیکی نیه له‌سه‌ری
راوه‌ستی، ټنجا لیږده‌دا به‌س به‌ کردنه نمونه‌ی قسه‌ی یه‌کیک له‌و زانیانه‌ی،
که به‌ناوبانگترین زانای سروشتن و بروادارن، واز له‌م مه‌سه‌له‌یه‌ی ده‌نین:

(تاینشتاین) به‌ناوبانگترین زانای سه‌ده‌ی بیست و خاوه‌نی بیردۆزه‌ی
ږیژه‌یی (النظرية النسبية) ده‌لی:

(له‌نیو زاناو بیرتیژانی دنیا‌دا، که‌ست ده‌ست ناکه‌وئ که له ټه‌نجام‌دا
خاوه‌نی پروایه‌کی تاینی نه‌بی، پروا به‌ سیستم و به‌رنامه‌یه‌کی ږیک
وپی‌ک و ورد، که له زانیارییه‌کی بی‌سنووره‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی گرتوه‌و، هه‌ر
ټهو پروایه‌شه که تواناو وزه به‌وانه ده‌به‌خشی که هه‌ول و ټیک‌و‌شانی
بیوچان ده‌دن، بو ناسینی بوونه‌وه‌رو، ناچاریان ده‌کات که هه‌میشه له‌پیناو
دۆزینه‌وه‌ی یاساو ده‌ستوره‌کانی رواله‌ت و دیارده‌ ږیک وپی‌که‌کانی ټهم
جیهانه‌دا، بیریکه‌نه‌وه)^(۲).

(۱) مه‌به‌ست له بی‌پروایی لیږده‌دا (الحاد) نه‌ک (کفر).

(۲) (جهانی که من می‌بینم) نووسینی تاینشتاین.

خوٲنه ری سه نگین و به ٲرٲز!

ٲیستا ٲاش ٲه وی:

له به شی یه که مدا: عه قیده ی ٲرواداری و خواناسی، وه ک ٲاستیه کی دروهشاهوی خوازرای فیٲرٲدی ساغ و عه قلی ٲاستی ٲینسان، سه لمٲنراو خرایه ٲوو و، به ٲرٲه ٲچی هه موو قسه و قال و بیردوزهو میردوزه کانی ٲیٲری دژ به خویان درایه وه.

له به شی دوه میشدا: ٲایینی خوا ٲیناسه کراو ٲوون کرایه وه، که چیه و، چونه و نیشانه و دروشمه کانی چین؟ و چونه تی ٲهیداوونی خرایه ٲوو و، حیکمه تی نیٲرانی و ٲامانجه کانی دروهشٲنرانه وه، سه رجه م ٲه و بیروبو چوون و بیردوزه که نه یارو ناحه زانی خواو، ٲیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) و ٲایینی خوا، درباری چیه تی ٲایین و، به نامه ی خواو چونه تی سه ره لٲدانی و، هوو حیکمه تی نیٲرانی (به بوچوونی وان: داهٲنران و ٲهیداکرانی) خانه ٲوو، وه ک بلقی سه ر ٲاو، ته قٲنران و ٲووچٲنرانه وه.

له به شی سه ٲیه میشدا: ٲیناسه ی ٲیمان کراو، چهندان بابه ت و مه سه له ی ٲه یوه ست به ٲیمان و عه قیده وه توٲٲرانه وه، چهندان ته م ومژ ی گومان و تو مه تی بیبناغه ی دهر و به ری ٲه وٲنرانه وه، سه ره نجام گرنگی و کاریگه ری ٲیمان له بواره کانی: دهر و نیی و خوورٲه وشت و کو مه لیٲه تی و سیاسی و عه قلی و زانسته ی وه، خرایه ٲوو و، ٲامارده ش کرا بو ٲووچی و ینکا کلی، قسه و قال ی فامکالٲنی نه یارو ناحه زانی ٲیمان و عه قیده!

به لی ٲیستا:

زور به ٲاشکاوانه و بی منه تانه ده توانین بلٲین:

به لی ٲاسته:

ٲاستییه کانی ٲیسلام ددهوشینه وه، ٲه فسانه کانی ٲیچکان ددهوشینه وه
ددهوشینه وه، وه ک به فری به رخور، زوو ددهوشینه وه.

سبحانک اللهم وبحمدک، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرک وأتوب إليك..

ٲاگه ٲاندنی مهکنه ٲی ماموستا عهلی ٲاپیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له نوره کوماله نییه کانی مهکنه ٲی
ٲه فسانه کانی ٲیچکان
ٲس مهکنه ٲی ماموستا عهلی ٲاپیر

ٲه فسانه کانی ٲیچکان
ٲه فسانه کانی ٲیچکان

علی

علی ٲاپیر/ AliBapir

مهکنه ٲی ماموستا عهلی ٲاپیر

ٲاگه ٲاندنی مهکنه ٲی ماموستا عهلی ٲاپیر

بەرھەمەکانی دانەر

أ - کتێبە کوردییەکان :

ژ	کتێبەکان	بەرھوار و چاپ	تێبینی
قورئان و سوننەت			
۱	پوختە یەك دەربارەى ئىسلام لە بەر پۆشنای سورەتى فاتىحەدا	چاپى يەك/ ۱۹۸۴ چاپى دوو/ ۲۰۰۶	
۲	با لە غەزەت قورئاندا بىن، كۆى ھەردووك كتێبى: (چۆن باشتەر لە قورئان بە ھەرەمەند دەپین؟) و (ئەركى سەرشانمان بە رانبەر بە قورئان) ھ}	چاپى يەك/ ۲۰۰۸ چاپى دوو/ ۲۰۱۵	
۳	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی یەكەم: سوورەتەکانی: (الفاتحة) و (البقرة)	چاپى يەك/ ۲۰۱۲	
۴	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی دووەم: سوورەتی: (آل عمران)	چاپى يەك/ ۲۰۱۲	
۵	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی سێیەم: سوورەتی: (النساء)	چاپى يەك/ ۲۰۱۳	
۶	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی چوارەم: سوورەتی: (المائدة)	چاپى يەك/ ۲۰۱۴	
۷	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی پێنجەم: سوورەتی: (الأنعام)	چاپى يەك/ ۲۰۱۵	
۸	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی شەشەم: سوورەتی: (الأعراف)	چاپى يەك/ ۲۰۱۶	
۹	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی هەوتەم: سوورەتی: (الأنفال)	چاپى يەك/ ۲۰۱۶	
۱۰	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی هەشتەم: سوورەتی: (التوبة)	چاپى يەك/ ۲۰۱۷	

ژ	کتێبه‌کان	به‌روار و چاپ	تێبینی
۲۳	به‌رگی دووهم: خوا به‌یه‌کگرتن له‌ به‌دیپێنه‌رایه‌تی و په‌روه‌ردگارێتییدا		
۲۴	به‌رگی سێهه‌م: خوا به‌یه‌کگرتن له‌ ناو و سیفەت و له‌ په‌رستراوێتییدا		
۲۵	به‌رگی: چواره‌م: ئیمان به‌: فریشته‌کانی خوا، کتێبه‌کانی خوا، پیغه‌مبه‌رانی خوا		
۲۶	به‌رگی پێنجه‌م: ئیمان به‌: پۆژی دواپی و قه‌زاو قه‌ده‌ر		
۲۷	به‌رگی شه‌شه‌م: تاییه‌تمه‌ندی و دیدوبۆچوونه‌کانی په‌په‌وانی پێبازی پاست		
۲۸	پێبازی پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم کامه‌یه‌ ؟!	چاپی یه‌ك/ ۱۹۸۹	دواتر خرایه‌ نیو کتێبی (مسوڵمانی کامل: به‌شی یه‌که‌م: بیروباوه‌ری مسوڵمان)
۲۹	مسوڵمانی کامل: به‌شی یه‌که‌م ۱ بیروباوه‌ری مسوڵمان	چاپی یه‌ك/ ۱۹۹۷	دواتر خرایه‌ نیو کتێبی (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی له‌ به‌ر پۆشنای قورئان و سوننه‌تدا)
۳۰	ته‌وه‌ژمی ئیسلامی و عه‌لمانی و خاڵه‌ هاوبه‌ش و جیاوازه‌کانیان	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۸ چاپی سێ/ ۲۰۱۵	زۆربه‌ی به‌ (۲۴) ئالقه‌ له‌ هه‌فته‌نامه‌ی (هاوولاتی) و، ئه‌وه‌ی دیکه‌ش به‌ (۹) ئالقه‌ له‌ هه‌فته‌نامه‌ی (ئاوێنه‌)دا بڵاوکراوه‌ته‌وه‌
۳۱	پروونکردنه‌وه‌ی بنه‌ما شه‌رعیه‌کان و هیله‌ گشتیه‌کانی کۆمه‌ڵی ئیسلامی	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۲ چاپی سێ/ ۲۰۱۴	
۳۲	ته‌رجه‌مه‌ی کوردیی عه‌قیده‌ی طه‌حاوی	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۴	
۳۳	پروونکردنه‌وه‌ی عه‌قیده‌ی طه‌حاوی	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۵ چاپی دوو/ ۲۰۱۷	
۳۴	سیکۆلاریزم و دیموکراسی له‌ ئه‌زموونی کوردستاندا (دییه‌تی سأل)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۶	

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تېبینی
مه‌وسووعه‌ی: بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامی له‌نیوان وه‌حیی و واقع دا			
۳۵	کتیبه‌ی یه‌که‌م: پیناسه‌و چیه‌ت و سه‌رگوزشته‌و سه‌رچاوه‌کان و گرنگی: بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامی	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۸	
۳۶	کتیبه‌ی دووه‌م: هیله‌ گشتیه‌کانی پښازی جه‌ماوه‌ری موسولمانان	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۸	
۳۷	کتیبه‌ی سییه‌م: ته‌وژمه‌ فیکریه‌ سه‌ره‌کیه‌کانی میژووی موسولمانان	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۸	
۳۸	کتیبه‌ی چواره‌م: پایه‌کانی بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامی	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۸	
۳۹	کتیبه‌ی پینجه‌م: چه‌ند پرسیکی فیکری هه‌نوکه‌بی جوړاو‌جوړ	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۹	
فیه‌ی ئیسلامی			
	مه‌وسووعه‌ی: خواپه‌رستی ئیسلامی (۴ به‌رگ)	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۰ چاپی دوو / ۲۰۰۹	
۴۰	به‌رگی یه‌که‌م: خواپه‌رستی به‌گشتی، ورده‌ بابته‌ خیلاییه‌کان، پاک‌ خاوینی		
۴۱	به‌رگی دووه‌م: نوێز به‌رپاکردن یه‌که‌مین دروشمی خواپه‌رستی		
۴۲	به‌رگی سییه‌م: زه‌کات و مال به‌خشین		
۴۳	به‌رگی چواره‌م: پوژو گرتن، حه‌ج و عومره‌کردن، زیکری خواکردن		
۴۴	بنچینه‌ گرنگه‌کانی هه‌لسه‌که‌وتی شه‌رعیه‌انه‌و ژیرانه‌ له‌گه‌ل ورده‌ بابته‌ خیلاییه‌کاندا	چاپی یه‌ک / ۱۹۹۹ وه‌رگی‌پراوه	بۆ زمانی عه‌ره‌بیش
۴۵	جه‌ژن و یادو بوته‌کان و هه‌لسه‌نگاندنیک	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۳	
۴۶	چه‌ند بابته‌تیکي هونه‌ری له‌به‌ر پوژشایی قورئان و سونه‌تدا	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۹ چاپی دوو / ۲۰۱۵	بۆ زمانی فارسییش ته‌رجه‌مه‌ کراوه

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تېبینی
۴۷	چهند بنه‌مايه‌کی گرنګی مال و سامان به‌خشين له‌ړېي خواډا	چاپی په‌ک/۲۰۱۳	
ته‌زکيه‌ی نه‌فس و په‌وشت و ټاکار			
۴۸	یادی خوا، گرنګیې یادې خوا له ژيانی مروځدا	چاپی په‌ک/۱۹۸۷	
۴۹	ړنګای صالح بوون و به‌ره و خوا چوون، ته‌زکيه‌ی نه‌فس له‌به‌ر پوښتايی قورټان و سوننه‌تدا	چاپی په‌ک/۱۹۹۰ چاپی پېنچ/۲۰۱۲ و فارسییښ	وه‌رګنپرډراوه بو زمانی عه‌په‌بی
۵۰	مزګه‌وټه‌کانی کوردستان له‌ټیوان ټاوه‌دانکرده‌وه‌و وټرانکرده‌ندا	چاپی په‌ک/۱۹۹۹	
۵۱	ګه‌پانه‌وه‌ بو لای خوا (سبحانه‌ و تعالی)، به‌ره و خوا وه‌رچه‌رخان و وازه‌ټیان له‌ ګونا‌هو سه‌رپېچیی و ګورپانکاريی پښه‌یی به‌سه‌ر خوډا هیټان	چاپی په‌ک/۲۰۰۱ چاپی پېنچ/۲۰۱۰	
۵۲	شه‌هید کټیبه‌و چ پله‌وپایه‌یه‌کی هه‌یه ؟!	چاپی په‌ک/۲۰۰۲	
۵۳	باسټک له‌باره‌ی بینینی خوی به‌رزو مه‌زن له‌دنیاو دواړوژدا	چاپی په‌ک/۲۰۱۵	
۵۴	گیانی ژبان، باش خوا په‌رستن و خو پاک و چاک کردن	چاپی په‌ک/۲۰۱۵	
۵۵	مه‌وسووعه‌ی: په‌وشت و ټاکاری ئیسلامی له‌به‌ر پوښتايی قورټان و سوننه‌تدا	چاپی په‌ک/۲۰۱۶	
بانګه‌وازو کاری ئیسلامی			
۵۶	کوټه‌لی خوا	چاپی په‌ک/۱۹۸۸	
۵۷	پېشمه‌رګه‌ی ئیسلام، یان مسوولمانی موجه‌ید کټیبه‌و چونه‌؟	چاپی په‌ک/۱۹۸۸ چاپی سن/۱۹۹۸	
۵۸	ده‌ردو ده‌رمانی بزووټنه‌وه‌ی ئیسلامی	چاپی په‌ک/۱۹۹۰	
۵۹	بزووټنه‌وه‌ی ئیسلامی له‌ دوو‌پړانی مان و نه‌ماندا	چاپی په‌ک/۱۹۹۳	

تېبىنى	بەرۋار و چاپ	كتىپەكان	ژ
	چاپى يەك / ۱۹۹۴	بزووتنەۋەي ئىسلامىي و قۇناغى نوۋىي	۶۰
	چاپى يەك / ۱۹۹۷	چەند پىروۋنىيەك بۇ ئىسلامىيەكانى كوردستان	۶۱
	چاپى ۱ / ۱۹۹۷	بزووتنەۋەي ئىسلامىي و ئاسۋىيەكى گەش و پروون، بەنەما شەرىي يەكان و بىنچىنە ئەخلاقى يەكان	۶۲
	چاپى يەك / ۱۹۹۸	ئىسلام و كىشە ھەنوۋكەي يەكان	۶۳
وەرگىپراۋەتە سەر زمانى عەپەبى	چاپى يەك / ۲۰۰۲ چاپى سى / ۲۰۱۱	زانايانى ئىسلام كىن و چۆنن ؟!	۶۴
	چاپى يەك / ۲۰۰۲	كۆمەلى ئىسلامىي: ئامانچ و ھەلوۋىستەكانى	۶۵
وەرگىپراۋەتە سەر زمانى عەپەبى	چاپى يەك / ۲۰۰۲	چۆن ھەلسۈكەۋت لەگەل خەلكى دا بىكەين؟!	۶۶
	چاپى يەك / ۱۹۹۸	چۆن لە جىھاد بگەين؟	۶۷
	چاپى يەك / ۲۰۰۲	جىھاد لە پىي خوادو چەند سەرنج و ئاگادارپىيەك	۶۸
	چاپى يەك / ۲۰۰۲	بۆتەۋەي لەسەر جىھادكردنمان قەرزدار نەبىنەۋە!	۶۹
	چاپى يەك / ۲۰۰۲	جىھاد لە پىي خوادا چى يەو بۇچى دەكرى و چۆن دەكرى؟	۷۰
	چاپى يەك / ۲۰۰۲	چەند پىروۋنىيەك بۇ خوشك و برايانمان لە ھەندەران	۷۱
	چاپى يەك / ۲۰۰۶	ئىسلام و مۇسۇلمانەتتى و كارى ئىسلامىي، لەبەر پۇشنايى قورئان و سوننەتدا	۷۲
	چاپى يەك / ۲۰۰۹	ھاۋپەيمانىتى لەبەر پۇشنايى قورئان و سوننەتدا	۷۳

ژ	کټیبه‌کان	به‌روار و چاپ	ٲیٲبینی
۷۴	به‌شدار ٲیکردن له‌هه‌لٲژاردن و په‌رله‌ماندا، هه‌لٲسه‌نگاندن ٲیکي شه‌رعیه‌انه و ژیرانه	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۹ چاپی دوو / ۲۰۱۳	چاپی یه‌که‌م به‌دوو ٲالقه‌ی جیاوازو به‌دوو ناوونیشانی جیاواز کراوه، به‌م شپوه‌یه: ٲالقه‌ی یه‌که‌م: به‌لکه‌کانی ٲه‌وانه‌ی به‌شدار ٲیکردن له هه‌لٲژاردن و په‌رله‌ماندا به‌شه‌رعیی نازانن و هه‌لٲه‌شاندنه‌وه‌یان. ٲالقه‌ی دووه‌م: به‌لکه‌کانی په‌وایی به‌شدار ٲیکردن له هه‌لٲژاردن و په‌رله‌ماندا
۷۵	هه‌لٲه‌شاندنه‌وه‌ی بیروړاو په‌فتاره‌په‌پرگیرانه‌کانی ٲښکځواوی (داعش)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۵ چاپی دوو / ۲۰۱۷	وه‌رگٲړاوه‌ٲه‌سه‌ر زمانی فارسیی
۷۶	با لادان و ٲاوانی په‌پرگیران، به‌ران‌به‌ر به‌ٲیسلام نه‌مانځاته دوو‌ٲلیی و گومان	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۵	وه‌رگٲړاوه‌ٲه‌سه‌ر زمانی فارسیی
۷۷	په‌پرگیری: ٲښاسه‌ی، نیشانه‌کانی په‌پرگیران، هوکاره‌کانی په‌پرگیری، شوپنه‌وارو دهرهاویشته‌کانی، چاره‌سه‌ری	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۵	وه‌رگٲړاوه‌ٲه‌سه‌ر زمانی فارسیی
۷۸	بنه‌ما شه‌رعیه‌کان و هیله‌گشتیه‌کانی کو‌مه‌لی ٲیسلامیی		
۷۹	چاوٲڼداگٲړانه‌وه‌یه‌کی کاری ٲیسلامیی	چاپی یه‌که‌م ۲۰۱۹	
زن‌جیره‌ی بنه‌ما شه‌رعیه‌کانی کو‌مه‌لی ٲیسلامیی			
۸۰	ٲالقه‌ی یه‌که‌م: به‌لکه‌شه‌رعیه‌کانی بنیاتنانی کو‌مه‌لی ٲیسلامیی	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۱	

ژ	كىتەپكەن	بەرۋار و چاپ	تەبىئىيى
۸۱	ئالاقەى دووھەم و سەيەم: حوكمى لادانى خەلىفە و كارىبەدەستەنى مەسۇلمان لەكاتى لارى و سەتەمكارىيدا	چاپى يەك / ۲۰۰۱	
۸۲	ئالاقەى چوارەم : شىخ ئەبۇ بەسپىرو ھەلسەنگەندىكى شەرىئەتتە ۋىرانەى فەتۋانامەكەى	چاپى يەك / ۲۰۰۱	
وتارى كۆنگرەكانى كۆمەلى ئىسلامىي كوردستان			
۸۳	كارو پىرۋەزى ئىسلامىيمان (وتارى كۆنگرەى يەكەمى كۆمەلى ئىسلامىي)	چاپى يەك/۲۰۰۵ چاپى دوو/۲۰۰۶	
۸۴	پاپۇرتى ئىمانىي، فىكرىي، سىياسىي كۆمەلى ئىسلامىي كوردستان (وتارى كۆنگرەى دووھەى كۆمەلى ئىسلامىي)	چاپى يەك/۲۰۱۰	
۸۵	چاپىداگىرەنەوھەكى بارودۇخى نىوخۇمان و واقىيى دەرەكىيمان (وتارى كۆنگرەى سەيەمى كۆمەلى ئىسلامىي)، ۲۰۱۵/۵/۳۰	چاپى يەك/۲۰۱۶	
نەتەوايەتىي و مەسەلەى كورد			
۸۶	كوردستان بۇ وىران بوو و چۆن ئاۋەدان دەپتەوھە؟	چاپى يەك / ۱۹۸۹	
۸۷	حوكمى گەرەنەوھە ۋىر نىرى طاغوت لە پروانگەى ئىسلامەوھە	چاپى يەك/۱۹۹۰ چاپى دوو/۲۰۰۵	
۸۸	سۆزى نەتەوايەتىي و بىرى ناسىۋناليزم لە تەرازوۋى ئىسلامدا	چاپى يەك/۱۹۹۰، چاپى دوو/۱۹۹۸، چاپى سى/۲۰۰۵، چاپى چوار/۲۰۱۸	
۸۹	چارەسەرى كىشەى كورد لە نىۋان ئيمان و پەرلەماندا	چاپى يەك/۱۹۹۲	
سىياسەت و حوكمرانىي			
۹۰	چەند بابەتتىكى سىياسى ھاۋچەرخ لەبەر پۇشنايى عەقىل و ۋەحىيدا	چاپى يەك / ۲۰۱۰	

ژ	کتێبه‌کان	به‌ر‌وار و چاپ	تێبینی
	مه‌وسووعه‌ی: ئیسلام و ده‌وله‌تداری، (۴ به‌رگ)	چاپی یه‌ك / ۲۰۱۶-۲۰۱۴	
۹۱	به‌رگی یه‌كه‌م: قه‌واره‌ی سیاسیی له‌ئیسلامدا: به‌لگه‌کانی پێویستبوونی، چۆنیه‌تی بنیاتنانی، سروشت و بناغه‌ی فیکری، پێناسه‌ی چه‌ند وشه‌و زاراوه‌یه‌ك		
۹۲	به‌رگی دووه‌م: بنه‌مايه‌کانی سیستمی حوکمرانی له‌ئیسلامدا		
۹۳	به‌رگی سێیه‌م: (سێ ده‌سته‌لاته‌کان): پاسادانان جێیه‌کردن دادوه‌ری		
۹۴	به‌رگی چواره‌م: نا مسوڵمانان له‌ کۆمه‌لگاوه‌ ده‌وله‌تی ئیسلامییدا		
۹۵	پروانینکی ئیسلامیانه‌ بۆ واقیعی ئیستامان	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۹ چاپی دوو/ ۲۰۱۷	
۹۶	قوڕان و پاکسازی و چاکسازی له‌ هه‌ریمی کوردستاندا	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۸	
۹۷	گرنگی پوه‌شت له‌ سیاسه‌تدا.	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۹	
ئافره‌ت و خێزان			
۹۸	ئافره‌تی مسوڵمانی کورد، مافه‌ شه‌ریعه‌یه‌کانی و ئه‌ركه‌ گرنه‌یه‌کانی	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۳	
۹۹	مه‌وسووعه‌ی: ئافره‌ت و خێزان له‌ سایه‌ی شه‌ریعه‌تدا	به‌رگی یه‌كه‌م چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۲ به‌رگی یه‌ك و دوو چاپی سێ/ ۲۰۱۳	
مێژوو			
۱۰۰	پوخته‌ی ژياننامه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم، ده‌رس و په‌نده‌کانی	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۹ چاپی سێ/ ۲۰۱۳	
۱۰۱	چه‌ند مه‌لۆیه‌ك له‌ خه‌رمانی ته‌مه‌نم (بیره‌وه‌رییه‌کانم)، به‌شی یه‌كه‌م (۱۹۹۱-۱۹۶۱)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۵	

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تېبینی
۱۰۲	به‌رکولیکي کاروچالاکي و پروداو و وېستگه‌کانی ژبانم	چاپی په‌که‌م/ ۲۰۱۸	
دیدارو گفتوگو			
۱۰۳	سنووره قه‌ده‌غه‌کان مه‌شکینن! (چاوپښکه‌وتنی دکتورحسین محمد عزیز)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۱ چاپی دوو/ ۲۰۰۴	
۱۰۴	څه‌شکه‌نجه‌و ژبندان، پېشمه‌رگه‌یه‌ک بیست و دوو مانگ له زبندانی داگیرکهردا	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۵ چاپی س/ ۲۰۰۹	وه‌رگېړاوه‌ته‌ سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی، هه‌روه‌ها دوو ته‌رجه‌مه‌ی فارسی‌شی کراوه‌و چاپ و بلاوکراوه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها بۇ زمانی ښینگلیزیش وه‌رگېړاوه‌و چاوه‌ړی چاپه
۱۰۵	گنج له چه‌مکه هه‌نووکه‌بیه‌کاندا	چاپی په‌ک/ ۲۰۱۰	
زنجیره‌ی بابه‌ته هه‌نووکه‌بیه‌کان			
۱۰۶	گه‌نجه‌کانمان له نښان په‌سه‌نایه‌تی و لاسای کردنه‌وه‌دا (۱)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۶	بۇ زمانی فارسی‌ش وه‌رگېړاوه
۱۰۷	با وریا بین ا دارووخانی په‌وشت کۆمه‌لگا‌که‌مان به‌ره‌و هه‌لډیر ده‌بات (۲)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۲ چاپی دوو/ ۲۰۰۶	
۱۰۸	به‌دوورخستنه‌وه‌ی ټافه‌ت له ئیسلام چ زبانیك ده‌که‌ین؟! (۳)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۷	
۱۰۹	چۆنیه‌تی بوونه پېشمه‌نگ و بنیائنانی بنکه‌ی جه‌ماوه‌ریی (۴)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۷	
۱۱۰	سیاسه‌تی ئیسلامی و چه‌ند پوونکردنه‌وه‌یه‌ک (۵)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۷	
۱۱۱	چه‌ند بنه‌مایه‌کی گرنگی وټارېژی (۶)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۶	بۇ زمانی فارسی‌ش وه‌رگېړاوه
۱۱۲	قوتاییانی زانیاری شه‌رعی و چه‌ند سه‌رنج و پښمایی په‌ک (۷)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۷	
۱۱۳	خوو په‌وشتی به‌رزو په‌سند سه‌نگی مه‌حه‌کی مسولمانه‌تییه (۸)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۷	

ژ	کتێبه‌کان	به‌ر‌وار و چاپ	تێبینی
۱۱۴	بانگه‌واز بۆ لای خودا، چی یه‌و چۆنه‌و به‌ کێ ده‌کری؟ (۹)	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۷	بۆ زمانی فارسییشت وه‌رگێڕاوه‌
۱۱۵	قوتابیانی له‌م هه‌ل و مه‌رحه‌دا، پێویسته‌ چۆن بن و چی بکه‌ن؟! (۱۰)	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۸	
۱۱۶	واقیعی مه‌رئمی کوردستان، دیدیکی ئیسلامیانه‌ (۱۱)	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۸	
۱۱۷	سروش و پایه‌کانی خیزان و مه‌سه‌له‌ی چه‌ندێنی له‌ ته‌رازووی شه‌رع و عه‌قلدا (۱۲)	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۹	ئه‌م نامیکه‌یه‌ به‌ (۱۴) ئالقه‌ له‌ رۆژنامه‌ی (پۆژنامه‌) دا بڵاوکراوه‌ته‌وه‌
۱۱۸	کاری ئیسلامی و په‌واندنه‌وه‌ی چه‌ند ته‌مومژێک (۱۳)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۱	
۱۱۹	حوکمی له‌ ئیسلام هه‌لگه‌رانه‌وه‌و هه‌سه‌نگاندنیك (۱۴)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۱	
۱۲۰	مه‌لای گه‌ره‌ی کۆیه‌و ته‌فسیره‌که‌ی و چه‌ند سه‌رنجێک (۱۵)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۱	
۱۲۱	لێکۆڵینه‌وه‌یه‌ک له‌باره‌ی : هه‌بوون و نه‌بوونی نه‌سخ له‌ قورئاندا (۱۶)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۲	
۱۲۲	تاقیکردنه‌وه‌ی خوا بۆ به‌نده‌کانی چی یه‌و چۆنه‌؟ (۱۷)	چاپی یه‌ک / ۲۰۰۳ چاپی دوو / ۲۰۱۲	
۱۲۳	په‌وه‌ندی کورد له‌ هه‌نده‌ران و ئه‌رکی سه‌رشانی (۱۸)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۲	
۱۲۴	خاتوون مه‌لاژن : ئافره‌تێکی هه‌لکه‌وتوو و هاوسه‌ریکی ناوازه‌ (۱۹)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۲	
۱۲۵	گه‌نج و قه‌یرانی پووحیی: هوکار، شوێنه‌وار، چاره‌سه‌ر (۲۰)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۷	
۱۲۶	ژبان له‌سایه‌ی ئیماندا و په‌واندنه‌وه‌ی گومانه‌کان (۲۱)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۷	

ژ	کتیبهکان	بهروار و چاپ	تیبینی
ب- کتیبه عه‌په‌بیه‌کان			
١٢٧	موسوعة : الإسلام كما يتجلى في كتاب الله	ط الأولى/٢٠١٥	که له چاپی یه‌که‌مدا (٨) به‌رگه‌و، له چاپی دووه‌میدا له (١٢) کتیبدا ده‌بی، به‌م شیوه‌یه:
١٢٥	الكتاب الأول: الإسلام: معرفة صحيحة بالخالق عز وجل والخلق	ط الثانية/٢٠١٦	
١٢٦	الكتاب الثاني: تعريف الإيمان	ط الثانية/٢٠١٧	
١٢٧	الكتاب الثالث: الإيمان بالله تبارك وتعالى: الخالق الرب المالك الإله ذي الأسماء الحسنى والصفات العلى	ط الثانية/٢٠١٧	
١٢٨	الكتاب الرابع: الإيمان بالملائكة و بالجن	ط الثانية/٢٠١٧	
١٢٩	الكتاب الخامس: الإيمان بكتب الله الحكيم	ط الثانية/٢٠١٧	
١٣٠	الكتاب السادس: الإيمان برسول الله تعالى وأنبيائه الكرام	ط الثانية/٢٠١٧	
١٣١	الكتاب السابع: خاتم النبيين محمد صلى الله عليه وسلم: موجز سيرته وبراهين نبوته ط الثانية / ٢٠١٨		
١٣٢	الكتاب الثامن: الإيمان باليوم الآخر وموجز عن القدر ط الثانية / ٢٠١٨		
١٣٣	الكتاب التاسع: إهداء الإنسان بهدى الله، أو الإلتزام الفردي بشريعة الله		
١٣٤	الكتاب العاشر: إلتزام المجتمع بشريعة الله تعالى		
١٣٥	الكتاب الحادي عشر: تطبيق المجتمع للشريعة و معالم الدولة في الإسلام		
١٣٦	الكتاب الثاني عشر: الإسلام: نظرة سديدة تجاه الناس وتعامل صحيح معهم		
١٣٧	نقض فكرة التطرف	ط الأولى/٢٠١٦-لندن-، ط الثانية/ ٢٠١٧، -القاهرة (نقض التطرف ودحض أفكار المتطرفين)"	
١٣٨	ضيف و قضية (مقابلة مع قناة العربية)	ط الأولى/٢٠٠٦	
١٣٩	لقاء خاص (مقابلة مع قناة العالم)	ط الأولى/٢٠٠٦	
١٤٠	حديث مختصر حول مايجري على الساحة العراقية	ط الأولى/٢٠١٦	

ژ	کتیبهکان	بهروار و چاپ	تیبینی
١٤١	طریق الصلاح والسير الى الله / تزكية النفس في ضوء القرآن والسنة	ط الأولی/ ٢٠١٢	
١٤٢	أمیر وراء القضبان	ط الأولی/ ٢٠٠٩	
١٤٣	مسائل عصرية رائجة	ط الثانية/ ٢٠١٤	
١٤٤	قواعد مهمة في التعامل الشرعي الحكيم مع المسائل الفرعية الخلاقية	ط الأولی/ ٢٠١١	
١٤٥	علماء الإسلام من هم وماهي صفاتهم؟	ط الأولی/ ٢٠٠٥	ط الثانية / ٢٠١٨
١٤٦	الأصول الشرعية والخطوط العامة للجماعة الإسلامية	ط الأولی/ ٢٠١٢	
١٤٧	كيف نتعامل مع الناس؟	ط الأولی/ ٢٠٠٢	
١٤٨	حوارات ساخنة حول قضايا راهنة، في ميادين الفكر والفقه والدعوة والسياسة	ط الأولی/ ٢٠١٨	
١٤٩	العلمانية والديمقراطية في تجربة كوردستان	ط الأولی/ ٢٠١٨	
١٥٠	مختصر نشاطات وأحداث حياتي / ١٩٦١ - ٢٠١٧م	ط الأولی/ ٢٠١٨	
١٥١	خلاصة أحداث حياتي ونشاطاتي الفكرية والسياسية (١٩٦١-٢٠١٧)	ط الأولی/ ٢٠١٨	
١٥٢	نظرات فاحصة في قضايا شاخصة: الإسلام والأمة، القضية الكوردية، الوضع العراقي		
ئهو کتیبانه ی له ژێر چاپن			
١٥٣	تهفسیری قورئانی بهرزو به پێیز: (الرعد تا ص)		
١٥٤	زنجیره ی: مسوڵمانینه! با باشتەر تیبگه ین و پێبگه ین		
١٥٥	رهوشت و ئه ده به کۆمه لایه تیبه کان		

کورتەیهك له میژووی ژیاڤی

مامۆستا عەلی باپیر

• ناو: عەلی باپیر وەتمان.

له دایکبووی: ساڵی (١٩٦١ز) دا له قەزای پشدهر
سه‌ر به پارێزگای سلێمانی.

• زانیارییه ئیسلامیه‌کانی له پهیمانگای ئیسلامی
(رانییه و سلێمانی) و له لای زانیانی کوردستانی
عێراق و «دواتریش کوردستانی ئێران» به‌ده‌ستهێنان، له‌ساڵی (١٩٨٠ز) دا
قورئانی به‌پێزی له‌بهر کردوه.

• له‌ساڵی (١٩٨١ز) دا له‌لایهن پ‌ژیمی به‌عسه‌وه برپاری ده‌ستگیرکردنی دراوه،
هه‌ر بۆیه ئه‌وکات عێراقی جیه‌شستوه و ئاوا‌دی ئێران بووه، که ئه‌وکاته له قو‌ناعی
دوو‌ده‌می زانکۆ بووه، کۆلیجی شه‌ریعه‌ت.

• له‌ساڵی (١٩٨٣ز) دا گه‌راوه‌ته‌وه کوردستانی عێراق و له به‌پ‌یوه‌به‌رایه‌تی
ئه‌وقافی هه‌ولێر تاقیکردنه‌وه‌ی ئیمامه‌تی داوه، له مزگه‌وتی (نۆرسیی)
له شاری رانییه دامه‌زراوه، به‌رده‌وام بووه له‌سه‌ر ده‌رس گو‌تانه‌وه‌و بانگه‌وازی
ئیسلمی...ه‌تد.

■ یه‌که‌مین به‌ره‌مه‌می له‌ساڵی: (١٩٨٣ز) دا نووسیوه به‌ناوی: (پوخته‌یه‌ك
ده‌رباره‌ی ئیسلام) پاشان کتێب و به‌ره‌مه‌کانی به‌رده‌وام بوون که ئیستا ژماره‌یان
له‌سه‌د (١٠٠) تیپه‌پ‌یوه، به‌مه‌وسووعه‌و کتێب و نامیلکه‌و به‌زمانی کوردیی و

عەرەبیی و، ھەندیک لە کتیبەکانیشی بۆ زمانەکانی: فارسیی و، تورکیی و، ئینگلیزییش وەرگیراون.

• لە سالی (۱۹۸۷ز) دا پاش سالانیك لە خەباتی ئاشکراو نەینیی پەيوەست لە گەڵ {بزووتنەوێ پەيوەندیی ئیسلامیی} دا، کە لە کۆتایی ھەفتایەکانی سەدەیی پێشوودا رێکخستە نەینییەکانی دامەزران، چۆتە چیا و دەستی بە خەباتی چەكداریی کردووە لە چوارچۆی بزووتنەوێ ئیسلامیی، کە لە چەند ناوچەیەکی کوردستاندا بنکەو بارەگای سەربازی ھەبوو دژی رژیمی بەعس و، ھیزی ھەمزەیی لە بناری چیا قەندیل دامەزراند.

• لە سالی (۱۹۸۸ز) دا بوو بە ئەندامی مەکتەبی سیاسیی بزووتنەوێ ئیسلامیی.

• لە سالی (۱۹۹۱ز) دا رۆلی ھەبوو لە راپەرینی ئازاری (۱۹۹۱ز) داو وریاکردنەوێ خەلکی کوردستان، لە مەبەست و ئامانجەکانی راپەرینی جەماوەری و ناساندنی بزووتنەوێ ئیسلامیی.

▪ تاكو سالی (۲۰۰۱ز) لەنیو بزووتنەوێ درێژەیی بە خەباتی خۆی داو، لە ھەمان سالدا لە گەڵ زۆربەیی ھەرە زۆری ھیزو مەلەبەندەکانی بزووتنەوێ ئیسلامیی لەبەر چەند ھۆکاریکی مەنھەجیی (کۆمەڵی ئیسلامیی کوردستان) راگەیانراو بە ئەمیری کۆمەڵی ئیسلامیی ھەڵبژێردا.

• لە (۲۰۰۳/۷/۱۰ز) لە سنووری سلیمانیی لە لایەن ھێزەکانی ئەمەریکاوە بە تۆمەتی ناردن دەستگیرکرا، بۆ ماوەی (۲۲) مانگ لە زینداندا مایەو، ھەر لە زینداندا مەوسووعەیی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) ی لە دوازدە کتیب و زیاتر لە چوار ھزار (۴۰۰۰) لاپەرەدا نووسی و، لە (۲۰۰۵/۴/۲۸ز) دا لە زیندان رزگاری بوو.

• تا ئیستا زیاتر لە (۱۰۰) کتیب و نامیلکەیی نووسیوە لە بارەکانی: (فیکری ئیسلامیی و عەقیدە و فێقھ و حوکم و سیاسەت و تەزکیەیی نەفس و ئەخلاق و، بەرپەرچدانەوێ بیرو رێچکە نامۆیەکان و... ھتددا).

- له هه‌لېژاردنه‌كانې ساڵې (٢٠١٠ز)دا، بۆ ته‌نجوومه‌نې نوينه‌راني عيراق له‌سه‌ر بازنه‌ي پاريزگاي هه‌وليژ كانديد بووه‌و، ده‌نگي يه‌كه‌مي هه‌ناوه، زياتر له (٦٠,٠٠٠) ده‌نگ.
 - كوومه‌للي ئيسلاميي تائيستا سې كو‌نگره‌ي به‌ستوه، له‌سا‌لاني: (٢٠٠٥ و ٢٠١٠ و ٢٠١٥ز) داو، له هه‌موياندا، به‌ئه‌مير هه‌لېژيردراوه‌ته‌وه.
 - ئيستا پر‌ژه‌ي ته‌فسير‌کردني قورئاني به‌رزو به‌پيژي ده‌ستپي‌کردوه‌و، تا ئيستا چه‌ندان به‌رگي لئې چاپ و بلا‌وکراوه‌ته‌وه.
- بۆ زانيني زياتر له‌سه‌ر ژياني دانەر، سه‌رداني لينكي خواره‌وه بکه‌ن:

 www.alibapir.net

/alibapir

You Tube /alibapir1

 /MediaAmeerOffice

نیوهڕۆك

- پیشكهش بى ۷
- پیشهكى چاپى سییهم ۸
- پیشهكى چاپى دووهم ۱۱
- ئهم كتیبه و ئاورپك له رابردوو و سهرنجدانئىكى ئهمرۆ ۱۵
- سى روونكردنهوهى گرنگ ۲۷
- رێخۆشكردنئىكى گشتى ۳۰
- بهشى يه كه م: خواناسى (فطرهت و عهقل پالنهرى راسته قينهى ئينسانن
به ره و خواناسين) ۳۷
- رێخۆشكردن ۳۹
- به ندی يه كه م: زگماك (الفطره) يه كه مين پالنهرى مروڤه به ره و خواناسى ۴۲
- ده ستپك ۴۲
- هه ستى خواناسى له ته رازووى زانياريدا ۴۴
- ۱- هه ستى لىكوئينهوه و به دواى راستيدا گه ران، يان (راستى خوازى): ۴۵
- ۲- هه ستى شهيدا بوونى جوانى يان (جوانى خوازى): ۶۴
- ۳- هه ستى چاكه دۆستى، يان (چاكه خوازى): ۷۴
- ۴- هه ستى خواووستى، يان (ئايين خوازى): ۸۴

- خەسلەتە تایبەتی و جوێکەرەوه‌کانی هەستە بەرزەکان ۵۰
- سەلماندنی بوونی هەستی خواناسیی، وەک داخواییه‌کی خواریسکی پەسەن ۵۲
- (۱) زاتی بوونی هەستی خواناسیی: ۵۲
- (۲) دیسان بەره‌ست نەبوونی شتی شتێکە، دمی بەدمەو و توێژ هەلناگریو
پێویست ناکات بەبێ هۆ لەسەر شتی ئاشکرا پڕۆین ۵۲
- (۳) گشتیی بوونی هەستی خوادۆستی لەنیو مروڤایەتیدا: ۵۲
- (۴) چۆنیەتی پەیدا‌بوونی هەستی خواناسیی: ۵۴
- (۵) کارتێکراویی هەستی خواناسیی: ۵۵
- (۶) کێکرانی هەستی خواناسیی: ۵۶
- (۷) هەستی خواناسیی هەوچیی فێرکەر نیە: ۵۷
- هەستی ئایینی (الشعور الدینی) سەرچاوه‌ی هەموو هەستە بەرزەکانە ۶۰
- هەلۆیستی زاناو شارەزایان دەربارەیی ۶۷
- پەسەنایەتی هەستی خواناسیی ۶۷
- سێ تییینی گرنگ ۷۳
- بەندی دووهم: عەقڵ (العقل) دووهمین پالنه‌ری مروڤه‌ بەره‌و خواناسیی ۸۳
- دەستپێک ۸۳
- بوچی مروڤه‌ بەدوای خوادا عەودالە؟! ۶۸
- یەكەم: یاسای هۆکاری (قانون السببية) ۹۱
- یەك: رێبازی ژیریانه ۹۲

- دوو: رێبازی ئەزموونیانە: ۹۶.....
- پوچاندنەوێی رێبازی ئەزموونیانە ۹۹.....
- (چۆنیەتی پەیدا بوونی بنچینە بەلگەنەوێستەکانی عەقل) ۱۱۰.....
- یاسای ھۆکاری چییە؟! ۱۱۳.....
- چۆن یاسای ھۆکاری ۱۱۵.....
- بوونی خوای پێ ئیسپات دەکری؟! ۱۱۵.....
- یەكەم: ھەربوویتی، ماددە (أزلیة المادّة):- ۱۲۱.....
- دووھەم: ھەربوویتی بوونەوێر (أزلیة الكون): ۱۲۳.....
- یەكەم: سەلمانندی ھەربوو (أزلي) نەبوونی ماددە ۱۳۳.....
- دووھەم: ماددە خوێ ناگۆری! ۱۴۵.....
- دوا پرسیار ۱۵۰.....
- ئەنجام ۱۵۳.....
- دووھەم: یاسای رێک و پێکی (قانون النظام) ۵۵۱.....
- چۆن ئەم یاسایە دەکرێت بەلگە ئیسپاتی بوونی خوا؟! ۱۵۸.....
- ۱- پوونکردنەوێی راستیی یاسای رێک و پێکی: ۱۵۹.....
- ۲- سەلمانندی ھەبوونی رێک و پێکی لە بوونەوێردا: ۱۶۴.....
- دیاردە یەكەم: بوونەوێر بە گشتی ۱۶۶.....
- دیاردە دووھەم: خرۆکە زەوی ۱۷۷.....

- (۱) شوینی زهوی له کۆمهلهی خۆردا: ۱۷۷.....
- (۲) چۆنیهتی سوورانهوهی زهوی: ۱۷۸.....
- (۳) لاریی خولگهی زهوی: ۱۷۹.....
- (۴) قهبارهو بارستای زهوی: ۱۸۰.....
- (۵) ههواي دهووری زهوی: ۱۸۲.....
- دیاردهی سییه: لهشی مرۆف: ۱۸۷.....
- خانهکانی لهش: ۱۸۸.....
- پێکهاتهی خانه: ۱۹۲.....
- دهولهتی لهش: ۱۹۶.....
- سییه: ئه نجام: ۲۰۱.....
- بهشی دووهم: ئایین، ئایین چیه؟! ئایین چۆن پهیدا بووه؟! ئایین چۆن
پهیدا بووه؟! ئایین بۆچی هاتوه?! ۲۰۹.....
- ریخۆشکردن: ۲۱۱.....
- بهندی یه کهم: ئایین، ئایین چیه?! ۲۹۱.....
- دهستپێک: ۲۱۹.....
- باسی یه کهم: پێناسهی ئایین: ۲۲۰.....
- یه کهم: وشهی ئایین له ئهسل و بنچینهی زماندا: ۲۲۰.....
- دووهم: وشهی ئایین له پروانگهی قورئانهوه: ۲۲۳.....
- أ/ (دین) به مانای سزاو پاداشت: ۲۲۳.....

- ب/ (دین) به مانای گەردنکه چیی:..... ۲۲۴
- ج/ (دین) به مانای به‌نامه‌و په‌پره‌و:..... ۲۲۴
- باسی دووهم: نیشان‌ه‌و دروشمه‌ سه‌ره‌کیه‌کانی ئایین..... ۲۳۴
- ۱- به‌نامه‌ی ژیان به‌س له‌لایه‌ن خواوه‌ داده‌نری:..... ۲۳۴
- ۲- به‌نامه‌ی ژیا‌نی مرو‌ف له‌لای خوا، به‌س ئیسلامه:..... ۲۳۷
- ۳- کاکل و نیوه‌پوکی به‌نامه‌ی پێغه‌مبه‌ران، یه‌ک شته:..... ۲۴۲
- ۴- به‌نامه‌ی خوا به‌سه‌ر هه‌موو به‌نامه‌یه‌کدا زاله:..... ۲۴۹
- ۵- به‌نامه‌ی خوا له‌سه‌ر بنچینه‌ی تیگه‌یشتن وه‌رده‌گیری:..... ۲۵۲
- ۶- به‌نامه‌ی خوا نه‌بو‌خو‌ی سه‌غله‌ت ده‌بی، نه‌که‌س سه‌غله‌ت ده‌کا:..... ۲۶۰
- یه‌که‌م: سه‌غله‌ت نه‌بوونی ئینسان به‌هو‌ی به‌نامه‌ی خواوه:..... ۲۶۱
- یه‌ک: به‌نامه‌ی خوا واقیعی‌نا‌نه‌ سه‌رنجی مرو‌ف ده‌دات:..... ۲۶۱
- دوو: به‌نامه‌ی خوا زیاد له‌توانا له‌سه‌ر مرو‌ف پێویست ناکات:..... ۲۶۴
- سێ: هه‌موو ده‌مێ ده‌رگای تۆبه‌و پاک بوونه‌وه له‌سه‌ر پشته:..... ۲۶۶
- دووهم: سه‌غله‌ت نه‌بوونی به‌نامه‌ی خوا له‌ ئاقار ژیا‌نی ئینساندا:..... ۲۶۹
- یه‌ک: هه‌رچی به‌نامه‌ی خوا فه‌رمانی پێ‌کردوه ژیری ساغیش په‌سندی ده‌کات:..... ۲۶۹
- دوو: هه‌رچی به‌نامه‌ی خوا پێ‌شگیری لێ‌ کردوه، ژیری ساغیش فرپی ده‌دات:..... ۲۷۰
- سێ: هه‌رچی به‌نامه‌ی خوا هه‌ل‌ل‌ی کردوه، به‌ له‌زه‌ت و به‌که‌لکه:..... ۲۷۲

- چوار: به‌نامه‌ی خوا هه‌رچی خراب و زیانبه‌خشه، قه‌ده‌غهی کردوه:..... ۲۷۲
- پینج: له به‌نامه‌ی خوا، بنچینه‌ی گشتی له شتان (الأشیاء) دا هه‌ڵاڵیه:..... ۲۷۳
- شه‌ش: به‌نامه‌ی خوا بریتیه له چهند بنچینه‌یه‌کی گشتی نه‌گۆڕو چهند یاسایه‌کی به‌رین و لێک کشاو:..... ۲۷۵
- ۷- جاری وایه به‌نامه‌ی خوا، ده‌کرێته ئامرازی یاری و شمه‌کی بازرگانی:..... ۲۷۹
- یاری و گالته به ئایین کردن:..... ۲۸۱
- سه‌وداو مامله‌ت به ئایینه‌وه کردن:..... ۲۸۳
- باسی سییه‌م: پینج راستی گه‌وره‌و گرنگ له‌باره‌ی ئیسلامه‌وه:..... ۲۸۹
- یه‌که‌م/ ئایین به‌تۆبزی به‌سه‌ر که‌سدا ناسه‌پێتری:..... ۲۸۹
- دووهم/ ئایین دژی په‌رته‌وازی و تاقم تاقمینه‌یه:..... ۲۹۱
- سییه‌م: به‌نامه‌ی خوا، به‌ غه‌ریبی هاتوه‌و به‌غه‌ریبیش ده‌گه‌رێته‌وه:..... ۲۹۳
- چواره‌م: ئه‌و کۆمه‌له‌ی به‌نامه‌ی خوایان پێ به‌رپۆه ده‌چێ:..... ۲۹۵
- پینجه‌م/ چۆن و له‌کۆپوه ده‌ست پێکه‌ین؟..... ۲۹۸
- به‌ندی دووهم: ئایین چۆن په‌یدا بووه ؟!..... ۳۰۵
- ده‌ستپێک..... ۳۰۵
- باسی یه‌که‌م: وه‌لامی به‌نامه‌ی خوا، بۆ پرسبازی ئایین چۆن په‌یدا بووه ؟!..... ۳۰۶
- باسی دووهم: وه‌لامی رێچکه‌و بیردۆزه‌کان..... ۳۰۹
- یه‌که‌م: بیردۆزه‌ی ئابووری..... ۳۱۱
- پوچاندنه‌وه‌ی بیردۆزه‌ی ئابووری:..... ۳۱۴

- دووهم: بیردۆزه‌ی ترسان..... ۳۲۱
- پووچاندنه‌وه‌ی بیردۆزه‌ی ترسان:..... ۳۲۲
- یه‌که‌م: هو‌ی په‌یدا‌بوونی ترس چییه؟!..... ۳۲۲
- دووهم: کاریگه‌ری ئایین له نه‌ه‌یشتنی دیارده‌ی ترساندا:..... ۳۲۴
- سییه‌م: مه‌سه‌له‌ی له‌خواترسان:..... ۳۲۶
- سییه‌م: بیردۆزه‌ی نه‌زانایی..... ۳۲۷
- پووچاندنه‌وه‌ی بیردۆزه‌ی نه‌زانایی..... ۳۲۹
- چواره‌م: بیردۆزه‌ی جینسی..... ۳۳۵
- په‌خنه‌و هه‌له‌سه‌نگاندن:..... ۳۳۸
- پینجه‌م: بیردۆزه‌ی داخوازییه‌ ده‌روونی و کۆمه‌لییه‌تیه‌کان..... ۳۴۶
- به‌ندی سییه‌م: ئایین بۆچی هاتوه؟!..... ۳۵۱
- ده‌ستپێک..... ۳۵۱
- به‌شی سییه‌م: ئیمان، ئیمان چییه‌و، چۆنه‌و، به‌چی گه‌شه‌و زیاد ده‌کات؟
شوینهارو به‌ره‌مه‌ی ئیمان به‌خواه‌ینان له‌ ژیا‌نی تاک و کۆمه‌له‌دا چییه؟!..... ۳۷۵
- رێخ‌و‌شکردن..... ۳۷۷
- به‌ندی یه‌که‌م: بر‌وا (ایمان) چییه؟!..... ۳۷۸
- ده‌ستپێک..... ۳۷۸
- کاک‌ل و نه‌جامی ئه‌م باسه‌:..... ۴۰۵
- به‌ندی دووهم: پله‌ و پایه‌ی بر‌وا به‌خوا‌ بوون..... ۴۰۸

- ده‌ستپیک ۴۰۸
- به‌ندی سییه‌م: پښتگه‌ی په‌یداوون و فراژوو بوونی پروا ۴۲۷
- ده‌ستپیک ۴۲۷
- به‌ندی چواره‌م: چاکترین پښت به‌ره‌و خواچوون و به‌خوا گه‌یشتن ۴۳۸
- ده‌ستپیک ۴۳۸
- یه‌که‌م: پښتازی عه‌قل ۴۴۹
- دووهم: پښتازی دل ۴۵۳
- تاکه‌ پښت راست و هه‌لبژارده‌ی، خواناسی: ۴۵۹
- به‌ندی پښتجه‌م: کردنه‌وه‌ی چهند گریکوږه‌یه‌ک و لابردي چهند ته‌میک
ده‌رباره‌ی خواناسی و پروا به‌خوا بوون ۴۶۴
- ده‌ستپیک ۴۶۴
- یه‌ک: کوښی گه‌وره‌ی پښت خواناسی و خواپه‌رستی، هاوبه‌ش په‌رستی،
نه‌ک بی‌پروایی: ۴۶۵
- دوو: پرواداری دږی سته‌مه، به‌لام بی‌پروایی و سته‌م، دوو کاله‌کی پرکین ۴۷۰
- سی: پروا زانیاری و، بی‌پروایی و نه‌زانی، پیکه‌وه جوښدراون: ۴۸۰
- وښه‌ی یه‌که‌م: نه‌مروود و ئیپراهیم (علیه السلام) ۴۸۲
- وښه‌ی دووهم: فیرعه‌ون و مووسا (علیه السلام) ۴۸۴
- وښه‌ی سییه‌م: زله‌زلانی قورپه‌یش و موحه‌ممه‌د (صلی الله علیه وسلم) ۴۸۹
- وښه‌ی چواره‌م: واقعی ئیستا ۴۹۵

- چوار: بړوا به خوا نه هیټان، له بهر هه ست پښه کرانی، ۴۹۷
- به ره می زانیاری نیه: ۴۹۷
- پینج: به ره ست نه بوونی خوا له دنیا دا، ۵۰۰
- گه وره ترین حکمه تی تیدا یه: ۵۰۰
- به ندی شه شه م: پښه ی پاک راگر تی دل و پاراستی بړوا ۵۰۲
- ده ست پیک ۵۰۲
- به ندی حه و ته م: هه رکه سیک به راستی به ره و خوا بړوات نا ئومیدی ناکات ۵۲۳
- ده ست پیک ۵۲۳
- به ندی هه شته م: گرنگی بړوا به خوا بوون له ژبانی تاک و کومه لدا ۵۲۹
- ده ست پیک ۵۲۹
- یه که م: گرنگی بړوا به خوا بوون، له پرووی ده روونی هه ۵۳۱
- دووه م: گرنگی بړوا به خوا بوون، له پرووی خو وره و شته وه ۵۳۵
- سیه م: گرنگی بړوا به خوا بوون، له پرووی کومه لیه تی هه ۵۳۹
- چواره م: گرنگی بړوا به خوا بوون، له پرووی رامیاری هه ۵۴۷
- پینجه م: گرنگی بړوا به خوا بوون، له پرووی ژیری هه ۵۵۵
- شه شه م: گرنگی بړوا به خوا بوون، له پرووی زانیاری هه ۵۶۳
- به ره مه کانی دانه ر ۵۷۲
- کورته یه که له میژووی ژبانی ماموستا علی باپیر ۵۸۵
- نیوه پوک ۵۸۸

خواناسی ئایین یمن
درویشاوی اسلام و پروردگار یمن

تہم کتبہ :

...له‌خوای به‌خشه‌ریش داواکارم ئەم کتێبه -که کتێبکی زۆر خوشەوێست و قوول و گشتگیر و کۆکه‌ره‌وه‌مه- پیت و پێزی زیاتری تێبخات و، بیکاته‌مایه‌ی زیاتر به‌رچاو پوونبوونه‌وه‌ی خوێنه‌رانی "به‌تایبه‌ت گه‌نج و لاوه‌کا‌مان له‌کوپان و کچان" له‌هه‌رسێک بوا‌ری گه‌وره‌و گرنگی: {خو‌اناسیی و ئایین و ئیمان} دا.

www.alibapir.net

/alibapir
/MediaAmeerOffice

نرخ 10.000 دینار

9 789922 620688

نوسینگی ته فیسیر

ههولېر - شه قامی . ۳مه نړۍ ته نېشت منارمې چولی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

